دیوانی
مەولەوی

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

کۆکردنەوە، لیکۆڵینەوەو
لێکدانەوەو، لە سەرنووسینی:

مەلاعبدالکریمی مدرس

معدوم کرد، عبدالرحیم بن سعید ۱۲۲۱ ـ ۱۳۰۰ق.
[دیوان].
دیوانی مەولەوی / [عبدالرحیم بن سعید معدوم کرد].
کۆکردنەوەو، لێکۆڵینەوەو . . . عبدالکریمی مدرس. ـ سنندج: انتشارات کردستان، ۱۳۷۸.
ص، [۵۵۰].

فهرستنویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
عنوان دیگر: دیوانی مەولەوی
کردی.
چاپ مکرر.
شعر کردی ـ قرن ۱۳ق. الف. مدرس، عبدالکریم، ۱۲۸۳ ـ ، مصحح.
ب. عنوان. ج. عنوان: دیوانی مەولەوی.
BIR۳۲۵۶م۳۱۸۴۳الف/ ۸فا۹/۲۱
کتابخانه ملی ایران ۱۰۲۶۹ ـ ۷۸م

دیوانی مەولەوی

کۆکردنەوەو، لێکۆڵینەوەو لێکدانەوە،

لە سەر نووسینی:

مەلا عبدالکریمی مدرس رحمه الله

بلاوکەرەوەی کوردستان

دیوانی مەولەوی

✔ ناوی کتێب (نام کتاب):	دیوانی مەولەوی
✔ دانراوی (تألیف):	عبدالرحیم بن سعید معدوم کرد
✔ کۆکردنەوەو، لێکۆڵینەوە (شرح و تحقیق):	مەلا عبدالکریمی مدرس
✔ کەرەتی چاپ (نوبت چاپ):	چوارەم (چهارم) ۱۳۸٦
✔ ژمارەی چاپکراو (تیراژ):	۵۰۰۰ دانە (جلد)
✔ ژمارەی لاپەڕە و ئەندازە: (تعداد صفحه و قطع):	۵۵۲ صفحەی وزیری
✔ بڵاوکەرەوە (ناشر):	بڵاوکردنەوەی کوردستان (انتشارات کردستان)

سنندج ـ پاساژ عزتی
تلفن: ۲۲۶۵۳۸۲

شابک: ۹۶۴ ـ ۷۶۳۸ ـ ۵۴ ـ x
ISBN: 964 - 7638 - 54 - x

قیمت
۴۴۰۰ تومان

بسم الله الرّحمن الرّحيم

سەرەتا

لەکۆشی ئەم کوردەواری‌یەی ئێمەدا گەلێ ئەدیبی پایەبەرز پەروەردە بوون کە بە گوێرەی سەردەمو رێو شوێنی خۆیان هیچیان لە ئەدیبانی بەناوبانگی وڵاتانی تر کەمتر نەبووە، بەڵام کەمیان بۆیان هەڵکەوتووە لەگەڵ مردنیانا ناویان کوێر نەبێتەوەو نیشانەیەکیان لەپاش بەجێ بمێنێو هەواڵێکی کەمو کورتیان بزانرێ.

دۆستی خۆشەویستم، «سیّد علاءالدّین سجّادی» توانیویە بە هەرزەحمەتێک بووە ناوی کۆمەڵێک لە شاعیرەکانی کوردستان کۆ بکاتەوە لە مێژووەکەی‌دا، بەڵام سەرگوزەشتەی تەنها چەند کەسێکیانی دەس‌کەوتوە، ئەوانیش زۆریەیان لەم سەردەمانەی دوایی‌دا ژیاون... ئاخۆ ئەوانەی کە نە ناویان ماوەتەوەو نە نیشانیان، گەیشتبنە چەندسەد کەس؟ مەگەر هەر خوا خۆی بزانێ!، لە خوالێ‌خۆش بوو «شیخ علاءالدّین ﷺ»ی «بیارە»م بیست فەرموی: لە «مەولەوی»م بیست کە وتی: جارێکیان بە سەفەر چووم بۆ «قەڵای جوانرۆ» لەوێ کتێبێکی «شیرین و فەرهاد»ی ناتەواوم دی، لە تاقێکا کەوتبوو، کە تەماشام کرد زۆر لە لام شیرینو ناسک بوو، ویستم بە شیعری خۆم تەواوی بکەم، وە دەستم کرد بە نوسینو چەند شیعرێکم نووسی، پاشان کە بەراوردم کرد لەگەڵ شیعری ئەسڵی کتێبەکە هینەکانی خۆمم ئەوەندە بە ناتەواو هاتە بەرچاو، شەرمەزار بوومو دەستم لە نوسینو تەواو کردنی کتێبەکە هەڵگرت.

ئێستایش ئێمە نازانیین ئەو شیرینو فەرهادە کام شیرینو فەرهادەو دانەرەکەی کێ‌یە کە ئەوەندە هونەرمەند بووە، مەولەوی خۆی لە عاستیا بە هیچ نەزانیوە.

هۆی ون بوونی سامانی ئەدەبیمان بە پێی تێ گەیشتنی من چەند شتە:

یەکەم: هێرشی زۆری لەشکەری بێگانە بۆ سەر وڵاتەکەمان کە بووە بە هۆی فەوتانی زۆر خێزانو وێران بوونی گەلێ شوێنو لەناوچوونی گەلێک کتێبخانەو کتێبی نایاب.

دووهەم: نەخوێندەواری خەڵکی وڵاتو نرخ دانەنانیان بۆ ئەدەبو پاشماوەی دێرینمان.

سێهەم: بێ قیمەتی ئەدەبی خۆماڵی لە بەرچاوی زۆربەی گەورەکانمان کە زمانی کوردی‌یان بە زمانێکی سووکو بێ‌بایەخ دائەناو لایان وابوو ئەبێ هەر چاویان لە ئەدەبیاتی زمانانی دراوسێ بێ.

ئەمڕۆش کە ئەو هۆیانەی زوو تا رادەیەکی زۆر لە ناو چوون، لام وایە هۆی گەورەی زیندوو نەبوونەوەی سامانی ئەدەبی کۆنمان، بریتی‌یە لە بێ‌پەیوەندیو لەیەک نەگەیشتنی ئەوکوردانەی کە بە شێوەی جیاجیا قسە ئەکەن، وە لەکەمی چاپخانەو هۆی بڵاوکردنەوەو بازاڕ دەس نەکەوتن بۆ هەموو جۆرە چاپەمەنی‌یەکی کوردی لە هەموو لایەکی کوردستانا.

***

یەکێک لەو ئەدیبە بەرزانەمان کە سەردەمو شوێنی ژیانیان وانەبوە بەزوویی ناوونیشانیان کوێر بکاتەوە، «سیّد عبدالرّحیم»ی «تاوەگۆزی»یە کە زانایەکی بەرزی ئایینیو سۆفی‌یەکی بێ گەردو شاعیرێکی بێ‌هاوتا بووە، وە هەڵبەستە پڕ شۆرەکانی لە بەشێکی گەورەی کوردستانا بووە بە ویردی سەر زبانی هەموو ئەدەبپەروەرێکو خاوەنی هەستێکی ناسک. وردیو ناسکیو سۆزی غەزەلیاتی مەولەوی لە هەموو کۆڕێکی ئەدەبی‌دا ناوبانگی دەرکردووە. ئەوەی لە شیعری مەولەوی گەیشتبێ بە ناچاری گیرۆدەی دڵگیری مەعنای بووە، بۆیە شیعری مەولەوی خۆی گەیاندوەتە هەر کۆڕێکی ئەدەبی، وە لە دیوەخانی هەر گەورەیەکی ئەدەبپەروەری کوردا لە لای ژوورەوە جێی خۆی کرتوەتەوە، وە ئێستاش ناوی مەولەوی لە هی هەر شاعیرێکی‌تری کورد، زیاتر بەسەر زمانی گەلەوەیەو خۆیشی لە زۆریان زیاتر مافی خۆی وەرگرتووە.

ئەم راستی‌یە بەشێکیشی ئەگەڕێتەوە بۆ ئەو پەیوەندی‌یە بەتینەی کە مەولەوی لەگەڵ خوالێ‌خۆش‌بووان شێخی «سراج‌الدّین»و شێخی «بهاءالدّین»و شێخی «ضیاءالدّین» بوویەتی، کە ئەوانیش خاوەنی گەورەترین خانەقاو خوێندنگای ئایینی بوون لە سەردەمی خۆیانا لەکوردستانا وە مەنسوبیان لە هەموو لایەکی‌دا بووە، وە خوێندنگاو خانەقاکانیان فەقێ‌و سۆفی لە زۆربەی ناوچەکانی کوردستانەوە تیابووە. ئەمەش بووە بە هۆی ئەوە شیعری مەولەوی زۆربەی ناوچەکانی کوردستان بگەڕێ. جگە لەوە کە سەردەمی ژیانیشی پێشکەوتووتر بووە لە سەردەمی یەکێکی وەک «بێسارانی»و «سەیدی» کە لەگەڵ پایەی بەرزی شیعری‌شیانا هێشتا ناوبانگیان لە دەرەتانێکی تەسک دەر نەچووە.

شاعیری خوالێ‌خوش‌بوو حاجی «تۆفیق»ی «پیرەمرد» وەختی خۆی هەنگاوێکی دڵسۆزانەی نا، کە ژمارەیەکی زۆری لە پارچە شیعرەکانی مەولەوی کۆکردەوەو وەری‌گێڕایە سەر شێوەی سلێمانی‌و «ئەسڵ»و «رۆح»ەکەی لە دوو بەرگا بڵاو کردەوە... منیش دەمێکە خەریکی کۆکردنەوەی شیعری مەولەویم‌و ئەیان نوسمەوە تا لەم دوایی‌یەدا توانیم بەری ئەو رەنجی چەند ساڵەیەم بکەم بەم کتێبە. وە بۆ بەجێ هێنانی هەندێک لە واجبی سەرشانم بەرامبەر بە ئەدەبی نەتەوایەتیمان پێشکەشی خوێندەوارانی کوردی بکەم.

لەم کتێبەدا بۆ ئاسانی، هاتووم پارچە هەڵبەستەکانم بە پێی تیپەکانی «ئەلف»و «بێ» رێک خستووە لەسەر بنچینەی تیپی یەکەمی یەکەم شیعری هەر پارچە شیعرێک، وە بە گوێرەی ئەوەی کە دیومە نووسراوە یا لە شارەزایانم بیستووە: هۆی دانانی هەندێکیانم باس کردووە، وە مەعنای ئەو وشانەم لێ داوەتەوەکە بە ئاسانی نازانرێن یا تەنها هەر لە شێوەی شیعری کۆنمانا بەکار هێنراون. وە ئەگەر مەعنای شیعرێک تەنها بە لێکدانەوەی مەعنای وشە گرانەکانی نە زانرێ، پوختەی مەعنای ئەو شێعرەشم لێ داوەتەوە، وە ئەگەر مەعنای چەند شیعرێک بەسرابێ بە یەکەوە، مەعنای هەمویانم لە ئاخر شیعریانا پێکەوە لێ داوەتەوە.

لەکوکردنەوەی ئەم شیعرانەی مەولەویدا یارمەتیم لەگەلێ کەس دیوە. وەک جەنابی «سەید تاهیر هاشمی» لە «دەوڵەت ئاوا»و «حسن فەهمی بەگی جاف»و حاجی «حەیدەر»ی کوڕەزای «مەحمود یاروەیس»و شێخ «ئەحمەد»ی شێخ «سدیق»ی «نێرگسەجاڕ»و مەلا «کەریم»ی «دەڵەمەڕی»و مەلا «کەریمی گوڵپ»ی‌و فەقێ «ڕەشید»ی «هەمەوەند»، وە چەند کەسی‌تر کە یا دیوان یا چەند پارچە شیعرێکی مەولەوی‌یان لابوو بۆیان ناردم‌و بەراوردم کرد لەگەڵ ئەوەی لام هەبوو، وە چیم نەبوو نوسیمەوە، یان یارمەتی ئەدەبی ترم لێوە دین لە بارەی مەولەوی‌یەوە، سوپاسێکی گەرمی ئەم زاتانە ئەکەم وە بە تایبەتی جەنابی «سیّد طاهر» کە کەڵکێکی زۆرم وەرگرت لە نامیلکە فارسی‌یەکەی کە لە بابەت مەولەوی‌و شیعری مەولەوی‌یەوە بۆی نوسیبوم، وە جەنابی «حسن فهمی جاف»، کە کەشکۆڵە شیعری‌یەکەی خوالێ‌خۆش‌بوو «مەحمود پاشا»ی باپیری دایە لام. هەروەها ئەبێ سوپاسی ئەدەبیی بەرزی کورد خوالێ‌خۆش‌بوو «ڕەفیق حیلمی»یش بنوسم کە کتێبەکەی خوێندەوە، وە هەندێ سەرنجی وردی پیشاندا، وە بڕیار بوو سەرەتای بۆ بنوسێ بەڵام مەرگ موڵەتی نەدا.

«دیوانی مەولەوی» بە دەسنووس، جگە لەو زاتانەی کە وتم یارمەتی‌یان داوم، لای گەلێ کەسی‌تریش هەیە، بەڵام من هەرچەند هەوڵمدا نەمتوانی دەسیان خەم.

وەک زانیومە لای بەگزادە جافەکانی «کەلار»و لای منالەکانی شێخ «ڕەسول»ی «گومەتەی قەرەداغ»و لای شێخانی «شاقەڵا» لە «سەرشیو»ی «سەقز»و لای سەییدەکانی «لۆن»یش هەیە. وەک بیستومە نوسخەی سەییدەکانی «لۆن» هۆی دانانی غەزەلەکانیشی لێ نوسراوە. نامەی زۆرم بۆ هەموو ئەوانە نووسی بۆ داوای شیعری «مەولەوی»، بەڵام وەرامم لەکەسیانەوە دەسگیر نەبوو.

هەروها لام وایەکۆمەڵە شیعری مەولەوی لای سەییدەکانی «باینچۆ»یش هەبێ، بە نیشانەی ئەوەکە لە سەرەتای مامۆستایی‌ما لە خوێندنگای خانەقای «بیارە» خوالێ‌خۆش‌بوو «امین‌السّادات»ی «باینچۆ»یش لەوێ بوو زۆربەی شیعری مەولەوی لەبەر بوو، وە مەعناکانی باش ئەزانین‌و ئەی‌زانی کەی وە لە چ موناسبەتێکا دای‌ناون. داخی گرانم ئەو

رۆژە هەرچەند شیعری مەولەویم ئەنوسی‌یەوە، بەڵام فکری ئەوە نەکەوتبوە کەللەم کە بیکەم بەکتێب تا ئەو شتانەی کە «امین‌السّادات» ئەی‌زانین بیان نوسمەوە. «امین‌السّادات» هەموو جارێ ئەوەندە بە سۆز شیعری مەولەوی ئەخوێندەوە وەک دەروێش حاڵی لێ‌بێت واله حاڵی تەبیعی دەرئەچوو.

هەرچۆن بێ من ئەوەی لە توانامـا بوو کردم، وەنەبێ بڵێم کەم‌و کورتی لە ئیشەکەما نیە، چونکە پرۆژەی وا هەرگیز بە تاقەکەسێک بەبێ کەم‌و کورتی ناهێنرێتە دی. لەبەر ئەوە ئەم تکایانەی خوارەوەم بەرەو روی هەموو ئەوانە ئەکەمەوە کە ئەم کتێبەیان بەرچاو ئەکەوێ، بۆ ئەوەی کەڵک لە یارمەتی‌یان وەربگرم، وە ئەگەر عومر وەفای کرد جارێکی‌تر بە شێوەیەکی باشتر لە چاپی بدەمەوە:

١. هەرکەس پارچە هەڵبەستێکی لا هەبێ کە لەم دیوانەدا بڵاو نەکرابێتەوە، یا بڵاو کرابێتەوە بەڵام لە نوسخەکەی ئەودا شیعرێک یا چەند شیعرێکی زیاتر بێ، ئەو پارچە هەڵبەستە، یا شیعرە زیادەکەمان بۆ بنێرێ.

٢. ئەگەر لای ئێمە شیعرێک لە پارچەیەکدا بڵاو کرابێتەوە، وە لە نوسخەی کەسێکدا لە پارچەیەکی‌ترا بێ، یا چەند پارچەی لای ئێمە لە نوسخەی کەسێکدا یەک پارچە بن، یا بە پێچەوانەوە، ئاگادارمان بکات.

٣. ئەگەر وشەیەک لە شیعرێکدا، یا جوملەیەکی لای کەسێک بەجۆرێکی‌تر بێ، بۆمان بنوسێ.

۴. هەرکەس لای وابێ ئێمە مەعنای شیعرێکمان خراپ لێ داوەتەوە، یان هۆی دانانی پارچەیەکمان بە ناڕاست نووسیوە، رای خۆیمان بۆ بنێرێ.

ئیتر هیوام وایە هەرکەس لەم روەوە وا هەست بکا ئەوەی لایەتی ئەمانەتی ئەدەبی کوردە لای، وە ئەبێ ئەو ئەمانەتە بگەیەنێ بە جێی خۆی، تا بە هەموو لایەکمانەوە بتوانین میراتی ئەدەبی‌مان بەشێوەیەکی راست‌و دروست بگەیەنین بە نەوەکانی پاشەوەمان.

مەولەوی لە چەند لاپەڕەیەکدا

ناوی «سیّد عبدالرّحیم»ی کوڕی مەلا «سەعید» وە لە نەوەی مەلا «یـوسـف‌جان»ی کوڕی مەلا «ئەبوبەکر، مصنّف»ی «چۆڕ»ی‌یە که ئەگەڕێتەوە سەر خواناسی بەناوبانگ «سەیید موحەممەد زاهید» کە بە «پیر خدر شاهۆ» ناوبانگی دەرکردووە، وە لە وەچەی حـەزرەتی «حـوسەین»ی کـوڕی حـەزرەتی «عـەلی» کـوڕی «ئـەبووتالب»ە. نـازناوی شیعری‌یشی «مەعدوومی» وە لە ناو خەڵک‌و لەکۆڕی ئەدیبانا بە «مەولەوی» نـاوبانگی دەرکردووە.

مەولەوی لە ساڵی ١٢٢١ی کـۆچـی لە دێی «سـەرشاتە» لە نـاوچەی «تـاوەگـۆز»ی ـبەشی «عێراق» ـ لە خێزانێکی ئایین‌پەروەری بـەحورمەت‌دا لە دایک بـووە، وە هـەر لە سەردەمی منداڵی‌دا ماڵی باوکی هاتووە بۆ دێی «بێژاوە» لە نزیکی «هەڵەبجە»، لەوێ لای باوکی قورئانی پیرۆزی تەواو کردووەو وردەکتێبە سەرەتایی‌یەکانی فارسی‌و «صـرف»و «نحو»ی خوێندووە. پاشان لەسەر ئوسوڵی فەقێکانی کوردستان چووە بۆ خـوێنـدن بـۆ «پاوە» لە ناوچەی «هەورامان»ی «لهۆن»، وە پاش ماوەیەک لەوێوە چـووە بـۆ «چـۆڕ» لە «مەریوان» وە لەوێ‌یشەوە چووە بۆ «سنە» وە لە مزگەوتی «وەزیر» دامەزراوە، ئەنجا چووە بۆ «بانە» وە لەوێ‌یشەوە چووە بۆ «سلێمانی» وە لە «مزگەوتی گەورە» دامەزراوە کـە لەو کاتەدا هێشتا جەنابی «شێخ مەعروف»ی «نۆدێ» مامۆستا بووە تیایا.

ئەنجا چووە بۆ «هەڵەبجە» وە لە «مزگەوتی جامیعە» لای مەلا «سادق تەوێڵە»یی کە «موستەعید» بووە لە خزمەتی شێخ «عبدالله»ی «خەرپانی»دا خوێندویەتی. ئەنجا چووە

بۆ «قەڵای جوانڕۆ» وە لە خزمەتی مەلا «موحەممەد»ی «قازی»ی‌دا خوێندویە، لەوێشەوە بۆ جاری دووەم لە سەردەمی «ڕەزاقولی‌خان»ی «والی»دا چووەتەوە بۆ «سنە» وە لە مزگەوتی «دار الاحسان» دامەزراوە، وە ماوەیەکی زیاتر لە جاری پێشوو لەوێ ماوەتەوە، ئەنجا دیسانەوە هاتووەتەوە بۆ «سلێمانی» وە لە خزمەتی مەلا «عبدالرّحمان»ی «نۆدشە»یی‌دا کە موفتی سلێمانی‌و مامۆستای مزگەوتی «مەڵکەندی» بووە خوێندنی تەواو کردووەو ئیجازەی دەرس وتنەوەی وەرگرتووە.

ئەوەی کە مەشهورە گوایە «مەولەوی» لە زەمانی «ڕەزاقولی‌خان»ی «والی»دا لە مزگەوتی «دار الاحسان»ی «سنە» لە خزمەتی حاجی مەلا «ئەحمەد»ی «نۆدشە»یی‌دا ئیجازەی وەرگرتووە، ڕاست نیە. چونکە حاجی مەلا «ئەحمەد» هەتاوەکو پاش زەمانی «فەرهاد میرزا» کە پاش «غوڵام‌شاخان»و «ڕەزاقولی‌خان»ی برای، بووە بە حوکمڕانی «ئەردەڵان». وە پاش سەفەری «حەج»ی لەگەڵ شێخی «بهاءالدّین» کە پاش ساڵی ١٢٩٠ی کۆچی بووە، ڕۆیشتووە بۆ «سنە»، وە لەو کاتەدا مەولەوی عومری لە ٦٠ ساڵ کەمتر نەبوە، بەڵکوو پاش ئەوە تەنها چەند ساڵ ژیاوە. کەواتە چۆن ئەگونجێ لە عومری وادا ئیجازە وەربگرێ.

هەروەها لە ساڵی ١٢٧١ی‌دا شێخی «سراج‌الدّین» مەولەوی لەگەڵ حاجی شێخ «عبدالرّحمان»ی کوڕی ئەنێرێ بۆ «سنە» بۆ مەسەلەی ناکۆکی بەینی «غوڵام‌شا خان»و مەلاکانی «سنە». دیارە ئەبێ مەولەوی لەوکاتەدا مەلایەکی پایە بڵەند بووبێ، ئەگینا بۆ ئیشی وا نەئەنێررا. جگە لەوەش ڕێی تێ‌ناچێ مەولەوی ئیجازەی لای حاجی مەلا «ئەحمەد» وەرگرتبێ، چونکە هەشت ساڵ لەوگەورەتر بووە، وەک لەم شیعرە فارسی‌یەوە دەرئەکەوێ کە مێژوی لە دایک بوونی حاجی مەلا «ئەحمەد»ە بە حروفی «ئەبجەد»:

هاتفی از سر الهام بتأریخش گفت: بود احمد خلف امجد عبدالرّحمن

کە ئەکاتە ١٢٢٩ی کۆچی مانگی.

بەڵگەیەکی تریش هەیە بۆ ئیسپاتی ئەوەکە مەولەوی لە سلێمانی ئیجازەی وەرگرتووە، ئەوەش ئەو چیرۆکەیەکە پاشان هەر لەم کورتە مێژووەی ژیاندا ئەی‌گێڕینەوە لە بارەی

چوونیەوە بۆ سەیران بۆ «سەرچنار» لەگەڵ هەندێ لە میرەکانی «بابان» پاش تەواو بوونی ئاهەنگی ئیجازە وەرگرتنی.

مەولەوی لە سەرەتای مەلایەتی‌دا لە دێی «چروستانە» لە نزیکی «هەڵەبجە» دامەزراوە و فەقێی راگرتووەو دەسی کردووە بە دەرس وتنەوە. پاش ماوەیەک هەوای «تصوّف» ئەکەوێتە کەللەی‌و گرفتاری زەوقی «ئەهلی مەعنا» ئەبێ‌و ئەڕوا بۆ «تەوێڵە» بۆ خزمەتی شێخ «عوسمان سراج‌الدّین»ی خەلیفەی «مەولانا خالید»ی «نەقشبەندی» کە یەکەم کەس بووە ئەو تەریقەتەی لەکوردستانا بڵاوکردووەتەوە. مەولەوی لە «تەوێڵە» ئەبێ بە موریدی شێخی «سراج‌الدّین» وە وەختێکی زۆر بە «سلوک»ەوە ئەباتە سەر، وە پاش چەند ساڵێک ئەگوێزێتەوە بۆ «بیاوێڵە» کە دێیێکە لە ژووری «هەڵەبجە»وە. پاش ماوەیەکی‌تریش لەوێوە بار ئەکا بۆ «گونە» کە یەکێکە لە دێیەکانی هۆزی «نەورووڵی». پاش چەند ساڵێک ئەوێیش بەجێ ئەهێڵێ‌و ئەچێ بۆ «شەمێران» کە ئەوکاتە لە ژێر ئیدارەی شێخ «عەلی، عەبابەیلێ»یی‌دا بووە. شێخی ناوبراو زۆر خزمەتی مەولەوی‌و دەس‌و پێوەندەکانی ئەکا، بەڵام پاش ماوەیەک بە تەئسیری «موحەممەد پاشا»ی جاف بەڕێوە بردنی «شەمێران» لە دەستی ئەو شێخ «عەلی»یە ئەسنرێتەوە وە ئەدرێتە دەستی «عوسمان»ی «خاڵە» کە لە پیاو ماقوڵانی هۆزی «یەزدانبەخشی» بووە، لە ئەنجامی ئەم لابردنو دانانەدا مەولەوی ماڵی لە شەمێران بار ئەکاو ئەڕواتەوە بۆ «سەرشاتە» کە تیا لە دایک بووە، وە لەوێ ئەمێنێتەوە تا کۆچی دوایی ئەکا.

«مەولەوی» لە دواساڵەکانی ژیانیا تووشی گەلێ کارەساتی ناخۆش بووە، وە ئەو کارەساتانەی لە چەند پارچە شیعردا بە سۆزەوە هۆنیوەتەوە. کتێبخانەکەی سووتاوە وە لەو کتێبخانەیەی‌دا گەلێک کتێب‌و دانراوەو دیوانی شیعری سووتاوە، وە «عەنبەر» خاتوونی خێزانی مردووە کە جێگایەکی تایبەتی بوو لە دڵی مەولەوی‌دا، وە حەوت ساڵ پێش وەفاتی کوێر بووە، هەر ئەم کوێر بوونەشی بووە بە هۆی مردنی، ئەوە بوو جارێکیان بۆ سەرخۆشی کردن لە دۆستێکی ئەڕوا بۆ «پەریس» کە لەگەڕانەوەدا نزیکی «هانەسوورە» ئەبێتەوە بە جڵەوڕاکێشی وەلاخەکەی ئەڵێ: من چاوم نابینێ، دار توویەک لەسەر رێگەمانە

لقێکی لاری هەیەکە گەیشتینە لای پێم بڵێ با سەرم دانەوێنم. وا رێک ئەکەوێ کە ئەگەنە ئەو شوێنە کابرا لە بیری نابێ ئاگاداری بکا مەولەوی سنگی ئەدا بە دارەکەداو بە پشتا ئەکەوێتە خوار لە وڵاخەکەی و پشتی ئەشکێ، وە لە ئەنجامی ئەوەدا لە ١٣٠٠ی هیجریدا کۆچی دوایی ئەکا، وە لە گۆڕستانی «ئەسحابە» لە نزیکی «سەرشاتە» ئەیسپێرن بە خاک.

مەولەوی پایەیەکی بڵەندی هەیە لە ناو زاناکانی کورد دا، وە بە تایبەتی لە «عیلم»ی «کەلام»دا دەسێکی باڵای بووە. ئەو دانراوانەی کە لە پاشی ماونەتەوە هەموو لەم عیلمەدان، وە بریتین لەمانەی خوارەوە:

١. «اَلْفَضِيلَة» کە ٢٠٣١ شیعری عەرەبی یە وە لە ساڵی ١٢٨٥ی هیجریدا دای ناوە، وە عەنتیکەیەکی هونەری یە جگە لەوەکە مەعنا عیلمی یەکەی زۆر وردو بەرزە. یەکەم شیعری ئەم کتێبە ئەمەیە:

بِسْمِ ٱللهِ ٱلرَّحْمٰنِ، الرَّحِيمِ مَـنْ تَـاهَ فِـيهِ نُـهْيَةَ ٱلحَكِـيمِ

دانەیەکم لەم کتێبە لایە ئاخر پەڕەی نەماوە، لە بەر ئەوە نازانم کێ نوسیویەتەوە، بەڵام ئەبێ فەقیەکەی مەولەوی خۆی نوسیبێتیەوە، چونکە خەتی مەولەوی پێوەیە، هەروەها حاشیەی زۆری مەلا «فەتاح» ناوێکی فەقێی مەولەویشی لەسەر نوسراوەتەوە، شەرحێکی دوورو درێژم لەم کتێبە کردوە لە دوو بەرگی گەورەدا.

٢. «اَلْعَقِيدَةُ ٱلْمَرضِيَّة» کە ٢٤٥٤ شیعری کوردی یە، وە لە ١٣٥٢ی هیجریدا لەلایەن «محی ٱلدّین صبری ٱلنّعیمی»یەوە لە «مصر» لە چاپ دراوە. یەکەم شیعری ئەم کتێبە ئەمەیە:

زوبدەی عەقیدەو خوڵاسەی کەلام هەر لە تۆ بۆ تۆس حەمدو سەنای تام

مەولەوی خۆی ئەم عەقیدەیەی کورت کردووەتەوە، وە باسە گرانەکانی لێ لابردووە بۆ ئەوەی قوتابی یە تازە پێ گەیشتووەکان لێی حاڵی ببن.

٣. «اَلْفَوَائِح» کە ٥٢٧ شیعری فارسی یە، وە لەگەڵ عەقیدەکوردی یە باس کراوەکەدا لەچاپ دراوە. یەکەم شیعری ئەم کتێبە ئەمەیە:

چو در خود بینم از از بس روسیاهی نگنجد ای الٰهی یا الٰهی

جگە لەمانەش نامیلکەیەکی بە فارسی هەیە باسی ئوسوڵی تەریقەتی نەقشبەندی ئەکا.

***

وەک وتمان «مەولەوی» موریدی شێخی «سراج‌الدّین» بووە، وە پاش وەفاتی ئەو بووە بە موریدی شێخی «بهاءالدّین» وە عەلاقەی ڕۆحی لەگەڵ شێخی «ضیاءالدّین»یش بووە. زۆربەی هەڵبەستەکانی پڕن لە هەستی بەسۆزی بەرامبەر بە «پیر»، وە نیشانەی ئەوەن کە موریدێکی چەند ڕاست بووە، وە لە ڕێگای موریدی‌یەتی‌یەوە دەستێکی گەورەی لە «تصوّف»دا پەیدا کردووە.

جارێکیان لە خانەقای «تەوێڵە» ئەبێ لە «چروستانە»وە دێن بە دوایا کە بگەڕێتەوە بۆ ماڵ، چونکە کوڕێکی نەخۆش ئەبێ، ئەمیش سوار ئەبێ‌و ئەگەڕێتەوە، کە ئەگەنە پشت دێی «عەنەب» هەناسەیەکی درێژ هەڵئەکێشێ‌و فرمێسک بە چاوەکانیا دێتە خوار. هاوڕێکەی عەرزی ئەکا بۆچی وا عاجزی؟ ئەمیش ئەڵێ: چۆن عاجز نەبم حەزرەتی «یەعقوب» بۆ دڵخۆش بوون بۆنی کراسی حەزرەتی «یۆسف»ی کوڕی ئەدرا بە لوتیا، کەچی من بۆنی کفنی کوڕەکەم ئەدرێ بە دەماخما. کە ئەگەنە ماڵەوە ئەزانن لەو کاتەدا کە ئەو هەناسەکەی هەڵکێشاوە خەریکی کفن کردنی کوڕەکەی بوون.

بەبۆنەی مردنی ئەم کوڕەیەوە شێخی «بهاءالدّین» ئەچێ بۆ لای بۆ سەرخۆشی لێ کردنی، مەولەوی بە هاتنی شێخ ئەوەندە خۆشحاڵ ئەبێ «وەجد» ئەیگرێ‌و ئەڵێ: حەزم ئەکرد تا ماوم ساڵێ کوڕێکم بووایەو بمردایە بەو شەرتە تۆ هەموو جارێ بهاتی‌تایە بۆ لام و سوودی «ڕۆحی»م لێ وەربگرتی‌تایە.

مەولەوی زۆربەی شەوەکان بێدار بووە، فەرەنجی‌یەکی سووری درێژی بووە لە وەرزی سەرمادا داویە بەسەر خۆیاو ڕووەو قیبلە دانیشتوەو بیری لە خوا کردوەتەوەو ئادابی تەریقەتی بەجێ هێناوە.

مەولەوی جگە لەوەش کە خۆی موریدی شێخی «سراج‌الدّین»و شێخی «بهاءالدین» بووە، پەیوەندی دۆستایەتی لەگەڵ هەندێکی تر لە پیاوانی خوادا بووە، وەک شێخ «عبدالرّحمان»ی «خالسی» «تاڵەبانی»و «کاک ئەحمەدی شێخ».

لە شێخ «فەتاح»ی «کربچنەیی»م بیست وتی: جارێکیان مەولەوی ئەچێ بۆ «کەرکوک»، لە دەمەو بەیانا ئەگاتە «تەکیە»ی «تاڵەبانی»، کە ئەچێتە ژورەوە سەیر ئەکا شێخ «عبدالرّحمان» خەبەرە، کە شێخ بە مەولەوی ئەزانێ دێ بە پیری‌یەوە، مەولەویش ئەم شیعرەی «بێسارانی»ی بەسەرا ئەخوێنێتەوەکە لە عەقیدەکەشیا لە باسی «میعراج»دا نوسیوە. وە لە پارچەی ژمارە «٤»ی تیپی «بێ»یش‌دا هەیە:

شەوەن خەڵوەتەن، ماڵ بێ ئەغیارەن   ئاڵەم گرد وتەن، دۆس خەبەر دارەن

شێخ «عبدالرّحمان»یش گورج بەم شیعرە وەرامی ئەداتەوە:

ئیرادەم ئیدەن وەی کەڵپۆسەوە   شەو نالین وەشەن وەلای دۆسەوە

شایانی باسە مەولەوی لاواندنەوەیەکی جوانی هەیە بۆ شێخ «عبدالرّحمان»، وە بە حەرفی ئەبجەد مێژوی وەفاتی بۆ داناوە. ئەو لاواندنەوەیەمان لە تیپی «دال»دا بڵاو کردووەتەوە لەژێر ژمارەی «١٨» دا.

هەروەها لە «سەید ئەحمەد»ی کوڕی شێخ «عبدالرّحمان»ی «عازەبانی»م بیست وتی: رۆژێکیان مەولەوی ئەچێ بۆ «سلێمانی» بۆ زیارەتی «کاک ئەحمەدی شێخ»، پاش نوێژی عەسر بە خزمەتی ئەگا. «کاک ئەحمەد»یش زۆر حورمەتی ئەگرێو پێی ئەفەرموێ: مەولەوی حەز ئەکەم نەسیحەتێکم بکەی!، مەولەوی بێ‌دەنگ ئەبێ، «کاک ئەحمەد» داواکەی دووبارە ئەکاتەوە، بەڵام مەولەوی هەر دەنگ ناکا. شێخ بۆ جاری سێهەم داواکەی تازە ئەکاتەوە، ئەمجارە مەولەوی ئەڵێ: یاشێخ نەسیحەت یا ئەمر بە چاکەیە یا نەهی لە خراپە، جاری یەکەم ورد بوومەوە واجبێکو سوننەتێکم نەدی تۆ نەیکەیت تا پێت بڵێم بیکە. جاری دووهەمیش ورد بوومەوە حەرامێکو مەکروهێکم نەدی تۆ بیکەیت تا پێت بڵێم مەیکە. ئەمجارە پێت ئەڵێم دیارە شەیتان زۆر دڵگرانە لێت، دەخیلتم ئاگات لە خۆت بێ تەفرەت نەداو تووشی خراپەیەکت نەکا...«کاک ئەحمەد» ئەم جوابەی مەولەوی زۆر پێ‌خۆش ئەبێ، وەجد ئەیگرێو دەس ئەکا بە گریانو ئەندازەیەکی باش فرمێسک بەخوڕ ئەڕێژێ...

***

باری ژیانی ئابووری مەولەوی زۆر ناخۆش بووە، بەڵام ئەو رازی بووە بەو ژیانە، وە زۆربەی وەختی خۆی بە شێوەی دەروێشی رابواردووە.

لە حاجی شێخ «موستەفا»ی «هەولێری»م بیست وتی: بیستومە جارێکیان لە حاجی مەلا «ئەحمەد»ی «نۆتشە» ئەچێ بۆ دیدەنی مەولەوی، مەولەوی هیچ لەماڵیا نابێ. ئەو ئێوارە بە قسەی خۆش وەخت ئەبەنە سەر تا خەو ئەیانباتەوە بە لادا. بۆ سبەی نیوەڕۆ هەندێ نانی «جۆ»و «دۆ» دێنن و دەس ئەکەن بە «نانو دۆ» خواردن. لەکاتی نان خواردنەکەدا حاجی «مەلا ئەحمەد» زۆر تەعریفی خۆراکەکە ئەکاو بە شانو باڵیا هەڵ ئەدا...مەولەویش ئەڵێ: میوانی وەک تۆ بە دەگمەن رێ ئەکەوێتە لای ئینسان، لەبەر ئەوە پێویستە بە لەززەتترین خۆراکی بۆ دانرێ!!! دیارە بە نیسبەت کەسێکەوە هیچ شک نەبا «نانو دۆ» خۆراکێکی ئێجگار بە لەززەتە.

لەگەڵ ئەوەشا مەولەوی هەمیشە ئەو هەژاری‌یەی پێ باشتر بووە لەوەکە ناوچەو خزمو کەس‌وکارەکەی بەجێ بێڵێ‌و بڕواتە شوێنێ وا بە خۆشی تیا بژی.

پیاوی دەسەڵاتداری وەک «فەرهاد میرزای قاجاری» کە مەولەوی زۆر خۆش ویستووە داوای لێ کردووە بچێتە «ئێران»، وە لە پەنای ئەوا دانیشێ‌و خزمەتی زۆری بکا. بەڵام مەولەوی بەگوێی نەکردووە. مەولەوی چاو لەبەری هیچ گەورەیەک نەبووە، لە «حەسەن بەگی عەلی بەگی جاف»م بیست وتی: پاش ئەوەی کە «مەحمودپاشای جاف» روتبەی پاشایەتی لە ئەستەمووڵەوە بۆ دێ، رۆژێک مەولەوی لە سەر مەسەلەیەک دڵی لێی دێشێ، وە نامەیەکی بۆ ئەنێرێ‌و تیا ئەنوسێ: پاشا ئەگەر تۆ بەوەوە ئەنازی کە لە «مەحمود بەگی»یەوە بووی بە «مەحمودپاشا»، منیش بەوە ئەنازم کە هەر مەولەوی بووم‌و هەر مەولەویم.

مەولەوی هەمیشە لەسەر خزم‌و عەشرەتەکەی هاتووەتە دەنگ، وە بۆ ئەوان دڵی لە دەسەڵاتدارانی ئەو رۆژە ئێشاوە. کاتێک کە ماڵی لە «شەمێران» بووە شێخ «عەلی عەبابەیلێ»ی سەرکاری «شەمێران» بووە، پاش ماوەیەک بە تەئسیری «موحەممەد پاشای جاف» ئەو شێخە لە سەرکاری لائەبرێ‌و «عوسمانی خاڵە» لە شوێنی دائەنرێ کە یەکێک

بووە لە پیاو ماقوڵانی «یەزدان بەخشی»، ئەم ئاڵوگۆڕە لەگەڵ وەزعی مەولەوی نەگونجاوە، لەبەر ئەوە مەولەوی لە «شەمێران» باری کردووەو چوەتەوە بۆ «سەرشاتە» لە «تاوەگۆز». کە «موحەممەد پاشا» بەمە ئەزانێ نامەیەکی بۆ ئەنوسێ وگلەیی لێ ئەکا تیایاکە بۆچی شەمێرانی بەجێ هێشتووە؟ ئەمیش لە وەڵامی نامەکەیدا بۆی ئەنوسێ کە «عوسمانی خاڵە» لەگەڵ خزمەکانی ئەم باش نەبوە، لەبەر ئەوە ناچار بووە بار بکا. لەگەڵ نامەکە ئەم چەند شیعرە فارسییەشی بۆ ئەنوسێ:

وزان سوی وطن هجرت نمودم	خلافت از علی دانسته بودم
به تاثیر محمّد میر اکمل	خلافت چون به عثمان شد محوّل
دل خویشان ما را پر ز خون کرد	به خویشاوند خود نعمت فزون کرد

واتە: بۆیە گواستمەوە بۆ نیشتمان چونکە خەلیفەییم بۆ «عەلی» بە حەق ئەزانی، وە کە بە تەئسیری «موحەممەد پاشا»، درا بە «عوسمان» دڵی خزمەکانی ئێمەی پڕ کرد لە خوێن، وە خەڵات و بەراتی بۆ خزمەکانی خۆی زیاد کرد. مەبەس لە عەلی شێخ «عەلی» وە لە عوسمان «عوسمانی «خاڵە»یە. مەولەوی لەم شیعرە ناسکانەیدا ئیشارەتی بۆ مەسەلەی خەلافەتی «عوسمان»ی کوڕی «عەففان ﷺ»و «عەلی»ی کوڕی «ئەبوتالب ﷺ»یش کردووە، وە ئەو وەزعە رابوردووەی هێناوەتە بەرچاو.

***

وەک وتمان مەولەوی لە سەردەمی فەقێیەتیدا زۆر لای «کوردستانی عێراق»و «ئێران» گەڕاوە. پاش ئیجازە وەرگرتنیشی گەڕانی هەربووە، سەفەری «جوانرۆ»و «کرماشان»و «هەورامان»و «مەریوان»و «سنە»و «بانە»و «سابڵاخ»ی کردووە. هەتاوەکو کە ئەچێتە سابڵاخ لە پێشانا خێڵی «سەیید»ی «نظامی» کە لە نەوەی مەلا «ئەبوبەکر»ی «مصنّف»ن و هاوپشتی مەولەوین زۆر گوێی نادەنێ، بەڵام پاشان کە شارەزای «علم»و «فضل»ی ئەبن ناچار ئەبن دەوری بدەن و حورمەتی بگرن.

هەروەها سەفەری «سلێمانی»و «خانەقی»و «کەرکوک»و «بەغدا»یشی بووە. جارێکیان بە نیازی «حەج» ئەکەوێتە رێ، کە ئەگاتە بەغدا هاوڕێکەی پارەی رێگای حەجەکەی لێ

ئەدزیٚو ئەگەڕێتەوەو بڵاوی ئەکاتەوەکە گوایە مەولەوی مردووە، وەک بڵێی وابزانێ ئیتر مەولەوی ناتوانێ بگەڕێتەوە. کەس‌و کاری پرسەی بۆ دائەنێن. پاش ماوەیەک هەندێ لە زاناو ئەدەب‌پەروەرانی بەغدا کە بە مەسەلەکە ئەزانن خەرجی ڕێگای بۆ ئامادە ئەکەن‌و ئەینێرنەوە. کە ئەگاتە بەرەوە، منداڵ‌و کەس‌وکارەکانی دەس‌بەجێ ئەچن کابرای دزی درۆزن ئەگرن‌و ئەیبەنە لای مەولەوی. «مەولەوی»ش بێ‌ئەوەی هیچی لێ بکا پێی ئەڵێ ڕۆڵە خوا رووی ئەجەل ڕەش‌کا وا منی خەجاڵەتی لای تۆ کرد... خۆزگا بمردایەم‌و تۆم وا بە ڕووزەردی نەدیایە.

لە نێوانی مەولەوی‌و گەلێ لە زانایان‌و پیاوانی خواو پیاو ماقوڵانی ئەو دەمەی کوردو ئێرانی‌دا پەیوەندی‌یەکی بەتین بووە. مەولەوی پارچە شیعری بەرزو نامەی رازاوەی بۆ شێخ «موحەممەد جەسیمی سنە»و شێخی «سراج‌الدّین»و «بهاءالدّین»و «ضیاءالدّین»و «موحەممەد پاشای جاف»و «مەحمود پاشا»ی کوڕی «معتمدالدّولە = فەرهاد میرزا»و «حسام‌الدّولە»ی برای نوسیوەکە مامی «ناصرالدّین، شای قاجاڕ» بوون. هەروەها هەمیشە هەڵبەستی جوانی ناردووە بۆ دۆستانی وەک شێخ «موئمنی سازانی»و شێخ «حەسەنی سازانی»و شێخ «یۆسفی«نوسمە»یی‌و شێخ «عەزیزی جانەوەرە»یی‌و «ئەحمەدبەگی کۆماسی»و شێخ «عبداللەی داخی»و گەلێک لە شاعیرەکانی‌تر... زۆربەی شیعرەکانی بە «کوردی»و نامەکانی بە «فارسی» بووە. جارجاریش چەند دێڕێکی عەرەبی لەو نامە فارسی‌یانەدا نوسیوە. ژمارەیەکی زۆرم لەو نامانەی مەولەوی لەلایە. هەندێکیان دۆستی موحتەرەمم «سەیید تاهیر هاشمی» لە «دەوڵەت ئاوا»وە بۆ ناردوم. ئەگەر بۆم ڕێ‌کەوتایە یەکم‌ئەخستن‌و لە شێوەی کتێبێکی ئینشادا بڵاوم ئەکردنەوە.

***

«مەولەوی» زاتێکی قسەخۆش‌و نوکتە بازیش بووە. جارێکیان میوانی دۆستێکی ئەبێ لە «پاوە»، تا لەوێ ئەبێ خواردنێکی خۆشی دەرخوارد نادا. کە ماڵاوایی لێ ئەکاو ئەگەڕێتەوە دۆستەکەی تا ملەی «کەڵیان» ـکە شوێنێکە لە نزیکی پاوە ـ ڕەوانەی ئەکا. لەویا پێی ئەڵێ: بێ‌قەزابی پەلەت کردو زوو تەشریفت برد... من بە تایبەتی کاوڕێکم هەڵ‌گرتبوو

ئەمشەو بۆتی سەربڕم و بیکەین بەکەباب و پێکەوە بیخۆین و رای بوێرین... مەولەویش لە وەراما ئەڵێ: مادەم وا بێ وەڵڵا دڵت نایەشێنم و لەگەڵت ئەگەڕێمەوە تا کەبابەکە بخۆین... وە ئەگەڕێتەوە. کابراش ناچار کاوڕەکە سەرئەبڕێ و بۆی ئەبرژێنێ...

رۆژێکیان لەگەڵ شێخ «سەعیدی ناوجاف»دا ئەڕوا بۆ دیدەنی «کاک فەرەجی بەرزنجە» کە سەرگەورەی سەییدەکانی «بەرزنجە» بووە بۆ ئەوەی شەجەرەی سەییدەکانی پێ مۆر بکا. کە نزیکی بەرزنجە ئەبنەوە «کاک فەرەج» بە هاتنی مەولەوی ئەزانێ و تێ ئەگا بۆچی هاتووە. بە دانیشتوانی مەجلیسەکە ئەڵێ: کە مەولەوی باسی مۆر کردنی شەجەرەکەی کرد، من تا بەینێک بۆی مۆر ناکەم و توڕەی ئەکەم تا بزانین ئەڵێ چی. کە مەولەوی ئەگاتە بەرەوەو ئەحەسێتەوە مەسەلەی مۆری شەجەرەکە ئەخاتە ئاراوە. کاک فەرەج ئەڵێ مەولەوی حاشا ئێوە سەیید نین و بەرزنجەیی دان بە ئێوەدا نانێن. مەولەویش ئەڵێ فەرەج... فەرەج ئەگەر بە شەرع رەفتار ئەکەی ئەوە «خاتمەی ابن‌حجر»، وە ئەگەر ئەش‌ڵێیت ئێمە حازرین بۆ «ابن‌خنجر»... بەخوا قەسەم ئارام ئەبی باشە!، ئەگینا لە حەرەکە و جم‌وجوڵت ئەخەم و ساکنت ئەکەم!!... واتە: «فەرەج» ئەکەم بە «فەرج»... ئەویش دەس ئەکا بە پێکەنین و ئەڵێ خۆم بۆ قسەیەکی وا راگرتبوو،... وە شەجەرەکەی بۆ مۆر ئەکا.

***

«مەولەوی» لەگەڵ هەرجۆرە خەڵکێکا بە گوێرەی عەقڵی ئەوانە جوڵاوەتەوە. جارێکیان لە مەجلیسی شێخ «عبدالقادری موهاجر»دا ئەبێ لە «سلێمانی». کابرایەک دێتە ژورەوەو ئەپرسێ مەلاکان «ئامین» کردن لە نوێژا واجبە یا سونەتە؟ مەولەوی گورج هەڵی ئەداتێ و ئەڵێ: باوکم «ئامین» کردن واجبە!، وە ئەگەر نەیڵێی نوێژەکەت بەتاڵ ئەبێتەوە. کابرا ئەڕوا مەلاکان ئەڵێن: مەولەوی ئەم فتوا غەڵەتە چی بوو دات؟ مەولەویش ئەڵێ: کورە ئێوە عەوام ناناسن، وەڵڵا ئەگەر بزانێ «ئامین» سونەتە «وَلَاالضَّالِّين»یشی پێوە ئەخوا.

رۆژێکی تر هەر لە مزگەوتی شێخی «موهاجر»دا کە ئێستا پێی ئەڵێن مزگەوتی «شێخ لەتیفی دانسار» خەریک ئەبێ خۆی ئامادە ئەکا بۆ نوێژی «مەغریب»و فەرەنجی‌یەکی درێژی لەبەرا ئەبێ، کابرایەک بانگی ئەکا: کورەکابرا فەرەنجی‌یەکەت نوێژی پێوە نییە

فرێی دە، ئەویش گورج فرێی ئەداو نوێژ دائەبەستێ... کە لە نوێژ ئەبنەوە یەکێک لێی ئەپرسێ ئەوە لە راستیدا فەرەنجییەکەت نوێژی پێوە نەبوو وافرێت دا؟ مەولەوی ئەڵێ: نەوەڵڵا پاکو نوێژی بوو، بەڵام تا من کابرام حاڵی ئەکرد کە نوێژییە، نەک جەماعەتی «مەغریب» بەڵکو هی «عیشا»یشم لەکیس ئەچوو... وتم چاتر ئەوە فرێی دەمو لەکورتی بیبڕمەوە.

***

«مەولەوی» زاتێکی زیرەکو حازرجوابو قسە بەمەعنا بووە. لە «حسەین بەگی حەسەن بەگی جاف»م بیست، وتی: بیستومە پاش تەواو بوونی ئاهەنگی ئیجازە وەرگرتنی مەولەوی لە خزمەتی مەلا «عبدالرّحمانی نۆتشە»ییدا کە موفتی «سلێمانی»و مامۆستای مزگەوتی «مەڵکەندی» بووە، «ئەحمەد پاشای بابان»و پاشازادەکانی ترو تاقمێک لە مەلاو فەقێ ئەچن بۆ «سەرچنار» بۆ سەیران. لە رێگەدا فەلاحێک سەر رێگەیان لێ ئەگرێو دەس ئەکا بە سکاڵای حاڵی خۆی لای «ئەحمەد پاشا»و پێی ئەڵێ: پارچە بەراوێکم هەیە هەموو ساڵێ ئەیکەم بە تەرەکاڵو بۆخۆم پێی ئەژیم، ئەمساڵ یەکێک لە پیاوەکانی تۆ لێی داگیر کردومو زۆریشم لێ ئەکا بە جووتی خۆم بیکێڵمو بیکەم بە تەرەکاڵ بۆ ماڵی پاشا. مەولەوی نایەڵێ پاشا وەرامی فەلاحەکە بداتەوە، ئەچێتە پێشەوەو خۆی لە فەلاحەکە توورە ئەکا. کابرای فەلاح سەرسام ئەبێو بە مەولەوی ئەڵێ: مەلا تۆ لای خۆت «مەلا»یت و پیاوی دینی، کە تکایەکم بۆ ناکەیتو چاکەت لە دەم دەرناچێ بۆچی خراپەم لەگەڵ ئەکەی؟ مەولەویش ئەڵێ: مردووت مرێ من لەبەر بێعەقڵی تۆ توورە بووم، ئاخر تۆ نەت بیستووە دنیا مەزرەعەی ئاخیرەتە، ئێستا پاشا ئەگەر بە جووتی بێگاری زەوی داگیرکراو نەکێڵێو نەیکا بە تەرەکاڵ بۆ دیوەخان، «دنیا»ی چۆن ئەبێ بە مەزرەعەی قیامەتی؟. کە پاشا ئەم قسەیەی مەولەوی ئەبیسێ شەرمەزار ئەبێو ئەڵێ: مەولەوی تکا ئەکەم بەسیەتی، کابرا برۆ زەوی خۆت بۆ خۆت، وە هەر پیاوێکی من هات بەلاتا دەریکەو گوێی مەدەرێ.

«مەولەوی» لە ١٢٧١ی هیجری‌دا بە فەرمودەی شێخی «سراج‌الدّین‌ﷺ» لەگەڵ حاجی شێخ «عبدالرّحمان»ی کوڕی شێخا ئەڕوا بۆ «سنه» بۆلای «غولام‌شاخانی والی» بۆ مەسەلەیەکی ئایینی. پاش ئەوەی چاویان بە والی ئەکەوێ، ڕۆژێکیان والی بە مەولەوی ئەڵێ: حەزئەکەم بۆم بەیان بفەرموی کە لەگەڵ بوونی «امیرالمؤمنین علی‌ﷺ»دا چۆن قابیلە بێگانە ببێ بە خەلیفەو جێگە نشینی پێغەمبەر؟ «میرزا جەعفەرخانی وەزیر» وە مامەیەکی «والی»یش کە قلیانداری خۆی بووە لەو مەجلیسەدا ئەبن. مەولەویش لە وەراما بە والی ئەڵێ: رجا ئەکەم لەبەر خاتری ریشی سپی مامت ئەم پرسیارە لە جەنابی وەزیر بفەرموی. «والی» تێ ئەگا مەولەوی مەبەستی چیەوا!...سەر دائەخا. مەبەستی مەولەوی ئەوە بووە: ئەگەر خزمایەتی بوایە بە هۆی نزیکی‌و بەڵگەی جێ نشینی، نەئەبوو «والی» مامی خۆی بکا بە قلیاندارو بێگانە بکا بە وەزیر... هەروەها ئیشارەتی بۆ ئەوەش کردووە ئەگەر خەلافەت بەسرابوایە بە خزمایەتی‌یەوە خۆ حەزرەتی «عەباس‌ﷺ» مامی پێغەمبەر بووە، وە حەزرەتی «عەلی‌ﷺ» ئامۆزای بووە. کەواتە ئەبوو «والی» داوای خەلافەتی بۆ «عەباس» بکردایە نەک بۆ «عەلی».

هەر لەو سەفەرەدا رۆژێکی‌تر «والی» مەعنای ئایەتی ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ لە مەولەوی ئەپرسێ، ئەمیش ئەڵێ: خوا لەسەر باسکی «ازل»ەوە روی کردبوە دەشتی «ابد» وە وێنەی جوزئیاتی عالەمی وەک ران لەبەر عیلمی خۆی‌دا راگرتبوو، وە گاڵۆکی قەزای گرتبوو بە دەستی قودرەتیەوە، وە بەو گاڵۆکە هەریەکێکی لەو جوزئیاتە نیشانەکردبوو بۆ شتێ. ئێستا هەموو رۆژێ، بەڵکو هەموو تاوێک لەسەر ئەو نیشانانە ئیش‌و کاری خۆی بەرامبەر بە عالەم دەرئەبڕێ‌و جێ‌بەجێی ئەکا.

«مەولەوی» جارێکیان لەگەڵ زانایەکی جەعفەری گفتوگۆ ئەکا، زاناکە لێی ئەپرسێ بۆچی ئەهلی سوننەت بەرامبەر بە حەزرەتی «عەلی‌ﷺ» چاو لە راستی ئەنوقێنن‌و حەقی خۆی نادەنە دەست‌و دان بەوەدا نانێن کە خەلیفەی یەکەم بووە، بەڵکو خۆشیشیان ناوێ؟ مەولەوی لە وەراما ئەڵێ: سوننی‌یەکان لایان وایە «عەلی‌ﷺ» ناو دوو کەسن، یەکەمیان کابرایەک بووە لە ترسی خەڵک فەرمودەی پێغەمبەری خستوەتە پشت گوێی کە لە بارەی

خەلیفەیی ئەوەوە فەرموویەتی، وە دەستی لە حەقی خەلافەت هەڵگرتووە بۆ یەکێکی بێگانەی ناشایان، وە گوێی بە شەرع نەداوەو «جاریە»ی لە خەلیفەیەکی «غـصب»کـەر وەرگـرتووەو کـچی خـۆیشـی داوە بـە خـەلیفەیەکی‌تری «غـصب»کـەر... ئـێمـە ئـەو «عەلی»یەمان خۆش ناوێ. دووهەمیش‌یان کەسێکی خاوەن باوەڕو ئازاو لە ڕێ لانەدەر بووە، وە لە «خوا» بەولاوە لەکەس نـەترساوەو «جـاریە»ی لە خـەلیفەی شـەرعی نـەبێ لەکەسی‌تر وەرنەگرتووەو کچی خۆی بە خەلیفەی پێغەمبەر داوەو بە جێگەداری ڕاستی ئەوی زانیوە. ئەو «عەلی ﷺ»یەمان خۆش ئەوێ‌و بە شێری خواو خۆشەویستی پێغەمبەر و درگای شاری زانستی ئـەزانـین. مـەبەستی مـەولەوی ئـەوە بـووە: ئـەگـەر حـەزرەتی «عەلی ﷺ» خۆی بە خەلیفە بزانیایەو لای وابوایە پێغەمبەر ﷺ بڕیاری داوە ئەو خەلیفە بێ، دەستی لەو خەلافەتە هـەڵنـەئەگـرت، وە «جـاریە»ی وەرنـەئەگـرت لە حـەزرەتی «ئەبوبەکر ﷺ»و کچی خۆی نەئەدا بە حەزرەتی «عومەر ﷺ».

جارێکیان «موحەممەد پاشای جاف» لە گەرمیان نـەخۆش ئـەبێ، مـەولەوی ئـەچێ بـۆلای بـۆ هـەواڵپـرسی. پـاشا بـە مـەولەوی ئـەڵێ: دۆعـایەکـی خـێری بـۆ بکـاو ئـامۆژگـاری‌یەکـیشی بکـا. مـەولەویش ئـەڵێ: بـۆ دۆعـای خـێر درێغـێ نـاکـەم، ئامۆژگاری‌یەکەشم ئەوەیە: تۆ خاوەنی دوو شتی ماڵی دنیاو ئیمان. ماڵەکەت هێشتا خۆت ساغی «مەحمود بەگ»و «عوسمان بەگ»و منداڵەکانی‌تر دابەشیان کردووە لە نێوانی خۆیانا، ئیمانیشت شەیتان خۆی بۆ مەڵاس داوە. ماڵەکەت هەرچی لێ‌دێ قەیدی نیە، چونکە ماڵی باوک هەربۆ ئەولادە، دەخیلتم ئاگات لە ئیمانت بێ شەیتان بە تاڵان نەی‌با.

«مەولەوی» شێوەناسیش بووە. لە شێخ «جافر»ی شێخ «ئەحمەدی ناوجاف»م بیست، کە ئەویش لە نەوەی مەلا «ئەبوبەکر ﷺ»ەوە خزمی مەولەوی‌یە، وتی: ڕۆژێکیان باوکم‌و شێخ «سەعید»ی مامی ئەچن بۆلای مەولەوی، مـامم لە مـەولەوی ئـەپرسێ ئـەم کـوڕە ئەناسی کە لەگەڵمە؟ مەولەویش لە باوکم ورد ئەبێتەوەو ئەڵێ: بەخوا کاکە شێخ ئەم کوڕە سەری لێ شێوانـدوم، بـە چـاوو بـرۆیـا لە خـۆمـانەو بـە شـێوەی قسـەو جـل‌و بـەرگ‌و سەروپێچی‌شیا لە قەرەداغی ئەچێ. مامم ئەڵێ: ڕاست ئەفەرموی، برازامەو دایکیشی لە سەییدەکانی «بەڵخە»ی «قەرەداغ»ە.

ئێستا ئەم وردە سەرگوزەشتانەی «مەولەوی»م لە یاد بوو، وا نوسیمەوە بەڵکو بۆ ئەوە بشێن لە سەرێکەوە کەڵکێکیان لێ وەربگیرێ. لە «سەیید ئەحمەد»ی کوڕی شێخ «عبدالرّحمانی عازەبانی»م بیست وتی: کتێبێکم لای شێخ «نجم‌الدّینی بیارە» دی مەولەوی نوسیبوی وە سەرگوزەشتەی خۆی تیا نوسیبووەوە. داخەکەم من بە درێژایی ماوەی مانەوەم لە «بیارە» نەئەو کتێبەم دی، وە نە هیچم بیست لە بارەیەوە.

تیپی ئەلف

[١]

ئیمشەو تەنیابێ

ئـــیمشەو تـــەنیا بـــێ جـــەستەی زەبـــوونم
دیســـان ســـەرواز کـەرد دڵەی پڕ هـوونم[١]

خـــــــەیاڵان خـــــام هـــــاوردم بـــــەردم
هـــاوار جـــە دەمـــەی هـەناسەی سـەردم![٢]

زوخـــــــاو گـــــێج مـــــەدا دیگ دەروونْدا
هـــووناو هـورشاناش جـەستەی زەبـوونْدا[٣]

رەنگا رەنگ رەنگ، رەنگ گوڵ گـوون هـوونم
قـــرچـــەی بـرێشتـەی کـوورەی دەروونـم[٤]

چون دانەی سەر سـاج هـور ئـامام جـارجـار
جـــە تـــاو دووکـــەڵ، جـــە شـەرارەی نـار[٥]

سۆزیام هەی سۆزیام، وێنەی شـوعلەی نـوور
بیم سورمەی سوبحان ئاوەردەی کۆی توور[٦]

---

[١]

(١) سەرواز کەرد: سەر ڕێژی کرد. هوون: خوێن.
(٢) خام: خاو. دەمە: کزە بای ساردی سەر کێوان کە زستانان بە بەفرەوە بەرز ئەبێتەوە.
(٣) گێج مەدا: گێژی ئەخوارد. دیگ دەروونْدا: لە مەنجەڵی سینەدا. هور شاناش: قوڵپی ئەدا. جەستەی زەبوونْدا: لە لەشی لاوازما.
(٤) رەنگا رەنگ رەنگ: رەنگی رەنگاو رەنگ. گوڵ گوون: گوڵ رەنگ. برێشتە: بـرژاو، واتە: گیرۆدەی ئەم حاڵەم.
(٥) هور ئامام: هەڵئەهاتمەوە. شەرارەی نار: بڵێسەی ئاگر.
(٦) سۆزیام: سووتام. سورمەی سوبحان: کلەی خوایی. ئاوەردەی کۆی توور: هێنراوی کێوی توور.

مـــن قـــەقنەس نـــەویم، هـا بـیم وە قـەقنەس
یەکجاریچ ئیمشەو، هـا بـەرشیم جـە دەس(١)

ئـــــــەوەند خـــــەیاڵان بـــــەردم وە دەروون
پـــەی دووری یـــاران بـــەتەر بـــیم زەبـــوون

رۆ جـــــە شـــــەو فـــێشـــتەر، زارو زەلیـــلم
ســـاقی! ســـا جـــامێ، ئـــەمجار دەخـــیلم(٢)

بـــدەر پـــێم نـــۆش کـەم چـــون هـەردەجاران
وە رەغـــــم گـــــردین گـــــرۆی مـــەیخواران(٣)

شـــــیعر وێم تـــەنخوای ســـەمتوور ســـازێ
لێدەر، ســا نــەیچی! هــەر تــارێش گــازێ(٤)

چنگ پێکۆ نـە جـەرگ نـەغمەی سـازەکـەت
بـــــەرارۆ تـــــۆتـــۆ مـــیقراز گـــازەکـــەت(٥)

---

(١) قەقنەس: پەلەوەرێکە. نەویم: نەبووم. بـەرشیم: دەرچـوم. وەك ئـەڵێن قـەقنەس کـە مردنی نزیك ئەبێتەوە هەندێ پەڵو پووش کۆ ئەکاتەوەو دەس ئەکا بە خوێندن بەسەریا، وە لە خۆشی دڵی خۆیا ئەوەندە باڵ ئەدا بەیەکا تا ئاگـر لە بـاڵەکـانی ئـەبێتـەوەو پـەڵو پووشەکەش ئاگری تێ بەر ئەبێ وە خۆیشی ئەسووتێ. دیسان خۆڵەمێشەکەی ئەبێتەوە بە قەقنەسێکی ترو هەر بەم چەشنە...
واتە: لە گڕی دەروونی خۆما ئاگرم تێبەربوو سووتامو ئەمشەو بە یـەکجاری لە دەس دەرچووم.
(٢) فێشتەر: زیاتر، لە «بیشتر»ی فارسیەوە هاتووە.
(٣) بدەر پێم: بمدەرێ. هەردە جاران: جـاری جـاران. وە رەغـم: بـەکـوێرایـی چـاوی. گردین: هەموو. گرۆ: دەستە.
(٤) تەنخوا: لەباتی. لێدەر: لێبدە. تار: تەل. واتە: شیعرەکانی خۆم بە نەی لەباتی سازو سەمتوور لێبدە، با هەر تەلێکی وەکوو گازێ وابێ بۆ دەرکێشانی ریشەی جەرگم.
(٥) بەرارۆ: دەربێنێ. تۆتۆ: چین چین. میقراز: مقەس. واتە با نەغمەی سازەکەت چـنگ گیرکا لە جەرگم، وە چین چین وەکوو گازی مقەس دەریکێشی.

ســـادەروێش! کـــەفێ بـــدە نـــە رووی دەف
گـــیان مـــونتەزرەن پـــەرێ ڕێزەی دەف(١)

مـــوغەننی! لێدەر یـــەك ئـــیمشەو ســـازان
بـــەشقی ئـــەو کـــەسە تـــۆش ئـــاوات وازان(٢)

بـــەڵکـــە خـــەمانم تـــۆ دەری وە بـــاد
هـــەیهای جـــوانـــم، فـــرێم هـــەن مـــراد(٣)

ســـاقی! ســـا دەخـــیل وە فـــریادم رەس
بـــە رووی نـــازەوە جـــام گـــێرە وە دەس

دەور دەرە وە نـــاز چـــون هـــەردە جـــاران
پـــێمدەر یـــەك مـــەنێ ســـەباو ئـــێواران(٤)

بـــا وەس بـــاڵیـــنم ســـێڵاو هـــوون بـــۆ
ئـــامێتـــەی زوخـــاو دیگ دەروون بـــۆ(٥)

وەخـــتەن ســـەر تـــا پـــام بـــبۆ وە زوخـــاڵ
بـــۆی ســـفتەکـــەم هـــور گـــێرۆ شـــەماڵ(٦)

ســـاقی! ئـــامانەن، نـــەشوو جـــە ویـــرت
وە فـــریادم رەس تـــۆ بـــەشقی پـــیرت(٧)

---

(١) کەف: بەری دەست. ڕێزەی دەف: لەرینەوەی ئەو ئەڵقانەی بەکەللەی دەفەوەن.
(٢) سازان: سازەکان. بەشقی ئەو کەسە: بە عەشقی ئەوکەسەوە. تۆش ئاوات وازان: بە ئاواتی گۆارنی وتنی تۆوەیە.
(٣) دەری: بدەی. فرێم هەن مراد: ئاواتم زۆرە.
(٤) دەور دەرە: سووڕێ بخۆ. یەك مەنێ: پێکێکی یەك مەنی، واتە: گەورە.
(٥) باوەس: بابەس. باڵینم: سەرینم. سێڵاو: لافاو. ئامێتە: تێکەڵاو.
(٦) ببۆ: ببێ. بۆی سفتەکەم: بۆ پرووزم. هۆرگێرۆ: هەڵگرێ، بیبا.
(٧) نەشوو جەویرت: لەبیرت نەچم.

بـــەڵ ئـــیمشـەو خـــەمان نـــەدەرۆم وە بـــاد
ســـاقی! گـیان، قـوربان، خـاتر کـەرە شـاد[١]

بـووە وە بـــاعس ئـــەی نـــیم گـیان سـەخت
سا بەڵکە نەمرۆ «مەعدوومی»ی بـەدبەخت[٢]

[٢]

ئازیز! دیارەن[٣]

ئـــــازیزا دیــــــارەن، وادەی لوامـــــەن
ئـــــــەلوەدای ئـــــاخر ئـــــەوەنامامەن[٤]

دەوڵەتـــــەکـــــەی وەســـڵ پـــا نـــە زەواڵەن
جـــارێوتـــەر دیــدەن بـــاڵات مـــەحالەن[٥]

ســـــــا دڵم وەش کـــــــەر وەئـــــیلتیفاتێ
بـــــــدیە وە لاوە، بـــــوینووت ســـــاتێ[٦]

(١) نەدەرۆم وەباد: نەمدا بە با: خاتر کەرە شاد: دڵم خۆشکە.

(٢) واتە: ببە بە هۆی مانەوەی ئەو نیوە گیانە نارەحەتم با نەمرم.

[٢]

(٣)مـەولەوی ئـەم پـارچـە شـیعرەی لە سـەردەمی فـەقێـیەتیدا بـۆ «شـێخ عـەزیزی جانەوەرەیی» هاوڕێی نوسیوەکە لێی جوێ بووەتەوەو چووە بۆ «بانە».

(٤) لوامەن: ڕۆیشتنمە. ئەلوەدا: ئەلوەداع، ماڵاوایی. ئەوەنامامەن: نـەگـەڕانـە دوامـە. لە هەندێ نوسخەی تردا [illegible]ارە: «ئاماو نامامەن». واتە: هاتنەوەو نە هاتنەوەمە.

(٥) وەسڵ: بە یار گەیشتن. پا نە زەواڵەن: پێ لە لەناو چوونە. جارێوتەر: جارێکی‌کە.

(٦) وەش کەر: خۆش کە. ئیلتیفات: لا لێ کردنەوە. بـدیە وەلاوە: بـڕوانـە بـە لادا، لایـە بکەرەوە. بوینووت: بتبینم.

با بەیۆ شنۆی شیرین رازەکەت
گۆش دەرۆ لادێ مەینەت گازەکەت[١]

ئاخر سەفەرەن، را خەیلێ دوورەن
مەنزڵ بێ پایان تۆشە زەروورەن[٢]

دینت تۆشەی چەم، مەیلت تۆشەی دڵ
رازت تۆشەی گۆش، مەنزڵ وە مەنزڵ[٣]

کێ زانۆ چۆن بۆ ئەی دنیای فانی؟
با بۆ نە بەین گەردەن ئازادی!

من شەوێ نالەم جۆش ئاوەردەبۆ
سەگی ئاسانەت بێدار کەردە بۆ[٤]

یا ناستەبۆ سەیل دیدەم، نەفەسێ
نەسیم گەرد پات بەرۆ پەی کەسی[٥]

جەمینت زەحمەت نیگام کێشابۆ
کەف پات وە خار دیدەم ئێشابۆ[٦]

---

(١) با بەیۆ: با بێت. شنۆ: شنە. شیرین رازەکەت: قسە خۆشەکەت. گۆش دەرۆ: گوێ شل‌کا. لادێ: تاوێ. مەینەت گازەکەت: ئەو خۆشەویستەت کە مەینەت گازی لێ گرتووە.
(٢) ئاخر سەفەرەن: دووا سەفەرە. را: رێ. تۆشە: توێشوو.
(٣) دینت: دیتنی. چەم: چاو.
(٤) ئاسانەت: بەر قاپیت. لە «ئاستانە» وە هاتووە. واتە: نەوەك شەوێکیان نالەی من جۆشی هێنابێ‌و سەگی بەر قاپیتی بێدار کردبێتەوە.
(٥) ناستە بۆ: نەی هێشتبێ. نەفەسێ: هەناسەیێك، تاوێك. بەرۆ: برێ، ببا. واتە: یا خود لافاوی چاوم تاوێك نەی هێشتبێ بای نەسیم تۆزی پێت بەرێ بۆ یەکێك.
(٦) جەمینت: ناوچاوت، تەوێڵت، لە «جبین»ی عەربی‌یەوە هاتووە. نیگام: سەیرکردنی من. کەف پات: بەری پێت. خار: دڕك. واتە: نەوەك ناوچاوت ئازاری پێ گەیشتبێ بە هۆی ئەوەوەکە من بۆ روانیوە، یا خود بەری پێت بە دڕکی برژانگم ئێشابێ کە بەسەریا ئەڕۆیشتی.

یـــا كـــەردەبۆ دڵ دێوانـــەكـەی تـەنگ
وەخت نـــیشانەی دڵان پـەی خـــەدەنگ(١)

پـــەلەپەل پـــەی زەوق زامـــێ وە تـــیرت
ئـــازار دابـــۆ تـــای زوڵف زەنـــجیرت(٢)

یـا خـــۆ تـــۆدابـــۆت وە دڵ مـەزەی مـەرگ
تـیر خـــەدەنگت دابـــۆ نـــەتۆی جـــەرگ(٣)

یـــا مـــەڕدەبـــۆت دڵ دێوانـــەی دڵگـــیر
جـــە تـــیر ئـــەندازی كـــەردەبۆت تـەقسیر(٤)

یـــا نـــەدابـــۆت تـــۆز گـــەرد پـــاڵاكـــەت
پـەرێ سـورمەی چـەم سـفتەی بـاڵاكـەت(٥)

تـــۆ بـــویەر جـــە مـــن، مـــن زوو ویـــەردم
هیممەت بـۆ، هـا ژار مـەحروومیت وەردم(٦)

---

(١) خەدەنگ: تیر. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دایە.
(٢) زەوق: زووق، چەشتن. واتە: یا خود دڵە شێتە خەفەتبارەكەم كاتێك كە دڵان ئەبن بە نیشانە بۆ تیری چاوت، پەلە پەلی كردبێ بۆ چەشتنی زامێ لە تیرەكەی تۆوە، وە لە پەلە پەل‌دا ئازاری گەیاندبێ بە تای زوڵفی تۆ كە بووە بە زەنجیر دڵی منی پێ بەسراوەتەوە.
(٣) دابۆت: دابێتت. شاعیر پاش ئەوەی داوای لێبووردنی تاوانەكەی خۆی كرد لە یار، دێتە سەر باسی تاوانەكانی ئەویش تا گەردنی ئازاد بكا. ئەوەتە ئەڵێ یـا خـود تـۆ تـامی مەرگت بە دڵم چشاندبێ‌و بە تیری برژانگەكانت جەرگمت بریندار كـردبێ‌و دڵمت پـێ بەش كردبێ لە پێكران بە تیر.
(٤) مەڕدەبۆت: شكاندبێتت. واتە: ئەگەر دڵێشمت لە تیر بـێ‌بـەش نـەكـردبێ، كـەمت دابێتێ‌و دریغت لێ كردبێ، وە بەوە دڵت شكاندبم.
(٥) پاڵا: كەوش. پەرێ: بۆ. واتە: تۆزی كەوشەكانت نەدابێ بۆ كلەی چاوی ئەوكەسەی سووتاوی عەشقی باڵاتە.
(٦) بویەر: ببورە. ویەردم: بووردم. هیممەتت بۆ: خواحافیز بێ. وەردم: خواردم.

چەپگەرد پەی دووریت شـانا مۆرەی نـەرد
وە زاهـــر «بـــانە»ش وە بـــەهانە کـــەرد(١)
تـــا فـــەڵەك پـــەیمان نـــە بـــەهانە بـــۆ
ئـــەر ســـەد بـــانە بـــۆ، بـــاز شـــوکرانـــە بـــۆ(٢)

ئـــەر فـــرسەتش‌دا پـــەی دڵ خـــەمینت
عـــومرێ دووبـــارەن جـــارێوتـــەر دیـــنت(٣)

وەر نـــاستش، ئـــازیز! تـــۆ وە ســـڵامـــەت
دیـــدەن دیـــدار کـــەوت ئـــەو قـــیامەت!(٤)

---

(١) چەپگەرد: گەردوونی چەپگەرد. شانا: وەشاندی. بانە: شارێکە لەکوردستانی ئێران لە سنووری ناوچەی «پێنجوێن»ەوە. واتە: گەردوون کە زاری خۆی هەڵدا دووریی هێنا، ئیتر چون بۆ بانەی کرد بە بیانوو، ئەم شیعرە لە نوسخەکەی مەحمود پاشادا بەم جۆرە نووسراوە:
چەپگەرد جە خاتر وێش هەرگیز نەویەرد کەی بێ جامیمان پڕ جە گەرد نەکەرد
واتە: گەردوون رۆژێ دەستی لە ئارەزوی خۆی هەڵنەگرت، رۆژێ نەبوو جامی مەی‌مان پڕ نەکا لە خاكو خۆڵ.
(٢) پەیمان: بۆمان. ئەر سەد: با سەد جاریش، هەرچەند. واتە: تاگەردوون لە سەر بیانوو بێ پێمان، ئەگەر هەر بۆ بانەش‌مان دوور بخاتەوە هەر شوکرانە بژێرین.
(٣) دڵ خەمینت: دۆستە دڵ پڕ لە خەفەتەکەت.
(٤) ناستش: نەی هێشت. نیوە شیعری دوهەمی ئەم شیعرە لە هەندێ نـوسخەدا بـەم جورە نووسراوە:
کەوتەن ئەو دیوان سارای قیامەت
واتە: چاو پێ کەوتنەوەت کەوتووە دیوەخانی دەشتی مەحشەر.

[٣]

ئەمجار سەخت تەرەن

ئـەمجار سـەخت تـەرەن زامـم جـە جـاران
چـڵ مـدۆ دایـم چـون گـەستەی مـاران(١)

هـەر وە زۆر مـەندەن رای ئـامای نـەفەس
تـای ریشـەی تـاقەت شیەنم جـە دەس(٢)

بـڵێسـەی فـیراق سـۆچـنان جـەستەم
نـاسۆرەن زامـان گـاز خـەم بـەستەم(٣)

دووی کـەواو دڵ پـۆشـان سـەر هـەردان
زەرد کـەردەن روخسـار پـایز دەردان(٤)

سـەرسامەن عـاڵەم یـەکسـەر جـە نـاڵەم
فـەڵەك مـۆرەی بـەد شـانا وە تـاڵەم(٥)

مـەینەت سـەر بـەرزەن، شـادیم زگـارەن
سـاقی! جـامەکـەت ئـەمجار وەکـارەن(٦)

---

[٣]

(١) چڵ مدۆ: چڵ ئەدا.

(٢) ئامای نەفەس: هەناسەدان. شیەنم جە دەس: لە دەسم دەرچووە.

(٣) سۆچنان: سووتاندوویە. ناسۆرەن: لێی کردووم بە تیراوی. گاز خەم بەستەم: کە بە گازی مەینەت لێم پەیدا بووە.

(٤) دوو: دووکەڵ. کەواو: کەباب. پۆشان: دای پۆشیوە. زەرد کەردەن...تاد: پایزی دەردی روخساری زەرد هەڵگێڕاوم.

(٥) تاڵەم: «طالع»م، بە ختم. واتە: گەردوون زاری خرابی بۆ بەختی من هەڵدا.

(٦) زگار: زویرو خەفەتبار. واتە: ئەمڕۆ کە مەینەت باویەتی‌شادیم لە دڵا نیە، وەختی ئەوەیە پیاڵەکەم بدەیتێ.

بــۆرێ وە مــەجلیس لا بـەر پـەردەی شـەرم
وە دەورێ دیســـان بــەزمێ کـەرمێ گـەرم[١]

تـا مـوتریب وە سـاز حـەنجەرەی بـێ گـەرد
هـــــوردۆ مـــــەقامێ دەوا کــــەرۆ دەرد[٢]

بـــەڵ نـــاکـا نـەیچی بـەیۆ جــە لاوە
وە مـــــەقامەکــــەی قـــەقنەس ئـاساوە[٣]

بــەزمێمـــان جــەم بـۆ چـون هـەردە جـاران
بــــنۆشـــین جـــامێ وە یـــاد یـاران[٤]

هــەر وە زۆر مــەندەن نـیم نـەفەس بـاقی
پـــڕ کــــەر جـامەکت، دەخـیلم سـاقی!

ئـــەر ئـازیز وەی تــەور لێم کـەرۆ سـتەم
خــەلاسیم نـیەن ئـەمجار خـاتر جــەم[٥]
عەرەق چون شـەونم نـیشتەن نـە رووی گـوڵ
تـەڕ کـەردەن تـاتای تـوغراکـەی سـونبوڵ[٦]

جـــە قـــازان خـەم، دڵ کـەردەن وە ئـاو
وە درۆ مــــاچۆ مـــەگـــێروو گـــوڵاو[٧]

---

(١) بۆرێ: وەرەوە. دەورێ: هەڵسوورانێکی‌تر. کەرمێ: بکەین.
(٢) حەنجەرە: ئاوازەی بین. هوردۆ مەقامێ: هەڵ بداتە لێدانی نەقامێ.
(٣) بەیۆ: بێت. وەمەقامەکەی... تاد: واتە: نەقامەکەی کە وەك ئاوازی قەقنەس خۆش‌و دڵگیرە.
(٤) بەزمێمان جەم بۆ: کۆڕێ ببەستین.
(٥) لێم کەرۆ ستەم: ستەمم لێ بکا. شیعرەکانی دوواوە باسی ستەمی یار ئەکەن.
(٦) گوڵ: مەبەستی کوڵمی یارە. توغراکەی سونبوڵ: زوڵفە لوول خواردووەکەی کە وەك مۆری توغرایی وایە.
(٧) واتە: لە مەنجەڵی خەما دڵمی تواندوەتەوەو کردوویە بە ئاو، کەچی بە درۆی خۆی ئەڵێ گوڵاو ئەگرم.

ئـازیزم! گـوڵاو بـۆی خـۆی کـوڵم تـۆن
ئەر بـۆی تـۆ نـەبۆ بـۆی گـوڵاو جـەکۆن؟(١)

زەڕەی بـــۆی زوڵفت کـەفتەن نـە بـەرزان
بـۆی گـوڵان کـەردەن جـە بـەرزان هـەرزان(٢)

ئـــازیز، وە مـــەرگت گــەر ئـینسافت بـۆ
هـەنی کـافی‌یەن بـۆی زوڵفت پـەی تـۆ(٣)

ئـــیتر چ حـــاجەت وێت مـەدەی عـەزاو:
قـەبووڵ کـەری جـەور مـەگێری گـوڵاو؟(٤)

[٤]

ئیحیا نەبوون(٥)

ئـــیحیا نـەبون، سـا نـەشوون مـەردەن:
نـــامەکـەش ئـامان، گـلەییش کـەردەن(٦)

---

(١) خۆی: ئارەق. جەکۆن: لەکوێیە. (٢) زەڕەی: تۆزێکی.
(٣) هەنی: ئیتر. کافی‌یەن: بەسە.
(٤) عەزاو: عەزاب، ئازار. قەبووڵ کەری... تاد: خۆت ماندوو ئەکەی گوڵاو ئەگری.

[٤]

(٥) مەولەوی ئەم غەزەلەی لە وەڵامی دۆستێکیا نووسیوەکە نامەی بۆ ناردووەوگلەیی لێ کردووە لەنامەکەی‌دا.
(٦) ئیحیا نەبون: زیندوو نەبمەوە. نەشوون مەردەن: نەچمەوە مردن. ئەم شیعرە بە پێی هونەری «بدیع» پێی ئەڵێن «لف‌و نشر». نیوەی شیعری یەکەم دوو بەشە، نیوەی شیعری دووهەمیش هەروەها. بەشی یەکەمی نیوە شیعری دووەم ئەگەڕێتەوە بۆ بەشی یەکەمی شیعری نیوەی شیعری یەکەم، بەشی دووەمی نیوە شیعری دووهەمیش ئەگەڕێتەوە بۆ بەشی دووهەمی نیوە شیعری یەکەم. واتە: چۆن زندوو نـەبمەوە لە پاش مـردن لە بـەر دووری ئەوکە نامەی هاتووە بۆم؟ وە چۆن نەمرمەوەکە گلەیی لێ کردووم؟

قــــاسد! شــــۆ وە لای ئــەو نــەو نــەمامە
چـون یـاوای، پـێش دەر ئـەی جـواو نـامە(١)

جــەو ئـەسکەنجەبین دەس سـوروشتەکـەت
یـانێ: نـــامەکــەی زێـــاو زوشـــتەکـەت(٢)

بـــە بـــادەکـــەی وێت جــام جــام وەردەوە
تـــاڵی ســـەفرای دەرد دووریش بـــەردەوە(٣)

فـــەرمابێت بـــەو لەفــز شــەکــەر رازەوە
گـــا جـــە رووی عـــیتاب، گـــا وە نـازەوە:(٤)

نـــە وەخت هـــیجران ویـــداعت فـــاما،
نــــە وە شــــەماڵدا پـــەیامت ئـــاما(٥)

دەیســـــا هـــــورێزە، خـــەمیارەکـــەی وێم
بـــۆ شـــاد بـــەر وە دیـن دیـدارەکـەی وێم(٦)

---

(١) قاسد: نێرراو. شۆ: برۆ. یاوای: گەیشتی. پیش دەر: بیدەرێ.

(٢) ئەسکەنجەبین: جۆرە شەربەتێکی ترش و شیرینە. دەس سروشتەکەت: بە دەستی تۆ دروست کراوەکە. زێباو زوشتەکەت: جوان و ناشیرینەکەت، بەڵام لێرەدا مەبەس «خۆش و ناخۆشەکەت»ە، چونکە نامەکەی هەندێکی خۆشە و هەندێکی ناخۆشە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە مەعنای شیعری دوایی‌یەوە.

(٣) بادە: مەی. وێت: خۆت. وەردەوە: خواردیەوە. واتە: نێرراو بچۆ پێی بڵێ کەوا نامە پڕ لە قسەی خۆش و ناخۆشەکەتی خوێندەوەکە وەك سکەنجەبینی ترش و شیرین وابوو کە بۆ نەهێشتنی سەفرا ئەخورێتەوە، وە بە خوێندنەوەی سەفرای دەردی دووری لابرد. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «بە بادەکەی وێت» نووسراوە: «بیمارەکەی دڵ» واتە: دڵ بریندارەکە...

(٤) فەرمابێت: فەرمووبووت. بەو لەفز... تاد: بە قسە وەك شەکر شیرینەکانت. گا: گاهێ، جارێ. وتراوەکەی لە شیعری دواوەدایە.

(٥) ویداعت فاما: فامیت خودا حافیزی بکەی. پەیام: پەیغام.

(٦) هورێزە: هەڵسە. خەمیارەکەی وێم: هاورێ کەی کاتی خەمیاریم. لەم شیعرەدا قسەکەی ئەو دوایی دێ کە پێی وتبوو.

تـــۆ تـــیرەکـــەی ویٚت، وە زامـــداری ویٚم
تـــۆ بـــێ بـــاکـــی ویٚت، بـوردە بـاری ویٚم(١)

ئـــەو وەخت پـــای کـــاو هـــەرد دڵ تـەم بـۆ
ئـــــەساسەی دووری ئـــازیزان جـــەم بـــۆ(٢)

چـــۆن نـــەبڕیـــۆ تـــای رشـتەی سـەبووری؟
گـۆش چـۆن ویٚش مـدۆ وە قسـەی دووری؟

زوان چـــۆن تـــاقەت هـــیممەت وازیشـــەن؟
دیـــدە چـــۆن تـــاقەت شـۆن دیـایی‌شەن؟(٣)

گـــێج مـــدۆ دەروون چـــەنی نـــیٚش، ئـامانا
بەڵام هەی سەر خـێڵ نـەو تـووڵ نـەمامان(٤)

چـــــۆن یـــارای نـــەفەس بـــەراوەردەمـــەن؟
ســـۆزش وە شـــەماڵ رەوان کـــەردەمەن؟(٥)

---

(١) بوردەباری: سابیری. لەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوەدا وەڵامی ئەداتەوەو بیانووی بۆ دێنێتەوە، ئەڵێ: سوێندت ئەدەم بە تیرەکەی خۆت‌و بە برینداری خۆم... تاد.

(٢) کاو: زەردو ما. ئەساسەی: هۆیەکانی. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی هەموو لە شیعری ژمارە پانزدەدا لێ ئەدرێتەوە.

(٣) هممەت وازی: ماڵاوایی. شۆن دیایی: بە شوێنـا روانین. واتە: کـاتێ کـە داوێنـی هەردی دڵ تەم دای گرتبێ‌و هەموو هۆیەکی دووری ئازیزان کۆ بوبێتەوە، تاڵی رشـەی سابیریی من چۆن ناپچڕێ‌و گوێ چۆن ئەتوانێ باسی دووری ببیسێ‌و زوبان چۆن توانای ماڵاوایی ئەبێ‌و چاو چۆن تاقەتی بە شوێنا روانینی ئەمێنێ؟.

(٤) نێش: ئێش. نەو تووڵ: تازە هەڵچوو.

(٥) یارا: توانا. نەفەس بەراوەدەمەن: هەناسە دانمە. سۆزش: سۆزی دەروون. رەوان کەردەمەن: رەوانەکردنمە.

مــەتەرسوو جــە حــیفز تــەقریر ئــەحواڵ،
ســـۆچـــۆ خــەزانــەی خــەیاڵ شــەماڵ(١)

مــن خــۆ شــەوو رۆ ئــارەزووی تــۆمــەن
پـــەرێ دیـــدەنت نـــەزرو فـتۆمـــەن(٢)

بـــەڵام، یـــەن وە یــاد بــاڵاکــەی تــۆوە
دەورم دان وە دەور ســـاراو ســــەرکۆوە(٣)

بـــۆی بــاڵات هــەرزان وە دەشتو دەردان
نــمەز رای لای تــۆم وەکــام گــوزەردان(٤)

گــلەی تـۆ وەی تــەور، حــاڵەت وەی نـەسەق
دووریچت وەی رەنگ، خودا تۆ وە حـەق!(٥)

---

(١) مەتەرسوو: ئەترسم. سۆچۆ: بسووتێ. واتە: ترسی ئەوەم هەیە ئەگەر شەماڵ باسی حاڵو ئەحواڵم بێنێ بۆ لاتان گەنجینەی خەیاڵی شەماڵ گڕی تێ بچێ، چونکە ئـەوەندە سۆزم هەیە.

(٢) پەرێ: بۆ. نەزرو فتۆ: «نذر الفتوح»، بەو سەدەقەیە ئەڵێن کـە بـۆ هـاتنەدیی دڵخـواز ئەکرێ.

(٣) یەن: ئەوەندە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(٤) نمەز: نازانم. واتە دیارە من هەمیشە خوا خوای ئەوەمە بۆم هەڵکەوێ بتبینم، وە بۆ گەیشتن بەم ئەنجامە خێرو حەسەنات ئەکەم، بەڵام ئەوەندە بە یادی باڵای تۆوە گەڕاوم، بۆنی تـاو هـەموو دەشتو دەری گـرتووەتەوە. لە بـەر ئـەوە نـازانـم رێـی لای تـۆ لەکـام گوزەرەوەیە. تا بێم بۆ لات. مەولەوی بەم شێوە جوانە وەرامی خۆشەویستەکەی ئەداتەوەو بۆی باس ئەکاکە بۆچی پێی نەکرا ماڵاوایی لێ بکاو ئێستاش نە ئەتوانێ سەرێکی لێ بدا وە نە ئەش‌توانێ نامەیێکی لێ بنووسی.

(٥) تۆ وا گلەییم لێ بکەیتو منیش حاڵەتم وابێو دووریشت ئـەوەندە نـاخۆش بـێ، مەگەر هەر خوا خۆی بەزەیی پیاما بێتەوە...

[٥]

ئارەزوومەندیم

ئـــارەزوومەندیم جـــە حـــەد ویـــەردەن
فـــراوان خـــەیلێ تـــاسەی تـــۆم کـــەردەن(١)

قـــیبلەم بـــەو ئـــەحەد بـــێ هـــەمتای فـــەردەن
ســـەوگەند یـــەکـێوەن چـەنی تـۆم وەردەن(٢)

فکـــــرو خـــــەیاڵان وەســـواســـەی وەفـــات
دایـــم نـــە دڵەن نـــە رووی ســـەر بســـات(٣)

شـــــەوان تـــــا وە رۆ فکـــــرم جـــە لاتـــەن
رۆح رەوانـــــــم نـــــە خـــــاك پـــــاتەن(٤)

قـــــاڵبـــــم بـــــێ رۆح، ئـــەڕوام نـــەمەندەن
مـــن دان حـــەیات زیـــندەگـــیم کـــەندەن(٥)

نـــــامت چـــــون ئـــەوراد ســـوبحو ئـــێواران
مـــوانـــووش وە گـــەرم نـــە پـــای دیـــواران(٦)

چـــــەمم چـــــون شـــــاباز وێڵ شکـــار بـــۆ
دایـــم بـــاڵ پـــەرواز نـــە ســـەر دیـــار بـــۆ(٧)

---

[٥]

(١) ویەردەن: تێپەڕیوە.

(٢) بەو ئەحەد: بەو تاكو تەنیایە. سەوگەند: سوێن.

(٣) وەفات: وەفای تۆ. نەرووی... تاد: لەم سەر زەوی‌یەدا.

(٤) رۆح رەوانم...تاد: گیانم لە سەر خاکی بەرپێ‌تایە.

(٥) قاڵبم: لاشەم. ئەڕوام: ئەڕواحم، گیانم. من دان... تاد: من دانی ژیانم کەندووەو تازە بە تەمای ژیانی نەماوم.

(٦) ئەوراد: ویردو دوعا. موانووش: ئەی‌خوێنم. نەپای دیواران: لە پەنای دیوارانا.

(٧) شکار: راو. باڵ پەرواز: باڵی گرتبێتەوە. نە سەر دیار بۆ: بە سەر وڵاتانا. واتـە: ئـەی چاوەکەم من وەکوو شاباز... تاد. قسەکەی لە شیعری پاشەوەدا تەواو ئەبێ.

جــە ســەر قــەڵاوە مــەگــێڵوون پــەی تــۆ
دەك دیدەم هەر دوو سـەد جـار فـدێت بـۆ[١]

ئــامان، هــەی ئــازیز بـینایی چــاوان!
گــلەم هــەن جــە تــۆ خــەیلێ فــراوان

یــانێ چــێش مــەیلت فــەرامۆش كـەردەن
مەر بادەت نـە جـام بـێ شـەرتی وەردەن؟[٢]

وەرنــە یــانێ چــێش نــە جــاران جــارێ
خــەبەر نــەپەرسی جــە راویــارێ؟[٣]

ئــومێدم ئــێدەن، ئــامانەن ئــامان!
جــەی فـێشـتەر نــاسۆر نـەوزی زامـان[٤]

ئــەحواڵ حــاڵات شــەرتو وەفــاكــەت
بكــیانە پــەرێم تــۆ بــی خــوداكــەت![٥]

نــە ســاڵو نــە مــاە، نــە هــەفتە نــە شــەو
نــە ســاتێ ئــارام، نــە دەقــیقە خــەو

نــمەشۆم نــە چــەم، دیــدەم، نــەدووریت
هەر ئێد موانوون: ئـاخ جـە مـەهجووریت![٦]

---

(١) سەر قەڵا: هەوارگەیەكە ئەكەوێتە پشتی دێی «سەرشاتە» كە نشینگەی مـەولەوی بووە. مەگێڵوون: ئەگەڕێم. فدێت بۆ: بە قوربانت بێ.
(٢) مەر: مەگەر، بۆچی. بادەت... تاد: شەرابت لە پیاڵەی بێ شەرتی‌یا خواردووەتەوە؟.
(٣) وەرنە: ئەگینا. نەجاران جارێ: جارێ لە جاران. راویار: رێبوار.
(٤) ئێدەن: ئەمەیە. نەوزی: نەخەی. واتە: لەمە زیاتر زامەكانم بە ناسۆر نەخەیتەوەنەیان كولێنیتەوە.
(٥) بكیانە پەرێم: بنێرە بۆم.
(٦) نمەشۆم نە چەم: ناچێتە چاوم. ئەم جوملە مەعنای شیعری پێشوو تەواو ئەكات. هەر ئێد... تاد: واتە: ویردی زوبانم ئەوەتە هەمیشە ئەڵێم ئاخ لە دووریت.

ئـــیسه کـــێ تـــاقەت دووری تـــۆ دارۆ؟
دەك بـــەرق غـــەزەب وە جـــەستەم وارۆ![١]

بـــە ســـەرگەردت بـام، ئـەڕواحـەکـەی وێم!
جـــــواب ســـــەریح بکـــــیانە پـــــەرێم...

[٦]

ئەنیس خەیاڵ

ئـــــەنیس خـــــەیاڵ دەردان پـــــڕ زام!
مـــەرهەم جـەستەی خـەستەکـەی نـاکـام![٢]

خـــەیلێن نـــە گـــێجـــاو بـــەحر مـەهجووری
نـــــە دەور دوەی تـــــەنوورەی دووری[٣]

پـــوشەکـــەی جـــەستەم وە پـــەنا کـــەفتەن
ســـــامیعەم خـــــەبەر یـــاران نـــەشنەفتەن[٤]

ئـــینشەڵڵا، چـــەنی خـــۆشـــحاڵی، شـــادی
نـــە شـاخەی شـۆخـی گـەردوون، ئـازادی[٥]

---

(١) دارو: هەیەتی. وارۆ: بباریێ.

[٦]

(٢) ئەنیس: هۆگر، پێوە گیراو. مەولەوی بەم شیعرە قسە لەگەڵ خۆشەویستەکەی خۆی ئەکا.

(٣) دوە: دووکەڵ. تەنوورە: گێژ. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٤) کەفتەن: کەوتووە. سامیعەم: گوێچکەم. نـەشنەفتەن: نـەی بیستووە. واتـە: دەمێکـە لەشی وەك پووشم لە بەر گێژە لوولی دەلیای دووریو دووکـەڵی تـەنوورەی لێ جـوێ بوونەوەت کەوتووەتە لاوە. ئەوەتە هیچ باسێکی تۆم بەر گوێم نەکەوتووە.

(٥) چەنی: لەگەڵ. شاخە: پیا هەڵ شاخان. شۆخی: گاڵتە پێ کردن.

چــەنی وەشبــەختی دوو دەس نــە گــەردەن
عــومرتان وە عــەیش عــوشرەت ویــەردەن[١]

نــەك چـون مـن جـه دەس بـێ مـەیلی دڵبـەر
مــە کێشـوو هـەر سـات هـەزار دەردسـەر[٢]

دایــــم دڵ رەنــــجوور هــــیجران یــــارم
زەنــــــجیر جــــەفای زوڵف نــــیگارم[٣]

خــوسووس شــەرارەی دووری زۆر کــەردەن
مەزرەعەی هــەستیم وای سـەبوون بــەردەن[٤]

کــەس بــەوێنــەی مــن پــڕ مــەینەت نــەبۆ
گـــورفتار دۆس بـــێ بـــەینەت نــەبۆ[٥]

هــیچ کــەس مــوبتەلای دووری یــار نــەبۆ
چــون مــن ســەرگەردان بــێ قــەرار نــەبۆ

کــــەس نــەبۆ چــون مــن یــار بــەدکاران
زامـــدار مـــوژەی دیـــده خـــوماران[٦]

جــــه هـــاژەی هــووناو دەروون پــڕ دەرد
نــە گــەردش چــەرخ گــەردوون چــەپ گــەرد

---

(١) وەش بەختی: بەختیاری. عوشرەت: خۆش رابواردن. ویەردەن: بەسەر بردووە.
(٢) مەکێشوو: ئەکێشم.
(٣) دڵ رەنجوور: دڵ شکاو. زەنجیر: بەندی. نیگار: وێنەی جوان. مەبەس لە یاری وەك وێنە جوانە.
(٤) زۆرکەردەن: زۆری هێناوە. هەستیم: بوونم. مەبەس لە لەشیەتی. وا: با.
(٥) بێ بەینەت: بێ وەفاو بێ‌بەین.
(٦) موژە: برژانگ. دیده خوماران: چاو مەستان.

تـا جـه تـۆ بـڕیـام وه مـەرگت قـەسەم
سـاتێ ئـاسایش نـەدیەنم وه چـەم

نـەکـەری خـەیاڵ گـلەیی کـەردەن
نـەواچـی بـادەی بـێ شـەرتیش وەردەن[1]

ئـەر زەلیـل دەس بـێ شـەرتان نـەبوون
کـەی مـەبۆ مـەیلت فـەرامـۆش کـەروون؟[2]

[٧]

ئیمشەو هەم خەمان

ئـیمشەو هـەم خـەمان وەنـەم سـەرداوه
سـەر تـا پـای تـەنم ئـایر وەرداوه[3]

جـەستەی زەعـیفم، ئـیستیخوان رێش
هـەر ئـازای رێشـم مـەگـریا پـەی وێش[4]

گـۆشتو پـۆستەکـەم نـەفت پێدا رژیـا
مـەغزو ئـیستیخوان وه هـەمدا پـژیا[5]

کـەس نـەبی ئـاوێش بکـەرۆ سـەردا
بـڵێسـەش بـەرز بـی وه هـەر تـەرەفدا

زاهـیرەن دڵم هـەم کـۆسش کـەفتەن
داخۆم جـه دۆسـان هـەم کـێ دوور کـەفتەن؟

---

(١) نەواچی: نەڵێی. وەردەن: خواردووەتەوە.

(٢) نەبوون: نەبم. کەی مەبۆ: کەی ئەبێ. کەروون: بکەم.

[٧]

(٣) وەنەم سەرداوە: سەری لێ دامەوە. ئایر وەرداوە: ئاگری بەردایەوە.

(٤) ئیستیخوان: ئێسقان. رێش: بریندار. هەر: هەموو. مەگریا: ئەکوڵا.

(٥) وەهەمدا پژیا: پژان بەیەکا.

جـــە تـــاو ئـــایر تـــەنوورەی دەروون
دیسان سەرواز کەرد زوخاو چـەنی هـوون[١]

ســاقی بـــاوەرە ئـــەو مـــەی دووســـاڵە
پـێم دەر یـەك جـامێ حـاڵم بـەد حـاڵە[٢]

مـــوغەننی! کـــۆکـەر ســازانت وە هـــەم
ســەمتوورێ، تـارێ، وە هـەم کـەرە جـەم[٣]

نـــەیچی! ســـا لێ‌دەر، قـەزات وە مـاڵم
دەمـێ دەر جـە نـەی، دەروون زوخـاڵم[٤]

هـۆشـێ کـەر هـام فـەرد! سـازان بسـازە
بـــاڵات وەکـــاڵای خـــەمان بـووراز[٥]

بـــاوەرە بســـات تـــەمام تـــەیار کـــە
شـەو خـەفتەن شـووم بـە ژار مـار کـە[٦]

قـــەزای پـەنجەکـەت دەك لە مـن کـەفێ
خـــەیلێ عـــاجزم، ســـا لێ‌دەر دەفـێ[٧]

---

(١) سەرواز کەرد: لێشاوی هێنا.
(٢) باوەرە: بێنە. مەی دوو ساڵە: مەی کۆن. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «پێم دەر یەك جامێ» نووسراوە «پێم دەرە جامێ».
(٣) موغەننی: گۆرانی بێژ. کۆکەر سازانت وە هەم: سازەکانت بخەرە یەك.
(٤) دەمێ دەر جەنەی: دەمێ بنێ بە شمشاڵەوە.
(٥) هۆشێ کەر: هۆشێ بکەرەوە. هام فەرد: هاو دەم. سازان بسازە: سازەکـان رێکـخە. کاڵا: بەرگ. بوورازە: بدوورە.
(٦) بسات: راخەر، بەرە. لێرەدا مەبەستی لێی هۆی رابواردنە. تەیار: ئامادە. شەوخەفتەن شووم: خەوی ناخۆشی شووم. واتە: خەوم لێ تاڵ کە با خەوم لێ نەکـەوێ. لە هـەندێ نوسخەدا لە جیاتی «بە ژار مار کە» نووسراوە: «وە ژار مار کە».
(٧) لەمن کەفێ: لە من کەوێ.

باوەرەکوورەی دڵ نە جەهدو جەخت
ڕووی تەوبیخ وەلای «مەعدوومی» بەدبەخت(١)

[٨]

ئیمشەو دیارەن

ئیمشەو دیارەن بانگم بێ شەرمەن
زایەڵەی سەمتوور کەللەم وە گەرمەن(٢)

سەدای زیل‌و بەم مەینەت سەد تەرزەن
خەفەت شادیشەن، خەم دەماخ بەرزەن(٣)

هۆشم بێ هوشەن، فامم قامەت قاخ
بۆی دووری ئازیز مەیۆم نە دەماخ(٤)

نەی‌چی‌ا درەنگەن سا مەکەر درەنگ
فیدای پەنجەت بام، نەی باوەر وە دەنگ(٥)

هەر تەرزێ پەی ویش بکەرۆ رازێ
گێرۆ نە دەروون هەر سازێ گازێ(٦)

---

(١) جەهدو جەخت: جۆش‌و خرۆش. تەوبیخ: سەرزەنشت. واتە: کاکەی دەف لێدەر بە ئاوازی دەفەکەت دڵ بێنە جۆش‌و رووی سەرزەنشت بکەرە «مەعدوومی»ی چارەڕەش با بیر بکاتەوە.

[٨]

(٢) زایەڵە: ئاوازە. واتە: ئاوازەی کەللەی وەك سەمتوور گەرمی کردووەو دەنگ ئەداتەوە.
(٣) زیل‌و بەم: دوو ئالەتی مۆسیقان. تەرز: جۆر.
(٤) فام: تێگەیشتن. قامەت: باڵا. قاخ: وشەیەکی تورکی‌یە واتە هەستە، ئەبێ لە «قالق»ەوە هاتبێ. دەماخ: لووت. مەبەس ئەوەتە باڵای تێگەیشتنم هەستەی لێ کراوەرۆیشتووە.
(٥) مەکەر درەنگ: درەنگی مەکە. بام: بم. باوەر وە دەنگ: بێنە دەنگ.
(٦) واتە: هەر رەنگەی قسەیێ بۆ خۆی بکاو هەر سازێکی گازێ لە دڵ بگرێ.

بــجۆشــۆ هــەر کــەس وە قــەد نــاڵەی وێش
بــــنۆشــۆ هــەر کــەس وە پــیاڵەی وێش[(١)]

جــــەلای هــەر گــەردێ وە ســەدایــێ‌وەن
دەوای هــــەر دەردێ وە نــــەوایــێ‌وەن[(٢)]

هــــەر مــــەقامێ‌وەت جگــــەر تــاون بــۆ
تــــڵفــــی بــــێچــارەی دڵان لاون بــۆ[(٣)]

ئــەو ســەدای دەردە خــەیلێ دڵکــەش بــۆ
دڵ تــــفڵان ئــاسا بــەڵکــم دڵ‌وەش بــۆ[(٤)]

هــەی پــەشێوی هــۆش، هــەی شــێویــان فــام
هەی عــەقڵ عــەبەس، هــەی خــەیاڵ خــام[(٥)]

مـــــنو دڵ وەشـــــیو ســــەفایی کــەردەن
هــوونی یــەکــتەرین تــا وەرۆی مــەردەن[(٦)]

سا دەی، ساحیب نەی! ریشەی دڵ کــەر پــەی
تالیم دەر، ئەی فــەرد وە نــەزمەکــەی نــەی:[(٧)]

---

(١) بجۆشۆ: بجۆشێ، بکوڵێ. بنۆشۆ: بنۆشێ، بخواتەوە.
(٢) جەلا: پاك بوونەوە. گەرد: تۆز. وە سدایێ‌وەن: بە ئاوازێکەوە. وە نەوایێ‌وەن: بە لێدانی نەقامێکەوەیە.
(٣) تاون: توێنەرەوە. لاون. لاوێنەرەوە. واتە: دڵەی بەسەزمانی وەك منالْم بلاوێنێتەوە.
(٤) واتە: ئەو دەنگەت هەرچەند ئاوازی دەردیش بێ، با خۆش‌و دڵگیر بێ بەڵکو دڵم وەك منالْ پێی شاد ببێ.
(٥) شێویا: شێوا. عەبەس: هیچ‌و پووچ. واتە: هاوار لە پەشێوی هۆش‌و تێکچونی فامم... تاد هۆی ئەم هاوارەش لە شیعری دوایی‌دا دێ.
(٦) هوونی یەکتەرین: دوژمنی خوێنە خۆری یەکترین.
(٧) ریشەی دڵ پەی کەر پەی: ریشەی دڵ ببڕە. تالیم دەر: تەعلیم دادە. ئەی فەرد: ئەم تاقە شیعرە. نەزمەکەی: بەزم‌و ئاوازەی.

ئــیمشەو وە هــەر حــاڵ شــەو وە رۆ بــەروون
ئەی خوا سا مەرگێ، سەحەر چێش کەروون[١]

[٩]

ئەیاز هەمراز[٢]

ئـــــەیاز هــــەمڕاز نـــــاڵەو ئـــــاخ و دوود
عەرزش هەن وە خاك ئـاسانەی مـەحموود[٣]

یــــاوا، وات، نــــامەی شــیرین ئــینشادت:
نــەی رەمــەزاندا نــەشوون جــە یــادت[٤]

نــەکــەردەن ئــیفتار، دۆســەکــەی کــامڵ!
ســیوای وە مــەیکووس خــەیاڵەکــەت، دڵ[٥]

---

(١) وەهەر حاڵ: هەر چۆن بێ. شەو وە رۆ بەروون: شەو رۆژ ئەکەمەوە. ئەم شیعرە ئەوەبوو کە داوای لە شمشاڵژەن کرد بە شمشاڵەکەی لێی دا.

[٩]

(٢) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەڵامی مەحموود پاشای جافا نووسیوەکە لە مانگی رەمەزانا بۆی نووسیبوو دوعای خێری بۆ بکاو بۆی بپاڕێتە وە لە بارەگای خوا.
(٣) ئەیاز: وەزیرە بەناوبانگەکەی سوڵتان مەحموودی کوڕی سوبوکتەگینی غەزنەوی‌یە. مەبەس لە ئەیاز مەولەوی خۆیەتی. دود: دووکەڵ. ئاسانە: بەردەرگا. ئەم هێنانێ ناوی ئەیازو مەحموودە بە هونەری بەدیع «توریە»ی پێ ئەڵێن. توریە ئەوەیە وشەیەك دوو مەعنای هەبێ، یەکێکی نزیك و یەکێکی دوور، وە بۆ مەعنا دوورەکەی بەکار بهێنرێ نەك بۆ مەعنا نزیکەکەی. ئەوەتە لێرەدا مەبەس لە ئەیاز مەولەوی‌یە، نەك ئەیازی وەزیری، وە مەبەس لە مەحموود مەحموود پاشای جافە، نەك سوڵتان مەحموود.
(٤) وات: وتی. شیرین ئینشادت: خوێندنەوە خۆشەکەت. نەشوون: نەچم. وشەی «یاوا»و «وات» هەردووکیان دێنەوە بە سەر جوملەی «نامەی شیرین ئینشادت» دا.
(٥) سیوای: بێجگە. مەی کووس: کاسەی مەی. واتە: ئەی دۆستی کامڵ دڵ بێجگە لەکاسەی شەرابی خەیاڵی تۆ بە هیچی‌تر بەربانگی نەکردووەتەوە.

فـــاتحەی کــتاب دۆعـــام، شـــەو ئـــەر رۆن
ئـــیلتیماس حـــوسن خـــاتمەکـــەی تـــۆن(١)

حـــــەق وە لوتـــف وێش بـــاوەرۆ ئـــەورێت
ســـوود ســـەرمایەی عـــەقیدەکـــەی وێت(٢)

وەر نـــــە مـــــن لافـــاو تـــاوانـــان بـــەردەم
دۆعـــا رای دەرگـــای قـــەبووڵ گـــوم کـــەردەم(٣)

نـــەی‌چی‌ا مـــن پـــەنجەی پـــای نـــاڵەم سفتەن
تـــۆ دەی چـــون تـــەئسیر وە نـــاڵەت جـفتەن(٤)

چـــەند فـــەرد «مـــەعدووم» دەروون نـــە وەی‌دا
بـــاوەر جـــە تـــەنخوای نـــاڵە وە نـــەی‌دا:(٥)

مـــــن وێم مـــزانـــوو کـــام تـــۆمـــم کـــاڵان
یـــاران پـــەی هـــیممەت وەنـــەم مـــەلاڵان(٦)

کـــــەرەم دەر نـــــە دەس رجـــای ئـــەوگاران
بـــۆ بـــەخشەم وە عـــەشق «مـظنە»ی یـاران(٧)

---

(١) فاتحەی کتاب: ئەوەڵی کتێبێ. ئیلتیماس: داوا. حوسن خاتمە: ئاخر خێری. یەك خستنی «فاتحە»و «خاتمە» بە هونەری بەدیع «تقابل»ی پێ ئەڵێن.
(٢) باوەرۆ ئەو رێت: بێنێتە رێت.. واتە: خوا، بە میهرەبانی خۆی قازانجی باوەڕی خۆتت دەسگیر کا.
(٣) واتە: ئەگینا من لافاوی گوناح بردوومی‌و دوعام رێگای قبووڵ بوونی ون کردووە.
(٤) تۆ دەی: تۆ فەرموو شمشاڵێ لێدە. واتە: من پەنجەی پێی ناڵەم سووتاوە لە بەر ئەوە ناڵەم ناڕوا، بەڵام ناڵەی تۆ لە گەڵ کار کردنا جووتە، دەسا شمشاڵ لێ بدە.
(٥) دەروون نە وەی‌دا: دەروون لە نارەحەتی‌دا. باوەر: بێنە.
(۶) تۆم: توو. کاڵان: چاندووە. وەنەم مەلاڵان: لێم ئەلاڵێنەوە.
(٧) ئەوگاران: گورفتاران. «مظنە»: مەزننە، گومان. واتە: ئەی خوایەکە تۆ بەخشیش

وەختێ گۆشەی شار خامۆشان بۆ جێم
نەبوون وە تەسدیع هامسایان وێم[١]

[١٠]

ئازیزم! ئاهیر

ئازیزم! ئاهیر دووری بالای تۆ
جەستەم کەرد وە بووڵ، شەماڵ بەرد پەی کۆ[٢]

وریشەی پرشەی تاو کوورەکەی جەستەم
شەرارەی لولەی پێشەی شکەستەم[٣]

گرمەو پزیسکەی چەخماخەی پارە
بەرق بریسکەی شوعلەی شەرارە[٤]

شاخەی شریخەی برووسکەی دەروون
نە چەم شەتاوان جاری کەرد چون هوون[٥]

☞

ئەخەیتە دەستی تکای ئەوانەوەکە زۆر گیرۆدەن، بم بەخشە بە عەشقی گومانی چاکی دۆستان پێم. مەبەسیش لە بەخشینەکە لە شیعری دوایی‌دا باس ئەکا. لە هەندێ نووسخەدا لە جیاتی «کەرەم دەر نە دەس» نووسراوە «کەرەم دامنەی دەس» واتە: ئەی خوایەکە بەخشەندەگیت ئەوەندە زۆرە وەك داوێنەی پیاوی پەنادار وایە خەڵك دەستی پیا ئەپێچێنن.

(١) نەبوون: نەبم. تەسدیع: مایەی سەرئێشە. واتە: کە مردم نەبم بە هۆی ناڕەحەت بوونی دراوسێ گەورەکانم.

[١٠]

(٢) ئاهیر: ئاگر. بووڵ: خۆڵە مێش. بەرد پەی کۆ: بردی بۆ کێوان.

(٣) ورشە: شەوق. پرشە: پزیسك. تاو: جۆش. پێشە: ئێسقان. شکستە: شکاو.

(٤) پارە: پارچەی دڵ.

(٥) بەشی دووەمی ئەم شیعرە مەعنای شیعرەکانی پێشوو تەواو ئەکات. واتە: شەتاو لە

☜

مـــەوج مـــدۆ لافـــاو هـــوون دەجـــلەی دڵ
نـــە فـــوارەی چـــەم هـــۆر مشـــانۆ گـــڵ[(١)]

کـــای دڵم نـــە گـــێج مـــەوج فـــەنادا
مـــۆڵەقـــەن نـــە بـــەین خـــۆف و رجـــادا[(٢)]

تـــۆیـــچ ئـــینسافت بـــۆ هـــەنی وەســـەن وەس
«بـــاللە» جـــە دووریت، هـــا بـــیم وە قـــەقنەس[(٣)]

تـــاکـــەی چـــون مـــەجنوون ویـــڵ هـــەردان بـــم؟
تـــاکـــەی خـــەم زەدەی بـــار هـــیجران بـــم؟[(٤)]

هـــەر ســـاتێ دووریت ســـەد ساڵەن جـــە لام
دەردم کـــاریی‌یەن وە ســـەرگەردت بـــام!

بـــەزەییت بـــەیۆ وە جـــەستەو حـــاڵم
ریشـــەم بـــەرامـــا، هـــەرەس وە مـــاڵم[(٥)]

☞

چاومەوە دێنیتە خوار وەك خوێن. مەولەوی ئەبوو بێوتایە: خوێن لە چاوەکانم دێنی وەك شەتاو، بەڵام چونکە ئەیەوێ ئەوە بگەیەنێ کە خوێنێکی زۆر لە چاوەکانیەوە هێناوە، هاتووە شەتاوی کردووە بە «مشبە»و خوێنی کردووە بە «مشبە بە».

(١) مەوج مدۆ: شەپۆل ئەدا. هور مشانۆ: هەڵ ئەدا. واتە: لافاوی خوێنی دڵی وەك دجلەم شەپۆل ئەدا وە لە فوارەی چاوەکانمەوە گڵ فڕێ ئەداتە سەر. مەبەسیشی لە گڵ زوخاوی دڵیەتی.

(٢) مەوج فەنادا: لە گێژی لە ناو چوونا. مۆڵەق: «معلّق»، وەستاو. واتە: دڵەی وەك پووشم لە گێژی شەپۆلی لە ناو چوونا وەستاوە لە بەینی ترسی لە ناو چوون و هیوای مانەوەدا.

(٣) تۆیچ: تۆش. هەنی: ئیتر. وەسەن: بەسە.

(٤) خەم زەدە: خەم لێ داو.

(٥) بەیۆ: بێت. بەراما: دەرهات.

[١١]

ئازیزم، ئامای

ئـــازیزم، ئـــامای ئـــای بـــێ قـــەرار وێم!
ئـــای ئـــای چـــەمەڕا ئـــای ئـینتیزار وێم!(١)

مـــەوتەنەکـــەی چـــەم دیـــدەش هـــانەرێت
غـــەریبی تـــاکـــەی، بـــۆ وە مـاوای وێت(٢)

هـــــای ســـــاقی! بـــازاڕ جـــیلوەی دڵدارەن
ســـەودای خـــڕیـــدار، دانـــەی دیـــدارەن(٣)

یـــــەکـــــێ وە مـــــایەی گـــەنج «کـــەی»ەوە
چـــون مـــنیچ وە تـــای فـــەرتووت نـــەیەوە(٤)

ئـــەر ســـەد هـــەر کـــەسێ پـــەی وێش وە راوەن
وە قـــیمەت نـــیەن، ئـــیخلاس حـــەساون(٥)

---

[١١]

(١) ئامای: هاتی. وێم: خۆم. چەمەڕا: چاوەڕێ.
(٢) مەوتەن: «موطن»، شوێن. هانەڕێت: لەڕێتە. واتە: نیشتمانەکەت کە چاومە چاوی لە ڕێتە، سا بەس بێ غەریبی وەرەوە بۆ جێگای خۆت. ئـەش گـونجێ مـەبەسی ئـەوەبێ: سەرچاوەی چەمی فرمێسکم کە چاومە چاوەڕێتە....تاد.
(٣) سەودا: مامەڵە. خڕیدار:کڕیار. دانە:گەوهەر. واتە: ئەی ساقی ئێستا بازار دەرکەوتنی دڵدار گەرمە. وەکاتی سەوداکردنی کڕیارانە بۆ گەوهەری رووی یار.
(٤) مایە: سەرمایە. کەی: کەیخەسرەو، ئەڵێن پادشایەکی دەوڵەمەند بووە. منیچ: منیش. تا: تاڵ. فەرتووت نەی: دەزووی رزیـو. واتـە: هـەندێ کـەس لەم سـەودا دا سـەرمایەی دەسیان گـەمجی کـەیخەسرەووە. مـنیش دەسـمایەم تـاڵە دەزووی رزیـوە. ئـەم شـیعرە ئیشارەتە بۆ چیرۆکەکەی فرۆشتنی حەزرەتی یوسف کە پیرەژنێکیش هاتبوو کـڵافـەیێ دەزووی پێ بوو ئەیویست یوسفی پێ بکڕێ!
(٥) ئەر سەد: هەر چەند. وە راوەن: بەڕێوەیە.

مـــایل کـــەر بـــاڵا وەی لادا چـــون نـــەی
دەسـێوت دەف بـۆ، ئـەو دەس جـام مـەی(١)

بـــا بـــێدار کـــەرۆ تـــاکـــەی بـــۆ غـــافڵ
دەف وە سەدا گیان، جـام وە رەشـحەی دڵ(٢)

بـــا کـــڵافـــە بـــۆ، ئـــاخر لەوانـــم
خـــاك پـــای حـــەزرەت پـیر مـــوغانم(٣)

چـــون دەف، بـەرگ پـۆس ئـیرادەت پـۆشـم
غـــولام بـــەر دەس حـــەڵقـــە نـــە گـۆشـم(٤)

خـــوم ئـــاسا خـــەیلێن وەتـــەن مـــەیخانەم
چـــون پـــیاڵەی واق شـــیشەی پـــەیمانەم(٥)

---

(١) مایل کەر: لار کەرەوە. نەی: قامیش. دەسێوت: دەسێکت.
(٢) رەشحە: تەڕی، نم. واتە: با دەف بە ئـاوازی خـۆی گـیانم بـێدار بکـاتەوەو پـیاڵەی شەرابیش بە تەڕی دڵم پاراو بکا.
(٣) پیر موغان: گەورەی ئاگر پەرستەکان. لێرەدا مەبەس لە خۆشەویستەکەیە. واتـە: بـا دەسمایەکەشم کڵافە دەزوویەك بێ، قەی ناکا منیش لەکڕیارەکانم و خاکی بەری پێی ئەو خۆشەویستەم کە هەموان روویان تێ کردووە.
(٤) پۆس: پێس. واتە: وەکوو دەف پێستی خۆشەویستیم بۆ ئەو لە بەر کـردووەئەڵقـەی بەندەگیم کردووەتە گوێم.
(٥) خوم ئاسا: وەك کووپەی مەی. وەتەن مەیخانەم: مەیخانە جێمـە. واق: خـاڵی بـۆش. واتە: شیشەی دڵم وەکوو پیاڵەی خاڵی وایە هیچی تیا نیە.

[١٢]

ئازیز تەن وەنێش

ئــازیزا! تــەن وە نــێش زامــانت خــەستەن
مــەینەت پـای ئـامام وە زەنـجیر بـەستەن[١]

قــاسدێــچ واچـوون پـەی سـەفەر خـاسەن
رەوان بــۆ تــێز رەو، هــەرس و هــەناسەن[٢]

هـــێز پـــای رەفت و ئـــاماشان نـــیەن
ئەو سـەرچـەمەش وشك، ئـێد كـۆتـا بـیەن[٣]

ســا تــۆ بـۆ وە رەغـم بـەخت بـەرگەشتەم
جــاگــێر نـە دیـدەی وە هـووناو رەشـتەم[٤]

بـــا ســـاتێچ رەقـیب دووریت بکـێشـۆ
شـــەوێ وێنـــەی مـــن وەی رۆوە نـــیشۆ[٥]

---

[١٢]

(١) تەن: لەش. نێش: ئێش. زامانت: ئەو زامانەی لێت کرووم. ئامام: هاتنم.

(٢) قاسدێچ: قاسدێکیش. واچـوون: بـلێم. رەوان بـۆ: خـۆش بـروا. تـیز رەو: تـیژ رەو. هەرس: فرمێسك. واتە: ئەو نیرراوەی کە من پیا پەرمووومەوەو بڵێم بۆ ناردن دەس ئەداتیژ ئەروا، هەر فرمێسك و هەناسەمە.

(٣) رەفت و ئاماشان: هات و چوویان. سەر چەمەش: سەرچاوەی. ئێد: ئەم. بیەن: بووە. واتە: فرمێسك و هەناسەشم کە بەتەما بوون ببن بە قاسد، ئەوانیش کەڵکی ئەوەیان پێوە نەماوە: یەکیان کە چاوەتی سەرچاوەکەی وشك بووەو فرمێسکی پیا نایەت، ئەویشیان کە هەناسەیەتی کورت بووەو ناگاتە بەرەوە.

(٤) بۆ: وەرە، بێ. وە رەغم: لە رقی. بەرگەشتە: وەرگەڕاوە. جا گیر: جێ بگـرە. نـە: لە. رشتە: رژراو. واتە: کە من نەمتوانی بێم بۆ لات و کەسیشم نەبوو بینێرم، خۆت وەرە لە ناو چاوما جێگا بگرە.

(٥) ساتێچ: ساعەتێکیش. رەقیب: بەدکار. بکێشۆ: بکێشێ. وەی رۆوە: بەم رۆ رۆهـاوار هاوارە، یا بەم رۆژە رەشەوە. نیشۆ: دانیشێ.

وەرنـــــە، ســـا چـــونکە ئـاسانەت دوورەن
را نـــــــمەزانـــــوو، بــــەڵەد زەروورەن(١)

دڵ وەلاتـــــەوەن، ئـــامان ســــەد ئــامان
ئـامۆشـــۆش کــەردەن، فـرە جــار ئـامان(٢)

چـــــون وە تــام زام دووری ســـەر شــارەن
ویـــــــانە مـــــارۆ، بــــەدەن بـــێزارەن(٣)

هــــیچ مــــەوەر وە تـــــەنگ ویـــانەشەوە
پــــــەرێ بــــەڵەدیـــــم، بکـــیانەشەوە(٤)

[١٣]

ئەی گرد مەوجوودێ

ئــەی گــرد مـەوجوودێ جـە تـۆ گـرت مـایە
مــەوجوود هــەر تــۆنــی، مـاسیوا سـایە(٥)

پــەنهان بــی تـەنها، وەحـدەتت مـەوج وەرد
پـــەی شـــناسنایی زوهـــووریۆت کــەرد(٦)

---

(١) وەرنە: ئەگینا ئەگەر نایەی بۆ لام. نمەزانوو: نازانم. مەبەسی ئەم شیعرەی لە شیعری داهاتوودا دەر ئەکەوێ (٢) وە لاتەوەن: بە لاتەوەیە.

(٣) سەرشار: بە تەواوی سەرخۆش بوو. ویانە: بیانوو. مارۆ: دێنێتەوە. واتە: بەلەدەکەیشم کە دڵمە بە تامی زامی دووری لە من سەرخۆش بووە، ئیستا لای تۆیەو بیانوو دێنیتەوە، بێزار بووە لە لەشی من نایەتەوە بۆ لام.

(٤) مەوەر وە تەنگ: مەبە بە تەنگی. پەرێ: بۆ. بکیانەشەوە: بینێرەوە. واتـە: گـوێ بـە بیانووەکانی مەدەو بینێرەوە بۆ لام تا بێ بە بەڵەدم و لەگەڵی بێم بۆ لات.

[١٣]

(٥) گرد: گشت. ماسیوا: غیرە. سایە: سێبەر. واتە: ئەی خوایەکە هەرچی هەیە بوونی لە تووەیە، ئەوەی بە راستی هەبێ هەر تۆی و لە تۆ بەولاوە وەك سێبەر وایە.

(٦) پەنهان بی: پەنهان بوویت. وەحدەتت: یەکیەتی و تـەنهاییت. مـەوج وەرد: شـەپۆلی

بە وێت، جەی عالەم بێ بەقای ناسووت
ئەر وەی گرد جیلوەی وەرین نەشناسووت[١]

بە سەد جیلوەی تەر بێ چوونو چەنی
شناسایی تۆم نەمەبۆ، هەنی[٢]

سەروەشم بەی وەسف جەمالیتەوە
باز هەم بەی جیلوەی جەلالیتەوە[٣]

باز هەر بەو عادەت سەروەش نیگاران
پەی فەنای یەکسەر خاتر پڕ خاران[٤]

☞

دایەوە. شناسایی: ناسران. زوهورێوەت کەرد: دەرکەوتنێکت کرد. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ نیو شیعری دوایی‌دا دێ.

(١) بە وێت: بە خۆت. ئەم وشەیە بەسراوە بە شیعری پێشووەوە. ناسووت ئینسان، ئادەمیزاد. واتە: تۆ بۆ خۆت بە تەنیا بوویت، دەرکەوتنێکت بە خۆت کرد لەم دنیای بێ بەقای ئینسانیەدا تا بناسرێیت. ئەر: ئەگەر وەی: بەم. وەرین: لەمەوپێش مەعنای ئەم نیوە شیعرە لەگەڵ شیعرەکانی پاشەوەدا دێ.

(٢) بێ چوونو چەنی: ئەی خودایەکە بێ چۆنیەتی‌و چەندی‌تیت. نمەبۆ: نابێ. هەنی: هێشتا. واتە: ئەگەر ئەم هەموو دەرکەوتنەی پێشینتەوە نەت ناسم، بە سەد دەرکەوتنی تریشەوە نات ناسم‌و تێت ناگەم ئەی خوای بێ چونیەتی‌و چەندیەتی.

(٣) سەروەشم: سەرخۆشم. بەی وەسف: بەم وەسفە. باز هەم: دیسانەوە. جیلوە: دەرکەوتن. سیفاتی خوا دوو جۆرن، سیفاتی جەمال کە مەعنای ئیجابی ئەگەیەنن، وەکوو «منعم، کریم، معطی»، وە سیفاتی جەلالی کە مەعنای سەلبی ئەگەیەنن وەکوو «قدیم، واحد» واتە: ئەوەڵی نیەو هاوڕێی نیە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعرەکانی دوایی‌دا دێ. لە هەندێ نوسخەدا نووسراوە: «بازەم» لە جیاتی «باز هەم»،و «وە» لە جیاتی «بەی» بەڵام مەعنای هەردوو وشەکە هەر وەك یەکە.

(٤) بەو عادەت: بە عادەتی. سەروەش نیگاران: جوان چاکە سەرخۆشەکان. پەی فەنا یەکسەر: بۆ لە ناو چوونی یەکجاری. خاتر پڕ خاران: دڵدارە دەروون پڕ لە دڕکەکان.

چـــار نـــیەن جـــە دەس جـــیلوە نـەکـەردەن
«بســم الله» ئـەو تـێخ، ئـێد کـەچی گـەردەن(١)

یـــــا گــــێوتــــەر نــیەن داد وێم کــەروون
جـــە دەس تـۆ بـێداد وە لای کـێ بـەروون(٢)

واوەیـــلام بـــێ حـــەد، زاریــم بـێ شـۆمـەن
جـــە لای تـــۆ فـەریاد، جـە دەس تـۆمـەن(٣)

[١٤]

ئای کێ بی هەواڵ(٤)

ئـــای کـــێ بـــی هـــەواڵ لوای تـــۆ ئـاوەرد؟
بەختش بەرگەشت بۆ، هۆشم وەحشی کەرد(٥)

---

(١) چار نیەن... تاد: واتە: هەر ئەبێ خۆت دەرنەخەی. بسم الله... تاد: واتە: فەرموو ئەوە تیغو ئەمە گەردنی کەچ! مەعنای ئەم چەند شیعرە ئەوەیە: کاتێ کە تۆ خۆتم بۆ دەر بخەی بە نیشانەکانی سیفاتی جەمالیو جەلالیت من لە خۆشیی‌یا سەرخۆش ئەبم. جا ئـەگـەر دەوام بەو خۆ دەر خستنە بدەی زۆرم پێ خۆش ئەبێ، بەڵام ئەگەر بەعادەتی یارانی بێ باكو جوانو سەرمەست گوێم نەدەیتێ، وە وەك ئەوان بۆ لە ناو چوونی یەگجاری دڵدارە دڵ پڕ لە دڕکەکان کە خۆیان ئەشارنەوەو ناچارن خۆیـان دەرنـەخەن، تـۆش خـۆتـم لێ بشاریتەوە، ئەوە مەعنای وایە ئەتەوێ بمکوژی. جاکە واتە فەرموو «بسم الله» ئەوە تێغی تۆو ئەمە گەردنی کەجی من چی ئەکەی بیکە.

(٢) یاگێو تەر: جێگایەکی‌تر. نیەن: نیە. داد وێم کـەروون: هـاواری خـۆم بکـەم. بـێداد: شکات. بەروون: بەرم، ببەم.

(٣) بێ شۆ: لە ئەندازە بەدەر. جەلای تۆ... تاد: واتە: لای خۆت هاوارت لە دەس ئەکەم.

[١٤]

(٤) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بۆ حاجی مەحمودی کوڕی یاروەیسی پیاو مـاقووڵی مەحمورد پاشای جاف نوسیوە لە لاواندنەوە «مرثیە»ی «عبدالرّحمان»ی کوڕی‌دا.

(٥) کێ بێ: کێ بوو. لوای: ڕۆیشتنی، مردنی بەرگەشت بۆ: وەرگـەڕێ. هـۆشـم... تـاد: هۆشمی وێڵی کێوان کرد.

مـــديا ئـــەو شـــۆنت دڵ نــە پــەنهاندا
چون ئـيسم «رحـيم» وە شـۆن «رحـمان»دا[١]

کـــۆتـــرەکـــەی ئـــازاد حـــەریم دڵ بـــیت
دانەی مۆبـەتچین پـەی ویّت غـافڵ بـیت[٢]

ســـەیاد چـــەپ گـــەرد ئـاخر فـرسەت سـەند
ناکـاو دوور ئـەنداز دووریت وە دڵ شـەند[٣]

هـــاڵای کـــزەی زام جگـــەر گـــۆشـــەی ویّم
مـــوو ئـــاساو ئـــایر هـــەر پیّچ مـەدا پیّم[٤]

ئـیّش زام ســـەخت تـــۆیـــچ ئـــاما پـــیّش‌دا
هـــەر ئـیّشـەن مـدیەی کـەفتەن وە ئـیّش‌دا[٥]

---

(١) مدیا: ئەی‌ڕوانی. ئەو شۆنت: بە دواتا. نە پەنهان‌دا: بە نهێنی. چون اسم... تاد: واتە: وەك چۆن ناوی «رحیم» لە «بسم الله الرّحمن الرّحیم»دا ئەڕوانێ بە دوای «رحمان»دا. ئەم شیعرە نەزاکەتێکی جوانی تێدایە چونکە مەولەوی خۆی ناوی «عبدالرّحیم» بووە، وە ئەو کەسەش کە ئەم پارچە شیعرەی بە سەردا هەڵداوە ناوی «عبدالرّحمن» بووە.
(٢) حەریم: ئەرزی حەرام. دانە: دەنکە گەنمو دانەوێڵەو شتی وا. مـۆبـەت: «محبت»، خۆشەویستی. واتە: تۆ کۆترێکی سەربەست بووی لە ئەرزی حەرامی دڵدا کەکەسێ‌تر ناتوانێ پێی تێ بنێ، بۆ خۆت چینەت ئەکرد لە دانەی خۆشەویستی‌داو ئاگات لە هیچ نەبوو. مەولەوی تەشبیهی دڵی خۆی کردووە بە ئەرزی حەرام کە مەککەو دەوروو پشتیەتی، چون لە وێ باڵدارو پەلەوەر بە ئازادی ئەسوڕێنەوە چینە ئەکەن، وەکەس ناتوانێ دەسیان بۆ بەرێ، دڵیشی وەك ئەرزی حەرام وایە لە یار بەولاوە ڕێگای کەسی تیا نابێتەوە، وە هەر ئەو ئەتوانێ بە سەربەستی چینەی دانەی خۆشەویستی تیا بکا.
(٣) دوور ئەنداز: لە دوورەوە وەشێن. شەند: وەشاندی. واتە: گەردوون لە ناکاو فرسەتی هێناو لە دوورەوە تیری دوور خستنەوەی دا لە دڵت.
(٤) هەڵای: هێشتا. موو ئاسا: وەك موو. واتە: هێشتا کزەی ئێشی مردنی مناڵەکەی خۆم وەك مووی هەڵقرچاو پێچی پێ ئەخواردم. قسەکە لە شیعری دوایی‌دا تەواو ئەبێ. وا دیارە مەولەوی خۆیشی لەو ڕۆژانەدا مناڵێکی مردبێ.
(٥) پێش‌دا: بە سەریا. مدیەی: ئەبینی. کەفتەن: کەوتووە.

ویّت تـــەنیا ئـــەیاز مـــەحموود نـــەزانـــی
مـــن شـــەیداتـــەر بـیم پـــەریّت پـەنهانی[۱]

بـــــەڵام بـــــا جــــــه تـــیر بــەڵای قـــەزاوە
پــــاڵ دەیـــم وە قـــوڵڵەی قـــەڵای رەزاوە[۲]

تـــا بـــدۆ ســـەفای بـــیّگـــانەو خـــویّشـــەن
هـــەر وەخـــتیّ بـــەرۆ بـــاز مـــاڵ ویّشـــەن[۳]

[۱۵]

ئەی دڵ مزگانی

ئـــــەی دڵ، مــــــزگانی، ئـــــاما کـــۆچ یـــار
شای شـادی سـەر دا، خـەمان کـەرد فـیرار[۴]

هــــا گـــــــەردو غـــوبار مـــەحمەل دیـــارەن
دەك لیّلاویت بـــــۆ چـــــۆنت قـــــەرارەن؟[۵]

---

(۱) واتە: ئەی پیاو ماقوولّی مەحموود پاشا کـە وەك ئـەیازیت بـۆ سـوڵتـان مـەحموود، خۆت بـە تـەنها نـەزانـی لەم بـەڵادا کـە هـاتووە بـە سـەرتا، مـن دووراو دوور لە خـۆت نارەحەتتر بووم بۆت.

(۲) پاڵ دەیم: پاڵ بدەین. واتە: با لە باتی تیری بەڵای قەزاو قەدەری خواوە پاڵ بدەین بە لووتکەی قەڵای رازی بوون بە قەزاو قەدەرەوەو ملی بۆ کەچ کەین.

(۳) تا بدۆ: تا بدا. بەرۆ: بیباتەوە. باز: دیسان. واتە: تا بیدا مایەی خۆشی دۆستبیّگانەیە، کە بردیشیەوە ماڵی خۆیەتی و کەس دەسەڵاتی هیچی نیە.

[۱۵]

(۴) مزگانی: مژدانە. سەر دا: دەرکەوت. واتە: ئەی دڵ مژدانەم بدەریّ وا بارو بنەی یار گەیشتە بەرەوە... تاد.

(۵) مەحمەل: کەژاوە. لیّلاویت بۆ: لیّلاییت دایەت. چۆنت قەرارەن: چۆن قەرار ئەگری.

چـــون بـــەدەن جـــە تـــاو هـــیجران بـــاڵاش
ئـــەسڵەن هـــازو هـێز نـەمەندەن جـە لاش[(١)]

فـــــیراقش بـــــەو تـــــەور تـــــەوانـــــا ســـــەندەن
پـــــا قـــوەی رەفـــتار جـــەلاش نـــەمەدەن[(٢)]

فـــــرسەتەن ئـــــەڕواح بشـــۆ وە پـــێشـــواز
پـــــەردەی بـــینایی تـــۆ پـــەی پـــایەنداز[(٣)]

دیـــــدە فـــــەرش بـــووزۆ وە ســـەتح ڕێشدا
تـــــاکـــە ســـەمەندش پـــا بـــنیۆ پـــێشدا[(٤)]

عـــەینەین! وە ئـــەسرین ئـــاو پـاشی ڕاش کـەر
نـــەك گـــەرد بـــنیشۆ وە گـــۆنـــای دڵبـــەر[(٥)]

با شـــای خـــاڵ خـــاسان جـــەمین پـــەڕەی گـــوڵ
وەی ئـــــەساسەوە یـــــاوۆ وە مـــــەنزڵ[(٦)]

•••••••━━●━━•••••••

---

(١) چون: چونکە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی بەسراوە بە شیعرەکەی پاشترەوە.
(٢) بەو تەور: بە رەنگێ. تەوانا سەندەن: هێزی لێ بڕیوە. رەفتار: بە رێدا چوون.
(٣) ئەڕواح: ئەی گیان. بشۆ: بچۆ. پایەنداز: رایەخی ژێر پێ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە لە شیعری ژمارە (٨)دا لێ ئەدرێتەوە.
(٤) بوورزۆ: بخات. سەمەندش: ئەسپەکەی.
(٥) عەینەین: ئەی دوو چاو. ئەسرین: فرمێسك. ئاو پاشی: ئاو رشێن. بنیشۆ: بنیشێتەوە.
(٦) جەمین: جەبین، ناو چاو. یاوۆ: بگات. واتە: ئەی گیان هەڵ لەکیس مەدە، بچۆ بە پیریەوە. تۆیش ئەی پەردەی چاو ببە بە رایەخی بەر پێی با چاو رات بخاو ئەسپەکەی بە سەرتا بێ. جووتە چاوەکانم! ئێوەش بە فرمێسك ڕیگاکەی بۆ ئاو رشێن بکەن نەوەك تۆز بنیشێ لە گۆنای وەك پەڕەی گوڵی... تا شای خاڵ خاسان بەم بەزمو رەزمەوە بگاتە جێ.

[١٦]

ئیمشەو مەینەتان

ئـــیمشەو مـــەینەتان نــە دەروون جــەمەن
خــێڵخــانەی کــەیفم پــڕ جــە مـاتەمەن[١]

دیـــــارەن دوەی دووری زۆر کـــەردەن
ســوپای خــەم هــەم هــجووم ئـاوەردەن[٢]

شــنۆی ئـارەزووی وەسـڵت زوهـوور کـەرد
لافــاو مــەینەت کـۆگـای شـادی بـەرد

هـــووناو دەروون ریشــەی گـیان کـەندەن
ســەرمایەی تـاقەت نــە دەسـم سـەندەن[٣]

مــــەحاڵەن ئـیمشەو گـیان وە رۆ بـەردەن
جـارێو تـەر تـەواف ئـاسانەش کـەردەن[٤]

یـــا خـــوا ســـەبووری وە دڵ بـــاوەری
خـــەزانــەی ئـارام پـێم عــەتا کــەری[٥]

بــەڵ وە رۆ بــەروون وە هـەر حـاڵ ئـیمشەو
کــەروون زیـارەت دەرگــانەکــەی ئــەو[٦]

ســـەر بــنیەو وە خــاك ئـاسانەی دڵبــەر
بــەو ئـارەزووی دڵ گـیان بـەرشۆ وە بـەر[٧]

---

[١٦]

(١) خێڵ خانەی کەیفم: خۆشی خانەم.

(٢) دوە: دووکەڵ. زۆر کەردەن: زۆری هێناوە.

(٣) وەك چۆن لافاو درەخت لە ریشە دێنێ.

(٤) وە رۆ بەردەن: بگەیەنمە رۆژ. جارێو تەر: جارێکی‌تر.

(٥) باوەری: بێنی. خەزانەی... تاد: واتە: هێمنم بکەیتەوە.

(٦) بەڵ: بەڵکوو. کەروون: بکەم. (٧) بنیەو: بنێم. بەرشۆ وە بەر: دەرچێ.

[١٧]
ئاماوە وەهار

ئـــــاماوە وەهـــــار، وەهـــــار شـــــادی
بـــۆی عـــەتر نـــەسیم غـــۆنـچەی ئـازادی(١)

خـــێڵخـانەی خـەفەت بـار بـەنیش کـەردەن
مـــەینەت روو نـــیان وە مـــاوای مـــەردەن(٢)

خـــەم وێنـــەی کـــەمان قـــامەت خـــەم بـیەن
هـــەوارگـــەی قـــەدیم نـــە دەسش شـــیەن(٣)

بـــەزم شـــەوق‌و عـــەیش نـە دەروون جـەمەن
ئـــانە هـــیچ نـــەبۆ نـــە دەروون، خـــەمەن(٤)

ئـــینە نـــەتیجەی دیـــای بـــاڵای تـــۆن
نـــیشانەی ویســـال خـــاڵ ئـــاڵای تـــۆن(٥)

ســـروور نـــەشئەی بـادەی وەســـڵ تـــۆن
تـــەئسیر بـــۆی عـــەتر مـــوشك زوڵف تـــۆن(٦)

---

[١٧]

(١) ئاماوە: هاتەوە. وەهار: بەهار.

(٢) بار بەنی‌یش کەردەن: باری پێچاوەتە. روو نیان: رووی ناوە. وە مـاوای... تـاد: واتـە: مەینەت رووی کردووەتە جێگای مردن‌و ئەمرێ.

(٣) کـەمان: کـەوان. خـەم: چـەمیوە. شـیەن: دەرچـووە. واتـە: بـاڵای خـەم وەك کـەوان چەمیوەتەوەو هەوارگەی کۆنی کە دڵی منە لە دەس دەرچووە.

(٤) جەمەن: جەمعەن، کۆمەڵە. واتە: بەزمی کەیف‌و رابواردن لە دڵا کۆبووەتەوە، ئەوەی کە بە هیچ جۆرێ لە دڵا نەبێ یا بە هیچ نەژمێرری تیایا خەم‌و خەفەتە.

(٥) ئینە: ئەمە، ئەم هەموو بەزم‌و خۆشی‌یە. دیـای: دیـتنی. ئـاڵا: رەنگـاو رەنگ. لێرەدا مەبەس جوانە.

(٦) سروور: خۆشی. نەشئە: نەشە. مـوشك زوڵف: زوڵفـی رەشـی بـۆن خـۆشـی وەك موشکی خوتەن.

سا پێم دەر، دەی‌دەی پەی‌پەی، ئەو مـەی‌مەی
لەتـایف مـەردەم یـەکسەر بکـەر حـەی[١]

تـا پـەی یـارانیچ وە ئیتمینان بـۆ
سـەرمایەی نیشات دڵ حـەزینان بـۆ[٢]

[١٨]

ئیمشەو هەر خەمەن

ئـیمشەو هـەر خـەمەن هـا نـە کـەمین‌دا
هـەر دەردەن مـدۆم وە رووی زەمـین‌دا[٣]

دڵ نـە گـەردەلوول بـێ پـەرداخـی‌یەن
دەمـاخم نـە گـێج بـێ دەمـاخی‌یەن[٤]

سا، دەروێش! وە عـیشق مـەلاوی دەروێشـان
وە یـا هـووی وە سـۆز ریـازەت کـێشـان[٥]

---

(١) ئەو مەی، مەی: لەو شەرابە شەرابم بدەرێ. لەتایف: لە عورفی «صوفیە»دا بە پێنج شوێن ئەڵێن کە لە سنگی ئادەمیزاد دا نووری خوایان بە سەرا دێ. ئەو پێنج شوێنە: «قلب» و «روح»و «سر»و «خفی»و «اخفیٰ»ن جا مەولەوی لێرەدا ئەڵێ: ئەو پێنج لەتیفەی منە لە ئەنجامی دووری‌و بێ مەیلی یارا مردوون، سادەی پەی دەر پەی لەو مەیەم بدەرێ، با ئەو پینج لەتیفەیەم زیندوو بنەوە.
(٢) واتە: تا ببی بە هۆی متمانە کردنی دڵی یاران تریش، وە ببی بە سەرمایەی خۆشی بۆ دڵی خەفەتباران.

[١٨]

(٣) ها نەکەمین‌دا: لە پەنادا خۆی داگرتووە. مدۆم: ئەمدا. وە رووی زەمین‌دا: بە عەرزا.
(٤) گەردەلوول: گێژەڵووکە. بێ پەرداخی: بێ‌زەوقی.
(٥) واتە: سوێند بێ بە عەشقی پیری دەروێشان‌و بە ‌هاواری «یاهو»ی ئەو خوا پەرەستانەی کە ریازە ئەکێشن. سوێند لە سەر خوراوەکە لە شیعری دوایی‌دا دێ. «ریازەت

هـــەر پـــاسە مـــەبۆ زەلیـــلی، دەخـــیل
چـــینەی زیـــاتەر مـــازەم وە زەلیـــل(١)

پـــەی دیگ دەروون جـــۆش کـــوڵو کـــەف
تـــەسکین نـــمەك کـــزەی کـــەفو دەف(٢)

بـــا بـــەیۆ وەش وەش ســـۆزەی ســـەداکـــەت
لەرەی نـــەوای تـــەرز شـــیرین ئـــەداکـــەت(٣)

بـــــەو نـــــائیرەوە، بـــــەو دائـــــیرەوە
خـــاس بـــنیەر هـــەستیم وە ئـــایرەوە(٤)

بـــەڵ ئـــیمشەو خـــەمان شـــێونـــان کـــەڵەك
تـــا ســـەحەر چـــۆن بـــۆ گـــەردش فـــەڵەك(٥)

☞

کێشان»ی دەروێشان ئەوەیەکە دەروێش ماوەی چل ڕۆژ لەکونجێکی تەکیەخانەقا، یا لە ژوورێکا بە تەنیا دائەنیشن وە لەو ماوەدا ڕۆژێ دەنکە خورمایەك زیاتر ناخۆنو قسە لەگەڵ کەس ناکەن بە نیازی ئەوەی نەفسیان بشکێو دڵیان ڕووناك ببێتەوە.

(١) پاسە مەبۆ: وا ئەبێ. چینە: لە مە. مازەم: مەمهێڵە.

(٢) نمەك: خوێ. تەسکین: ئارام بوونەوە. واتە: بۆ نیشاندنەوەی جۆشی کەفو کوڵی مەنجەڵی دەرونم خوێیەك پێویستە کە بریتیە لەوکزەیەی کە پەیدا ئەبێ لە لێدانی دەفەوە بە لەپی دەس، چونکە مەنجەڵی چێشت کە دێتەکوڵەکوڵ خوێی ئەکەن بەسەراو ئەنیشێتەوە.

(٣) بابەیۆ: بابێت. وەش وەش: خۆش خۆش. لەرە: لەرینەوە. نەوا: ئاوازە. تەرز: شێوە. شیرین ئەدا: خۆش لێدان.

(٤) نائیرە: ئاگر. مەبەس ئاگری سۆزی دەنگی خۆشەویستی‌یە. دائیرە: مەبەس کەللەی دەفەکەیە. بنیەر: بنێ. هەستیم: بوونم. واتە: چاك بوونم بنێ بە ئاگرەوە.

(٥) شێونان: بشێوێنی. واتە: بەڵکو ئەمشەو خەمو خەفەت کەڵەکی فڕو فێڵی خۆی تێکدا، بۆ سبەینێیش خوا کەریمە دنیا چۆن وەرئەگەڕێ!.

[١٩]

ئەی ڕۆشنی چەم![(١)]

ئەی ڕۆشـنی چـەم! تـاکـەی؟ تـەشریف بـەر
لێڵاوی، سـا دەی! هـووناوەی هـوون کـەر[(٢)]

پەی چـێش، قـیبلەکـەم عـەزم سـەفەر کـەرد؟
سـێلاو دووریش ریشـەی هەستیم بـەرد[(٣)]

بـــینایی وە ڕاست دڵەی پـــڕ دەردم!
ئای چەند سەر سەخت بیم لوای نـەمەردم![(٤)]

بـــڵێســـەی کـــوورەی هـــیجران بـــاڵات
گـەرمی مـەحروومی تـۆزەکـەی پـاڵات[(٥)]

ئـــایر دان بـەی تـەور مـۆبـەت سـەرای دڵ
یادەکەت مـەندەن پـەی مـەسکەن خـەجڵ[(٦)]

---

[١٩]

(١) ئەم قەسیدەیە یەکێکە لەو قەسیدانەکە مەولەوی لە لاواندنەوی عـەنبەر خـاتوونی خێزانیا وتوونی.

(٢) هـووناوەی هـون کـەر: لافـاوی خـوێن بکـە. واتـە: ئـەی ڕۆشـنایی چـاوم تـاکـەی ئەمێنیتەوە، بڕۆ. تۆیش ئەی ئاوی لێڵی چاوم لافاوی خوێن بکە.

(٣) پەی چێش: واتە: بۆچی ڕووناکی چاوم بڕواو لێڵایی دابێ، چونکە قبلەکەم... تاد.

(٤) مەولەوی بەم شیعرە قسە لە گەڵ خێزانەکوچ کردووەکەی ئەکاو ئەڵێ: ئەی بینایی ڕاستەقینەی دڵەی پڕ دەردم، چەند سەرسەخت بووم کە تۆ ڕۆیشتی نەمردم.

(٥) پاڵا: کەوش. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایییەوە.

(٦) خەجڵ: داماو. واتە: بڵێسەی کوورەی دووری لە باڵاتو گەرمی بێ بەشی لە تۆزی کەوشەکانت بە ڕەنگێ ئاگری بەرداوەتە خۆشەویستی خانەی دڵم، یادت داماوە بۆ جێگایەك کە تێی بچێ.

دڵە! وە بـــادەی وەســـڵش بـــادی بـــی
دەمــاخت نــە ئــەوج بــرج شــادی بــی(١)

هــــیجران بـــاڵاش وە هــــیچ مــەزانــای
وێت وە ســاحیب ســەبر تــاقەت مــەوانــای(٢)

سا ئیسە، هـا دەرد دووریش ئـاوەرد جـۆش
ســــەبرت ئــــەر ئــازان بــمانۆ شــنۆش(٣)

.......●.......

[٢٠]

ئارەزووی ئازیز

ئـــارەزووی ئـــازیز وەنـــــەم ســــەر داوە
نــــە هـــــەردەی دەروون ئــایر وەر داوە(٤)

تــاقەت بــی وە هــوون جــە ســەختی زامــان
تك‌تك چــــەنی هـــــەرس رێزا وە دامـــان(٥)

---

(١) بادی: بایی. ئەوج: لووتکە. واتە: ئەی دڵ ئەوسا بە بادەی گەیشتن بە ئەو لە خۆت بایی بوویبووی‌و دەماخت لە قەڵەپۆپەی قەڵای خۆشی‌دا بوو.

(٢) وە هیچ مەزانای: بە هیچت نەئەزانی. مەوانای: ئەخوێندەوە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٣) ئەر ئازان: ئەگەر ئازایە. بمانۆ: بمێنێ. شنۆش: شنەی. واتە: ئەوسا دوور کەوتنەوەی باڵای ئەوت بە هیچ ئەزانی‌و خۆت بەخاوەن تواناو بوردەباری دائەنا، جا ئیسەکەوا دەردی دووری ئەو جۆشی هێناوە، بوردەباریت ئەگەر ئازایەو راست ئەکا با شنەی بمێنێ!.

[٢٠]

(٤) هەردە: هەرد. وەرداوە: بەردایەوە.

(٥) رێزا: رژا. واتە: لە بەر دووری یار هێزی لەشم توایەوە بوو بە خوێن‌و لەگەڵ فرمێسکما رژایە داوێنەم.

خەم نە سەر جۆی هوون سارای دڵ جەم جەم
بارچنی چون فەوج قافڵەکەی عەجەم[١]

هەر وە زۆر مەندەن نیم نەفەس باقی
وادەی دەورتەن، هانا هەی ساقی![٢]

دەورێ دەر وە ناز وە پیاڵەوە
ژەنگ دڵ وە جام مەی بماڵەوە[٣]

بۆی گوڵاڵەی دەرد دڵبەر عەزیزەن
مەزەی تام خەم یاران لەزیزەن[٤]

فەریادرەسیم کەر، نە جای گشت کەسم!
مازە ئەو لەزەت بەرشۆ نە دەسم[٥]

ئیحیام کەر وە جام ساف یەك مەنی
بەڵکوو بمانوون، پەی غەمێ هەنی[٦]

(١) سەر جۆ: بنەوانی جۆگە. جەم جەم: جەمع جەمع، کۆمەڵ کۆمەڵ. بارچنی: باری کرد. واتە: خەمو خەفەت لە بنەوانی جۆگای خوێنی دەشتی دڵما کۆمەڵ کۆمەڵ وەك ریزی کاروانی عەجەم باری رێکخست.
(٢) مەندەن: ماوە. دەورتەن: گەڕاتە. هانا: هاوار. مەعنای ئەم شیعرەلەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.
(٣) واتە: بە هەزار حاڵ نیوە هەناسەیەکم تیا ماوە، سا مەیگێڕ هاوار وادەی گەڕاتە بە سەرمانا، نازەنینانە بە پیاڵەی مەیەوە خولێ بخۆ بە دەورماناو بە جامی مەی ژەنگی دڵمان بسڕەوە.
(٤) مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی دواوە لە دوای شیعری ئەم قەسیدەدا دێ.
(٥) مازە: مەیەڵە. بەرشۆ: دەرچێ.
(٦) ئیحیام کەر: زیندووم کەرەوە. پەی غەمێ هەنی: بۆ خەمێکی تر. واتە: بۆن کردنی گوڵی دەردی دولبەر زۆر خۆشە، وە بە چەشنێ تامی خەمی یاران بەلەزەتە. کەواتە بێ بەهانامەوەو مەیەڵە بمرم، بە جامێ شەرابی سافی یەك مەنی زیندووم بکەرەوە. بەڵکو بمێنم بۆ هەندێ خەمو خەفەتی تر لە پاشە رۆژا.

[٢١]

ئیمشەو هەم دیسان

ئـیمشەو هــەم دیســان دەروون پڕ خــەمەن
ئــەساسەی مـــاتەم جـــە لامـــان جـــەمەن(١)

نـــــە تـــــاو دووری دڵ بـــــێ قـــــەرارەن
بـــــینایی دیـــدەم جـــە خـــەفەت تـــارەن(٢)

شـــــریخەو گـــــرمەی هـــەور دووری دۆس
وە فـــەنا بـــەردەن مـــەغزو رەگو پـــۆس(٣)

شـــــەرارەی گـــــڕپەی نـــــار مـــەهجووری
کـــەردەن وە غـــوبار کـــۆگـای سـەبووری(٤)

نـــە تـــاقەت مـــەندەن نـــە تـــۆی دەروونـدا
نـــە «لەیـــلێ» مـدیۆ وە لای «مـەجنوون»دا(٥)

یـــــاخوا مـــــەردەنی بـــــۆ وە مـــــیهمانم
ئـــیتر نـــــەوینوون دووری یـــــارانـــم(٦)

بـــەڵکـــم خـــەلاسیم نـــەدەس دووریـــم بـــۆ
بـــەو زووخ زامـــان نـــەشوون وە گـــڵکـــۆ(٧)

---

[٢١]

(١) ئەساسە: هۆیەکان.
(٢) تار: تاریك.

(٣) دۆس: دۆست. مەغز: مێشك. پۆس: پێست.

(٤) واتە: بڵیسەی ئاگری دووری یار، خەرمانی بوردەباریمی سووتاندووەو کردوویە بە خۆڵەمێش.

(٥) تۆی: توێی. مدیۆ: ئەڕوانێ. واتە: نەمن ئیتر خۆمم پێ رائەگیرێ، وە نە دۆستیش لایەکم بە لادا ئەکاتەوە.

(٦) مەردەنی: مردن. نەوینوون: نەبینم. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(٧) خەلاسیم: رزگاریم. نەشوون: نەچمە. گڵکۆ: گۆڕ. واتە: یاخوا مەرگ بێ بە میوانم، ☜

[٢٢]

ئیمساڵ نەو وەهار(١)

ئـیمساڵ نـەو وەهـار چـون خـەزان سـەرد
بەرگ وەرد باغ «مەعدووم» بەرد پەی هەرد(٢)

مشـــیۆ تـاڵەی مـن خـیلاف ئـەنگیز بـۆ
وەرنە، کەی؟ کێ دی؟ وەهار گۆڵ ڕێز بۆ(٣)

دڵ وە گـێج بـازی چـەپگەرد بـازیش وەرد
جفت ئارەزوو کەرد، چەپگەرد تاق ئـاوەرد(٤)

بۆی «عـەنبەر» نـە تـۆی دەمـاخم دوور کـەرد
فـرسەتش ئـاوەرد هـەوای وەبـای دەرد(٥)

☞

تا جارێکی‌تر دووری یاران نەبینم‌و ڕزگار ببم لە دەس دووری‌و بە زامی پڕ لە زووخی دووریەوە نەچمە گۆڕ.

[٢٢]

(١) ئەم قەسیدەیەش یەکێکە لەو قەسیدانەی کە مەولەوی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خێزانیا وتوونی.

(٢) بەرگ: پەڕە. وەرد: گوڵ. بەرد: بردی. واتە: ئەمساڵ بەهاری نوێ وەك پایزی سارد پەڕەی گوڵی باخی مەعدوومی وەراندو بردی بۆ کێو.

(٣) مشیو: ئەشێ. تاڵە: «طالع»، بەخت. خیلاف ئەنگێز: پێچەوانە هێن. واتە: ئەشێ بەختی من بە پێچەوانەی بێنێ، ئەگینا کەس هەرگیز دیویە بەهار گوڵ بوەرێنێ؟.

(٤) گێج بازی: تاقمانە جووتە. بازیش وەرد: هەڵخەڵەتا. جفت: جووت. واتە: دڵم بە تاقمانە جووتی گەردوون هەڵخەڵەتا، ئەم دووانی ئەویست کەچی ئەو یەکی ئەهێنا. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «گێج بازی» نووسراوە: «کەچ بازی». واتە: کاری چەوت...

(٥) عەنبەر: مەبەسی عەنبەر خاتوونی خێزانیەتی. ئەمە «توریە»ی تیایە، چونکە مەعنای عەنبەری گیای بۆن خۆش‌و عەنبەری خێزانیشی ئەگەیەنێ. وەبا: تاعوون. واتە: بای تاعوونی نەخۆشی بە هەڵی زانی، هات‌و بۆنی «عەنبەر»ی لە تۆی دەماخم دوور خستەوە.

نـــەی چـــی! وە بـــێ بـــەزم یـــاران جـــانی
کـــام ســـەفا مـــەندەن پـەی زینـدەگـانی؟[١]

چـــــون مـــەزاق تـــاڵەن جـــە گـــردین لاوە
بـــــۆ وە شـــــیرینی یــــەك دوو نـــەواوە[٢]

یـــــەکـــــێ یـــــەکـــــجاری تـــاونۆمـــەوە
ئـــــەو یـــــەك لاونـــــۆم، یـــــاونۆمـــەوە[٣]

[٢٣]

ئایینەی کامڵ![٤]

ئـــــایینەی کـــــامڵ! ئـــــازیزەکـــەی فـــەردا
فـــیدای ئـــامات بـــم، ســـەفاییت ئـاوەرد[٥]

---

(١) مـــەندەن: مـاوە. واتـە: کـاکـی شـمشاڵ ژەن بـە بـێ رابـواردن لەگـەڵ یـارانـا ژیـان چ‌خۆشی‌یەکی تیایە؟.

(٢) مەزاق تاڵەن: تامی دەمم تاڵە، واتە: لە وەزعێکی ناخۆشم. گردین: هەموو. مـەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٣) تاونۆمەوە: بم‌تونێتەوە. ئەو یەك: ئەوی تریان. لاونـۆم: بـم‌لاوێنـێتـەوە. یـاونۆمـەوە: پێم‌بگەیەنێتەوە. واتە: لە وەزعێکی تاڵو ناخۆشا ئەژیم، بە دوو ئاوازی شیرینەوە وەرە بۆ لام، ئاوازەیەکیان یەکجاری بم‌تونێتەوە، ئەوی تریان بم‌لاوێنێتەوەو زیـندووم بکـاتەوە، هەروەك چۆن لە قیامەتا بە فوویەك هەرچی زیندوو هەیە ئەمرێ‌و بە فوویەکی‌تر هەرچی مردووە راست ئەبێتەوە.

[٢٣]

(٤) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە پێشوازی شـێخ «بـهاءالدیـن»ی کـوڕی شـێخ «عـثمان سراج‌الدین»ی تەوێڵەدا وتووەکە «پیر»ی بووەو هاتووە بو سەر لێ دانی.

(٥) ئامات: هاتنت. واتە: ئەی کەسێ کـە وەك ئـاوێنـەی بـێ گـەرد وایت بـۆ وەرگـرتنی شێوەو خۆو رەوشتی باوکە پێ گەیشتووەکەت، ئەی تاقە خۆشەویستەکـەم! بـەقوربانی هاتنت بم خۆشیت لەگەڵ خۆت هێنا.

خــەیلێن گــەرد پــات نــە دیـدەم دوور بـێ
یــانەی چــەم وێران تــەمام خـاپوور بـێ(١)

خـــاس بـــی تـەشریفت هــەم ئـاوەردەوە
گـــەرد پـــات، وەتــەن ئـاوا کــەردەوە(٢)

ســــاقی، ئــینە بــەزم وەســڵ یـارانــەن
چەرخیچ هەر ئەو چەرخ هــەردە جـارانـەن(٣)

دەورێ دەر وە بـــــەزم وە پــــیاڵەوە
ژەنگ دڵ وە زاخ مـــــەی بــــماڵەوە(٤)

جــامێمــان جــە دەس تــۆ هــەم سـەندەبۆ
فــرسەتەن، نســیو نــەك نــەماندەبۆ(٥)

---

(١) واتە: دەمێکە تۆزی کەوشەکانت دوورە لە چاوەکانمو ماڵی چاوم بە تەواوی وێران بووە. گوایە وەك بانی خانوو کە خۆڵی بە سەرەوە نەمێنێ دڵۆپە ئەکاو وێران ئەبێ، چاوی ئەمیش ئەگەر تۆزی کەوشەکانی شێخی بەسەرەوە نەبێ فرمێسکی لێ ئەرژێ کوێر ئەبێ.

(٢) خاس بی: چاك بوو. وەتەن: نیشتمان. واتە: چاك بوو دیسان تەشریفت هێناوەتۆزی پێت وەتەنی خۆی ـکە چاوەکانی منە ـ ئاوا کردەوە.

(٣) هەردە جاران: جاری جاران. مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە لە دوا شیعرا دێ.

(٤) ئە م شیعرە لە قەسیدەی ژمارە (٢٠) یش‌دا هەبوو، بەڵام لەوێ لە جیاتی وشەی «بەزم» وشەی «ناز» وە لە جیاتی وشەی «زاخ» وشەی «جام»ی دانابوو. مەولەوی ئەوەی هەیە جارو بار شیعرێك لە چەند قەسیدەدا دووبارە ئەکاتەوە.

(٥) سەندەبۆ: سەندبێ. نسیو: «نصیب»، بەش. واتە: کاکەی پیاڵە گێڕ ئەم کاتەکاتی بەزم‌رابواردنی گەیشتن بە یارە، چەرخیش هەروەك جاران وایە، سا خولێ بدە بە دەورمانا و بە زاخاوی مەی ژەنگی دڵمان پاك کەرەوە، با تا فرسەتە پیاڵەیەك مەیمان لە دەستی تۆیش وەرگرتبێ، نەوەك بەشمان لەمە زیاتر نەمابێ بە دنیاوە.

[٢٤]

ئازارم جە وێم(١)

ئـــازارم جـــە وێم، بـــێزارم کـــەردەن
رەویـــەی رەمـــەزان جـــە یـــادم بـــەردەن(٢)

جـــــەوساوە نـــیەت رۆزەم ئـــاوەردەن
هـیچ ئـازارم جـە هـیچ زۆرش نـەوەردەن(٣)

نـــە چـــەم نـــە دیـــدەن ئـــازیز بـــێ گـــەرد
نـە گـۆش نـــە سـەدای یـاران هـام فـەرد(٤)

شـــــیرینی ئـــیفتار دڵم تـــاڵی‌یـــەن
جـام نـــە جـەماعەت دۆسـان خـاڵی‌یـەن(٥)

---

[٢٤]

(١) مەولەوی لە مانگێکی رەمەزانا بە تەنیا بووەو بەم قەسیدەیە سکاڵای حاڵی خۆی بۆ یەکێ لە دۆستانی کردووە.

(٢) وێم: خۆم. رەویە: ئاداب‌و ئوسووڵ. واتە: ئازارو نارەحەتیم بێزاری کرددوم لەگیانی خۆم‌و ئوسووڵی رەمـەزانـی لەبـیر بـردومەتەوە، چـونکە ئـەبێ روژووەوان لە رەمـەزانـا خەریکی خواپەرەستی بێ، بەڵام لەبەر نارەحەتی خۆم هیچم پێ ناکرێ.

(٣) جەوساوە: لەوکاتەوە. روزە: رۆژوو. نەوەردەن: نەخواردووە.
مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعرەکانی ترەوە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «زۆرش نەوەردەن» نووسراوە «روزەش نەمەردەن» واتە: رۆژووی نەشکاندووە.

(٤) وشەی «نە»ی یەکەم‌و سێ‌هەم هەر مەعنای «نە»ی سۆرانی‌یە لە هەورامی‌دا، بەڵام «نە»ی دووەم‌و چوارەم بە مەعنای «لە»یە. واتە: لەوکاتەوەکە نیەتی رۆژووم لێ هێناوە هیچ ئەندامێکی لەشم لە هیچ تێر نەبوە، نە چاوم تێر سەیری یـاری کـردووەو نـە گـوێم تـێر راگرتووە لەدەنگی دۆستان.

(٥) ئیفتار: بەربانگ کردنەوە. جام: جێگام. واتە: دڵم لە باتی شیرینی، بە تاڵی بـەربانگ ئەکاتەوە، جێگاشم لە ناو تاقمی بـرادەرانـا خـاڵی‌یـە چـونکە لێ‌یـان دوورم. لە هـەندێ نوسخەدا لە جیاتی «دڵم» نووسراوە: «جەلام» واتە: لە لام.

نــــەوای مـــەرحـــەبا نــامان نــە گــۆشــم
چــەنی ئــەلوەداش هــەر نــە خــرۆشـم(١)

زایــفیم هــەر یــەند جــە حــەد بــەرشیەن
نـــەسیم ئــەر بــارۆم عــەجایب نــیەن(٢)

[٢٥]

ئازیز! تای رشتەی

ئــازیز! تــای رشــتەی دڵەی خــەم بــێ شــۆ
ئــەزەڵیــا نــە بــەند تــای رشــتەکــەی تــۆ(٣)

هــەر دوو چــەنی هــەم پــێچ وەردەن وە هــەم
جــیایی نـــە بــەین مــەحاڵەن ســتەم(٤)

ســەر مــەودای نــاخوون یــەکســەر تــێدا شــی
هــەرچــەند ســەعیم کــەرد جــیایی نــەوی

(١) نەوا: ئاوازە. ئەلوەدا: «الوداع»، ماڵاوایی. واتە: لەم مانگەدا گوێم لە مەرحەبای هیچ دۆستێکەوە نەبوە، بەڵام هەمیشە لە بەزمی ماڵاوایی‌و دوورکەوتنەوەی یارانا بووم. بەکار هێنانی وشەی مەرحەبا «مرحبا» وە ئەلوەدا «الوداع» لەم شوێنەدا کە باسی خۆی ئەکا لە مانگی رەمەزاناو ئەو دوو وشەش پەیوەندی‌یان بە مانگی رەمەزانەوە هەیە، شتێکی جوانە.

(٢) زایفیم: زەعیفیم، لاوازیم. یەند: ئەوەندە. باروم: بمهێنێ. واتە: ئەوەندە لەڕو لاوازم هیچ سەیر نیە ئەگەر با هەڵم گرێ‌و بمهێنێ بۆ لای تێوە.

[٢٥]

(٣) تا: تاڵ. رشتە: هۆنراوە. بێ شۆ: بێ ئەندازە. ئەزەڵیا: ئاڵا. واتە: تاڵی رشتەی دڵەی خەفەت لە رادە بەدەرەکەم ئاڵاوە لە رشتەی زوڵفەکانی تۆوە.

(٤) چەنی هەم: پێکەوە. واتە: هەردووکیان پێچیان خواردووە بە یەکەوەو بوون بە گرێ کوێرە، وە زۆر زەحمەتە لە یەك بکرێنەوە.

ئـیسە خـاس پـاسەن تـۆ نـەی سـەردەمدا
هـەر دوو چـەنی هـەم پـێچ دەی وە هـەمدا(١)

تـا یـاران زانـان ریشـەی جـەرگمەن
پـاچیان، ئـاوێزان وە رووی بـەرگمەن(٢)

هـەنی مـداران دەم وە سـەناوە
ئـافەرین واچـان جـە گـردین لاوە(٣)

[٢٦]

ئەو جا بەزمگەی

ئـەو جـا بـەزمگەی کـەس جـێ نـە رەسـتە
مـەنزڵگـەی سـەیاد هـەزاران خـەستە(٤)

مـن نـەچیرەکـەی هـەزار زام وەردە
هەر زامێ پـەی وێش زوخـاو سـەر کـەردە(٥)

---

(١) پاسەن: وایە. نەی: لەم. مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە هـەمووی پـیکەوە دێ.

(٢) زانان: بزانن. پاچیان: هەڵ پاچراوە. ئاوێزان: بەرەو بووەتەوە، هەڵواسراوە.

(٣) مداران: بدەن. واتە: مادەم وا تاڵی رشتەی دڵم پێچراوە بە تاڵی زوڵفی تـووە، بـاشتر ئەوەیە تۆش باشتر پێچیان بدەی بە یەکا، تا دۆستان بزانن ئەمەی کە بـەرۆ بـووتەوە بـە رووی جلەکانما تاڵی رشتەی دڵمە ئاڵوزاوە لەگەڵ تای زوڵفی تۆدا، وە لە هەموو لایەکەوە دەس کەن بە سەنا کردنو ئافەرین کردنم.

[٢٦]

(٤) جا: شوێن. بەزمگە: جێگای بەزمو رابواردن. جێ نە رەست: لێ رزگار نەبوو. واتـە: ئەو شوێنەی یاران بەزمگایەکەکەس لێی رزگار نـەبووە. جێگـای راوچـیـانی هـەزاران نەچیر بریندار کردووە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «ئەو جا بەزمگەی» نووسراوە: «ئەو نە جاسوسگەی» واتە: ئەو لە جێگای خۆ مات دانی... تاد.

(٥) وەردە: خواردوو. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعرەکانی ترەوە.

تـــرسیای ســەدای مــاردم هــۆش بــەردە
رەمــیای بـۆی بـارووت هـەردە وە هـەردە[(١)]

کـــەی تـــەوانـــای ســەبر دیـــارانــمەن،
یـــا پـــەروای تـــاقەت بـــێ یـــارانــمەن؟[(٢)]

رووم کـــــەرد وە ســـارای هـــەردو بـــەردەوە
وە ســـەد تـــرس و لەرز جـــەستەم شـــەردەوە

چ داوایـــــێوەن مـــــەکـــــەردێم چـــــەنی؟
بـازدێم، نـیم رەمـەق پـەی جـاریٚ و هـەنی[(٣)]

[٢٧]

ئێمە گشت فانی[(٤)]

ئـــێمــە گشت فـــانی، هـــەر ئـــەوەن بـــاقی
نـــازوون وە بـازووی پڕ نـەیرووی سـاقی[(٥)]

---

(١) ترسیا: ترساو. ماردم: چەشنە تفەنگێکی کۆنی راوییە. رەمیا: راکردوو.

(٢) دیاران: وڵاتان. واتـە: مـنی نـەچیری هـەزار زام پێوە بـووی، زام زوخـاو سـەر لێوە کردوو، منی ترساوی دەنگی «ماردم» لە هۆش بردووی، لە تاوی بۆنی بارووت هەردەهەرد هەڵاتوو، کەی تواناو دەسەڵاتی سەیر کردنم هەیە لە وڵاتانی غەریبیدا بێ دۆست و بێ برادەر؟.

(٣) چ داواییوەن: چ دەعوایێکە، چ شەڕێکە. بازدێم: لێم گەڕێن. واتـە: کـونەکـون خـۆم شاردووەتەوەو بۆ خۆم لێرە لەگەڵ هاوڕێکانم ئەژیم، لەکۆڵم بنەوە...

[٢٧]

(٤) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ لاواندنەوەی «عبدالرّحمان»ی کوڕی حاجی مەحموودی یارەویس وتووەکە لە تەوێڵەدا بە گوللەیەکی لە دەس دەرچووی شێخ هیدایەتی کوڕی حاجی شێخ ئەحمەدی کوڕی شێخ عوسمان کوژراوە. قەبرەکەی لەپاڵ خانەقای تەوێڵەدایە.

(٥) نازوون: بنازم. پڕ نەیروو: بە هێز. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.

خــــەڵاســــیش دا پــێت وە یــەك پــەیمانە
ئــازاد بــیت جــە بــەند بــەستەی پــەیمانە[١]

عــارفان چ خــاس پــەی وە حــەق بــەردەن
وەســــــیەت «حــافظ» وە جــا ئــاوەردەن[٢]

دەفــنت نــە پــەهلووی مــەیخانە کــەردەن
وە سەر خــاکتدا ســەبووی مــەی مــەڕدەن[٣]

قــــەڵەم یــــاد کـــردار یـــارو ئــەغیاردا
رەقــەم کــەرد تــەئریخ وە رووی مــەزاردا:[٤]

جــامێش نــۆشــاوە چــون مــەردان ویــەرد
«گــۆشــەی مــەیخانە وە زاویــەکــەرد»[٥]

---

(١) پەیمانە: پیاڵەی شەرابی مەرگ. بەستەی پەیمانە: پەیمانی لەگەڵ خوادا بەسراو. واتە: ئێمە هەمومان ئەمرین‌و مانەوە هەر بۆ خوا خۆیەتی، سا با بنازم بە شان‌و قۆڵی بە هێزی ساقی «مەبەس قودرەتی خوایە» کە بە پیاڵەی شەرابی مەرگ رزگاری کردی‌و لە بەندی پەیمانی لەگەڵ خوادا بەسراوی ئازاد کردی کە ئەبوو بە پێی ئەمرو نەهی ئەو بجوڵێتەوە.

(٢) عارفان: خوا ناسەکانی خانەقای تەوێڵە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٣) پەهلوو: تەنشت. سەبوو: کووپە. مەڕدەن: شکاندووە. واتە: پیاوەچاکەکانی خانەقای تەوێڵە چەند باش بۆی چوون کە وەسیەتەکەی «حافظی شیرازی»یان لە تۆدا بەجێ هێناوە، گوایە وەك چۆن ئەو وەسیەتی کردبوو کە لە پاڵ مەیخانەدا بینێژن‌کووپەیێ شەراب بە سەر قەبرەکەیا بشکێنن، هاتن تۆشیان لە پاڵ مەیخانەی عەشقا «وەك خانەقای تەوێڵە بێ» نایە قەبرەوە.

(٤) یاد کردار: بیر خەرەوە. رەقەم کەرد: نووسی. مەزار: گوڕ. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٥) نۆشاوە: خواردەوە. ویەرد: بەسەر چوو. زاویە: کونجی عیبادەت. واتە: قەڵەم کە

[٢٨]

ئازیزا وە مەرگت

ئــــازیزا وە مـــەرگت دڵ نــە خـــرۆشــەن
ئارەزووی خـەدەنگ پـەنجەکـەی تـۆشـەن(١)

خـــــەیلێوەن نــــامان تــیرەکــەت، ئــامان
نــــامان وە ســـەر وەخت بــیمار زامــان(٢)

وەخـــتەن ســـاکـــن بـــۆ، قـوربان سـا تـیرێ
دەمــاخش بـــەرزەن، دەخـــیل زەنـــجیرێ(٣)

نـــەوا جـــە حـــیکمەت بـــەر بشـــۆ وە بـــەر
جـــارجـــار وە تــیرێ دڵ نـەوایـیش کـەر(٤)

☞

ئیشی ئەوەیە شت ئەخاتەوە یادی دۆست‌و بێگانە، مێژوی مەرگی وا لە رووی قەبرەکەی نووسی کە جامی شەرابی مەرگی نوشی‌و وەك پیاوان بۆی دەرچوو، کونجی مـەیخانەی عەشقی «وەك خانەقای تەوێڵە بێ» کرد بە عیبادەت خانەی خۆی.
جوملەی «گۆشەی مەیخانە وە زاویەکەرد» بە بێ ژمـاردنی «ی»ی «گـۆشـەی»و «ه»ی یەکەمی «مەیخانە» وە هی «وە»و «کەرد» بە پێی پیتی ئەبجەد ئەکاتە ١٢٩٦. بۆیە ئەم پیتانە ناخوێنینەوە چونکە لەو شێوە نووسینەدا نە ئەنووسران کـە مـەولەوی شـیعرەکـانی پـێ نووسیوە، وە چونکە بە ژماردنیان ژمارەکە زۆری زیاد ئەبێ. واتە: ئەو نیوە شیعرە بە پێی ئـیملای فـارسی ئـامێزی کـۆنـی کـوردی بـنووسرێت، بـەم جـۆرە: «گـوشە مـیخانە و زاویەکەرد».

[٢٨]

(١) خەدەنگ: تیر. واتە: چاوەڕوانی نامەیەکم بە پەنجەی تۆ بنووسرێ.
(٢) نامان: نەهاتووە. سەروەخت: بەدەمیەوە.
(٣) ساکن بۆ: دامرێتەوە، بمرێ. دەماخش بەرزەن: لووتی بەرزە، فیزی زلە.
(٤) نەوا: نەوەکوو. بەر بشۆ: دەرچێ.

وەش‌وەش تـــای تـوغرای ویت بـنمانە پـێش
بـــا هـــەر نـــاسۆر بـۆ، زوو نـەبۆ سـارێش(١)

••••••••

[٢٩]

ئاخ، چراخ! چ ئاخ؟(٢)

ئـــاخ، چـراخ! چ ئـاخ؟ ئـاخ پـەی ئـاخ داریٚ
چـون مـن خـــاتر خـــار، خـەمبار داخ داریٚ(٣)

بشـــیامیٚ وە ســـەیر ســـەر ســـەراو چـــەمەن
چ ئـــەو چـــراغـــم نـــەو چـەمەن، چ مـــەن(٤)

نـــــاڵەمـــــان کـــــەردا چـــەنی بـــولبـــولان
چـــــەنی نـــاڵەیـــیٚ؟ چـــون ســـفتە دڵان(٥)

تـــــا نـــــە قـــــەفەس‌دا مـــــانمان نـــەفەسیٚ
ئـــەوان پـــەی گـــوڵان، ئـێمـــە پـەی کـەسیٚ(٦)

---

(١) وەش وەش: خۆش خۆش. توغرا: زوڵفی لوول. بنمانە پێش. پێی بنوێنە. واتە: جارو بار تای زوڵفی لوولی خۆتی پیشان دە، با برینی سارێژ نەبێ، چونکە زوڵفت وەك مار وایەو ماران گازیش بە دیتنی مار برینەکەی دێتەوە سۆ!.

[٢٩]

(٢) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ «مە لا چراغ» ناویٚ دۆستی نووسیوە.

(٣) چ ئاخ: چۆن ئاخێ. پەی ئاخ‌داریٚ: بۆ برادەرێکی ئاخ هەڵکێش‌و داخ لە دڵی وەك خۆم. خاتر خار: دڵ بریندار.

(٤) بشیامیٚ: بچووینایە. سەر سەراو چەمەن: مێرگ‌و کانیاو. مەن: من. مەعنای نیوە شیعری دوایی ئەم شیعرە لەگەڵ شیعرەکانی ترا دێ.

(٥) چەنی: چۆن. سفتە دڵان. دڵ سووتاوان.

(٦) واتە: چ من‌و چ چراخی برادەرم لەو مێرگ‌و کانیاوەدا لە گەڵ بولبولان دەسمان بکردایە بە ناڵەو خوێندن وەك دڵ سووتاوان، تا قەفەزی سینەمان هەناسەیەکی لێ دێ، ئەمان بۆ گوڵان‌و ئێمەیش بۆ یار...

[٣٠]

ئەدای پەشێوی(١)

ئـــەدای پـــەشێوی حـــاڵات جـــەستەم
دوورەن جـــە تـــەحریر خـــامەی شکـــستەم(٢)

بەڵام «مەعدووم» هەرس دیدەش جۆش وەردەن
نـــاعیلاج خـــامەش وە دەسگـــیر کـــەردەن(٣)

پـــەلەپەل پـــێکـــان پـــەل وە خـــامەدا
یـەك فـەرد رەقـەم کـەرد وە رووی نـامەدا:(٤)

ئـــیسە دیـــدەی دڵ دێوانـــەکـــەی وێت
نـــە بـــێخ ئـــاودا مـــە گـــێڵۆ پـــەرێت(٥)

---

[٣٠]

(١) ئەم قەسیدەیەش یەکێکە لەو قەسیدانەکە مەولەوی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خێزانیا وتوویە.

(٢) ئەدا: باس کردن. واتە: باسی پەشێوی حاڵەتم بەم قەڵەمە شکاوەم نانووسرێ، پێویستی بەوەیە خۆم بێم بۆ لات بۆت باس کەم.

(٣) هەرس: فرمێسك. واتە: بەڵام من فرمێسك چاوم لێشاوی کردووەو کوێر بووم، لە بەر ئەوەی پێم ناکرێ بێم بۆ لات، وا ناچار پەنام بردووەتە بەر قەڵەم تا چەندی پێ بکرێ بۆتی بنووسێ. لە هەندێ نوسخەدا نیوەی یەکەمی ئەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:

بەڵام مەعدووم، غەرق هەرەس جۆش وەردەن.

واتە: بەڵام مەعدووم خنکاوە لە فرمێسکی کوڵاوو هاتووە جۆشدا.

(٤) پێکان پەل: دەسی قایم کردووە. رەقەم کەرد: نووسی.

(٥) مەگێڵۆ: ئەگەرێ. پەرێت: بۆت. واتە: ئێستا.

[٣١]

ئازیزم، گەردەن...

ئـــازیزم، گـــەردەن بـــلوور بـێ گـەردا!
ئـــەمانەتی تـــۆو دڵەی پـــڕ جـــە دەرد

چـــون جـــە زێد وێش بـــیەن ئـــاوارە
غـــەریبەن، قـــەدرش نـــیگا بـــدارە[١]

فـــەرامـــۆش نـــەبۆ لادێ، درەنگـــێ
ســـوبحێ وە تـیرێ، شـامێ خـەدەنگێ[٢]

[٣٢]

ئارەزووی[٣]

ئـــارەزووی ئـاماى مـەرگ وێت كـەردەن
گـــۆیـا خـــەڵاسیت وە دڵ ئـاوەردەن[٤]

ئـەی پـەی تـۆ نـەبۆ دۆسـەكـەی گیانی
چـەند بـۆ پـڕووز بـۆ تـۆ هـەر بـمانی[٥]

---

[٣١]

(١) زێد: جیگای زایین، لە دایك بوون. نیگا بدارە: راگرە.

(٢) لادێ: كەم. ئەم دالە بە «ێ» منگن ئەخوێنرێتەوە. درەنگێ: زۆر. واتە: كـەم‌و زۆر فەرامۆش‌و بەرەڵلای مەكە، بەیانی‌و ئێوارە بە تیر پێوەنانێك ئاگاداری بكە.

[٣٢]

(٤) ئاماى: هاتنی. گۆیا: گوایە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٥) بمانی: بمێنی. واتە: خۆزگەی مردنی خۆتت خواستووە، گوایە بە تەمای ئەوە بوویی كە رزگار ببی لە مەینەتی دنیا، بەڵام خوا نەكا ئەم ئاواتـەت بێتـە دی، بـۆ ئـەوەی تـا دڵدارەكانت مابن‌و ئاگریان تێ بەر ببێ، تۆیش هەر بمێنی‌و بۆ سۆی لەشی سووتاویان بێ بە لووتتا.

[٣٣]

ئاخ پەی خەڵوەتێ

ئـاخ پـەی خـەڵوەتـێ بـدیام وە بـێ خـەم
سیوای تـۆ دیـدەم، کـەس نـەدیام وەچـەم(١)

دڵ پـەی دیـدەنت کـام خـەڵوەت سـازۆ
تـۆی دیـدەیچم بـی، مـەردم نـمازۆ(٢)

[٣٤]

ئازیز! وەس بووزەم

ئـازیزا وەس بـووزەم نـە گـێجـاو خـەم
وەس چـون بـینایی پـەنهانبەر نـە چـەم(٣)

وەخـتێ جـە وەسـڵیچ هـەر دڵم ڕێش بـۆ
مشیۆ وەسڵو فەسڵ فـەرقشان چـێش بـۆ؟(٤)

---

[٣٣]

(١) بدیام: بمروانیایە. کەس نەدیام: کەسم نەدیایە.
(٢) سازۆ: دروست بکا. تۆی: لە تۆی، لە ناوی. مەردم: بیبیلەی چاو. نمازۆ: نایەڵێ.
واتە: خۆزگا جێگایەکی چۆڵم دەس ئەکەوت بەبێ خەم لێیەوە بمروانییایە بۆتو لە تۆ بەولاوەکەسم بە چاوی خۆم نەدیبایە. بەڵام، داخی گرانم دڵم شوێنێکی چۆڵی بۆ ساز ناکرێ کە لێیەوە بڕوانێ بۆت بە تەنیا خۆی، چونکە باشترین شوێن کە بۆ ئـەوە دەس بدات گلێنەی چاومە، کەچی لە وێیشا بیبیلەی چاوم ئەبێ بە ملۆزمم وە لەگەڵما سەیرت ئەکا...
ئەوەش دەس ئەدا کە «مەردم» بە خەڵکی مـەعنا لێ بـدەینەوە بـڵێین: بـەڵام ئـەگـەر لە چاویشما دات نێم خەڵکی هەر سەیرت ئەکەنو ئاواتەکەی من نایەتە دی.

[٣٤]

(٣) وەس: بەس. بووزەم: بمخە. بەر: بە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دواییدا دێ.
(٤) مشیۆ: ئەشێ. واتە: ئازیز بەس بە هۆی نەدیتنەوە نوقمی گێژاوی خـەفەتم بکـە، وە

ئازیزا جە دووریت

ئـــازیزا جــە دووریت تــەن بــی کــڵافــە
ڕۆح بـــی وە تـــەنوین حـــاڵ ئــیزافــە(١)

[٣٦]

ئای چەنە سەرچەنگ

ئای چەنە سـەرچـەنگ چـەرخ چـەپ وەردم!
چەرخ چەنی چەرخـاو مـن مـام نـەمەردم!(٢)

[٣٧]

ئەو ساتە زانام

ئــەو ســاتە زانــام بــەختەکــەم شــەڕ بی
عــێلــەکـەم هـامڕای عـێل سـەگوەڕ بـی(٣)

☞

بەس خۆتم لێ ون کە، وەك چۆن بینایی چاو لە ناو چاوا بۆ کەس نابینرێ، چونکە ئەگەر بشێ لەکاتی بە یەك گەیشتنیشا هەر نەتبینم ئیتر ئەبێ جیاوازی بەینی بە یەك گەیشتن‌دووری لە یەك چی بێ؟.

[٣٥]

(١) واتە: لە بەر دووری تۆ لەشم لوولی خواردووە وەك کڵافەی دەزوو وە گیانم لە لەشا نەماوە، وەك چۆن لە زوبانی عەرەبیدا «تنوین» ـکە دوو سەرە، یا دوو ژێرە، یا دوو بۆرە لە ئاخری وشەوە ـ بە سەر هەر وشەیەکەوە بوو، وە ئەو وشەیە «اضافه» کرا بۆ لای وشەی دواوەی، ئەو تەنوینە نامێنێ، هەروەها گیانی منیش بە هۆی پەیوەندی خۆشەویستی تۆوە لەناو چووەو فەوتاوە.

[٣٦]

(٢) سەرچەنگ: چەپۆك. وەردم: خواردم. واتە: ئای چەند چەپۆکی چەرخی چەپگەردم خواردو چەند جار چەرخ هەڵسووڕا، کەچی من هەر مامەوە بۆ مەینەتی دنیاو نەمردم.

[٣٧]

(٣) واتە: ئەو سەعاتە زانیم بەختم شەڕەکە هۆزو گەلەکەم بوون بە هاوڕێی ئەو هۆزەکە سەگوەڕی تیایە.

تیپی بێ

[١]

باعیس وجوود

بـــاعیس وجـــوود جـــه مـــاه تـــا مـــاهی،
دەلیـــــل ئـــــیسبات ســــونع ئــــیلاهی،(١)

«ضـــیا»ی بـــینایيم، نـــوور چـــەمانم،
ســـــەرمایەی حـــەیات دیـــن و ئـــیمانم!(٢)

مـــن وێم مـــزانـــوو بـــێ ئـــەمریم کـــەردەن
ئـــیتاعەی فـــەرمان عـــەبدیم نـــەبەردەن(٣)

عـــومرم ســـــەراپـــا غـــەرق غـــەفڵەتـــەن
زاد ئـــــاخرم بـــــار خـــــەجڵەتـــــەن(٤)

بـــەڵام مشـــیۆ تـــۆ وە فـــەزڵەکـــەی وێت
کـــــردەی مـــــن نـــەبۆ بـــەهانە پـــەرێت(٥)

---

[١]

(١) ماهی: ماسی. واتە: ئەی خوایەکە هۆی بوونی ئەم جیهانەی لە مانگەوە بە بەرزەوە تا ماسی لەو ژێرەوە، کە ئەمانەش بەڵگەن بۆ ئیسپات کردنی پەروەردگاری خوا. مەولەوی لەم شیعرەیا لە سەر ئەو قسەیە رۆیشتووەکە ئەڵێن تۆپی زەوی بەسەر پشتی گایەکەوەیەو گاکەیش لە سەر ماسی‌یەك بەندە... ئەش‌توانرێ بوترێ مەبەسی ئەوەتە: لە ئاسمانەوە تا بنی عەرز.

(٢) «ضیا»: رووناکی. واتە: ئەی خوایەکە بە هۆی تۆوە رووناکی لە بیبیلەی چاوما پەیدا بووەو تۆ بناغەی ژیان و ئاینمی...

(٣) وێم: خۆم. واتە: من خۆم ئەزانم بێ ئەمریم کردووەو بە پێی پەیڕەوی بەندەیی فەرمانم جێ‌بەجێ نەکردووە.

(٤) زاد: توێشوو. ئاخر: قیامەت. خەجڵەت: شەرمەزاری.

(٥) مشیۆ: ئەبێ. کردە: کردەوە. پەرێ: بۆت. واتە: ئەبێ بە گەورەیی خۆت کارێکم لە گەڵ بکەی خراپیم نەبێ بە بیانووی بێ لوتفی کردنت لە گەڵم.

ئیغماز کەی جە گرد نابەکاری من
جە روو سیاهی‌و بەد کرداری من[١]

پەی من کافی‌یەن ئەی گرد ئینفیعال
بۆ بە رەحم وێت بکەرەم پامالْ[٢]

مەدیە وە تۆمار کردەی ویەردەم
بدیە وە زەردی روخسار ئاوەردەم[٣]

هەرچەند شایستەی عەفوت نەداروون
رووی شەرمندەگی وە دەرگات ماروون[٤]

جە بەحر کەرەم بێ بەشم مەکەر
شەڕ نەفسانی جە راگەم لابەر[٥]

تا بە فەزڵ وێت بوانیمەوە
جە دەس هەوای نەفس بسانیمەوە[٦]

بەڵکم جەی ئاخر پەی وێم فکرێ کەم
تەدارەك پەی چەند تەزبێح زکرێ کەم[٧]

---

(١) ئیغماز: چاو پۆشی. گرد: گشت. نابەکاری: کردەوەی ناپەسەند.
(٢) ئەی: ئەم. ئینفعال: خەجاڵەت‌و شەرمەزاری. واتە: من ئەم هەموو شەرمەزاری‌یەم بەسە، تۆ بێ بە رەحمی خۆت پێ بنێ بەسەر ئەم کردەوە خراپانەما.
(٣) مەدیە: مەڕوانە. ویەردەم: رابردووم. بدیە: بڕوانە. واتە: مەڕوانە بۆ تۆماری کرەوەی رابردووم، سەیری ئەو زەردی شەرمەزاری‌یە بکەکە بە روومەوەیە.
(٤) شایستە: شایان، لایق. ماروون: ئەهێنم. واتە: هەرچەند شایانی لێ بووردنت نیم، بەڵام رووی شەرمەزاری ئەکەمە دەرگات.
(٥) مەکەر: مەکە. راگەم: رێگەم. لابەر: لابە.
(٦) بوانیمەوە: بمخوێنیتەوە. بسانیمەوە: بمسێنیتەوە.
(٧) جەی ئاخر: لەم ئاخری عومرەما. واتە: بەڵکو لەم ئاخری عومرەما فکرێك بۆ خۆم بکەمەوەو خۆم ئامادەکەم بۆ چەند تەزبێحێك ناوی خوا.

بـەڵام بـەو شـەرتە چـەنیم قـبووڵ کـەی
بـەهانەی ئـەسباب عـەفوم وسـووڵ کـەی[١]

نـەفس بـەد کـردار، بـێ دیـن بـەد بـەخت
شـووم سـەر گـەردان خـەیاڵان سـەخت![٢]

پـەی چـێش عـادەتت وە گـوناه کـەردەن؟
ژار مـەحروومی رەحـمەتت وەردەن[٣]

راگـەی حـەقیقەت جـە ویـرت شـیەن
یـادت پـەی مـەحبووب حـەقیقی نـیەن[٤]

مـوتن ئـەسڵیت نـە خـاتر لوان
مـێخ مـۆبـەتت نـە رووی خـاك كـوان[٥]

دایـم گـورفتار ئـارەزووی خـامی
یـەکسانەن پـەرێت نـێکـیو بـەد نـامی

گـا خـەریك دەرد هـەوای مـەجازی
گـا مـەشغووڵ کـەسب کـیبرو نـیازی[٦]

---

(١) چەنیم: لێم. وسوول کەی: جێبەجێ بکەی.
(٢) مەولەوی لەم شیعرەوە رووی راز وەرئەجەرخێنێ، وە پاش ئەوەی قسەی لە گەڵ خوای گەورە بوو ئەمجار لە گەڵ نەفسی خۆی قسە ئەکا. ئەوەش دەس ئەدا کە لێرە بەولاوە پارچە هەڵبەستێکی سەربەخۆ بێو وەختی خۆی لە نووسینەوەدا لە گەڵ ئەوی پێشوودا بۆ بێ بە یەك.
(٣) وەردەن: خواردووە.
(٤) واتە: بۆچی رێگای راستیت لە بیر چووەتەوەو بیر لە خۆشەویستی راستەقینە ناکەیتەوە.
(٥) موتن: نیشتمان. موبەت: «محبّت»، خۆشەویستی. کوان: داچەقاندووە. واتە: بۆچی نیشتمانی راستەقینەت لە بیر چووەتەوە کە عالەمی قودسی ئەرواحە، وە مێخی خۆشەویستیت لە خاکی دنیادا داکوتاوە کە هەوارگەیەکی وەختیەو پاش ماوەیەك بە جێی دێڵی.
(٦) هەوای مەجازی: خۆشەویستی ناراست. لە ئیستیلاحی ئەهلی تەسەووفدا خۆشەویستی راستەقینە خۆشەویستی خوایە، وە لەوە بەولاوە بە خۆشەویستی مەجازی دائەنێن. کیبر: فیز.

گـــا غـــەرق هـــەوای وەسـڵ نــازاری
گـــا حـــیرەت زەدەی روخســـار یــاری

هــیچ هــۆشت نــیەن حــەق خــەبەردارەن
فــەردا رۆی حــیساب مــیزان کــارەن

فکـــــرێ کـــــەرەوە، وادەی لواتـــەن
وەخت شـیۆیـای شـەوق سـەوداتـەن[١]

بـــاوەرە وە دەس زادێ پـــەی ســـەفەر
وێت نـەو سـەفەردا بـێ تـۆشـە مـەکـەر

وە دەرگـای حـەق بـەر، رووی پـەشیمانی
عـــوزر ئـاوەری کـەر کـردەی نـادانـی

بــەڵ لیــباس عــەفو بکــەرۆت خــەڵات
جـــە وەخت مـەردەن بـدەرۆت نـەجات

وە نســـیوت بـــۆ ســـەرمایەی ئـــیمان
نـەوی وە رێشخـەند سـوخریەی شـەیتان[٢]

وە رۆی مـــــەحشەردا بگــــێڵی دڵشـــاد
جـــە قـــەید عـیسیان دڵت بـۆ ئـازاد[٣]

---

(١) لوا: رۆیشتن، کۆچ کردن. مەبەس مردنە. شێویا: تێك چوون.
(٢) رێشخەند: جێگەی گەمەو گاڵتە. واتە: بەڵکو ئیمانت دەسگیر ببێ و شەیتان بە ریشت پێ نەکەنێ و گاڵتەت پێ نەکا.
(٣) بگێڵی: بسووڕێیتەوە. قەید: کۆت و زەنجیر.

[٢]

بینایی دیدەم(١)

بـــینایی دیـــدەم تـــۆ وە ســـڵامـەت
دیـــدەنی دیـــدار کـــەوت ئـــەو قـیامەت(٢)

ئـــەر بـــینش نـیەن، هــەی ئـاوات وازم
بـاز هــەر تــەسکینەن گــۆش وە ئـاوازم(٣)

وە دڵدا تـــــەفسیل زەلیـــــلی ویـــەرد
چـــێش جـــە ئـــەوەڵدا ئـــاخرش ئاوەرد(٤)

بـــاز بـــێ تـــاقەتیم نـــە رووی پـــەردەوە
دەرگای گـوزەرگای چـەند فـەرد کـەردەوە(٥)

هــۆرێزاو پـێچ وەرد دووی کـوورەی دەروون
ئاو ئاوەرد، بەڵ هوون، نە دیدەی گـەردوون(٦)

---

[٢]

(١) مەولەوی پێش مردنی بە چەند ساڵێك، کوێر بووە، لە سەرەتای کوێر بوونیا بەم پارچە شیعرە بینایی چاوی خۆی لاواندووەتەوەو رازی لەگەڵ دۆستێکی کردووە.

(٢) واتە: بینایی چاوم قەزاو بەڵای تۆی برد، ئیتر بینینی تۆ کەوتە ئەو دنیا.

(٣) بینش: بینین. هەی ئاوات وازم: ئەی ئاواتە خوازەکەم. باز: دووبارە. واتە: ئەی کەسێ کە بە ئاواتی بینینتەوەم ئەگەرچی چاوم نەماوە تا بت‌بینم، دووبارە هەرمایەی رەحەتی‌یە بۆ دڵم کە گوێچکەم ماوەو گوێم لە دەنگتەوەیە.

(٤) ویەرد: گوزەری کرد. چێش: کەچی. واتە: هات بە دڵما کە بە درێژی باسی داماوی خۆمت بۆ بکەم، کەچی دڵم مەیدانی نەدام، هەر لە ئەوەڵەوە ئاخری هێناو بۆم نەکرا قسەکە بکەم.

(٥) باز: دیسانەوە. نە رووی پەردەوە: لە پەنامەکی‌یەوە. واتە: بەڵام بێ تاقەتی‌و زویـریم دەس بەردار نەبوو، وە بـەدزی دڵـمەوە لە پـەنامەکی‌یەوە رێگـای تـێپـەڕیـوونی چـەند هۆنراوەیەکی بۆ کردمەوەکە ئەمانەی خوارەوەیە.

(٦) هۆرێزا: هـەستا. دوو: دووکـەڵ. بـەڵ: بـەڵکـو. واتـە: لە بـە ر بـێ تـاقەتی‌و زویـریم

ڕێزا جــــه ســــــەردا بــــڵێســــەم کــــەم بـــی
ئەسباب تەحریر ئەی چەند فەرد جـەم بـی(١)

بــاز چــێش بــۆ یــاران دەروون پڕ داخـەن
ئــــەغیاران دەمــــاخ دڵ وە پــەرداخـــەن(٢)

ســـەرد بــیەن گــەرمی شــەوق هـام فـەردان
گەرمەن سەردی زەوق جەرگەی هام دەرادن(٣)

ڕێزان ســــەوزەی گــوڵ مــەعاریف وە گــڵ
چۆڵ بـیەن چـەمەن جـە سـۆزەی بـولبـوڵ(٤)

نــیگای ئــیلتیفات گــۆشــەی چـەم کـەمەن
رووی دەشت ســـەفای ئــەهل دڵ تــەمەن(٥)

☜

دووکەڵی دەروونم بەرز بووەوەو لوولی خواردو ئاوی لە چاوی ئـاسمان هـێنا، بـەڵکـو خوێنی لێ هێنا. ئەم هۆنراوە ناسکە ئیشارەتە بـەوەکـە ئـەو تـەمو مـژەی لە زەوی بـەرز ئەبێتەوە ئەبێ بە هۆی باران بارین.

(١) ڕێزا: ڕژا: کەم بی: کەم بووەوە. جەم: جەمع، کۆمەڵ. واتە: ئەو ئاوی ئاسمانە باری بە سەر کوورەی دڵما بـڵێسـەو گـەرمای دڵم کـەم بـووەوە، وە هـۆی نـووسینی ئـەم چـەند هۆنراوەیەم لەلا کۆبووەوە.

(٢) چێش بۆ: چی بێ. ئەغیار: بێگانان. واتە: دووبارە چی قەوماوە وا یاران دڵیان پڕە لە داخو دوژمنان دڵیان خۆشو بە پەرداخە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «باز» نووسراوە: «باس».

(٣) جەرگە: کـۆمـەڵ. واتـە: هـی چـیە وا گـەرمای شـەوقو زەوقـی هـاوڕێکـانم سـارد بووەتەوە، ساردی زەوقی کۆمەڵی هاو دەردەکانم هێزی سەندووە؟

(٤) ڕێزان: داوەریوە. واتە: هی چیە وا پەرە گوڵی سەوزو جوانی زانست داوەریوە بۆ ناو گڵ، وە بۆچی چەمەن چۆڵ بووە لە خوێندنو ئاوازی بەرزی بولبوڵ، یانی: بۆچی بازاری دۆستو دڵدار کز بووە؟.

(٥) نیگا: سەیر کردن. گۆشەی چەم: لاچاو، یان: گوێی چـاو. واتـە: هـی چـیە وا سـەیر

☞

حەڵقەی خەفیەی زیکر ناڵەی هەزار ڕەنگ
چون حەڵقەی دەرگای وێرانان دڵ تەنگ(١)

مشێو جە گرد لا زاری و شیوەن بۆ
جە کام لا؟ لای دۆس، کام دۆس؟ وێنەی تۆ(٢)

کەی؟ ئێستە، پەی کێ؟ پەی دیدەی «مەعدووم»
چێش بیەن؟ بیەن جە دیدە مەحرووم

یانێ های راسەن، یا قسەی ناسەن
دیارەن کردەی چەپ گەرد هەر پاسەن(٣)

☞

کردنی ناسکی یار بە لاچاو کەم بووەتەوە، وە ئەو ڕوانینە نازەنینەی نەماوە، یان بۆچی یار بە دەستووری زوو لە قەراخ چەمی بەر ماڵەکەیانا ناڕوانێ بۆ دۆستەکانی کە بە دەوریانەنیشن، وە بۆچی ڕووی دەشتی خۆشی دڵی یاران تەم دای گرتووە؟.

(١) حەڵقە: ئەڵقە. خەفیە: نهێنی. زیکر: ناوی خوا هێنان، لە سەر دەستووری سۆفییەکانی تەریقەتی نەقشبەندی کە بەیانی و ئێوارە ئەڵقە ئەبەستن، وە لە ژێر لێوەوە ناوی خوا ئەبەن. واتە: هی چیە واکۆمەڵ بەستنی دۆستان بۆ بیر کردنەوە لە خوا کە بە هەزار ڕەنگ تیایا ئەیان ناڵاند ئێستا واکەم و کورت بووە وەك ئەڵقەی کلیلی دەرگای خانووی وێران کە ژەنگی هەڵهێنابێ، ئینسان کە سەیری ئەکا دڵی دائەگیرێ.

مەولەوی تا ئێستا هەر خەریکی پرسیار کردن بوو، ئیتر لەمەو دواوە وەرام ئەداتەوە.

(٢) مشێو: ئەشێ، ئەبێ گرد: گشت. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ مەعنای شیعرەکانی پاشەوەیدا دێت.

(٣) ناسەن: خەڵکە. پاسەن: وایە. واتە: هۆی ئەم کارەساتەی کە باسمان کرد ئەبێ ئەوەبێ کە لە هەموو لایەکەوە پێویستە هەر گریان و شیوەن بێ بۆ چاوەکانی مەولەوی، چونکە ڕاستەکردەوەی گەردوون هەمیشە ئەوەتە لە پاش خۆشییەوە ناخۆشی دێنێ.

[٣]

بەرزان هیلال

بـــەرزان هـــیلال تـــار وەروان قـــەرار دا
غـــورەی شـــار شـــۆر دڵان دیـــار دا(١)

نـەسیم وە بـۆی چـین چنوور رووی هـەرد
سـوب «صـباح الخیر» دەمـاخ دڵ کـەرد(٢)

جـە پـرژەی شـەونم نـە تـۆی پـەردەوە
نـەرگس مـەس‌مەس چـەم وەڵاو کـەردەوە(٣)

سەوزە وستەن فەرش ئەو چـەمەن دەس دەس
گوڵان جـام وە دەس بـوڵبـوڵان سـەرمەس(٤)

مـــەنعم مـــە کـــەردێ گـــرانـــەن دەردم
ئـــەر شـــێویـــا بـــۆ قـــافیەی فـــەردم(٥)

---

[٣]

(١) بەرزان: شوێنە بەرزەکان. تار: شێوە. وەروان: بـەفران. غـورە: سـەری مـانگ. شـار: «شهر»، مانگ. شۆر: عەشق. واتە: بە هۆی داهاتنی فەسڵی بەهارەوە کێوەکان بەفریان وەك مانگی یـەك شـەوە لێ کـردووە وە سـەرەتای مـانگی خـۆشـیو رابـواردن دیـاری داوە .مەبەسی لە وەیەکە سەرەتای بەهار بەفری شاخەکان ئەتوێتەوە، وە تەنها پـەراوێزێکـی وەك مانگی یەك شەوە بە سووچەکانی سەرەوەی شاخەکانەوە ئەمێنێتەوە.

(٢) نەسیم: شنەی بای ناسکی بەیانی. چنوور: گـیایەکـی بـۆن خـۆشـی کـوێسـتانی‌یە. سوب: «صبح»، بەیانی. واتە: شنەی بای ناسك بە بۆنی چین‌چینی گیای چنوور دەسی کرد بە مەرحەبا لێ کردنی دڵ لە بەیانیدا.

(٣) پرژە: پرژ. وڵاو: بڵاو. واتە: لە بەر پرژی شەونم، گوڵی نێرگس لە ناو پەردەی نەزاکەتا چاوە مەستەکانی بڵاو ئەکردەوە.

(٤) سـەوزە: وردە گـیای دەشت. وسـتەن: رای خسـتووە. واتـە: سـەوزە گـیای جـوان چین‌چین فەرشی راخستووە لە چەمەنا، ساقی گوڵیش وەك ساقی جام بە دەس وایە، تۆپی گوڵیش وەك پیاڵەیە، بوڵبوڵانیش لە زەوقی ئەم وەزعە سـەرمەست بوون.

(٥) واتە: لە بەر خۆشی نەشئەی ئەم چنوورو گوڵو گوڵزارو بوڵبوڵانە وەك سەرخۆشـم

فــەریاد جــە شــۆرەی ئــەرز چــارەی مــن
هــەر ســەوزەی مــوراد مــن نــا دیــارەن(۱)

داد جــە هــەوای شــووم بــەد ستارەی مــن
هــەر نــەو گــوڵاڵەی مــن نــە پــێوارەن(۲)

یــا وەلوەلەی دەف شــا دەروێش، جــۆشــێ
بــەو ســـەدای ریشــەی دڵ ئــاشناوە(۳)

یــا جــۆش سەمتوور مــوتریب، خــرۆشــێ
چــەنی ئــەی دوو فــەرد حــەسرەت مــەعناوە

بــەڵ ســەوز بــبۆ تــۆم ئــارەزوەکــەی دڵ
هــای چــەمە دەخــیل شــەوێ شــەونمێ(۴)

☞

لێ هاتووە، کەواتە سەرزەنشم مەکەن ئەگەر ئاخری شیعرەکانم شێوابن، چونکە کە شعوور پەرێشان بوو شیعریش پەرێشان ئەبێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «قافیەی فەردم» نووسراوە: «پەنجەی پای فەردم» واتە: پەنجەی پێی هەڵبەستم.

(۱) شۆرە: گڵێ کە لمدار بێ و بۆ کشت و کاڵ نەشێت. سەوزە: سەوزە گیا. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.

(۲) شووم: نەگبەت. ستارە: ئەستێرە. پێوار: خاك. واتە: هاوار لە دەستی بەختی ناباری من کە وەکوو خاکی شۆرە وایە گیا ناڕوێنێ، بۆیە وا هەر گیای مەبەست و ئارەزووی من دیار نیە. وە داد لە دەستی شوومی ئەستێرەی بەختم کە ئەوەندە تاریکە، گوڵی هەموو کەس ڕوا، کەچی گوڵی من هەر لە ناو خاکایە و سەر دەر نایەنێ.

(۳) وەلوەلە: دەنگ و زریکە. واتە: ئەی دەنگ و ئاوازەی شای دەروێشان بێرە جۆش بەو سەدا خۆشەتەوە کە ئاشنایە لەگەڵ ڕەگ و ریشەی دڵا، وە ئەی جۆشی سازو سەمتووری موتریب هاوارێ بکە لەگەڵ ئەم دوو شیعرەدا کە بەیانی داخ و حەسرەتی دڵم ئەکەن... شیعرەکان لە پاشانا دێن.

(۴) بەڵ: بڵکوو. چەمە: ئەی چاوەکانم. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.

بــەڵ روو بــنمانۆ ئــەو نــازك نــەو گــوڵ
دەمـــــە نــەسیمێ وادەی ســوب دەمــێ(١)

[٤]

بەزم هام فەردان

بــەزم هــام فــەردان یــار مــۆبــەت کــێش
یەك ئیمشەو دەفێ دەروێش، های دەروێش(٢)

بـــــاوەر نـــــەکـــــۆڕەی وەلوەلەی دەفـدا
رووی پـــەندو تــەوبیخ وە هــەر تــەرەفـدا

رووی پەند ئەو یاران دڵ وە جەهدو جـەخت
رووی تەوبیخ، ئەو لای مەعدوومی بەد بەخت(٣)

(١) بنمانۆ: بنوێنێ. نیوە شیعری دووهەمی ئەم شیعرەو شیعری پێشوو وا رێك خراون کە «هۆ» بن بۆ نیوە شیعری یەکەمیان. واتە: ئەی چاوەکانم! دەخیلتان بم شەوێك لە شەوان لە ترسی خوا فرمێسکێکی وەکو شەونم داڕێژن، بەڵکو ببێ بە هۆی سەوز بوونی تووی ئارەزووی دڵم، وە ئەی دەم تۆیش لە ترسی خوا ئاهێکی پیرۆزو ناسك هەڵکێشە لە بەرە بەیانێکدا، بەڵکو بە شنەی ئەو ئاهەکە وەك نەسیم وایە، دۆستە ناسکە داپۆشراوەکەم وەك گوڵ رووی خۆی بنوێنێ، چون گوڵ بە هۆی نەسیمەوە ئەپشکوێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «دەمە» نووسراوە: «ئاهە» واتە: ئەی هەناسەی دەم با نەسیمێکی ساردت لێوە بێت... ئەم شەش شیعرەکە قافیەی نیوەی شیعری یەکەمو دووهەمیان وەك یەك نین، ئەگەر بێین نیوە شیعری پێشووەکانیان یەك خەین وە دوو دوو بییان کەین بە شیعر، سێ شیعری مەعنا رێكو قافیە راستیان لێ پێك دێ. هەروەها نیوە شیعرە دواییەکانیش.

[٤]

(٢) کیش: ئایین. واتە: ئەی دەروێش ئەمشەو تاقە شەوێکی بەزمو رابواردنی دۆستانو یاری ئایین خۆشەویستی‌یە، کەواتە دەفێکی باش لێدە. هەڵیش ئەگرێ مەعنای وابێ: دەروێش، هەر تەنها ئیمشەو بدە لە دەفەکەت لەکۆڕی رابواردنی دۆستانو دڵدارانی یاری ئایین خۆشەویستی‌دا.

(٣) باوەر: بێنە. کۆڕە: گەرمە. وەلوەلە: هەراو هوریا. تەوبیخ: لۆمەو سەرزەنشت. واتە: لە

واچـــە هـەی دڵەی ئـەبلەی بـێ خـەبەر
هـۆرێز سـاتێ تـەرك خـاو شـیرین كـەر(١)

«شـەوەن، خـەڵوەتـەن، مـاڵ بـێ ئـەغیارەن
ئـاڵەم گـرد وتـەن، دۆس خـەبەردارەن»(٢)

ئـەوا مـیهمان بـۆ تـۆ نـەوینی كـەس
خـەفەت بـۆ پـەرێت تـا ئـاخر نـەفەس(٣)

دیـدەت تـۆز غـەیر نـیشتەنش وەنـە
جە جـۆی سـەوزەی دڵ ئـاوێش دەر پـەنە(٤)

وەر تـۆ بـینایت پـەردەش هـا نـە سـەر
ئـەو تـۆ مـوینۆ جـە تـۆ زەریـف تـەر(٥)

☞

گەرمەی هـەراو هـوریای دەف لێدانـەكـەتا، لە هـەموو لایـەكـەوە رووی ئـامۆژگـاریو سەرزەنشت بكەرە رفیقەكانت، رووی ئـامۆژگـاری بكـەرە ئـەو بـرادەرانـەی كـە دڵـیان هـۆشـیارەو خـەریكی عـیبادەت كـردنن، رووی سـەرزەنشتیشت بكـەرە مـەعدوومی بەدبەخت، وە ئەم قسانەی پێ بڵێ كە لەم شیعرانەی خوارەوەدا وتراون.

(١) ئەبلە: «ابله»، گێل. هورێز: هەڵسە. كەر: بكە. واتە: بە مەعدوومی بڵێ ئەی خاوەنی دڵی نەزانو بێ ئاگا، لە بەر یادی خوا تاوێك هەڵسە دەس لە خەوی خۆش هەڵگرە!.

(٢) ئەغیار: بێگانە. ئـاڵەم: عـالەم، خـەڵك. وتـەن: نـووستووە. مـەبەس لە دۆست زاتـی خوایە. ئەم شیعرە لە «بێسارانی» وەرگیراوە.

(٣) واتە: نەوەك ئەو دۆستە خەبەردارە لەو شەوە خەڵوەتی‌یەدا بێت بێ بە میوانت، وە تۆیش لە بەر نووستوویی‌و بێ ئاگایی كەس نەبینی، وە یارت لە دەس دەرچێ، وە ئەوە بۆت ببێ بە مایەی خەفەت تا رۆژی مردن.

(٤) وەنە: لێ. پەنە: پێ. واتە: ئەگەر تۆ چاوت یار نابینێو تۆزو گەردی ئولفەتی بێگانەی لێ نیشتووە، لە جۆگەی كێڵگەی دڵ مشتێ ئاوی پیا بكە با پاك ببێتەوە وە دۆست ببینی. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «سەوزەی دڵ» نووسراوە: «سۆز دڵ» واتە: سۆزی دەروون.

(٥) واتە: ئەگەر پاش ئەوەش كە ئاوت پیا كرد، هەر نەی‌بینی‌و تانەی لە سەر بوو، قەیدی

☜

ئەمجار یاد کەر عومر عەبەس ویەردەت
باوەر وە خاتر ناپاکی کەردەت[١]

سەر ئەفگەندە بەر چون شەرمەساران
چەمەی چەم هۆر کەر چون سەیل واران[٢]

بەڵ شۆرۆ بەو ئاو کەرەم فراوان
بابەت وە بابەت سیاهەی تاوان[٣]

☞

نیە، چونکە با تۆیش یار نەبینی ئەو لە تۆ باشتر تۆ ئە بینێ. ئەم شیعرە ئیشارەتە بە فەرموودەی پێغەمبەر کە ئەفەرموێت: «اَلْإِحسانُ اِنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَأَنَّكَ تَراهُ، فَاِنْ لَمْ تَكُنْ تَراهُ، فَإِنَّهُ يَراكَ».

(١) ویەردە: بە سەرچوو. کەردە: کردەوە. واتە: جا ئەمجارەکە شەو بە خەبەرداری دانیشتی بۆ یادی یار، بیری ئەو کاتانەی عومرت بکەرەوەکە بەبێ سوود بە سەرچوون، وەکردەوە ناپاکەکانی خۆت بێنەرەوە بیرت، وە لێیان پەشیمان بیەرەوە.

(٢) سەرئەفکەندە بەر: سەر دانەوێنە. چەمە: سەرچاوە. هۆرکەر: هەڵکە. واران: باران. واتە: لە شەرمەزاری‌یا سەرت دانەوێنە وەك شەرمەزاران، وە ئاوی سەرچاوەی چاوت هەڵکە وەك لافاوی بارانی بەهار.

(٣) شۆرۆ: بشۆرێ. سیاهە: دەفتەری رەش کراوە، لیستە. واتە: بەڵکو خوای بەخشەندە بەو ئاوی فرمێسکی چاوانتە بابەتەکانی ناو دەفتەری گوناحت بشواتەوە.

[٥]
بوڵبوڵ گوڵشەن(١)

بـــوڵبـــوڵ گـــوڵشـــەن بـــێ نـــامو نـــەنگی
تەزەرو سـەر سـەرو بـاغچەی بـێ رەنگـی(٢)

نـــــوختەی ئـــــینتیهای دائـــــیرە تـــــەمام
نـەی دەس نـەی چـی تـووتی دیـای جـام(٣)

یـــــانەی دڵ وە فـــــەیز رای مـــــەولا نـــاوا
تـــــەوار تـــــەڕلان لان «مـــــەولان ئـــاوا»(٤)

---

[٥]

(١) مەولەوی بەم پارچە شیعرە قسە لەگەڵ رۆحانیەتی شێخ حەسەنی مەولاناوا ئـەکـا. هۆی دانانی قەسیدەکەیش ئەوەیە: گەورە ماڵێکی جـاف لە گـەرمیانەوە رۆیشـتووە بـۆ هاوینە هەوار بۆ نزیکی دێی مەولاناوا لە ناوچەی سەقز لەکوردستانی ئێران. خـێزانـی کابرای هاوینەخۆر کچی شیری مەولەوی ئەبێ، بەم بۆنەیەوە مەولەوی داوا لە شـێخـی مەولاناوا ئەکا کە بە هـیممەتی خـۆی چـاوی لێ بـێ. شـێخ حـەسەن یـەکـێك بـووە لە شێخەکانی تەریقەتی قادری. لە ساڵی ١١٣٦ی هیجری‌دا کۆچی دوایی کـردووە، وە لە مەولاناوا نێژراوە.

(٢) نەنگ: عەیب‌و عار. تەزەرو: کۆترەباریکە. واتە: ئەی خاوەنی ڕۆحێکی وا کە وەکـو بولبوڵی باخی بێ ناوی‌و بێ باکی وایت لە هەموو عالەم «چونکە مرۆی خاوەن رۆحـی بەرز لە خوا بەولاوە لەکەس ناترسێ» وە ئەی تەزەرووی سەرچڵی دار سەرووی باخی بێ رەنگی. مەبەس لە بێ رەنگی دامەزراوی‌و نەگۆڕاوی‌و ئیستیقامەتە.

(٣) نەی: شمشاڵ. دیا: تەماشا. جام: ئاوێنە. واتە: ئەی کەسێ کە نوختەی دوایی هاتنی دایرەی ئەولیاکانی خوای، وە ئەی کەسێ کە وەك شمشاڵی دەسی شمشاڵ‌ژەن وای، واتە هەرچیت لە دەم دەرچێ بە ئیلهامی خوایە، وە ئەی کەسێ کە سەیری ئاوێنەی دڵی خۆت ئەکەی، وە هاتیفی غەیبی لە غەیبەوە قسەت لەگەڵ ئەکا، وەك چۆن توتی ئەڕوانـێ بـۆ ئاوێنە، وە یەکێك لە پشتی ئاوێنەکەوە قسەی لەگەڵ ئەکا، ئەویش ئەیڵێتەوە... لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «دیای» نووسراوە: «دمای» واتە: پشتەوەی.

(٤) یانە: ماڵ. را: رێگا. مەولا: خوا. ناوا: سواغ‌دەر. تەوار: جورە بازێکـی راوە. تـەڕلان:

پــــایەت بـــوڵەنـــد بـــۆ، ســـایەت فـــراوان
پـــەی پـــەی کـــەردەی ڕەم دیـدە سیاوان(١)

ئـــاهووی تـــوون دڵ وە بـــۆی نـــاف ئـــاوا
تـــار بـــی نـــە جـــەڵەو گـــەرمەسێر مـــاوا(٢)

ڕەم کـــەرد، مـــدراوە، دیـــاوە مـــەس مـــەس
پـــەی هـــەرد بـارگەی تـۆ گـومەتەش بـەس(٣)

پەرێش کـەر سـای وەڵگ هـیممەت وە یـاتاخ
نـــەکـــەرۆش ســـەردی ئـیلاخ بــێ دەمـاخ(٤)

☞

چالاك. لان: هێلانە. مەولان ئاوا: دێ‌کەی خوا لێ‌خۆش بوو شێخ حەسەنە. واتە: ئەی ئەو کەسەی کە دڵی خۆت بە فەیزو بەرەکەتی خوا سواغ داوە، وە بۆ نەهێشتنی خەیاڵاتی نەفەس وەك بازی تەواری چالاك وایتە بۆ ڕاوی چۆلەکە، هێلانەکەشت دێی مەولاناوایە.

(١) پەی: بۆ. پەی کەردە: قاچ بڕین‌و بریندار کـردن. ڕەم: گـەلەران. دیـدە سـیاوان: چـاو ڕەشان، مەبەس ئاسکە. واتە: یا خوا هەمیشە پایەت بڵند بێ‌و سێبەرت زیاد بێ بۆ بریندار کردنی گەلەی ئاسکان. لێرەدا مەبەس ئەوکەسانەیەکە داواکاری فەیزو بەرەکەتی ئەولیای خوان. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «پەی کەردەی» نووسراوە: «یاتاخگەی» واتە: یاخوا هەمیشە پایەت بڵندو سێبەرت زیاد بێ تا ببێ بە جێگای کومەڵی چاو ڕەشان.

(٢) ئاهوو: ئاسك. ناف: ناوك. مەبەس موشکی بـۆن خـۆشـەکـە لە لای نـاوکی جـۆرە ئاسکێکا هەیە. ئاوا: ئاوەدان. تار: تاك. جەڵەو: جەلەب، گەلە. واتە: ئاسکەکەی هەردەی دڵم کە بە بۆنی موشك ئاوەدانە، تاك کـەوتووە لە نـاو گـەلە ئـاسکی وڵاتـی گـەرمەسێر دەرچووە.

(٣) ڕەم کەرد: تەری‌یەوە. مدراوە: ڕاوەستا. دیاوە: ئاوڕی دایەوە. مەس مـەس: مـەست مەست، بێ‌هۆشانە. گومەتەش بەس: خۆی گرد کردەوەو قەلەمبازی برد. واتە: لەوکاتەدا کە تار بوو، ڕای ئەکردو ڕائەوەستاو بە دوو چاوی مەستەوە ئاوڕی ئەدایەوە بە دوای خۆیا، هەر بەو جۆرە خۆی گرد کردەوەو بەرەو هەردی بارەگای تۆ لە مەولاناواگومەتەی بەست.

(٤) پەرێش: بۆ ئەو. وەڵگ: گەڵا. ئێلاخ: کوێستان. واتە: سێبەری گەڵای داری هیممەتی خۆتی بۆ بکە بە مەنزڵ‌و یاتاخ، با سەرمای کوێستان بێ‌دەماخی نەکا.

چـــووزەی ســـەوزەی هـــەرد فـەیز تـۆ وەرۆ
گـــەردش نـــەپای کـــاو لوتـــف تـۆ کـەرۆ(١)

نـــــەواچـــی مـــن پـــیر ئـــیفتادەی دڵ ڕێش
ئـیسە چـــەنی مـــەیل ئـــازیزانـــم چـێش(٢)

تـــا یـــــاران نــــیگای نـــیهانیشان بـــۆ...
پـــیران مشـــیۆ تـــاف جـــوانـــیشان بـــۆ(٣)

پـەی چـێش مـەیل لەیـل پـیریش مـەحاڵەن؟
ســـەنەی بـــاڵغـــیش ســـەد هـــەزار ســاڵەن(٤)

(١) چووزە: کرۆکی گژوگیا. وەرۆ: بخوا. کـاو: زەردو مـای سـافو سـەخت. واتـە: بـا خۆراکی لە چووزەی گیای فەیزو بەرەکەتی تۆ بێو، گەڕانو ڕابواردنی لە داوێنی کێوی لوتفی تۆدابێ.
(٢) واتە: یاشێخ، پێم نەڵێیت ئێستە تۆ هـەی مـەولەوی بـەم پیریو لێکـەوتوویی و دڵ بریندارییەوە چیتە لە مەیلو خۆشەویستی ئازیز، وا ئەوەندە بە پەرۆشەوەی.
(٣) نیگا: ڕوانین، لا لێکردنەوە. نیهانی: نهێنی، پـەنامەکـی. تـاف: گـەرمەو گـوڕ. واتـە: چونکە تا یاران لە پـەنامەکـییەوە چـاوی مـەرحـەمەتو خـۆشـەویستییان لە دۆسـتی خۆیانەوە بێ، ئەبێ ئەو دۆستە پیرانە لە تافی جوانییا بمێننەوە.
(٤) سەنە: ساڵ. واتە: چونکە خۆشەویستی لەیل پیری هەڵناگرێ، وە مـرۆی دڵدار تـا دێرزەمـان هـەر بـە مـنداڵی ئـەمێنێتـەوە، وە تـەمەنی بـاڵغ بـوونی عـەشق سـاڵی سـەد هەزارەمینیەتی، لە بەر ئەوەکە دڵی عاشق هەرگیز نامرێ، وەك «حافظ»ی شیرازی ئەڵێ:
هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق   ثبت است بر جـریدەی عـالم دوام مـا...
لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «سەد هەزار ساڵەن» نووسراوە «دمای سەد ساڵەن» واتە: پاش سەد ساڵە.

[۶]

بنچینەی شادیت

بـــنچینەی شـــادیت جـــە دڵ بـــەر ئـــاوەرد
جە رای مۆڵەت دوور هەر چێوەت کەرد، کەرد(١)

ئیسە ئەی تـاڵی‌و قین گـرتەت پـەی چـێش؟
ئەی تۆ بستەی زام لابەردەت پـەی چـێش؟(٢)

بـــار ئـــەی مـــەینەت گـــرد نـــەوۆ کـــافی
تـــەمات زیـــاد کـــەرد جـــە بـێ ئـینسافی(٣)

تــرس بــێ سـامان زەحـمەت جـە لای مـن
جـــەور دڵبـــەرەن مـــەنیەی نـــە رای مـــن(٤)

هـــەڵای هـــەی مـــاچی گـــیرت نـــەوەردەن
بۆی شەمامەی ئـێش عـەشقت نـەکـەردەن(٥)

---

[۶]

(١) بەر ئاوەرد: دەرهێنا. هەرچێوەت: هەرچیت. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(٢) ئەی: ئەم. گرتەت: گرتنەت. تۆ بەستە: توێژ هێناوە. لا بەردە: لابردن. واتە: ئەی یاری دووری لە ڕێی ئینساف‌و مۆڵەت، بنچینەی خۆشەویستیت لە دڵما دەرهێنا، وە هەرچیت کرد کردت، ئێستە ئەم رق گرتنەت لە چیە، وە لە بەرچی توێژی زامی پەترۆ بەستووم لا نەبەی؟.

(٣) نەوۆ: نەبوو. تـەمات: تـەماعت. لە هـەندێ نـووسخەدا لە جـیاتی «بـار» نـووسراوە «باری» واتە بە هەرحاڵ، نەك بە مەعنای باری هەڵ گرتن. هەروەها لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «تەمات» نووسراوە «زوڵمەت». مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری داهاتووەوە.

(۴) مەنیەی: دائەنێت. واتە: ئەی بێ ئینساف لەگەڵ ئەم هەموو بـاری مـەینەتەشا کـە خستووتەتە سەر شانم، تەماعت زیاد کردووەو زوڵمت زۆر کردووە، ئەزانی کـە تـرسی زۆری من لە جەوری دۆستە، ئەوەش ئەخەیتە بەر ڕێگام.

(٥) هەڵای: هێشتاوەکوو. واتە: بەم هەموو دەردەوەکە تووشم بووە لە ڕێی عـەشقا پـێم ئەڵێیت تۆ گیرت نەخواردووەو بۆنی شەمامەی عەشقت نەکردووە.

مــــن دەردم پــــەیکار نــــاز دڵگـــیرەن
دەوای زامــــــانم زامــــداری تـــیرەن(١)

بـــێ شـــەرتیش دۆســـی، قـــارش وەفـــامەن
مــەزەی قــین لەزەت، جــەفاش ســەفامەن(٢)

ئــەر هــەر ســات دەردێ دەردێوتــەر چــەنی
بــەیۆ، مــاچوون ئــاخ پــەی دەردێو هــەنی(٣)

ئــامانەن، ئــەر دیت بــاڵا عــەرعەر تــەرز
عەرز کەر نەك جارێ، وە ســەد ســۆز بــەرز(٤)

بــەڵ دڵ وەش کـــەرۆ مـــەینەت گـــازەکـــەش
زۆر دۆ وە بـــازووی غـــەمزەو نـــازەکـــەش(٥)

پــــەیاپەی پــــەیپەی نـــە دڵەی تـــەنگدا
هەر خــەدەنگ بــەرۆ وە جــای خــەدەنگدا(٦)

(١) پەیکار: شەڕ.
(٢) قار: رق گرتن. واتە: من وا سەر مەست بووم لە بەڵای یار، بێشەرتی ئەو لەلای من دۆستی‌یە، رقی وەفایە، مەزەی قین گرتنی لەزەتە بۆم، سزاو ئازاری مایەی خۆشیمە...
(٣) چەنی: لەگەڵ. بەیو: بێت. دەردێو هەنی: دەردێکی‌تر. واتە: ئەوەندەم خوو گرتووە بە مەزەی ئێشی دۆستەوە، هەرتاوێ دەردێکم تـووش بـبێ لەوەوەو دەردێکـی تـریشی لە گەڵابێ، من هەر ئەڵێم ئاخ بۆ دەردێکی‌تر...
(٤) ئەر دیت: ئەگەر بەر چاوت کەوت. مەعنای ئـەم شـیعرەو شـیعری دوایـی لەگـەڵ مەعنای دوا شیعرا پێکەوە دێن.
(٥) دڵ وەش: دڵ خۆش. مەینەت گازەکەش: گرفتارەکەی گازی مەینەتی. زۆر دۆ: هێز بدا. بازوو: قۆڵ.
(٦) پەیاپەی: یەك لە دوای یەك. خەدەنگ: تیر. بەرۆ: بەرێ، بیا. واتە: دەخیلت بم ئەگەر یارە باڵا وەك چنارەکەی منت دی، لە جیاتی جارێ سەدجار بە سۆزو شەوقەوە عەرزی بکە جارو بار دڵی دۆستە گرفتارەکەی گازی مەینەتی، خۆش بکا، وە یەك لە دوای یەك تیر بتەقێنێتە دڵەی تەنگی، چونکە رزگاریی دڵدار بەو ئازارەیە کە لەلایەن یارەوە تووشی ئەبێ.

[٧]

بێ شەرتو...[١]

بـێ شـەرتو شـۆنـیت جـە حـەد ئـەودەرەن
رەحـــمەت ئـــەو یـــادت، وەفـادار تـەرەن[٢]

دیدەم، چون مـیقراز بـێ شـەرتیت تـیژ کـەرد
دات جە تانتەی وەسڵ جەو پـەڕش ویـەرد[٣]

شەرت بۆ تا جەستەی خەستەی مەهجووریت
پـــاکـــتاوش کـەرۆ مـەردەن جـە دووریت[٤]

جە شووم پڕ شـووم ئـەڵحـەد سـەرای خـەم
جە سەروازەی هوون جۆی سەر چەمەی چەم[٥]

وە بـــۆی ئـــەو بـــاڵاو خـــەتو کـــوڵمو فـەم
ســـەروو ســـەوزەو گـوڵ غـونچە بـدۆ دەم[٦]

---

[٧]

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بۆ یەکێك لە دۆستانی ناردووە بۆ گلەیی کردن لێی.

(٢) ئەو یادت: لە یادت. واتە: ئەی دۆستی! بێشەرتو پەیمانیت لە ئـەندازە بـە دەرە، سەد رەحمەت لە خەیاڵت، ئەو لە تۆ بە وەفاترە، بەس نیە جار بە جار دێتە لامو هاتو چۆم ئەکا...

(٣) دیدەم: گیانەکەم. چون: چونکە. مـیقراز: مـقەس. تـانتە: رایـەڵە. ویـەرد: تـێپەڕی. مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوەی لەگەڵ دوا شیعرا پێکەوە دێ.

(٤) پاکتاوش کەرۆ: پاکی کاتەوە، هیچی نەهێڵێ.

(٥) شووم: زەویی وەرد. پڕشووم: پڕنەگبەتی. سەروازە: لادانی ئاو لە ئەندازەی زەوی بۆ دەرەوەی. لە هەندێ نوسخەدا لە جـیاتی «سـەروازەی» نـووسراوە: «قـەڵوەزەی» واتـە: قەڵبەزە، تاڤگە.

(٦) خەت: زوڵف. فەم: دەم. بدو دەم: دەم بـداتـەوە. مـەولەوی لەم شـیعرەدا هـونەری «لفـو نشری مرتب»ی بەکار هێناوەکە یەکێکە لە هونەرەکانی «بدیع»، بەرامبەر بە باڵا، سەرو، وە بەرامبەر بە خەت، سەوزە، وە بەرامبەر بەکوڵم، گـوڵ، وە بـەرامـبەر بـە فـەم، غونچەی داناوە.

دڵەی مـەینەت گـاز سفتەی کـۆی قـەقنەس
نـــەبۆ وە نـــیشان تـیر مـوژەی کـەس[١]

[٨]

بێ نازەن[٢]

بـێ نـازەن ئـەسباب ئـەسپو سـواریت
بـێ کـەیفەن ئـەساس خـاسەی شکـاریت[٣]

یـــاوەران جـــەمەن، وادەی شکـــارەن
ئـای لاڵ بـام سـەدای تـۆ نـا دیـارەن[۴]

پـــەنهانەن ســیمای سـیمین وارەکـەت
شـــێوەی کـــۆتــەڵەن یـادگارەکـەت[٥]

---

(١) سفتە: سووتاو. موژە: برژانگ. واتە: ئەی دۆست لە بەر ئەوەکە مەقەسی بێ شەرتیت تێژ کردو دات لە رایەڵەی وەسڵو تا ئەو سەر بریت، شەرت بێ تا ئەم لەشەم کە نەخۆشی دووریی تۆیە، تاوێ مەرگ ئەیفەوتێنێ، وە تا لە شێفی خاکی ئەلحەد سەرا شوومەکەم، بە لێشاوی خوێنی جۆگەی سەرچاوەی چاوم، بە یادی ئەو باڵا بەرزەو زوڵفە شیرینەو کوڵمە ناسکەو دەمە جوانەتەوە، داری سەروو وردە گیای ناسك ئەروێتو گوڵ ئەگەشێتەوەو غونچە دەم ئەداتەوە، ئەم دڵە مەینەت گاز لێ گرتوومەکە بۆ تۆ سووتاوەو بووە بە قەقنەس، نەبێ بە نیشانەی تیری برژانگی هیچ نازارێکی‌تر، وە دڵ بە هیچ یارێکی‌تر نەدەم...

[٨]

(٢) مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی بە زمانی حاجی مەحموودی یاروەیسەوە وتووە لە لاواندنەوەی «عبدالرّحمن» کوڕیا کە بە گوللەی لە دەس دەرچووی شێخ هیدایەتی کوڕی حاجی شێخ ئەحمەدی تەوێڵە کوژراوە.

(٣) ئەساس: ئەسباب. خاسە: تایبەتی. شکار: راو.

(۴) یاوەران: دۆستان. لاڵ بام: لاڵ بم.

(٥) سیما: روخسار. سیمین‌وار: زیوین رەنگ. کۆتەڵ: لە هەندێ ناوچەی کوردستانا، کە

خــــەیاڵ بـــاڵات نـــە ئـــاینەی چـــەم
ســـەبتەن چـــون یـادت نـە دڵەی پـڕ خـەم(۱)

دڵ گـــوم بـــۆ یـــاگـەش مـەنزڵگـەی چـەمەن
چـەم گـوم بـۆ یـاگـەش دڵەی پـڕ خـەمەن(۲)

دڵ دایـــــم وە ویـــر ئــەو خــەیاڵ شــادەن
چـەم قـایم مـەشغووڵ نـیگای ئـەو یـادەن(۳)

[۹]

بەڵێ خاڵۆکەم(۴)

بـــەڵێ، خـــاڵۆکـــەم، قـــەدیم دەســـتوورەن:
پەی مـەی زەدەی مـەی کـەباب زەروورەن(۵)

☞

پیاو ماقوڵێك ئەمرێ، بە درێژایی رۆژانی پرسە جلەکانی ئەکەن لە ماینێك یا ئەیکەنە بەری قەوارەیەکی دارو سواری ماینەکەی ئەکەن، هەروەها تفەنگو فیشەکلۆخەکەیشی ئەکەن بەکەڵپۆزیدا، وە ماینەکە ئەگێڕن بە ناو پرسەکەرەکاناو ئەیلاوێننەوە. ئەمە پێی ئەڵێن کۆتەڵ. واتە شێوە جوانەکەت کە وەك شووشی زیو سپی بوو، ئیستا ونە، وە تەنها کۆتەڵ بە یادگار ماوە لە شوێنتا.

(۱) خەیاڵ: دیمەن. سەبتەن: جێ گرە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ. (۲) یاگەش: جێگای.

(۳) ویر: بیر. واتە: وێنەی باڵات وا لە ئاوێنەی چاوەکانما، یادیشت وا لە ناو دڵە خەمبارەکەما. جائەگەر دڵم لەبەر پەرێشانی ون بێ، جێگەت لە ناو چاوما ئەبێ، وە ئەگەر چاوم دیار نەبوو جێگات لە ناو دڵما ئەبێ، کەواتە دڵم هەمیشە شادە بە بیر کردنەوە لە وێنەکەت کە لە ناو چاومایە، وە چاوەکانم هەمیشە سەیری یادت ئەکەن کە لە ناو دڵمایە.

[۹]

(۴) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی لە وەڵامی یەکێ لە دۆستانیا نووسیوەکە هەندێ کەبابی بۆ ناردووە، داوای هەندێ خوێیشی لێ کردوەکە ئەم بۆی بنێرێ.

(۵) واتە: راستە خاڵۆ گیان یاسایەکی کۆنە بۆ ئەو کەسەی کە سەرخۆشی مەی بێ، کەباب خواردن پێویستە بۆ مەزە.

نـــامەو كـــەبابت وە مـــەعدووم يـــاوا
ئـەوش نـە رووى چـەم، ئـێد وە دەم سـاوا(١)

گـــــەرد دەرد ئـــێش دەروون بـــەردەوە
عـــەشقەكـــەى قـــەديم تـــازە كـــەردەوە(٢)

ســـێرت جــــە ئـــێشـــاى زام نـــەوەردەبێ
ئـــيزهارت پـــــەرێ نـــمەك كـــەردەبێ(٣)

جــە مــن نــمەك داى، جــە قـاسد كـێشـان
جە تـۆ زامـەت داى، جـە زامـەت ئـێشـان(٤)

[١٠]

بەتيەى كارخانەى(٥)

بـــەتيەى كـــارخـــانەى ئـــۆســـاى بـــەغدايـــى
دروومـــــــان وە تـــــاى نـــــــەى ئـــاشنايى(٦)

---

(١) ئێد: ئەم. ساوا: ساوى. واتە: نامەو كەبابەكەت گەيشتن، نامەكەم نايە سەر چاوم‌و كەبابەكەشم ساوى بە دەم‌ما.

(٢) واتە: ئەو كەبابە تۆزێ دەردى ئێشى دڵى لابردم‌و عەشقەكۆنەكەى تازەكردمەوە.

(٣) سێر: تێر. پەرێ: بۆ. واتە: تۆ كە برينداری تيرى عەشقى، بە ئازاردانى نەچيرەكەت تێرت نەخواردبوو، داواى خوێشت كردبوو بيكەى بەسەر برينەكەيا.

(٤) نمەك داى: خوێ دان. زامەت: زەحمەت. ئێشان: ئێش كردن. واتە: وا من خوێ‌كەم بۆ ناردى، ئەوەى لەسەر منە دانى خوێ‌يە، ئەوەش كە لەسەر فروستادەكەتە هەڵگرتن‌و هێنانيەتى، ئەوەش كە لەسەر تۆيە ئەوەتە زەحمەتى نەچيرەكەت بدەى وە خوێ‌كە بكەى بە سەر زامەكەيا، ئەوەش كە لەسەر زەحمەتەكەيە ئەوەيە ئێش بكا.

[١٠]

(٥) مەولەوى ئەم پارچە شيعرەى لە وەڵامى دۆستێكيا نووسيوە كە عابايەكى هاوينەى بۆ ناردووە.

(٦) بەتيە: عابا. ئۆسا: وەستا. تا: تاڵ. نەى: دەزوو.

سـفیدتەر جـە مـەرگ مـەینەت گـازەکـەم
نـازكتەر جـە نـاز جـای نـیازەکـەم(١)

چـون لۆنگ مـەجنوون بـدەوش وەکـۆڵدا
بگـێڵوو وە دەشت پـای سـارای چـۆڵدا(٢)

جـارجـار بـەو گشت دەرد نـەدامـەتەوە
بـەو قـامەت وشك پـڕ زامـەتەوە(٣)

شـنۆی هـەناسان نـە سـەر دیـاران
شـانۆش چـون بـەیداخ نـە سـەر مـەزاران(٤)

[١١]

باڵای ئاڵای...

بـاڵای ئـاڵای شـەنگ سـەد بـەڵا پـێوەن
دوو کـانچەی شـادی دەردیـنان شـێوەن(٥)

دڵ مـەدۆ وە دەم نـێش ئـێشـەوە
بـی وە قـەزای سـەخت دیـدەی وێشـەوە(٦)

---

(١) سفیدتەر: سپی‌تر. جەرگ: جگەر. جای نیاز: جێگای ئیحتیاج، یار.
(٢) لونگ: تاکە جلی سەرشانی فەقیر. بدەوش: بیدەم. بگێڵوو: بگەڕێم. سارا: سەحرا.
(٣) نەدامەت: پەشیمانی. قامەت: باڵا. پڕزامەت: مەینەت‌بار.
(٤) شانۆش: بێلەرێنێتەوە. واتە: شنۆی هەناسە ساردەکانم بەسەر بەرزانەوە، بدا لەو عابایەو بە چەشنی بەیداخی سەر قەبران بە شانمەوە بیلەرێنێتەوە.

[١١]

(٥) شەنگ: شۆخ و لاو. دەردینان: عاشقە دەردەدارەکان. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.
(٦) مەدۆ: ئەدا. نێش: نووکی تیژ، چز. بی: بوو. وێش: خۆی. واتە: ئەو یارە شۆخ و جوانە

[١٢]

بكیانە پەیكێ(١)

بكـــــیانە پـــــەیكێ وە پـــارانـــــەوە
پــەی كــێ؟ پــەی مــەجنوون بـیارانـەوە(٢)

مـــــایەی بـــێ مـــــەیلیت بشـــــارانـــەوە
بـــــا بـــــاست نـــــەشۆ بـــە شـــارانــەوە(٣)

☜

باڵ وەك بەیداخ بـەرزە، هـەزار دەردو بـەڵای پـێوەیـە بـۆ دڵدارانـی، وە دوكـانی بـەزمو ڕابواردنی ئەوان تێك ئەدا، وە دڵی خەڵك ئەدا بە دەم چزی ئێشی خۆشەویستی خۆیەوە. ئەو یارە لاشەی خۆیشی باری نازی چاوەكانی خۆی پێ هەڵنەگیرا وە گرفتار بوو. دیارە ئەم دو شیعرە بەرامبەر بە جوانێك وتراون كـە لە پیریدا پشـتی چـەمیوەتەوە. هـەر لەم مەعنایەدا ئەحمەد بەگی كۆماسیش وتوویەتی:

ئـەو تـووڵ قـامەت قـیامەت خـێزەن   وەڵگ شـــاخ شـــەوق دەردیـنان ڕێزەن
تـــاف ســـاف نـــاز زۆر ئـاوەردەن لێش   خەمەن چون قامەت خەمبارەكەی وێش

واتە: ئەو یارە باڵا وەك تووڵ بەرزەكە قیامەت لە دڵدار رائەپەڕێنێ، وە گەڵای سەرچڵی شەوقو زەوقی عاشقە دەردەدارەكان دائەوەرێنێ، هێزی نازی خۆی هێرشی بە تاو هێنایە سەر، بۆیە وا باڵای چەمیوەتەوە وەك باڵای عاشقە خەمبارەكەی خۆی.

لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «دڵ» نووسراوە «كوڵ» واتە: كوڵ ئەدا.

[١٢]

(١) مەولەوی بەم دوو شیعرە قسە لەگەڵ شێخ «بهاءالدین»یﷺ تەوێڵە ئەكا، وە داوای لێ ئەكا بنێرێ بە دوای شێخ «ضیاءالدین»یﷺ برایا كە تۆزێك دڵگیر بووبوو لەكاكی وە ڕۆیشتبوو بۆ مەریوان.

(٢) بكیانە: بنێرە. پەیك: فروستادە، نامە. بیارانـەوە: بـیگێڕنـەوە. مـەعنای ئـەم شیعرە لەگەڵ شیعری دواییدا دێ.

(٣) بشارانەوە: بشارنەوە. نەشۆ: نەڕوا. واتە: شاترێ بنێرە بە زمـانی تـۆوە بـپاڕێتـەوە لە شێخی برات كە ئەوەندەی خۆش ئەوێ وەك مەجنوون بۆ لەیلا، بـەڵكـو بگـەڕێتـەوەو ناوتان نەزڕێ لە شارانا.

☜

[١٣]

بێچارە وە تای

بـــێچــــارە وە تـــای زوڵفت گـیر بـیەن
هــــانە پـــای تــەڵدا جــواوش نــیەن(١)

[١٤]

بڕیا وە باڵای(٢)

بـــڕیـــا وە بـــاڵای کـــاڵای رەئـــیسی
«رجـــال الغـــیب»ە ئــەحمەد پـــریسی(٣)

☞
لە شیعری یەکەمدا بە پێی عیلمی بەدیع هونەری «جناس الترکیب» هەیە لە بەینی «پەیکێ»و «پەی کێ» دا، وە لە بەینی «بشارانەوە»و «بە شارانەوە»دا کە جاران بە بێ «ها»ی «بە» ئەنووسرا. «جناس الترکیب» لە عیلمی بەدیعدا ئەوەیە دوو وشەکە وەك یەك وابن، بەڵام یەکێکیان یەك پارچە بێ‌و ئەویان لە دوو وشە پێکهاتبێ.

[١٣]

(١) تەل: تەلگراف. جواو: جواب، وەڵام. واتە: ئەو عاشقە داماوە بێچارەیە بە تای درێژی زوڵفەکەت گیرۆدە بووە وەك بڵێی لەسەر تەلی تەلگراف وەستابێ‌و وەرامی دەسگیر نەبێ لەو کەسەوەکە ئەیەوێ قسەی لەگەڵ بکا. مەولەوی لەم شیعرەدا تەشبیهی زوڵفی یاری کردووە بە تەل، وە تەشبیهی دڵدارەکەی کردووە بەکەسێك لە تەلگرافخانەدا ماتڵ بووبێ‌و هەرچەند تەلگراف بکا وەرامی دەسگیر نەبێ.

[١٤]

(٢) مەولەوی لەم شیعرەدا باسی ئەحمەد پریسی ئەکاکە یەکێك بووە لە مریدەکانی شێخ عوسمانی تەوێڵە.
(٣) واتە: کاڵای گەورەیی بڕیا بەباڵای ئەحمەد پریسی، وە بووبە یەکێك لە «رجال الغیب» کە بە عورفی ئەهلی تەسەووف تاقمێکن لە ئەولیا کاروباری زەوی‌یان دراوەتە دەس، وە بە هێزێکی مەعنەوی ئەتوانن زۆر بە زوویی بە هەموو لایەکا بگەڕێن بۆ سەر پەرشتی کارو بار. «پریس» دێیەکە لە نزیکی هەڵەبجەوە.

تیپی پێ

[١]

پەشێو وێنەی وێم(١)

پـــەشێو وێنـــەی وێم نـبشتەبێم خـــەجڵ
دیـــم شـــادی دەس دا نـــە دەروازەی دڵ(٢)

واتـــم نـــامانی هـــەرگیز هـــای چـــێشـــەن
لەب بـــەردەوە چـــێش نـــامەیێ پـــێشـــەن(٣)

نـــە تـــاریکی خـــەت مـــەعناش مـــەجۆشـا
چون ئـاو حـەیات دڵ خـاس‌خاس نـۆشـا(٤)

ئـــاخ، قـــووەی زەمـــین دەروونـــم کـــەم بـی
بـــوولەکـــەی سفتەم سـەرەڕای خـەم بـی(٥)

وەرنـــە ئـــەو شـــەونم جـە سـەردا مـەوەشت
مـــەشیا کـەردایـێش وە ڕەوزەی بـەهەشت(٦)

---

[١]

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی لە وەڵامی ئەحمەد بەگی کۆماسی‌یا وتووە، گوایا ئـەحمەد بەگ بۆی نووسیوە: یار ئێستە وەکو لەمەوبەر نیە، گەلێ شوخ‌و شەنگ‌ترە لە جاران.

(٢) واتە: بە عادەتی خۆم بـە شـەرمەزاری‌و پەشێوی دانیشتبووم، نـاکـاو سـەیرم کـرد خۆشی‌و شادی دەسێکی نا بە دەروازەی دڵمەوەو هاتە ژوورەوە.

(٣) نامای: نەهاتووی. لەب بەردەوە: لێوی بردەوە بە ناوا، زەردەخەنەیەکی کرد. پێشەن: پێ‌یەتی. واتە: بە شادیم وت هەرگیز نەهاتووی بۆ لام، ئێستە چۆن بوو وا هاتی، ئەویش زەردەخەنەیەك گرتی، تمەز نامەیەکی پێ‌یە.

(٤) واتە: وەك چۆن ئاوی حەیات لە تاریکی‌یایە، مەعنای جوانـی نـامەکـەش لە خـەتە ڕەشەکەیا ئەدرەوشێتەوە، لەبەر ئەوە دڵی منیش زۆر باش تێی‌گەیشت‌و وەك ئاوی حەیات نۆشی کرد.

(٥) بووڵ: خۆڵەمێش. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٦) مەوەشت: ئەباری. مەشیا: ئەبوو. واتە: داخی گرانم زەویی دەروونم هێزی کەم بوو،

فــــەرمابێت ئــــیسا جـــەمین جـــام جـــەم
پـــــاسەیچە نــیەن تـــۆ دیــنت وە چـــەم(١)

نـــــرخ کـــــاڵاکــــــەش ئـــــاڵاتـــەر بــیەن
ســـەد گـــیان وە پـــووڵێ بـــاڵاتـــەر نــیەن(٢)

ئـاریٚ تـا پـەی ئـەو مـن رۆمـەن چـون شـەو
شەوقەن پەی خەندەی سوبح جەبهەی ئـەو(٣)

☞

چونکە لەشم سووتابوو وە بووبوو بە خۆڵەمێش، وە بێجگـە لەوەش گـوزەرگای خـەمو مەینەت بوو. دیارە خۆڵەمێش گیا ناروێنـێ نـەخوازەڵا ئـەگـەر مـەیدانـی هـاتو چـۆی رێبواریش بێ. ئەگینا شەونمی ئەو ئاوی حەیاتەکە لەو نامەوە ئەهات وە لە سەرەوە ئەباری بە سەر دەروونما، ئەبوایە دڵمی بکردایە بە باخچەی بەهەشت. نیوەی شیعری دوهەمی شیعری یەکەم لە هەندێ نوسخەدا بەم جۆرە نوسراوە:

بووڵگەی سفتەی سەوادایی خەم بێ

واتە: زەوی دەروونم جێگای رشتنی خـۆڵەمـێشـی لاشـەی ئـەوانـە بـوو کـە سـووتاوی سەودای خەمو مەینەتن، دیارە خۆڵەمێشیش هیچی لەسەر سەوز نابێ.

(١) جەمین: جەبین، ناوچاو. جام جەم: ئاوێنەکەی جەمشید. ئەڵێن جەمشید کە یەکێکە لە پادشا کۆنەکانی ئێران، ئاوێنەیەکی بووە بە شوێنـێکـی بـەرزەوە هـەڵیواسـیوە جـمو جووڵی لەشکری دوژمنی لە دوورەوە تیا دیوە. پاسەیچە: وەهایش. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٢) ئاڵاتەر: ئەعلاتر، گرانتر. واتە: فەرمووبووت ئەو یارەکـە روخسـاری وەکـوو جـامی جەمشید وایە، وەکوو ئەو دەمە نەماوەکە تۆ دیوتە، بەڵکو گەلێ لەوسا جوانترە، وەنرخی پارچەی باڵای لە بازاری دڵدارانا بەرزتر بووەتەوە بـە جـۆرێ کـە سـەد گـیان لە بـازاریـا پوولێك نایەنێت.

(٣) ئاریٚ: بەڵێ. خەندە: پێکەنین. جەبهە: ناوچاو. واتە: بەڵێ، راست ئەکـەی تـا مـن لە عەشقی یارا رۆژم وەك شـەو وابێ، بەیانیی رۆژی روخساری ئەو جوانتر هەڵدێ، چونکە رەوشتی یار وایە تا دڵی دڵدارەکەی خەفەتبارترو تاریكتر بێ، ئەم زیاتر بە عیشوەو نازەوە خۆی ئەنوێنێ، وەك چۆن تا شەو تاریكتر بێ بەرە بەیان باشتر دیاری ئەدا.

تـــا وە ئـــەڕەی دەرد دڵەی مـــن شـــانەن
زەریـــف‌تەر تـــوڕڕەی ئـــەو دانـــە دانـــەن[١]

تـــام دووی ســـفتەی جـــەستەم فـــێشـــتەرەن
جـــــەلای ئـــــاوێنـــەی ئـــەو زیـــادتەرەن[٢]

تـــا ســـفتەی قـــامەت مـــن وســـمە وەشـــەن
ئـــەبرۆی ئـــەو وە رووی دڵ کـــەمان کـــەشەن[٣]

های چـــێشت واتـــەن، وە رەحـــمەت شـــاد بـــی
مـــەر زووتـــەر کـــەم بـــی، ئـــیسە زیـــاد بـــی؟[٤]

(١) ئەڕە: مشار. توڕڕە: زوڵف. واتە: تا من دڵم بە مشاری دەردی ئەو بکرێ بـە شـانە، زوڵفی ئەو باشتر دانەدانە رائەوەستێ، چونکە هەمیشە مەعشووق بە شانەی دڵی عاشق زوڵفی خۆی دائەهێنێ.
(٢) دوو: دوکەڵ. واتە: تا من دوکـەڵی لەشـی سـووتاوم زۆرتـر بـێ، وە لەشـەم بـبێ بـە خۆڵەمێش، ڕووناکی بۆ ئاوێنەی روخساری ئەو زۆرتر ئەبێ، چونکە ئاوێنەکە خۆڵەمێشی لێ بدەی پاك ئەبێتەوە.
(٣) وسمە: ئاردێکی سەوزی تۆخە، ئافرەتان ئـەیگرنەوەو ئـەیگرنە سـەریان تـا قـژیان رەش ببێ. وەش: رەنگ. واتە: تاخۆڵەمێشی لەشی سووتاوی من رەنگی وەك وسمە وابێ، ئەو ئەو وسمەیە زۆرتر دێنێ بە برۆکانیا، وە برۆکانی ئەو لە بەرامبەری دڵی عاشقەکانیەوە زۆرتر وەك کەوان ئەکێشنەوەو تیر ئـەگرنە دڵی عـاشقان. لە هـەندێ نـوسخەدا نـیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:
ئەبرۆی ئەو خاستەر نەکەمان کەشەن
واتە: ئەبرۆی ئەو چاکتر وەك کەوان ئەکشێ، چونکە بە خوڵەمێشی لەشی سووتاوی من رێك خراوە.
(٤)های: وشەیەکە بۆ وریا کردنەوە. مەر: مەگەر. مەولەوی لێرەدا ئاوڕ ئەداتەوە بـۆلای خاڵۆی کۆماسی‌داو پێی ئەڵێ: بەر رەحمەتی خوا کەوی ئەمە ئەڵێی چی؟، بۆچی پێشان یار کەمتر لە ئێستا جوان بووەو ئێستا جوانی‌یەکەی زیادی کردووە؟ حاشا یـاری مـن لە حاڵی خۆی ناگۆڕێ‌و نەگۆڕاوە، وە چۆن بووە هەر وایە، بەڵام ئێمە باش لە حاڵی ناگەین...

ئــەر جــە زام دڵ مــن نــیگات مــەکــەرد
مەزانات ئـەو زات ئـەو وەسـف بـێ گـەرد(١)

ئەو راز، ئەو ناز، ئـەو قـەوس، ئـەو خـەدەنگ
بـیەن، هــەن، مـەبۆ، مـەگـێڵان جـە ڕەنگ(٢)

حـــاڵش دەســـــتە مـــــل وە ئـیستیقباڵەن
ئـیستیقباڵ چــەنی مــازیش یـەك حـاڵەن(٣)

بـــــارێ، دڵ وە خشت وێرانـــــی ئـــاوان
حــــەقت وە دەســـــەن نــەداری تــاوان(٤)

دڵ تـــــفڵو ئـــــازیز هـــەر رۆ نـــە شــانێ
هــەر لادێ تــەرزێ، هـەر سـات نـیشانێ(٥)

---

(١) مەزانات: ئەتزانی. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێت.
(٢) راز: قسە. قەوس: کەوان، مەبەس برۆی یارە. خەدەنگ: تیر، مـەبەس بـرژانگـیەتی. مەگێلا: ناگۆڕێ.
(٣) حاڵ: ئێستا. ئستیقباڵ: لەمەو پاش. مازی: رابردوو. واتە: ئەگەر لایەکت ئـەکـردەوە بەلای زامی دڵی منا، بۆت دەرئەکەوت کە یار نە خۆی وە نە سروشتە بێ گەردەکانی، نە گفتی شیرینی، نە نازو غەمزەی، نە تیرو کەوانی برۆی، هـیچ نـەگـۆڕاوە، بـووەو مـاوەو هەروەهایش ئەمێنێ. ئێستا دەستی کردووەتە مـلی لەمـەوپاشی، لەمـەوپاشیشی لەگـەڵ رابووردوودا یەك شتە.
(٤) بارێ: بەهەرحاڵ. ئاوان: ئاوەدان. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.
(٥) هەر رۆ: هەر رۆژێ. شان: شەئن، کار. لادێ: کاتێ. تیپی «دال» لەم وشەدا وەك دالی «ئەحمەد» ئەخوێنرێتەوە لە شێوەی سلێمانی‌دا. مەولەوی لێرەدا عوزر دێنێتەوە بۆ خاڵۆی کۆماسی‌و پێی ئەڵێ: بە هەر حاڵ تۆ کە وا لە یار حاڵی بووی، حەقت بە دەستە، چونکە خانووی دڵی ئێمە لە خشتی وێرانی دروست کراوە، لەبەر ئەوە خەتات ئەگەر وا تێ بگەی، دڵی ئێمەیش مناڵو تێ نەگەیشتووە، ئازیزیش هەر رۆژێ خەریکی ئیشێکە، وە هەر تاوێ بە جۆرێك خۆی نیشان ئەداو نیشانەیەکی تایبەتی هەیە، وەك لە شیعرەکانی پاشەوەدا باسی ئەکا. دیارە مەبەستی مەولەوی‌و خاڵۆی کۆماسی لە خۆشەویستیەکەیان، خـوای گەورەیە، بۆیەش وا مەولەوی ئیشارە بە ئایەتی ﴿كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ﴾ ئەکا.

گـــا چـــون ســـتارەی تـــاریکەی ســـەحەر
گـــا قـــەمەر، گـــا خـــۆر مـــەیۆ وە نـــەزەر(١)

گـــا وە بـــێســـتوون هـــەســتی بـــیناوە
حوسنیش وە گوڵگـوون وەش ئـیستیغناوە(٢)

دەست شـــــیرینش مـــــاوەرۆ وەیـــــاد
فـــەرهادی نـــە تـــاق فـەرقەکـەی فـەرهاد(٣)

---

(١) ستارە: ئەستێرە. سەحەر: بەربەیان. قەمەر: مانگ. واتە: یار، جارێك وەك ئەستێرەی تاریکەی بەرەبەیان ئەگەشێتەوە، جارێکی‌تر وەکو مانگ ئەدرەوشێتەوە، جارێکی‌تریش وەکو رۆژ رووناکی ئەداتەوە. مەولەوی لێرەدا ئیشارەت بە مەسەلەکەی حەزرەتی ئیبراهیم ئەکا کە بیری لە دروستکەری گیتی ئەکردەوە، یەکەمجار کە ئـەستێرەی پـرشنگداری شەوی تاریکی دی بە خوای دانا، ئەنجا کە مانگی دی لەو جاوتر بوو پەشیمان بووەوەو ئەمی کرد بە خوا، کە پاش مانگیش رۆژی دی دەسی لە مانگ هەڵگرت‌و ئەمی بە خوای خۆی دانا، تا لە ئەنجاما خوای دۆزی‌یەوە، وەك لە قورئانا باسی کراوە.
(٢) بێستوون: شاخێکە ئەکـەوێتـە رۆژاوای کـرماشانەوە. هـەستی: بـوون. گـوڵگـوون: گوڵڕەنگ. وەش: خۆش. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.
(٣) ماوەرۆ: دێنێتەوە. فەرق: کەللە سەر. فەرهاد: کوڕی پیاوێکی کوردی لوڕ بووە لەگەڵ شیرین حەزیان لە یەك کردووە، وە لە پێناوی خۆشەویستی‌دا تاقە بەناوبانگەکەی شاخی بێستوونی هەڵکەندووە، چونکە خەسرەو پەرویزی شـای ئێران کـە ئـەویش حـەزی لە شیرین کردبوو وە بردبووی بۆ خۆی گفتی دابوویە ئەگەر ئەو تـاقە هـەڵکـەنێ شـیرینی ئەداتەوە. کە فەرهاد ئەکەوێتە لێبوونەوە لە ئیشەکەی وە خەبەرەکە ئەگاتە خەسرەو، ئەم ئەکەوێتە پەلەپرووزەکە چی بکا بۆ ئەوەی فەرهاد شیرین نەبا بە پێی گفتەکـەی خـۆی. لێرەدا «پیرە ژنی فەرهادکوژ» ئەکەوێتە کار، وە بۆ بەکوشت دانی فەرهاد پیلانێك ئەنێتەوە، فەرمان ئەداکە سێ رۆژ نەیەڵن کار وە بەرخ بزێنە لای دایکیان تا ئەو ئەگاتە لای فەرهاد. کە ئەچێتە لای فەرهاد لەو کاتەدا کارو بەرخ بەرەڵلا ئەکەن، وە ئەبێ بە هەرا، فەرهاد لە پیرەژن ئەپرسێ چی رووی داوە، ئەمیش وەرامی ئەداتەوەکە خۆت خۆش بـی شـیرین مردووە، فەرهادیش لە داخا قولنگەکەی خۆی هەڵئەدا بە ئاسمانا وە ئەداتەوە بە تەوقی سـەریاو ئـەی‌کوژێ. وەك مـەشهوورە پـاشانیش شـیرین بـۆ خـەسرەو نـەبوو، چـونکە شیرویەی کوڕی خەسرەویش دڵی لە شیرین ئەچێ‌و باوکی خۆی ئەکوژێ، شـیرینیش

گـا چـەرخ دیـدەی سـەد لەیـلا فـرۆش
کـوورەی نـار نـاز مـاوەرۆ وە جـۆش(١)

نـابۆی حـەرارەت مـەوج دەریـای دەرد
مەجنوون وێنەی تەم بەرۆ هەردەو هەرد(٢)

خـالۆ پـەی جـەلال ئـەر کـار سازیشەن
وادەی تـەجەللای تـیر ئـەندازیشـەن(٣)

☞

دێتە سەر گۆڕەکەی فەرهاد، وە لە پێناوی خۆشەویستی‌دا لەسەر گۆڕەکەی ئەو خۆی ئەکوژێ. واتە: ئەو ئازیزە بە شەوکەتە جار جارێکیش لەسەر لووتکەی بێستوونی بینای گیتی‌یەوە؛ بە جیلوەی هەزار رەنگەی جوانی‌و بە بێ موبالاتی‌و بێ باکی‌یەکەوە، بە دەسکارە شیرین‌و سەیرەکانی رەنجی بێ مایەی فەرهادمان دێنێتەوە یاد لە مەسەلەی هەڵکەندنی تاقەکەداکە لە ئەنجاما قوڵونگەکەی‌دا بە سەری خۆیاو خۆی کوشت. مەبەس ئەوەیە هەر ئیشێ کە ئێمە بمانەوێ بیکەین ئەو بە بێباکی تێکی ئەدا، وە خۆی چی ئارەزوو بێ ئەوە ئەکات. مەولەوی لەم دوو شیعرەدا جگە لە وردیی مەعنا، بەلاغەتی خۆی دەرئەخا لەکۆکردنەوەی وشەی بیستوون‌و شیرین‌و تاق‌و فەرهادا...

(١) چەرخ: هەڵسووڕان. ماوەرۆ: دێنێتە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٢) بەرۆ: ببا. واتە: جار جاریش بە هەڵسووڕاندنێکی چاوی خۆشەویستی‌و، بە جیلوەیەکی ئولفەت لەو چاوانەوەکە سەد خۆشەویستی وەك لەیلا ئەکا بەکەنیزەك‌و ئەیان فرۆشێ، کورەی ئاگری نازی خۆی دێنێتە جۆش‌و عالەم بە جۆرێك گەرم ئەکاکە هەر بە شنۆی گەرمای شەپۆلی دەلیای دەردی عەشق، مەجنوون وێڵی هەردەو هەرد ئەکا وەك تەمی دەلیاکە بچێ بە ئاسمانا. مەبەس ئەوەیە سەوداو عەشقی مەجنوون‌و دڵدارانی تر کە وەك تەم‌و مژی دەلیا داوێانەتەکێوان، نیشانەیەکە لە جیلوەی خۆشەویستی یار کە دولبەرەکان ئەداتە بەر.

لێرەدا ئەبێ سەیری ناسکیی وتەی مەولەوی بکەین کە ئیشارەتی کردەووە بۆ کار کردنی گەرما لە دەلیاداکە هەڵمی لێ‌پەیدا ئەکاو ئەو هەڵمە بەرز ئەبێتەوەو ئەبێ بە هەور بە سەر شاخانەوە...

(٣) جەلال: لە عورفی ئەهلی تەسووف‌دا عاجز بوون‌و رق گرتنە. تەجەللا: دەرکەوتن. تیر ئەندازی: تیر تەقاندن. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

«بسم الله» ئەو تیر پەڕ تێدا بەستەش
ئید نیشانەی تەن سەد جار شکستەش(١)

چون ڕەنگ کەرۆ زام تازە زامانم
ئاو مزۆ ئەو دەم کۆنە زامانم(٢)

زام تەن وە تیر بەڵاش زیاتەر
ڕای ئاموٚشوٚی دڵ وە لاش زیاتەر(٣)

[٢]

پای شادیم(٤)

پای شادیم دیسان ماران گەستەوە
نە پیاڵەی چەم زار تۆ بەستەوە(٥)

---

(١) پەڕ تێدا بەستە: جۆرە تیرێکە نووکەکەی لق و پۆپی پێوەیە بۆ ئەوەی لەش زۆر بریندار بکا. ئید: ئەم.

(٢) ئاو مزۆ: ئاو ئەزینێتەوە. واتە: خاڵۆ گیان ئەو دولبەرە نازارە ئەگەر خۆی بۆ عاجز کردن ئامادەکردووەو وادەی تیر تەقاندنیەتی لە دڵدارەکانی، با بفەرموێ ئەوە تیری لق و پۆپ دار، ئەمەش نیشانەی تیرەکانی کە لەشی سەدجار پێکراوو تێك شکێنراوی ئێمەیە، چونکەکە زامی تازەی لێ کردم‌و بە خوێنی سوور زامە تازەکانی لەشمی ڕەنگ کرد، زامەکۆنەکانیشم ئاویان تێ ئەزێتەوەو برینەکانیان تازە ئەبێتەوە.

(٣) واتە: من بەم کارەساتە دڵشادم، چونکە تا زامی لەشم بە تیری بەڵای ئەو زۆرتر بێ، زۆرتر کون ئەبێتە لەشم، وە ڕێگە زۆرتر ئەبێ بۆ دڵ کە لە لەش بێتە دەرەوە بڕوا بۆ لای ئەو دولبەرە خۆشەویستە.

[٢]

(٤) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە لاواندنەوەی خوا لێ خۆش بوو شێخ «عبدالصمد»ی خەڵکی «خانەگا»ی لای «پاوە»دا وتووەکە ڕۆیشتووە بۆ کرماشان تەدارەکی ژن هێنان بکرێ، لە ڕێگادا مار ئەدا بە پێیەوەو ئەمرێ.

(٥) واتە: دیسانەوە پێی شادیم مارگەستی، وە ژاری ئەو مارە لەکاسەی چاوما تۆیی بەست، چونکە یەکێك مار پێیەوە بدا ژارەکەی کار ئەکاتە چاوی‌و ڕەنگی ئەگۆڕێ.

سـەنەم پـەرەست نـیم سـەمەد نـاسەنان
دووی کـوورەی دەروون شـیوەن راسـەنان(١)

سـاقی، مـەی هـەی داد، مـوغەننی، چـەنگێ
نەی‌چی، های فەریاد، مـوتریب، ئـاهەنگێ(٢)

گـەرمی مـەی، نـەواو کـزەی دەفـو نـەی
تـێکـەڵ بـۆ چـەنی زایـەڵەی وەی وەی(٣)

واچـدێ چ وادەی نشـینگەی تـەنگەن
یـاران چـەمەڕا بـرا دارەنگـەن(٤)

گـردین تـەدارك بـەغداشـان جـەمەن
وادەی زیـارەت «غـوث الاعـظم»ەن(٥)

---

(١) سەنەم: بت. سەمەد: خوا. واتە: من کەوا بۆ مەرگی شێخ «عبدالصمد» پەرێشانو دڵ گرانم، بت پەرست نیم بۆ شێوەی ئەو نارەحەت بم، بەڵکو خواناسمو ئەزانم مەرگی شێخ «عبدالصمد» زیانی گەیاندووە بە سوودی گشتی، بۆیە وا خەفەتبارمو دووکەڵی کوورەی دەروونمو شیوەنی بە سۆزم راستەو لە خۆڕایی نیە. مەولەوی لە هێنانەوەی وشەی «سەنەم»و «سەمەد»دا بە عیلمی بەدیع هونەری «جناسی ناقص»ی بەکار هێناوە، وە لە هێنانی وشەی «سەمەد»دا هونەری «توریە»ی کردووەکە ئەوەتە وشەیەك دوو مەعنای ببێ یەکێکی نزیكو یەکێکی دوور. لێرەدا مەعنای نزیکی «سەمەد» زاتی خوایە، مەعنا دوورەکەشی «عبدالصمد»ی خوا لێ‌خۆش بووە.

(٢) لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «نەی چی» نووسراوە «دەرویش». مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(٣) نەوا: ئاوازە. کزە: سووتانەوە. واتە: ساقی تۆ مەی بێنە، گۆرانی بێژ تۆش بدە لە چەنگەکەت، شمشاڵژەن تۆش با هاوار لە شمشاڵەکەتەوە هەڵسێ، موترب تۆش ئاهەنگێك ساز کە، تا گەرمیی مەیو کزەی دەف تێکەڵی یەك بین لەگەڵ هاوارو گریانو وەی وەی کردنا. مەولەوی لێرەدا هونەری «لفو نشری مشوّش»ی بەکار هێناوە چونکە "نەوا" هی نەیەو "کزە" هی دەفە.

(٤) واچدێ: بڵێن. نشینگە: جێی دانیشتن. چەمەڕا: چاوەڕێ. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٥) گردین: گشتیان. «غوث الاعظم»: شێخ «عبدالقادر»ی گەیلانی.

بــــێ تــــۆ بــەوخشووع دەس وە دۆعــاوە
کــێ گــەردەن کــەچ بـۆ ئـەو بـارەگـاوە؟(١)

دەخــــیل جــــەماعەت بــــێ ئــیمامەتەن
ئــــیمامەت مــــاتەم وە بــــێ قــامەتەن(٢)

گــۆشــەی تــای هـیندی مـەندیل بـێ گـەرد
مــایل کــەر ئـەو لای سـای گـەردەن زەرد(٣)

قــــیام دەر وە بـــەژن ئــەو قــەدو قــامەت
قــیامەت قــام دەر پــەرێ «قــد قــامت»(٤)

---

(١) واتە: بانگ کەنە شێخ «عبدالصمد» پێی بڵێن کەی ئێستا وادەی ئەوەیە تۆ گۆڕی تەنگ بکەی بە نشینگەی خۆت، هاورێکانت هەموو کۆبوونەتەوە بچن بۆ بەغدا بۆ زیارەتی غەوس، چاوەڕێی تۆن، ئەگەر تۆ نەبی لە حوزووری غەوسا بە ئەدەبەوە لە خوا بپاڕێتەوەو دوعای خێر بکەی، کێی‌تر هەیە لەو بارەگایەدا مل کەچ بکات.

(٢) ماتەم: خەفەت. قامەت: «قد قامت الصلوة»... تاد، بەشێکە لە دوعایەکی تایبەتی، بەر لە نوێژی جەماعەت یەکێك لە پشتی ئیمامەوە ئەی‌خوێنێ. لەکۆکردنەوەی «جەماعەت»و «ئیمامەت»و «قامەت»دا بە پێی عیلمی بەدیع هونەری «طباق» هەیەکە بریتی‌یە لەکۆکردنەوەی چەند وشەیەك کە پەیوەند لە نێوانی مەعناکانیانا هەبێ. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) تا: تاڵ. هیندی: جۆرەکەتانێك بووەکردوویانە بە مێزەرە. مایل: لار.

(٤) قیام دەر: راپەڕێنە. قیامەت قام دەر: رۆژی حەشر بەرپا کە. پەرێ: بۆ. واتە: بە شێخ «عبدالصمد» بڵێن دەخیلە جەماعەت ئیمامیان نیە چونکە ئیمامەت خەفەتبارە بە هۆی نەبوونی قامەتەوە لەبەر مەرگی قامەت‌کەر ـ وەك شێخ «عبدالصمد» بێ ـ کەواتە راست بەرەوە لە جێی خۆتاو لای مێزەرەکەت بنێرەوە سەرت‌و بە عادەتی خۆت لاری کەرەوە با ریشووەکانی بە لای گەردنتا بێنە خوارەوە، وە حەشرێ بەرپا کە بۆ «قد قامت الصلوة» کردن. لە بەینی «قدو قامەت»و «قد قامت»دا بە پێی عیلمی بەدیع «جناسی ناقص» هەیە.
لە هەندێ نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:
قامەت سازدەر چەنی «قد قامت».
واتە: لەگەڵ «قد قامت الصلوة» کردنتا قیامەت بەرپا کە.

هـــام دەردان پـــەی بـەزم شـادی جـەم بـیەن
چ خـــەیرەن ســـەدای کـــار خـــەیر نـــیەن[١]

مـــەیلت چـــەنیمان یـــەکـــجاری ســـەردەن
یـا دووربـا زامـان مـار کـار لێت کـەردەن؟[٢]

رۆ پـــەرێ ئـــەو مـــەیل رای خـــودایـیت، رۆ
رۆ پـــەی وەفـــاو شـــەرت ئـــاشناییت، رۆ[٣]

رۆ پـەی ئـێش سـەخت مـارگەستەی کـاریت
رۆ پـــەی دەرد ســـەر کـــەس نـــادیاریت![٤]

ئـــەی تـــۆ کـــام نـــەدیت جـە عـەرووس نـۆ
تـــا عـــەرووس خـــاك پـەشتان بـی وە تـۆ[٥]

جـــەی خـــار دەنـــدان ژار ئـــاوردەی مـــار
خـــاتر نـــازك وێت مـــەدەر ئـــازار[٦]

تـــۆ نـــەوگـــوڵ بـــاغ «مـــصطفوی» بـــی
گـــەنج خـــەزانـــەی «مـــرتضوی» بـــی[٧]

---

(١) واتە: هاو دەردەکانت بۆ شایی‌و زەماوەندی تۆ کۆبوونەتەوە، تۆ چ خێرتە وا دەنگی کاری خێرت نیە.

(٢) مان: بەرامبەری مردن. دووربا: دووربێ، خوانەکردە. واتە: ئاخۆ مەیلت لەگەڵ مان یەگجاری سارد بووەتەوە، یان خوانەکردە زامی مارکاری لێ کردوویت.

(٣) پەرێ، پەی: بۆ. واتە: داخی بە جەرگم لە بەر ئەو ئارەزوو کردنەت لە ڕێگای خوا، وە لە بەر ئەو وەفاو بێ مەرجی نەکردنەت.

(٤) واتە: شین‌و رۆ رۆ بۆ ئەو ئازارە سەختەکاریگەرەت کە بە هۆی گەستنی مارەوە تووشت بووە، وە بۆ ئەو دەردو مەینەتەت کەکەس هۆیەکەی تێ ناگا.

(٥) کام: مەرام. عەرووس: بووك. پەشتان: هاو پشت. واتە: ئەی کەسێ کە هێشتا نەگەیشتبووی بە مەرامی خۆت لە بووکی نوێت، بووکی گۆڕ بوو بە هاو پشتت.

(٦) جەی: لەم. خار: دڕك. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٧) «مصطفوی»: نیسبەتە بۆ «مصطفیٰ» کە مەبەس لێی پێغەمبەرە درووودی خوای لێ بێ. «مرتضوی»: نیسبەتە بۆ «مرتضیٰ» کە مەبەس لێی حەزرەتی عەلی یە.

گـــوڵ عـــادەتشەن بـــێ خـــار نـــمەبۆ
گـــەنج رەویـــەشەن بـــێ مـــار نـــمەبۆ(١)

غـــەریبیت زیـــاد نـــە شـــەهادەت بـــی
شـــەهادەت هـــەم دەم وە ســـەیادەت بـــی(٢)

ئـــەی رەســـوول ئـــارۆ شـــەوقش پـەرواز دا
وە نـــازو ئـــیعزاز کـــار تـــۆ ســـاز دا(٣)

رجـــام هـــەن فـــەردا نـــەو گـــەردەلوولدا
بـــویەری نـــە ژێر ســـای ئـەو رەســـوولدا(٤)

---

(١) رەویە: عادەت. مـەولەوی لەم سـێ شـیعرەدا دەس ئـەکـا بـە دڵخـۆشـی دانـەوەو لاواندنەوەی شێخی کۆچ کردوو، وە پێی ئەڵێ بە هۆی دڕکی ددانی پڕ لە ژاری نارەوە دڵی خۆت ئازار مەدە، چونکە تۆ تازە گوڵی باخچەی پێغەمبەر بووی، وە گەنجی خەزێنـەی حەزرەتی عەلی بووی، گوڵیش عادەتی بێ دڕك نابێ، وە گەنجیش بێ مار نابێ. پەیوەندی مارو گەنج لەوەوەیەکە لەکونا لە هەر لایەك گەنجێکیان دانابێ، پەیکەری مارێکیان لە سەر داناوە بۆ سام دەربڕین. لە ئەفسانەی کۆنیشا هەیە لە هەر لایەکا گەنج شـارابێتـەوە مـار ئەچێ پەپکەی لە سەر ئەدا وەك چۆن رزق ئەچێتە سەر پارە.
مەولەوی جارێکیان ئەم پارچە هەڵبەستە ئەخوێنێتـەوە بـۆ ئـەحمەد پـریسیی ئـاشنای، ئەویش دەس بەجێ ئەم تاقە شیعرە ئەڵێ:

نە، نە، ئەو مارە هەر ماری غار بێ پەی پا بۆس پاش هـەر ئـینتزار بـێ

واتە: نەخێر وا نیەکە تۆ وتووتە، ئەو مارە ماری سەر گەنج نەبوو، مارەکەی ئەشکەوتی «ثور» بووەکە هاتبوو بۆ زیارەتی پێغەمبەر، درووودی خوای لەسەر بێ، وە دای بە قاچی حەزرەتی ئەبوبەکرەوە، لێرەشا هاتبوو بۆ زیارەتی شێخ «عبدالصمد»و قاچی ماچ کـرد. بەڕاستی ئەحمەد پریسی خەیاڵێکی وردی بەکار هێناوە.
(٢) شەهادەت: شەهید بوون. سەیادەت: سەیدیەتی، نەوەیی پێغەمبەر. واتە: سەرەڕای ئەوەش غەریبییەکەت لەکاتی مردنتا پایەی شەهیدیت بەرزتر ئەکاتەوە، شەهیدیەکەت سەرەڕای سەیدیەتیتە.
(٣) شەوقش پەروازدا: شەوق خستیە فڕین. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.
(٤) فەردا: سبەینێ. بویەر: تێپەڕی. رەسوول: مـەبەس لێی «شـێخ رەسـوول»ی بـاپیرە

[۳]

پزیسکەی چەخماخ(۱)

پـــزیسکەی چـــەخماخ کـــافی کـــارمەن
چ وەختو وادەی ئـــــەی گـــوفتارمەن(۲)

دڵەی کـــۆس کـــەفتەم هـــەم تـــەم کـــەردەوە
پـــــەردەی ســـــەبووریش تـــەمام دڕدەوە(۳)

نـــاڵاو گـــــرەواو خـــــولیاوەو خـــول وەرد
چـەو بـوولّ دەردا وێش سـامان سـا کـەرد(۴)

ئـــیسە بـــوولّ دەرد کـــــەرۆ وە ســـــەردا
دەك ســـڵامـەت بـی چـیت ئـی خـەبەر دا(۵)

☞

گەورەی «سید طاهری هاشمی»یەکە تەدارەکی بە خاك سپاردنی «شێخ عبدالصمد»ی کردوەکە لە نزیکی دەوڵەتئاوا مار پێوەی داوە وە مردووە. واتە: مادەم ئەم فرستادەیە ئەمڕۆ شەوق خستیە سەر باڵی فڕینو هات بە نازو شکۆوەکاری تۆی ساز کردو وە لە ئەسپەردەکردنی تۆ حازر بوو وە خستیتیە رێ بۆ سەفەری ئەو دنیا، تکام وایە لە گەردە لوولی رۆژی مەحشەریشا ئەو فروستادەکەی‌تر کە حەزرەتی پیغەمبەرە بە فریات بگاو لە ژێر سێبەری ئەودا تێپەڕی.

[۳]

(۱) مەولەوی ئەم قسیدە درێژەی کە وەك چەند پارچە هەڵبەست وایە، بە زوبانی حاجی مەحوودی یاروەیسەوە وتووە لە لاواندنەوەی کوڕێکی مردوویا.

(۲) کافیی کارمەن: بەسمە. چ: کەی. واتە: ئێشی پرشنگی چەخماخەی تفەنگەکەکە «عبدالرّحمان»ی کوڕمی کوشت بەسە بۆ ئێشی دڵم کە خۆمی پێوە خەریك بکەم، ئیتر کەی وەختی ئەوەیە قسە بکەمو بی‌لاوێنمەوە. وە چی ئەتوانم بڵێم؟.

(۳) دڕدەوە: دڕی‌یەوە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(۴) گرەوا: گریا. خول وەرد: خولی خوارد. بووڵ: خۆڵەمێش. دەردا: دەرەوەدا. سامان‌سا: وێران.

(۵) کەرۆ: ئەکا. چیت: بۆ چیت. ئی: ئەم. واتە: دڵەکۆس کەوتووەکەم دووبارە تەم

☜

دڵە پـــۆشـــابێ پـــەردەی ســـەبووری
ســـــازابــێ چـــەنی دەردەکـــەی دووری(١)

پـــــەردەی ســـــەبووریم دڕیــــا، رۆڵە رۆ
ریشــــەی جـــەرگەکـــەم بــڕیــا، رۆڵە رۆ

وە نـــــاکـــــاە هــیجرەت کــەردەم، رۆڵە رۆ
داخـــان گشت وە خـــاك بـەردەم، رۆڵە رۆ(٢)

خـــــانو مـــان خـــامۆش بــێ تــۆ، رۆڵە رۆ
ئـــــەتفالان مـــەدهۆش بــێ تــۆ، رۆڵە رۆ(٣)

تــــەڵمــیت ســیا پــۆش بــێ تــۆ، رۆڵە رۆ
خـــاتوونان بــێ هــۆش بــێ تــۆ، رۆڵە رۆ(٤)

کام وەسفت خـەیاڵ، کـام شێوەت یـاد کـەم
پـەی کـــام خــەسڵەتت دادو فــەریاد کــەم!

پـــەی عـــەقیدەو دیـــن مـــوسڵمـــانیت، داد
پـــەی شـــێوی شـــیرین نـــەوجوانـــیت، داد

☞

دایگرتەوەو پەردەی خۆ راگرتنی دادڕیو ناڵاندیو گریاو سووڕایەوەو گێژی خوارد، وە لە ناو خۆڵەمێشی بەرماڵاندا خۆی تلاند، ئێستەش خۆڵەمێشی دەردو مەینەت ئەکا بەسەر خۆیا، بێ بەڵابی، بۆچی ئەم خەبەرە ناخۆشەت پێدا تا وا لە خۆی بکا. وادیارە حاجی مەحموود پاش کوژرانی «عبدالرّحمان»ی کوڕی، کوڕێکی تری مردووە، وە زامی پێشووی کولاوەتەوە .

(١) پۆشابێ: پۆشیبووی. سازابێ: گونجابوو.

(٢) واتە: رۆڵە ناوادەکۆچ کردووەکەم! رۆڵە ئاوات نەهاتووە دییەکەم!.

(٣) واتە: رۆڵەکەم ماڵو دیوەخان بێ تۆ کشو ماتە.

(٤) تەڵمیت: ئەو بارگەو بنەیەیەکەکۆچەرییەکـان ئـەیبەن بـۆ کـوێستان. واتـە: لەبـەر نەبوونی تۆ بارو بارگەی کوێستانمان رەش پۆشە.

پـــەی ئـــەو عـــەقڵو فـــەهم هـۆشـیاریت، داد
پەی خۆش نـیگاریو خـۆش رەفـتاریت، داد

فـــەریاد پـــەی ئـیخلاس، ئـاخ پـەی ئـایینت
پـــەی ئـــاغەی دنـیاو پـەی ئـاغەی دیـنت(١)

هەر کەس دیـم، دیـدەم، مـەیل تـۆ پـێش بـی
کێ بی؟ کـێ جـە تـۆ خـاترش رێش بـی؟(٢)

فـــەڵەك جـــەرگش دەن وە مـــەودای چـــڵدا
کـــام خـــاتر رێشـــیش بـی نـە تـۆی دڵدا(٣)

دەورش وەی تـــەورە، ئـــەی جـــەورە ئـاوەرد
من حەسرەتمەند کەرد، تۆ بەو دەردە بەرد(٤)

---

(١) واتە: ئای بۆ گەورەییت لەکارو باری دینو دنیادا.

(٢) رێش: بریندار. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) دەن: بدەن. مەودا: تیژی.

(٤) دەورش: سوورڕخواردنەوەی. واتە: گیانەکەم من هەرکەسم دیوە خۆشەویستی تۆی لە دڵا بووە، ئەبێ کێبێ دڵی لە تۆ ئێشابێ. نازانم فەلەك، یاخوا جگەری بدەن بـە سـەر چڵی تیژا، چ کینەیەکی لە دڵا بوو لە تۆ، وا وای لێ کردی، وە بەم جۆرە ئەم ستەمەی منی مەینەتبارکردو تۆیشی بەو دەردە برد؟.

[٤]

پۆی خەیاتەی فەرد(١)

پـــۆی خـــەیاتەی فـــەرد بـــۆ عـــەنبەرینت
دەس ڕێســـەکـــەی فـــیکر بـیکر شـیرینت(٢)

چون ئارەزووی وەسڵ نـە تـۆی مـەحروومی
تـــەندەبێت وە تـــان فـــەرد مـــەعدوومی(٣)

چـــون شـــەبەندە ڕۆژ ســـەد تـــەرزە ڕەنگدا
تـــەوەن دان وە تـــاڵ دێـبـــای فـــەرەنگدا(٤)

---

[٤]

(١) مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی لە وەرامی «شێخ عبداللّٰهی داخی»یا نووسیوەکە شاعیرێکی بەرز بووە، وە زۆر جار نامەی بە هەڵبەست بۆ مەولەوی ناردووەو ئەویش وەرامی داوەتەوە. جارێکیان مەولەوی لە وەرام دانەوەدا دوائەکەوێ، داخیش غەزەلێکی بۆ ئەنێری ئەنێرێ، وە لە غەزەلەکەیا گلەیی لێ ئەکا بەرامبەر بە دواکەوتنەکەی، وە تاقە شیعرێکی مەولەوی ئەخاتە ناو شیعرەکانی، مەولەویش لە وەراما ئەم غەزەلەی بۆ ئەنووسێ.

(٢) پۆ: هەر پارچەیەکی تەنراو دوو جۆرە تاڵی تیایە: تاڵی ڕاکێشراو کە پێی ئەڵێن «تان» یا «ڕایەڵ»، وە ئەو تاڵانەکخ ئەبرین بە ناو تاڵە ڕاکێشراوەکانا پێی ئەڵێن «پۆ». فەرد: شیعر. دەس ڕێس: ڕێسراوی دەس. فکر بیکر: فکری تازەی بە خەیاڵی کەسا نەهاتوو. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٣) نەتۆی: لە ناو. تەندەبێت: تەنی بووت. واتە: پۆی خەیاتەی ئاوریشمی شیعرە بۆن خۆشەکەت ـکە بە دەستی فکری تازەی جوانی خۆت ڕستبووت ـ تەنی بوو لەگەڵ تانی شیعری ناپەسەندی من. ئەمەش وەك ئەوە وابوو کە ئارەزووی بە یارگەیشتن ـبەو جوانی‌یەکە هەیە ـ بیخەیتە ناو خەیاڵی نائومێدی‌یەوە. لێرەدا مەولەوی بە نەزاکەت خۆی ئەشکێنێ کە شیعری داخی بە ئارەزووی بە یارگەیشتن، وە شیعری خۆی بە خەیاڵی نائومێدی دائەنێ.

(٤) شەبەندە ڕۆژ: شەبەنگە بە ڕۆژ، پارچەیەکە بە چەندرەگ ئەنوێنێ. تەوەن بەرد. دیبا: جۆرە قوماشێکە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

پــــەی دەفـــع ســــەودای دەرد نــەمامان
بــەرگێ بــی پــەی دڵ ســەرتا وە دامـان(١)

دڵ ئـــــەو بـــەرگو بـــۆی جــارانش نــەبی
رووی لوای مــــەجلیس یــــارانش نــەبی(٢)

پـــــۆشـــــتەت کــەردەوە ئــیحسانت یــاوا
دەك هــەی دەوڵەمـــەند یــانەت هــەر ئـاوا(٣)

بــێ بــاکــیم عــیللەت دڵ ســەردی نــیەن
بێ مـەیلیم جـە تـەرك هـام فـەردی نـیەن(٤)

بـــــەڵام مــــەسئلەی فــتوای قــەزای حــەق
نــە مــەحکەمەی شـەرع حـاکـم مـوتڵەق(٥)

نــــــەو عـــــەرووس ســـۆز وە دڵ پــەروەردە
خــــەرج گـــیان وە گـیان وە کــابین کــەردوە(٦)

---

(١) پەی: بۆ. نەمامان: ئەو دولبەرانەی وەك تووڵی نەمام سافو بەرزن، یان ئەو کەسانەی کە بەین تێك ئەدن. واتە: ئەو پارچە شیعرەی تۆ کە وەك شەبەنگەبەرۆژ بە چەند رەنگ ئەنوێنێ، وە لە جوانی‌یا بەردی دابوو بە تاڵی پارچەی فەرەنگیدا، بۆ چارکردنی سەوداو عەشقو دەردی دولبەرەکان بەرگێکی رەساو سەر تا پێ داپۆش بوو، یا خود: بۆ دەفعی سەودای فیتنەی نەمامەکان بەرگێکی دڵ پارێز بوو، وە هەموو دڵی ئەپاراست.
(٢) نەبی: نەبوو. لوای: رۆیشتنی. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.
(٣) یاوا: گەیشت. یانە: ماڵ. واتە: بەر لە هاتنی پارچەکەی تۆ دڵم بەرگو بۆکەی جارانی جارانی نەبوو، وە رووی نەبوو بچێتە ناوکۆڕی یارانەوە، بەڵام کە پارچەکەی تۆ گەیشت، دڵمت پۆشتەکردەوە، زۆر خێرت گەیشت، سا یاخوا دەوڵەمەند هەر ماڵت ئاوابێ.
(٤) عیللەت: بە هۆی. واتە: نامە نەنووسینم بەهۆی دڵ ساردی‌یەوە نیە، وە لە بەر ئەوە بێ مەیل نەبووم کە دەستم لە دۆستایەتیت هەڵگرتووە.
(٥) مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی بەسراوە بە یەکەوە.
(٦) عەرووس: بووك. سۆز: شەوق. خەرج: پارەی نەخت. کابین: مارەیی.

وەهــــەر ســــێ تـــەڵاق بـــاینە کــەردەن
یــــــاد رجـــــەعەتش وە دڵ نــــاوەردەن[١]

کــەم بــی شــنۆی وەش ئــاە سـوب دەمـی
وشکــاوش ئــاما جـۆی چـەمەی چـەمی[٢]

بــێ ســۆزی مــەنزڵ دڵ کــەرد وە یــاتاخ
پــەی ئــاوو هــەواش ئـاو ئـاەو ئـەو داخ[٣]

وەبــێ مــن تــۆ وێت زیــهنت پــێ پــاوان
خــــاست فــەرماوان دانــەت شکــاوان:[٤]

---

(١) باینە: ئەو تەڵاقەیەکە چاك ناکرێتەوە. رجعەت: گێڕانەوە، ئەو تـەڵاقـەیەکـە چـاك ئەکرێتەوە. واتە: بۆیە نامەم بۆ نەناردووی‌و شیعرم بـۆ نـەنووسیوی چـونکە مـەسەلەی فتوای قەزاو قەدەر خوا لە دادگای شەرعی حاکمی موتڵەق‌دا کە خـوایـە وای پێویست کردووە ئەو تازە بووکە خۆشەویستەم کە بیرتیە لە شەوق‌و سۆزی دڵم، وە بە دڵ بەخێوم ئەکرد، وە گیانی خۆم دابوو لە مارەیی‌یدا، فتوای هەر سێ تاژەڵاقەی خۆی وەرگرێ وە دەرفەتی هێنانەوەی بۆ نەهێشتووم. بەکورتی بە هیچ کلۆجێك سۆز لە دڵما نەماوە، ئیتر چون نامەت بۆ بنووسم.

(٢) کەم بی: کەم بووە. وەش: خۆش. سوب دەمی: بەیانیان. جۆی: جۆگـەی. چـەمەی: سەرچاوەی. چەمی: چاو. واتە: بە هۆی ئەوەوەکە سۆزی دڵم نـەماوە، شـنۆی هـەناسە هەڵکێشانی سبەینیانم کەم بووەتەوە، وە ئاوی سەرچاوەی چاوم کە جاران لەبەر سۆزو عەشق دام ئەڕژاند، ئێستا وشکاوی هاتووە.

(٣) یاتاخ: مەبەس جێ‌و ماوایە. ئەو: ئەگەڕێتەوە بۆ هەوا. واتە: لەو کاتەوەکە سۆزی دڵم نەماوە، بێ سۆزی کە دوژمنیەتی هاتووە دڵی داگیر کردووك وەکردوویە بە مەنزڵی خۆی وە لە بریتی ئاوو هەوای خۆش لە دڵما ئاە وە هەناسەی سارد بووە بە ئاو، وە ئاخ‌و داخ بووە بە هەواکەی.

(٤) وێت: خـۆت. پـاوان: گـەیشتووە. دانـەت شکـاوان: دورت قـڵاشتووە، کینایەیە لە قسەی جوان‌و بە جێ کردن. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەدایە.

بــێ بــەدەڵەن عــومر خــاسش هــەر پــاسەن
باختش پەی مەعشووق بێ بـەدەڵ خـاسەن(١)

[٥]

پێشانیم(٢)

پــێشــــانیم هــەوەس زانـــووش جــازمەن
تــــەعزیم جـــەناب پـــیری لازمـــەن(٣)

بــــاڵا کــــەردەوە مــەیل ئــەو لای پــەستی
وردیکـــــڵانـــــەن دەروازەی هـــــەستی(٤)

مــەعدوومی! کــردەی بــەدی هــەزار تــەرز
زانـــــووی ئـــومێدت نـــاوەرۆ ئـــەو لەرز(٥)

---

(١) پاسەن: وایە. باخت: خەرج کردن. واتە: گیانە تاو بەبێ مـن بـاشی تـێگـەیشتووی‌و چاکت فەرمووەکە وتووتە هیچ شتی نابێ بە هاوتاو بەرامبەری عومر وە بـە هـیچ شـتێ ناگۆڕڕێتەوە، کەواتە وا چاکە ئینسان بە خۆڕایی بێبەخشی بە دڵدار، وە بە تەمای ئەوە نەبێ کە ئەو لە بریتی ئەو بەخشینەدا پاداشی بداتەوە، بۆیە تۆیش کە ئەوەندە بـە وەفـاو دۆستی من بووی نابێ بە تەمای هیچ بی لێمەوە.

[٥]

(٢) مەولەوی لەم پارچە شیعرەی‌دا سکاڵا لە دەس پیری ئەکاو لەگەڵ خۆی ئەدوێ.

(٣) پێشانی: ناوچاو، تەوێڵ. هەوەس: ئارەزوو. زانوو: ئەژنۆ. واتە: ناو چەوانم دانەوێتەوە ئارەزووی ئەوەی هەیە بگا بە ئەژنۆم، چونکە پیری وادەی هاتووەو ڕێز لێ گرتنی پێویستە.

(٤) ئەو لای: بۆ لای. پەستی: دانەوینەوە. وردیکڵانەن: بچکۆلەیە. هەستی: بوون مـەبەس لە ژیانی ئەو دنیایە. واتە: باڵام ئـارەزووی دانـەوینەوەی کـردووەتەوە، چـونکە گـۆڕ کـە دەرگای ژیانی ئەو دنیایە بچکۆلەیە، وە ئەگەر مرۆڤ خۆی دانەنەوێنێتەوە ناتوانێ پیابڕوا. مەولەوی کە وشەی «کەردەوە» بەکار دێنی واتە «کردووەتەوە»، ئەیەوێ ئەوە بگەیەنێ کە مرۆڤ لەکاتی لە دایك بوونیشا خۆی دائەنەوێنێ. ئەم شیعرە ئیشارەتە بە ئایەتی پیروزی ﴿وَ مَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ﴾. واتە: ئەوەی زۆری بژێنین لە ئەنجاما ئەی چەمێنینەوە.

(٥) کردە: کردەوە. نـاوەرۆ: نـەیەنێت. واتـە: ئـەی مـەعدوومی کـرداری خـراپـی هـەزار ڕەنگت، ئەژنۆی هیوات نەیەنێتە لەرزە، وە ئومێدت بە لوتفی خواکەم نەبێ.

ئــــەو کـــــەس مـــزانـــوو ســـتارەن ئـــارۆ
جەو بوزورگ تەرەن شـەو ئـەو رۆت نـارۆ(١)

ســفیدیت قــەڵغــان پــەی رووی سیات بـۆ
کـــــەمانیت شـــــەفیع تـــیر دیـــات بـــۆ(٢)

نـــمەبۆ پـــیری و تـــەن نـــاتەوانـــیت
وەی دوو فـــەردەوۆ ئـــاو دەس جـوانـیت:(٣)

عــەزابــم ئــەر ســەد جــە حــەد بــەرشیەن
جـــە روو ســـیاییم گـــرانـــتەر نـــیەن

---

(١) سەتارەن: گوناه پۆشە. ئارۆ: ئەمرۆ. نارۆ: نەیەنێ. واتە: ئەو خوایەکە ئەزانم ئەمرۆ لە دنیادا گوناه پۆشە لەوە گەورەترەکە شەو نەیەنێتە رۆژت وە رۆژی قیامەتت لێ نەکا بە شەو، وە گوناهەکانت بیەخشێ.

(٢) سفیدیت: ریش سپیەتیت. کەمانیت: چەمینەوەت وەك کەوان. شەفیع: تکاکار. دیات: روانینی حەرامت بۆ خەڵك. واتە: ئومێدم وایە سپیەتی مووی سەرو ریشت ببێ بە قەڵغان نەیەڵێ لە رۆژی قیامەتا روو رەش ببی، وە پیری و چەمینەوەی باڵات وەك کەوان ببێ بە تکاکار بۆ ئەوەی نەیەڵێ گرفتاری سزای روانینی حەرام ببی. مەولەوی لەم شیعرەدا بەپێی عیلمی بەدیع هونەری «طباق»ی بەکار هێناوەکە بریتی یە لەکۆ کردنەوەی چەند وشەیەکی پەیوەند دار بە یەکەوە، وەك سپی و رەشی و تیرو کەوانو قەڵغان. هەروەها ئیشارەتی کردووە بۆ فەرموودەی پێغەمبەر کەفەرموویەتی:
«النَّظَرَةُ سَهْمَةٌ مَسْمُومَةٌ مِنْ سِهامِ إبْلِيسِ».
واتە: سەیر کردنی حەرامی ئافرەت تیرێکی زەهراوی یە لە تیرەکانی شەیتان.

(٣) تەن ناتەوانی: بێهێزیی لەش. ئاو دەس: هاو تا. واتە: پیری و لاوازیی لەشت لەگەڵ ئەم دوو شیعرەی پاشەوەدا نابن بە هاوتای خوا پەرستی سەردەمی لاوینیت، چونکە دوو شیعرەکەکە سکاڵای حاڵتن لە پیری دا، لە بارەگای خوادا باشترن لە خواپەرستی و خۆ بە باش زانینی دەوری لاویت لەبەر ئەوەکە لای خوا گناهکردنو پاڕانەوە بە نرخترە لە پەرستن و خۆ لێ بایی بوون بە هۆی پەرستنەوە.

مــــن کــه خـــەجاڵەت خـــزمت ئـــاما پـــێم
جـــەهەنم ســـەد ســـاڵ دۆزەخ بـــۆ وە جـێم[(١)]

مـــــوتریب، بـــۆ وە داد دڵگـــیریمەوە
پـــــیری هـــا ئـــاما وە پـــیریمەوە[(٢)]

نـــــەوات وێرانـــــەی دڵ کـــــەرۆ ئـــاوا
چـــەنی بـــەستەی فـــەرد بـــێساران مـــاوا:[(٣)]

«ئـــینه گـــرد جـــە وە خت نـــادانـیم بــیەن
فـــەسڵ ســـەرمەستی جـــوانـــیم بــیەن»[(٤)]

«ئـــیسه هـــا جـــە گشت پـــەشیمانیم بـــەرد
وادەی پـــــیریمەن جـــــوانــــیم ویــەرد»[(٥)]

«کـــۆچ دوایـــیمەن، یـــاوانـــم نـــۆبــه
نـــۆبـــەی تـــۆبـــەمەن، کـــەرەمدار، تـــۆبـــە!»[(٦)]

---

(١) ئەم شیعرەو شیعری پێشوو ئەو دوو شیعرەن کە لە شیعری پێشووتردا ئشارەتی بـۆ کردن. واتە: هەرچەند عەزاب دانم لە رادە بە دەربێ لام گرانتر نیە لە روو رەش بوونم لە خزمەتتا وە ئەوم پێ باشترە، چونکە من لە ئەنجامی تاوانباریی خۆما بە شەرمەساریی‌یەوە بگەمە خزمەتت ئیتر مەبەسم نابێ هەرچەند سەد ساڵیش لە دۆزەخا سزا بدرێم، لەبەر ئەوە سزا چەشتنم پێ باشترە بۆ ئەوەی بە روویەکی سپی‌یەوە بێمە خزمەت.

(٢) بۆ: بێ. داد: هاوار. دڵگیری: زویری. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٣) نەوات: ئاوازەی خۆشت. چەنی: لەگەڵ. بێساران ماوا: ئەوەی خەڵکی بێسارانـە، مەبەس مەلا موستەفای بێسارانی‌یەکە شاعیرێکی بەرز بووە. واتە: کاکی گۆرانی بێژ بێ بە هاواری عاجزیمەوە، چونکە پیری وا هات بـە پیریمەوە، وە بـا ئـاوازەی خـۆشت دڵی وێرانەم ئاوا کاتەوە بەم شیعرانەی خوارەوەی مەلای بێسارانی.

(٤) گرد: گشت. فەسڵ: سەردەم. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٥) ویەرد: بەسەرچوو.

(٦) یاوانم نۆبە: سەرەم هاتووە. واتە: خوایە هەرچیم کرد لە سەردەمی نەزانی‌و لاوێتیما ☜

[۶]

پەژارەت شادیم

پـــەژارەت شـــادیم جــە بـێخ ئـاوەردەن
دووریت ریشەی دڵ خــەیمەکـەن کـەردەن(١)

فـــــیراقت فـــەرقم وە تــــووتیاکـــەرد
جـــیاییت ئــازام جــە هــەم جــیا کــەرد(٢)

وەسواسەت وەی تـەور ئـێش دان وە جـەرگم
وە مـــــەرگت قــەسەم رازیــم وە مــەرگم(٣)

وێت بـــدەر ئـــینساف نـــەو نـــەمام نــۆ
مــەردەن خـاستەرەن یـا خـۆ دووری تـۆ؟(٤)

مــەردەن یــەك ســاتەن ئـەڕواحـەکـەی وێم
دووریت هەر سـاتێ سـەد مـەرگەن پـەرێم(٥)

☞

کردم، وا ئێستا پەشیمان بوومەوە لە هەمووی چونکە جوانیم بەسەر چوو، وە وادەی پیریم هاتەو ئەجەلم نزیك بووەتەوە، وە وەختی ئەوەیەکە تۆبە بکەم، ساخوای بـەخشندە لێم ببوورە.

[۶]

(١) خەیمە: خێوەت. واتە: خەفەتی دووریت شادیو خۆشی لە دڵما نـەهێشتووە، وە ریشەی دڵمی وەك خێوەتی هەڵکەنراو لێ کردووە.

(٢) فەرقم: کەللە سـەرم. تـووتیا: دەرمـانێکـی زۆر وردە. ئـازام: ئـەعزام. واتـە: فـیراقت کەللەی سرمی وەك تووتیا هاڕیوە، وە جیاییت ئەندامەکانی لەشمی لە یەك کردووەتەوە.

(٣) وەسواسەت: خەیاڵ لێ کردنەوەت. وەی تەور: بە جۆرێ.

(٤) وێت بدەر ئینساف: واتە: خۆت بە ئینسافی خۆت حوکم بدە.

(٥) پەرێم: بـۆم. واتـە: مـردنم چـاکـترە لە چـەشتنی دووریت چـونکە ئـەو جـارێکـەو ئەبڕێتەوە، بەڵام دووریت هەر سەعاتێکی مردنیکە.

مـــەر جـەستەی خـەستەی مـن جـە فـۆلادەن
یـــەند دووریت ویـــنۆ هـێمـان دڵ شـادەن[١]

دەك رەحـــمەت ئـــەو قـەبر گشت وەفـا داران
خـــوسوسەن ئـەو کـەس شـای وەفـا داران[٢]

[٧]

پەشێوی[٣]

پـــــەشێوی وە نـــــەزم لوولووی ئـــەسرین‌دا
پـــەروین دائـــیرەی خـــورشید تـــەزین‌دا[٤]

جای ناخوون وە خوون ئەو گۆنای بـێ گـەرد
ئـیشارەت وە مـــانگ مـــەینەت دڵ کـەرد[٥]

---

(١) فولاد: پۆڵا. وینۆ: ببینێ. واتە: بۆچی لاشەی نەخۆشی من لە پۆڵا داڕێژراوە تـا ئـەم هەموو دووری‌یەت ببینێ و هێشتا هەر دڵشاد بێ.

(٢) ئەو: لە. واتە: دەك رەحمەتی خوا لە گۆڕی هـەموو خـاوەن وەفـایەك، بـەتایبەتی لە گۆڕی ئەوانەکە وەفاکەیان ئەوەندە بێ‌گەردە شای هەموو وەفایەکە.

[٧]

(٣) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە لاواندنەوەی پەریزاد خان ناوێکا وتووەکە یەکـێك بووە لە ژنە بەگزادەکانی جاف.

(٤) لوو لوو: لوء لوء، مرواری. ئەسرین: فرمێسك. پەروین: ئـەستێرە. خـورشید: خـۆر. واتە: ئەم ماتەمە رشتەی مرواریی فرمێسکی هۆنراوەی ئافرەتانی تێك دا، وە ئەو دەنکە فرمێسکانەکە وەك ئەستێرە وان تۆپی رووی ئەو ئافرەتانەیان رازاندەوەکە وەك رۆژ وایە. مەبەسی ئەویە نازاران ئەوەندە بەسۆز ئەگرین فرمێسکیان کە ئەوسا وەك رشتەی مرواری وابوو ئێستە بە ناڕێکی ئەڕژێتە خوارەوە، وە ئەو دەنکە فرمێسکانەکە بە دەوری رووبانا ئەڕژێتە خوارەوە دائێرەی رووبان ئەرازێنێتەوە.
مەولەوی لەم هەڵبەسە بەرزەیا لە لایەکەوە تەشبیهی رووی ئافرەتەکانی کردووە بە رۆژ، وە لە لایەکی ترەوە ئیشارەتی کردووە بۆ ئەوەکە لە خەفەتا رۆژی رووبان زەرد بووە، ئەگینا ئەستێرە بە دەوری رۆژا دەرناکەوێ.

(٥) ناخوون: نینۆك: خوون: خوێن. واتە: جێ نینۆکـی ئـەو نـازارانـەکـە روو خـۆیـانیان

شـــیرینی قـــامەت قـــیامەت نـــەوەرد
سـەڵای فـەرز بـەرگ ئـازیەتی ئـاوەرد(١)

هـەنی فـتوای شـەرع بـادە نـۆشـان بـۆ
حـــەڵاڵی کـاڵای مـاتەم پـۆشـان بـۆ(٢)

وەشـــەن ئـەو بـاڵا چـون بـەو کـاڵاوە
بـــازش ئـەو کـاڵا هـەر بـەو بـاڵاوە(٣)

حـــەیات جـــە زوڵمـــات جـیا نـمەبۆ
کـــاوە وە بـــێ بـــەرگ سـیا نـمەبۆ(٤)

هەڵکەندووە، وەك مانگی یەك شەوە وایە بە ڕوویانەوەکە نیشانە ماتەمو مەینەتی پێوە بێ. ئەمە ئیشارەتە بەوەکە ئەستێرە ژمێرەکان ئەڵێن هەر مانگێکی یەك شەوە ڕەنگی سوور بنوێنێ نیشانەی شەڕو شۆڕە.

(١) قامەت: باڵا. قیامەت نەوەرد: بیابانی قیامەت تەی کەر. ئازیەتی: تەعزیە. ئاوەرد: هێنا. واتە: جوانیی باڵای ئەو خاتوونەکۆچ کردووەکە بیابانی قیامەتی تەی ئەکرد بانگی هەڵدا بۆ فەرز بوونی پۆشینی بەرگی ماتەم. مەولەوی لێرەدا بە وشەی «قامەت» ئیشارەت بۆ «قامت»ی نوێژ ئەکا کە وردێکی تایبەتی‌یە بەر لە نوێژ بە دەنگی بەرز ئەخوێنرێ بۆ ڕاست بوونەوەی نوێژکەران. وە بە وشەی «سەلا» ئیشارە بۆ «صلاة» ئەکا بە مەعنای نوێژ. واتە: وەك چۆن بە دوای «قامت» کردنا نوێژی فەرز دێ، بە دوای قامەتی ئەو نازارەکۆچ کردووەشا پۆشینی بەرگی ماتەم فەرز بووە. لێرەدا بە پێی عیلمی بەدیع لە بەینی وشەی «قامەت»و «قیامەت»دا هونەری «جناسی ناقص» هەیە، وەك چۆن لە بەینی «قامەت»«سەلا»دا هونەری «طباق» هەیە.

(٢) هەنی: ئیتر. کاڵا: پارچە، قوماش. واتە: مادەم کە ئەو مرد ئیتر با شەرع فتوای حەڵاڵ بوونی شەراب خواردنەوە بدا، چونکە قوڕگی خەڵك پڕ بووە لە گریان وە لە شەراب بەولاوە بە هیچی‌تر چاك نابێتەوە، کەواتە شەراب خواردنەوە دورستە، وە با شەرع فتوای حەڵاڵی پۆشینی بەرگی ئازەیەتی بدا.

(٣) وەشەن: جوانە. بازش: لێی گەڕێ. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٤) حەیات: ئاوی حەیات. زوڵمات: تاریکی. کاوە: میسکی بۆن خۆش. سیا: ڕەش.

[٨]

پەیغام(١)

پـــەیغام بــــاڵای خــــەمبارەکـــەی تـــۆ
خـــەمیای حـــەڵقـەی گـۆشـوارەکـەی تـۆ(٢)

چـــەند وە ســـەرگۆشـــی وە گـۆشت ئـاوەرد
چون بەد بەخت بیم تـۆ گـۆشت نـەکـەرد(٣)

[٩]

پەی کەسێ

پـەی کــەسێ خـــاسەن هـــەوای ســەیر بـاخ
مـاسیوای مـەعشووق نـە بـۆش ئـاخو داخ(٤)

☞

واتە: باڵای ئەو ئازەیەتی بارانە زۆر جوانە بەو بەرگە رەشەی بەریانەوە، کـەواتـە لێـیان گەڕێ با هەر ئەو بەرگەیان لەبەرا بێ، چونکە ئەوانە وەك ئاوی حەیات وان، هەروەك ئەو لە تاریکی دایە ـ بە پێی ئەفسانەی کۆن ـ ئەمانیش ئەبێ لە بەرگی رەشا بن، وە ئەوانە وەك میسکی بۆن خۆش وانە، ئەبێ بەرگی رەشیان لە بەرا بێ وەك ئەم پێستێکی رەشی هەیە.

[٨]

(١) مەولەوی لەم دوو شیعرەیا لومەی دۆستێکی ئەکا کە چـەند جـار راسـپێریـەکـی ناردبوە لای، بەڵام ئەو گوێی نەدابوویە.

(٢) پەیغام: راسپێری. خەمیا: چەمیوە. گوشوارە: گوارە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بـە شیعری پاشەوە.

(٣) سەرگۆشی: چپە. واتە: راسپێریـەکـەی مـنی خـەفەتباری تـۆو چـەماوەی ئـەڵقـەی گوارەکەت، چەندجار بە چپە درا بە گوێتا، بەڵام چونکە من بەدبەخت بووم تـۆ گـوێت نەدایە.

[٩]

(٤) هەوا: ئارەزوو. سەیر: تەماشا کردن. نەبۆش: نەیبێ. مـەعنای ئـەم شـیعرە لەگـەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

مــن جــفت مــەعشووق دەرد هــەمڕازمـەن
چـــون بــاز ســەرچــڵ وادەی بــازمەن(١)

[١٠]

پەنج بیەن وە شەش(٢)

پەنج بیەن وە شەش، شەش روو کەرد نە پـەنج
حــەریر نــە مـابەین بـیەن گـەوهەر سـەنج(٣)

[١١]

پیری

پــــیری و فــەقیری و کــەسیفی، هــەر ســێ
نــــەبۆ وە هــــیجران بــار هــیچ کــەسێ(٤)

---

(١) جفت: لەگەڵ. هەمراز: هاورێ. واتە: ئارەزوو کـردنی سـەیری نـاو بـاخ بـۆ کـەسێ باشەکە جگە لە یار خەفەتێکی لە دڵا نەبێ، بەڵام من سەرەڕای یـار دەردیش بـووە بـە هاوڕێم، وە وەك بازی سەر چڵان، یان وەك بازی ئوقرە نەگرتوو، وادەی بازدانمە وە خۆم پێ ڕاگیر ناکرێ لە باخا بۆ سەیر کردن.

[١٠]

(٢) مەولەوی لەم شیعرەیا شێوەی نووسین روون ئەکاتەوە.
(٣) حەریر: ئاوریشم، مەبەس قاقەزە. گەوهەر سەنج: گـەوهەر ڕێك خـەر. واتـە: پێنـج پەنجەکەم لەگەڵ قەڵەمەکەی دەسما بوون بە شەش، وە ئەم شەشە روویان کردووەتە پێنج پەنجەکەی ترم، قاقەزەکەیش لە بەینی ئەم دوو دەسـتەما بـووە بـە گـەوهەر ڕێك خـەر. مەبەسیش لەگەوهەرەکە تیپە نووسراوەکانە.

[١١]

(٤) کەسیفی: پیس و پۆخڵی. هیجران بار: باری مەینەت. واتە: یـاخوا پـیری و هـەژاری و پیس و پۆخڵی نەبن بە باری مەینەتی سەرشانی هیچ کەس.

تیپی تێ

[١]

تەژنەی گیان[(١)]

تــەژنەی گــیان وە لەب سـەودای سـەبووری
کــەفتەبێم نــە گــێج دەریــاکـەی دووری[(٢)]

دیـــم نـــەشئەی فـێنك سـێراوی سـەردا
شـــنۆی زیـــندەگـیم ئـاما وە بــەردا[(٣)]

چــێش «خــضر» نـامەی تـۆش ئـاوەردەوە
دەك رســـتگار بـــۆ ئـیحیام کــەردەوە[(٤)]

یـــاوا پـــێم پـــەرێم زایـــەڵەی زاریت
زگـــاری زامـــەت بــێ دەوای کــاریت[(٥)]

---

[١]

(١) مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی لە وەرامی برادرێکیا نووسیوەکە ئەو ئیزنی دۆستێکی خۆیو مەولەویی دابوو بڕوا بۆ سەفەرێك، ئەو برادەرەی زوری پێ ناخۆش بووەکە ئەو دۆستە بڕوا بۆ سەفەر، مەولەویش هەروا پێی ناخۆش بووە، جا برادەرەکەی مەولەوی بۆ مەولەوی ئەنووسێ من زۆر عاجزم لەبەر خەفەتباریی تۆ بە هۆی سەفەری دۆستەکەمانەوە، وە بۆ ئەو خەفەتباریی تۆیە عاجزترم لە عاجزییەکەی خۆم لەبەر سەفەری ئەو، وە بانگی مەولەوی ئەکا بڕوا بۆ لای تا هەندێك پێکەوە رابوێرن. مەولەویش لە وەرامی ئەو برادەرەیا ئەم پارچە هەڵبەستە ئەنووسێ:

(٢) تەژنە: تینوو. گیان وە لەب: گیان هاتووە سەر لێو. کەفتەبێم: کەوتبووم. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «تەژنە» نووسراوە «خەستەی» واتە ماندوو بووم... بەم پێیە ئەم پارچە هەڵبەستە یەکێك ئەبێ لە پارچە هەڵبەستەکانی تیپی خێ.

(٣) سێراوی: تێراوی. سەردا: دەرکەوت. شنۆ: شنە. ئاما وە بەردا: هاتەوە بە بەرا.

(٤) چێش: چونکە. رستگار: رزگار. واتە: تینوو بووم، لە تاو خۆڕاگرتنم لە بەر دەردی دووریی دۆست، گیانم گەیشتبوە کونە لووتم، وەکەوتبوومە گێژاوی دەلیای دووریەوە، لە ناکاو دیم نەشئەی فێنکی تێراو بوون سەری داو شنۆی ژیانم هاتەوە بە بەرا، چونکە خدری فروستادەت نامەی تۆی هێنا. دەك سا خوا رزگاری کا وا زیندووی کردمەوە.

(٥) یاوا: گەیشت. پەرێم: بۆ من. زگاری: زوری. زامەت: زەحمەت. کاری: کاریگەر.

مــزانــوو، هــام فــەرد، پـڕ شـەرتو شـۆنـی
یـــــارم، دڵدارم، غـــەم خـــوارم تـــۆنـــی(١)

بـــەڵام تـــۆیـــچ ئـــاخر ڕەنـــجت بـــەردەبێ
چـــەند جـــار ژار مـــار دووریت وەردەبێ(٢)

پەی چێش وستانێت ئەی مەهلەکەی سەخت
فــــــتوای لوات دا، لواوە بـــــێ وەخت(٣)

زوانت، وەخــــتێ ئــــیزنش تـــەڵەب کـــەرد
لاڵ کـــەی نـــمەبۆ چـــەنی «ئـا»ش ئـاوەرد(٤)

چـــەم بـــێ پـــەی دیـــنش بـینایش کـەم بـی
گـــۆش بـــێ شـنەفتش سـەداش مـاتەم بـی(٥)

تــەن بــێ کـێشیش خـەستەی هـیجران بـی
دڵ بـــێ مـــەنزڵگـــەی مـــەیلش وێران بـی(٦)

☞

مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(١) مزانوو: ئەزانم. پڕ شەرتو شۆنی: بە وەفاو شەرتی. تۆنی: تۆی.

(٢) تۆیچ: تۆیش. بەردەبێ: بردبوو، کێشابوو. وەردەبێ: خواردبوو.

(٣) وستانێت: منت خستە. ئەی: ئەم. لوا: ڕۆیشتن. واتە: نامەکەتم خوێندەوە، وە حتاڵی بووم لە هاوارو گریانت بۆ من، وە زوریت بە هۆی زەحمەتی کاریگەری بێ دەرمانتەوە. من ئەزانم تۆ دۆستێکی بە وەفای وە یارو دڵدارو خەمخۆری منی، بەڵام خۆ تۆیش چەند جار ژاری ماری دووریت چەشتبوو وە ئەتزانی چەند ناخۆشە، ئەی بۆچی منت خستە ئەم مەینەتەوەو ڕێگای ڕۆیشتنی یارت داو ئەویش بە ناوەخت ڕۆیشتو بەجێی هێشتین.

(٤) واتە: وەختێ کە ئەو دۆستە داوای ئیزن دانی لێ کـردی بـۆ ڕۆیشـتن، زمـانت، لاڵ کەیەکە بێ، چۆن «ئا»ی پیاهاتو ڕێگای برِوا؟.

(٥) پەی دینش: بۆ روانینی. شنەفتش: گوێ لێبوونی. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٦) بارکێشیش: بارکێشانی. ئەم زەمیری «شین»انە هەموویان ئەگەڕێنەوە بۆ دۆستەکەی.

چ دادێ مــدۆ خــاکــم وە ســەر بــۆ
ئــیسە تــەمای مــن یــا زایــەڵەی تــۆ(١)

مــەعلووم بــی وەنــەم حــەسرەتت کــێشان
پەی سەیرو ســوحبەت ســەفای دڵ رێشــان(٢)

هــام رەفــێقـم دەرد، هــام ســوحبەتم کـۆس
وێم جە وێم خاڵی، مەوج مـدەو جـە دۆس(٣)

(١) مدۆ: ئەدا. واتە: بینایی چاوم کز بووە بە هۆی نەڕوانینەوە بۆ ئەو، وە گوێم پڕ بووە لە هاواری خەفەتی دوورکەوتنەوەی بە هۆی نەبیستنی قسەیەوە تا ببێ بە مایەی خۆشی، وە لەشم ماندوو بووە لە بەر دیار نەبوونی ئەو تا باری بکێشێ، وە دڵم وێران بووە چونکە جاران مەنزڵگەی مەیلی ئەو بوو، وەکە ئێستا ئەو نەماوە چۆڵ بووەو کەسی تیا نیە، ئیتر سا خاك بە سەرم چ سوودێکی هەیە تەماو ئومێدی منو هاوارو گریانی تۆ.
وەئەگەر «ی»ی «بی» بە درێژی بخوێنینەوە، بە مەعنا «بوو» وەك ئەوەش دەس ئەدا، مەعنای وا لێ دێتەوە: چاوم هەبوو بۆ دیتنی ئەو، بە ڕۆیشتنیو نەدیتنەوەی، بینایی کز بووە، وە گوێم هەبوو ئەی بیست، ئێستا کە ئەو نەماوە سەدای خەمو خەفەتی تیایە، وە لەشم هەبوو باری ئەوی ئەکێشا، ئێستا بە هۆی نەمانی ئەوەوە ماندوو بووە، وە دڵم هەبوو مەنزڵگەی مەیلی ئەو بوو، کە ئەو ڕۆیی وێران بوو. بە پێی ئەم مەعنایە ئەوە ڕاستەکە لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «شنەفتش» نووسراوە «مەشنەفتش»، وە لە جیاتی «بارکێشیش» نووسراوە «بارکێشش».
وە ئەگەر لە جیاتی «بی» بخوێنینەوە «پەی» وەك لە هەندێ نوسخەدا نووسراوە، مەعنای وای لێ دێتەوە: چاو کە بۆ دیتنی ئەوم دانابوو بە هۆی دوورکەوتنەوەیەوە بینایی کەم بووە، وە گوێ کە بۆ بیستنی قسەی خۆشی ئەوم ئەویست، ئێستا کە دەنگی ئەوی تیاپڕ بووە لە سەدای خەمو خەفەت، وە لەشم هەبوو بۆ بارکێشانی ئەو، ئێستا لەبەر دوور کەوتنەوەی ئەو مانوو بووە، وە دڵم هەبوو کردبووم بە مەنزڵگەی مەیلی ئەو، ئێستا وێران بووە چونکە ئەوی تیا نەماوە. بە پێی ئەم مەعنایەش هەر «بارکێشیش» ڕاستە نەك بارکێشش. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «شین»ە زەمیرەکان لە هەموو نیوەی شیعرەکاندا، زەمیری «تی» هەیە. بەم پێیە مەولەوی ڕاستەو خۆ قسە لەگەڵ برادەرەکەی ئەکا، بەڵام گۆڕانی مەعنای شیعرەکان لە سنووری گۆڕینی زەمیر لە «غایب»ەوە بۆ «مخاطب» دەرناچێ.
(٢) وەنەم: لێم. کێشان: کێشاوە. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٣) هام سوحبەتم کۆس: کۆس کەتن بووە بە هاوڕێم. مەوج مەدەو: شەپۆل ئەدەم.

تا ئەو بەو جەماڵ دڵ دەستە پاڵەن
من سەیرم مەحاڵ، سەفام بەتاڵەن(١)

جەو بۆ نۆ فەردم ئیستیفا بێزەن
دامەنەش لایق ئەی پەراوێزەن:(٢)

شێوە ئەر ئێدەن من کەردەنم سەیر
فام، خودا حافز! دین، بنیش وە خەیرا(٣)

تۆ سەروەش وەی سەیر سەفاو بەختەوە
من وێڵ وێڵ وەی زام سزای سەختەوە

تۆ هەر سات شادیت بێ ئەندازە بۆ
من هەر لاد دەردێ پەرێم تازە بۆ(٤)

تۆ وێنەی بولبول مەست هەوای گوڵ
من چون بایەقوش چوڵ نەوای دڵ(٥)

---

(١) دەستە پاڵ: کەسێکە کەوتبێ لەسەر شان.

(٢) جەو بۆنۆ: بەو بۆنەوە. فەردم: شیعرم. ئیستیفا: پارچە قوماشێکی جوانە وەك تاقە. دامەنەش: داوێنەی. ئەی: ئەم. واتە: زانیومەکە زەحمەتت کێشاوەو خۆت ماندوو کردووە بۆ ئامادەکردنی سەیرانو رابواردن بۆ هاورێ دڵ بریندارەکانت، بەڵام من ئەم رابواردنەم پێ ناکرێ چونکە دەردو کۆس کەوتن بووە بە هاورێم، وە خاڵی بوومەتەوە لە خۆمو فکری خۆمم پێ نەماوەو شەپۆل ئەدەم لە خەیاڵی دۆستا، چونکە تا ئەو بەو جوانی‌یەو شۆخو شەنگی‌یە بێ کە دڵ ئەکوتێ بە عەرزاو لە سەر لا ئەی خا، من سەیرو خۆشیم پێ ناکرێ، بۆیە شیعری من وا ئەوەندە جوانو رازاوەیەو پارچەی ئیستیفا لە بەر چاو ئەخا، وە داوێنەی شیعرم شایانی ئەوەیەکە ئەم شیعرانەی پاشەوەی بۆ بکرێ بە پەراوێز.

(٣) ئێدەن: ئەمەیە. دین: ئایین. بنیش: دانیشە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە پێکەوە دێن.

(٤) هەر لاد: هەرکاتێ. پەرێم: بۆم.

(٥) بایەقوش: باڵندەیەکە بە نەگبەتی ناوبانگی دەرکردووە.

پەرێ تۆ راحەت، پەرێ من زامەت
هەردوو سڵامەت، تا رۆی قیامەت(١)

[٢]

تەدریس و تەقدیس(٢)

تەدریس و تەقدیس، تەمجید بێ دەنگەن
حەسارەی تەقریر تەوحید بێ رەنگەن(٣)

پارچەی تەئلیفات شێخ «مهاجر»
گرانەن، نیەن مشتەری و تاجر(٤)

---

(١) پەرێ: بۆ. واتە: شێوەی دۆست ئەگەر ئەو شێوەیە بێ کە جاران من دیومە، ئەفامم لا ئەمێنێ و نە ئایین وە ئەبێ ماڵاوایی‌یان لێ بکەم، کەواتە تۆ بۆ خۆت بەکامەرانی رابوێرەو سەرخۆشی بەختیاریی خۆت بە، منیش بە زامی سەختی خۆمەوە سەری خۆم هەڵئەگرم، ئیتر خوا بکا تۆ هەر تاوێ لە خۆشی و شادمانی‌یەکی بێ ئەندازەدا بی و منیش هەموو وەختێ دەردم بۆ تازە بێتەوە، تۆ وەك بولبول بە بۆنی گوڵ مەست بی و منیش وەك بایەقوش لە چۆڵی‌یەکدا بم کە جگە لە ئاوازەی دڵی خۆم هیچی تیا نەبیسم، هەردووکمان بە سەلامەتی بژین تا رۆژی قیامەت بەڵام تۆ بە رەحەتی و من بە دەردو مەینەتەوە.

[٢]

(٢) مەولەوی ئەم غەزەلەی بۆ خزمەتی شێخ محمد جەسیمی برای شێخ قادری دانەری شەرحی «تهذیب الکلام» نووسیوەکە یەکێ بووە لە زانا گەورەکانی سنە بە بۆنەی کوێر بوونی خۆیەوە. ئەم غەزەلە لە هەندێ نوسخەدا بەشێکە لە غەزەلی «بینایی دیدەم تۆ وە سڵامەت» کە لە تیپی «بێ»دا بڵاومان کردەوە.

(٣) تەدریس: دەرس وتنەوە. تەقدیس: بە بێگەرد زانینی خوا. تەمجید: شان و شکۆ بۆ خوا دانان. حەسارە: شوورە. تەقریر: روون کردنەوەی دەرس. تەوحید: خوا بە یەك دانان، مەبەس عیلمی کەلامە. واتە: دەنگی دەرس وتنەوەو تەقدیس و تەمجید کردنی خوا نایەت لە خوێندنگاکەمەوە بە هۆی کوێر بوونمەوە، وە شوورەی خوێندنگای عیلمی تەوحیدم رەنگ و رووی نیە.

(٤) شێخ مهاجر: مەبەس زانای بەناوبانگ شێخ «عبدالقادری مهاجر»ە. ئەم زاتە کوڕی

«کشف الغطا»ی سەدر موحەممەد جەسیم
غونچەی نەشکەفتەن بێ شنۆی نەسیم(١)

☞

زانای گەورە «شێخ محمد سعیدی تەختەیی» مدرسی مزگەوتی «دار الاحسان» بووە لە سنە، وە سێ برای وەك خۆی زانا بووە «شێخ جەسیم»و «شێخ نسیم»و «وسیم»، وە لە پاش وەفاتی باوکی لە جێگەی ئەو بووە بە مدرسی «دارالاحسان»، تا ساڵی ١٢٧١ی هیجری‌دا لە سەردەمی والیی کوردستان «غوڵام شاە خان»ی مەشهوور بە «امان الله خان»ی دووهەمدا لە ئەنجامی کارەساتەکەی «کاروانسەرا»دا کە لە نێوان شێعەو سوننی‌دا قەوما، لەگەڵ شێخ نەسیمی برایا سنەیان بەجێ‌هێشتو هاتن بۆ سلێمانی وە لەوێ دامەزران. بەڵام شێخ جەسیمو شێخ وەسیمی برای هەر لە سنە مانەوە، هەرچەند والی لەسە مزگەوتی «دارالاحسان» لای‌بردنو شێخ یوسفی مەردۆخیی خزمیانی کرد بە مدرس تیایا چونکە لایەنگری خۆی بووە. موشتەری: کڕیار. تاجر: بازرگان. واتە: کتێبە عیلمی‌یەکان کە شێخ «عبدالقادری مهاجر» دای‌ناون کەس نەماوە بی‌یانلێتەوە بە فەقێ، چونکە لەو ناوچەیەدا تاقە مامۆستایەك کە ئەو کتێبانەی زانیبێ هەر مەولەوی بووە. ئەو کتێبانەی شێخی مهاجر بریتین لەمانە: سێ شەرح لە سەر کتێبی «تهذیب الکلام» وە نامیلکەی «اثبات الواجب» وە حاشیەی «الزوراء»و «الحوراء» کە «جلال‌الدینی دوانی» دای‌ناون لە عیلمی کەلاما، وە حاشیە لەسەر حاشیەی «مصلح الدینی لاری» لە سەر شەرحی «قاضی» لە بەشی «طبیعیات»و «الهیات» لەکتێبی «الهدایە»ی «اثیر الدینی ابهری» وە گەلێ کتێبی‌تر. مەولەوی لەم شیعرەیا کتێبەکانی شێخی مهاجری شوبهاندووە بە پارچە قوماشی گرانبەها کە نە بازرگانێك هەبێ توانای فرۆشتنی ببێ وە نەکەسیش بتوانێ بیکڕێ. بەڕاستی مەولەوی لە زانایدا شایانی ئەم پیاهەڵدانەی خۆیەتی کەکردوویەتی، بەڵگەش دانراوە بە نرخەکانیەتی لە عیلمی کەلامدا بە عەرەبی‌و فارسی‌و کوردی.

(١) نەشکەفتەن: نە پشکووتوو. واتە: کتێبی «کشف الغطاء» کە زانای گەورە «صدر العلماء شێخ محمد جسیم» دای‌ناوە، وەك چۆن خونچە بە بێ شنۆی نەسیم ناپشکوێ، ئەویش بە بێ نەسیمی زانستی ئیمە دەم ناکاتەوەو نازانرێ. مەولەوی لەم شیعرەی‌دا دوو هونەری «بدیع»ی بەکار هێناوە، یەکەم یەکخستنی «خونچە»و «نەسیم» کە پێی ئەڵێن «طباق»، دووهەم کۆکردنەوەی «جسیم»و «نسیم» کە پێی ئەڵێن «جناسی ناقص».

بـــێ نـــازەن كـــيتاب «عـــطا»ى «دولتـــين»
يەند ڕێزان قەترەى خوم جـە عـەين عـەين[(١)]

تــــەفاوت نـــيەن تـــێشدا جـــە مـــابەين
شوبهەى شينو سين مـيسل عـەينو غـەين[(٢)]

بـــاڵ نـــمەدۆ تـــەير تـــەحرير وە هـــەمدا
گـــا وە رووى رۆمدا، گـــاوە عـــەجەمدا[(٣)]

ئـــــومەناى دەوڵەت جـــــە گـــــردين لاوە
نـــە ئـــينتيزارەن چـــەم نـــە رووى راوە[(٤)]

تـــەوانـــــاى وانـــــاى فـــەرمان نـــەمەندەن
چـــەپەر بـــێ جـــواو، خـــەبەر پـــا بـــەندەن[(٥)]

---

(١) عەطاى دەوڵەتەين: «عطاء الدولتين» كتێبێكە، هەرچەند نەمدیوە بەڵام بـە هـەندێك نيشانەدا وا ديارە باسى مەزهەبى شێعەو سوننى ئەكا، وە بە نيازى نەهێشتنى ناكۆكىو لە يەك نزيك كردنەوەى دەوڵەتى عوسمانيى سوننى مـەزهەبو دەوڵەتـى ئـێرانـى شـێعـە مەزهەب نووسراوە. عەين: سەرچاوە. عەين: چاو. واتە: ئەوەندە فرمێسكى شـينى وەك خوم لە سەرچاوەى چاوم هاتووەتە خوارەوەكتێبى «عطاء الدولتين» بێ نازكەوتووە.

(٢) تەفاوت: جياوازى. تێشدا: تيايا. شين: ئيشارەتە بۆ شێعە. سين ئيشارەتە بۆ سوننى. عەين مەبەس لە قسەى راستو رۆشنە. غەين: مەبەست قسەى غەڵەتو تاريكە. هەڵيش ئەگرێ هەر مەبەس ناوى تيپەكان بێ. واتە: بە هۆى كوێر بوونمەوە فەرق نەماوە لەكتێبى «عطاء الدولتين»دا لە نێوانى شوبهەى شـيعەكـانو دەلـيلى راسـتى سـوونىيەكـاندا، وە جياوازى نەماوە لە نێوانى رۆشنو تاريكا، يان جـياوازى نـەماوە لە بـەينى تـيپى شـينو سينو، عەينو غەين دا، چونكە فەرق بە چاو ئەكرێ، وە منيش چاوم نەماوە.

(٣) باڵ نمەدۆ: باڵ لێ نادا.واتە: باڵدارى نووسينم بە هۆى كوێر بوونمەوە، وەك جـارى جاران ناداتە شەقەى باڵ، جـارێك بـەرەو وڵاتـى رۆمو جـارێك بـەرەو وڵاتـى عـەجەم. مەولەوى لێرەدا تواناى نووسينى خۆى شوبهاندووە بە باڵدار.

(٤) ئومەنا: امناء. گردين: هەموو. مەعناى ئەم شيعرە لەگەڵ شيعرى دوايىدا دێ.

(٥) وانا: خـوێندنەوە. چـەپەر: مـەئموورى پۆسـتە. جـواو: جـواب، وەرام. واتـە: پـياو

سـەهلەن بـینایی دیـدەی مـەعدووم سـەند
داخـم هـەر ئـیدەن ئـاخ پـەی یـاران مـەند(١)

بـــەڵام کـــێن بـــدۆ نـــەی راگـــوزەردا
شـــان وە شـــان شـــێر قـــەزاو قـــەدەردا(٢)

مـــەحبووبەن هـــەرچـــی مـــوقتەزای قـــەزان
مەغووبەن جەلای هـەر کـەس پـێش رەزان(٣)

هــەر شـێرێ جـە شـیر شـێران شـیر وەردەن
گەردەن پەی زەنجیر تەقدیر کـەچ کـەردەن(٤)

بـــارێ ئـــەگـــەر هـــەور ئـــەلتاف بـــاری
پـــەی مـــەدەدکاری وە دڵدا بـــاری(٥)

☞

ماقوڵانی رۆم و عەجەم چاویان لە رێیەو بە تەمان منیان پـێبگـات، بـەڵام مـن تـوانـای خوێندنەوەی نامەی ئەوانم نەماوە تا وەرامیان بدەمەوە، لە بەر ئەوە مەئمووری پۆسـتە ماتڵەو خەبەر پێی بەسراوە.

(١) مەند: مایەوە: واتە: کوێر کردنی مەولەوی وەنەبێ لە خۆیا شتێکی گران بێ، وە مـن بۆ چاوم خەفەتبار نیم، وە بۆ ئەوە خەفەتبارم کەکوێر بـوونەکـەم بـووە بـە مـایەی خـەم خەفەت بۆ دۆست و برادەرانم.

(٢) کێن: کێیە. بدۆ: بدا. نەی: لەم. واتە: بەڵام چار چیەو کێ هـەیە لەم رێگـوزەرەدا بتوانێ شان بدا لە شانی شێری قەزاو قەدەر؟.

(٣) پێش: پێی. رەزان: رازیە. واتە: هەرچی قەزاو قەدەری خوا پێویستی بکا خـۆشـە، وە هەرکەس بە قەزاو قەدەر رازی بێ پێی ناخۆش نابێ.

(٤) وەردەن: خواردووە. واتە: هەر شێرێ شیری شێری خواردبێ گەردەن کەچ ئەکا بـۆ قەزاو قەدەری خوا. مەبەس شێر ئینسانی مەردە.

(٥) بارێ: بە هەر حاڵ، هەر چۆن بێ. باری: خوای گەورە. مەعنای ئەم شـیعرە لەگـەڵ شیعری دوایی دا دێ.

دیـــدەی ســەر ئــەر شــی دیـدەی سـرِ کــافین
ئــێد دای مــونافین ئــەو دەوای شــافین(١)

ئـــێد وەزیـــفەی گـــڵ، ئــەو لەتــیفەی دڵ
ئەو چون مـەنزڵەن، ئـێد بـێ چـون مـەنزڵ(٢)

ئـــەو بـــەقاش نــیەن، فــەناش تــاقییەن
ئــێد عــەتای تــاقیو بــاقیو لاقــییەن(٣)

---

(١) ئەر: ئەگەر. شی: لەکیس چوو. دیدەی سرِ: چاوی دڵ. واتە: بە هەر حاڵ ئێستەش کەکوێر بووم، ئەگەر هەوری لوتفی خوا بۆ کۆمەکی بارانێکی رەحمەت بە سەر دڵما بارێنێ من زەرەر ناکەم چونکە هەرچند چاوی سەرم نەماوە خۆ چاوی دڵم ماوە، وە بەسمە، بە تایبەتی کە چاوی دڵ گەلێ قازانجی زۆرترە لە چاوی سەر، بەڵکو موناسەبەیان بە یەکەوە نیە بە هۆی ئەوەوەکە چاو تەماشای حەرامی پێ‌ئەکرێ، وە سەیری شتی وا ئەکا کە ئینسان مەشغووڵ ئەکا لە یادی خوا، وە وەکو دەردێك وایەکە لەگەڵ تەندروستیدا یەك نەکەوێ، بەڵام چاوی دڵ لە بەر بیر کردنەوەی لە شتی بە سوود وەك دەرمانێی شیفا هێنەر وایە. مەولەوی لەم سێ شیعرەی پێشوویدا هونەری «جناس»ی بەکار هێنا وەك کۆ کردنەوەی وشەی «شێر»ی بە مەعنا پیاوی ئازاو «شیر»ی بە مەعنای خواردەمەنی، وە «باری»ی بە مەعنای خوای گەورەو «باری»ی لە بارانەوە وەرگیراو، وە «سەر»و «سرِ».
(٢) بێ چون: ئەوەی کەکەسی لە وێنە نیەکە خوایە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٣) تاقییەن: تەحقیقە، راستە. لاقی: بە ئینسان گەیشتوو. واتە: ئیشی چاوی سەر ئەوەتە سەیری شتی مادی بکا، بەڵام ئەرکی سەرشانی چاوی دڵ ئەوەتە خەریکی کارو باری مەعنەوی بێ، وە چاوی سەر جێگای شتی مادیی تیا ئەبێتەوەکە وێنەی بێ، بەڵام چاوی دڵ ماواو مەنزڵی خوای بێ وێنەیە وەك لە حەدیسا هەیە:
«قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ الرَّحْمٰنِ».
واتە: دڵی پیاوی موسوڵمان بارەگای خوایە، هەروەها چاوی سەر مانەوەی بۆ نیەو گومانی تیا نیەکە ئەفەوتێ، بەڵام چاوی دڵ بەخششێکی راستو دەوام دارو بە خوا گەیشتووە.
لێرەدا مەبەسی مەولەوی ئەوە نیەکە چاوی سەر لە هەموو روویەکەوە خراپو بێ‌سوودە، وە چاوی دڵ لە هەموو سەرێکەوە باشو بەکەڵکە، چونکە ئاشکرایەکە هەردووکیان شتی

[٣]

تەختەی مۆبەت تاش[١]

تــەختەی مـۆبـەت تـاش، نـەجار دڵ تـەنگ
گـــیر گـێج دام کـــڵافـــەی شـــەوڕەنگ![٢]

نــــامەی ئـــایرین گــــەرمی ئــــەنگێزت
دووی پووش جـەستەی دەردیـنان خـێزت[٣]

یـــاواو حـــاڵیـــم بـــی یـــەك یـــەك ئـــیشاران
خەندەم کەرد، هەیهای، دەردەکـەن یـاران[٤]

☞

چاكو خراپیان پێ ئەکرێ. بەڵکو مەبەسی ئەوەیە ئەو چاکەیەی بە چـاوی دڵ ئـەکـرێ بەکەڵك ترە لەوەی کە بە چاوی سەر ئـەکـرێ. لە راسـتیدا سـەعاتێك بـیر کـردنەوە لە عیبادەتی حەفتا ساڵ بەکەڵكترە، وەك لە حەدیسا هەیە.

[٣]

(١) مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی لە وەڵامی نامەی دۆستێکیا نووسیوەکە ناوی «مەلا عبدالرّحیمی نجاری» بووەکە لە نامەکەیا باسی سۆزی دڵی خۆی کردووە بۆ مەولەوی بە هۆی تەئسیری مورشیدیەوە لە سەرەتای تەریقەت وەرگرتنیا.

(٢) موبەت: محبەت، خۆشەویستی. نەجار: دارتاش. گیر: گیر خواردوو. گێج: پێچ. دام: داو. شەوڕەنگ: تاریك وەك شەو. واتە: ئەی ئەو دۆستەی کـە تـەختەی خـۆشـەویستی ئەتاشی، وە ئەی دارتاشی دڵ تەنگو گرفتاری پێچی داوی کلافەی رەشی خۆشەویستی. مەولەوی کە لەم شیعرەدا بە «نەجار» بانگی کردووەتە مەلا «عبدالرّحیم» کە ئەم پـارچـە شیعرەی بۆ ناردووە، وە مەلا «عـبدالرّحـیم»یش خـەڵکـی دێی «نـجار» بـووە لەویـەری سیروانەوە لە نزیکی «پاوە»، نەزاکەتێکی جوانی بەکار هێناوە.

(٣) ئەنگێز: بەرپا کەر. دوو: دووکـەڵ. جـەستە: لاشـە. دەردیـنان: دەرداوی. خـێز: بـرز کەرەوە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دواییدا تەواو ئەبێ.

(٤) خەندەم کەرد: پێکەنیم. واتە: نامە ئاگراوییەکەت کە گەرمای بەرپا ئەکردو دووکەڵی هەڵئەساند لە لەشی برینداری وەك پووشمان، پێم گەیشتو لە هـەموو ئـیشارەتەکـانی گەیشتمو دام لە قاقای پێکەنینو وتم ئەرێ وەڵڵا دەردەکەیە ئەویش گرفتار بووە!.

ئـەر راسـەن دۆسـیت دۆسـەکـەی گیانی
مـن وە دار کـۆڵەك خـەمان مـزانـی(١)

هـوون بـێ پـایان دەردم وەردەبـۆ
تـەجرەبەی تـۆڕدام عـەشقم کـەردەبۆ(٢)

هـاڵای گـرپەی دەرد ئـەو بـاڵای ئـاڵا
نـەکـوورەی دەروون نـە گـرتەن بـاڵا(٣)

دام دوو بـادەی سـەیاد قـاتڵ
نـەپێچـیان نـەدەور پـای شکستەی دڵ(٤)

فـرسەت نـەکـەوتەن بـەو رەنگ قـادر بـۆ
جـەفاش فـراوان، وەفـاش نـادر بـۆ(٥)

دەخـیل زووتـەر کـێش پـات ئـەو دماوە
نـەگـنی نـەی تـۆڕدام وە هـەردوو پـاوە(٦)

---

(١) ئەر: ئەگەر. کۆڵەك: کۆڵەکە. خـەمان: داری چـەمیوە. مـەعنای ئـەم شـیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٢) هوون: خوێن. وەردەبۆ: خواردبێ. تۆڕدام: تۆڕ داو.

(٣) هاڵای: هێشتا. ئاڵا: جوانو بەرز. نەگرتەن باڵا: بەرز نەبووەتەوە. واتە: برای شیرینم ئەگەر بە راستی دۆستمی و من بەکۆڵەکەی راگیرکەری داری خەمو مەینەتی خۆشەویستی ئەزانی و لات وایە من خوێنی دەردو ئازارم خواردووەو تۆڕ داوی خۆشـەویستیم تـاقی کردووەتەوە، باوەڕم پێبکەکە پێت بڵێم هێشتا بڵێسەی دەرد لەکوورەی دەروونتەوە بەرز نەبوەتەوەو زۆرت ماوە...

(٤) دووبادە: دوولۆ. سەیاد: راوچی. مەعنای ئەم شیعرە بە شیعری دوایی‌یەوە بەسراوە.

(٥) قادر بۆ: بتوانێ. واتە: داوی دوو لۆی راوچیی کـوشندە هـێشتا نـەئاڵاوە لە قـاچی شکاوی دڵت، وە هێشتا بۆی هەڵنەکەوتووەکە بتوانێ وەفای کەم بێ لەگـەڵتاو سـزای زۆرت بدا.

(٦) کێش: بکێشەرەوە. نەگنی: نەکەوی. واتە: دەخیلتم زووتر پێت بکێشەرە دواوە پێش ئەوەی بە هەردوو پێ بکەویتە ئەو تۆڕداوەوە.

جـــەو دمـــــا وە دەس پـــای ئـیستیغناوە
لەرزی وە ســــــەر تـــەڵ دار فـــەناوە[١]

ســـــەر وەنـــــەت بـــبۆ وە بـــار گـــەردەن
بـــوازی هـــەر ســـات ئـــاوات وە مـەردەن[٢]

نــە پـــەی ئـــەو رەویـــەی بـەینەت داری بـۆ
نــە پـــەی تـــۆیـــچ مـەرگ رستگاری بـۆ[٣]

ئەو سـەبر، ئـەو تـاقەت، ئـەو تـەوانـای دەرد
نەدیت خەرجـم کـەرد فـائێدەش نـەکـەرد[٤]

ئـــیسە ســـۆچـیای گـــەرمی دڵ ســـەردیم
ســـەودایـــی ســـارای دەرد بـــێ دەردیـــم[٥]

ئـــەر مـــژنەوی خـــاس، وەرنـــە مـــزانـــوو
مـــەرگ پـــەرێ تـــۆیـــچ مـــدۆ نـــەزانـــوو[٦]

---

(١) جەو دما: لەوەوپاش. واتە: ئەگینا لەوەوپاش بە سەر تەڵی داری لە ناو چوونەوە بـە دەم بای بێ‌موبالاتی دۆستەوە ئەلەرزی.

(٢) وەنەت: لێت. ببۆ: ئەبێ. بوازی: ئەخوازی.

(٣) واتە: ئەو وەختە نە ئەو ئاگای وەفاو بەین ئەزانێ، وە نە تۆیش بە مردن رزگار ئەبی.

(٤) تەوانەی دەرد: دەرەقەتی دەردو مەینەت هاتن. نەدیت: نەت دی. واتە: نەت دی من چەند خۆم راگرت کەچی کەڵکی هیچی نە بوو؟.

(٥) سۆچیا: سووتاو. واتە: ئێستا من سووتاوی گەرمای دڵ ساردیی یـارم، وە گـرفتاری دەردێکم کە لەکەسەوە دیار نیەو بە جۆرێکەکەکەس بە دەردەدارم نازانێ.

(٦) مژنەوی: ئەبیسی. پەرێ: بۆ. زانوو: ئەژنۆ. واتە: جا ئەگەر گوێم بۆ شل ئەکەی باشە، ئەگینا خۆم ئەزانم کە مەرگ بۆ تۆیش دێتە سەر ئەژنۆو خۆی ئامادە ئەکا.

[٤]

تەئسیر خەیاڵ [١]

تـــەئسیر خـــــەیاڵ کـــردەی مـــن ســـەردا
ســـــــتی شـــەرمندەن ســـەرشی وە وەردا [٢]

ســـەنگی ســـەنگی بـــار تـــاوان زۆر کـــەردەن
پـــیری بـــەدنامەن قـــامەت خـــەم کـــەردەن [٣]

تـــــەن خـــــــەمیاوە، یـــــانێ دەســــــتوورەن
وادەی هـــۆرێزنـــای گـــیان ئـــەو حـــوزوورەن [٤]

تـــــاوان رای نـــــــەفەس رجـــــا گـــــرتەن لێم
کـــــردە یـــــاگـــــەی دەس تـــەما نـــاستەن پێم [٥]

---

[٤]

(١) مەولەوی لەم پارچە شیعرەیا باسی وەزعی پیریو چەمینەوەو فەلسەفەی چەمینەوەی باڵای خۆی ئەکا.

(٢) شی: چوو. واتە: ئەنجامی بیر کردنەوەم لەکردەوەی بەدم دەرکەوت، لەبەر ئـەوەی سستیو تەمەڵیم لەکردنی ئیشی باش شەرمەزار بوو، وە سەرم دانەوی‌یەوە.

(٣) سەنگی: قورسی. سەنگی بار: بـاری قـورس. خـەم چـەمیوە. واتـە: قـورسی بـاری قورسی گوناحە زۆری هێناوەو باڵامی چەماندوەتەوە، کەچی پیری بەدناو بووەو خەڵك ئەڵێن ئەوە چەماندوویەتەوە.

(٤) خەمیاوە: چەمیاوە. هۆرێزنا: هەستاندن. واتە: ئـەم لەش چـەمینەوەیە ئیشارەتە بـۆ ئەوەکەکاتی ئەوە هاتووەگیان راست بێتەوە بچێ بۆ حوزووری خوا، چونکە هەرکەس کە هەڵسێتەوە سەر پێ ئەبێ جووڵەیەکی بۆ بکاو لەو جوڵەیەدا سەری دانەوێنێ. مەبەس لە چوون بۆ حوزووری خوا، مردنە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «خـەمیاوە» نـووسراوە «نامیاوە» ئەمیش هەر بە مەعنای ئەوە.

(٥) را: رێگا. نەفەس: هەناسە. یاگە: جێگا. ناستەن: نەهێشتووە. واتە: گوناح رێگای لێ گرتووم کە هەناسە بدەمو تکات لابکەم، وەکردەوەی خـراپ جێگـەی دەسـی هـیوای پێ نەهێشتووم.

پـــای هــەوەس تــەزان، ئــارەزوو مــۆڵەق
مــەندەن وە رەحـــمەت بــێ پـایان حـەق[١]

دامـــــنەکـــــەی ئــایێر دەروونــم تــۆنــی
وەی دوو فــەردەوە مــوغەننی کــۆنــی؟[٢]

یــــارەبی نــــەو شـــــەو تــاریکەی فــانی
هــــەر تــۆ وەکــردەی بــەدیم مــزانــی[٣]

ئــای ســوبح مـەحشەر سـەر ئـەفگەندە وێم
شـەرمەندەی حـوزوور خـوداو بـەندە وێم[٤]

(١) تەزان: تـەزیوە. مـولەق: مـعلّق، سـەرگەردان. واتـە: پـێی هـیواو هـەوەسم تـەزیوەو جوڵەی پێ ناکرێ، ئارەزوویشم سـەرگەردان بـووە، بـەس مـاوەتەوە سـەر رەحـمەتی نەبڕاوەی خوای گەورە.
(٢) دامنەکەی: داوێنەکەی. کۆنی: لەکوێی. واتە: لەم کاتەدا کە مـن دامـاوم و دڵم سـارد بووەتەوە، تۆی بووی بە داوێنە بۆ خۆش کردنی گڕی ئاگری دەروونم، ئەی گۆرانی بێژ، دەسا لەکوێی بێی بە ئاوازە خۆشەکەت ئەم دوو شیعرەم بۆ بڵێیت و گڕ بەربدەیتە دەروونم. دوو شیعرەکەش ئەمانەی دواوەن.
(٣) واتە: خوایە لەم شەوی تـاریکی دنـیای فـانی‌یەدا، هـەر تـۆی شـارەزای کـردەوەی بەدمی و چاوت لێ‌یەتی، دەسا بەزییتپیاما بێتەوە.
(٤) سەرئەفگەندە: سەر داخستوو. وێم: خۆم. واتە: ئەگـینا ئـەبێ لە بـەرەبەیانی رۆژی مەحشەرا سەری خۆم داخەم و خەجاڵەت باری حوزووری خواو بەندە ببم.

[٥]

تەرك ئینتیزار(١)

تـــەرك ئـــینتیزار حـــەیات کـــەردەنم
یـــانێ ژار مـــار دووری وەردەنـــم(٢)

شـــنۆی رەشـــەبای زووســـان هـــیجران
ســەرچـــڵەی عـەیشم کـەردەن وە بـوریان(٣)

کـــڵێڵەی خـــەفەت نـــەسەر کـاوەی دڵ
مـــەزرەعەی شـــادیم کـەردەن بـێ حـاسڵ(٤)

مـــن جـــە خـــێڵخـــانەی مـــەینەت پـامـاڵم
کـــۆن بـــەینەت داریٚ پـــەرسۆ ئـەحواڵم؟(٥)

مـــەر ئـــازیز وە خـــەیر تـــەشریف بـاوەرۆ
نـــەی گـــێجـــاو خـــەم دەسگـــیریم کـەرۆ(٦)

---

[٥]

(١) مەولەوی لەم پارچە شیعرەیا سکاڵای حاڵی خۆیو باسی خەمو مەینەتو دووریی دۆستان ئەکاو داوای لوتفی دۆستان ئەکا.

(٢) کەردەنم: کردوومە. وەردەنم: خواردوومە. واتە: دەسم لە چاوەڕێیی کـردنی ژیـان هەڵگرتووە، چونکە ژەهری ماری دووریی یارانم خواردووە.

(٣) زووسان: زستان. بوریان: بوریانی. واتە: شنەی رەشـەبای زسـتانی دووریـی یـاران ئەوەندە ساردە، سەرەتای ژیانمی،کە وەرزی لاویمە،کردووە بە بوریانیو دای رزاندووە. مەولەوی لێرەدا سەردەمی لاوێتیی خۆی شوبهاندووە بە سەر چڵی درەخت کە سـەرما بیباو دایڕزێنێ.

(٤) کڵێڵە: بەو بەفرە ئەڵێن کە لەلا شانی شاخە بەرزەکانا گرد ئەبێتەوەو ریچکە ئەبەستێ. کاو: بەرزی. واتە: کڵێڵەی مەینەت لەسەر بەرزایی دڵم بە جۆرێ زۆری هێناوەکێڵگـەی شادیو خۆشی دڵمی فەوتاندووەو کارێکی لێ کردووە هیچی لێ نەیەتە بەرهەم.

(٥) کۆن: کوا. پـەرسۆ: بپرسێ. واتـە: مـن لە نـاو هـۆزی مـەینەتو خـەما گـوم بـوومو شوێنەوارم کوێر بووەتەوە، دەسا کوا دۆستێکی بە وەفا لێم بپرسێتەوەو بە دواما بگەڕێ؟.

(٦) باوەرۆ: بێنێ. نەی: لەم. واتە: مەگەر ئازیزەکەم بە خێریەت تەشریف بێنێ بۆ لامو لەم گێژاوی مەینەتەدا دەسم بگرێو رزگارم بکا.

بــــنۆشــــنۆ وه دڵ ســـەهبای مـــەیل وێش
پەی وەخت مەردەن حەسرەت نـەبۆ پـێش[١]

[٦]

تا جە داخی تاق[٢]

تــا جــە «داخـــی» تــاق، جــفت خــەمەنان
راس بــــاڵا چـــون چـــەوگان چـــەمەنان[٣]

شـــەماڵ وه خـــزمەت ئـــەو زامـــان خـــەتەر
بشـــۆ، ئـــەر پـــەرساش ئـێدش جـوا‌و دەر:[٤]

گـــــیرۆدەی ئـــــازار ســـــەخت فـــيراقـــەن
هـــەر چـــەند مـوشتاقی ئـێنـده مـوشتاقەن[٥]

بــــەڵام تــاو ســـەیل دەردەکـــەی دووریت
لافــــاو هــــووناو رەنــج مــەهجووریت[٦]

---

(١) بنۆشنۆ: بنۆشێ. سەهبا: «صهباء»، مەی. واتە: پیاڵەی شەرابی خۆشەویستی خۆی دەرخواردی دڵم بدا، بەڵکو لەکاتی مردنا داخ‌و خەفەتی تیا نەبێ.

[٦]

(٢) مەولەوی بەم پارچە هەڵبەستەی قسە لەگەڵ شاعیری بەرز «شێخ عبداللّهی داخی» ئەکا کە دۆستی بووە، وە ویستویە سەری لێ بدا بـەڵام بـە هـۆی لافـاوکـردنی ئـاوی سیروانەوە نەی توانیوە بڕوا بۆ لای.

(٣) جفت: جووت. چۆ: دار. چەوگان چەم: گۆچان چەمینەوە. واتە: تا بە تەنها بم‌و شێخ عبداللّهی داخیم لەگەڵ نەبێ، هاو جووتی خەم‌و خەفەت ئەبم، وە باڵای راستم وەکـو داری گۆچان چەمینەوە وا ئەبێ. لە دێهاتی کوردەواری‌دا کـە گـۆچـان دروست ئـەکـەن سەرێکی ئەچەمێننەوە وە بە تووڵی باریك ئەی‌بەستن تا وشك ئەبێتەوەو دەق ئەگرێ. لە بەینی وشەی «تاق»و «جفت»ا بە پێی عیلمی «بدیع» هونەری «طباق» هەیە.

(٤) بشۆ: بچۆ. پەرساش: پرسی. واتە: شەماڵ بڕۆ بۆ خزمەتی ئەو دۆستەم کە گیرۆدەی برینی خەتەرناکە، وە ئەگەر پرسیاری لێ‌کردی لە وەراما بڵێ... واتەکەی دواوەدا بـاس کراوە.

(٥) ئێندە: ئەمەندە.

(٦) سەیل: لافاو. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

تـــانجەرۆی ئـەی چـەم، سـیروان ئـەو چـەم
جۆشاویٚ وە هەم ئەی چـەم تـا ئـەو چـەم(١)

کـــــەڵەك هـــــۆر مـــــدا نـــــمازا دەو لیٚش
رای ئـــامام نـــەوی پـــا بـــنیەو ئـەو پـیٚش(٢)

---

(١) تانجەرۆ: چەمێکە سەرچاوەکەی ئەکەوێتە رۆژاوای سەرووی سـولەیمانی‌یەوە، وە بە بەردەمی «جیشانە» و «هەزار مێرد»ا تێ‌پەڕ ئەبێ وە لە «شارەزوور» لە نزیکی «بیـسەلمێن» ئەڕژێتە ئاوی «زەڵم»ەوە، پاشان هەردووکیان لە نـزیکی «شـەكمەیدان» تـێکـەڵی ئـاوی «سیروان» ئەبن. سیروان: رووبارێکی گەورەیە، سەرچاوەکەی ئەکەوێتە ژووررووی شاری «سنە»وە لەکوردستانی ئێران. ئەم رووبارە لە سێ بەشی گەورە پێك دێ، یـەکـەم ئـاوی ناوچەی «کۆماسی»، دووهەم ئاوی «مەریوان»، ئەم دوو بەشە لە نزیکی دێی «دوورڕۆ»وە تێکەڵ یەك ئەبن وە پێکەوە ئەڕۆن تا لای دێی «رووار» لە ژووررووی «هەجیج»ەوە تێکەڵی ئاوی «گاوەرۆ» ئـەبن، ئـیتر لەوێوە پـێی ئـەوترێ «سـیروان». کـەواتـە سـیروان لە «سـێ روودان»وە گیرواه واتە سێ چەم. جۆشاوە وە هەم: تێکەڵی یەك بووبوون... مەولەوی لەم شیعرەدا چاوێکی خۆی شوبهاندووە بە تانجەرۆو ئەو چاوەکەی شوبهاندووە بە سیروان.

(٢) کەڵەك: چەند پارچە تەختەیەك بە یەکا ئەکوترێ‌و لە ژێریەوە چەند پێستە گای فوو دراوی پێوە ئەبەسرێ‌و ئەخرێتە سەر ئاو بۆ پـەڕانـدنەوەی خـەڵك، ئـەوە پـێی ئـەوترێ کەڵەك. نمازا: نایەڵن. دەولێش: لێی بـدەم. واتـە: بـەڵام ئـاوی لافـاوو خـوێنـاوی دەردی دووریت، وەك ئاوی سیروانو تانجەرۆ لە چاوەکانمەوە ئەڕژانە خوارەوەو تێکەڵی یـەك بووبوون، وە ئەوەندە زۆر بوون کەڵەکیان فرێ ئەداو نەیان ئەهێشت پێ بنێمە بـەر پـێ‌و بپەڕێمەوە بێم بۆ لات.

شێخ عبداللەی داخی کـە پـارچـە شـیعرەکـەی مـەولەوی ئـەگـاتە دەسـتی، بـە پـارچـە هەڵبەستێکی جوان وەرامی ئەداتەوە. وا لێرەدا بۆ زیندووکردنەوەی یادی داخی‌و پیشان دانی پایەی بەرزی لە جیهانی ئەدەبدا، ئەو پارچە هەڵبەستە ئەنووسینەوە:

تەسکین بەخشی دەرد «داخی» داخ نە دڵ ... دامـان وە هـووناو ریشـەی دڵ گـوڵ گـوڵ
یـەك رۆ چـەم نـەچەم گـرەو بـەردە بـێ ... سـەیل خـەم یـانەم وێران کـەردە بـێ
نیشتەبێم چون تەیر دوور وامەندەی گـوڵ ... پەشێو حاڵ، خەمناك، چون سازەدەی دڵ
نـاگـا دەوای دەرد دەروون پـڕ خـاران ... نـۆش داروی زامـان زامـەت ئـەوگاران
یـانی نـامەکـەی خـامەی خـەم رەقـەم ... مەنزومەی مەعدووم چەنی خەم هـەمدەم

[٧]

تۆنەی كۆچدا(١)

تۆنەی كۆچدا كار وێت مەحكەم كەردەن
بەڵام ریشەی مـن جە بێخ ئاوەردەن(٢)

تۆ مەردەی شەهید زیندەی بێ باكی
مـن زیندەی مەردەی دەشت خەمناكی(٣)

تۆ ئازاد پەی سەیر جای جاویدانی
مـن پا بەستەی بەند ئەی دنیای فانی(٤)

☞

یاوا وە سەر دار دەروون پڕ داخان
پەروانەی پای شەم سەلار ئوتاخان
ئەر سەد شەرارەی نائیرەی دووری
تاو دابێ وە تاو كوورەی مەهجووری
گەمیی تەوەنتاو دەرد تەنیاییم
بەردە بێ یەكسەر سۆمای بیناییم
سانام جە قاسید ساكن بی دەردم
وە دیدەی بێ نوور موتاڵاش كەردم
نمەز چەرخ چەپ چەواشەی چەپگەرد
پەی كام دەردی سەر نیگاداریم كەرد
وەرنە مەویا وەخت وانای نامەكەت
گیان كەردام فیدای رەشحەی خامەكەت
رووی ئەجەل چون بەخت سیام سیا بۆ
ناما گیان جەو دەم جەتەن جیا بۆ

[٧]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی «عبدالرّحمان»ی كوڕی مەحمودی یاروەیسی پیاوماقووڵی مەحموودپاشای جاف وتووە.

(٢) تەی كۆچدا: لەم كۆچ كردنەتا. واتە: تۆ لەم كۆچی دوایی‌یەتا ئیشی خۆتت رێكخستووە چونكە بە شەهیدی رۆیشتووی، بەڵام ریشەی منت لە بێخ هەڵكێشاوە.

(٣) مەردە: مردوو. زیندە: زیندوو. واتە: تۆ مردوویەكی شەهیدی لەبەر ئەوە زیندووی‌و ترست نیە، بەڵام منیش كە ماوم‌و بە سەر زیندووم، مردووی دەشتی خەمباری‌و داماویم.

(٤) جاویدانی: نەبڕاوە. واتە: تۆ ئازادی بۆ سەیر كردنی بەهەشت، منیش پێ بەندی ئەم جیهانە لەناو چووەم.

تـــۆ لوای بـــەو ئـــەجر ســـەختی زامـــەوە
مـــن پـــەرێ حـــەسرەت دووریت مـامەوە(١)

پـەی تـــۆ راحـــەت بـۆ، پـەرێ مـن زامـەت
هـــەر شـــەو رۆرۆ بـــۆ تـــا رۆی قـیامەت(٢)

[٨]

تۆپڵاخەی دووکەڵ(٣)

تـــۆپـــڵاخـــەی دووکـــەڵ هـــیجران دڵبـــەر
جەم بووگە وەك هەور نە رووی سەقف سەر(٤)

حـــاشا خـــۆ رەنگـــم هـــیچ نـــەماگـــە پـــێ
ســـەرم وەکـــوو تـــاس دەنگـــی لێوە تـــێ(٥)

کەی کەم ئیستەکەم خـوێنـاو ئـەکـا شـەست
لە دوو پلووسکەی چاو شۆڕاوگەی بەست(٦)

---

(١) لوای: رۆیشتی. پەرێ: بۆ. واتە: تۆ بە ئەجری زامە سەختەکەتەوە رۆیشتی، منیش مامەوە بۆ خەفەت خواردن بە بۆنەی دوورکەوتنەوەتەوە.

(٢) زامەت: زەحمەت. واتە: تۆ بۆ خۆت بحسییتەوەو منیش بۆ خۆم بە زەحمەتو دەردو مەینەتەوە بتلێمەوە تا رۆژی قیامەت، وە هەموو شەوێ لە رۆ رۆو هاوارو گریانا بم.

[٨]

(٣) مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی لە سەر شێوەی قسەکردنی خەڵکی ناوچەی «تاوەگۆزی» وتووەکە نیشتمانی خۆی بووە.

(٤) تۆپڵاخە: تۆپەڵ. بووگە: بووە. واتە: تۆپەڵە دووکەڵی دووریی یار وەك پارچەی هەور کۆبووەتەوە بە سەربانی سەرمەوە. (٥) نەماگە: نەماوە. تێ: دێت.

(٦) کەی کەم ئێستەکەم: جوملەیەکی خەڵکی ناوچەی تاوەگۆزی بەکاری ئەهێنن بە مەعنای «هەمیشەو بە زۆری». واتە: خوێناو بەردەوام لە چاوەکانمەوە وەك باران شەست ئەکاو چۆڕاوگەی بەستووە.

لافــــاو كـــــووچەی جـــەستەی زوخـــاڵی
هـــەرگـــاو هـــەستی هـــەرچـی بـوو مـاڵی(١)

[٩]

تەن وە ئێش دەرد

تـــــەن وە ئـــێش دەرد زامـــەتان خـــەستەن
فـــەڵەك پـــای ئـــامام وە زەنـــجیر بـەستەن(٢)

خــەم زەدەی خـــەم كـێش خـەفەت بـارەنان
بـــەری جـــە یـــاوەر، دوور جـــە یـــارەنان(٣)

چـــەپ گـــەرد هـــەر ساتێ دەردێ مـدۆ پێم
رای ئـــامای قـــاسید ئـــازیز بـــەستەن لێم(٤)

وەشـــڵە هـــەر پـــەی تـــۆن هـــەی شـادمانی
پـــــەیك لەیـــــل ئـــاما وە تـــۆ مـــزگانی(٥)

---

(١) كووچە: كۆڵان. زوخاڵی: رەش بووەوە وەك خەڵووز. هەرگاو: قوڕاو. واتە: لافاوی فرمێسكە خوێنینەكەم كە بە چاوما دێتە خوارەوە، بەكۆڵانی لەشی سووتاوی ڕەش بووەوەما رۆیی و هەرچی نیشانەیەكی بوونم پێوە مابوو هەمووی راماڵی و لەگەڵ خۆیا بردی.

[٩]

(٢) ئامام: هاتنم. بەستەن: بەستووە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەكانی پاشەوە پێكەوە دێن.
(٣) خەم زەدە: خەم لێ داو. خەفەت بارەنان: خەفەتبارم. یاوەر: یارمەتی دەر.
(٤) مدۆ: دەدا. ئامای: هاتنی. قاسد ئازیز: فروستادەی یار.
(٥) وەشڵە: خۆشی: پەیك: شاتر، پەیام هێنەر. مزگانی: مژدە. مەولەوی لە گەڵێ شوێنا وا پیشان ئەدا ئەوو شادمانی پەیوەندیان بە یەكەوە نیە وە هەرگیز یەك ناكەون، چونكە دوژمنی خوێنە خۆری یەكترین و خێری هەر كامیان شەڕی ئەویانە. لێرەشا ئەڵێ: من لەشم گرفتاری دەردی زەحمەتە، وە گەردوون پێی بەستووم ناتوانم بچم بۆ لای یار، وە بەمەش دەس بەردارم نەبوە، ڕێی هاتنی فروستادەی ئەویشی لێ گرتووم كە بێت بۆ لام.

[١٠]

تا تەوانام بێ

تا تەوانام بێ شەو بێداریم کەرد
پەرێ نۆشای جام بێ قەراریم کەرد(١)

وێت واتەن هەر کەس شەوان بێداربۆ
مشیۆ مەست زەوق بادەی مەی خار بۆ(٢)

[١١]

تەرسوون

تەرسوون ئەر بەدەن رەقیب دڵ سەرد
بکەرۆش وە خاك گەردش چەپ گەرد(٣)

☞

کەواتە ئەی شادمانی، هاتنی فروستادەی لەیل بۆ لای تۆیە، چونکە ئەگەر بۆ لای من بهاتایە ئەبوو بە مایەی دڵخۆشیم، خۆ دیارە منو دڵ خۆشیش بەینمان رێك نیە... دەسا مژدە بێ لێتو خۆشی لە خۆت.

[١٠]

(١) تا تەوانم بێ: تا توانام بوو. نۆشا: نۆشین. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دووهەمەوە.

(٢) وێت: خۆت. واتەن: وتووتە. مشیۆ: ئەبێ. خار: پڕ. واتە: تاجوان بوومو هێزم تیابوو شەو نوخونیم کێشا، وە پەلەم بوو بۆ نۆش کردنی پیاڵەی پڕ لە شەرابی بە تۆ گەیشتن. ئێستە ئیتر هێزم تیا نەماوەو چاوەڕێی پاداشی ئەو شەو نوخونییەم، چونکە خۆت فەرمووتە هەرکەس شەو بە بێداری رۆژ بکاتەوە، ئەبێ لە ئەنجاما وە لە پاداشی ئەو شەو بێدارییەیا سەرخۆشی چەشتنی پیاڵەی پڕ لە مەی ببێ.

[١١]

(٣) تەرسوون: ئەترسم. بکەرۆش: بیکا. گەردش: گۆڕان. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

وەخت تـــەماشای ئـــەو بـــەر گـــوزیدەم
شـــەماڵ بشـــانۆ گـــەردش ئـــەو دیـــدەم[١]

[١٢]

تا دڵ

تـــا دڵ وە تـــەمای ئـــەو تـــرفە تـــرفەن
«نحو»م هەر مەحوەن «صرف»م بێ سەرفەن[٢]

[١٣]

تا وە زوڵفو...

تـــا وە زوڵفو رووی تـــۆ تـــەماشامەن
ئـــەدای نـــمای فـــەرز ســـوبحو عـــیشامەن[٣]

(١) بەر گوزیدە: هەڵبژاردە. بشانۆ: بوەشێنێ. گەردش: تۆزی. واتە: ئەترسم ئەگەر هەڵسوورانی چەرخ لەشی بەدکارە دڵ ساردەکەم بکا بە تۆز، هێشتا ئەو هەر دەس بەردارم نەبێ، وە لەکاتی سەیر کردنی یارە ئازیزەکەما شەماڵ هەڵکاو ئەو تۆزی لەشی ئەوە بکا بە چرو چاوما بۆ ئەوەی نەتوانم بڕوانم بۆ یارەکەم!.

[١٢]

(٢) ترفە ترف: بریسکە دانەوە. نەحو: عیلمی نەحو. سەرف: عیلمی سەرف. واتە: تا دڵ بە تەمای شەوقو بریسکەی روخساری یار بێ، نەکەڵك لە خوێندنی عیلمی نەحو وەرئەگرم، وە نە خوێندنی عیلمی سەرفمم قازانجێکی ئەبێ.

[١٣]

(٣) ئەدا: بە جێ هێنان. نما: نوێژ. واتە: تا من خەریکی تەماشای ئەو زوڵفە رەشەی تۆو ئەو روخسارە رووناکەت بم، ئەبێ هەر خەریکی کردنی نوێژی عیشاو بەیانی بم، چونکەکە سەیری زوڵفت ئەکەم وا ئەزانم شەوەو ئەبێ نوێژی عیشا بکەم، وەکە سەیری رووت ئەکەم وا ئەزانم رۆژ بووەتەوەو ئەبێ نوێژی بەیانی بکەم، وە ئیتر نە نوێژێکیتر و نە ئیشێکی ترم هیچ پێ ناکرێ.

تیپی جیم

[١]

جەرگت لەت لەت بۆ(١)

جەرگت لەت‌لەت بۆ چەواشەی چـەپ گـەرد
خالۆت جـیا کـەرد، یـەکـار بـێ تـۆ کـەرد(٢)

دیــدە، وادەی ســەیل هــۆنــەی هووناوەن
دڵە، وەخت بــەزم نــۆشــای زوخــاوەن(٣)

وەش رەنگــی بــازەم، ســادەی بـێ رەنگـی
شــادی بـا وەس بـۆ، وەخـتـەن دڵ تـەنگی(٤)

وەشــی، وادەت شـی وەش ئـامای وە خـەیر
شەوقە، وە تەوق بای تاکەی هـەوای سـەیر(٥)

مــانیای مــەینەت ســەرەو کــۆی ســتەم
«مەعدوومی»ی بەرکۆی سەرەو چێرەی خەم(٦)

---

[١]

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بە بۆنەی دوورکەوتنەوەی ئەحمەد بەگی کۆماسی‌یەوە وتووەکە وا دیارە دوور خرابێتەوە بۆ ناوچەی «رەشت»و «گێلان».

(٢) چەواشە: سەر لێ‌شێواو. خالۆ: مەبەس ئەحمەد بەگە. یەکار بێ... تاد: ئەمەکار بوو تۆ کردت. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «جەرگت لەت لەت بۆ» نووسراوە «خۆ هوونیت نەویم» واتە: خۆ دوژمنی خوێنە خۆرت نەبووم. بەم پێیە جێگای ئەم پارچە هەڵبەستە تیپی «خێ» ئەبێت.

(٣) هۆنە: دارژان. نۆشا: نۆش کردن. واتە: ئەی چاو ئێستا وادەی ئەوەیە لافاوی خوێن برێژی، وە ئەی دڵ ئێستا وەختی ئەوەیە ئاهەنگی زوخاو خواردنەوە بگێڕی.

(٤) وەش رەنگی: رەنگی خۆشی. بازەم لێم گەرێ. با وەس بۆ: با بەس بێ.

(٥) وەشی: خۆشی. شی: بەسەر چوو. وەش ئامای: خـۆش هـاتی. وە تـەوق بـای: بـە تەوقەوە بیت. واتە: ئەی شادمانی وادەت بەسەر چووە، خوا حافیزت بێ بەخێر هـاتی، تۆیش ئەی شەوق یاخوا تەوق بچێتە ملت تاکەی ئارەزووی تەماشاکردنت لەکەللە دەر ناچێ.

(٦) مانیا: ماندوو. سەرەوکۆ: سەرەو ژوورە. بەرکۆ: ئەوەی لە پێشەوە سوار ئەبێ. سەرەو چێرە: سەرەو ژێر. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دواییەوە.

چ وەخـــــتەن دڵەت جـــە شـــادی کـــەیلەن
دەك لێڵاویت بـــۆ یـــە وەفـــاو مـــەیلەن[١]

ئـەو چـەم بـە سـورمەی خـەمناکـی رەشـتە
چەنی گەشت دەشت پای رەشت سەرگەشتە[٢]

هـــام راز ئـــاخو داخ، نـــاڵە نـــەوای نـــەی
دڵ کەباب، چەم جام، خەم ساقی، هوون مەی[٣]

تـــۆ ئـــالوودەی بـەزم جـەرگەی هـام فـەردان
کەیف مەی، سوحبەت گـرۆی هـام دەردان[٤]

ئـــەو ســـەبوون سـفتەی پـڕ داخ بـێ پـەرداخ
تـــۆ بـــۆی شـنۆی بـای ئـێڵاخ نـە دەمـاخ[٥]

---

(١) یە: ئەمە. واتە: هەی ماندوو بووی ئیشو مـەینەتی سـەرەو ژوورەی دەردو بـەڵای ڕۆژگار، وە هەی لە بەرەو ژێرەی خەمو خەفەتا لە پێشەوە سوار بوو، ئێستا کەی وەختی ئەوەیە دڵت پڕ بێ لە شادیو خۆشـی، دەك لێڵاییت دابێت ئـەمەکـەی وەفـاو مـەیلی پێ ئەڵێن. شایانی باسە ئەوەی لە بەرەو خوارەدا لە پێشـەوە سـوار بـبێ زۆر ئـازاری پـێ ئەگات وە هەمیشە ترسی کەوتنە خوارەوەی ئەبێت.
(٢) چەم: چاو. سورمە: کڵە. رەشتە: رەشتوو. چەنی: لەگەڵ. رەشت: شارێکە لە شیمالی ئێران لە نزیکی دەلیای خـەزەرەوە. سـەرگەشتە: سـەر لێ شـێواو. واتـە: ئـەحمەد بـەگ چاوەکانی بە سورمەی مەینەت رەشتووە وە سەرگەردانی گەڕانی دەشتی رەشتە.
(٣) واتە: ئاخو داخ هاودەنگی‌یەتی، هاوارو ناڵە ئاوازەی شمشاڵ‌یەتی، دڵی کەبابیەتی، چاوی پیاڵەی شـەرابیەتی، خەم مەی گێڕیەتی، شەرابەکەشی خوێنی دڵیەتی.
(٤) ئالوودە: تێکەڵ. واتە: تۆ تێکەڵ بەزمو ئاهەنگی کۆمەڵی هاوڕێکـانتیو وەخـتت بـە خواردنەوەوە لەگەڵ هاو دەردەکانت ئەبیتە سەر.
(٥) سەبوون: بایەکی سووزندەیە لە هاوینانا دێ. سفتە: سووتاو. ئێڵاخ کوێستان. واتـە: ئەو سووتاوی بای سەبوونەو دڵی پڕە لە خەفەتو هیچ خۆشی‌یەکی لە دڵا نیە، بەڵام تۆ شنۆی نەسیمی کوێستان داویە لە دەماخت.

ئەو تەشنەی رای چۆڵ سای گەردەن پڕ گـەرد
تـۆ سـێراو نـە پـای وەفـراوان سـەرد(١)

مـلان، سـەربەرزان، کـۆسـاران، هـەردان
بـێ شـەرتان، چـە داخ وەفـاتان مـەردان(٢)

چـێشـەن ئـارایش سـەر تـا وە دامـان
مـەر خـاڵۆم وە عـەزم سـەیرتان ئـامان(٣)

مـەشنیە چـینچین چـنوور نـەکـاوان
تـوخوا مـاتەم بـە، هـاژەی وەفـراوان(٤)

چـنوور نـەکـاوان ئـەو نـەبۆ پـەی چـێش
هـاژەی وە فـراوان ئـەو نـەبۆ پـەی چـێش(٥)

نـەسیم وەس بـویەر وە کـۆسـاراندا
وەسـەن شـانای وەڵگ وە دیـاراندا(٦)

---

(١) تەشنە: تینوو. سا: تەخت. سێراو: تێراو. واتە: ئەو لە رێگای چۆڵو هۆڵا تینوو بووەو تەختی گەردەنی تۆز دای گرتووە، کەچی تۆ لە داوێنی بەفراوی ساردا دانیشتووی و تێراوی.
(٢) ملان: ئەی سەر ملەکان. مەردان: مردم.
(٣) ئارایش: خۆڕازاندنەوە. مەر: مەگەر. ئامان: هاتووە. واتە: چیە خۆتان لە سەرتانەوە تا داوێنتان رازاندووەتەوە، ناشێ خاڵۆ ئەحمەد بەگ هاتبێ بۆ لاتان بە نیازی سەیرکردنتان.
(٤) مەشنیە: شنە شن مەکە. چنوور: گیایەکی بۆن خۆشە بە زۆری لە شاخەکانی هەورامانا هەیە. کاوان: بەرزایی شاخەکان. واتە: تۆ خوا چنووری بەرزاییەکان چین چین شنە شن مەکەن، تۆیش ئەی هاژەی بەفراوان تۆ خوا کش و ماتبەو هاژەت نەیەت.
(٥) واتە: ئەگەر ئەحمەد بەگ دیار نەبێ، چنووری سەرکاوان و هاژەی بەفراوان کەڵکیان چی ئەبێ و بۆچی ئەشێن.
(٦) وەس: بەس. بویەر: تێپەڕە. شانا: هەڵوەراندن و وەشاندن. وەڵگ: گەڵا. دیاران: وڵاتان. واتە: ئەی نەسیم بەس تێپەڕە بەکوێستانەکانا و بەس گەڵای درەخت داوەرێنە بە سەر وڵاتا.

شــنۆی ئــەو بــەرزە ئـەو نـەبۆ پـەی چـێش
لەرزەی سەد تەرزە ئـەو نـەبۆ پـەی چـێش(١)

وە ســەدای ســەروەش دڵ وەش مــەزاقــان
هــــەنی نــــەلەرزۆ کــەڵڕەم نــە تــاقان(٢)

ســەدای مــاردومان ئــەو نـەبۆ پـەی چـێش
سەفای کـەڵڕەمـان ئـەو نـەبۆ پـەی چـێش(٣)

خــاڵخـاسان بـێ ئـان هـەر بـار وە لێو بـان
هــێلانــەی دڵان بــا هــەر پــەشێو بــان(٤)

ئــەو ئــانە پــەی دڵ ئـەو نـەبۆ پـەی چـێش
ئـەو لانـە پـەی دڵ ئـەو نـەبۆ پـەی چـێش(٥)

---

(١) واتە: چونکە ئەگەر ئەحمەد بەگ دیار نەبێ شنەی بەرزاییـیەکـان بـۆچـی بـاشەو لەرینەوەی هەزار جۆرەی داری کوێستانەکان کەڵکی چیە.
(٢) سەروەش: سەرخۆش. دڵ وەش مەزاقان: ئەوانە لە ئاهەنگو رابوادنان. هەنی: ئیتر. نەلەرزۆ: نەترسێ. واتە: ئیتر کەڵەکێوی لە تاقی ئەشکەوتەکانا نەترسن لە دەنگی راچیـیە بە زەوقە سەرخۆشەکان.
(٣) ماردم: تفەنگێکی راویـیە. واتە: کە ئەو دیار نـەبێ دەنگـی تـفەنگ سـوودی چـیە، چونکە هەر ئەو راوچی بوو، وە لەو بەو لاوە لە تفەنگی کەس مەترسی ناکرێ، وەکە ئەو دیار نەبێ ئیتر سەیری رانەکەڵەکێوی سوودی چیە، چونکەکەس نیە لێیان بپێکێ...
(٤) بێ ئان: هەمیشە، بێ ئۆقرەگرتن. بان: بن. هێلانەی دڵان: مەبەس یارانی نازارە. واتە: با یارە دولبەرەکان هەر لێو بەباربن، وە ئەو نازارانەکە هێلانەی دڵن، با هەر پەشێو بن.
(٥) واتە: چونکە ئەگەر ئەو یارانە تاوێك لێو بەبار نەبن ئەبێ دڵشـاد بـن، وە مـادەم کـە خاڵۆی کۆماسی دیاری نیە ئیتر سوودی ئەو تاوە دڵشادیـیەیان چیەو بۆچـی بـاشە؟ وە ئەگەر یاران، کە هێلانەی دڵی دڵدارانـن، پـەشێو تـێکـچوو نـەبن، ئـەبێ جـێگـای دڵی دڵدارێك بن، وە مادەم دڵی ئەو دیار نەبوو تا تیایانا بنیشێتەوە، ئیتر ئەبێ سوودیان چـی بێو بۆچی بشێن؟...

دەخـیل هـەی دەخـیل خـاڵۆكـەی گیانی
وێت نـەی سـەفەردا تـەنها نـەزانی(١)

مـەرگ تـۆم هـەرچـەند تـەشریف بـەردەنی
تـەرك خـەڵتـەو خـاك جـەستەم كـەردەنی(٢)

گـیان، دۆس گـیانی، رەفـیق راتـەن
سـورمەی بـینایش تـۆزەكـەی پـاتەن(٣)

هـەی رۆ نـەواچـی خـودا نـەكـەردە
خـەم وەفـاو بـەینەت نـە ویـرم بـەردە(٤)

بـادەی بـێ وادەی فـەنام وەردەبـۆ
شەرت بۆ، كـامین شـەرت، یـاران كـەردەبۆ(٥)

تـا دڵ جـە لەزەت دیـنت نـاكـام بـۆ
ئـەو زەوقـە تـۆ دیت وەنـەم حـەرام بـۆ(٦)

---

(١) لێرەوە مەولەوی رووی گفتگۆی ئەكاتە خاڵۆی كۆماسی‌و قسەی لەگەڵ ئەكا. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری پاشەوە پێكەوە دێ.

(٢) مەرگ تۆم: قەسەم بە مەرگت.

(٣) دۆسی گیانی: ئەی دۆستی گیانی بە گیانی.

(٤) نەواچی: نەڵێی. ویرم: بیرم، یادم. واتە: دەخیل خاڵۆگیان خۆت لەم سەفەرەدا بە تەنیا نەزانی، چونكە، قەسەم بە مەرگت، هەرچند تۆ تەشریفت بردووەو خاك‌و خۆڵی لەشی منت بەجێ‌هێشتووە، بەڵام ئەی دۆستە گیانی بە گیانی‌یەكەم گیانم هەمیشە هاوڕێتەو تۆزی بەری پێی تۆ دێنێ بە چاویا بۆ بینایی لە جیاتی كلە. كەواتە خوا نەكردە نە فەرمووی خەم‌و مەینەت وەفاو خۆشەویستی تۆی لە بیر بردوومەتەوە.

(٥) وەردە بۆ: خواردبێتەوە. كامین: كام. كەردە بۆ: كردبێتیان. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێكەوە دێ.

(٦) دینت: دیتنت، چاو پێ‌كەوتنت. وەنەم: لێم. واتە: یاخوا شەرابی بێ وادەی مەرگم خواردبێتەوە، وە شەرتی یاران بێ، تا دڵم بێ‌بەش بێ لە لەزەتی چاو پێ كەوتنت ئەو كەیف‌و خۆشی‌یەم لێ حەرام بێ كە جاران ئەم كردو تۆ ئەت‌دێ.

جەستەی خەستەی خـار سـەودایـی خـەجڵ
با بەس بۆ، تـاکـەی، ئـەی دڵ وەشـی دڵ؟[١]

چەپ گەرد بـێ فـرسەت شـانا مـۆرەی نـەرد
عــومرێ بــی ئـاما، ویـەرد، گـوزەر کـەرد[٢]

زەحـــمەتەن خــەلاس جــە دووری وەردە
بـــە هــــووناو بـــەیۆ عــومر ویــەردە[٣]

[٢]

جە گیان سێر وەردەی[٤]

جە گـیان سـێر وەردەی، جـە تـەن هـەراسـان
خاڵوی خەمیای خەم خـاڵ خـاڵ خـاسان[٥]

---

(١) خار: درك. مەولەوی لێرەوە لا ئەکاتەوە بە لای لەشیاو رووی قسەی تێ ئەکاو ئەڵێ: ئەی لەشی نەخۆشی دەردی درکو داڵی مەینەتو شەرمەساری، ئەم شادمانی‌یەی دڵت بەسە تا کەی؟

(٢) نەرد: یاری‌یەکە لە چەشنی تاوڵەو شتی وا.. مەعنای ئـەم شیعرەو شیعری دوایـی پێکەوە دێ.

(٣) وەردە: خواردن. بەیۆ: بگەڕێتەوە. واتە: گەردوونی چەپ گەرد بێ مـوڵەت مـۆرەی نەردی هەڵداو شادیو خۆشی‌یەکەی جارانی لێ‌وەرگرتینەوە، ئەوەی تۆ دیت عـومرێ بوو هات بەسەر چوو، تازە ئیتر زەحمەتە رزگار ببین لە خواردنی دەردی دووریی دۆستان وە بە خوێناو هەڵڕشتنی چاومان رۆژانی رابردوومانو بۆ بگەڕێتەوە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «بە هووناو بەیۆ» نووسراوە «ئەی هوو تا بەیۆ» واتە: ئەی هوو تا عومری بە سەر چوو ئەگەڕێتەوە.

[٢]

(٤) مەولەوی ئەم غەزەلەی بۆ یەکی لەدووکەس نووسیوە: یان شێخ یوسفی خەڵکی دێی «نوسمە» لە نزیکی «پاوە» یان ئەحمەد بەگی کۆماسی، چونکە تەنها لەگەڵ ئەم دووکەسە بە وشەی «خاڵۆ» قسە ئەکا.

(٥) سێر وەردە: تێر خواردوو. خەمیا: چەمیوە. واتە: ئەی خاڵۆی لە گیان تێر خواردووی لە لەش هەراسان بوو، وە ئەی بە هۆی خاڵی خاڵ خاسانەوە پیر بووی پشت کۆماوە...

نــــامەی چــون یــاوا مــولاحەزەت کــەرد
بشۆ وە پا بۆس عەرز کەر جـە رووی دەرد(١)

واچە هەی سـەد جـار «مـەعدوومی» تـوفەیل
پەرسابێت جە رووی گەرمی کوورەی مەیل(٢)

کــۆ جــە دووری مــن چ تــەورەن حــاڵش
کــێ بــەر مــەکــەرۆ خــەم نــە خــەیاڵش(٣)

چون ئەوێ جـە دیـن چـون تـۆیـێ دوور بـۆ
چەم لێڵاو، دڵ تەنگ، تەن سفتەی توور بۆ(٤)

هــەر ســات وە نــەوعێ دەردش خـەتەر بـۆ
حــاڵش چ تــەورەن خــاکش وە سـەر بۆ(٥)

هــام فــەرد نــاڵەی دڵ، ســەیرانگــە ستەم
هام دەرد دووی دەروون، خەم بەرکەرکۆی خەم(٦)

---

(١) چون یاوا: کە گەیشت. بشۆ: برۆ. پابۆس: قاچ ماچ کردن. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ. لە هەندێ نوسخەدا ئەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:

نــامە مکــیانوون مــوانــان پــەرێت گۆش‌دەر وە نامەی دێوانەی سـەرشێت.

واتە: نامە ئەنێرم بۆت ئەخوێننەوە، گوێ شل‌کە بۆ نامەی دێوانەی سەر شێت.

(٢) واچە: بڵێ. توفەیل: خزمەتکار. پەرسابێت: پرسیبووت.

(٣) کۆ: کە ئەو. چ تەورەن: چۆنە. بەرمەکەرۆ: دەرئەما. واتە: کە نامەکەمت پێ گەیشت برۆ بۆ خزمەتی ئەو دۆستە نازارە، قاچی زیارەت کەو بە دەردو ناڵەوە عەرزی بکە بڵێ هەی مەعدوومی سەدجار بە خزمەتکارت بێ، بە هۆی گەرمیی مەیل‌و خۆشەویستیەوە ئەحواڵی منت پرسیبوو، وە فەرمووبووت ئاخۆ لە چی‌یایەو کێ خەم‌و خەفەت لە خەیاڵی دەرئەکا... جوابی منیش لە شیعرە داهاتووەکانا دێت.

(٤) چون: وەك. دین: دیتن، بینین. چەم: چاو. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٥) سات: سەعات. خاکش وەسەر بوو: قوڕ بە سەری.

(٦) واتە یەکێکی وەك ئەو کە لە چاو پێ کەوتنی یەکێکی وەك تۆ دوور بێ‌و لێڵایی چاوی

تــۆ خــاسەن نــەوتوولْ ســەرو ســەراوان
خــەم مــدەی وە بــاد شــنۆی ســەرکاوان(۱)

گــا چــون بــۆی نــەسیم وە رووی شــەتاودا
گــا چــون گــولْ نــەپای چــۆڕەی وەفــراودا(۲)

ســەیر لەرزەی نــەرم ســەوزەی ســەر بــەرزان
ســـەفای گـــولاْلاْن ســـەد تــەرزان لەرزان

ســوب نــە ســەر مــلان سەیادان هــام دەم
شــریخەی مــاردم کــلافــەی کــەڵڕەم(۳)

نــەك چــون ئــەو پابەند قــەلاْی شــار دەرد
جەی وەهار چون وەلْگ پایزان رەنگ زەرد(۴)

☞

داهاتبیو دڵ تەنگی بێو لەشی سووتاوی خۆشەویست بێ وەك کێوی توور، وە هەر تاوی بە جۆرێ گرفتاری دەردی مەترسی لێ کراو بێ، ئەبێ حاڵی چۆن بێ، خاك بە سەری... حاڵی ئەمەیە: هاوارو ناڵەی دڵ هاوڕێیەتی، ستەمو جەوری رۆژگای سەیرانگایەتی، دووکەڵی دەروون هاو دەردیەتی، کۆگای خەمو مەینەت خەفەت دەرکەری دڵیەتی.

(۱) مدەی: ئەدەی. شنۆ: شنەی. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(۲) گا: گاهێ، دەمێك. پای: داوێنی.

(۳) واتە: پێی بڵێ ئەمە بوو حاڵی مەعدوومی کە عەرزم کردی، بەلاْم تۆ وەعزت زۆر باشە ئەی نەونەمامی دار سەرووی سەراو، غەمی خۆت ئەدەی بە بای سەر کێوەکان، وە جار جار وەك نەسیم کە بۆنی گوڵی وەرگرتبێو بە سەر شەتاوانا بڕوا، تۆیش بە گوێ ئاوەکانا گوزەر ئەکەی، جار جاریش وەك گوڵ کە لە داوێنی بەفراوی چۆڕاوگە بەستوودا روا بێ بۆ خۆت گەشە ئەکەیتو تەماشای نەرمە لەرینەوەی سەوزە گیای سەر بەرزان ئەکەیتو لە سەفای گوڵاڵەی کوێستانەکان ورد ئەبیتەوە کە بە سەدان جۆر دێنە لەرزە، وە بەیانییان بە سەر شاخەکانەوە لەگەڵ راوچییانداو گوێ لە شریخەی تفەنگی ماردم ئەگریو سەیری خولخواردنەوەی کەوتنی کەڵەکێوییە کوژراوەکان ئەکەی.

(۴) پابەند: پێ بەسراو، گیرۆدە. جەی: لەم. وەڵگ: گەڵای دار. واتە: وەك ئەو لە قەلاْی

☜

ئاخ نە جەهدو جـەخت داخ زامـەت سـەخت
بـەرگ مـاتەم رەخت نـاڕەسـایی بـەخت(١)

کزەی خەم چـون مـوو خـەم پـەنەش وەردەن
دووریت خـۆ یـەکـجار تـەمامش کـەردەن(٢)

وەخت جـۆش دەرد کـزەی نـاڵەی سـەرد
گـوم بـۆ نـە گـێجـاو گـەردەلوول دەرد(٣)

ئـەو خـەندەی بـێ وەخت مـەیۆش وە دەمدا
مـەگـێلۆ مـاچۆ نـەو گـێجو تـەمدا(٤)

ئـەر هـەر ئـەو بـەختەن، هـەر ئـەو تـاڵەمـەن
دیـدەم دیـدەنیت ئـەڵڵاو ئـاڵەمـەن(٥)

☞

شاری دەردو مەینەتا گرفتار نیتو بەم بەهارە وەك گەڵای درەختی پایزان رەنگت زەرد هەڵنەگەڕاوە.

(١) جەهدو جەخت: هەوڵ دانو رەنج کێشان. زامەت: زەحمەت. رەخت: پۆشاك. ناڕەسایی: ناتەواوی. واتە: ئاخو داخیەتی لەبەر هەوڵ دانو رەنج کێشانی زۆری، وە پۆشاکی بریتییە لە بەرگی خەفەتەکە لە ناتەواوی بەختییەوە پەیدا بووە.

(٢) خەم: چەمینەوە. واتە: کزەکزی خەفەت وەك موو بە ئاگر هەڵقرچێ بەو جۆرە چەماندوویەتیەوە.

(٣) گێجاو: گێژاو. واتە: لەکاتی جۆشی دەردو کزەی هەناسەی ساردیا لە ناو گێژاوو گەردەلوولی دەردا گوم ئەبێ.

(٤) خەندە: پێکەنین. مەیۆش: دێت. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێت.

(٥) تاڵە: «طالع»، بەخت. ئەڵڵاو ئاڵەم: الله اعلم. واتە: ئەو زەردەخەنە ناوەختەکە بەسەر لێویەوەیە لە راستیدا لەبەر شادی نیە، بەڵکو دێتو ئەچێو لە ناو گێژو تەمی هەناسە ساردەکەیا بە زمانی حاڵ ئەڵێ ئەگەر بەختو تالعم هەر بەختو تالعە پێشووەکەم بێ، ئیتر ئازیم مەگەر خوا خۆی بزانی ئاخۆ جارێکی تر ئەت بینمەوە یا نە...

[۳]

جه سەردی مۆبەت

جــە ســەردی مــۆبــەت ئــازیز بــێ گـەرد
جـۆی هـووناو دڵ جـە دیـدەم یـەخ کـەرد(۱)

دەست بــێ رەحـمیش دانـە سینەی شـەوق
گڕ وەردان نە جەرگ جەستەی هەستی زەوق(۲)

زەهــــر خــــەم شــیەن نــە کــام شــادیم
هـــەر دەردەن مـــەیۆ مــوبارەك بــادیم(۳)

هـــەناسەم ریزەی دڵ مـــارۆ ئـــەو بــەر
ســەر کــەردەن زوخــاو جــە زام خـەتەر(۴)

مەینەت چـون تـوجار وە مـەتای سـەد تـەرز
کــەردەن نـە دەروون نـەوای شـادی بـەرز(۵)

---

[۳]

(۱) موبەت: محبت، خۆشەویستی. جۆ: جۆگە. یەخ: سەهۆڵ. واتە: لەبەر ساردیی مەیلی خۆشەویستە بێ گەردەکەم جۆگەی خوێناوی گەرمی دڵم لە ناو چاوەکانما مەیی‌و بوو بە سەهۆڵ.

(۲) وەردان: بەرداوە. واتە: دەستی بێ رەحمیی‌دا بە سەر سنگی شەوق‌و خۆشیما، وە بەو دەستە گڕی بەردا لە جگەری جەستەی قەوارەی زەوق‌و شادیم.

(۳) شیەن: رۆیشتووە. کام: دەم. مەیۆ: دێت. واتە: لەبەر بێ مەیلیی یارەکەم ژاری خەم‌و مەینەت چووەتە ناو دەمی شەوق‌و شادیم وەکارەساتێکم بە سەر هاتووە هەر دەردو بەڵایەو دێت بۆ پیرۆزبایی لێ کردنم.

(۴) رێزە: وردە. مارۆ: دێنێ. ئەو بەر: بۆ دەرەوە. واتە: بە هۆی دڵ ساردیی یارەوە دڵم دافرەقاوەو کە هەناسە ئەدەم وردە پارچەکانی بە دەم هەناسە دانەوە دێتە دەر، وە زوخاوی زامی مەترسی لێ کراوم هێرشی هێناوەو لە رادە دەرچووە.

(۵) توجار: بازرگان. مەتا: مەتاع، شت‌و مەك. نەوا: ئاوازە. واتە: مەینەت وەك بازرگان بە شت‌و مەکی رەنگاو رەنگیەوە لە ناو دڵما ئاوازەی شادی بەرز کردووەتەوە.

دڵ وڵوڵ کـــــەردەن خـــــەدەنگ دووری
سـۆچـــنان جــەستەم دەرد مــەهجووری(١)

هـــانا هـــامدەردان تـــاقەت نـــەمەندەن
جــەورەکـەی ئـازیز ریشـەی دڵ کـەندەن(٢)

بـــــەیدێ وە لای مـــــن حـــالم بـــەدحاڵەن
جـــە دووری ئـــازیز تـەن کـۆی زوخـاڵەن(٣)

بـــزانـــدێ خـــەم چـــۆن کـــەردەنم پـــاماڵ
دەخـــیلم ســـاقی گـــەردەن ســـیم قـــاڵ(٤)

جـــامێ جـــە مـــەعجوون دەرد ئـــەو گـــاران
دورد وامـــــەندەی بـــەزمەکـــەی یـــاران(٥)

پـــێمدەر تـــا ریشـــەی هـــەستی کـــەرۆ پـــەی
قوربان تۆیچ، نەیچی، دەستێ بەر پەی نەی(٦)

---

(١) وڵ وڵ: کون کون. خەندەنگ: تیر. سۆچنان: سووتاندوویەتی. واتە: تیری دووری یار دڵی کون کون کردووم‌و دەردی فیراق لەشی سووتاندووم.
(٢) هانا: هاوار. نەمەندەن: نەماوە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٣) بەیدێ: بێن. زوخاڵ: خەڵووز. واتە: هاوار ئەی هاوار دەردەکانم تاقەتم لا نەماوەو ستەمی دۆست ریشەی دڵی هەڵکەندووم، وەزعم نارەحەتە بێن بە لامەوە، لە دووریی دۆست سووتاوم‌و لەشم بووە بەکۆگای خەڵوز.
(٤) بزاندێ: بزانن. کەردەنم پاماڵ: ریشەکێشی کردووم. سیم قاڵ: زیوی پوختە. نیوەی شیعری دووهەمی ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعرەکانی پاشەوەو مەعنای لەگەڵ ئەوانا دێت.
(٥) مەعجوون: شێلراو. ئەوگاران: گرفتارەکان. دورد: خەڵتەی بنی قاپی شەراب. وامەندە: پاشماوە.
(٦) کەرۆ پەی: بکا پەی، لە بن بیبرێ. نیوەی شیعری یەکەمی ئەم شیعرە مەعنای پێشەوەی تەواو ئەکا، واتە: دەخیلتم ئەی مەی گێڕ کە گەردنت وەك زیوی پاك وایە، پیاڵەیەکم لە پاشماوەی شەرابی ئاهەنگی یاران بدەرێ کە وەك دەرمانی دەردەداران

وه تـــەرزەكـــەی وێت مـــن لاونـــەوه
وه مـــــەقامێ وەش خـــەم تـــاونەوه(١)

بـــا خـاس خـاس هـۆشـم هـیچ نـەمەنۆ پـێم
بـەڵ ئـازیز وه خـەیر رەحـمێ كـەرۆ پـێم(٢)

[٤]

جه من تا دووری(٣)

جـــەمن تـــا دووری ئـەر سـەد فـرسەنگ بـۆ
ئـــەر بـــۆ رازی بـــوو زوانـــم لەنگ بـــۆ(٤)

بـــەڵام چـــێش كـــەروو بـــەڵام هـــەم رازەن
فـــەڵەك كـــەڵەك چـین چـەنیم كـەچ بـازەن(٥)

☞

خەستو شێلراوە، تا بیخۆمەوەو ریشەی بوونم لە بن‌دا ببڕێ. مەعنای نیوەی شیعری دووهەمی ئەم شیعرە بە سراوە بە دوو شیعری پاشەوە.

(١) لاونە: بلاوێنەرەوە. تاونەوە: بتوێنەرەوە.

(٢) نەمەنۆ: نەمێنێ. بـەڵ: بـەڵكو. واتـە: كـاكـەی بـلوێر ژەن تـۆیش دەس درێژ كـە بـۆ بلوێرەكەتو خۆت ئـاسایی بـم‌لاوێنـەرەوە، وە بـە نـەقامێكـی خـۆش خـەمو خـەفەتم بتاوێنەرەوە، با هیچ بیرو هۆشم لانەمێنێ بەڵكو ئازیز بە خێری خۆی رەحمم پێ‌بكا.

[٤]

(٣) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بۆ جەنابی شێخ عومەری بیارە‌رحمه‌الله نووسیوە لە وەڵامی گلەیی كردنی ئەواكە بۆ مەولەویی نووسیوە بۆچی ناچێ سەرێ لێ‌بدا.

(٤) فەرسەنگ: فرسەق، فەرسەخ. واتـە: مـن لەگـەڵ دووریـی دۆسـتانا ئـاشنایيم نـیە، هەتاوەكو ئەگەر ماوەی بەینی من‌و دووری بیشگاتە سەد فرسەق، یاخوا ئەگەر رازی بم بەو ماوەیە زمانم لاڵ بێ، بەڵكو حەز ئەكەم بەینمان زۆرتر بێ، یانی ئەوەندە موشتاقی نزیكیم.

(٥) چەنیم: لەگەڵ. واتە: بەڵام چی‌بكەم بەڵاو مەینەت هاوڕێمە، وە گەردوونی فێڵ بازو كەڵەك نەرەوە لەگەڵما رێك نیە، بۆیە نەم توانیوە بە خزمەت بگەم. لە نێوانی دوو وشەی «بەڵام»دا «جناسی تام» هەیە بە پێی عیلمی بەدیع.

کــــارد مــــەینەتش ئــــیستیخوان کــاوان
«ضــیا»ی دیــدەو دڵ مــەگــێرەم تــاوان[١]

قــــەڵای ویــرم ســـەیل هــووناو بــەردەبێ
بــــورج ئــــاگــــاییم وێران کـــەردەبێ[٢]

کــێشك‌چــی خــەیاڵ خــەم فــام سـەندەبێ
دووکــانچەی بــەدەن بــێ کـەس مـەندەبێ[٣]

فــــرسەت زانــــابێ تــــەریدەی قــــاتڵ
یــــەك‌سەر بــەردەبێ کــاڵای گــیانو دڵ[٤]

خــــەبەر بــــیم هــۆشــم ئــاما وە بــەردا
ئــەم لا گــیان، ئــەو لا دڵ دام وە ســەردا[٥]

---

(١) کارد: کێرد، چەقوی گەورە. ئیستخوان: ئێسقان. کاوان: قڵەشـاندووە. مـەگـێرەم: لێم مەگرە. واتە: کێردی دەردو مەینەت ئێسقانەکانی لەشمی قڵەشاندووە بۆیە ناتوانم جووڵە بکەم، کەواتە تۆیش تاوانبارم مەکە ئەی رووناکی چاوی دڵم. لە بەکار هێنانی وشە «ضیا»دا ئیشارەتێکی جوان هەیە، چونکە لەقەبی شێخ عومەر «ضیاءالدین» بووە.

(٢) ویر: بیر. بورج ئاگاییم: بورجی ئاگادار کردنەوەم. لە گوێ دەلیاکانا برجێکـی بـەرز دروست ئەکەن، وە لە قەلەپۆپەکەیدا چرا دائەنێن بۆ ئەوەی کەشتیەوانەکان لە دوورەوە ببینن وە رێ ون نەکەن، ئەوە پێی ئەڵێن بورجی ئاگادار کردنەوە. واتە: لافاوی خوێناوی قەڵای بیری بردوومو بورجی ئاگادار کردنەوەمی وێران کردبوو.

(٣) کێشك‌چی: ئێشك‌چی. واتە: خەم ئەقڵو فامی لە ئێشك‌چی وجوودم ـکە خـەیاڵە- سەندبوو، وە دووکانچەی لەشم بێ کەس مابووەوە.

(٤) تەریدە: «طریدە»، دەربەدەر. واتە: جەردەی دەربەدەرو پیاو کوژ بە هـەلی زانـیبوو سەرمایەی بوونمی دزیبوو کە دڵو گیانمە.

(٥) واتە: کە خەبەرم بووەوەو هۆشم هاتەوە بە بەرما روانیم بەم لاو بەو لاما سەیرم کرد نەگیانم ماوەو نە دڵم، لە داخانا دام بە سەرما.

لادێ ئـێش سـەخت، سـاتێ وەی رۆ وەی
واتـم چـار نـیەن مـەر بشـوون وە پـەی[(۱)]

دیـم نـاڵچـەکـەی داخ دڵەی پڕ جـە هـوون
شـەقڵش هـانە رووی گـەرد رای دەروون[(۲)]

رەوانتـەر جـە هـەرس وە سـەد قـەترەو دەو
تـا وە مـەکـۆگـەی ئـاسەنەکـەی ئـەو[(۳)]

لاڵامو نـاڵام حـاشات مـوشکوڵەن
گـیان فـیدای تـۆ بـۆ یە بـەڵگـەی دڵەن[(۴)]

سـیوای تـۆ ئـازیز نـەی زەمـانەدا
کـێن گـوزەر کـەرۆ بـەی وێرانـەدا؟[(۵)]

نـە نـیم نـیگایێ، نـەکـەرد تـەماشا
چـێدیش وێنـەی مـاڵ یـاران کـەرد حـاشا[(۶)]

---

(۱) لادێ: تاوێك. بشوون: بڕۆم. وەپەی: بە دوایا. واتە: تاوێك ئێشو ئازارم چەشت بە دەست ئەم کارەساتەوە، تاوێکی تریش هاوارو رۆ رۆم کرد، بەڵام ئاخری وتم کەڵکی نیە ئەبێ بڕۆم بە دوایانا بزانم بۆ کوێ براون.
(۲) شەقڵ: نیشانە. را: رێ. واتە: سەیرم کرد داخو خەفەتی دڵەی خوێناویم کە وەك ناڵ بە قاچیا داکوتراوە، نیشانەی بەجێ هێشتووە بە تۆزی رێگای دەروونمەوە.
(۳) رەوانتەر: سافتر. هەرس: فرمێسك. قەترە: بازرەقە. دەو: راکردنی توند. مەکۆگە: جێگای مەکۆ، پێ چاڵ. مەبەس شوێنی شاردنەوەی ماڵی دزی یە. ئاسانە بەردەرگا. واتە: منیش بە پەلە بە شوێن پێ کەیا هاتمو رێگام هەڵگرت تاگەیاندمیە مەکۆگای ئاستانەکەی ئازیزم.
(۴) لاڵام: لاڵامەوە. ناڵام: ناڵاندم. یە: ئەم. واتە: لێی پارامەوەو ناڵاندم لایاو پێم وت دڵو گیانم لای تۆیە، وە ناتوانی حاشای لێ بکەی، چش لە گیانم، بەڵام ئەم شوێن پێیەکە گەیشتووەتە بەر دەرگاکەی تۆ نیشانەی ئەوەیەکە دڵم لە لای تۆیە، بمدەرەوە.
(۵) نەی: لەم. کێن: کێیە. بەی: بەم. واتە: ئازیز، کێ بێ جگە لە تۆ لەم زەمانەدا روو بکاتە ماڵی وێرانی من. ئەمەش بەڵگەیەکی ترە لەسەر ئەوەکەوا دڵو گیانم لای تۆیە.
(۶) چێدیش: لە مێش. واتە: نە سەیری کردم، نە لایەکی لێ کردمەوە، حاشای لە دڵو

[٥]

جیلوەی جەلای جام[١]

جـیلوەی جـەلای جـام دڵەی پـڕ جـە گـەرد
فـەرمات پـەی تـەزبێح هـا رەوانـەم کـەرد[٢]

پـەرێ تـۆ خـاسەن هـەر شـام تـا سـەحەر
هـەر ژمـارەی وەسـڵ بـاڵای دڵبـەر کـەر[٣]

نـەك چـون مـن «وضـو» وە هـووناو ئـەستە
خـەم سـیواك، نـمای مـەینەتان بـەستە[٤]

نـیشتەی گـۆشـەی تـار نـمازخـانەی دەرد
روو نـە پـای مـیحراو هـەناسان سـەرد[٥]

☜

گیانی منیش کرد وەك حاشای لە ماڵی یاران کردووە. بۆیە وا منیش هۆش‌و دڵم نەماوە، وە ئەگەر نەیەم بۆ خزمەتی تۆو یارانی‌تر عوزرم پەسەندە. مەولەوی لەم شیعرەیا بە شێوەیەکی وردو جوان ئیشارەت ئەکا بۆ ئەوەکە خۆی دڵ‌و گیان بەخت ئەکا لە پێناوی یارا، بەڵام خەڵکی ماڵ بەخت ئەکەن.

[٥]

(١) جارێکیان شێخ «عثمان سراج‌الدین» تەوێڵەﷺ داوای تەزبێحێك لە مەولەوی ئەکا، ئەویش تەزبێحەکەی بۆ ئەنێرێ‌و ئەم شیعرانەی بۆ ئەنووسی.

(٢) جیلوە: خۆ دەرخستن. جەلا: رووناکی. فەرمات: فەرمووت. واتە: ئەی ئەو دۆستەی کە هۆی پاك بوونەوەو رووناکی جامی دڵە پڕ لە تۆزەکەی منی، فەرمووبووت بۆ تەزبێح وا بۆم رەوانەکردی. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «گەرد» نووسراوە «دەرد».

(٣) پەرێ: بۆ. شام: ئێوارە. واتە: تەزبێح بۆ تۆ باشە هەر لە ئێوارەوە تا سبەینێ ژمارەی گەیشتن بە باڵای یاری پێ بکە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «هەر شام‌و سەحەر» نووسراوە «هەر شام، هەر سەحەر».

(٤) وضوو: دەس‌نوێژ. ئەستە: سەندوو، گرتوو. نما: نوێژ. بەستە: دابەستوو. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٥) واتە: نەك وەك من کە دەس‌نوێژ بە خوێناو گرتووەو خەم‌و مەینەت سیواکمەو نوێژی

☞

وەی «وضـــو»و نـــماو وەی سـیواکـــەوە
جـەی گـۆشـەی مـیحراو مـزگی پـاکـەوە[١]

دانـــەی مـــەرجـانی هــەرس مــەهجووری
هــۆنــیای تـای کـرژ رشـتەکـەی دووری[٢]

پــەی ژمــارەی زیکــر کـزەی ئـێش‌و نـێش
کافی‌یەن دەیـدەم تـەزبێحـم پـەی چـێش؟[٣]

[٦]

جە دووریت[٤]

جـە دووریت دەروون مـەوج دەریـای هـوون
مـــدۆ وە جـــەمدا، بـــەڵام چـێش کـەروون[٥]

☞

مـەینەتم دابـەستووەو لە سـووچی تـاریك مـزگەوتی دەردا دانیشتووم رووم کـردووەتە میحرابی هەناسەی سارد.

(١) وەی: بەم. جەی: لەم. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێت.

(٢) مەرجانی: وەك مەرجان. مەرجان رەگێکی سووری دەلیـایی‌یە وەك پـەنجەی دەس. هۆنیا: هۆنراوە. تا: تاڵ.

(٣) واتە: من بەم جۆرە دەس‌نوێژو سیواك‌و نوێژەوە، وە لەم سووچە پاکـەی مـیحرابـی مزگەوتا، دەنکە دەنکەی فرمێسکی مەرجان رەنگی دووریم کە بە تاڵی کـرژی دەزووی هیجران هۆنیومەتەوە، بەسمە بۆ ژمارەکردنی کزەی ئێش‌و دەردی خۆم، ئیتر تەزبێحم بۆ چیە گیانە کەم.

[٦]

(٤) مەولەوی لە ١٢٩١ی ه ئەم پارچە هەڵبەستەی نووسیوە بۆ مەحموود پاشای جاف کاتێك کە پاشا ماڵی لە بەغدا بووە.

(٥) واتە: لە دووریی تۆ ئەوەندە دەروونم پڕ بووە لە خوێناو، شەپۆلی دەلیای خوێن ئەدا بە چاوەکانما وە لەوانەیە خوێن لە چاوەکانمەوە بێتە خوارەوە، بەڵام من ئەبێ چی بکەم تا لەم لافاوە بەغدا نەبا؟ لە شیعرەکانی پاشەوەدا باسی ئەو چارەیە ئەکاکە کردوویەتی لە رووەوە.

پــــاتەخت مــــەحموود «دارالسّـــــلام»ەن
مــــنیچ کــــەمێ فــام ئــەیاز جــەلامەن[١]

ئــــەیازت فـــاماش تـــەفاءول کــەردەن
ســــڵامــەتی تــۆش وە یــاد ئــاوەردەن[٢]

وە خــــارو خــــاشاك مــوژەی چــەسپیدە
سەد بـەستەن نـە دەور سـەرچـەمەی دیـدە[٣]

وەرنــە دەجــلەی غــەم تــوغیان کــەردەبێ
تــا ئـیسە چـەند جـار بـەغداش بـەردەبێ[٤]

---

(١) «دار السلام»: لەقەبی شاری بەغدایە. مـنیچ: مـنیش. ئـەیاز: وەزیـرەکـەی سـوڵتـان مەحموودی غەزنەوی‌یە، لێرەدا مەبەس لێی مەولەوی خۆیەتی. مـەعنای ئـەم شـیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٢) فاماش: فامی. تفاءول: جاران عادەت بوو دیوانی خواجە حافیزی شیرازی یـا هـەر کتێبێکی فاڵ گرتنەوەیان ئەکردەوە بە نیازی ئەوەی دێری یەکەمی ئـەو لاپـەڕەیـەی کـە دەرئەکەوت شیعرێك یا وشەیەکی وابێ لەگەڵ ئامانجەکەیانا بگونجێ، ئەوە پێی ئەوترا تەفاءول. هەروەها ئەم تەفاءولە ئەوەشی گرتووەتەوەکـە چـاو پـێ کـەوتنی دۆسـتێك یـا شتێکی جوان یا بیستنی وشەیەکی خۆش نیشانەی خێر بێ. واتە: بـەغدا کـە نشـینگەو پایتەختی مەحموود پاشایە، منیش کـەمێکـم لە عـەقڵی ئـەیاز هـەیە، ئـەوەم بـە خـەیاڵا هاتووەکە ناو برانی بەغدا بە «دارالسلام» بکەم بە نیشانەی خێر کەوا تۆ هیچت لێ نابێ‌و سەلامەت ئەبیت.

(٣) خار: درك. موژە: برژانگ. چەسپیدە: بە یەکەوە نووساو. سەد بەستەن: بـەستێکـی دروست کردووە. سەرچەم: سەرچاوە. واتە: بە دڕك‌و داڵی برژانگەکانم کە لە تاوی زۆریی گریان نووساون بە یەکا، بەری سەرچاوەی چاومم گرتووە، بۆ ئەوەی شەپۆلی خـوێنـی دەروونم بە دەشتی گەرمیانا نەیەتە خوارەوە بەغدا ببا.

(٤) وەر نە: ئەگینا. واتە: ئەگینا بە هۆی خوێناوی چاوەکانمەوە دجلەی خەم‌و مـەینەت لێشاوی ئەکرد، وە تا ئێستا چەند جار بەغدا ئاو ئەی برد.

[٧]

جۆراب چون من زامان(١)

جـــۆراب چـــون مـــن زامـــان نـــەسرەفتە
وە ســـەر پـــەنجەی پـــای ئیستیغنا کـەفتە(٢)

بـــەدبەختێ چـــون مـن تـەن کـەفتەی کـۆیـێ
یـــا خـــەیاڵ خـــامێ ئـەبلەە چـون تـۆیـێ(٣)

ئـــەو روتـــبەی نـــازك تـــۆ وە دەروون بـــەرد
جـــە رووی گـوستاخی تـۆ ئـارەزووت کـەرد

لەب وە تـــەمای دڵ چـەند حـەسرەتش بـەرد
پـــێش ئـــاوڵە کـــەرد فـــرسەتش نـــاوەرد(٤)

---

[٧]

(١) وا دەر ئەکەوێ مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی بۆ ئەوە وتبێ کە گـۆرەوی‌یـەکـی بـێ کەڵکی بووبێ‌و بە تەما بووبێ لەگەڵ برادەرێکی بێ گۆڕێتەوە بە گۆرەوی‌یەکی باش، بەڵام ئەم داوایەی لێ نەکردبێ بە هیوای ئەوەکە ئەو خۆی بۆی بگۆڕێتەوە، کـەچی ئـەویش هیچی نەوتبێ‌و مەولەوی هەلەکەی لەکیس چووبێ. ئەمجا بەم شیعرانە قسـەی لەگـەڵ گۆرەوی‌یەکەی کردبێ‌و سکاڵای دڵی خۆی هەڵ رشتبێ.

(٢) جۆراب: گۆرەوی. ئیستیغنا: ئیش پێ نەبوون. کەفتە: کەوتوو. مەعنای ئـەم شـیعرەو شیعرەکانی پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٣) تەن کەفتە: لەش داکەوتوو. ئەبلەه: نەفام.

(٤) پێش: پێی، قاچی. ئاوڵە: تولۆق. واتە: ئەی گۆرەویی کەسێکی زام نەسرەوتووی وەك من، کە لەبەر پێویست پێ نەبوون‌و کەڵك پێوە نەمان کەوتوویتە سـەر لووتـی پـێم، مـنی بەدبەختی لەش سووتاوی سەر کێوان بە هیوای ئەوە بووم تۆ ئەو پایە بڵندەت دەسکیر بێ کە ئەو دۆستە بکاتە پێی، وە تۆی نەفامی خەیاڵ خاویش هەر ئەو ئارەزووەت ئەکرد. بەڵام من بە هیوای رەزا بوونی برادەرەکەم وە بە هیوای ئەوەکە ئەو خۆی داوا بکا، ئەوەندە لێوم جووڵاندەوەو هیچم نەوت تا پێی لێوم بوو بە تلۆق، وە هەلەکەم لەکیس چـوو، وە جگە لە خەفەت خواردن هیچم بۆ نەمایەوە.

[٨]

جەبێ کەسی[١]

جــە بـێ کـەسی وێم تـۆم کـەردەن وەکـەس
نــە بــەکـەس شـیای، نـە بـە نـیمەکـەس[٢]

ســـەر جـــە راســـتی کـەردەنم تــوفەیل
من مەجنوون تـۆم، تـۆم کـەردەن وە لەیـل[٣]

[٨]

(١) مەولەوی لەم دوو شیعرەی‌دا گلەیی لەدۆستێکی هیچ لێ نەهاتووی ئەکا.

(٢) واتە: لەبەر بێ کەسیی خۆم تۆم کرد بەکەسی خۆم، کەچی تۆ نە بەکەس بووی بۆم وە نە بە نیوەکەس وە رەنجم بێ هوودە بوو.

(٣) توفەیل: «طفیل»، خزمەتکارو شوێن کەوتوو. واتە: من بە راستیو دڵ پاکی سـەری خۆم کردووە بە خزمەتکارو شوێن کەوتووی تۆ وە خۆم کردووە بە مەجنوونی تۆو تـۆم کردووە بە لەیلی خۆم.

تیپی چیم

[١]

چون وەڵگ شادی(١)

چــون وەڵگ شـــادی مـن وای دووری لەیـل
وەیشووم بەرد ئەو هەرد نەو رشتەی سوەیل(٢)

گــێج سـەر کـاوان جـە سـەردەی بـین کـەیل
بـۆ مـەدان چـون بـۆی بـێ وەفـایی لەیـل(٣)

بـــێ دەس بـــی چـــنار زیــز خـــاتر رێش
بەڵ خـاکـێش کـەرۆ وە سـەردا پـەی وێش(٤)

وی‌کـــۆڵ وەی وەکـــۆڵ پـــەی زەردان دەرد
مـــاساو نـــە ســـەراو رێزان هـەرزان کـەرد(٥)

---

[١]

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بۆ دۆستێکی جافی ناردووەکە لەکوێستان ماوەتەوە لەگەڵ عیلا نەگەڕاوەتەوە بۆ گەرمەسێر، داوای لێ ئەکاکە بگەڕێتەوەو پیێ ئەڵێ درەنگە.

(٢) وەڵگ: گەڵا. وا: با. وەیشووم: وای شووم، بای نەگبەت، مەبەس بای ساردە. نەو رشتە: تازە رەنگ کراو. سوەیل: سهیل، ئەستێرەیەکە پایزان ئەکەوێ. واتە: وەك چۆن بای دووریی لەیل گەڵای درەختی شادیی منی وەراندووە، ساردە بای پایزیش گەڵای دارە زەرد هەڵگەراوەکانی بردووە بەکێوانا، مەبەسی ئەویە گەڵا بە دارەوە نەماوەو زستانی نزیك بووتەوە.

(٣) گێج: پێچو نەسرم. کاوان: بەرزاییەکان. کـەیل: پـڕ. بـۆ: بـوون. واتـە: پێچو لوفـەی شاخەکان پڕ بوون لە سەرما، وە بۆنی سەرمایان لێ دێت وەك بۆنی بێ وەفایی یار.

(٤) واتە: دار چنارەکان لە بەر ئەوەکە گەڵایـان داوەریـوە، بـێ دەس کـەوتوونو زویـرو بریندار بوون، ئیتر مەگەر گڵ بکەن بە سەری خۆیانا لەبەر دارزانی بەرگەکەیان.

(٥) وی‌کۆڵ: بی‌یەکۆڵە. زەردان دەرد: ئەوانە تووشی زەردوویی هاتوون. ماساو: ماسی. رێزان: کەوتن. واتە: دار بی‌یەکۆڵەکان لە بەر سرمای پایز دەردو بەڵا چووەتەکۆڵیان، وە ئەوەندە وردە گەڵای تاڵیان داوەراندووە بۆ ناو رووبارەکان، ماسی‌یەکان هەموو مردوون. کەوتوونەتە سەر ئاو، وە مـاسی زۆر بـووە بـۆ ئـەوانـەی گـرفتاری دەردی زەردوویـنو

کۆچ کەردەن خاسان، چیهرەی ئێلاخان
داوۆ وە هەمدا دیسان نە داخان(١)

رۆی حەشر دووری گەردەن بێ گەردان
بێ‌وادە پیر کەرد کاوان سەر هەردان(٢)

هەور نەو زار زار کلاو ئەو کلاو
مە گێلۆ ئەسرین مەڕێزۆ وە تاو(٣)

ماچی ئەویش دەرد هیجرانش وەردەن
یا چون من بالای ئازیز گوم کەردەن(٤)

وێنەی عوقدەی پێچ ریشەی ئەرواو دڵ
بەستە بۆ جە نم خووی مۆبەت زەنگڵ(٥)

☞

پێویستیان بە ماسی‌یە تەماشای بکەن تا چاك ببنەوە. وە لەکوردەواریدا مەشهوورە زەردووی دار سەیری ماسی بکا چاك ئەبێتەوەو دەردەکەی تووشی ماسی‌یەکە ئەبێت.

(١) خاسان: جوان خاسەکان. چیهرە: روو. ئێلاخ: کوێستان. داوۆ وە هەمدا: داویانە بە یەکا. واتە: هەموو رۆخسار جوانەکان لەکوێستان کۆچیان کردووەو هاتوونەتە خوار لە بەر سەرما، وە ئەو کوێستانانە دیسانەوە لە داخی کۆچ کردنی کچە شۆخەکان روویان گرژ کردووەتەوە.

(٢) رۆ: رۆژ. واتە: دووریی ئازیزە گەردن بێ گەردەکان کە ئەوەندەی رۆژی حەشر نارەحەتە لای شاخە بەرزەکان، ئەو شاخانەی بێ وادە پیر کردووەو سەریان سپی کردووە. مەولەوی لە م شیعرەیا تەشبیهێکی زۆر ناسکی کردووە: شاخەکانی شوبهاندووە بە ئینسانی دڵدار، وە بەفری قەلەپۆپەکانیانی شوبهاندووە بە مووی سەری دڵدارەکان کە لەبەر خەم خەفەت بێ‌وادە سپی بووبێ

(٣) نەو: نوێ، تازە. زار زار: بە عاجزیو زویری‌یەوە. کلاو: بەرزی. مەگێلۆ: ئەگەرێ. مەڕێزۆ: ئەڕژێ. واتە: هەوری تازە بە عاجزی‌یەوە بە سەر بەرزایی‌یەکاندا ئەگەڕێو بە تاو فرمێسك لە چاوەکانیەوە ئەڕژێ.

(٤) ماچی: ئەڵێی. وەردەن: خواردووە. واتە: ئەڵێی ئەویش دەردی دووریی چەشتووە، یان وەك من بالای ئازیزی گوم کردووە وا ئەگەڕێو ئەگری.

(٥) عوقدە: گرێ. ئەروا: ئەرواح، گیان. بەستەبۆ: بەستێتی. خوو: ئارەق. زەنگڵ: زەنگڵە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

سـيلسيلەی پـێچ پـێچ زوڵف نـازاران
زەنگـڵە بـەستەوە جـە دانـەی واران[(١)]

قـازان چـون یـاران ئـاواتـە خـوازان
قـەتارە بـەستەن مـەکـەران رازان[(٢)]

بـێ لەیـل، ئـاخ، ئـامێ، جـە ئـێلاخـەوە
پـەی ئـاخ داخ تـەك دان بـە «ئـاخ داخ»ەوە[(٣)]

جـەیرانـان گـەل گـەل تـازە کـەردەن مـەیل
فەڕ وستەن ئەو زێد پای هەردەی دوجـەیل[(٤)]

---

(١) سیلسیلە: زەنجیر. واران: باران. واتە: هەر وەکـو چـۆن ریشـەی گیانو دڵ بـە نـمی ئارەقی خۆشەویستیو مـەیلی ئـازیزان گـرێ ئـەبەستێو ئـەپێچرێ بـەیەکـا، هـەروەها زەنجیرەی زوڵفی یارانیش قەترەی بارانـی وەك زنگـڵە پـیا شـۆڕ بـووەتەوە. چـۆنیەتیو جوانیی ئەم شوبهاندنە بە بیر کردنەوەیەکی ورد نەبێ دیـار نـادا، چـونکە لە لایـەکـەوە تەشبیهی «محسوس»ە بە «معقول» وە لە لایەکی ترەوە تەشبیهی «مرکب»ە چونکە چ لە لای «مشبە» وە چ لە لای «مشبە بە» یەوە هەر دیمەن سەرنج ئەدرێت.

(٢) قازان: قازەکان. مەکەران رازان: قسە ئەکەن. مەعنای ئـەم شـیعرەو شـیعری دوایـی پێکەوە دێ.

(٣) ئامێ: هاتن. تەك دان: پاڵیان داوە. ئاخ داخ: کێوێکە لە نزیکی قەسری شیرین. واتە: قازەکانی کوێستان لەبەر سەرمای زستان هاتنەوە بۆ گەرمەسێر، وە وەکـو هـاورێیـانی موشتاق ریزیان بەستووەو قسە ئەکەن، بەڵام داخی گرانم لەیلیان لەگەڵ نەبوو، بە داخو حەسرەتەوە بە تەنیا هاتنەوە، وە داخی بێ لەیلیدا پاڵیان داوە بـەکـێوی ئـاخداخـەوە. لە هـەندێ نـوسخەدا لە جیاتی «جـە ئـێلاخـەوە» نـووسراوە «جـە لەیـلاخەوە». لەیـلاخ ناوچەیەکی کوێستانییە لەکوردستانی ئێران.

(٤) جەیرانان: ئاسکەکان. فەڕ وستەن: فەڕیان خستووەتە. زێد: نـیشتیمان، جـێگـای لە دایك بوون. دوجەیل: شوێنەکەی مەجنوونی لەیلا، مەبەس لێرە گەرمە سێرە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

چــــەم ســــیاوەکــەی وە نــاز دیــاکــەم
ســەر رەوێڵەکــەی جــە رەم جــیا کــەم[(١)]

هــــاڵای ســەرمەستەن وە شـنۆی لەیــلاخ
بــــۆی نــەو پــایزش نــامان وە دەمــاخ[(٢)]

شــەماڵ شــۆ هــۆر کــەر بــدەر بــێ درەنگ
ســەیلو تــەم زەردی دیــدەو دڵو رەنگ[(٣)]

هــــوونەی ســــەیل چـــەم وە شــەتاواندا
تــــەم دڵ وە رووی زاخـــــان کـــاواندا[(٤)]

زەردی رەنگ نــە وەڵگ نــەوتووڵ نــەمامان
تــــا لێش مــــالووم بــۆ نــەوپایز ئــامان[(٥)]

---

(١) وە ناز دیاکەم: بە نازەوە روانیوەکەم. سەر رەوێڵ: سەر گەلە. رەم: گەلە. لە هەندێ هوسخەدا لە جیاتی «دیاکەم»و «جیاکەم» نووسراوە «دیاکە»و «جیاکە» وە لە جیاتی «سەر رەوێڵەکەی» نووسراوە «سەر دەلیلەکەی» واتە: پێشەنگی رێگا پیشان دەرەکان.
(٢) هاڵای: هێشتا. شنۆ: شنە. واتە: ئاسکەکان کۆمەڵکۆمەڵ مەیلیان تازەکردووەتەوەو هاتوونەتەوە بۆ گەرمیانو فەرو بەرەکەتیان خستووەتە مەنزڵگەی یاران،کەچی لەگەڵ ئەم سەرماو سۆڵەدا کەکۆچی بە هەمور هاوینە خۆرەکان کردووەتەوە بۆ گەرمەسێر، هێشتا ئاسکە چاو رەشەکەی من سەرمەستی شنەی کوێستانەو بۆنی پایز نەی‌داوە لەکەللەی. مەبەسی مەولەوی لە ئاسکەکان دەستەی نازاران، وە مەبەسی لە ئاسکەکەی خۆی خۆشەویستەکەی خۆیەتی.
(٣) شۆ: برۆ. بدەر: بدە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٤) هوونە: بە خور رۆیشتن.
(٥) لێش: لێی. مالووم: مەعلووم، ئاشکرا. واتە: مادەم ئازیز هێشتا ئاگای لە سەرمای پایز نیە، شەماڵ تۆ بە بێ تەفرە پێ‌دان هەڵسە برۆ لافاوی چاوەکانمو تەمی دڵمو زەردیی رەنگم لەگەڵ خۆت ببە، لافاوی بە خوری چاوەکانم هەڵکە بە چەمەکاندا، تەمی دڵەکەم بنێرە بۆ شاخەکان، زەردی رەنگیشم بدە لەگەڵای تووڵە نەمامە تازەکان تا ئازیز سەیری

مـــەپەرسۆ بـــەو مـــەیل بـێ ســامانەوە
هـــای چ خـــەبەرەن جـــە دامـــانەوە[١]

واچـــە پـــڕ جـــە تـــۆ جـــە وێ فـــەرامـۆش
مـن دیـم، تـۆ حـاڵش نـەژنەوی وە گـۆش[٢]

دیـــدەش یـــەند خـــەیاڵ بـاڵات بـی تـێش‌دا
راگـــەی خـــاو نـــەبی بـــویەرۆ پـــێش‌دا[٣]

یـــەند گـــێڵان بـــەو دەرد شـــەر نـــە دەروون‌دا
بـــا بـــۆی دەرد مـــارۆ وە رووی هـاموون‌دا[٤]

زایـــفیش گـــرەو جـــە کـــا بـــەردەبێ
بای هەناسەی سـەرد گـێج پـێش وەردەبـێ[٥]

☞

ئەم لافاوو تەموگەڵا زەردانە بکاو بۆی دەرکەوێ کە وەرزی پایز هاتووە، بەڵکو ئیتر ماتڵ نەبێ لەکوێستانو بگەڕێتەوە بۆ لامان.

(١) های: ئەمە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٢) واچە: بڵێ. وێ: خۆ. نەژنەوی: نەبیسی. واتە: ئەی شەماڵ کە تۆ لافاوی چاومت هەڵکرد بە چەمەکاناو تەمی دڵمت بەرز کردەوە بە شاخەکاناو گەڵای نەونەمامەکانت بە رەنگی زەردم رەگ کرد، ئەو دۆستە مەیل بێ ئەندازەیە لێت ئەپرسێ دەنگو باسی دەشت چیە، تۆیش پێی بڵێ عاشقەکەت کە پڕە لە خۆشەویستی تۆو لە خۆی خاڵی و بێ ئاگایە، من بە چاوی خۆم دیم حاڵی ئەوەندە ناخۆش بوو یاخوا تۆ بە بیستن نەی بیسی.

(٣) یەند: ئەوەندە. راگە: رێگا. خاو: خەو. بویەرۆ: تێپەڕێ. واتە ٪ چاوەکانی ئەوەندە وێنەی باڵای تۆیان تیابوو رێگەی خەویان تیا نەئەبووەوە پیایانا تێپەڕ بێ، وە خەوی لێ نەئەکەوت.

(٤) گێڵان: گەڕاوە. مارۆ: دێنێ. هاموون: دەشتو دەر. واتە: بە دەردێ لە دەروونەوە سەر کردوویەوە ئەوەندە گەڕاوە، با بۆنی دەردەکەی دێنێ بە وڵاتا.

(٥) زایفیش: زەعیفی. گێج: خول. واتە: ئەوەندە لاواز بووبوو لاوازیەکەی گرەوی لەکا بردبووەوەو بای هەناسەی سارد خولی پێ خوارد بوو.

گـــێج مـــەوەرد پـــووشش بـــەو هـــەناسەوە
سروەی پووش مەوات جـەرووی تـاسەوە:(١)

ئـــازیز شـــۆخ شـــەنگ شـــیرین تـــارەنی
ئـاهووی بـــێ ئـــاهووی وەش رەفـتارەنی(٢)

جـــەڵەو جـــەڵەو گـــەل ســـپی تـــەتاران
دیـــن دیـــدەکـەت وە چـــەم مـــداران(٣)

ئـــێڵاخـــان ســـەردەن بـــازشان، ئـــامان
گـــەرمەسێر وەشـــەن بـــۆرێ وە دامـــان(٤)

تـــا گـــێران یـــاران ئـــاهون رەم رەم
بـــاجت وە گـــەردن، خـــەراجت وە چـــەم(٥)

---

(١) گیج مەوەرد: خولی ئەخوارد. سروە: ئەو دەنگەی لە پـوشەوە دێت بـە دەم بـاوە. مەوات: ئەی‌وت. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٢) تار: تاق کەوتن. ئاهوو: ئاسك. بێ ئاهوو: بێ عەیب. واتـە: پـووشی لەشـی عـاشقە داماوەکەت خولی ئەخوارد بە دەم بای هـەناسەی ساردەوە، وە بـە سـۆزو ئیشتیاقەوە ئەی‌وت ئازیزەکەم تۆ ئاسکێکی جوانی شۆخو شەنگی بێ‌عـەیبی، وە زۆر جـوان تـار ئەکەوی لە ئاسکەکانی‌تر.

(٣) جەڵەو جەڵەو: جەڵەب جەڵەب، کۆمەڵ کـۆمـەڵ. سـپی تـەتاران: ئـاسکە تـاتاری‌یە سپی‌یەکان. دین: دیتن. وە چەم مداران: چاوەڕێنی. واتە: گەلە ئاسکە سپی‌یە تاتاری‌یەکان چاوەڕێی چاو پێ‌کەوتنی چاوتن.

(٤) بازشان: بەجێ‌یان بێڵە. وەشەن: خۆشە. بۆرێ. وەرەوە. واتە: کوێستانەکان سـاردن، دەخیلتم دەسیان لێ‌هەڵگرە، گەرمیان خۆشە وەرەوە بۆ داوێنی چیا.

(٥) گێران: بگرن. رەم رەم: رەوگ رەوگ. چەم: چاو. واتە: وەرەوە بۆ گەرمیان تا کۆمەڵی ئاسکەکان ـکە یارەکانتن ـ باجت بگرنە ئەستۆی خۆیانو خەراجت لە سەر چاو بۆ دانێنو بۆت بهێنن، مەولەوی کە باسی گەردنو چاو ئەکا ئەیەوی ئیشارەت بۆ ئەوە بکاکە جوانی گەردنو چاوی ئاسك بەناوبانگە.

[٢]

چەرخە یە تۆنی(١)

چــەرخــە یــە تــۆنـی ئـەی مـەیلە کـەردی
بــەختە یــە تــۆنــی شــادی ئــاوەردی(٢)

خـــەمە فـــرسەتێ، ئـــامانەن زامـــان
دەردە مـــۆڵەتـــێ نـــامەی لەیـــل ئـــامان(٣)

تـــەحریر خـــوردەی ڕێحـــان بـــێزەکـــەت
تـــەقریر شـــیرین شـــەکـــەر ڕێزەکـــەت(٤)

یـــاوا وە ســـەروەخت خـەستەی دەردەکـەت
مــەڵهــەم دا نــە زام دووری کـەردەکـەت(٥)

---

[٢]

(١) مەولەوی جارێکیان ئەڕوا بۆ «تەوێڵە» بۆ زیارەتی شێخی «بهاالدین»ﷺ چەند ڕۆژێ لەوێ ئەمێنێتەوە، بەڵام چونکە شێخ نەخۆش ئەبێ ناتوانێ چاوی پێ بکەوێ، لەو بەینەدا شێخ نامەیەکی بۆ ئەنێرێ‌و هەواڵی ئەپرسێ، ئەمیش بەم شیعرانە وەڵامی ئەداتەوە.

(٢) چەرخە: ئەی فەڵەك. یە تۆنی: ئەمە تۆی. کـەردی: کـردت. مـەعنای ئـەم شـیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) خەمە: ئەی خەم. دەردە: ئەی دەرد. ئامان: هاتووە. واتە: ئەی فەڵەك ئەمە تۆ بووی ئەم مەیلەت لەگەڵ کردم، وە ئەی بەخت ئەمە تۆ بووی شادی‌و خۆشیت هێنا، توخوا سا ئەی دەردو خەم مۆڵەتم بدەن نامەی لەیلم بۆ هاتووە با بیخوێنمەوە.

(٤) تەحریر: نامەی نووسراو. خوردە: ورد. ڕێحان بێز: ئەو خەتەی کە خـەتیرێحـانی لە بەر چاو ئەخا. «ریحانی» جۆرە خەتێکە. تەقریر: قسە. شەکـەر ڕێز: ئـەوەی شـەکـری لێ ئەوەرێ.

(٥) دووری کەردە: ئەو زامەی کە دووری کردوویە. واتە: ئەی خـۆشـەویستەکـەم نـامە خەت وردەکەت گەیشت کە ئەوەندە جوان بوو خەتی ڕێحانی لە بەر چاو ئەخست، وە قسە جوانەکانت هاتن کە شەکریان لێ ئەوەری وەکەوتنە فریای دۆستەکەت کە گرفتاری دەردتە، وە بوون بە مەڵهەم بۆ ئەو برینانەی کە بە هۆی دووریی تووە پەیدا بوون.

مــن کــێنــان خــامەت وە یــادم کــەردەن
حــوسنت زیــاد بــۆ پــەی دڵان بــەردەن(۱)

جــەمینت هــەر ســات نــە جــەلایێ بــۆ
هــەر جــەلا پــەی مــن وە بــەڵایــێ بۆ(۲)

نــیم نــیگات رەفــێق تــیر ئــەندازی بــۆ
دڵەی مــن نــیشان نــە جــان بــازی بــۆ(۳)

واتــم مــەیل دڵ، پــەی کــەسێ کــەسەن
جە تەن خوای سوحبەت زاهیری وەسەن(۴)

خــەیاڵم کــەفتەی ئــاسانەکــەی تــۆن
چ حــاجەت زاهــیر ئــاماو ئــامۆشــۆن(۵)

دیــام خــەیر دووریت زۆرش ئــاوەردەن
ئــامانێ بــەڵکــم ئــینە چــەپ گــەردەن(۶)

هــەر پــاسە شــادیش نــیەن بــەینەتش
بــەڵ بــێ بــەقا بــۆ ســزاو مــەینەتش(۷)

---

(۱) کێنان: کێم. خامەت: قەڵمەکەت. واتە: من کێم قەڵەمەکەی تۆ هێناومیەتەوە یاد، یاخوا جوانیت هەمیشە روو لە زیادی بێ بۆ فڕاندنی دڵی دڵداران.

(۲) جەمین: جەبین، روخسار. سات: سەعات. واتە: یاخوا روخسارت هەر تاوێ تیشکێك بداتەوە، وە هەر تیشك‌دانەوەیەکی بەڵایەك بێ بۆ من.

(۳) جانبازی: گیان بەخت کردن. واتە: یاخوا هەمیشە روانینت بە لاچاو وەك تیر تەقاندن وابێ بۆ کوشتنی یاران، وە دڵی منیش ببێ بە نیشانەی و لە گیان بەخت کردنا بێ.

(۴) تەن‌خوا: جیاتی. وەسەن: بەسە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(۵) کەفتەن: کەوتووە. واتە: وتم بۆ کەسێ کەس بێ خۆشەویستی دڵ بەسەو پێویست بە هاتنی خۆی ناکا، منیش خەیاڵم هەمیشە لەبەر دەرگای تۆدا کەوتووە، ئیتر چ ئیحتیاجی‌یەکم هەیە بۆ هات‌و چ‌ۆی ئاشکرا.

(۶) دیام: سەیرم کرد. ئامانێ هاتم. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(۷) هەر پاسە. هەروەك. بەینەت: وەفاو بەین.

سێر ساوون وە چەم ئەو پالای بێ گەرد
چێش هەر زیاد کەرد دەرد وە بان دەرد(١)

وەشڵە وە مەینەت وەخت مەهجووری
سەد رەحمەت ئەو قەبر دووریو رەنجووری(٢)

ئەر سەد تۆی دەروون پەرێت قەقنەس بی،
یانەی دڵ وە یاد ئاوا بی بەس بی(٣)

ئیسە حەسرەتان، بیم بەد ئەندێش
هەر یەك جە لایێ مەکێشۆم پەی وێش(٤)

خوسووس تۆ وەی رەنگ مەوینوون دڵگیر
چمان دەروونم مەپێکان وە تیر(٥)

(١) سێر: تێر. ساوون: بسووم. پالا: کەوش. چێش: کەچی. واتە: بەڵام دیتم سوودی نیە، دووریت زۆری هێناوە بۆم، وتم با بڕۆم، ئەمە خوایە گەردوون وەك خۆشییەکەی زۆر دەوام ناکا، بەڵکو سزاو مەینەتیشی زۆر درێژە نەکێشێ وە چاوم بە یار بکەوێو تێر تێر کەوشە بێ گەردەکانی بێنم بە چاوەکانما، کەچی دەردی زیاد کردمو چاوم بە یار نەکەوت.
(٢) وەشڵە: خۆزگە. ئەو: لە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٣) ئەر سەد: هەرچەند. تۆی دەروون: تۆیی ناو سك. پەرێت: بۆت. واتە: خۆزگە بە دەردو مەینەتەکەی زەمانی دووری، وە رەحمەت لەو گۆڕە تاریکەی فیراق کە ئەوسا تییا ئەژیام، هەرچەند ناوسکم بۆت سووتابوو، وە بووبوو بە قەقنەس، بەس نەبوو ماڵی دڵم بە یاد کردنەوەت ئاوەدان بوو.
(٤) بیم: ترس . بەد ئەندیش: رەقیبی نیاز خراپ. مەکێشۆم: رامئەکێشێ. واتە: ئێستە داخو خەفەتو ترسی بەدکار هەریەکە لە لایەکەوە رامئەکێشن بۆ لای خۆیان.
(٥) وەی رەنگ: بە رەنگی. مەوینوون: ئەبینم. چمان: وائەزانم. مەپێکان: ئەپێکن. واتە: بە تایبەتی تۆ بە رەنگی خەفەتبار ئەبینم وائەزانم دڵیان بە تیر پێکاوم. ئەش گونجێ شیعرەکە بەم جۆرە بێ: «چەمان دەروونم... تاد» چونکە لە نووسینی کۆنی کوردیدا لە جیاتی جووڵە «حرکە» تیپ «حرف» دانەئەنرا وەك ئێستا، «چمان»و «چەمان» وەك یەك ئەنووسران. بەم پێیە مەعنای شیعرەکە بەم جۆرەی لێ دێتەوە: بە تایبەت هەر کە تۆ بەم

دڵ خــــەریك مــــەوج گــــێجــاو دەردەن
زوانـــم دایــم ویــردش ئــەی فــەردەن:[۱]

مــن نــە بــوون ئــازیز گــەردەن بــلووری
كێن رەحــمەت كـەرۆ وەسـڵش نـە دووری[۲]

خاس بی ئـەر سـەد جـار شـادی وە بـاد بـیم
دووراو دوور وە دیـن ئـاسانەش شـاد بـیم[۳]

ئـــیسە هـــا فـــەڵەك كـــەڵەك بـــەستەوە
تـــۆڕداو دووریش هـــا وە دەســـــتەوە[۴]

خــــەفەت وادەتــــەن، مــەینەتان ســا دەی
وەخت بـارانـەن ئـەسرین دەی پـەی كـەی[۵]

☞

رەنگە ئەبینم، چاوەکانم دڵم بە تیر بریندار ئەکەن، چونکە ئەو چاو پێ کەوتنە ئەبێ بە هۆی خەمبار بوونی دڵ.

(۱) ویرد: دوعای سەرزمان. مەبەس قسەیەکەکە هەمیشە بووترێتەوە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(۲) نەبوون: نەبم. کێن: کێیە. کەرۆ: بکا. واتە: دڵم گرفتاری شەپۆلی دەلیای دەردەو هەمیشە ویردی سەرزمانم ئەوەیە ئەڵێم: ئازیزە گردەن وەك بلووری بێ گەردەکەم، من نەبێ چ عاشقێکی تر ئەوەندە چارە رەشەکە بە یارگەیشتنەکەی خۆزگە بە دووری بخوازێ لە بەر ئەوەکە هیچ کەڵکێکی لە خۆی دەسگیر نەبووبێ.

(۳) باد: با. بێم: بووم. واتە: باش بوو جاران هەرچەند شادیو خۆشیم درابوو بە با، بەڵام خۆ هیچ نەبێ دووراو دوور دڵم بە دیتنی بەر دەرگاکەی خۆش بوو...

(۴) واتە: کەچی وا ئێستە گەردوونی چەپ گەرد کەڵەکی بۆ نامەوەو تۆڕداوی دوور خستنەوەی گرتووە بە دەستیەوە. مەبەسی مەولەوی ئەوەیەکە تەوێڵە بەجێ ئەهێڵێو ئەگەڕێتەوە. کۆکردنەوەی «کەڵەك» کە پێی ئەپەڕنەوە لە ئاو، لەگەڵ «تۆڕ داو» کە هی ماسی گرتنە، تەعبیرێکی ناسکە لەم شوێنەدا چونکە گەلێ جار ماسیگر سواری کەڵەك ئەبێو ئەچێ بۆ ماسی گرتن.

(۵) پەی کەی: بۆ کەیت هەڵگرتووە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

ئازیزت ئاستەن ها وه دماوه
تەنه بۆ بێ گیان سا شۆ وه راوه[1]

[٣]

چێشەن پەشێویم[2]

چێشەن پەشێویم: ماتەمی دڵەن
یا کزەی ئامای نامەی بوڵبوڵەن[3]

---

(١) ئاستەن: بەجێ هێشتووه. دما: دوا. تەنه: ئەی لەش. بۆ: بێ. واتە: ئەی خەفەت ئیتر وادەتەو ئەی مەینەت داباریٚ بە سەرما، ئەی فرمێسك نۆش سەرەتە خۆت بۆ کەی هەڵگرتووه، وەك باران دارژێ، چونکە ئازیزتان ـکەگیانمەـ لای یار بە جێماوەو لەشم بە تەنیاگەڕاوەتەوه. مەولەوی ئەنجا روو ئەکاتە لەشی و پێی ئەڵێ ئەی لەش تۆش بە بێ گیان بێ بە ڕێوه. لە شیعرەکانی لەمەوپاشیدا رووی قسەی ئەکاتە گیانو لەگەڵ ئەو ئەدوێ.

[٣]

(٢) بولبول شاعرێکی بەرزی هاوچەرخی مەولەوی بووه حەزی لەکچێکی مەولەوی کردووه، بەڵام حەزەکەی دەرنەبڕیوه تا مەولەوی کچەکەی ئەدا بە شوو، جا هاتووه قەسیدەیەکی پڕ لە عاجزیو دوعای شەڕی بۆ مەولەوی نووسیوه، مەولەویش لە وەراما ئەم قەسیدەیەی بۆ ئەنێرێ. وا لێرەدا بەر لەوەی کە لە قەسیدەکەی مەولەوی بکۆڵینەوه قەسیدەکەی بولبول ئەنووسینەوه:

نیشانەی ناوك نیگای نازاران یانی سەر دەفتەر سوپای خەمباران
وەغەڵەت مەشهوور حاڵ زان دەردان پەی وێت وەرپا کەرد هەناسەی سەردان
نەتیجەی قیاس «قضیه»ی «قضا»ی تۆ تەدبیر چەند دڵ پێ نارەزای تۆ
بزیسکەی ناسۆر دەرد جەستەی من کزەی کولیای زام تۆ ژار بەستەی من
گەردەلوول گێج هەناسانی سەرد دوور نیەن بوزۆت نە سەد گێج دەرد
فەڵەك وەکوورەی مۆرەی ساختەی دەرد پەی تەفرەقەی وەسڵ بشانۆ یەك نەرد
وزۆت نەگێجاو مەینەتان خەم رۆی شادی، رووی وەسڵ نەوینی وه چەم
تا ئاوخانەی دڵ نەکەللەی سەر بۆ ئانە شیرینەن ئەوەڵ چەمەر بۆ
پەی گەرمی کوورەی مەیل دەروونت هەناسەی سەردم ئاما ئەو شۆنت

(٣) چێشەن: چیه. ماتەمی: خەفەتباری. ئاما: هاتن. واتە: هی چیه وا پەشێوم، هەر خۆم خەفەتبارم، یاکزەی هەناسەی ساردی بوڵبوڵە لە نامەکەیەوه سەری داوه؟

شــــاهید دانـــــای گـــــردین ئـــــەحواڵان
وەســـەن پـــەی راســـی عـــەرزەی مـــەلالان[١]

ئـــێش هـــــام فـــەردم، ئـــێش وێم زانـــان
دەرد هــــــــام دەردم، دەرد وێم زانــــــان[٢]

بـــــەڵام تـــــۆ قـــــەزاو بـــێ تـــەدبیری وێت
کەردەن پێت ئـانا هـەرچـی کـەردەن پـێت[٣]

کــــەی تـــۆ خـــەیاڵێت وە دەروون ئـــاوەرد
هانات کەرد ئەو من، من بـێ مـەیلیم کـەرد[٤]

تـــــا تـــەئسیرێ بـــۆ پـــەرێ شـــەو نـــاڵەت
یـــا پـەی هـەناسەی سـوب دۆعـاو لاڵەت[٥]

گـــــۆیـــــا جـــە لاوێت دەروونت ئـــێشـــان
بـــەد دۆعـایـیت کـەرد تـەسدیعت کـێشـان[٦]

---

(١) دانا: زانا. گردین: هەموو. وەسەن: بەسە. واتە: ئەو خوایـەی کـە ئـاگـاداری هـەموو شتێکە، بەسە بۆ ئیسپات کردنی راستی ئەم قسانەم کە بە عاجری‌یەوە بۆتی ئەکەم.
(٢) وێم: خۆم. زانان: زانیوە.
(٣) وێت: خۆت. ئانا: ئەوەتە. هەر چێو: هەرچی. واتە: بەڵام تۆ یەکـەم قـەزاو قـەدەری خواو دووهەم بێ سەرو بەریی خۆت ئەوەیان پێ کردی کە پێیان کردی.
(٤) هانات کەرد ئەو من: هاوارت هێنا بـۆ مـن. مـەعنای ئـەم شـیعرەو شـیعری دوایـی پێکەوە دێ.
(٥) پەرێ: بۆ. واتە: کەی تۆ خەیاڵێکی وات بە دڵا هاتو دەسەو دامێنی من بوویتو من بە گوێم نەکردی، تا لاڵانەوەو هاوارو ناڵەی شەوت کـار بکـا لە حـوزووری خـوادا، یـا هەناسە ساردی تەك دوعای بەیانی‌یانت ئەنجامێکی ببێ.
(٦) لاوێت: لای خۆت. ئێشان: ئێشاوە. تەسدیع: زەحمەت. کێشان: کـێشـاوە. مـەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

مـــن رۆی مـــامەڵەی گـــردین خـــاس‌و کـــەس
جـــەو راســـە بـــازاڕ شـــارەکـــەی ئـــەلەس[١]

جە سـەر دووکـانچەی شـای سـەر تـوجاران
هـــــۆر گـــــرتم کـــاڵای بـــەڵای نـــازاران[٢]

نـامان نـــە گـــۆشت مـــەر فـــەردەکـــەی مـــن
فەرد وەش مەزموون بـێ گـەردەکـەی مـن:[٣]

ئـەر هـەر سـات دەردێ دەردێ‌و تـەر چـەنی
بـــەیۆ مـــاچوو ئـــاخ پـــەی دەردێ هـــەنی[٤]

یـــەکـــێوەن جـــە لام شـــادی‌و رەنـــجووری
کـــــەیفی‌و بـــێ کـــەیفی نـــزیکی‌و دووری[٥]

---

(١) رۆی: رۆژی. خاس: بەرامبەری «عام»، مـەبەس پـیاوی خـوایـە، هـەروەها وشـەی «کەس»یش بـەم مـەعنایە. ئـەلەس: ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾ ئـەو رۆژەی کـە خـوا لە عـالەمی ئەرواحدا قسەی لەگەڵ گیانی هەموو کەس کردو موسوڵمان‌و کافر لە یەك جوێ نەبوونەوە.
(٢) شای سەر توجاران: مەبەس خوایە. هور گرتم: هەڵم گرتووە. واتە: گوایە لای خۆت دڵت ئێشاوەو دوعای شەڕت لێ کردووم، بەڵام لە خۆڕایی زەحمەتت کێشاوە، چونکە من خۆم لەو رۆژەدا کە لە راستە بازاڕی شاری «الست بربكم»دا هەرکەس خەریکی مامەڵە کردن بوو، چوومە سەر دوکانچەی شای سەر بازرگانان‌و پارچەی بەڵای نازارانم بۆ خۆم هەڵبژارد، مەبەسی ئەوەیە لە رۆژی ئەزەلدا کە خوا چارەنووسی دیاری کرد ئەو دەردو بەڵای بەرکەوتووەو ئیتر باکی نیە لە دوعای شەڕی کەس.
(٣) مەر: مەگەر، بۆچی. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەیدا دێ.
(٤) چەنی: لە گەڵی. بەیۆ: بێت. ماچوو: ئەڵێم. هەنی: دیسان. واتە: تۆ کە دوعای شەڕم لێ ئەکەی بۆچی شیعرە بێ گەردە خۆش مەعناکەی منت نەبیستووە کە ئەڵێ ئەگەر هەر سەعاتێ دەردێکم توش بێ‌و دەردێکی تریش بە دوادا بێت، هێشتا تێری پـێ نـاخۆم‌و ئەڵێم خۆزگە دەردێکی تریشم تووش بهاتایە.
(٥) یەکێوەن: یەکێکە. رەنجووری: خـەفەتباری.. مـەعنای ئـەم شـیعرەو دوو شـیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

مـــەر چـــون تـۆ هـەڵوای مـەحەبیەت خـــامێ
قـــــەبای عـــــەشق دڵ پشت نـــــاتەمامێ(۱)

وەشـــــــیو نـــــاوەشی تـــــەفاوت زانـــــۆ
مـــــەلێ نـــــەزانـــــۆ هـــەر پــەلێ شـــانۆ(۲)

مـەیلو قـین هـەردوو هـەر جـە شـەخسێوەن
جـــەریمەو خـــەڵات شـێوەی کـەسێوەن(۳)

لا هـــۆر کـــەردە جـــەو، پـــەی ئـــێد تـەماشا
بـــەو شـــاد، پـــێد نـــاشاد «کَـلّا و حـــاشا»(۴)

سـا هـەر دۆعـا کـەر بـا چـەرخ چـەپ گـەرد
تـــا تـــاقەتش هـــەن هـــەر بشـــانۆ نـــەرد(۵)

---

(۱) چون: یەکێك وەك. هەڵوا: حەڵوا، شیرینی. خام: کاڵ. قەبا: کەوا.
(۲) زانۆ: بزانێ. مـەلێ: مـەلە. پـەلێ: پـەل. شـانۆ: بـوەشێنـێ. واتـە: شـادیو خـەفەتو نزیکیو دووری لە لای مـن وەك یـەك وان، مـەگـەر یـەکـێکـی وەکـو تـۆ کـە حـەڵوای خۆشەویستی دۆستانی کاڵ بێو پشتەکەوای عەشقی نـا تـەواو بـێ، فـەرقی خـۆشـیو ناخۆشی بکا وە لە دەلیای عەشقا مەلە نەزانیو هـەر پـەل بـوەشێنـێ، ئـەگـینا عـاشقی راستەقینە فەرقی لا نیە.
(۳) جـەریمە: جـاران کـە ئـاغا کـوردەکـان تـوڕە ئـەبوون لە فـەلاح حـوکمیان ئـەدا کـە ئەندازەیەکی تایبەتی پارەی لێ بسێنرێ، ئەوە پێی ئەوترا جەریمە. کەسێوەن: کەسێکـە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(۴) هورکەردە: هەڵ چەرخاندن. ئێد: ئەم. پێد: بەم. واتە: قینو خۆشەویستیو جەریمە دانانو خەڵات کردن هەردووکیان هەر ئیشی خوان، کەواتە من هەرگیز ئەوە ناکەم حەز بـەمیان بکـەمو خـۆشـم لەوی تـریان نـەیەت، وە سـەیری ئـەمیان بکـەمو مـل لەویـان وەرچەرخێنم.
(۵) کەر: بکە. هەن: هەیە. بشانۆ: بوەشێنێ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەو دێ. لە هەندێ نووسخەدا لە جیاتی «نەرد» نووسراوە «دەرد».

مـن وزۆ ئـەو دەرد، ئـەو ئـەو سـەردی مـەیل
ئەو ئـەو قـەبایل، مـن ئـەو کـۆی دوجـەیل(١)

خـــوسوسەن، بـولْبـولْ جـە لای زامـداران
دووری خـــاستەرەن نـە وەســڵ یــاران(٢)

نـــزیکی یـــاگـەی تـەردیدەی فـەسڵەن
دووری رای خـــەیاڵ قـافڵەی وەسـڵەن(٣)

پـــەوکە خـــوو گـــرتەی بـەڵاو کـۆسـەنان
نـــزیکی بـــێزار، دووری دۆســـەنان(٤)

(١) وزۆ: بخاتە. ئەو: ناو. قەبایل: هـۆزەکـان. ئیشارەتە بـۆ ئـەوەکـە لەیـلاکـەوتبوە نـاو عەشیرەتەکانو مەجنون وێڵی هەردەی دوجەیل بوبوو. واتە: کەواتە تا پێت ئەکرێ هەر دۆعا بکە با چەرخی چەپگەرد تا پێی ئەکرێ هەر زاری چارەڕەشی هەڵدا بۆ من، من تووشی دەردو بەڵا بکاو مەیلی ئەو سارد بکاتەوە، من وێڵی هەردەی دوجەیل بکا وەك مەجنونو ئەو بخاتە ناو هۆزەکان وەك لەیل.

(٢) خوسوسەن: بەتایبەتی. زامداران: بریندارانـی دەردی خـۆشـەویستی. مـەعنای ئـەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) یاگە: جێگا. تـەریدە: «طـریدە»، دەربـەدەر کـراو. فـەسڵ: جیایی. را: ڕێگـا. قـافڵە: کاروان. واتە: من ترسی دۆعای شەڕم نیە بە تایبەتی لەبـەر ئـەوەکـە بـریندارانـی زامـی خۆشەویستی دووری‌یان لا باشترە لە گەیشتن بە یار، چونکە نزیکی جێگـەی جـەردەو دەربەدەر بووانی جیایی‌و دوور کەوتنەوەیە، بەڵام دووری ڕێگای تێپەڕ بوونی کاروانی بە یار گەیشتنە. مەبەسی ئەوەیەکە بە یار گـەیشتن تـووی دوور کـەوتنەوەی لەگـەڵ خـۆی هەڵگرتووە لە بەر ئەوە ناخۆشە، بەڵام دووری پاڵ بە ئیسانەوە ئەنێ بۆ بیر کردنەوە لە بە یار گەیشتن، وە بۆ ئەوەکە بگا بە یار. بەم پێیە دۆعا شەڕەکەی بولبول ئەبێ بە مایە خێر بۆ مەولەوی.

(٤) پەوکە: بۆیە. کـۆسـەنان: کـۆسـم، کـەوس کـەوتنم. مـەعنای ئـەم شـیعرەو شـیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

نـــەکـــۆی نـــزیکی شـــادی وە بـــادم
نـــە دەورەی دووری وە یـــادش شـــادم(١)

[٤]

چەرخ هەر ئەو چەرخەن

چەرخ هەر ئەو چـەرخـەن تـا ئـاوەردو بـەرد
دەس ئـــەو دەس نگـین تـا خـاتەم ئـاوەرد(٢)

---

(١) کۆ: خەرمان. دەورە: سەردەم. واتە: بۆیە خووم گرتووە بە بەلاو کۆس کەتنەوەو بێزارم لە نزیکی و حەزم لە دوورییە، چونکە لە سەر خەرمانی نزیکیدا شادیم بەر بادە، وە لە سەر دەمی دووریدا شادم بە یادکردنەوەی دۆست.

* * *

کە وەرامەکەی مەولەوی ئەگاتە دەستی «بولبول»، ئەم پارچە شیعرەی تری بۆ ئەنێرێ:

سەرشار سـەرخـۆش مـەیخانەی «الست» وە نـەشئەی میـنای دەس سـاقی مـەست
پـا بـەستە بـە قـەید سـەیادی مـەعنی فـارغ نـە سـوورەت فـیرقەی «لایـعنی»
سـینە خـەزانـەی نـازك خـەیالان نـازكتەر جـە نـاز نـازك نـەوهالان
شـێویـای شـانای شـیرین ئـەتواران شـەریك تـالی و شـادی خـەمباران
راسـتەن نـەتیجەی قـیاست سـەختەن مـودەعات ئیـلزام خـەسم بـەدبەختەن
بـەلام دەعـوای بـەخت جـە دەلالاتـەن قـیاست مـەجموع مـوغالەتاتەن
یـەکسـەر عـەمیقەن قـەزایای تـەحریر غـەیر جـە وسـیلەی دەلیـل تـەقدیر
خـۆ مـن ئـەزانـم ئـەدەب تـەقسیرەن واتـەی بـەدکاران جـە لات دلگـیرەن
بـدیە بـێ مـەیلیت وە جـایێ یـاوان بـە واتـەی بـەدان مـەگـیریم تـاوان
سـەد نـەوبەت یـاوان قـرینەی حـالی ئـیحتیاج چـیش بـێ هـانای مـەقالی
ئاخ جـە حـال زانـیت خـەیلێ ئیشکالەن حـال نـەزانـات مـونافی حـالەن
پـەی تـەتمەی رەد مـەولام کـافییەن بێ باکیت جـە رووی بێ ئینسافییەن
ئـەر بێ وەفـایی، وەر بێ مـەیلیت کـەرد جـە بـەدبەختی مـن هـەرچی بی وبـەرد
ئەما حەیف «بوڵبوڵ» جە وێت هەراس کەرد پەی تەنیا گوڵێ وێت کـەس نـەناس کـەرد

[٤]

(٢) چەرخ: گەردوون. نگین: مۆرخانەی ئەمووستیلە، مەبەس شانو شکۆی پێغەمبەریەتییە.

دا بـــەزم خـــــوسرەو شـــیرین وە هـــەمدا
جام دا وە سەر جەم، جەم وە سـەر جـەمدا[١]

شـــۆرەت نـــامەی نـام حـاتەمش کـەرد تـەی
کەرد وەکـاسەکـەل کـاسەی کـەلەی کـەی[٢]

ســـــاقی، گـــەرد ئـــارد یـــاران هـــام فـــەرد
مـــدۆم نـــە دەمـــاخ ئـاسیای چـەپ گـەرد[٣]

☞

خاتەم: ئەمووستیلە، مەبەس حەزرەتی محمدەکە خاتەمی پێغەمبەرانە. واتـە: گـەردوون هەر ئەو گەردوونەیەکە بە چەند جۆر وەزعی هێنایە پێشەوە وە نگینی پێغەمبەریەتی دەس بـە دەس لە لەنـاو پێغـەمبەرانـا گـێڕا تـا گـەیاندیە سـەر حـەزرەتی مـحمد کـە ئـاخری پێغەمبەرەکانە. مەولەوی لەم شیعرەدا تەعبیرێکی ناسکی بەکار هێناوەکە لە دوای «نگین» کە مۆرخانەی ئەمووستیلەیە «خاتەم»ی هێناوەکە بە ئەمووستیلە ئەڵێن، واتە: وەك چۆن پاش مۆرخانەی ئەمووستیلە ئەمووستیلەکە دێت، پاش پێغەمبەرانیش حەزرەتی مـحمد هات. کۆکردنەوەی «نگین»و «ئەمووستیلە» بە پێی عیلمی بەدیع هونەری «طباق»ی تیایە.

(١) دا: دای. وە هەمدا: بـە یـەکـدا. جـام: ئـاوێنـەکـەی جـەمشیدی شـای ئێران کـە وا مەشهوورە بە شوێنێکی بەرزەوە دای ئەناو لەشکری دوژمنی لە دوورەوە تیا ئەری. جەم مەبەس لە جەمی یەکەمو دووهەم جەمشیدی شای ئێران، وە مەبەس لە جەمی سێهەم جەمعە بە مەعنا کۆمەڵانی خەڵك. واتە: بەزمی خەسرەوو شیرینیدا بە یەکداو جامی دا بە سەر جەمشیداو کوشتیو جەمشیدی هێنا بە سەر خەڵکاو کردی بە بەڵای گیانیان، یـان کۆمەڵە خەڵکێکی دا بە سەرکۆمەڵێکی تراو بە یەکتری فەوتاندنی. مەبەسی ئەوەکە بەزمو رەزمی هەزار خەسرەوو شیرینو تەختو بەختی هەزار جەمشیدی تێك داوە.

(٢) شۆرەت: شهرت، ناوبانگ. نام: ناو. تەی: پێچانەوە. کەی: کەیخەسرەو، یەکێکـە لە پادشا کۆنەکانی ئێران. واتـە: نـاوبانگی حـاتەمی پێچاوەتەوەکـاسەی کـەللەی سـەری کەیخەسرەوی کرد بە کاسەی کەل. لەکۆ کردنەوەی «حاتەم»و «تەی»دا بە پێی عـیلمی بەدیع هونەری «تَوریە» پەیدا بووە، چونکە مەبەس لە «تەی» هۆزەکـەی «حـاتەم» نـیە، بەڵکو پێچانەوەیە.

(٣) گەرد: تۆز. مدۆم: ئەدا. ئاسیا: ئاش. ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

سەدای ئاسیاوچی مەیۆ پەیاپەی
ئاساو خاڵی یەن نەوبەتەن سا دەی(١)

هەر کاتێت زانا چەرخێ وەردەوە
چون یاران دانەی ئێمەیچ هەڕدەوە(٢)

نە هەر سەردەشتێ کشتێ کریابۆ
وە جۆی چەمەی چەم ئاو نەدریابۆ(٣)

نەیاوابۆ خاس دانەش بەو ئاوە
لایق نین بەردێش بەو ئاسیاوە(٤)

فیدات بوون ئامان سا هۆر کەر با بەی
وە سەر کشتمدا پەی‌پەی جەو جۆی مەی(٥)

---

(١) ئاسیاوچی: ئاشەوان. مەیۆ: دێت. ئاساو: ئاش.
(٢) وەردەوە: سووڕایەوە. دانە: دەنك. باراش. هەڕدەوە: هاڕییەوە. واتە: ئەی ساقی ئاشی گەردوون بۆنی ئاردی لاشەی هاڕاوی هاوڕێیان ئەدا بە لووتما، بە سەرەمڕیش ئاشەوان دەنگی دێ ئەڵێ ئاش خاڵییەو سەرەتانە فەرموون ئەی خاوەن باراشەکان، جا هەر ئەوەندەت زانی ئێمەیش سووڕێکمان خواردو ئاشەکە دانەوێڵەی ئێمەیشی هاڕی. مەبەس لەم شیعرانەدا لە «ساقی» خوای گەورە، وە لە «تۆزی ئارد» خۆڵی لاشەی رزیو، وە لە «ئاش» گەردوون، وە لە «ئاشەوان» فریشتەی گیان کێشان، وە لە «دانە» لەشە. واتە: هاوڕێیان هەموو مردنو سەرەی ئێمەیش هاتووە.
(٣) کشتێ: زەرعاتێك. کریابۆ: کرابێ. جۆ: جۆگە. چەمە: سەر چاوگە. چەم: چاو. نەدار بۆ: نەدار بێ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٤) نەیاوابۆ: نەگەیشتبێ. بەردێش: بیبەن. بەو: بۆ ئەو. واتە: هەر کشتوکاڵێك لە هەر دەشتێکا کرابێ، مادەم بە فرمێسکی لە ترسی خوا داڕژاو ئاو نەدرابێ، وە دەنکەکانی بەو ئاوە پێ نەگەیشتبێ، لایقی ئەوە نیە بیبەنە ئەو ئاشە. لەم دوو شیعرەدا مەبەس لە «دەشت» لاشەی ئادەمیزاد، وە لە «کشت» کردەوە، وە لە «جۆگا» سەرچاوەی خوا پەرستییە. واتە: تەنها کردەوەی چاك شایانی ئەوەیە ببرێت بۆ ئەو دنیا.
(٥) بوون: بم. هورکەر: هەڵکە. بابەی: بابێت. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

ئـــەر ســـەد كشـــتەكـــەم ئـــاخر كـــارشەن
هــــەفتەكـــەی ئـــاخر نـــەو وەهـــارشەن(١)

بـــەلاّم بـــەلّ تـــەلّ تـــەلّ كـــەشێو كـــەرۆ
جــــــەی ئــــاخرەوە دانــــاویّ وەرۆ(٢)

حـــەيفەن تـــۆ مـــيراو ســـەرجـۆی بـادە بـی
وە هـــەر كـــەس بـــە قـــەد كـــەفاف دادە بـی(٣)

مـــن كشـــتم رووزەرد هـــام فـــەردانش بـــۆ
دانـــــەم روو ســـــيای هـــام دەردانش بـــۆ(٤)

---

(١) ئەر سەد: هەرچەند. ئاخر كارشەن: دوايی‌يەتی. نـەو بـەهار: بـەهاری نـویّ. كـە لە ئاخرو ئوخری بەهارا باران ئەباریّو گيای وشك بوو سەوز ئەكاتەوە، ئەڵێن بەهار نـویّ بووەتەوە.

(٢) كەسێوە: كەشێك. كەش كێشمانو هەڵچوونە. كەرۆ: بكا. داناو: دانە ئاو، يەك باران كە بدا لە دەغڵو بی‌بووژێنێتەوە. وەرۆ: بخوا. واتە: دەسم دامێنت بە قوربان ئەو جۆگەی شەرابە هەڵكە با پەی دەر پەی بێت بە سەر كشتو كاڵی مندا، تـا هـەر چـەند تـاخرو ئۆخريەتی‌و دوا هەفتەی بەهاری نویّيەتی، لقەكانی هەڵچن‌و لەم دوا دوايی‌يەدا ئاویّ بخۆنەوە. مەبەسی ئەوەيە هەرچەند عومرم گەيشتووەتە ئاخی، وە تا ئێستا ئيشێكی باشم نەبووە، با بە بیّ كردەوەيەكی چاك نەمرم، تەوفيقم بدەو كارێك بكە چاكەيەك بكەوێتـە ريزی كردەوەكانمەوە.

(٣) ميراو: ئەوەی سەرپەرشتی ئاوی جۆگەكان ئەكاو دابەشی ئەكـا بـە سـەر زەرعـات كەرانا. بادە: مەی. كەفاف: ئەوەندەی بەش بكا. دادە بی: دابێتت. مەعنای ئـەم شـيعرەو شيعری دوايی پێكەوە دیّ.

(٤) واتە: حەيفە تۆ ميراوی جۆگەی مەی بی‌و بە هەركەست بەشی حاڵی خۆی دابـیّ، كەچی من بیّبەش بكەيت، منيش دەغڵەكەم وشك بیّو بیّ بە پووش، وە دانەوێڵەی سەر خەرمانەكەم رەش بێتەوە. مەبەسی ئەوەيە حەيفە تۆ هەموو شتت بـە دەس بـیّ‌و، كەچی منيش بە هۆی بەدكرداريمەوە روو زەردی لای هاوڕێيانو روو رەشی حوزووری تۆ بيم، مەولەوی بە هێنانەوەی وشـەی «روو زەرد»و «روو سيا» بەرامبەر «كشت»و «دانە» ئيشارەتی بۆ ئەوەكردووەكە دەغڵ ئەگەر بارانی نەبوو، ساقەكەی زەرد ئەبیّو گوڵەكەی رەش ئەبێتەوەو دەنكەكانی ئەبن بەكوێروو.

[٥]

چون چیهرەی خەیال(١)

چون چیهرەی خـەیاڵ روخسـارەکـەی وێش
نـە تـۆی پـەردەی دڵ مـەعدومی دڵ رێش(٢)

نـــمانا جـــەمین شـــای ســۆســەن خـــاڵان
کـــەمکەم جــە گــۆشـــەی لای ســـیاماڵان(٣)

زەمـــــین مـــــنەتبار پـــا مـــنیاو مـــەویەرد
جارجار وە رووی نـاز بـاوەشێن مـەکـەرد(٤)

بـاوەشێن مـەکـەرد ئـەو سـەفحەی بـێ گـەرد
نـــازکیش جــە بـــاد ئـــیحتیات مـــەکـەرد(٥)

---

[٥]

(١) مەولەوی بەم قەسیدەیە تەعریفی نازارێکی جاف ئەکا کە لەودیوی دەوارەوە خۆی دەرخستووە.

(٢) چیهرە: روو. نە تۆی: لە ناو. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) نمانا: دەری خست. جەمین: جەبین، ناو چاو. سۆسەن: گوڵێکی پەمەیی تۆخە لەکوێستانەکانا ئەڕوێ. سایواڵ: دەوار. واتە: شای سۆسەن خاڵەکان وردە وردە لە پشتی دەوارەوە خۆی پیشان دا، وە لە دیمەنی روخساری خۆی ئەچوو لە دڵی کون کون بووی مەعدوومی دا. مەولەوی وای داناوەکە ئەو نازارە ئەوەندە شۆخ و جوانە هیچ شتێك نیە بۆ ئەوە دەس بدا پێی بشوبهێنرێ جگە لە وێنەی خۆی لە دڵی ئـەمدا. لەم دوو شیعرەدا تەشبیهی «محسوس» کراوە بە «معقول» واتە وێنەی راستەقینەی یار لە پەنا دەوارا تەشبیە کراوە بە وێنە خەیاڵی‌یەکەی لە دڵی مەولەوی‌دا، وە ئەو دەوارە رەشەی کە یار خۆی لەو دیویەوە دەرخستووە، تەشبیەکراوە بە دڵی برینداروو رەش بووەوەی مەولەوی. بە پێی ئەم تەشبیهە ئەبێ وێنەی خەیاڵی‌یەکەی ئەو نازارە لە دڵی مەولەوی‌دا، جوانتر بێ لە وێنەی راستەقینەی خۆی، وە ئەبێ دڵی مەولەوی لە دەوار زیاتر رەش بوویێتەوە. ئـەم جـۆرە تەشبیهە لای ئەدیبەکان تەشبیهێکی زۆر جوان و پەسەندە.

(٤) منیا: دای ئەنا. مەویەرد: تێ ئەپەڕی. مەکەرد: ئەی کرد. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(٥) نازکیش: ناسکیی. باد: با. واتە: منەتی ئەنایە سەر زەوی و پێی پیا ئەناو تێ ئـەپەڕی،

نــە تــۆی تــاریکی تــای شــەدەی بـێ گــەرد
لەتافەت چون ئاو حــەیات مــەوج مــەوەرد(١)

غـــــەریب بـــیم چـــەنیم کـــەرەم نـــمانا:
وە ســــــەوقات پـــەرێم خـــەدەنگێ شـــانا(٢)

ئـەر سـەد چـون یـاران گـیان تـەسلیم کـەردم
خاس بـی پـەی یـادگار خـەدەنگێ بـەردم(٣)

[۶]

چەمان هەم قامەت

چـــەمان هـــەم قـــامەت کـــەیفم، خـــەمبارەن
زەردی نـــــە رووی دڵ زەوقـــم دیـــارەن(٤)

☞

جار جارێکیش لە رووی نازەوە روخساری بێگەردی خۆی باوەشین ئەکرد، روخساری ئەوەندە ناسك بوو ناسکی‌یەکەی ئەترسا لە شنەی بای باوەشێنەکە زیانی پێ‌بگەیەنێ.

(١) تا: تاڵ. لەتافەت: ناسکی. مەوج مەوەرد: شەپۆلی ئەدا. واتە: لە ناو تاڵە رەشەکانی پووشینە بێ گەردەکەیەوە ناسکی شەپۆلی ئەدا وەك چۆن ئاوی حەیات لە تاریکایی‌یەکەی‌دا شەپۆل ئەدا. لەم شیعرەدا مەولەوی تەشبیهی ناسکیی کردووە بە ئاوی حەیات، وە تەشبیهی تاڵە رەشەکانی سەرو پووشینی یاری کردووە بەو تاریکایی‌یەی کە ئەڵێن ئاوی حەیاتی تیایە.

(٢) بیم: بووم. چەنیم: لەگەڵم. نمانا: پیشانی دا. سەوقات: دیاری. پەرێم بۆم. شانا: وەشاندی. واتە: غەریب بووم پیاوەتی لەگەڵ کردم، تیرێکی بە دیاری بۆ وەشاندم.

(٣) واتە: هەرچەند منیش وەکوو یاران گیانم تەسلیم کردو کوژرام، بەڵام هەر باش بوو تیرێکم لەگەڵ خۆم برد بۆ یادگار.

[۶]

(٤) چەمان: چەمیوەتەوە. رێیشی تێ‌ئەچێ «چمان» بێ بە مەعنای «ئەڵێی، کأنه». واتە: باڵای کەیف و شادیم لە خەفەتدا چەمیوەتەوە، یان: ئەڵێی باڵای کەیفم خەفەتبارە، وە زەردی بە سەر روخساری دڵی زەوقمەوە دیارە.

تـەوق خـەم گـەردەن شـەوقەکـەم بـەستەن
کـەف پـای شـادیم خـار تـێ شکـەستەن[١]

سـاقی، سـا دەخـیل جـام مـەی وەکـەف
دەروێش، ئـامانەن کـەفێ نـە رووی دەف[٢]

خـۆ نـەوی فـرسەت جـارێ نـەجاران
هەر پـۆس وە مشت بـیم پـەی دیـن یـاران[٣]

چەپگەرد جـە خـاتر وێش هـەرگیز نـەویەرد
کـەی بـی جـامێمـان پـڕ جـە بـادە کـەرد[٤]

ئـێمـە بـا سـاتێ بـە زمـێمـان جـەم بـۆ
لادێ هـەر خـاسەن ئـەر سـەد کـە کـەم بـۆ[٥]

مـن نـاڵە، تـۆ دەف، ئـەو سـافی یـا دورد
هـەنی فـەرد دەرد مـەینەت گـەردەن ورد[٦]

---

(١) کەف: لەپ. خار: درِك. واتە: تەوقی خەم‌و خەفەت چووەتە ئەستۆی شەوقم، لەپی پێی خۆشیشم درِکی تیا شکاوەتەوە.

(٢) کەف: لەم شیعرەدا مەبەس لێی لەپی دەستە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٣) نـەوی: نـەبوو. پـۆس وە مشت: ئـەوەی دەس‌کـێشـی چـەرمی لە دەستایە، بـەو رەنج‌بەرانە ئەڵێن کە دەس‌کێشی چەرم لە دەس ئـەکـەن‌و درِك ئـەدوورنەوە. دیـن: چـاو پێ‌کەوتن. واتە: دەخیلتم ئەی ساقی کە پیاڵەی مەی ئەگێرِی، پیاڵەیەکمان بدەرێ، تۆیش ئەی دەروێش دەسێ بدە لە دەفەکەت‌و هەندێکمان بۆ لێدە، خۆ جارێکیان هەلمان بـۆ هەڵنەکەوت‌و هەمیشە هەر لە رەنج کێشانا بووین بۆ چاو پێ‌کەوتنی یار.

(٤) خاتر: خەیاڵ. نەویەرد: لای نەدا. واتە: فەڵەك هەرگیز لە خەیاڵی خۆی لای نەدا، وە جارێك نەبوو کە پیاڵەیەکمان بۆ پرِ بکا لە مەی.

(٥) واتە: با ئێمەیش تاوێك کۆ ببینەوەو کۆرِمان گەرم کەین، ئەو تاوە هەرچەند کـەمیش بێ باشترە لە هیچ.

(٦) سافی: شەرابی بێ‌گەرد. دورد: خەڵتە. هەنی: ئیتر. واتە: من ئەناڵێنم‌و تۆ دەف لێدەو

[٧]

چێش واچۆ مەعدووم[١]

چێش واچۆ مەعدووم خەستەی مەهجووریت[٢]
حـــاڵ دیـــدەو دڵ جـــە دەرد دووریت

بـــدیە بـــەو دەجـــلەی بـــێ کـەنارەدا
رەوانـــەن وە بـــەین بـــەغدا شـــارەدا[٣]

ســەیر کــەر ئــەو گــەرماو شــەرارەی تــاوە
هـــوەیدان هـــامن جـــەلای بـــەغداوە[٤]

ئـــەو ئـــاخر وشکـــاو ئـــەسرین دیـــدەم
ئـــێد دمـــا نـــەفەس دڵەی خـــەم دیـــدەم[٥]

جـــەو گـــەرماو جـــەو ئـــاو بـەرگوزیدەکـەم
تـــەفتیش کـــەر حـــاڵات دڵەو دیـــدەکـەم[٦]

☜

ساقی‌یش شەرابی بێ‌گەرد یا خڵتەی بنی پیاڵەی دۆستانمان بە سەرا بگێڕێ، شیعری دەردو مەینەتیش ملی بشکێ‌و گۆڕی گوم بێ. مەولەوی لەم شیعرەدا دەوری خۆی‌و ساقی‌و دەروێشی دیاری کردووە لە ئاهەنگەکەدا.

[٧]

(١) مەولەوی لە ١٢٩٢ی هـ ئەم پارچە هەڵبەستەی نووسیوە بۆ مەحموود پاشای جاف کە ئەو کاتە ماڵی لە بەغدا بووە لە وەرامی نامەیەکیا کە بۆ هەواڵ پرسینی مەولەوی ناردبوو.
(٢) چێش واچۆ: بڵێ چی. واتە: منی گرفتاری دەردی دووریت، بڵێم چی‌و چۆنت بۆ باس بکەم کە دیدەو دڵم لە ناو دەردی فیراقت چی‌یان لێ هاتووە.
(٣) بدیە: بڕوانە. بێ کەنار: بێ قەراخ، مەبەس گەورەیی دەجلەو زووری ئاوەکەی. رەوانەن: بە سافی ئەڕوا. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٤) هوەیدا: ئاشکرا. هامن: هاوین. (٥) نەفەس: هەناسە. دیدە: دیتوو.
(٦) بەرگوزیدە: هەڵبژاردە. واتە: سەیرێکی ئەو دەجلە پانو پۆڕە بکەکە بە ناوەڕاستی

☜

[٨]

چەم پەی فەرش پات

چەم پەی فەرش پات مـوژەش چـون خـارەن
بـەڵام چـێش کـەرۆ چـارش نـاچارەن(١)

چـەنی تـاوۆ تـەرك پـا بـۆست کـەردەن
سـەوگەندش وە زوڵف سیای تـۆ وەردەن(٢)

[٩]

چون شەماڵەی نور

چـون شـەماڵەی نـوور گـڕ گـرانـمە
پـەی پـاس مـاران زەنگ زڕانـمە(٣)

☞

بەغدادا تێ ئەپەڕێ، وە سەرنجێ بدەرە تینی گەرمای هـاوینی بـەغدا، ئـەویان دواتکـی فرمێسکی چاوەکانمەو ئیتر وشکاویان هاتووە، ئەمیشیان دوا هەناسەی دڵە خەفەتبارەکەمە. جا بەو گەرمای بەغداو ئاوی دەجلەدا بزانە حاڵی دڵو چـاوم چـۆنـەو لێی ورد بـبەرەوە تێ ئەگەی لە چی‌یام.

[٨]

(١) چێش کەرۆ: چی بکا. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٢) چەنی تاوۆ: چۆن ئەتوانێ. سەوگەند: سوێن. واتە: هـەرچـەند چـاوەکـانم بـۆ ئـەوە ناشێن لە بەر پێتا بکەون چونکە برژانگەکانم وەك درك وانو قاچت بریندار ئەکەن، بەڵام چاریان ناچارە چونکە سویندیان بە زوڵفی رەشی تۆ خواردووەکە ئەبێ قاچت ماچ کەن لەبەر ئەوەکە زوڵفەکـانت ئـەوەندە درێژن گـەیشتوونەتە قـاچت، وە نـاتوانـن دەس لەو سوێنەیان هەڵگرن.

[٩]

(٣) شەماڵەی نوور: کرمێکە هاوینانە دەرئەکەوێو بە شەوان لە دوورەوە تیشك ئەداتەوە، پێ‌یشی ئەڵێن «گۆ ئەستێرە» گڕگـڕان: گـەڕانو درەوشـانەوە. زەنگ زڕان: زەنگ لێدان.
☜

تیپی خێ

[۱]

خورشید سەمای

خـــــورشید ســــەمای شـــیرین جـــەماڵان
ڕەشك ئـــەفزای گـــرۆی دیـــدە غـــەزاڵان(۱)

دانـــەی شـــەو چـــراغ خـــەزانـــەی هـــەستی
مـــەزەی نـــەشئەی عـــەشق بـادە پـەرەستی(۲)

دەرگــــای مـــەدینەی حـــوسن مـــەحبووبی
نوور ئەفزای دیـدەی جـەرگەی یـەعقووبی(۳)

---

(۱) خورشید: خۆر. سەما، «سماء»، ئاسمان. ڕەشك ئـەفزای: داخ و خـەفەت زیـادکەر. گرۆ: گرۆە، کۆمەڵ. واتە: ئەی بریسکەدار وەك ڕۆژ بە ئاسمانی جوانانەوە، ئەی زایدکەری خـەم و خـەفەتی ئـەو جـوانخـاسانەی کـە چـاویان وەک چـاوی ئـاسك وایـە. هـۆی وەسفـکردنی ئەو خۆشەویستە بە زیادکەری داخ و خەفەتی جـوانـان لەبـەر ئـەوەیەکـە ئەوەندە جوانە، هەرچەند ئەوان سەیری ئەکەن بەخیلی پێ ئەبەن و داخی دڵیان زیاد ئەبێ.

(۲) دانە: گەوهەر. شەو چراغ: شەو وەک چرا ئەدرەوشێتەوە. هەستی: بوون، گیتی. واتە: ئەی گەوهەری شەو درەوشاوە لە گەنجینەی گیتی دا، ئەی ئەوەی کە بۆ دڵداری وەك مەزە وای بۆ مەی خۆر. مەبەسی ئەوەیە وەك چۆن مەی خواردنەوە بێ مـەزە نـابێ، جـیهانی خۆشەویستی ش ئەمی تیا نەبێ بە هیچ دانانرێ.

(۳) مەدینە: شار. نوور ئەفزا: ڕووناکی زیـاد کـەر. جـەرگە: کـۆڕ، کـۆمـەڵ. یـەعقووبی: ئەوانەی موشتاقی چاو پێکەوتنی یارن، وەك چۆن حەزرەتی یەعقووب موشتاقی چـاو پێکەوتنی یوسفی کوڕی بوو. واتە: ئەی دەرگای شاری خۆشەویست بوو لە بەر جوانی، ئەی زیاد کەری ڕووناکی چاوی ئەوانەی چاوەڕوانی یـار ئـەکـەن. مـەولەوی تـەشبیهی یەکەمی ئەم شیعرەی لەو حەدیسە وەرگرتووەکە پێغەمبەر فەرموویەتی:
«أنا مَدِينَةُ العِلْمِ وَ عَلِيٌّ بابُها». واتە: من دەرگای شاری زانستم، وە عەلی دەرگاکەیەتی. وە تـەشبیهی دووهـەمیشی لە مـەسەلەکـەی حـەزرەتی یـوسف وەرگـرتووەکـە لە قـورئانا ئەفەرموویت: یەعقووب بە هۆی گوم بوونی یوسفی کوڕیەوە کوێر بووبوو، بەڵام هەر کە یوسف کراسەکەی خۆی لە میسرەوە بۆ نارد هێنای بە چاویاو چاوی ڕۆشن بووەوە.

خـــودا وە تـــۆش دان بـــاڵای عــەرعەری
هـــەر لایــق وە تــۆن شــێوەی دڵبــەری[(١)]

کـــاڵای شـــیرینی وە بـــاڵات بـڕیــان
تــاس مــەحبوبیت نــە عــاڵەم زڕیــان[(٢)]

نــیگای خـــوماریت خــەمبارم کــەردەن
ژار مـــــار دەرد وە دڵدا بـــــەردەن[(٣)]

بـــە وێنـــەی نـــەچیر زامــان ئــاوەردەم
نـــێش گـــولوولەی خــەمباری وەردەم[(٤)]

پــەلەپەل پــەی گــیان نــە دەس تـۆ بـەردەن
پـــەنام وە پـــەنای فـــیراقت کــەردەن[(٥)]

ئــیسە بــێ ئــامان خــەستەی هــیجرانــم
ســەر کــەردەن هــووناو نـە تـۆی زامـانم[(٦)]

نـــە ســـەبرم چـــەنی دووریت مــەسازۆ
نـــە وەســـڵت وە مـــەیل دڵم نــەوازۆ[(٧)]

---

(١) وە تۆش دان: بە تۆی داوە. عەرعەری: وەك عەرعەر کە دارێکی بەرزە وەك چنار.

(٢) بریان: براوە. تاس: تەپڵ. زڕیان: زڕیاوە. واتە: کاڵای جوان چاکی بڕاوە بـە بـاڵات‌و ناوبانگی خۆشەویستیت لە جیهانا دەنگی داوەتەوە.

(٣) نیگا: روانین. خوماری: مەستانە. بەردەن: بردووە.

(٤) گولوولە: گـولله. واتـە: وەك نـەچیری راو بـریندار بـووم‌و ئـازاری گـوللەی خـەفەتم چەشتووە.

(٥) بەردەن: رزگار کردن. واتە: بۆ ئەوەی بە تیری چاوت گرفتار نەبم‌و گیانم رزگار کەم لە دەستت، بە هەڵە داوان پەنام بردە بەر دوور کەوتنەوە لێت.

(٦) واتە: کەچی ئێستا تووشی دەردی بێ‌ئەمانی دووریت بووم‌و خوێناو لە زامەکانمەوە لێشاوی کردووە.

(٧) چەنی: لەگەڵ. مەسازۆ: ئەسازێنـێ. نـەوازۆ: ئـەلاوێنـێتـەوە. واتـە: نـەسەبری مـن‌و دووری تۆ پێکەوە ئەگونجێن، وە نە وەسڵیشت بە خۆشەویستی‌یەوە دڵ نەوایی ئەکا.

نــــە یــــارای خــــەیاڵ وەســـاڵ تــۆمــەن
نــــە تــــاب دووریِ خــــەیاڵ تــۆمــەن[١]

دڵ مـــــەندەن نــــە بــەین خــۆفـو رجــادا
مـــــەزانـــــۆ راش کـــام یــاوۆ ئــەو لادا[٢]

مـــــەرتۆ وەکـــــەرەم تــــەشریف بــاوەری
یـــــا وە لای وەســـڵت رابــەریش کــەری[٣]

وەر نــــــە، ئــــازیزم، قــــەسەم وە نــامەت
ســـــەرگەردان مـــەبۆ تــا رۆی قــیامەت[٤]

---

(١) یارا: ماوەی فرسەت. تاب: توانا. واتە: نە فرسەتم هەیە بیر لە وەسڵت بکەمەوە، وە نە توانای ئەوەم هەیە دوور بم لە خەیاڵ کردنەوە لێت.

(٢) مەندە: ماوەتەوە. مەزانۆ: نازانێ. یاوۆ: ئەگات. واتە: دڵم ماتڵ ماوە لە نێوانی ترسی نەگەیشتن بە تۆو هیوای گەیشتن‌دا، وە نازانێ رێگای ئەچێتە سەر کامیان.

(٣) باوەری: بێنیت. واتە: مەگەر یا تۆ بە پیاوەتی خۆت تەشریف بێنی بۆ لام، یا رێگای پیشان‌دەی کە لەکوێوە ئەگاتە گەیشتن بە تۆ.

(٤) نامەت: نامت، ناوت. واتە: ئەگینا گیانەکەم قەسەم بە ناوت، دڵم تا رۆژی قیامەت بە سەر گەردانی ئەمێنێتەوە. ئەش گونجێ «نامەت» نەبێ «نامت» بێ، وە «قیامەت» نـەبێ «قیامت» بێ بە مەعنای «راست بوونەوەت». بەم پێیە مەعنای شیعرەکە بەم جۆرە ئەبێ: ئەگینا ئازیزم قەسەم بە ناوت، دڵم تا ئەو رۆژەی تۆ هـەڵئەسیتەوە بـێی بـۆ لای، هـەر سەرگەردان ئەبێ.

[٢]

خامەی سەراوێز[(١)]

خـــامەی ســــەراوێز نـــە چـــای ســـیایی
مـــەڕێزۆ ئـــەسرین شـــەکـــوای جـــیایی[(٢)]

نـــامەی ســـەد شکـــەنج وە هـــەم پـێچ وەردەن
چون من سەر تـا پـاش شکـستەی دەردەن[(٣)]

دەوات دووی ســــیاش جـــە دەم مـــەخێزۆ
نـــامە ســـیا خـــاك وە ســـەر مـــەڕێزۆ[(٤)]

دەوات دووی دەروون گـــێج دان وە هـــەمدا
لیـــقە وێش کـــێشـــان وە لیـــتەی خـــەمدا[(٥)]

---

[٢]

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بۆ برادەرێکی نووسیوە، گلەیی تیا ئەکا لە چەرخی رۆزگار بە بۆنەی ئەوەوەکە ماڵەکەی ئاگری تێ چووەوەکتێب و هەڵبەستەکانی سووتاون.

(٢) خامە: قەڵەم. سەراوێز: سەرەوخوار. چا: چاڵ. مەڕێزۆ: ئەڕێژێ. واتە: قەڵەکـەم کـە سەرەوخوار بووەتەوەو کەتوتووەتە ناو چاڵی رەشـی شـووشەی مـەرەکـەب، لە داخـی دووری دۆست ئەگری‌و سکاڵای حاڵی خۆی ئەنووسێ. مەبەسی لەگریانەکەی ئەوەتەکە مەرەکەب لە نووکەکەی ئەتکێ.

(٣) شکەنج: شکاندنەوە، قەد کردن. وەردەن: خواردووە. واتە: کاغەزەکەم کـە ئـەوەندە دوورو درێژە سەد جار قەد کراوە، پێچی خواردووە بە یەکاو وەك من هەموو لەشی لە تاو دەرد تێك شکاوە.

(٤) دەوات: شووشەی مەرەکەب. دوو: دووکەڵ. مەخێزۆ: هەڵئەسێ. واتە: شووشەی مەرەکەبەکەم دووکەڵی رەشی لە دەم دەر ئەرئەچێ، کاغەزەکەشم خۆڵە رەشە ئەکا بـە سەری خۆیا. مەولەوی لەم شیعرەدا ئیشارەت بۆ ئەوە ئەکا کە جاران لە حوجرەکانا بـە مەرەکەبی رەش ئەیان نووسی، هەندێ جار کە مەرەکەبەکە ماوەیەك بەکار نەهێنرایە، کە قەڵەمیان تیا را بدایە، هـەڵمێکی رەشـی لێ هـەڵئەسا. هـەروەها نـووسراو کـە وشك نەبوایەتەوە خۆڵیان پیا ئەکرد تا وشکی بکاتەوە، ئەنجا خۆڵەکەیان دائەوەراند.

(٥) لیقە: جاران کە بە مەرەکەبی رەش ئەیاننووسی پارچە پـەڕۆیـەکیان ئـەخستە نـاو

خـــامە شــەوق وەردەن دەم مــەکــەردەوە
زار زار مـــــــەناڵۆ وە دەم دەردەوە[١]

مــەوات هــەی ئـاوات واســتەکــەی جـەستەم
هــەی مــۆمــیایی پــێشــەی شکــەستەم[٢]

کــام زام بــی جــە تــۆ مـن نـەویم نـەسیب
جــەفا هــەر وە مــن، وەفـا پـەی رەقـیب[٣]

زامـــان تـــاونان هـــووناوان جــۆجــۆ
دەرد وە بـــان دەرد یـــە جـــە دووری تــۆ[٤]

بـــرپـــان تـــای روبـــاب قـــافیە خـــوانــیم
نـــەمەندەن تـــاقەت عـــیبارەت زانــیم[٥]

☞

شووشەکەی بۆ ئەوەی مەرەکەبەکە هەڵمژێ تا درەنگ تەواو بێ، بەو پارچە پەڕۆیەیان ئەوت لیقە. واتە: دووکەڵی ناو دەواتەکەم خۆی داوە بە یەکاو، لیقەکەی ناویشی خۆی هەڵژەندووە لە قوڕو لیتەی خەمکە مەرەکەبەکەیە.

(١) شەقوەردەن: شەقی بردووە. زار زار: بە خەفەتەوە. مەناڵۆ: ئەناڵێنێ. مـەعنای ئـەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٢) مەوات: ئەیوت. مۆمیایی: دەرمانێکە جاران بـۆ گـیرساندنەوەی ئـێسقانی شکـاو بەکاریان ئەهێنا. پێشە: ئێسقان.

(٣) واتە: قەڵەمەکەم شەقی بردووە، دەمی ئەکردەوەو بە دەم دەردەوە بـە عـاجزیەوە ئەی ناڵاندو ئەیوت ئەی دۆستە ئاوات بۆ خوازراوەکەم، ئەی گیرسێنەرەوەی ئێسقانی شکاوم، من کام دەردم تووش نەهات لە رێگای تۆوە، کەچی تۆیش وەفات هەر بۆ بەدکار بوو، وە بۆ من هەر ئێش و ئازارت هەبوو.

(٤) تاونان: تواندووەوە. جۆ: جـۆگـە. یـە: ئـەمە. واتـە: زامـەکـانم خـوێنـاوی لەشـمیان تواندووەتەوەو جۆگەیان لێ هەڵکردووە، ئێستەش وا لە ئێشی دووری تۆ دەرد لە سەر دەرد کەوتووە بەسەرما.

(٥) بڕیان: پچڕاو. تا: تاڵ. روباب: ئالەتێکی موسیقایە. قافیە: شیعر. نـەمەندەن: نـەماوە.

☜

دەمـــەی هـــەناسەی گـــەرم تـــارەکـــەم
نـــەکـــوورەی دەروون پــڕ جــە خــارەکـــەم[١]
ئـــــایر دان حـــــوجرەی دڵەی پـــــڕ دەردم
ســـۆچـــنان کـــتاو مـــەجموعەی فـــەردم[٢]

[٣]

خاڵۆی مەنزڵ چی[٣]

خـــاڵۆی مـــەنزڵ چـــی، ســـەرکردەکـــەی دەرد
تەمام بــە تــۆ بــێ، ئــای یــە چــێشت کــەرد[٤]

☞

واتە: ژێی موسیقای شیعر دانانم پچڕاوەو تـاقەتی تـێ گـەیشتنی نـووسراوم نـەماوە. لەم شیعرەدا تەشبیهی شیعر دانان کراوە بە رەبابە لێ دان، هەروەك رەبابەکە ژێ کەی بچڕا ئیتر پێی لێ نادرێ ئەمیش ئەو هێزەی نەماوەکە پاڵی پێوە ئەما بۆ شیعر وتن.
(١) دەمە: تین. نار: ئاگر. جەخار: زوخاو. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.
(٢) سۆچنان: سووتاندوویە. کتاو، کتێب. واتە: تینی بۆقی گەرمی دەروونە پڕ زوخاوەکەم ئـاگـری بـەرداوەتـە حـوجرەی دڵی پـڕ دەردمو هـەرچـی شـیعری تـیابووە هـەمووی سووتاندووە، ئیتر هیچ شیعرم بۆ نایەت. مەولەوی بەم جۆرە ئیشارەت ئەکا بۆ سووتانی کەشکۆڵی شیعرەکانی، وە دەری ئەخا کە ئەو کارەساتە ناخۆشە چ کارێکی کرد بوە سەر دڵو هەستی.
رێکەوتێکی سەیر: هێشتا لە چاپ کردنی فۆرمەی پێش ئـەم فـۆرمـەیە نـەبووبووینەوە چاپخانەی نەجاح کە ئەم دیوانەی تیا لە چاپ ئەدرێ ئاگری تـێ چـوو، وە چـەند بـەند کاغەزو فورمەی ئەم کتێبەشی تیا سووتا.

[٣]

(٣) لەم قـــەسیدەوە وا دەرئـــەکـــەوێ کـــە لە لاوانـــدنەوەی لاوێك لە شـــێخـــەکـــانی «پەنجە»«پاپاڵە»دا وترابێ، وە ئەو لاوە لە زەردو مایەکەوەکەوتبێتـە خـوارو لەشـی تـێك شکابێو برابێتەوە بۆ ماڵو لەوێ مردبێ، وە وادەرئەکەوێ کە ئەم کارەساتە لە سەفەرێکی راوا رووی دابێ، وە مەولەوی بەم قەسیدەیە گلەیی لەکابرای بنەی راوچی یەکان بکا کە بۆچی ئاگاداری ئەوکورە نەبوو تا وای بەسەر هات.
(٤) واتە: ئەی خاڵۆی سەرپەرشتی کەری بنەی راوچی یەکانو ئـەی سـەرکردەی دەردو

وەختـــێ بـــەو گـــەردەن سـیم سـافەوە
چـــون وەش غـــەزاڵان وە بـــۆی نـــافەوە(١)

دەور مـــدا وە پـــێچ ئـــەو کـــاوو بـــەردە
بۆ بەخشانیش بـێ ئـەی هـەرد بـەو هـەردە(٢)

ئەو بـۆ جـەو تـەرەف سـوب نـەسیم مـاوەرد
هـــەر جـە دوورەوە زام سـاڕێش مـەکـەرد(٣)

خـــەیلێ دێرت کـەرد، ئـافەرین چـەپ گـەرد
بـــەو بـــۆ دڵ شـــاد بـیم ئـەویشت لابـەرد(٤)

ئـــیسە ئـــەو گـــەنجە، بـــەو لارو لەنـــجە
ڕەنجەکـەرد پـەنجە، شـی پـەرێ «پـەنجە»(٥)

☞

مەینەت، من بە تەمای تۆ بووم ئاگات لەوکوڕە بێ، کەچی گوێت نەدایە تا بۆ خۆی وای بە سەر هات... توخوا خاڵۆ تۆ ئەوە چیت کرد؟

(١) سیم: زیو. ناف: ناوك. مەبەس بۆنی میسکەکە پارچە خوێنێکی مەییوە لە لای ناوکی هەندێ جۆری ئاسکەوە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٢) کاو: بەرزایی. بۆ بەخشانی: بۆن بڵاو کردنەوە.

(٣) ماوەرد: ئەی هێنا. واتە: کاتێك کە ئەو لاوە گەردەن وەك شووشی زیوی بێ گـەردە، بەو پێچو زەردو مایەدا ئەسووڕایەوە، وە بۆنی خۆشی بڵاو ئەکردەوە بە هەردەکانا، وەك ئاسکی خوتەن کە بۆنی میسکی لێوە بێت، بای نـەسیمی بـەیانیانیش لەو سـەرەوە ئـەو بۆنەی ئەهێناو ئەیدا بە لووتمانا، وە هەر لە دوورەوە برینەکانمانی ساڕێژ ئەکرد.

(٤) دێرت کەرد: پەلەت کرد. واتە: ئافەرین چەپ گەرد بۆ کارێ کردت، ئێمە دڵمان بەو بۆنە خۆش بوو، ئەویشت بە پەلەپەل لابرد. ئەش گونجێ «دێرت کـەرد» نـەبێ «ویـرت کەرد» بێ، واتە: بیرت کردەوە تا ئەو بەڵایەت بۆ دۆزینەوە.

(٥) ڕەنجەکـەرد: ئـەزیەتی دا. پـەرێ: بـۆ. پـەنجە: دێـیەکـە لە نـاوچەی «دیـوانـدەرە» لەکوردستانی ئێران. واتە: ئێستە ئەو لاوە بەو لارو لەنجەوە پەنجەی خۆی ئـەزیەت داو ڕۆیشتەوە بۆ پەنجە.

ئــــیسه تـــــەن وەی زام دڵ وەی خـــەریکی
دیـــدار وەی دووری، مــەرگ، وەی نـزیکی(١)

ئـــــەو لا کـــێ بـــەروون ئـــەی راو تـــەدبیره
ئــاخ جـەی تـەدبیره، داخ جـەی تـەقدیره(٢)

خـەیر، مـەینەت زەدەی جـەگـیان هـەراسـان
بـــەخته ســـیاکـــەی ویش زووتـەر نـاسان(٣)

پـــەی فـــەنای ئـــەو هـەم جـە دووری دڵبـــەر
نـــەك جـــارێ، چـــوار جـار، «اللّـهُ اَکـبر»(۴)

[۴]

خاڵۆ چون تەدبیر

خــــاڵۆ چـــون تـــەدبیر دەرد زانـــات نـــەوی
هــانام کـــەرد ئـــەو تـــۆ تـەوانـات نـەوی(۵)

---

(١) مەعنای ئەم شیعره بەسراوه به شیعری دوایی‌یەوه.

(٢) ئەو لا: بەو لای. به روون: بەرم. واته: ئێستا که ئەو لاوه رۆیی‌و منیش لەشم ئەوەنده بریندارەو دڵم ئەوەنده مەشغوڵەو دیتنی ئەویش ئەوەنده دوورەو مەرگم ئەوەنده نزیکه، ئەبێ ئەم پرس‌و راو سکاڵای حاڵمه بەرمه لای کێ... هەی هاوار لەم مەسەلەیەو لەم قەزاو قەدەرەکه بەسەر منا هات.

(٣) خەیر: نه. ناسان: ناسیوه. مەعنای ئەم شیعره لەگەڵ شیعری پاشەوه دێت.

(۴) واته: نەخێر، با باسی تەگبیر کردن‌و چاره دوزینەوه نەکەین، چونکه ئەم گرفتاری مەینەتەکه هەراسان بووه له گیانی خۆی ـ مەبەسی خۆیەتی ـ بەختی رەشی خۆی زووتر ناسیوه، کەواته ئەبێ لەبەر فەوتانی ئەویش به هۆی دەردی دووری دولبەرەوه، له جیاتی جارێ، چوار جار «الله اکبر» بکەین. مەبەسی ئەوەیه ئەبێ نوێژی مردووی له سەر بکرێ که چوار جار «الله اکبر»ی تیایه، وەك چۆن له سەر جەنازەی ئەو لاوه پەنجەیی‌یەکرا.

[۴]

(۵) زانا: زانین. هانا: هاوار. مەعنای ئەم شیعره بەسراوه به شیعری پاشەوه.

نـــــەتاوات وێت دەی وە مـــــەودای وەیدا
گـــێج بـدەی نـە گـێج دەریـای بـێ پـەیدا[١]

هــــا خــــودام، وە حــــەق شــادەتم ئــاوەرد
خاڵۆت گێج مەوج دەریـای هـەواش کـەرد[٢]

جــــە کـــــەنارەوە ســـــەعی کــەردەت بــۆ
هــەوڵ پــڵو پــووش ئـاو ئـاوەردەت بـۆ[٣]

پەی چێش خاڵۆکەی دەروون جە هوون کەیل
خەیلێن ئەجزای مەیل لەیلەکەی پـڕ مـەیل[٤]

ئــــامێتـــــەن وە جــــزو رێزەی مــــەجنووندا
حــەیفەن ئــاو بــەرۆش وە تــوونای تــووندا[٥]

---

(١) مەودا: نووکی تیژ. واتە: خاڵۆگیان لەبەر ئەوەکە چارەی دەردی عەشقت نەئەزانی، زۆرم پێ وتی خۆشەویستی ئەرکێکی قورسە لە عۆدەی نایەیت، وە زۆر دەسەو دامێنت بووم کە دەسی لێهەڵگرە، بەڵام بە گوێت نەکردم، کەچی نەشت توانی خۆت بدەی بە سەر نووکی تیژی شیری دەردو مەینەتا، وە لە دەلیای بێبنی عەشقا مەلەوانی بکەی.
(٢) شادەت: «شهادت»، «اشهد ان لا اله الاّ الله». هـەواش: خـۆشـەویستی ئـەو. واتـە: خوایە، وا شایەتیمانی بە حەقم هێناو باوەڕم کرد کە خاڵۆت سەرگەردان کردووە بە دەم شەپۆلی دەلیای خۆشەویستییەوە. لە شیعرەکانی پاشەوەدا دیسانەوە مـەولەوی ڕووی قسەی وەرئەچەرخێنێتەوە بۆ لای خاڵۆو لەگەڵی ئەکەوێتە دوین..
(٣) کـەنار: قـەراخ ئـاو. واتـە: ئـێستەش مـادەم تـووش هـاتووی‌و شـەپۆلی دەلـیای خۆشەویستی فڕێی داویتەکەنارەوە، هەوڵ بدە بەڵکو ئەمە خوایە دەستگیر ببێ لە پڵو پووشی لافاو هێناو، وە خۆت رزگار بکەی.
(٤) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٥) ئامێتە: تێکەڵ. رێزە: وردە. توونای توون: گێژی ئاوی نـاو شـیو. واتـە: لە بـەرچـی؟ چونکە ئەی خاڵۆی دەروون پڕ لە خوێن، دەمێکە تۆسقاڵەکانی خۆشەویستی لەیلی پـڕ مەیل تێکەڵ بوون لەگەڵ وردە پارچەی لەشی مەجنوونا، کە تۆیت، لەبەر ئەوە حەیفە ئاو ئەو لەشە بەرێ‌و لە گێژی خۆیا نوقمی کاو تۆسقاڵەکانی خۆشەویستی لەیلێشی لە گەڵا بفەوتێ.

[٥]
خەرامان ئاما

خـــەرامـــــان ئـــاما نـــە تـــۆی پـــەردەوە
نـــیقاب جـــە ســـەفحەی جـــەمین کـــەردەوە(١)

چـــیهرەی دڵەی زار خـــووی گـــەرمی پـــێدا
عـــــەکسش هـــــوەیدا مـــــنمانا تـــێدا(٢)

بـاوەشێن مـەکـەرد ئـەو سـەفحەی بـێ گـەرد
نـــازکیش جـــە بـــاد ئـــیحتیات مـــەکـەرد(٣)

نـــــە تـــۆی ئـــاینەی جـــەمین چـــون گـــۆل
کەم مـەکـەرد نـەنم خـووی روخسـار دڵ(٤)

[٥]

(١) خەرامان: ئافرەتی بە لەنجەو لار. نیقاب: پەچە. سەفحە: تەخت. واتە: یار بە لەنجەو لارەوە هات، عاباو پەچەی دادابوەوەو، کە گەیشتە بەرەوە پەردەی لە سەر تەختی رووی خۆی لادا.

(٢) هوەیدا: ئاشکرا. واتە: رووی دڵەی خەفەتبارم لە گەرمای خۆی ئارەقی بە ناو چاوی یار کرد، وە وێنەی بە ئاشکرا لە تەوێڵیا دەرکەوت.

(٣) واتە: ئەویش لە بەر گەرما باوەشێنی رووی بێ گەردی خۆی ئەکرد، دەمو چاوی ئەوەندە ناسك بوو ئەترسا باوەشێنەکە زیانی پێ بگەیەنێ. ئەم شیعرە لە قەسیدەیەکی تریشا هەبوو. مەولەوی ئەوەی هەیە جار بە جار شیعرێك یا نیوە شیعرێك لە زیاتر لە یەك قەسیدەدا ئەڵێتەوە.

(٤) واتـە: بـە هـۆی بـاوەشێن کـردنەکـەیەوە نـمی ئارەقی رووی دڵمـی بـە سـەر رووی خۆیەوە کەم کردەوە.

[٦]

خەمە فرسەتێ

خـــەمە فـــرسەتێ ســـاتێ، وە بـــێ خـــەم
گـــەرد پـــاڵاکـــەش بگـــێروون وە چـــەم(١)

چـــەرخ چـــەپ چـــەنیم راس بـــەستەن کـــەڵەك
مـــەر مـــن ســـەنگم دان وە مـــیناى فـــەڵەك(٢)

چـــەپ گـــەرد نـــمازۆ ســـاتێ فـــەراغـــەت
ئەى خوا یا وەسـڵ، یـا مـەرگ، یـا تـاقەت(٣)

[٧]

خەیر بۆ هەم فەڵەك(٤)

خـــەیر بـــۆ هـــەم فـــەڵەك کـــام خـــەیاڵ کـــەردەن
دیســـان مـــن پـــەى شـــەڕ وە یـــاد ئـــاوەردەن(٥)

---

[٦]

(١) خەمە: ئەى خەم. پاڵا: کەوش. بگێروون بگرم. واتە: ئەى خەم سەعاتێك مۆڵەتم بدە با بە بێخەم تۆزى کەوشەکانى بە چاو بگرم، یا بگرمە چاوم.

(٢) چەنیم: لەگەڵ. بەستەن کەڵەك: کەڵەکى چنیوە، مەبەسى لەوەیە بنیانى دوژمنایەتى ناوە. مەر: مەگەر، بۆچى. سەنگ: بەرد. مینا: شووشە. واتە: چەرخى چەپگەرد بە راستى بنیاتى دوژمنایەتى ناوە لەگەڵما، نازانم بۆچى وا ئەکا خۆمن بەردم نەداوە بە شووشەى ئاسمانا.

(٣) نمازۆ: نایەڵێ. واتە: چەرخى چەپگەرد نایەڵێت سەعاتێك بۆ خۆم بحەسێمەوە، سا خوایە یا بمگەیەنە بە یار، یا بمکوژە، یا سەبووریم بدە.

[٧]

(٤) مەولەوى جارێکیان خەبەرى بۆ دێنن کە دۆستێکى لە سەرەمەرگایە وە بانگى ئەکەن کە بچێ بۆ لاى، ئەویش بەو موناسەبەتەوە ئەم شیعرانە ئەڵێ:

(٥) واتە: خوا بە خێرى بگێڕێ، ئەبێ دیسان فەڵەك خەیاڵى چى لە دڵا بێ، وا ئەمجارەش منى بۆ شەڕ کەوتووەتەوە یاد...

دیـــــارەن ئـــەساس دووری مســـــازۆ
وە بـــالام كـــالای خـــەمان مـــوورازۆ(١)

داخــۆم دووی دووری كــێش هــانە سـەردا
دیســـان مـــن مــدۆ وە رووی چـــەمەردا(٢)

[٨]

خەیلێوەن خەریك

خـــەیلێوەن خـــەریك زاكـــەی زەحـــمەتم
بـــەڵكـــو وە را بــۆ بــەرشۆ عــوسرەتم(٣)

فـــەلەك وە بـــەختم مـــەگــەس مكـیانۆ
وە راكـــەی رەحـــمەت هـەم دیس مـرپـانۆ(٤)

---

(١) ئەساس: بنچینە. مسازۆ: دروست ئەكا. موورازۆ: ئەدووریێ. واتە: وادیارە بناغەی دوور خستنەوەی دۆستێكی تریش دائەمەرزێنێ و بەرگی خەم و مەینەت ئەبڕێ بە بالای من.

(٢) كێش: كێی. چەمەر: شین و زاری. واتە: ئاخۆ ئەبێ خەیالی دوور خستنەوەی كێی لە سەرا بێ، وا دیسان من ئەخاتەوەكۆڕی شین و زاری.

[٨]

(٣) خەیلێوەن: دەمێكە. زاكە: هاوار. وە را بۆ: بكەوێتە ڕێ. بەرشۆ: دەرچێ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێكەوە دێ.

(٤) مەگەس: مێش. مكیانۆ: ئەنێرێ. راكەی: ڕێگاكەی. مرپانۆ: ئەڕپێ، پیسی ئەكا. واتە: دەمێكە سەرم قاڵە بە دەس هاوارو ناڵەی زەحمەتەوە ئەمەوێ بیخەمەوە ڕێ و دووری بخەمەوە تا نارەحەتیم نەمێنێ، كەچی لە چارەی رەشی منا فەلەك مێشسێك ئەنێرێ ڕێگاكە پیس ئەكاتەوە تا مەینەتەكەم ڕێگای ڕۆیشتنی نەبێ. هەروەها لەگەڵ ئەم مەعنایەدا مەولەوی مەعنایەكی تریشی مەبەس بووە، كە ئەوەتە: دەمێكە خەریكی تیپی «زێ»ی وشەی «زەحمەت»م نوختەكەی ئەكرێنم تا بیكەم بە «ڕێ»و ببێ بە «ڕەحمەت» بەڵكو مەینەتم لەكۆڵ ببێتەوە، كەچی لە بەختی رەشما چەرخی چەپگەرد مێشێك ئەنێرێ گوو ئەكا بە «ڕێ» كەداو ئەیكاتەوە بە «زێ»و «رەحمەت» ئەبێتەوە بە «زەحمەت».

[٩]

خەيالان شەو

خـــــەيالان شـــــەو، هـــــيجرانــــان رۆ
قامەت خەم كەردەن چـون چـەميلەى چـۆ(١)

دڵ بـــيەن وە دار ســــەر كــەل لاى وەشت
چـــەمەڕاى وايـێن ريشـەش بـێ وە دەشت(٢)

•••••••—●—•••••••

[١٠]

خاك وە دەس(٣)

خـــاك وە دەس زۆر زەنـــجيرم كـــەردەن
يـــاد هـــــەمرازان جــــە يــادم بــەردەن(٤)

هــاو قـەد خـاكو سـەنگ وە جـەسەم بـارەن
نـــە راگـــەى جـواب، نـە جـاى گـوفتارەن(٥)

---

[٩]

(١) رۆ: رۆژ. چۆ: دار. واتە: بیركردنەوەى شەوو دوورى رۆژ باڵاميان وەك دارى چەماوە چەماندووەتەوە.

(٢) وەشت: باران. وايێن: بايەكە. واتە: دڵم وەك دارێكى لێ‌هاتووەكە بەسەر ياڵێكەوە بێ لە شوێنێكا كە باران بنەكەى كەندڕ كردبێ‌و ريشەكەى دەرخستبى، وە چاوەڕێى بـايەك بێت هەڵ‌كات‌و ريشەكێشى كا.

[١٠]

(٣) مەولەوى ئەم دوو شيعرەى لەكاتێكا وتووەكە خەريكى خـەندەق لێ دان بـووە بـۆ خانوو، وەرامى دۆستێكى پێ ئەداتەوەكەگلەيى لێ كردبوو لە سەر ئەوەكە خستبويە پشت گوێ.

(٤) مەعناى هەردوو شيعرەكە پێكەوە دێت.

(٥) هاو قەد: بە ئەندازەى باڵام. راگە: رێگا. واتە: خاك بـە دەسـتى زۆرو تـوانـاى خـۆم

[١١]

خاڵۆ خاڵۆتەن(١)

خــــاڵۆ خــــاڵۆتــەن، کــەم واچــە خــاڵۆ
خــــاڵۆ دەم وە بـــــان خـــالآنت مـــاڵۆ(٢)

شـــەرت بــۆ مــن جــە داخ خــاڵۆ خــاڵۆی تــۆ
وێم کـــەروو وەکـــوڕ چـوارده ســاڵەی نــۆ(٣)

☞

گرفتاری کردووم و یادی برادەرانی لە بیر بردوومەتەوە، ئێستا وا بە بەرزی باڵام خاك و بەرد لە سەرم کەڵەکەی کردووە، نە رێگەم هەیە وەرامێ بدەمەوە، وە نە ماوەم هەیە قسە بکەم. مەولەوی لەم دوو شیعرەیا خۆی شوبهاندووە بە مردوو لە گۆڕا کە ماوەی قسـەکـردن و توانای وەرام دانەوەی نەبێ.

[١١]

(١) مەولەوی پێش مارەکردنی عەنبەر خاتوونی خێزانی، چووە بۆ ماڵی باوکی تا چاوی پێ بکەوێ بزانێ ئاخۆ دڵی ئەیگرێ یا نە. لەوێ داوای ئاوو دۆیەك ئەکا لە عەنبەر خان تا بەو بیانووەوە بیبینێ، عەنبەرخان کە ئاوو دۆکەی ئەداتە دەستی پێی ئەڵێ «فەرموو خاڵۆ» ئەمیش بەو موناسەبەتەوە ئەم دوو شیعرە ئەڵێ:

(٢) واچە: بڵێ. ماڵۆ: بماڵێ، بکوتێ. واتە: خاڵۆ خاڵوی چیتە، بەس بـڵێ خـاڵۆ، یـاخوا خاڵۆ دەمی بماڵێ بە سەر خاڵەکانتا.

(٣) کەروو: بکەم. نۆ: نوێ، تازە. واتـە: شـەرت بێ لە داخـی خـاڵۆ خـاڵۆی تـۆ، خـۆم بکەمەوە بەکوڕێکی تازەی چوارده ساڵان.

[١٢]

خاست فەرماوان(١)

خـــاست فــەرماوان ئــەربابەکــەی خـــەم
ســاکــن نــە گــۆشــەی بــاڵەخـانەی چــەم(٢)

....

[١٣]

خەرمانی خەمان

خـــــەرمانی خـــــەمان هـــــا وەکـــەل بـــاوە
شـــەن کـــەر یـــەکـێکـە دوو شـــەن وە لاوە(٣)

---

[١٢]

(١) جارێکیان مەولەوی لە سنە ئەبێ، بە بەردەمی باڵاخـانەی یـەکـێك لە ئـەعیانەکـانا تێ ئەپەڕێ کە لە سەر روخی رووبارێك بووە. یەکێك لە ژنە ئـەعیانەکـان لە پـەنجەرەوە سەیری خوارەوە ئەکا، ئەو ژنە شاعیرە بووەو ناوی «زیبا خـانم» بـووە، کـە چـاوی بـە مەولەوی ئەکەوێ بانگی ئەکاو ئەم شیعرەی بۆ ئەڵێ:

هـەرکاتێت زانـا چـەم دا وە هـەمدا   باڵاخانەی چەم دا وە رووی چەمدا

واتە: هەر ئەوەندەت زانی خوا ئەم چەمەی دا بە یەکاو لافاوی هەڵساندو ئەم باڵاخانەی سەرچەمەی دا بە سەر چەمەکەداو بردی، یان کاتێکت زانی خوا چاوی مەیلی دا بە یەکاو پێڵووی چاومانی هێنایەوە بەسەر چاوماناو مراندینی. مەولەویش بەم شیعرەی خوارەوە وەرامی ئەداتەوە.

(٢) فەرماوان: فەرمووە. ئەرباب: خاوەن. واتە: قسەکەت راستەو چاکت فەرمووە ئـەی خەم پەروەری دڵداران، ئەی لە گۆشەی باڵەخانەی سـەرچـەما دانیشتوو، یـان ئـەی لە گۆشەی چاوما جێ گرتوو.

[١٣]

(٣) مەبەس لە «خەرمانی خەمان» رووی یارەکە خڕە وەك خەرمان وە لە جوانیدا بووە بە مایەی خەفەتی دڵی دڵداران. وە مەبەس لە «کەلی باٚ» گەردەنی بەرزی یارە، کە هەمیشە شەماڵ ئەیگرێتەوە، وە مەبەس لە «شەن کەر» بای شەماڵە، کە زوڵفەکانی تێك ئەدا، وە لە دووشەن زوڵفەکانیەتی کە بای شەماڵ هەڵیان ئەسووڕێنێ. واتە: بای شەماڵ زوڵفەکانی یار ئەجووڵێنێ و رووی رووناکی دەرئەخاو لەوەوە خەم و خەفەت بڵاو ئەکاتەوە بە سەر دڵدارانا.

تیپی دال

[١]

دڵەی دڵ...(١)

دڵەی دڵ وە مـــەی مـــەیل لەیـلێ کــەیل
مـەحرەم وە رازان خـەڵوەت خـانەی لەیـل(٢)

لانە حەڵقەی زوڵف عـەنبەر بـۆی شـەو رەنگ
هام دەم جای تەنگ ئەڵحـەدسەرای سـەنگ(٣)

پـەروانــەی مــەزار ئــەو ئــاوات واســتەم
تــەرجــەمەی حــاڵات پـەشێوی جـەستەم(٤)

عـــەرز کــەر وە لەیــلا وە ســەد خـــەمەوە
چـــــەم وە نــــمەوە، دڵ وە تـــەمەوە:(٥)

دێوانــەکــەت دیــم بــڵێســەش بــەرز بـی
بەرزی بڵێسەش هەر سات سـەد تـەرز بـی(٦)

---

[١]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خێزانیا وتووە.

(٢) کەیل: پڕ. واتە: ئەی دڵەکەم کە پڕ بوی لە شەرابی حەز کردن لە لەیل، وە مەحرەمی ژووری تایبەتی ئەوی کە گۆڕەکەیەتی. مەبەسی ئەوەیە ئەی دڵەکەم کە لەگەڵ لەیلا چوویتە گۆڕ.

(٣) لانە: هێلانە. جا: جێ. واتە: ئەی دڵەکەم کە لەسەر ئەڵقەی زوڵفی رەشی بۆن خۆشی یار هێلانەت کردووەو بووی بە هاودەمی جێگە تەنگەکەی کە ئەڵحەدی گۆڕە بەردینەکەیەتی.

(٤) مەزار، زیارەتگا، گۆڕستان. واتە: ئەی دڵەکەم کە وەك پەروانە بە دەوری گۆڕی ئەو یارە ئاوات بۆ خوازراوەما ئەسوورێیتەوەو بووی بە تەرجومانی حاڵی جەستەی پەشیوم لای ئەو.

(٥) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٦) واتە: بە دڵی خەفەتبارو چاوی پڕ فرمێسكو دڵی تەماوی‌یەوە عەرزی لەیل بکە چاوم بە دڵدارە شێت بووەکەی کەوت گڕی تێبەر بووبوو، وە هەر سەعاتە بە سەد جۆر گڕەکەی ئەچوو بە ئاسمانا.

وە هـــــەر تـــــەرزێ لەیـــــل مـــــلاوناوە
دڵەی ســـــەنگ ســـــەخت مـــــتاوناوە[١]

گـــا گـــۆیـــا مـــەویەرد ئـــیند مـــەویەردەوە
گـــــا مـــــوات وە دەم ئـــــێش دەردەوە:[٢]

ئـــای جـــە ئـێش تـەن جـە گـیان جـیای مـن
ئـای جـە لوای تـۆو ئـەو شـۆن دیـای مـن[٣]

ســـــەختی ئـــێش دەرد بـــەدحاڵـیـم لایـــێ
وای بـــێ تـــۆ مـەنزڵ گشت خـاڵـیـم لایـێ[٤]

وە هـــــەر مـــــەنزڵداو هـــــەر راگـــوزەردا
هـــەر دەست حـــەسرەت مـــدا وە ســەردا[٥]

چـــێشـــەن مـــوینوون مـــەنزڵ بـــێ تـــۆ بـــۆ
بـــێ هـۆشـم، خـەو بـۆ، راس بـۆ، درۆ بـۆ[٦]

---

(١) ملاوناوە: ئەلاواندەوە. متاوناوە: ئەتواندەوە. واتە: هەر چۆن لەیلی ئەلاواندەوە دڵی بەردی رەقی ئەکرد بە ئاو.

(٢) گا: گاە، جاروبار. مەویەرد: تێئەپەڕی، ئەمرد. مەویەردەوە: ئەبووردەوە. موات: ئەیوت. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) لوا: رۆیشتن. ئەو شۆن: بە دوادا. دیا: روانین. واتە: جارو بار ئەوەندە ئەبووردەوە ئەتوت مردووە، جارو باریش کە هۆشی ئەهاتەوە بە خۆیا بە دەم دەردەوە ئەیوت هاوار لە ئێش‌و ئازاری لەشی بێ گیانی من، هاوار لە ئاو رۆیشتنی تۆو بە دوادا روانینی من...

(٤) واتە: ئەیوت لەلایەکەوە ئێشی دەردم زۆر سەختە، وە لەلایەکی ترەوە ماڵەکەم بە بێ تۆ چۆڵ بووە، وە هاواری بوو لە دەس ئەم حاڵە.

(٥) مدا: ئەدا. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٦) موینوون: ئەبینم. واتە: لە هەموو مەنزڵێك‌و رێگوزەرێکی تۆدا هەر دەستی داخ‌و حەسرەتی ئەدا بە سەریاو ئەیوت چیە وا ئەبینم ماڵ تۆی تیا نیت، نازانم هۆشم لە خۆم نیە، یان خەو ئە بینم، وە ئەمەی ئەی بینم راستە یان درۆیە.

گــا تــێکــەڵ مــەکــەرد چــەنی دەرد وێش
فــەرد هــام فــەردش چــەنی فــەرد وێش[١]

مــوات: فــیداش بــام یــە جــای شــیرینەن
گــوزەرگای ئــەو شــۆخ زوڵف عــەنبەرینەن[٢]

جــە بــاڵای ئــەی ســەنگ پــا ئــاوەردەوە
بەرقەی ناز جە رووی ئەو شەنگ کــەردەوە[٣]

جــەو جــاسووس گــاوە، بــەو خــەدەنگەوە
دڵ تـــــلنا وە زام هـــــەزار رەنگـــــەوە[٤]

جـــەو ســـەردەشتەوە گـــوڵاو رێزان کـــەرد
ســـارا بـــۆی عـــەنبەر ســـارا هـــەرزان کـــەرد[٥]

چـــۆگـــە جـــەلای جـــام جـــەبهەی جـــەماڵ دا
بـــەرگەشتی وە بـــەخت بـــەدر کـــەماڵ دا[٦]

---

(١) چەنی: لەگەڵ. واتە: جارجاریش لەگەڵ دەردو ئێشی خۆیا شیعری «فەرهاد»ی هاوڕێی تێکەڵی شیعری خۆی ئەکرد. ناوەرۆکی شیعری پاش ئەم شیعرە لە سەر زوبانی فەرهاد وتراوە لە چیرۆکی «شیرین و فەرهاد»دا، مەبەسی مەولەویش ئەوەیەکە ئەڵێ شیعری خۆی و فەرهادی تێکەڵ ئەکرد.

(٢) واتە: ئەی‌وت بە قوربانی‌بم ئەمە جێگەی شیرینەو گوزەرگەی ئەو شۆخەیەکە بۆنی زوڵفی وەك عەنبەر خۆش بۆیە.

(٣) بەرقە: «برقع»، سەرپۆش. واتە: وەختی خۆی ئەو شەنگە پێی لە سەر ئەو بەردە هەڵ هێنایەوەو سەرپۆشی نازی لە سەر رووی خۆی لادا.

(٤) تلنا: تلاندەوە. واتە: لەو جاسووسگەی راوچی‌یانەوە بە تیری نیگای خۆی دڵمی گرفتاری هەزار رەنگ زام کرد.

(٥) واتە: لەو تەختە بەرزانەوە ئارەقی رووی خۆی هەڵپرژاند کە وەك گوڵاو بۆن خۆش بوو، وە ئەو دەشتە بە هۆی بۆنی ئەو ئارەقەوە بۆنی عەنبەری تیا هەرزان بوو.

(٦) چۆگە: لەوێ. واتە: لەوێ ئاوێنەی تەوێڵی جوانی خۆی پاك کردەوەو بەختی مانگی چواردەشەوەی شێواند.

چــــێگــه حــوقەی راز شــیرین کــەردەوە
تـــــام تـــالَی دەرد دووری بــــەردەوە[١]

گوزەرگەی جیلوەی لەیل بێ حـەد بـەو تـەرز
زایەڵەی مەجنوون جە عـەد رەد بـەو تـەرز[٢]

چـۆن کـەروون تـەقدیر پـەی سـەر کـار تـۆ
نــــە تـــۆ بـــژنەوی نــە دۆس‌دار تــۆ[٣]

مــەعدووم چــون قــەزا ئــاما جــە نـاکـاو
دانـــا چـــــون نـــادان وزۆ وە گــەرداو[٤]

عـــیرفانەکــەت کـــۆن، فـــامت کـــۆ شـــیەن
ئـای پـەی جـیلوەی دۆس نـیهایەت نـیەن[٥]

---

(١) چێگە: لێرە. حوقە: قوتووی نوقڵ. واتە: لێرەش دەمی کردەوەو دەسی کرد بە قسەی وەك شەکر شیرین، وە تامی ناخۆشی دەردی دووری لە دڵمانا نەهێشت.

(٢) حەد: ئەندازە. عەد: ژمارە. رەد: تەجاوەز کردوو. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) کەروون: بکەم. تەقریر: باس کردن. سەرکار: سەرگەورەی خزمەتکاران وە وەکیلی ئاغا لە دێهاتەکانا. بژنەوی: ببیسی. واتە: گوزەرگەی خۆدەرخستنی لەیل بەو چەشنە لە ئەندازە بە دەر بوو، وە هاوارو ناڵەی مەجنوونیش ئەوەندە زۆر بوو لە ژمارە نەئەهات، ئیتر من چۆن بتوانم باسی ئەمە بکەم بۆ سەرکارەکەی تۆ؟ حاڵەکەی ئەوەندە ناخۆشە یاخوا نە خۆت ببیسی و نە دۆس‌دارت. لە ئەدەبی کۆنا باو بۆ رێز گرتن لە قسە لەگەڵ کراوو نامە بۆ نێرراو، رووی قسە ئەکرێتە خزمەتکارەکەی، گوایە قسەکەرەکە یا نامە نووسەکە خۆی بە شایانی ئەوە نازانێ راستەو خۆ لەگەڵ ئەو بکا. لێرەشا هەر بەو جۆرە مەولەوی داوای لە دڵی خۆی کردووەکە رووی قسە بکاتە سەر نۆکەرانی یار، وە خۆی بە شایانی ئەوە نەزانی کە راستەوخۆ بۆی باس کا.

(٤) وزۆ: ئەخاتە. لێرەوە مەولەوی رووی قسە وەرئەچەرخێنێتەوە بۆ سەر خۆی، وە بە خۆی ئەڵێ قەزاو قەدەری خوا کە لە ناکاو هات عاقڵ و بێ‌عەقڵ وەك یەك راپێچ ئەکاو ئەیانخاتە گەرداوەوە.

(٥) کۆن: لەکوێیە. کۆ شیەن: بۆ کوێ چووە. مەعنای ئەم شیعرە شیعرەکانی پاشەوە پێکەوە دێ.

ئــارۆ یــەك جــیلوەش هــا نــە رووی کــاردا
فـەردا چـێش ئـەو یـەك جـیلوەش دیـار دا[1]

لا، بــەڵ ئــەو جــیلوەی روو نــە پــەنهانی
نــەوعە زوهــوورێن، زانــاش ویـجدانـی[2]

چ مــــاتەمێوەن پــــات بــــیەن پــێوە
دانــاو مــەخشووشی کــێ دیــەن پــێوە[3]

ئــەو جــیلوەکــەردەن ئــەر شــی وە تــاقی
ئــێد جــیلوە کــەردەن ســوراحـیو ســاقی[4]

---

(۱) ئارۆ: ئەمڕۆ. فەردا: سبەی. دیاردا: دەرخست.

(۲) لا: نەخێر. بەڵ: بەڵکو. زاناش: تێ گەیشتن و لێ حاڵی بوونی.

(۳) کێ دیەن: کێ دیویە. پێوە: بە یەکەوە.

(٤) شی: بە سەرچوو. تاقی: «تحقیق»، راستی. سوراحی: کاسەی مەی. مەبەسی شەرابی مەرگە. واتە: ئەوە عەقڵ و تێ گەیشتنت چی بە سەر هاتووە، بۆچی نازانی لوتفی خوا بڕانەوەی بۆ نیە، ئەمڕۆ خۆ دەرخستنێکی لە ناوایە، کە ئەوە نەما سبەینێ یەکێکی تری دێتە رووی کار، بەڵکو هەرگیز هەر لەناو ناچێ، وە گوم بوونی هەر لوتفێکی لە راستیدا جۆرە دەرکەوتنێکی تریەتی کە پیاوی خاوەن باوەڕو دەروون پاك هەستی پێ ئەکا، کەواتە بۆچی قاچت کەوتووەتە بەر دوای خەم و خەفەت، وەکێ دیویە پیاوی تێ گەیشتوو وا سەری لێ بشێوێ. ئەگەر ئەمڕۆ لوتفی خوا ـ کە لە ژیانی عەنبەر خاتوونا دیمەنی دیاری ئەدا ـ وا لە شێوەیەکی ترا دەرکەوت کە نۆشاندنی شەرابی مەرگە پێی، لە لایەن مەیگێڕەوەکە فریشتەی گیان کێشانە.

ئەش گونجێ مەبەسی ئەوەبێ ئەمڕۆ لوتفی خوا لە ژیانی عەنبەر خاتوونا دەرئەکەوێ و لە قیامەتا لە زیندوو کردنەوەیدا، وە ئەگەر ئەمڕۆ خوا بیباتەوە بۆ خۆی لە قیامەتا ئەیداتەوە پێکەوە لە بەهەشتا مەی نۆش ئەکەنەوە...

[۲]

دڵ تەم کەردەوە(۱)

دڵ تـــــەم کـــــەردەوە گـــــرتەوە کـــــاوان
دیســـان دووی نـــامەی تـــۆش وەلا یـــاوان(۲)

مـــەزموون: هـــەوای مـــەرگ، زامـــداری تـــیرت
پـــــەنهانی قـــــاتیل، دەواو، تـــــەدبیرت(۳)

لاڵ بوون پەی مەینەت جەستەی خەستەکەت
بـــمروون پـــەرێ زام جـــێ نـــەڕەســتەکـــەت(۴)

مـــــن و تـــــۆ بـــــەڵاو زامـــــان ئـــاوەردەن
نـــە چـــەشمەی حـــەیات ئـاومان وەردەن(۵)

خـــــەیاڵ خـــــامەن ئـــــینە تـــۆ کـــەردەن
پـــــەیما نـــــمەبۆ جـــــیایی وە مـــەردەن(۶)

---

[۲]

(۱) مەولەوی ئەم غەزەلەی‌لە وەرامی دۆستیکیا نووسیوەکە نامەیەکی بۆ ناردبو، وە سکاڵای حاڵی خۆی کردبوو.

(۲) یاوان: گەیشتووە. واتە: دڵم تەمی کردووەتەوەو تەمەکەی بەرزاییەکانی داگرتووە، چونکە دیسانەوە دووکەڵی نامەی تۆی پێ گەیشتووە.

(۳) مەزموون: ناوەرۆك. هەوا: ئارەزوو. واتە: ناوەرۆکی کاغەزەکەت ئەوەبوو بە تیر گرفتاری‌و نازانی کێ بریندار‌ی کردووی‌و دەرمانت کامەیەو چارت چیە، لە بەر ئەوە ئاواتی مەرگی خۆت ئەخوازی.

(۴) پەرێ: بۆ. جێ نەڕەستە: لێ رزگار نەبوو. واتە: لاڵ بم بۆ مەینەتی لەشی بیمارت‌و بمرم بۆ ئەو زامەی لێی رزگار نەبوویت. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «بمروون» نووسراوە «مروون».

(۵) چەشمە: کانی. وەردەن: خواردووەتەوە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دواییەوە.

(۶) ئینە: ئەمە. پەیما: بۆمان. واتە: من و تۆ لە رۆژی ئەزەلا دەردو بەلامان گرتووەتە

هـا چـەند هـەوات دا وەگـێج بـێ پـەی
بـمریو بـنالْی گـیان تـەسلیم نـەکـەی(١)

تـازە وارگـەی عـەشق مـەنزڵ کـەردەنی
هـەوەسیای هـاژەی بـاڵ دەردەنـی(٢)

خوسووس بەو جەستەی خەستەی مەهجووری
کـەفتەنی نـە پـێچ رای دوەی دووری(٣)

هـۆشت نـە تـۆی کـاخ دەمـاخ فـیرارەن
وەرنـە چ خـێرەن قـاتیل دیـارەن(٤)

کـێ بـۆ چـون خـەدەنگ نـاز هـەوا دەرۆ
هـەریەند بـزانـی جـەوپەڕ بـویەرۆ؟(٥)

☞

خۆمانو لە سەرچاوەی ئاوی حەیات ئاومان خواردووەتەوە، کەواتە تۆ شوێن خەیاڵی خاوکەوتووی کە ئەتەوێ بمری، وە ئێمە بە مەرگ رزگارمان نابێ لەم ژیانەی ئێستامان.

(١) هەوات دا: فرەتدا. گێج بێ پەی: گێژی بێ بن.

(٢) وارگە: هەوارگە. هەوەسیا: حەپەساو. واتە: بۆیەکەوتوویتە پەلەقاژە چونکە تازە هەوارگەی عەشقت کردووە بە مەنزڵو حەپەساوی لە هاژەی باڵی دەردو مەینەت.

(٣) کەفتەنی: کەوتوویتە. واتە: بە تایبەتی بەم لەشەتەوەکە نەخۆشی دەردی دوور کەوتنەوەی دۆستە، رێت کەوتووەتە قەمچو پێچی رێگای تەم داگرتووی دووری. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «مەهجووری» نووسراوە «رەنجووری» واتە: مەینەتباری، وە لە جیاتی «دوەی» نووسراوە «دەورەی» واتە: لوفەدار.

(٤) نەتۆ: لەناو. کاخ: باڵەخانە. واتە: لە بەر ئەوەکە تازە دڵداریو حەپەساوی، فامو تێگەیشتنت باڵەخانەی مێشکتیان بەجێ هێشتووە، ئەگینا چ خێرتە ئەڵێی قاتڵەکەم دیار نیە، دیارەکێیە، دۆستە چالاکە دەس راستەکەی خۆمانەکە هەموومان ئەیناسین...

(٥) هەوا دەرۆ: فڕێدا. بویەرۆ: تێپەڕێ. واتە: کێ بێ غەیرەز ئەو هەر کە تیری نازی تەقاند ئەوەندە بزانێ لەو دیوی نیشانەکەوە دەرچێ؟

کێ بۆ بەو جەمین نەزاکەت چون گوڵ
خەیمەش هۆر بدا نە پای دەشت دڵ؟[١]

کێ بۆ پێکۆ دڵ زام نەسرەفتەش
یەکێو کوشتەش، ئێد ئەو زەمین کەفتەش؟[٢]

ئەر رستگاریت جەو دەرد ئومێدەن
دەوای خەلاسی‌و تەدبیرت ئێدەن[٣]

مەبۆ وەخت سەخت زامان ئاوەردەت
رەماو پەلەپەل هەردەو هەرد کەردەت[٤]

پەی چێش تا ئیسە لێت مەعلووم نیەن
سەیاد جە واکوژ درێغش نیەن[٥]

بەڵام یە رەویەی ئیبتیدای مەشقەن
خیلاف شێوەی تاویای عەشقەن[٦]

---

(١) خەیمە: خێوەت، دەوار. پا: بنار. واتە: کێ بێ لەو بەولاوە بەو ناوچاوە وەك گوڵ ناسکەیەوە لە بناری دەشتی دڵی عاشقانا دەوار هەڵدا؟

(٢) پێکۆ: بپێکێ. نەسرەفتە: نەسروتوو. یەکێو: یەکێك. واتە: کێ بێ لەو زیاتر دڵی بریندارە زام نەسرەوتووەکەی خۆی بداتە بەر تیر، وە یەکێك بکوژێ‌و یەکێکی‌تر بدا بە عەرزا؟

(٣) رستگاری: رزگار بوون. ئێدەن: ئەمەیە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٤) مەبۆ: نابێ. رەما: راکردن. واتە: ئەگەر بە تەمای لەو دەردە رزگار بێ دەرمانی رزگار بوون‌و تەگبیرت ئەوەیە نابێ لەکاتێکا کە ئەو دۆستە زامێکی سەختت لێ ئەکا تۆ را بکەیت‌و پەلەپەل بکەویتە هەردەو هەرد کردن، چونکە تا تۆ زیاتر را بکەیت خوێنت زۆرتر لێ ئەرژێ‌و ئەویش شوێن پێت هەڵئەگرێ‌و ئەت دۆزێتەوەو تیرێکی ترت پێوە ئەنێ، بەڵام ئەگەر لە شوێنی خۆتا بکەوی وا ئەزانێ مردوویت‌و وازت لێ دێنێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «مەبۆ» نووسراوە «نەبۆ» واتە: نابێ.

(٥) واکوژ: دیسانەوەکوشتنەوە. واتە: بۆچی تا ئێستا نەت زانیوەکە راوچی دریغی ناکا لە دووبارەکردنەوەی کوشتنی نەچیر؟

(٦) یە: ئەمە. رەویە: ئوسووڵ. تاویا: تواوە. واتە: بەڵام ئەم پێ ناخۆش بوونی زامی

دەخیل سەر سەخت بەر هەر بکەر بازی
نازی دڵ سەرد بۆ جە تیرئەندازی(١)

نە دڵەی پڕ زەوق کۆنە نەچیردا
های لەزەت دارۆ تیر وە شۆن تیردا(٢)

[٣]

دڵە، راگەکەت(٣)

دڵە، راگەکەت خەیلێ تاریکەن
پردەکە سەختەن، خەیلێ باریکەن(٤)

سارای هیدایەت تاریك مەوینوون
رای نەجات یەکجار باریك مەوینوون(٥)

☞

دۆستو بە دوای دەرماناگەرانە، رەوشتی ئەوانەیەکە تازە فێری دڵداری بوونو هێشتا تیا قاڵ نەبوون، وە لەگەڵ شێوەی ئەوکەسانەدا یەك ناکەوێ کە لە عەشقا تواونەتەوە.

(١) بازی: یاریوگاڵتە. نازی: نایەڵی. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(٢) لەزەتدارۆ: بەلەزەتە. شۆن: دوای. واتە: دەخیلت بم هەر سەرسەختو کەللەرەق بەو بۆ خۆت یاری بکە، وە مەیەڵە دۆست دڵی سارد بێتەوە لە تیر هاویشتن، چونکە لە دڵی پڕ زەوقی کۆنە عاشقا زۆر شتێکی خۆشو بەلەزەتە یار یەك لە دوای یەك تیری پێوە بنێ. مەبەسی ئەوەیە دڵداری قاڵ بوو هەتا زۆرتر ئازار بچێژێ لە یارەوە زیاتر لەزەتی پێ ئەگات.

[٣]

(٣) مەولەوی لەم قەسیدەدا لۆمەی خۆی ئەکاو سامی رۆژی قیامەت دێنێتەوە بەرچاو، وە خۆی بانگ ئەکا بۆ خواپەرستیو بەندەگی راست.

(٤) راگەکەت: رێگاکەت، مەبەس گۆڕیەتی کە رێگایە بۆ قیامەت. خەیلێ: گەلێك. پردەکە: مەبەس پردی سیراتە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «خەیلێ»ی دووهەم نووسراوە: «یەکجار».

(٥) سارا: سەحرا، دەشت. هیدایەت: رێ بە دەرکردن. مەوینوون: ئەبینم. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «یەکجار» نووسراوە «یەکسەر».

چـــۆڵە چـــراوێ پـــەرێ وێت ســاز دەر
وە قــەد تــوانــای وێت بــاربەندی کــەر(۱)

ئــــەر گــــونا رای راس بــەردەنی جــەویر
شـۆن پـای کـردار هـام فـەردان هـور گـیر(۲)

بــــەڵ لەو دیــــوانْدا دێوانــەی ســەرشێت
خــەجاڵەتــی بــەزم یــاران نــەیۆ پــێت(۳)

بــارێ ئــەر غــەفڵەت دام تــەندەن نـە رێت
نـــیەنی وە تـــەنگ شــەرمەساری وێت(۴)

یـــاد ئـــەو ســـەروەر وە دەروون بـاوەر
ئــەر واچـان پـەنەش نـەو بـەزم مـەحشەر(۵)

یــە مـــەنسووب تــۆن ئـینە کـردەشەن
چــەنی تــوانــای ســەر هـۆردەردەشــەن(۶)

---

(۱) چـۆڵە چـراو: چـرای بـچکۆلە، بـە قـوتیلە ئـەڵێن. پـەرێ: بـۆ. بـاربەندی کـەر: بـار بپێچەرەوە. واتە: قوتیلەیەك پـەیدا کـە بـۆ خـۆت و ئـەوەندەی پـێت ئـەکرێ کـۆڵ و بـار بپێچەرەوە. مەبەسی لە خۆ ئامادەکردنە بۆ ئەو دنیا.
(۲) گونا: گوناە. واتە: ئەگەر گوناح رێی راستی لە یاد بردوویتەوە شوێن پێی کـردەوەی باشی هاورێیان هەڵگرە.
(۳) بەڵ: بەڵکو. نەیۆ: نەیەت. پێت: بۆت. واتە: بەڵکو لە دیوانی رۆژی حیساب دا، هەی دێوانەی سەرشێت، لەکۆڕی بەزم و رابواردنی یاراندا خەجاڵەتی نەیەت بە سەرتا.
(۴) بـارێ: لە سـوورەتێکـا. دام: داو. تـەندەن: تـەنیوەتەوە. مـەعنای ئـەم شـیعرەو دوو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.
(۵) باوەر: بێنە. واچان: بڵێن. پەنەش: پێی. نەو: لەو.
(۶) یە: ئەمە. ئینە: ئەمە. هوردەردە: هەڵبرین. واتە: وە ئەگەر لە سوورەتێکا بێ ئاگایی و قیامەت لە بیر چوونەوە دوای لە رێتا تەندووەو تۆیش بە تەنگی شەرمەزاریی خـۆتـەوە نیت، هەر هیچ نەبێ ئەوە بێنە یادی خۆت کە لە رۆژی مەحشەرا بە پێغەمبەر بڵێن ئەمە سەر بە تۆیەکەچی ئەوەکردەوەیەتی.

ئــــەو بــــە شــــەرمەوە مـــدیۆ بــە وەردا
مــن مشـیۆ کـام خـاك کـەروون وە سـەردا[١]

ئــیسە مـــوینی چـــێش پــەنەم ئـامان
هــانا هــاوارەن هــای نــەی‌چی ئــامان[٢]

جـــفت مــەعسیەت، جــە تــاعەت تــاقم
روو ســیای مـەجلیس جـەرگەی عـوشاقم[٣]

بـــینای وجـــوودم خـــەجڵەت ئـەساسەن
بـــەختم مـــوخالیف، نـامەدیم راسـەن[٤]

«صـبا»ی هــەناسەم نـە دەروون سـەد تـەرز
کـــەردەن کـــڵپــەی نـار ئـیبراهـیمی بـەرز[٥]

پــەنجەت بــەو نــەغمەی بــین وە تــینەوە
بــــاوەرە ئـــــەی بــەیت وە حــەزینەوە:[٦]

---

(١) مدیۆ: ئەڕوانێ. بە وەردا: بە بەردەمی خۆیا. مشیۆ: ئـەشێ. واتـە: ئـەو کـاتە ئـەو لە شەرمانا سەر دائەنەوێنێ، جا ئەبێ من خاکی کوێ بکەم بە سەری خۆما.

(٢) موینی: ئەبینی. واتە: ئێستا ئەبینی چیم بە سـەر هـاتووە، هـاوار هـەی شـمشاڵژەن بگەرە فریام.

(٣) جفت: جووت. مەعسیەت: گوناه. واتە: لەگەڵ تـاوانـا بـووم بـە هـاو جـووت‌و تـاك کەوتووم لە خوا پەرستی‌و رووڕەشی کۆڕی ئەنجومەنی دڵداران بووم.

(٤) موخالیف: پێچەوانە. نامەدی: بۆ نەهاتن. واتە: بنچینەی بوونم لە سەر خـەجاڵەتـی دامەزراوەو بەختم یار نیەو نەگبەتیمە.

(٥) «صبا»: بای بەیانی. نار ئیبراهیمی: ئاگرێ بە تینی وەك ئـەوەی نـەمروود کـردیەوەو ئیبراهیمی تێ فڕێ دا. واتە: هەناسەی وەك بای سەبا بە تەوژمم بە هەزار جۆر کـڵپـەی ئاگری بە تینی دەروونمی بەرز کردەوە.

(٦) باوەرە: بێنە. واتە: کاکەی نەی‌چی پەنچە بخەرە سەر نەیەکەت‌و دەمی پێوە نێ‌و بە ئاوازە بەرزو بە هێزەکەت بە خەفەتباری‌یەوە ئەم شیعرەم بۆ بڵێ.

سـەهلەن مـن روو زەرد سـەر نـەوەرەنان
ئـای مـایەی تـەسدیع پـەیغەممەرەنان[١]

.......●.......

[٤]

دڵ دیار نیەن

دڵ دیـار نـیەن هـای نـەکـەردەبۆ
وە خـزمەت ئـازیز تـەشریف بـەردەبۆ[٢]

جـەو دمـا مـن داد وە لای کـێ بـەروون
نـا بـەڵەد تـەنیا را چـۆن دەر کـەروون[٣]

پای دڵ سفتەی دەرد سـەر هـەردان سـەختەن
وێت یـاونەوە هـای نـەسیم وەخـتەن[٤]

بکـیان پـەرێ مـن دڵ ئـەو دمـاوە
وێت، وێت ئـاسایی بشـۆ وە راوە[٥]

---

(١) سەر نە وەرەنان: سەر دانەویوم. واتە: قەیدی نیە من خۆم روو زەردمو سەرم دانەواندووە، بەڵام ئاخ بووم بە مایەی زەحمەت کێشانی پێغەمبەر «درودی خوای لێ بێ».

[٤]

(٢) نەکەردەبۆ: نەی کردبێ، ناشێ.

(٣) جەودما: لەمەوپاش. بەروون: بەرم. را: رێ. وەرکەروون: دەرکەم. واتە: دڵەکەم شارەزای رێگای ماڵی یار بوو، کە ئەوم لەکیس چوو ئیتر من تەنیا چۆن رێ دەرکەم.

(٤) سفتە: سووتاو. یاونەوە: بگەیەنەرەوە. واتە: پێی دڵم بە ئاگری دەرد سووتاوەو سەر هەردەکانیش سەختن ناتوانێ پیایانا بڕوا. دەسا نەسیم دەسم دامێنت وەختیەتی خۆت بگەیەنەرەوە لام.

(٥) بکیان: بنێرە. بشۆ: بڕۆ. واتە: دڵەکەم بۆ بگێڕەوە دواوەو. خۆیشت خۆت ئاسایی بە رێی خۆتا بڕۆ...

مســـپارووت وە دەس کــزەی تــاسەی وێم
وە دووی گێجەلوول سـوب هـەناسەی وێم[١]

چــون یــاوای وە لای بــاڵا عــەرعەر تـەرز
پــەرساش جــواو دەر وە زایــەڵەی بـەرز[٢]

گـــلاراوش بـــی چـــەنی ئـێش چـەم
مـەوات‌و مـەوەرد خـەم وەکـووزەی خـەم[٣]

چــەم جــە ئـێش دەرد مــەحرومی پـاڵات
نـــمەنمانۆ عـــەکس خـــەیاڵ بــاڵات[٤]

پـــەردەی لێڵایـــی گـــرتەن دوو دیـــدە
خــەڵوەتــەن ســا بــۆ هــەی بـەرگوزیدە[٥]

دیـــدەم تـــاو ســـەیل هـــووناوان وەردا
هـــا ئــاو بـــە دەردا ئــاما جــە ســەردا[٦]

---

(١) مسپاروورت: ئەت‌سپێرم. واتە: ئەت‌سپێرم بەکزەی بیر کردنەوەو تـاسەم بـۆ یـار، وە ئەت‌دەمە دەسی گەردەلوولی هەناسەی بەیانیانم.

(٢) چون: کە. یاوای: گەیشتی. پـەرساش: پـرسی. مـەعنای ئـەم شـیعرەو دوو شـیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) مەوەرد: ئەی‌خوارد. کووزە: گۆزە.

(٤) نمەنمانۆ: نانوێنێ. واتە: کە گەیشتیتە لای ئەو باڵا بەرزەو هەواڵی منی لێ پرسیت، بە دەنگی بەرز هاوار بکەو وەرامی بدەرەوە بڵێ لە بەر چاو ئێشـە گـلاراوی پـێ کـەوتبوو، گۆزەی خەم‌و مەینەتی نابوو بە سەریەوە ئەی‌خواردەوەو ئەی‌وت چـاوم لە تـاو ئـێشـی دووری تۆزی کەوشەکانت وێنەی خەیاڵی باڵاتی تیا دەرناکەوێ.

(٥) گرتەن گرتووە. بۆ: وەرە. بەرگوزیدە: هەڵبژاردە. واتە: پەردەی لێڵایی هاتووە بە سەر چاوەکانما، فرسەتە ئازیز وەرەکەس لەوێ نیە.

(٦) وەردا: بەردا. واتە: چاوەکانم لافاوی بە تاوی خوێناویان بەردا، ئەوەتا ئاو لە سەرەوە هات‌و لە دەرگاوە دەرچوو.

دڵ یـەند جـۆش گـەرم خـەمان دان پـێدا
سـەمەندەر لانـەش مـەگـێرۆ تـێدا(١)

فـیدات بـوون ئـازیز جـەمین پـەڕەی گـوڵ
دووریت کـارێ کـەرد ئـانە چـەم، ئـێد دڵ(٢)

حـاڵ چـینە تـەنگ‌تەر نـیەن پـێم ئـامان
قـەدەم رەنـجە کـەر ئـامان سـەد ئـامان(٣)

چـون جـەستەی خـەستەی مـەینەتان مـایە
بـەڵکـم دیـدەو دڵ نـەشان وە زایـە(٤)

دیـدە سـورمەی تـۆز پـاڵاکـە نـاسەن
دڵ جـای دەردتـەن مـەندەیشا خـاسەن(٥)

---

(١) پێدا: پیایا. سەمەندەر: پەلەوەرێکە ئەڵێن لە ناو ئاگرا هێلکە ئەکا. مەگێرۆ: ئـەگـرێ. واتە: جۆشی گەرمای خەمو خەفەت ئەوەندە داویە بە دڵما، وتای لێ هاتووە سەمەندەر کردوویە بە هێلانەی خـۆی. لە هـەندێ نـوسخدا لە جیاتی «پێدا»و «تـێدا» نـووسراوە «پێش‌دا»و «تێش‌دا» وە لە جیاتی «لانەش» نووسراوە «لانە».

(٢) ئانە: ئەوە. واتە: ئازیزە ناوچاو وەك گوڵەکەم، بە قوربانت بم، دووریت کارێکـی لێ کردم ئەوە حاڵی دڵو دیدەمەکە ئەی‌بینی.

(٣) چینە: لەمە. رەنجەکەر: ئەزیەت بدە. واتە: گیانە دەسم دامێنت هەرگیز وەزعم لەمە ناخۆش‌تر نابێ، ئەزیەتی قاچی خۆت بدەو وەرە لام.

(٤) نەشان: نەچن. زایە: «ضایع»، فەوتاو. واتە: بەڵکو دیدەو دڵیشم نەفەوتێن وەك لەشی نەخۆشم فەوتا کە بووبوو بە مایەی خەمو خەفەت بۆم.

(٥) سورمە: کلە. مەندەیشا: مانەوەیان. واتـە: چـاوم تـۆزی کـەوشەکـانی تـۆ ئـەناسێ‌و کردوویە بەکلە بۆ خۆی، دڵیشم جێگای دەردو بەڵای تۆیە، لەبەر ئەوە مانەوەیان چاکترە.

[٥]

دەرمان زامان(١)

دەرمـــان زامـــان دەردەکـــەی کـــاریم
هـــامڕاز نـــاڵەی شـــەوان بـــێداریـم

راحـــەتی جـەستەی مـەینەت بـارەکـەم
تـــەسکینی دڵەی پـــڕ جـــە خـارەکـەم

نـــامەو هـــەدیەی دۆســـانەت یـــاوا
تـــەسدیعت کـێشـا خـــەیلێ مـاڵ ئـاوا

رەویـــەی بـــوزورگیت وە جـا ئـاوەردەن
غـــەریب نـــەوازیت وە پـیشە کـەردەن

بـــەلام بـــینایم، مـــن دۆس گـــیانیم
نـــەك چـون بـێشـەرتان نـانیو زوبـانیم(٢)

دڵم وە مـــۆبـــەت مـــەیل تـــۆ شـادەن
ئـــەی تـــەعاروفە جـــە لام زیـــادەن(٣)

خـــوسووس مـــن ســـەرعیو لێوەو وێڵ تـۆم
ســـەودایـــی خـــەمبار ئـەڕاگـێڵ تـۆم(٤)

---

[٥]

(١) مەولەوی ئەم غەزەلەی بۆ دۆستێکی نووسیوەکە دیارییەکی بۆی ناردبوو، دووریش نیە ئەو دۆستە شێخی تەوێڵە بووبێ.

(٢) بینایم: ئەی رووناکی چاوم. نانیو زوبانی: ئەو دۆستەیەکـە هـەر بـە زمـان، وە بـە هیوای وەرگرتنی دەسکەوتێك دۆستت بێ.

(٣) مۆبەت: محبت، خۆشەویستی.تەعارف: خۆ ناساندن، مەبەسی دیاری ناردنە.

(٤) سەرعی: فێ دار.لێوە:کەف چەرێن. ئەراگێڵ: بە دواداگەڕاو، لە بنچینەدا دوو وشەیە «ئەڕا» واتە «بۆ» وە «گێڵ» واتە «گەیشتن». لە هەندێ نـوسخەدا نـیوەی دووهـەمی ئـەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:

پـــەی تـــۆ خـــاترم پـــڕ نـــێش‌و خـــارەن
پـــەی تـــۆ زیـــندەگـــیم چـــون ژار مـــارەن(١)

دەروونـــم دایـــم جـــە هـــوون کـــەیل تـــۆن
حـــەیاتم وە شـــەوق هـــەوای مـــەیل تـــۆن(٢)

هـــەرگا دیـــم وە چـــەم شـــێوەی بـــاڵاکـــەت
بـــۆســـام خـــاك پـــاو گـــەرد پـــاڵاکـــەت(٣)

ئـــانە گـــــرد مـــــایەی کـــــامەرانـــیمەن
ئـــانە گـــــرد وەشـــــیو شـــادمانیمەن(٤)

وەر نـــــە ئـــیسە مـــــن هـــــوون دڵ وەردە
قـــامەت سـەنگی بـار خـەمان خـەم کـەردە(٥)

دەروون وە مـــــەودای دووریت بـــــیەن ڕێش
هەی خاکم وە سەر سـەوقاتم پـەی چـێش(٦)

☞

سەودای ئەڕاگێڵ لەعل لێڵ تۆم
واتە: نەخۆش کەوتووی گەڕانم بە دوای لەعلی لێڵی لێوی تودا.

(١) خاتر: دڵ. نێش: ئێش. زیندەگی: ژیان.

(٢) هوون: خوێن. کەیل: پڕ. هەوا: ئارەزوو.

(٣) گا: کات. بۆسام: ماچم کرد.

(٤) ئانە: ئەوە. گرد: هەموو. وەشی: خۆشی.

(٥) وەرنە: ئەگینا. وەردە: خواردوو. خەم: چەماوە. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.

(٦) مەودا: تێغ. ڕێش: بریندار. سەوقات: دیاری. واتە: ئەگینا ئێستە من کە خوێنی دڵی خۆم ئەخۆم‌و باری قورسی خەم‌و مەینەت پشتمی چەماندووەتەوەو دەروونم بە تێغی تیژی دووریت بریندار بووە، هەی قوڕم بە سەر دیاریم بۆ چیە؟

[۶]

دڵە، وەردەی نەفس(١)

دڵە، وەردەی نـــــەفس گـــوناه ئـــاوەردە
ســیفەت نــەڕووی زات وە پــەردە کــەردە(٢)

جــە ڕووی بــێ شــەرمی پــەردەت دردەوە
هــیچ نـەویت وە تـەنگ ئـەودیم پـەردەوە(٣)

ســـــەتاری لاو دا وە یـــــانەتەدا
کـــــەریمی شـــوومی وە شـــانەتەدا(٤)

کـــردم وە عـــامی رەحـــمەتەکـــەی وێش
وادەی بــەزم گــەرم خــزمەتەکــەی وێش(٥)

[۶]

(١) مەولەوی لەم قەسیدەدا لەگەڵ دڵی خۆی ئەدوێ و تانەی لێ ئەدا.

(٢) وەردە: خوراو. ئاوەردە: هێناو. واتە: ئەی دڵ کە نەفسی گوناهبار خـواردوویـتی، وە سـیفەتی خـوات کـردووە بـە پـەردە بـە ڕووی زاتیەوە. مـەبەسی ئـەوەیەکـە سـیفەتی «بەخشەندەیی خوا»ت کردووە بە قەڵغان، وە بەو بیانووەوە خوات لە بەر چاوی خۆت لا بردووەو دەستت کردووە بە گوناح کردن.

(٣) دەردەوە: دادڕی. نـەویت: نـەبوویت. ئـەودیم: ئـەودیو. واتـە: لەبـەر بێشـەرمی و بێعاری خۆت پەردەی حەیات لە سەر ڕووی خۆت لادا، وە هیچ بە تەنگی ئەو خواوە نەبووی کە وا لەو دیوی پەردەی غەیبەوە، وە بە هەموو شتێکت ئەزانی. یان: نەبووی بە تەنگی ئەوەوەکە لەو دیوی پەردەی حەیاوە خۆت هەی کە هەموو گیانت گوناحەو عالەم پێت ئەزانێ.

(٤) لاو: لافاو. شانە: شان. واتە: یاخوا بەخشەندەیی خوا لافاو بێنێ بە سەر مـاڵەکـەتاو نەگبەتی بدا بە شانتا.

(٥) عامی: هەموو کەس گرەوە. وێش: خۆی. مەعنای ئەم شیعرە بـەسراوە بـە شـیعری دوایییەوە.

ویــــەرد، نــــەزانــــاش سـیـوای ئــەو هــەنی
ئــاخ زانــایی ئــەو چـێش کـەری چـەنی[١]

نــــەو دەمدا جـــە یــاد کــردەی ویــەردەم
جــە حــاڵەت سـەخت وە دۆزەخ بـەردەم[٢]

هـــــــەر دەلاڵەتـــــــێش مــــەلالەتێوەن
هـــەر لوتــفێش پــەرێم خــەجاڵەتــێوەن[٣]

هــەوای وەش نــەسیم وەســڵو حــوزووری
ســەموومەن پــەرێم چــون شـنۆی دووری[٤]

هــــای نــــایی نــایێ، مــوتریب مــەقامێ
مــــوغەننی تـــــەرزێ، ســـاقی‌یا جــامێ[٥]

تــــا دەمــاخ نــەی بــەزم نــەشئەیێ ســانو
مــــانۆ، تــــا ئــــەبەد وە جـــیا مــانۆ[٦]

---

(١) ویەرد: بوورد. هەنی: هەیت. واتە: وا فەرزمان کرد لەکاتی بەزمی گەرمی بە حوزووری خوا گەیشتن‌دا ئەو بە رەحمەتی فراوانی خوی لێت بووردو لەو بەولاوەکەس نەی‌زانی تۆ هەیت، باشە خۆ خوا خۆی پێت ئەزانی، ئەی لە حوزووری ئەوا چۆن رووت دێ سەر بەزر کەیتەوە.

(٢) نەو: لە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) دەلالەت: دڵدانەوە.

(٤) سەمووم: بای سەبوون. واتە: لەو کاتەدا کە بیر ئەکەمەوە لەکردەوەی رابردوومو لەو وەزعە ناخۆشەم کە ئەبێ بە هۆی چوونە دۆزەخم، ئا لەو کاتەدا هەر دڵدانەوەیەکم لەلایەنی خوای گەورەوە هۆی شەرمەزاری‌یەکە بۆم، وە هەر لوتفێکی خوا لە لەگەڵم ئەبێ بە مایەی خەجاڵەتی بۆم، وە هەوای خۆشی بە خزمەت گەیشتن وەك بای سەبوون وایە بۆم لەشم ئەسووتێنێ، چونکە خۆم بە شایانی ئەو بە خزمەت گەیشتن‌و لوتفو دڵ دانەویەوە نازانم.

(٥) نایێ: نەی‌ژەن.

(٦) سانۆ: وەربگرێ. مانۆ: بمێنێتەوە. مانۆ: ئەمێنێتەوە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

شـــنۆش نـــەی دەمدا، نـــەی دڵەی تـــەنگدا
ڕێشـــەی ویـــر غـــەیر بـــدۆ وە هـــەمدا
بـــەڵ دڵەی چـــەند ســـاڵ ئـــینتیزارەکـــەش
لەزەتـــێ بـــەرۆ جـــە دیـــدارەکـــەش(١)

[٧]

دڵە پڕ چینەن(٢)

دڵە پـــڕ چـــینەن پـــێشـــانی شـــەوقت
پـــۆس مـــەردەن وە بـــان ڕوخســار زەوقت(٣)
شـــادیت مـــواچـــی ئـــازیزش مـــەردەن
کـــەیفەکـــەت مـــاچی لەیـــلش گـــوم کـــەردەن(٤)
گـــومانم وەی ڕەنگ زامت نـــەسرەوتەن
کۆچ خێڵ خانەی «ئەحمەد» دوور کـــەوتەن(٥)

---

(١) بەرۆ: ببا. واتە: بۆ ئەوەی دەماخم نەشەیەکی وا لەم بەزمە وەرگرێ، تا «ئەبەد» بە تەنیا ئەمێنێتەوە، هەر بمێنێتەوە وە شنەی ئەو بەزمە ڕیشەی داری بیرکردنەوە لە غەیری خوا لە دڵی خەفەتبارما هەڵ کەنێ و نەی هێڵێتەوە، تا دڵە چەند ساڵ چاوەڕوانی کردووەکەم لەزەتی وەر بگرێ لە دیداری خواو ڕووی بێ چاوی پێ بکەوێ.

[٧]

(٢) مەولوی ئەم قەسیدەیەی بە بۆنەی کۆچ کردنی ئەحمەد بەگی برای حەمە پاشای جافەوە وتووەکە چووە بۆ مەریوان بۆ هاوینە خۆری.

(٣) پڕ چینەن: پڕە لە چرچو لۆچ. پێشانی: ناوچاوان. پۆس: پێست. واتە: ئەی دڵ ناوچاوانی شەوقت لۆچی زۆری تێکەوتووە، وە پێستی ڕووت وشك بووەتەوە بە سەر دەمو چاوی ئارەزووتا، مەبەس لە خەفەتبارییە.

(٤) مواچی، ماچی: ئەڵێیت. لە هەندی نوسخەدا نیوەی شیعری دووهەمی ئەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:
کەیفت مواچی لەیلش کۆچ کەردەن.

(٥) گومانم: وا گومان ئەبەم. نەسرەوتەن: نەسرەوتووە. واتە: وا بزانم بۆیە وا زامت ناسرەوێ چونکە بنەو بارگەی ئەحمەد بەگ دوور کەوتووەتەوە.

نــــەواتـــــم دەخـــیل ئـــامان ســـەد ئـــامان
وێت مـەدەر وە مـەیل نـەو تـووڵ نـەمامان(۱)

وەس وە تــەمای وەســـڵ مــەزاقت شـاد بـۆ
ژار مــــــار دەرد دووریت وە یــــــاد بـــــۆ(۲)

نــەژنەفتی چـــەنەم ســـەد جـــار دادم کـــەرد
ئیسە های گەردش گـەردوون چـەپ گـەرد(۳)

وە تـــای قـــەڵمـــاسك تـنیای سـەردی مـەیل
ئەو هۆردا پەی حەی، تۆ پەی کۆی دوجەیل(۴)

ســـا خـــاسەن ئـــەمجار شـووم سـیا بـەخت
تـــۆ ئـــالوودەی دەرد، مـن زامـان سـەخت(۵)

ســـــاقی گـــــەرد کـــــۆچ یـــاران دیـارەن
هـــــاوماڵان پـــــەرێم نـــــە ئـــینتیزارەن(۶)

---

(۱) نەواتم: نەموت. وێت مەدەر: خۆت مەدە. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(۲) وەس: بەس. مەزاق: چەشتن، مەبەس لە دڵە.

(۳) نەژنەفتی: نەتبیست. چەنەم: لێم.

(۴) قەڵماسك: قۆچەقانێ. تنیا: تەنراو. هوردا: هەڵدا. حەی: خێڵەکەی لەیل. دوجەیل: شوێنەکەی مەجنوون. واتە: چەند دەسەو دامێنت بووم کە خۆت نەخەیتە داوی خۆشەویستی باڵا بەرزانەوە، چەندم پێ وتی دڵت بە وەسڵیان خۆش مەکەو ژاری ماری دووریت لە یاد بێ، کەچی هەرچەند دادم کرد گوێت نەدایە، وا ئێستا گەردوون وەك بەرد خستنیە ناو قۆچەقانێی لەکەم مەیلی تەنراوو هەر یەکەی فرێ دانە شوێنێك کە بەزەحمەت بتوانن بگەنەوە یەك.

(۵) سیا بەخت: چارە رەش. ئالوودە: گرفتار. واتە: جا چاکت کرد ئەی دڵەی شوومی چارە رەش خۆتت گرفتاری دەردو منیشت گیرۆدەی برینی نابار کرد.

(۶) پەرێم: بۆم. مەولەوی لەم شیعرەوە رووی قسە لە دڵیەوە وەر ئەگێڕێتە سەر ساقی، وە داوای لێ ئەکا بگاتە فریای. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

مــن خــۆ تـەنیا مـاڵ، وامـەندەی دڵ تـەنگ
بێ کەس، بار سـەنگی، پـای بـارەبەر لەنگ[١]

مــەرتۆ وە هــەی هـەی نـەشئەی جـام مـەی
نەی رای پلەی سـەخت فـەریاد رەسـیم کـەی

سـا پـێم دەر جـامێ مـنیچ چـون یـاران
هەی کەروون ئـەو کـۆچ تـا سـەر هـەواران[٢]

[٨]

دڵە چەند مەستیت[٣]

دڵە چــەند مــەستیت جــەم بــی نـە سـەردا
چــەند کــار ئــارۆت وسـتەو رۆی فـەردا[٤]

---

(١) وامەندە: داماو. بارەبەر: وڵاخ. لەنگ: شەل.

(٢) منیچ: منیش. کەروون: بکەم. ئەو: لە. واتە: ساقی، ئەوەتا تۆزی کاروانی یاران دیارەو چاوەڕێم ئەکەن، منیش تەنیا ماڵ ماومەتەوە بە دڵ تەنگی‌یەوە، کەسم نیەو کـۆچو بـارم قورسەو پێی وڵاخەکەیشم شەلە، کە ئـەمە ئـەوپەڕی داماوی‌یە... جا لە وەزعێکـی وا ناخۆشا مەگەر تۆ بە نەشەی جامی مەیەکەت ـکە وەك هۆرەی کۆچ کردوو وایە ـلەم پلە رێ سەختەدا بگەیتە فریام، سا بۆ خوا پیاڵەیەك مەیم بدەرێ با منیش وەك یاران دەس کەم بە هۆرەکردنو بخورمەکوچو بارەکەمو بڕۆم تا ئەگەمە سەر هەوارەکـان. مـەولەوی لەم شیعرانەی‌دا هۆرەی کاروانی شوبهاندووە بە مەی لەوەدا کە وەك چـۆن مـەی یـارمەتی خەفەتبار ئەدا بۆ ئاسان کردنی مەینەتەکەی، هۆرەیش یارمەتی کاروانی ئـەدا لە بـڕینی رێگاو گەیشتنە جێ‌دا.

[٨]

(٣) مەلەوی لەم قەسیدەشا هەر بە سەر نەفسی خۆی‌دا دێتو لۆمـەی ئـەکـاو لە خـوا ئەپارێتەوەکە لێی ببوورێ.

(٤) ئارۆ: ئەمڕۆ. وستەو: خستەوە. واتە: ئەی دڵ چەند مەستی کۆبـووەتەوە لە سـەرتاو چەند ئیشی ئەمڕۆت ئەخەیتە سبەینێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «چەند» نووسراوە «یەند» واتە: ئەمەندە.

شـــەرتێوم نـــیەن جـــە بـــێ شـــەرتی تـــۆ
روو ســـیای تـــۆبـــەی ســـەد فـــەردا نـــەبۆ(۱)

نـــەکـــەفتی ئـــەو را پـــەی حـــەق پـــەرستی
تـــا بـــی وە هـــەمتای مـــەستی پـــای سستی(۲)

پـــیری حـــەڵقـــە ســـان خـــەم پـــەنەم وەردەن
پـــەی دەرگـــای عـــەدەم ئـــامادەم کـــەردەن(۳)

ســـــەروەخت ئـــــەدای ئـــــەمانەتمەن
نـــــەشر ســـــیاهەی خـــــیانەتمەن(۴)

مـــوغەننی ، تـــە نـــخوای مـــن وە نـــەوایـــێ
وەی چـــەند فـــەردەوە هـــۆردەر ســـەدایـــێ(۵)

یـــا رەبـــی نـــەی شـــەو تـــاریکەی فـــانی
هـــەر تـــۆ وەکـــردەی بـــەدیم مـــزانـــی(۶)

---

(۱) شەرتێوم: شەرتێکم. واتە: بە هۆی بێشەرتی تۆوە شەرتێکم نیە روو رەشی لای تۆبەی سەد سبەینێ نەبوبێ. مەبەسی ئەوەیە هەرچی شەرت ئەکەم کە خەراپە نەکەمو تۆبە لەو خراپانە ئەکەم، بۆ سبەینێ ئەو شەرتە ئەشکێنمو دیسانەوە تۆبە ئەکەمەوەو شەرتەکەم لە حوزووری ئەو تۆبانەدا روو رەش ئەبێ.
(۲) نەکەفتی ئەو را: نەکەویتە رێ. بی: بوو. واتە: نەکەویتە رێی حەق پەرەستی تا پیری بوو بە هاوڕێی سەرخۆشی یەکەتو کەڵکت پێوە نەما.
(۳) حەڵقەسان: وەك ئەڵقە. واتە: پیری وەك ئەڵقە چەماندوومیەتەوەو ئامادەی کردووم بمکوتێ بە دەرگای نەبوونی دا کە گۆڕە. چەند جوانە لێرەدا مەولەوی ئەڵقەو دەرگای خستووەتە یەك، چونکە ئەڵقە بە دەرگادا ئەکوترێ.
(۴) ئەدا: دانەوە. نەشر: بڵاوکردنەوە. سیاهە: لیستە.
(۵) تەنخوا: لە جیاتی. نەوا: ئاواز. سەدا: دەنگ.
(۶) واتە: خوایە لەم تاریکە شەوەی دنیای فانی دا هەر تۆ شارەزای کردەوەی خراپمی.

ئـــای ســـوبح مـەحشەر ســەر ئـەفگەندە وێم
شـــەرمندەی حـوزوور خـوداو بـەندە وێم[١]

بــە رەحـــمەکـــەی وێت فـەرد تـەنیای تـاك
بـــەشق مـــەشق عـــەشق دڵ پـــاکـان پـاك[٢]

بــــەو فــــەسڵ فـیراق خـــاتر پــڕ خـــاران
بـــــەو دیـــای دمـــای یـــەکـــتری یـــاران[٣]

ئــەر ســـەد تـــاوانـــم جـــە حـەد ئـەودەرەن
دەفـــــتەرم جـــــە رووی وێم ســــیاتەرەن[٤]

تـــۆ بـــویەر جـــە مـــن جـــە پـــڕ ئـــینسافی
مــــن روو زەردی وێم کــــافی‌یەن کــــافی[٥]

[٩]

دڵە تەب خاڵەت[٦]

دڵە تــــــەب خـــــاڵەت وە لێو مـــــەوینوون
حـــاڵات یـــەکـــجار پـــەشێو مـــەوینوون[٧]

---

(١) سەرئەفگەندە: سەرداخستوو. وێم: خۆم.

(٢) بەشق: بۆ خاتری. واتە: ئەی خوای تاكو تەنیا سوێندت ئەدەم بە رەحمی خۆت، وە لەبەر خاتری مەشقی دڵداری پاکی دڵپاکان...

(٣) دیا: چاو بە یەك کەوتنەوە. دما: دوایی. واتە: خوایە سوێندت ئەدەم بەکاتی لە یەك جیابوونەوەی دۆستە دڵ پڕ درکەکان، وە بەکاتی بە یەك گەیشتنەوەی لەوەو پاشیان.

(٤) ئەر سەد: هەرچەند. ئەو دەرەن: بە دەرە.

(٥) بویەر: ببوورە. کافی‌یەن: بەسە. مەولەوی بە عادەتەکەی خۆی لەم قەسیدەدا چەند شیعرێکی وتەوەکە لە شوێنی تریشا وتبوونی.

[٩]

(٦) مەولەوی لەم قەسیدەشا هەر لەگەڵ نەفسی خۆی قسە ئەکا.

(٧) دڵە: ئەی دڵ. تەب خاڵە: خاڵی تێ، ئەو زیتکانەیە بە سەر لێوی تادارەوە پەیدا ئەبن. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

کــەردەنیش وە تــەیر هــەڵۆ هــۆش بــەردە
نـــاکـــەردە کـــەردە، کـــەردە نـــا کـــەردە(۱)

رجـــات، گـــا بـــەی دیـــ، گـــا بـــەو دیـمەدا
هـــــانە گـــــەردەلوول بـــــاد بـــــیمەدا(۲)

هـــا نـــەکـــەردەبۆت تـــۆ یـــەت کـــەردەبۆ
پـــــێچ عـــــەقیدەی وە دڵ بـــــەردەبۆ(۳)

پەی چێش هەر کـۆ وەسـف وەش نـیگارانـەن
چـــەنی عـــەقیدەی دڵ ئـــەوگارانـەن(۴)

تـــۆ زەنـــنت چـــێشـەن ئـەویچ بـەو تـەورەن
ئەر مەیلەن، مـەیلەن وەر جـەورەن، جـەورەن

ســـتارەی رجـــات هـــەر دەم دارۆ ســـوو
دەمـــاخ شـــاد، وە بـــۆی «وَ لا تَـیْأَسُوا»(۵)

---

(۱) کەردەنیش: کردوویەتی. واتە: ئەی دڵ ئەبینم وەك تادار زیتکەت بە سەر لێوەوەیەو حاڵت یەکجار پەشێوە، وە وەك باڵداری هەڵۆ فڕانـدوو هـۆشت لا نـەماوەو بـە جـۆرێ سەرت لێ تێك چووە ئەوەی نەت کردووە وا ئەزانی کـردووتە، وە ئـەوەی کـردووتە لە یادت چووەتەوە.

(۲) بەی دیـم: بـەم دیـو. بـیم: تـرس. واتـە: تـەمای رەحـمەتی خـوات کـەوتووەتە بـەر گەردەلوولی بای ترس، وە وەك پووش تاوێك بەمدیوو تاوێك بەویوا ئەکەوی. مەولەوی لەم شیعرەدا ئەویەڕی وردیی بەکار هێناوە چونکە مرۆڤ خۆی لە بەینی ترس و تـەمادا ئەبێ، کەچی ئەم هاتووە تەماکەی خستووەتە بەینی ترس و تەما.

(۳) یەت: ئەمەت. پێچ: گرێ. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە سێ شیعری پاشەوە.

(۴) هەرکۆ: لە هەرکوێ. وەش‌نیگار: جوان چاك. چەنی: لەگەڵ. ئەوگار: گرفتار.

(۵) ستـارە: ئـەستێرە. دارۆ: بیبێ. سـوو: تـیشك. «ولاتـیأسوا»: بـەشێکـە لە ئـایەتێکـی قورئانی مەعناکەی ئەوەیە: بێ تەما مەبن لە رەحمەتی خوا. واتە: ئەی دڵ دەسم دامێنت نەکەی باوەڕت لەق بێ و گرێی تێ کەوێ، چونکە سیفەتی جوان چاکان بە پێی باوەڕی

ویـــــەردە ویـــــەرد، هـــــەوڵێ پـــەی بـــاقی
ئەمجار یـە دەروێش، یـە نـەیچی‌و سـاقی(١)

هۆش وە سەدای دەف، گۆش وە نـەوای نـەی
دەس وە شـــــیشەوە، لێو وە جـــــام مـــــەی

ســــــەفات جـــــەفا دۆ وە قـــــەفای هـــەستی
نـــۆشـــا نـــۆشت بـــۆ دەواچـــەی مـەستی(٢)

وە کـــــردە وە فـــــام ئـــــەر گـــا نـــاوەردەن
بـــــاك نـــیەن وەفـــام وە بـــاوەڕ کـــەردەن(٣)

☞

دڵدارەکانیانە پێیان، ئەوان گومانی چی‌یان پێ بەرن ئەوانیش بەو جۆرە ئەبن، ئەگەر بە تەمای خۆشەویستی بن خۆشیان ئەوێن، وە ئەگەر بە تەمای سزا بن سزایان ئەدەن.

(١) ویەردە: بەسەر چوو. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٢) دۆ: بدا. قەفا: پشتی مل. دەواچە: دەرمان. واتە: ئەوەی بەسەر چوو بە سەرچوو، هەوڵێ بۆ پاشماوەی عومرت بدە، ئەوە دەف ژەن‌و شمشاڵ لێدەرو مەی گێڕ، نۆبەتە لەگەڵیان، هۆش بدە بە دەنگی دەف‌و گوێ بدەرە ئاوازی شمشاڵ‌و شیشەی مەی بگرە بە دەستەوەو جامی مەی بنێ بە لێوتەوە، تا شادیت شەقازلەیەك بدا لە بنا ملی بوون‌و دەرمانی مەستی نۆشی گیانت بێ‌و گیتیت لە بیر بچێتەوە.

(٣) واتە: ئەگەر جار جار بەکردەوە وەفام نەهێنابێتە دی، قەید ناکاو ترسم نیە، چونکە وەفام کردووە بە باوەڕی خۆم. ئەم شیعرە ئیشارەتە بۆ حەدیسی پێغەمبەر کە فەرموویەتی: «لا يَضُرُّ مَعَ الإِيمانِ ذَنْبٌ» واتە: لەگەڵ باوەڕدا گوناح زیان ناگەیەنێ‌و موسوڵمان لە موسوڵمانیەتی ناخات.

[١٠]

دەرد وە بان دەرد[١]

دەرد وە بـــــان دەرد زامــــان کـــاری
گرد جە لام جەم بی، یـە تـەشریف مـاری[٢]

ئـــای یـــە چێشت کـەرد تـەشریفت نـاوەرد
دەردت دا وە دەرد، مـــنت مـــاتەم کـــەرد[٣]

ئـــیسەیچە دیـــدەم چـــەم هـــا وە راوە
هـــەڵای ســـەروەشم بـــەو تـــەمەنناوە[٤]

ئـــەمرت مـــوتاعەن «اَطَـــعْنا» وەنـــدم
دۆعـای چـەمە زەخـم جـە پـیران سـەندم[٥]

---

[١٠]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ ئامینە خان ناوێك نووسیوەکە یـەکێك بـووە لەکچە بەگزادەکانی جاف، وە بە هۆی شیر خواردنەوە مەحرەم بووە بە مەولەوی، ئامینە خـان گفتی دابوو بە مەولەوی کە بچێ سەری لێ بدا، بەڵام پاشان بۆی ئەنووسێ کە ناتوانـێ بچێ بۆ لای، وە داوای دوعایەکی چاوەزاری لێ ئەکا، مەولەویش دوعاکەی بۆ ئەنێرێ لەگەڵ ئە پارچە هەڵبەستەدا.

(٢) ماری: ئەهێنی. واتە: دەردی کـاری زامـەکـانم و دەردی چـاوەڕوانـی کـردن هـەموو کۆبوونەوە لەسەرم بە هۆی ئەوەوەکە بڕیار بوو تەشریف بێنی.

(٣) واتە: ئای ئەوە چیت کرد تەشریفت نەهێناو دەردتدا بـە دەردەکـانم و خـۆیشـمت خەفەتبار کرد.

(٤) ئێسەیچ: ئێستاش. هـەڵای: هـێشتا. واتـە: ئـێستاش هـێشتا هـەر چـاوم لە ڕێتـەو سەرخۆشی هیوای هاتنتم.

(٥) موتاع: بە گوێ کراو. «اطعنا»: بە گوێمان کرد، ئیشارەتە بە ئایەتی «سَمِعْنا وَ اَطَـعْنَا». وەندم: خوێندم. چەمەزەخم: چاوەزار. واتە: فەرمانت ڕەوایەو هەرکە بیستم وتم بە سەر چاو، وە چووم دوعای چاوە زارم بۆ وەرگرتی لە شێخ.

تەعویز بەند ریشەی دڵەی سەد پارەم
بەرگش پەڕەی جەرگ وە دەرد ئاوارەم(١)

حافیز بۆ وە عەشق مەستان یا هوو
بپێچەش نە دەور باهووی بێ ئاهوو(٢)

ئینە عادەتێن وە زاهیر ئامان
وەرنە هەی سەرخێڵ نازك ئەندامان(٣)

تۆ ئیند نازکیت جە حەد ویەردەن
بینایی خەیاڵ راگەش گوم کەردەن(٤)

سەفات خەجاڵەت دان وە جام جەم
دیدەی بەد مەر عەکس وێش بدیۆ وە چەم(٥)

دیدەی بەد دەردش نا دیاری بۆ
جە کۆ موینۆت تالێت کاری بۆ؟(٦)

---

(١) تەعویز بەند: بەنی بەستنی نووشتە. پارە: پارچە. مەولەوی لەم شیعرەو شیعری دوایی‌دا لە ئامینە خان ئەگەیەنێ کە چی بکا لە دوعاکە. واتە: ریشەی دڵە سەد پارچە بووەکەم بهۆنەرەوەو بیکە بە قەیتان بۆ بەستنی دوعاکە، وە پەڕەی جگەری دەردەدارم بکە بە بەرگ‌و دوعاکەی پێوە بپێچە.

(٢) حافیز: پارێزگار. بپێچەش: بیپێچەرەوە. یاهوو: ئەی خوا. باهوو: قۆڵ. ئاهوو: عەیب. واتە: خوا بکا بۆ خاتری عەشقی ئەو پیاو چاکانەی کە سەرمەستی هاوار لە خوان، ئەو دوعایە پارێزگاریت بکا. ئەنجا ئەڵێ: دوعاکە بپێچە بە دەوری قۆڵتا.

(٣) وەرنە: ئەگینا. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٤) ئێند: ئەوەندە. واتە: ئەم دۆعا نووسینە شتێکە بۆ عادەت‌و هۆیەکی زاهیری‌یە، ئەگینا ئەی سەرقافڵەی جوان‌خاسان جوانی تۆ ئەوەندە لە ئەندازە لای‌داوە هەتاوەکوو چاوی خەیاڵیش رێگای گوم کردووەو نات دۆزێتەوە.

(٥) دیدەی بەد: چاوی پیس. بدیۆ: ببینێ. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٦) جەکۆ: لەکوێ. واتە: پاکی‌و بێ‌گەردی رووی تۆ ئاوێنەکەی جەمشیدی خەجاڵەت کردووەکە هەموو شتێکی تیا بەدی ئەکرا، ئیتر چاوی پیس کەی سەیری تۆ بکا مەگەر هەر

[١١]

دەورێ دەر ساقی

دەورێ دەر ســـــاقی وە لای مـــــەحزوونْدا
لەیـل ئـــاسا بـــویەر وە لای مـــەجنووندا(١)

جـــامێ جـــە ســـەهبای دیـــای بـــاڵاكـــەت
ئـــــالوودەی غـــــوبار تـــۆز پـــاڵاكـــەت(٢)

بــــەو نــــازو عــــیشوە وێت پـــێم دەردەوە
جــــەستەی پـــەژموردەم ئـــیحیا كـــەرەوە(٣)

جــــــەی «قــــلب الاســــد» تــاوسان دووری
فـــێنك كـــەرەوە جـــەستەی مـــەهجووری(٤)

بــــەڵكــــەم شـــەرارەی نـــائیرەی فـــیراق
نـــەسۆچـــنۆ تـــەمام ســـەوزەی ئـــیشتیاق(٥)

☞

رووی خۆی لە ناو چاوتا ببینێتەوە. کەواتە ـخوا تووشی دەردێکی بکا کەس سەری لێ دەرنەچێ ـ چۆن ئەتوانێ ببتینێ تا کارت لێ بکا؟.

[١١]

(١) واتە: ئەی مەیگێڕ سووڕێ بخۆ بە لای منی خەفەتباراو، وەك لەیل بە لای منی مەجنوونا تێپەڕە.

(٢) سەهبا، «صهباء»: مەی. دیا: دیتن. ئالوودە: تێکەڵ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) پەژموردە: سیس و ژاکاو. واتە: بە نازو عیشوەوە پیاڵەیەك شەرابی دیتنی باڵای خۆتم بدەرێ بەو شەرتە کە تۆزی کەوشەکانتی تێکەڵ بووبێ، وە بەو پیاڵە شەرابە لاشەی سیس بووم ببوژێنەرەوە.

(٤) «قلب الاسد»: ناوەڕاستی هاوین کاتێك کە ڕۆژ ئەچێتە برجی ئەسەدەوە. تاوسان: هاوین. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.

(٥) نایرە: نائیرە، ئاگر. نەسۆچنۆ: نەسووتێنێ. سەوزە: شینایی. واتە: لەم قرچەی هوینی گەرمی دووریەدا بە شەرابی دیتنت لەشم فێنك کەرەوە، بەڵکو بزیسکەی ئاگری جیایی شینایی سۆزم بە تەواوی نەسووتێنێ.

بـــەڵام بــەو شــەرتە مــەیلت مــودام بــۆ
مــــنیچ بــەو مــەیلە دنــیام وەکــام بــۆ(۱)

نـــەك غـــەزاڵ ئــــاسا دیــاو رەمت بــۆ
گـــا مــەیل شــادی، گــا مــاتەمت بــۆ(۲)

ئـــیتر کــــافی بــۆ جــەورو جــەفاکــەت
بــەڵ تــا وە ســەر بـۆ مـەیلو وەفـاکـەت(۳)

ئـــەر چـــەند هــەفتەیێ عــومرم مــەندەبۆ
بـــەڵکـــەم دووری تــۆ لێم نــەسەندەبۆ(۴)

[۱۲]

دووریت دیارەن(۵)

دووریت دیــارەن چـــەند ســاحیب نـێشــەن
تۆی دەروون وە خار نـێشـیوتـەر رێشــەن(۶)

هــەرچـــی بــوینوون شــێوەی تــۆ پـێشـەن
دڵ وە هـــەتیتەی حـــەسرەتدا کــێشـــەن(۷)

---

(۱) مودام: دەوامدار. وەکام: بە ئارەزوو.
(۲) غەزاڵ: ئاسك. رەم: راکردن. واتە: نەك وەك ئاسك هەر خۆت دەرخەیتو راکەیت...
(۳) تا وە سەر بۆ: تا سەر بێ.
(۴) مەندەبۆ: مابێ. لێم نەسەندەبۆ: لێم نەسێنێ.

[۱۲]

(۵) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتونی خێزانیا وتووە.
(۶) خار: درك. نێشیوتەر: ئێشێکیتر. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایییەوە.
(۷) پێشەن: پێوەیەتی. هەتیتە: تەختە دارێکە شاڵی بە توندی پێوە ئەپێچن بۆ ئەوەی دەق بگرێ. کێشەن: راکێشەرە. واتە: هەرچەند کە دیارە ئێشو ئازاری دووریت چەند زۆرە، بەڵام من جگەرم بە درکی ئازارێکیتر بریندار بووەکە ئەویش ئەوەتە هەرچی ببینم شێوەی تۆی پێوە بێ دڵم لە دار هەتیتەی داخو خەفەت ئەکێشێ.

هـــەر مـــاهێ نـەو بـۆ حـاڵم پـەشێوەن
چون هیلال شێوەی ئـەبرۆی تـۆش پـێوەن(١)

نـــە شـــەو راحـــەتم، نـــە رۆ دڵشـــادم
شـەو زوڵفـو رۆ رووت مـەوزۆ ئـەو یـادم(٢)

شـــمشادو نـەرگس وەنـەوشەی چـــەمەن
ســـەیرشان ئـــازار بـــینایی چـــەمەن(٣)

ئـاد مـارۆ بــە ویـر تـەرزەکـەی بـاڵات
ئـەو دیـدەی مـەستت ،ئـێد خـاڵ ئـاڵات(٤)

ســـۆچـــنۆم حـــەسرەت دەرد جـیاییت
نـــەك چـــون بـــڵێســـەی یـاد تـەنیاییت(٥)

وە مـــەرگت، دیـــدەم، هـــام نـــە گـــوزەردا
مـــنیچ لام لای تـــۆن ئـارۆ یـا فـەردا(٦)

---

(١) ماه: مانگ. نەو: نوێ، تازە. واتە: هەر مانگێ نوێ ببێتەوە من حـاڵم تـێك ئـەچێ، چونکە مانگی یەكشەوە لە ئەبرۆی تۆ ئەچێ.

(٢) مەوزۆ: ئەخاتە. واتە: نە بە شەوو نە بـە رۆژ رەحـەتیم نـیە چـونکە شـەوی تـاریك زوڵفی رەشت دێنێتەوە یادمو رۆژی رووناك رووی درەوشاوەت.

(٣) شمشاد: دارێکی بەرزە. سەیرشان: تەماشا کردنیان. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە دوایی‌یەوە.

(٤) ئـاد: ئـەو. مـارۆ: دێنـێ. ئـاڵا، ئـاڵ. واتـە: تـەماشا کـردنی دار شـمشادو نـەرگسو وەنەوشەی باخەکان ئازاری چاوم ئەدا، چونکە دار شمشادەکە باڵاتـم دێـنێتـەوە یـادو، نێرگسەکە چاوی مەستتو وەنەوشەکە خاڵی ئاڵت.

(٥) سۆچنۆم: ئەمسووتێنێ. واتە: راستە داخی دەردی جیایی ئەم سووتێنێ، بەڵام ناگاتە ئەندازەی ئێشی یادکردنەوەی تەنیاییت لەگۆڕا.

(٦) تۆن: تۆیە. ئارۆ: ئەمرۆ. واتە: ئازیز قەسەم بە مەرگت مـنیش لە سـەر رۆیشتنم، وە ئەمرۆ بێو سبەی بێ شوێنم لای تۆیەو ئەمرمو دێمە لات.

مـــــوتریب مـــەقامێ دەردم نـــاچارەن
ســـــاقیا جـــامێ دۆس ئـــینتیزارەن(١)

[١٣]

دەلیل وادەی(٢)

دەلیـــــل وادەی ســـــەر ســـــەراوەکـــەم
بـینایی دیـــدەی شـــەو بـــێ خـــاوەکـــەم(٣)

رەفـــیق ســــەرحـــەد ئـــەقلیم دەردان
نـــاخودای کـــەشتی بـەحرەکـەی هـیجران(٤)

ئـــوستاد تـــەعلیم دەرس مـــەجنوونیم
دەس‌گـــیر راگـــەی ســـەختی‌و زەبـــونیم(٥)

---

(١) ناچارەن: چار ناکرێ. واتە: کاکەی گۆرانی‌بێژ سەدای مەرگم هەڵدە، چونکە دەردم بێ دەرمانە، کاکەی مەی گێڕ تۆیش پیاڵەیەك شەرابی مەرگم بدەرێ، چونکە یار چاوەڕوانمە با بمرم‌و بڕۆم بۆ لای.

[١٣]

(٢) جارێکیان شێخی «بهاءالدین»ﷺ ئەنێرێ بە دوای مەولەوی‌دا بۆ ئەوەی بە سەفەر بینێرێ بۆ شوێنێك‌و ئیشێکی پێ بسپێرێ، مەولەویش پێی ناکرێ بڕوا، لە وەراما ئەم پارچە هەڵبەستە بۆ شێخ ئەنێرێ.

(٣) وادەی سەر سەراوەکەم: کاتی بردن بۆ سەر ئاو بۆ شۆرین پاش مردن. واتە: ئەی رێنموونی کەرەم لەکاتی مردنا، ئەی بینایی چاوەکانم کە شەو خەویان نیە.

(٤) سەرحەد: سنوور. ئەقلیم: وڵات. ناخودا: کەشتی‌یەوان. واتە: ئەی هاوڕێم لە سنووری وڵاتی دەردو مەینەتا کە ئەم‌پارێزی، وە ئەی کەشتی‌یەوانی ناو دەلیای دووری کە ئەم‌گەیەنیتە جێ.

(٥) ئوستاد: مامۆستا. مەجنوون: عاشق بوون وەك مەجنوون. واتە: ئەی مامۆستایەك کە دەرسی عەشقت فێر کردم...

شـــەمع بــەزمگەی مــەهجووری‌و دووری
مــــیعمار ئـــەساس پــایەی ســەبووری(١)

مـــەسقەڵچـــی ســەواد ئــاینەکــەی دڵ
غــەواس دانــەی دەریــاچەی مۆشکـوڵ(٢)

خــەم نــە وەخت بــەزم فـەرمان فـەرماشەن
شــادیم ئــەلوەدای جــە لەیــل جیاشەن(٣)

مـن خـۆ پـای خـەمان سامان سام کـەردەن
دەك بــــمرم هـــــانات بــەمن ئــاوەردەن(٤)

وە مـــــەرگت دایــــم زامــم هــەر بــەسۆن
دەرد ویٚم کـــەمەن ئـــەمجار نـــۆبـەی تۆن(٥)

پــــێســـــە مـــــزانـــی هــیچم کـــەم نــیەن
ویٚران یـــــانەکـــەم ویٚت وە چـــەم دیــەن(٦)

---

(١) شەمع: مۆم. میعمار: وەستا بەنای بەناوبانگ. واتە: ئەی روون کەرەوەی دڵم لەکاتێکا کە بە هۆی دووری دۆستانەوە دنیام لێ تاریك ئەبێ، وە ئەی دروست کەری بنچینەی دیواری خۆ راگرتن‌و بوردەباریم.

(٢) مەسقەڵچی: سپی‌کەرەوە. سەواد: رەشایی. غەواس: ئـەوەی خـۆی لە بـنی دەلیـادا نوقم ئەکاو گەوهەر دەردێنێ. واتە: ئەی رۆشن کەرەوەی ئاوێنەی رەش بووەوەی دڵم، وە ئەی دەرهێنەری گەوهەری مەعنا لە دەلیای ئەو باسە عیلمی‌یانەدا کە زانینیان گرانە.

(٣) فەرمان فەرما: حوکمڕان. ئەلوەدا: «الوداع»، مـاڵاوایـی. واتـە: خـەم‌و مـەینەت وا لە بەزمی فەرمان رەوایی‌و سەرداریدا، وە شادی خەریکی ماڵاوایی کردنە بە بۆنـەی جـیا بوونەوەیەوە لە من.

(٤) سامان‌سا: تـەخت وەك زەوی. واتـە: قـاچی خـەفەت منی لەگـەڵ زەویـدا تـەخت کردووەو پلیشاندوومیەتەوە، کەچی تۆیش هانات هێناوەتە منی بێ دەسـەڵات کـە ئـەو ئیشەت بۆ بکەم.

(٥) سۆ: سوێ. واتە: قەسەم بە مەرگت زامی دڵم هەمیشە سوێی پیا دێتەوە، ئـەنجا بـە مەعناوە ئەڵێ: دەردی خۆم کەمەو هەر هی تۆی ناتەواوە، با ئەویشی بێتە سەر.

(٦) پێسە مزانی: وائەزانی. دیەن: دیوە. واتە: وائەزانی هیچم کەم نیەو حاڵم رێك‌و پێکەو

[١٤]
دەخیلم خاڵۆ[١]

دەخـــــیلم خـــــاڵۆ زەدەی زام ســـــەخت
حاڵ شێوێنەکەی مـەعدوومی بـەد بـەخت[٢]

راز ڕێزەی شـــەکـــەر، شـــای شـەکـەر رازان
فـــتێڵە پــــەی زام کـــەسێ مســــازان[٣]

وەخـــــتێ دڵ وە تـــیر مـــەینەتان ڕێش بـــۆ
جـــەو دمـــا تـــەمای سارێشـی پێش بـۆ[٤]

خـــۆ جـــای پـــەیکانان ژار وەردەکـــەی تـــۆ
تـــا بـەر پـەرەی دڵ پـەی کـەردەکـەی تـۆ[٥]

☞

لە سەر خۆیەتی، خۆ تۆ بە چاوی خۆت ماڵە وێرانەکەمت دیوەو ئەزانی چۆنە، ئیتر چۆن تەکلیفی وام لێ ئەکەی؟

[١٤]

(١) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ شێخ یوسفی نوسمەیی برادەری نووسیوە لە وەرامی نامەیەکی ئەوا کە هاواری لە دەس وەزعی خۆی کردووە تیایا، وە داوای چارەی کردووە لێی.

(٢) زەدە: لێ دراو. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێت.

(٣) راز: قسە. ڕێزە: وردە. فتێڵە: پەڕۆیەکی لوول دراوە جاران ئەیان کرد بە ناو برینا بۆ پاك کردنەوەی زووخ و کیمەکەی. مسازان: دروست ئەکەن.

(٤) جەودما: لەوەوپاش. پێش: پێی. واتە: دەسم دامێنت ئەی خاڵۆی گرفتاری زامی سەخت، وە ئەی ناخۆشکەری حاڵی من بە دەنگ و باسی گرفتاریت، وە ئەی کەسێك کە قسەت وەك وردە شەکر وایەو شای شیرین گوفتارانی، فتێڵە بۆ زامی کەسێك دروست ئەکرێ کە ئەگەر دڵی بە تیری مەینەت بریندار بووبێ بە تەمابێ لەوەو پاش سارێش ببێ، خۆ تۆیش لە وانە نیت.

(٥) پەیکان: تیر. پەی کەردە: بڕێوو کون کردوو: مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

وەخـــتێ فـــوارەی هـــووناوان پـێشـــەن
زوخـــاو جـــۆش بـــدۆ، ئـــانە سـارێشـەن[١]

دەرگـــای مـــەینەتان جـــای نـــەدامـەتەن
نـــاسۆریش یـــادئار رۆی قـــیامەتەن[٢]

فـــتێڵە پـــەی چـــێش رۆ وە یـــانەم رۆ
یـەك جـار داد نـە دەس ئـیستیغناکـەی تـۆ[٣]

تـــۆ پـــیرت بـــازەم دڵ وەشـــی دڵەن
غـــەم زەدەی زامـــان وەشـیش مـوشکوڵەن[٤]

[١٥]

دیاکەی وە شەرم

دیـــاکـــەی وە شـــەرم جـــە پـــەنجەرەی نـــاز
تـــاتا ریشـــەی جـــەرگ بـــەراوەرد وە گـــاز[٥]

---

(١) ئانە: ئەوە واتە: خۆ سارێش بوونی راستەقینەی جێگای تیرە زەهراوییەکانی تۆکە تا پەرەی دڵی سمیوە، کاتێك ئەبێت کە فوارەی خوێناوی لێوە بچێت بە ئاسماناو زوخاوی لێوە هەڵقوڵێ.

(٢) نەدامەت: پەشیمان بوونەوە. یاد ئار: بیر خەرەوە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) واتە: کرانەوەی دەمی زام وەك دەرگا وایە بۆ پیا رۆیشتنی پەشیمان بوونەوە لە گوناە، بە ناسۆر کەوتنەوەشی رۆژی قیامەت دێنێتەوە یاد. کەواتە بۆچی ئەتەوێ فتێڵە بخەیتە دەمی زامتەوە، هەر قوڕ بەماڵی منا بدرێ، وە هاوار لە دەس بێ باکی تۆکە ناتەوێ دەمی زامت کراوە بێ تا هەمیشە قیامەتت بخاتەوە یاد.

(٤) بازەم :لێم گەڕێ. وەشیش: چاك بوونەوەی. واتە: بۆ خاتری پیرەکەت لێم گەڕێ، چونکە ئەمەکە ئەڵێیت فتێڵە بۆ برینەکەت دروست بکەم، مەگەر هەرکەڵکی دڵ خۆش کردنتی پێوە بێ، ئەگینا چاك بوونەوەی گرفتاری زامی عەشق زۆر زەحمەتە.

[١٥]

(١) دیاکەی: سەیر کردنەکەی. واتە: یارکە بە شەرمەوە لە پەنجەرەی نازەوە سەیری کردم، تاڵەکانی ریشەی جەرگمی یەك یەك بە گازی سەرنجی دەکێشا.

پــــەترۆی زامـــــەکـــــەم هــەم لابــەردەوە
وەخت بـــی ســـارێش بـــێ تـازەش کـەردەوە

تـــــیرێ هـــەوادا وە پـــەنجەی بـــێ گـــەرد
دا نـــە پـــەڕەی دڵ تـــا ســـۆفـــار ویـــەرد(١)

لاو هـــوون گـــۆلاو دەروونـــم کـــەرد کـــەیل
سەرواز کەرد جۆشا نە دیدەم چـون سـەیل(٢)

خـاشاك هـەستیم هـۆر گـرت جـە نـاو بـەرد
وســـتش نـــە گـێجـاو تـەنوورەکـەی دەرد(٣)

ئـیسە هــانە تــۆی بــەحرەکــەی بــێ پــەی
ســاقی جــەو جــامە، یــا، هــا دات بــە کــەی(٤)

وە قـــــــەترەی مــــنیچ ئـــاویاری کـــــەر
مەست بوو تا مەحشەر سەر باروو ئەو بـەر(٥)

---

(١) نە: لە. سۆفار: ئەو پەڕەیەکە بە بنی تیرەوەیە. واتە: بە پەنجە بێ گەردەکانی تیرێکی تێ تەقاندم دای لە پەڕەی دڵم وە تا بن چەقی.

(٢) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەی و نیوەی یەکەمی شیعری پاشترەوە.

(٣) خاشاك: پڵ و پووش. وستش: خستیە. تەنوورە: ئەو شوێنەیە. کە ئاوی رووبـارەکـان لوولی تیا ئەخواو پڵ و پووشی تیا نوقم ئەکا، چونکە شوێنەکە خۆی بنی قووڵە.

(٤) ها: وا. جەو: لەو. یـا، هـا: ئائەوەی. کـەی: کـەیخەسرەو. مـەعنای نـیوەی شـیعری دووهەمی ئەم شیعرە لەگـەڵ مـەعنای شـیعری پـاشەوەیدا دێ، واتـە: لافـاوی خـوێن گۆلاوی دەروونمی پڕ کردو لێشاوی کردو بە خوڕ لە چاومەوە هاتە خوارو لەشی وەك پڵ و پووشی سوکمی هەڵگرت و لەو ناوەیدا نەی هێشت، خستیە گـێژی تـەنوورەی دەردو مەینەتەوە، وە ئێستا لە ناو دەلیای بێ بن دایە.

(٥) ئاویار: ئاودار. باروو: بێنمە. ئەوبەر: دەرەوە. واتە: کاکەی مەی گێڕ بە قەترە ئـاوێك لەو جامەی دات بەکەیخەسرەو منیش ئاو بدە بۆ ئەوەی تا رۆژی مەحشەر سەرخـۆش بم و ئەو کاتە سەر بەرز کەمەوە. لە ئەفسانەی کۆنا ئەگێڕنەوەکەکەیخەسرەو شای ئێران سەودای نە مردن دابووی لەکەللەی، وە بە دوای «ئاوی حەیات»ا ئەگەڕا. مەشهووریشە ☜

[١٦]

دیدەم وە دیدەت

دیدەم وە دیدەت شای شیرین چەمان
فیراقت قامەت کەردەن وە کەمان(١)

مەزاق یەند تاڵی دووری تۆ چەشتەن
هووناوەکەی چەم سەرزەمین رەشتەن(٢)

سەر پەیکانەکەت بڕیەن رشتەی دڵ
وە ناسۆر کەفتەن دایم مدۆ چڵ(٣)

سەمتوور سینەم وە زایەڵەی بەرز
مەژەنۆ نەوای دووریت وە سەد تەرز(٤)

بڵێسەی کوورەی دەروون گرتەن تاو
نە بۆتەی خەمدا دەروون کەرد وە ئاو(٥)

☞

ئاوی حەیات لە تاریکایی‌دایە، ئەویش جارێکیان لە گەڕانەکەیا رێی ئەکەوێتە ئەشکەوتێکی تاریکی بێ پایان، وە پیا ئەڕوات‌و سەر نایەنێتە دواوە...

[١٦]

(١) کەمان: کەوان. واتە: چاوەکەم ئەی شای چاو جوانان، قەسەم بە جوانیت دووریت باڵامی وەك کەوان چەماندووەتەوە.

(٢) مەزاق: چەش، مەبەس دڵە. چەشتەن: چەشتووە. رەشتەن: رەنگ کردووە. واتە: دڵم ئەوەندە تاڵی دووریی تۆی چەشتووە، لە خەفەتانا چاوم خوێناوی لێ ئەرژێ، وە ئەو خوێناوەی چاوم رووی زەوی رەنگ کردووە.

(٣) بڕیەن: بڕیوە. واتە: نووکی تیرەکەت تاڵی دڵمی بڕیوە، ئێستا ئەویش بە ناسۆر کەوتووەتەوە هەڵ چڵ ئەداو ژان ئەکا.

(٤) مەژەنۆ: ئەژەنێ، لێ ئەدا. واتە: سازو سەمتووری سنگم بە هاواری بەرز بە سەد جۆر ئاوازی دووری لێ ئەدا.

(٥) بۆتە: کوورەی تواندنەوەی زێڕو زیوو شتی وا. واتە: بڵێسەی کوورەی دەروونم تاوی سەندووەو دڵمی لە کوورەی خەفەت‌دا تواندووەتەوەو کردوویە بە ئاو.

گـــلاراوەکـــەی جـــە تـــۆ جـــیامەن
وەخت لواکـــــەی ئـــەوە نـــاما مەن(۱)

پـــووشەکـەی هـەستیم، گـیاکـەی پـای چـەم
وای نـــیستی فـــەنا بـەردەش پـەی عـەدەم(۲)

••••••••

[۱۷]

دڵەی خەم خەیاڵ(۳)

دڵەی خـــــەم خـــەیاڵ جـــۆش ئـــاوەردەوە
مـەعدووم هـەم هـەوای «زەهـاو» کـەردەوە(۴)

زرنگـەی سـەدای سـاز جـە ریشـەی ئـەعزام
کـــــەمانچە دەســـــتوور مـــاوەرۆ مـــەقام(۵)

---

(۱) لوا: رۆیشتن. ئەوەناما: نەگەڕانەوە دوا. واتە: بۆیە گلاراوم پێ کەوتووە چونکە لە تۆ جیابومەتەوە دەمی رۆیشتنی بێ گەڕانەوەمە.

(۲) وا: با. نیستی: نەبوون. بەردش: بردی. واتە: لەشم کە وەك پووش‌و گیای رزیوی گوێ چەمان وایە، بای لەناو بردن هەڵی گرت‌و بردی بۆ جیهانی نەبوونی.

[۱۷]

(۳) مەولەوی ئەم پارچە شێعرەی بە بۆنەی یادکردنەوەی هەندێ برادەری زەهاویەوە وتووە.

(۴) زەهاو: ناوچەیەکە بە ناوی گەورە دێیەکەوە ناو نراوە لە سەر سنووری عێراق‌و ئێران لە نێوانی خانەقین‌و قەسردا. واتە: دڵەکەم کە لەبەر زۆری خەم‌و خەفەتی خۆی هەمیشە بیر لە خەفەت ئەکاتەوە، دیسانەوە هاتەوە جۆش‌و منیش خەیاڵی سەفەری زەهاوم کەوتووەتە سەر.

(۵) ساز: ئالەتێکی موسیقایە. کەمانچە: ئالەتێکی‌تری موسیقایە. دەستوور: بە دەستووری، وەك. مارۆ: دێنێ. واتە: زرنگەی دەنگ دانەوەی ئەو سازەکەکە دروست کراوە لە ریشەی ئەندامی لەشم، وەك کەمانچە ئاوازی لێ دێ. مەولەوی لەم شیعرەدا لەشی خۆی شوبهاندووە بە ساز، وە دەمارەکانی لەشی شووبهاندووە بە تاڵەکانی ژێی سازەکە، وە لەبەر زۆری ئازاری لەشی، زریکەیەکی بە خەیاڵ بۆ داناوەو ئەو زریکەیەی شوبهاندووە بەو ئاوازەی لەکەمانچە بەرز ئەبێتەوە.

بـــانگ رســـوایـــیم جــه عـــالّەم بـــەرزەن
زیـــــندەگــــیم زیـــاد، مـــەردەنم فـــەرزەن

لەت لەت جـــــەرگم «عـــومان» عـــەینەین
پـــڕ کـــەردەن، بـڕیـان بـوخار «بـەحرەین»(١)

بـــەو تـــەور تـــەن غـەرقەن نـە گـێج هـوونْدا
مـــاچی مـــوورێوەن هـــانە «جـەیحوون»دا(٢)

ئـــیمشەو وە هـەر حـالّ شـەو وە رۆ بـەروون
ئەی خودا سا مەرگ سەحەر چێش کەروون(٣)

---

(١) عومان: ولاَتێکە لە گوێی دەلیای عەرەبا لە خوار خەلیجی بەسرەوە، وە ئەو بەشەی دەلیای عەرەب کە ئەکەوێتە سەر سنووری ئەو ناوچەیە بە دەلیای عومان ناوبانگی دەرکردووە. بەحرەین: ولاَتێکی چەند جەزیرەیە لە ناوچەی خەلیجی بەسرە دا. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٢) مـاچی: ئـەڵێی. مـوورێوەن: مێروولەیـەکـە. جـەیحوون: رووبـارێکـی گـەورەیە لە تورکستانی سۆڤیەتی «پێشوو». مەولەوی لەم دوو شیعرەدا چاوەکانی خۆی شووبهاندووە بە دەلیای عومانو بەحرەین، وە فرمێسکـی سـوێری خـۆی دانـاوە بـە ئـاوی دەلیـا، وە بڕیاریشی داوەکە وەك چۆن دەلیا هەڵمو بوخاری لێ هەڵئەسێ، چاوەکانیشی کە ئەوسا فرمێسکییان تیابوو هەڵمیان لێ هەڵئەسا، جا ئەڵێ: لە تـاو زۆری دەردو ئـازار ئـەوەندە گریاوم فرمێسکی چاوەکانم بووە بە خوێن، هەر ئەڵێی پارچە پارچەی جگەرم لەکاسەی چاوما گیرساوەتەوە لەشیشم خەڵتانی خـوێن بـووەو لە دەلیـای خـوێنـا خـنکاوە ئـەڵێی مێروولەیەکە لە ناو روباری جەیحووندا کە دیارە بە هیچ کلۆجێك دیاری نادا.

(٣) بەروون: ئەبەم. واتە: ئەمشەو هەر چۆن بێ ئەتوانم رۆژ بکەمەوە، بەلاَم خوایە گیان سبەینێ چی بکەم، وە بەم حالّەوە چۆن بتوانم بڕۆم بۆ زەهاو؟

[١٨]
دنیا نە گێجاو[١]

دنـــیا نـــە گـــێجـــاو تـــاریکە شـــەو بـــی
جـــەلاو رۆشـــنیش جـە لا چـون خـەو بـی[٢]

نـــاگـــا شـۆڵەی خـۆر سـوب فـەردا، فـەڕ دا
وە ســـەر بـــەرز هــەرد وە دەشتو دەردا[٣]

تـــەك دا تـــاریکی ئـــەو لای تـــەریکی
ئـالّەم چـەنی نـوور کـەرد هـام شـەریکی[٤]

دنـــیایێ مـــەویەرد وە عـــەیش شـــیرین
ساحیب دین دیدەش بی وە سـاحیب دیـن[٥]

ئـــەو شـــۆڵە دیســـان مـەیل ئـاوەردەوە
ئـــەو لای پـــەردەوە تـــەشریف بـــەردەوە[٦]

---

[١٨]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە پیاهەڵدانو لاواندنەوەی شێخ «عبدالرّحمان» خالسی تاڵەبانیدا وتووە.

(٢) واتە: دنیا لە گێژاوی تاریکە شەودا بوو، وە رۆشنی شەوق دانەوەی وەك خەو ئەهاتە بەرچاو، چونکە دەورو بەری کەرکوك کەسێکی وای تیا نەبوو ڕێنموونی خەڵك بکا بۆ ڕێگای ڕاست.

(٣) ناگا: لە ناکاو. شۆڵە: «شعلە»، تیشك. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(٤) ئـاڵەم: عـالەم، خـەڵك. واتـە: کـوتوپڕ تـیشکی رۆژی بـەیانی دای لە سـەر هـەردە بەرزەکانو لە دەشتو دەر، وە دنیای روون کردەوەو تاریکی پاڵیدا بـە پـاڵی تـەنهاییو کەنارەگیرییەوەو گیتی لەگەڵ رووناکیدا بوون بە هاوبەش... مەبەس پەیدا بوونی شێخ «عبدالرّحمان»ە.

(٥) مەویەرد: تێئەپەڕی. دین: ئایین. دین: دیتن. واتە: دنیایەکی خۆش تێـئەپەڕێ، وە چاوی هەر پیاوێکی دیندار بینا بووبوو، هەموو شتێکی ئەبینی.

(٦) واتە: بەڵام دیسانەوە ئەو تیشکە لای دایەوەو کەوتەوە پشتی بەردو ئاوا بوو.

دل پـــــەی تـــەئریخ وات وە دەم دەردەوە:
ئـەی وای وەی دنـیاش تـاریك كـەردەوە(١)

••••••••

[١٩]

دیدەم نەو نەمام(٢)

دیـــدەم نــــەو نـــەمام نــەوتووڵ ســـاوا
نـامەت پـەی خـەرجی وە لا مـن یـاوا(٣)

ئـەمرت دڵگـیرەن، فـەرموودەت خـاسەن
بـــیٚ شك مـــاهەنی مـاهانەت راسـەن(٤)

بـەڵام جـە دووریت هـۆشـم رەم كـەردن
ئـــاگـــاهیم نـیەن چـەن رۆ ویـەردەن(٥)

هـــەر ئـێد مـزانـوون ئـازیز گـیان تـۆ
نـــەدیەنم وە چــــەم هـەڵای مـاە نـۆ(٦)

---

(١) وات: وتی. واتە: دڵ لە مێژووی وەفاتیا بە دەم دەردەوە ئەو نیوە شیعرەی وت كـە مەعناكەی ئەوەیە هاوار دنیای تاریك كردووە. ئەو نیوە شیعرە بە پێی ژمارەی ئەبجەدی وە بە شێوەی نووسینی كۆن «ای وای وی دنیاش تاریك كردوە» ئەكاتە ١٢٧٧ كە ساڵی كۆچ كردنی شێخ عبدارحمانە.

[١٩]

(٥) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەرامی نامەی شـێخ عـەزیزی جانەوەرەیی بـرادەریا نووسیوەكە ناردبوویە لای پارەی بۆ بنێرێ، لەكاتێكا كە هەردووكیان لە فەقێ‌یەتیدا بوون.
(٣) واتە: ئازیزە نەونەمامەكەم نامەكەتم پێ گەیشت كە بۆ خەرجیت نووسی‌بوو.
(٤) واتە: جوانت فەرمووەو ئەمرت لەسەر سەرم، تۆ خۆت چونكە وەك مانگی پێویستە مانگەكانت بدرێتێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «دڵگیرەن» نووسراوە «موتاعەن».
(٥) رەم كەردەن: هەڵاتووە. واتە: بەڵام لە تاو دەردی دووری تۆ هۆشم لا نەماوەو نازانم چەند رۆژ لە مانگ بەسەر چووە.
(٦) هەڵای: هێشتا. واتە: ئازیز بەگیانت قەسەم هەر ئەوەند ئەزانم هێشتا مانگی نوێم بە چاوی خۆم نەدیوە.

شـــیرین رایـــەتم، خـــاسەی ســـەر کـــارم
بـــێ وادە زوڵمـــەن بـــدەی ئـــازارم(١)

هـەرگا دیـم هـیلال ئـەو ئـەبرۆی سێوەنگ
یـە سـیم ئـەسرین، یـە ئـەشرەفی رەنگ(٢)

[٢٠]

دەروێش

دەروێش ئـەهل خـەم هـەر یـەند جـەم مـەبۆ
پـای کـاو دەروون هـەر یـەند تـەم مـەبۆ(٣)

کـام زامـەت مـەندەن دڵ پـێش نـە ئـێشـۆ
کـام خـەفەت مـەندەن جـەسەم نـەکـێشـۆ(٤)

هەنی چێش واچوون چـۆن مـەکـەرۆ چـوون
گـــەرد ئـاردەشان ئـاسیای گـەردوون(٥)

---

(١) رایەت: رەعیەت. خاسەی سەرکار: نۆکەری تایبەتی ئاغا. واتە: رەعیەتێکی فەرمان بەرمو نۆکەرێکی تایبەتیم، زوڵمە بێ وادە ئازارم بدەی.

(٢) سێوەنگ: رەش و پەیوەست. سیم: زیو. ئەشرەفی: لیرەی زەرد. واتە: هەر کاتێ مانگی نوێی برۆی رەش و پەیوەستی تۆم دی، فرمێسك وەك زیوو رەنگی وەك ئەشرەفی زەردت پێشکەش ئەکەم. مەبەسی ئەوەیە هەرکات خۆت هاتیتەوە بە رەنگی زەردمەوە لە خۆشی یانا ئەگریم بە سەرتاو فرمێسك ئەرێژم و مانگانەکەت ئەدەمێ.

[٢٠]

(٣) مەبۆ: ئەبێ. واتە: کاکەی دەف ژەن چاوەڕوانی چیت، خەفەتباران هەر ئەوەندەکۆ ئەبنەوەو بناری شاخی دەروون هەر ئەوەندە دای ئەگرێ.

(٤) واتە: کام زەحمەت ماوە دڵم بە هۆیەوە ژان نەکا، وەکام خەفەت ماوە لەشم هەڵی نەگرێ.

(٥) هەنی: ئیتر. ئاردەشان: ئەو ئاردەی کە ئاش لە ژێر بەردەکەیەوە ئەی کاتە دەر. ئاسیا: ئاش. واتە: ئیتر من بڵێم چی و تۆزی ئاردی ئاشی گەردوون چی ماوە پێمی بکا؟

یـەند تـۆز مـەینەت جـە دڵ جـا کـەردەن
بـینایی خـەیاڵ بـاڵاش گـوم کـەردەن[١]

سـا دەی سـەر پـەنجەت پـەی دەف بـەرەوە
رووی یـاد بـاڵاش مـەخسەڵ دەرەوە[٢]

[٢١]

دیارەن دیدەم

دیـارەن دیـدەم هـەم دەرد نـۆمـەن
ئـەمجاریش جـە نـۆ ئـارەزووی تـۆمـەن[٣]

جـە گـۆشـەی مـزگی تـەنیایی پـڕ دەرد
نـیشتەبێم خـەیاڵ دەرمـانم مـەکـەرد[٤]

نـاگـا مـەیلەکـەت عـەودش کـەردەوە
دیـسـان نـیێش دەرد، دا وە دەردەوە[٥]

هـیجرانت دەردان جـە لام جـەم کـەردەن
هەر جـوزوێم پـەی وێش خـەریك دەردەن[٦]

---

(١) واتە: ئەوەندە تۆزی مەینەتی جێ کردووەتەوە لە دڵما، هەتاوەکو بە چاوی خەیاڵیش باڵای یارم بۆ نادۆزرێتەوە.

(٢) مـەخسەڵ: رۆشـن، لە «مـغسول»ەوە وەرگـیراوە. واتـە: کـەواتـە هـەی دەروێش سەرپەنجەت بەرەوە بۆ دەفەکەت و دەفێکمان بۆ لێدە تا خەم و خەفەت لە دڵمانا نەمێنێ و رووی یادی باڵای یارم بۆ رۆشن کەرەوە.

[٢١]

(٣) نۆ: تازە. (٤) مزگی: مزگەوت. نیشتەبێم: دانیشتبووم.

(٥) عەود: گەڕانەوە. واتە: لە نـاکـاو ئـارەزووی دیـتنت هـاتەوە بـە دڵمـا، وە دیسـانەوە دەردێکی تری سەرەڕای دەردەکانی خۆم کرد.

(٦) جوزو: «جزء»، پارچە. واتـە: دووریت هـەزار دەردی کـۆکـردووەتەوە لە سـەرم، وە ئێستا هەر ئەندامێکی لەشم بۆ خۆی گرفتاری دەردێکە.

دەرد كـۆنـەو نـۆ یـەكسـەر جـەم بـیـەن
سـەر تـاپام جـە دەرد هـیـچ خـاڵی نیەن

.......●.......

[٢٢]

دەك فەڵەك

دەك فـەڵەك چـون مـن دەردت كـاری بـۆ
زامت پـڕ نـە ئـێش نـادیاری بـۆ

جـەفای نـەونەمام سـەفات هـۆر كـێشـۆ
خـاترەت وە نـێش حـەسرەتان بـێشـۆ(١)

سـاتێ بێ خـەم بی جـەستەن جـەفاكێش
ویـارا وە شـاد چـەنی یـار وێش(٢)

وەخت بـی لێڵاویت بگـێرۆ چـەمان
تـا ئـاخر دووریت وست نـە بـەینمان(٣)

.......●.......

[٢٣]

دڵ یەند وە ئایر

دڵ یـەند وە ئـایر دووری تـۆ تـاوان
سـا راسـەن كـزەش وە لات نـەیاوان(٤)

---

[٢٢]

(١) بێشۆ: بێشێت. واتە: یا خوا ئازاری دەردەكەت نەونەمامی شادیت لە بن هەڵكەنێ‌و دڵت بە ئێشی داخەوە بێتە ژان.

(٢) ویارا: وەختی بردەسەر، مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(٣) بگێرۆ: دابگرێ. وست: خست. واتە: لەشی مەینەتبارم تاوێك بە خۆشی وەختی لەگەڵ یار بردە سەر، كەچی تۆ لە بەخیلی‌دا وەخت بووكوێرایيت دابێت‌و لە یەكت جوێ كردینەوە.

[٢٣]

(٤) تاوان: تواوەتەوە. نەیاوان: نەگەیشتووە. واتـە: دڵم ئـەوەندە بـە ئـاگری دووری تـۆ هەڵقرچاوە تەڕایی لێ بڕاوە، كەواتە راستەكزەی هەڵقرچانەكەی نەگەیشتووەتە لای تۆ.

وەی مــــن پـــەی ســـەفای یـــاران هـــام دەم
ئـــای پـەی ئـەو سـەیران مـاردم‌و کـەڵرەم[١]

یـــاران گـــردین شـــین وە تـــووناى تـــووندا
هـــەر خـــەیاڵ مـــەندەن نـــە تـــۆی دەروونـدا[٢]

[٢٤]

دڵ، ئەرچی[٣]

دڵ، ئـــــەرچـــــی شـــەماڵ قـــەدیمی یـــارەن
پـــەی شـــنۆی زەلان یـــار جـــە نـــزارەن[٤]

بـــــەڵام کـــــۆن تـــــاقەت دیـــــن دڵدارم
ئـــەو مـــەه چـــیرەسان، مـــن کـــەتان وارم[٥]

---

(١) واتە: ئاخ بۆ رابواردنەکەی جاران لەگـەڵ یـاران‌و هـاورێـیان، وە داخ بـۆ سـەیران کردنەکانمان کە پێکەوە تفەنگمان هەڵ ئەگرت‌و ئەچووین بۆ راوەکەڵ.

(٢) شین: رۆیشتن. واتە: یاران هەموویان تووناو توون کـەوتن‌و مـردن، ئـیستا هـەر یـاد کردنەوەیان ماوە.

[٢٤]

(٣) مەلەوی جارێکیان لەگەڵ برادەرێکی لە شوێنێکی نسـرما دائـەنیشێ، تـاقمێکـی‌تر لەولاوە بانگی ئەکەن بۆ نایەبتە ئێرە شەماڵ ئەیگرێتەوە، ئەویش لە وەرامیانا ئـەم دوو شیعرە ئەڵێ:

(٤) زەلان: رەشەبا. واتە: هەر چەند شـەماڵ دۆستی کۆنە، بەڵام دڵ بۆ وەرگرتنی شنەی رەشەبای لۆمەی یار لەم شوێنەدا دانیشتووە.

(٥) کۆن: کوا. مەه چیهرەسان: روو وەك مانگ. کەتان: جۆرە پارچەیەکـە ئـەڵێن ئـەگـەر تیشکی مانگەشەو لێی بدا دائەڕزێ. واتە: بەڵام لەگـەڵ ئـەوەشا مـن کـوا تـوانـای چـاو پێ‌کەوتنی یارم هەیەکە ئەو رووی وەك مانگ وایەو من وەك کەتان وام، وە هەرکە سەیرم بکا دائەفرەقێم.

[۲۵]

داخۆ چەند(۱)

داخـــۆ چـــەند وە دەس نـــازك نـــەوهاڵان
ئـــامۆشـــۆت کـــەردەن پـــەی دڵێ مـــاڵان(۲)

ئـیسە هـــا چـــون مـــن پـەشێوت بـی حـاڵ
کـــەفتەنی نـــە خـــاك مـــەکـــەرات پـاماڵ(۳)

[۲۶]

دڵ بیەن وە دار

دڵ بـــــیەن وە دار ســـــەرکەل لای وەشت
لافـــاوان ئـامان ریشـەش وست وە دەشت(۴)

چـــەمەڕای وایـــێن نـــەسیم بـدۆ لێش
ریشـــەکـەنش کـۆ سـاکـن بـۆ پـەی وێش(۵)

---

[۲۵]

(۱) مەلەوی بەم دوو شیعرە قسە لەگەڵ گۆزە شکاوێکا ئەکا.
(۲) نەو هاڵ: تازە هەڵچوو. دلێ: ناو. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.
(۳) کەفتەنی: کەوتووی. مەکەرات: ئەت‌کەن. واتە: گۆزەکە ئاخۆ چەند بە دەستی یارانی تازە پێ‌گەیشتووەوە هات‌و چۆی ناو ماڵانت کردووە، کەچی ئێستا وەك من حاڵت پەشێو بووەو کەوتوویتە سەر عەرزو خەڵکی ئەت‌سوونەوە بە پێ‌یان.

[۲۶]

(۴) وەشت: باران. وست: خستە. واتە: دڵم وەك دارێکی لێ هاتووەکە بە بەرزایی‌یەکەوە بێ‌و باران لێی دابێ‌و لافاوێ هاتبێ ریشەکەی خستبێتە دەر.
(۵) کۆ: بکا. واتە: ئێستا چاوەڕوانی بایەکە لێی بداو ریشەکەی لە بن هەڵکەنێ، تا بـۆ یەگجاری بۆ خۆی دامرکێتەوە.

[٢٧]

دیسان دەس...

دیســــان دەس چــەرخ هــەم هــانە کــاردا
تــای تــانتەی دووریش وســتەن وە داردا(١)

[٢٨]

دیدەن دیدار

دیـــــدەن دیـــدار غـــــەزاڵەی وەرمــــن
چــی دمــا یــاران وەرمــەن پــەرێ مــن(٢)

[٢٩]

دەفتەری قەزات(٣)

دەفـــتەری لەوحـــی قـــەزات لە بــــەرە
خــــەفەتت جـــەهلی خــاوەن دەفــتەرە(٤)

---

[٢٧]

(١) تانتە: تان. واتە: دیسانەوە دەستی گەردوون کەوتووەتەوەکارو تـانی پـارچـەی دوور خستنەوەی دۆستانی بەستووەتە دارو ئەیەوێ پۆی بۆ بکاو قوماشی لە یەك کردنمان بچنێ.

[٢٨]

(٢) غەزاڵە: «غزال»، ئاسك. وەرمن: دێیەکە لە ناوچەی شەمێران لە قەزای هـەڵەبـجە. چیدما: لەمەوپاش. وەرم: خەو دیتن. واتە: لە ئێستە بە دواوە مەگەر لە خەوما چاوم بە یارە وەرمنی‌یە وەك ئاسك جوانەکەم بکەوێ.

[٢٩]

(٣) مەولەوی جارێکیان لەگەڵ «قەمەر» ناوێکا ئەکەوێتە مشت‌و مڕ لە سەر نوێژ، پێی ئەڵێ بۆچی نوێژ ناکەی؟ ئەویش ئەڵێ چونکە لە دەفتەری عیلمی خوادا تێپەڕیوەکە من نوێژ ناکەم، خواست‌و زانراوی خوایش نابێ پێچەوانەی یەك بن، کەواتە خوا خۆی نایەوێ من نوێژ بکەم، مەولەویش لە وەرامیا ئەم شیعرە ئەڵێ:

(٤) واتە: دەفتەری لەوحی قەزاو قەدەری خوات لە بەرەو ئەزانی تیا نووسراوە نوێژ ناکەی!، وە ئەترسی ئەگەر نوێژ بکەی خوا بە نەزان دەر ئەچێ؟! بیانوویەکی هیچ‌و پووچ‌و بێ جێیە...

[٣٠]

دزەکەی زەهاو[1]

دزەکـــــەی زەهــــاو زاووزۆ کــــەردەن
هــەر دزێ حـەو دز پـەی وێش ئـاوەردەن[2]

•••••••—●—•••••••

[٣١]

دیدەم

دیـــــدەم «رێژاو»ە روخســــارم «زەردە»ن
جـــە داخ «یــاران»، «پــیران»م کــەردەن[3]

•••••••—●—•••••••

[٣٠]

(١) جارێکیان لە دانیشتنێکدا باسی ئەوە ئەکرێ کـە نـاوچەی زەهـاو دزی زۆری تـیایە، مەولەویش بەو بۆنەیەوە ئەم شیعرە ئەڵێ:

(٢) زاو زۆ: زاو زێ. واتە: دزی زەهاوی زاو زێیان کردووە، وە هـەر دزێکـیان حـەوت دزی لێ کەوتووەتەوە. کۆ کردنەوەی «زەهاو»و «زاو زۆ» کە لە وشەو مـەعنادا نـزیکن لە یەك، شتێکی جوانە.

[٣١]

(٣) رێژاو: فرمێسك رێژ. پیران: ئەوەتەکە منداڵ لە ئەنجامی گـریانی زۆردا لە تك ئـەچێ‌و دەنگی دەرنایەت. واتە: چاوم فرمێسك ئەرێژێ‌و رەنگم زەرد بووە، وە لە داخی دووری یاران ئەوەندە گریاوم دەنگم دەرنایەت. ئەو وشانەی کە لە شیعرەکـەخستوومانەتە نـاو کەوان، ناوی چوار دێن لە ناوچەی «زەهاو» لە سەر رێی جارانی جافەکۆچەرییەکـان. مەولەوی زۆر دڵی بەند بووە بەو دێهاتەوە، وە لەم شیعرەیدا ئیشارەتی بۆ کردوون.

تیپی رێ

[١]

رویٚ فکر بەخت

رویٚ فکـــر بــەخت ســیای ویٚم مــەکــەرد:
پەی چێش هەر پەستی پەریٚ مـن ئـاوەرد(١)

یـــاران گشت کــەیف وەش ســەفا فــراوان
یـــەك یـەك وە عـــەلای مـــەقامان یـاوان(٢)

گـــــرد ســــەرشار مــــەی لەقـــا نــماوە
هـەر مـن بـەستەی خـاك چـەم ئـەو دمـاوە(٣)

جـــەو فکـــرەدا بـیم یــەك هــام دەرد ویٚم
رێزە بــــــلووریٚ قــــەدیمش دا پـــیٚم(٤)

ئـــاما وە جـــواو رێزەی قـــەدیم ســـاڵ
بــە زوبــان حــاڵ فــەسیح تەر جــە قـاڵ(٥)

[١]

(١) رۆی: رۆژیٚ. واتە: رۆژیٚ لە رۆژان بیرم لە بەختی رەشی خۆم ئەکردەوەکە بۆچی هەر نشستی بۆ من هێنا؟.

(٢) یاوان: گەیشتووە. واتـە: بیرم لەوە ئـەکـردەوەکـە چـۆن وا یـاران هـەموو دڵشـادن‌و گەیشتوونەتە پایەی بەرز؟.

(٣) سەرشار: مەست. لەقا: «لقاء»، گەیشتن. نـما: پیشاندەر. بـەستە: بـەسراو. واتـە: وە چۆن ئەوان هەموو سەرخۆشی شەرابی گەیشتن بە یارن، وە هەر من بەسراومـەتەوە بـە خاکەوەو بۆ دواوە ئەڕوانم؟.

(٤) پێم: بووم. رێزە: وردە. بلوور: شووشە. واتە: لە بیر کردنەوەدا بووم، هـاوڕیٚیـەکـی هاودەردم پارچە شووشەیەکی کۆنی دایە دەستم.

(٥) جواو: جواب، دەنگ. قاڵ: قسەی دەم. واتە: پارچە شووشەکۆنەکە بە زوبانی حاڵ، فەسیح‌تر بوو لە قسەی دەم، هاتە دەنگ.

وات: مـــن ســـەنگێ بـــیم کـــەفتەی هـــەواران
بـــێ قـــەدرو قـــیمەت نـــارەوای شـــاران(١)

گـــــرتم نــــە گـــەردەن بـــێ بـــاکو شـــادان
بـەڵای پـیك سـەخت کـوورەی ئـوستادان(٢)

ورد بـــــیم جـــــۆشـــــم وەرد تـــــاویامەوە
تـــا وە روتـــبەی بـــەرز ســـەر نـــیامەوە(٣)

عـــــاڵەمـــــێ تـــــازە دیـــــم هـــوەیدا بـــی
شـــەخسێ عـــەجیوتەر جـــەمن پـــەیدا بـــی(٤)

بـــیم وە بـــلووریێ پـــڕ جـــە ســـەفاو نـــوور
لایـــق وە ســـوحبەت بـــەزم ســـەلم‌و تـــوور(٥)

گـــا جـــای «مـــاء الورد» عـــەتر عـــەبیر بـــیم
بـــۆ بـــەخش دەمـــاخ شـــا تـــا وەزیـــر بـــیم(٦)

---

(١) کەفتە: داکەوتوو. هەوار: مەنزڵگەی کوێستانی. واتە: وتی من بەردێکی بێ قیمەت بووم لە هەوارە کۆنێك کەوتبووم.

(٢) پیك: ئاسنێکی ئەستووری درێژە بەردی پێ ئەشکێنن. واتە: بە دڵشادی وە بێ ترس نارەحەتی بەر پیك دانو خستنە کورەی وەستایانم قبووڵ کرد.

(٣) سەر نیامەوە: سەرم نایەوە. واتە: بە پیکەکە ورد بووم‌و لە کوورەکەدا کوڵام‌و توامەوە تا گەیشتمە پایەیەکی بڵند.

(٤) هوەیدا: ئاشکرا. واتە: دیم عالەمێکی‌تر دەرکەوت‌و شەخسێکی عاجیاتی‌ترم لێ دەرچوو.

(٥) سەلم‌و توور: دوو پاشای کۆنی ئێران بوون کە هەمیشە شەڕیان بووە. واتە: بە شووشەیەکی پرشنگداری وا شایانی کۆڕی بەزمی سەلم‌و توور بێ.

(٦) «ماء الورد»: گوڵاو: واتە: جار جار گوڵاویان تێ ئەکردم‌و بۆنی خۆشم ئەدا بە لووتی پادشاو وەزیرانا.

گـا مـاوای سـەهبای كـۆنـەی پـڕ تـەئسیر
نەشئە بەخش حاڵ پەی بـوڕنـاو پـەی پـیر(١)

نـە جـەرگەی یـاران شـۆخ دیـدە مـەس
مـەكـەردم گـەردش مـەشیم دەس وە دەس(٢)

جــەو بــێ قـیمەتی وە قـیمەت یـاوام
وە پـایەی روتـبەی عـالی سـەر ساوام(٣)

دەورەی دووبارەی رای حەق هەر كەس دیش
بـۆی بـاخچەی ئـەبەد مـەیۆ نـە بینیش(٤)

جـەو بـۆنـۆ ئـەو نـوور هـەڵای تـاقییەن
نــە ڕێزەی مــندا بــەرقش بـاقییەن(٥)

مـــەعدوومی ســەرشار بـەزم دڵ رێشـی
تا تۆیـچ چـون یـاران تـەسدیع نـەكـێشی(٦)

---

(١) بوڕنا: لاو. واتە: جار جاریش كۆنی كاریگەریان تێ ئەكردم كە دڵی پیرو لاو ئەژینێتەوە.
(٢) مەشیم: ئەچووم. واتە: لەكۆڕی یارە چاو مەستەكانا ئەگەڕامو دەسەو دەسیان پێ ئەكردم.
(٣) یاوام: گەیشتم. سەرساوام: سەرم هەڵسوی. واتـە: لەو بـێ قـیمەتی‌یەی جـارانـەوە بووم بە شتێكی بە نرخ و گەیشتمە پایەی بڵند.
(٤) دیش: دیتی. واتە: هەركەس خولی دووهەمی ڕێی حەقی خۆی ببینێ، هەمیشە بۆنی باخچەی نەمری لە لووتی دێ. ئەم شیعرە ئیشارەتە بۆ ئەو فەرموودەی حەزرەتی عیسا كە فەرموویەتی «لَنْ يَلِجَ مَلَكوتُ السَّمٰواتِ مَنْ لَمْ يُولَدْ مَرَّتَيْنِ». واتە: هەركەس دوو جار لە دایك نەبووبێ پێ ناتێتە بارەگای پایە بەرزیو لە خوا نزیك بوونەوە. جاری یەكەمیان لە دایك بوونی عادەتی‌یە، جاری دووهەمیشیان ئەوەیە ڕێگای ڕاست بدۆزێتەوەو بكەوێتە سەر خوا پەرستی كە وەك ئەوەیە جارێكی‌تر هاتبێتە دنیاوە.
(٥) جەو بۆنۆ: بەو هۆیەوە. تاقییەن: تەحقیقە، ڕاستە هەیە. بەرق: تیشك. واتە: جا بـە هۆی ئەوەوەكە من خولی دووهەمی ڕێگای ڕاستی خۆم دیوە، هێشتا ئەو تیشكەم تیا ماوە.
(٦) مەعنای ئەم شیعرە دوو شیعری دوایی پێكەوە دێ.

نـــه گـــری وه گـــه‌رده‌ن چـــی هـــانه رێت‌دا
پـــا نـــه‌نیه‌ی وه ســـه‌ر وجـــوود وێت‌دا(١)

کـــه‌ی مـــه‌شی نـــه ســـیلك یـــاران هـــه‌م ده‌م
کـــه‌ی روتـــبه‌ی عـــالی مـــه‌وینی وه چـــه‌م(٢)

هـــــه‌رکه‌س «تَـــوَلُّد» دووبـــــاره‌ش نـــیه‌ن
ئـــه‌ڵبـــه‌ت ســـه‌عاده‌ت ســـتاره‌ش نـــیه‌ن(٣)

هـــانه ئـــه‌شکه‌نجه‌ی پـــه‌ستی نـــه‌نگه‌دا
تـــا مـــه‌نزڵ گـــێرۆ نـــه ســـای ســـه‌نگه‌دا(٤)

.......●.......

[٢]

را جه‌عفه‌ر ئاباد(٥)

را جـــه‌عفه‌ر ئـــاباد ســـارای گـــه‌رم مـــه‌یل
مه‌نزڵ شیراز، شـار سـه‌ودای عـه‌شق له‌یـل(٦)

---

(١) پا نه‌نیه‌ی: پێ نه‌نێیت.

(٢) مه‌شی: ئه‌چی. سیلك: ریز. واته: ئه‌ی مـه‌عدوومی کـه سـه‌رخۆشـی شـه‌رابـی دڵ بریندارێت، تۆیش تا وه‌ك یاران زه‌حمه‌ت نه‌کێشی و، هه‌ر چیت بێته رێ پێی رازی نه‌بی و ده‌س له خۆت هه‌ڵنه‌گری، چۆن ئه‌چیته ریزی هاوڕێکانت، وه چۆن پایه‌ی بڵند به چاوی خۆت ئه‌بینی؟.

(٣) «تولّد»: له دایك بوون. سه‌عاده‌ت ستاره: ئه‌ستێره‌ی به‌ختیاری. واته: هه‌ر که‌س بۆ جاری دووهه‌م له دایك نه‌بێته‌وه بێ گومان نابێ به خاوه‌نی ئه‌ستێره‌ی به‌ختیاری.

(٤) ئه‌شکه‌نجه: جه‌ڕو مه‌نگه‌نه. گیرۆ: ئه‌گرێ سا: سێبه‌ر. واته: له ناو جه‌ڕو مه‌نگه‌نه‌ی عه‌یب و عارا ئه‌مێنێته‌وه تا ئه‌مرێ و ئه‌چێته گۆڕ.

[٢]

(٥) مه‌وله‌وی به‌م قه‌سیده‌یه قسه له‌گه‌ڵ «خواجه حافظی شیرازی» ئه‌کا، وه دیوانه‌که‌ی ئه‌گرێته‌وه به نیازی ئه‌وه‌که بزانێ بۆچی نامه‌ی یار دیار نیه.

(٦) جه‌عفه‌ر ئاباد: گه‌ڕه‌کێکه له شیراز. سارا: «صحرا»، ده‌شت. واتـه: ئـه‌ی کـه‌سێ کـه

دەس‌ودیم وە ئاو روکن ئاباد شەوق
ئیمام میحراب سەر «مُصَلّا»ی زەوق(١)

خواجەی سەر حەڵقەی بەزمەکەی «أَلَسْتْ»
دەماخ وە نەشئەی بادەی فەنا مەست(٢)

خەیلێوەن ئازیز، شای نەونەمامان
پەی شیفای زامان نامەش نەیامان(٣)

هیچ نەبەردەن نام خەستەی دەردەکەش
نەکەردەن خەیاڵ مەینەت وەردەکەش(٤)

☜

رێگای گوزەرت جەعفەر ئابادەکە دەشتی گەرمی ئارەزووی یارانە، وە ئەی کەسێ کە مەنزڵت شاری شیرازە کە کەڵکەڵەی عەشقی لەیلە. مەبەسی ئەوەیە ئەی حافیزی دڵدار کە کەڵکەڵەی دیتنی یارت ئەکەیتە سەر، وە بە دەشتی گەرمی خۆشەویستی‌دا ئەڕۆی بۆ لای.

(١) دەس‌و دیم: دەس نوێژ. روکن ئاباد: سەرچاوەو کانیاوێکە لە شیراز. «مصلا»: گەرەکێکە لە شیراز. واتە: ئەی کەسێ کە بە ئاوی روکن ئابادی سۆزی دڵداران دەس نوێژت گرتووە، وە لە میحرابی مصلای ئارەزوویانا پێش نوێژیت کردووە. مەبەسی ئەوەیە ئەی کەسێ کە پێویستیەکانی خۆشەویستیت جێ‌بەجێ کردووەو سەر قافڵەی دڵدارانی. مەولەوی لەم دوو شیعرەدا ئیشارەت بۆ چەند شیعرێکی حافیز ئەکا کە ناوی ئەو شوێنانەی کۆکردووەتەوە تیایانا، وە بە بۆنەی ئەوەوە کە حافیز شیرازی‌یەو ئەو شوێنانەش لە شیرازان، ناویانی هێناوە.

(٢) «الست»: ئیشارەتە بۆ ئایەتی ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ﴾ فەنا: «فنا فی الله»، توانەوە لە خۆشەویستی خوادا. واتە: ئەی کەسێ کە لە رۆژی پرسیارەکەی خوادا لە ناو موسوڵمانانا سەرحەڵقە بووی، وە ئەی کەسێ کە مەست بووی بە نەشئەی بای توانەوە لە خۆشەویستی خوادا.

(٣) واتە: ئازیزم دەمێکە یار نامەی بۆ نەناردووم تا زامەکانمی پێ چاك بێتەوە.

(٤) واتە: بە هیچ جۆرێ ناوی منی گرفتاری دەردو مەینەتی خۆی نەهێناوەو بیری لێم نەکردووەتەوە.

یــادش گــوزەرگای دڵ جــە ویــر بــەردەن
مــەیلش ڕای خــاتر فــەرامـۆش کـەردەن(١)

ســـاتێ وە ســـاڵێ جـــە لام ویـــەردەن
هــەرەس وە مــاڵم مــاچی دڵ ســەردەن(٢)

دڵ بـــێ ئـــارامــەن دایــم مــدۆ چــڵ
مــن هــەر مـواچـوون پـەی دڵ وەشـی دڵ(٣)

مـــن تـــاڵەم وە تـــام تـــاڵی تـــاڵ وەردە
گـــەرد بـــەدبەختیم وە ڕوودا مـــەردە(٤)

نـــام نـــە ســـەر زوان شـیرینش تـــاڵم
نـــام پـــەی خـــاترش گــەردەن خــەیاڵم(٥)

نـــەدارۆ تـــاقەت تـــەحریرم خـــامەش
مــەپێچــۆ وە هــەم جــە دەردم نــامەش(٦)

---

(١) واتە: یادی، ئەوەی لە بیر چووەتەوەکە بە دڵما تێبپەڕێ، وە مەیلی، ڕێگای دڵی منی خستووەتە پشت گوێ. مەبەسی ئەوەیە نایەڵێ هیچ نەبێ یـادی بگـاتە خـەیاڵم، وە دڵم ئارەزووی بکا.
(٢) هەرەس: کە لەکوێستانا بەفر زۆر ئەبارێ و کۆمەڵ ئەکا، بەهار بنەکەی فش ئەبێ و لە جێگەکەی خۆی ئەخلیسکێ و کۆمەڵێ خاک و بەرد لەگەڵ خۆی تل ئەدا، ئەوە پێی ئەڵێن هەرەس. گەلێ جاریش وا ئەبێ ئەو هەرەسە دێت بەسەر ئاواییەکا وە چەند ماڵی لێ وێران ئەکا. واتە: لەتاو دووری یار هەر سەعاتێکم بە ساڵێ لێ بەسەر چووە، ئەی هەرەس بە ماڵم وابزانم یار دڵی سارد بووتەوە.
(٣) مواچوون: ئەڵێم. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دواییدا دێ.
(٤) تاڵە: «طالع»، بەخت. تاڵ وەردە: تاڵ دراوە: واتە: دڵم لە تاناوا ئارامی نەماوە هەمیشە چڵ ئەدا، وە لە ناچاریدا بۆ دڵخۆشی دانەوەی خـۆم ئـەڵێم بـەختم بـە دەرمـانی تـاڵی تاڵدراوەو تۆزی بەدبەختی نیشتووە لە ڕووم، وا هەواڵم ناپرسی.
(٥) نام: یاوەکو. واتە: یا من تاڵم بە سەر زوبانی شیرینیەوە، وە ئەگەر ناوم بێنێ ناو دەمی تاڵ ئەبێ، وە یان خەیاڵم تۆزاوییە وە ئەگەر بێت بە خەیاڵما تۆزاوی ئەبێ.
(٦) واتە: قەڵمەکەی توانای نووسینی نیە بۆ من، وە خۆیشی لەبەر نەگبەتی من کاغەز دەق ناکا تا بۆمی بنێرێ.

ماوای دڵگەرمیش جە حەد بەرشیەن
لایق وە مەنزڵ یاد ئەو نیەن[١]

خاترم یەند خار مەینەت ها تێش‌دا
پای مەیلش زەحمەت بویەرۆ پێش‌دا[٢]

سەد دەلیل مارونن نیەن فەراقەت
جە من های تامڵ، جە ئەو کۆن تاقەت؟[٣]

بۆ بەشق ئەو جام، ئەو بەزم، ئەو جەم
بێ مەیلی ئازیز نەوینی وە چەم[۴]

مزانی چەنیم چەم ها وە راوە
ئەر وەی زوو مەیۆ پەیکێ جە لاوە[۵]

ماوەرۆ نامەی جام جەمینەکەم
دیدەی دنیاو دین، دنیاو دینەکەم[۶]

یەك غەزەڵ مەتڵەع «مژدە ئەی دڵ» بۆ
باوەر، بەڵ پەی دڵ تەسکین حاسڵ بۆ[٧]

---

(١) واتە: دڵم کە جێگای ئەوە گەرمای لە ئەندازە دەرچووەو بۆ ئەوە ناشێ ببێ بە جێگای یادی ئەو چونکە ئەی سووتێنێ.

(٢) بویەر: تێپەڕە. واتە: دڵم ئەوەندەی دڕکی مەینەت تیایە زەحمەتە پێی ئارەزووی ئەوی پیا بڕوا چونکە لەوانەیە بریندارى بکا.

(٣) ماروون: دێنمەوە. فەراقەت: فەراغەت، دەس بەتاڵ. تامڵ: سەبرو چاوەڕوانی. واتە: چەند دەلیل دێنمەوە بۆ دڵم کەوا یار دەسی ناگا نامە بنوسێ، لێی بوەستەو سەبر کە، کەچی ئەو هەر ئەڵێ لەکوێ ئەتوانم خۆم راگرم.

(۴) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(۵) مزانی: ئەزانی. مەیۆ: دێت. پەیك: فروستادە.

(۶) ماوەرۆ: دێنێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «ماوەرۆ» نووسراوە «باوەرۆ» واتە: بێنێ.

(٧) مەتلەع: یەکەم شیعری قەسیدە. مژدە ئەی دڵ: ئیشارەیە بۆ شیعری یەکەمی

وەر بـــۆ نـــەیشەڵلا لمـێش تـێکـــەڵ بــۆ
خـواجـە تـۆ پـیرت بـا هـەر مـوجمەڵ بـۆ(١)

چ حـــاجەت ســەریح تــۆ بــواچـی پـێم
مـــن زووم شـــناسا بـــەخت ســیای وێم(٢)

☞

قەسیدەیەکی حافیزی شیرازی کە ناوەڕۆکەکەی مژدەی هاتنی یارە. ئەو شیعرە بەم جۆرەیە:

مژده ای دل که مسحیا نـفسی مـی‌آید	که ز انفاس خوششش بوی کسی می‌آید

باوەر: بێنە. واتە: خواجە حافیز! ـ یا خوا هەرگیز وەك من بێ مەیلی ئازیز بە چاوی خۆت نەبینێ ـ تۆ خۆت ئەزانی من چەند چاوەڕوانی نامەی یارم، بۆیە سوێندت ئەدەم بە عەشقی ئەو پیاڵە شەرابەکە خواردووتەتەوەو، ئەو کۆڕی ئاهەنگەی کە تیایا بەشدار بوویو، ئەو کۆمەڵەی لەگەڵیانا بوویت، ئەگەر ئەزانی بەم زوانە فرستادەیەك دێتو نامەی یارە ناوچاو وەك ئاوێنەکەمم بۆ دێنی ـ کە چاوی دنیاو دینمە، بەڵکو هەر دنیاو دینمە ـ قەسیدەیەکم بۆ بێتەوەکە سەرەتاکەی «مژده ای دل» بێ، بەڵکو دڵم تۆزێ ئۆقرە بگرێ.

(١) وەر بۆ: وە ئەگەر بێتوو. نەیشەڵلا: خوانەخواستە. لمێش: لمێکی. موجمەڵ: کورت. واتە: وە ئەگەر بێتوو خوانەخواستە ئەو شیعرەی کە بۆم دێتەوە بێ گەرد نەبێو موژدەی هاتنی یار بە ڕۆشنی نەدا بەدەسمەوە، تۆ سەری پیرەکەت، حافیز! بە قسەیەکی کورت ئەو خەبەرە ناخۆشەم بدەرێ با کەم دڵم سوێی پیابێتەوە. مەولەوی لەگەڵ ئەم مەعنایەدا مەعنایەکی تریشی مەبەس بووە، کە ئەوەتە «نەیشەڵلا» لە «نە»و «یشاءالله» دروست بووبێ وە لە جیاتی «لم» بخوێنرێتەوە «لەم» کە حەرفی نەفیە، واتە: وە ئەگەر بێتوو لە «یشاءالله» کەدا «لەم» یەك تێکەڵ بێو ببێ بە «لم یشاء الله»... مەبەسی ئەوەیە ئەگەر هاتوو خوا موقەددەری نەکرد کاغەزی یارم بۆ بێت... تاد.

(٢) بواچی: بڵێیت. شناسا: ناسی. واتە: پێویست نیە بە ئاشکرا ئەو خەبەرە ناخۆشەم بدەیتێ چونکە من زۆر بەختی ڕەشی خۆم ناسیوەو ئەزانم نامەی یارم بۆ نایەت.

[٣]

ڕەفیق مەحرەم[١]

ڕەفـــێق مـــەحرەم عـــیجزو ســـروورم
حـــەکـــیمەکـــەی ئـــێش زام نـــاسۆرم[٢]

ئـــاویارەکـــەی ســـەوزەی ئـــارەزووم
دانـــا بـــە گـــردین راز کـــۆنـــەو نـــۆم[٣]

دەمـــاخ وە نـــەشئەی ســـەر بـــەرزان کـــەیل
مورشـید مـیراو سـەر جـۆی بـادەی لەیـل[٤]

ئـــەنیس مـــەجلیس عـــەیش‌و نـــیشاتم
دەسگـــیر راگـــەی هـــات‌و نـــەهاتم[٥]

جـــڵەو کـــێش زەوق ئـــاهووی ڕەوێڵم
بـــەزم‌ئـــارای مـــەجلیس کـــەمەن وە پـــێڵم[٦]

---

[٣]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ جەنابی شێخ «سراج‌الدین»ی تەوێڵەﷺ نووسیوە.

(٢) واتە: ئەی هاوڕێی مەحرەمی خۆشی‌و ناخۆشیم، وە ئەی تیمار کەری برینی ناسۆر کەوتووم.

(٣) ئاویار: ئاودێر. دانا: ئاگادار. واتە: ئەی ئـاودێرەکـەی پـەلە دەغـڵی هـیوام، وە ئـەی شارەزای هەموو رازێکی کۆن‌و تازەم.

(٤) واتە: ئەی کەسێ کە لووتت پڕ بوو لە بۆنی خۆشی پایە بەرزی بە خوا گەیشتن، وە ئەی ڕێ پیشاندەرێ کە وەك مێراوی جۆگەی شەرابی خۆشەویستی وای.

(٥) ئەنیس: ئـولفەت پێوەگـیراو. واتـە: ئـەی هـاودەمی مـەجلیسی خـۆشـیم، وە ئـەی دەسگیرم لە ڕێگای هات‌و نەهاتدا.

(٦) ڕەوێڵ: گەلە. پێڵ: کەلەکە. واتە: ئەی ڕاکێشەری جڵەوی ئارەزووی گەلە ئاسکەکان کە مەنسووبەکانن ئەیان هێنیتەوە سەر ڕێگای ڕاست، وە ئەی ڕازێنەرەوەی مـەجلیسی ئەوانەی کەمەندیان بەستووە بۆ عیبادەت. لە تەریقەتی نەقشبەندی‌یا ئوسووڵەن سۆفی‌یەکان دەستەو ئەژنۆ دائەنیشن وە قایشێك لە پشتیانەوە دێنن‌و لە سەر ئەژنۆیان توندی ئەکەن.

وه مـــەرگت یـــەند خـــەم جـە لا بـیەن جـەم
لاو هـــون گـــرتەن پـــای شـــەرم مـەحکەم(١)

زەنـــجیر مـــەینەت پـــای گـــوریز بـــەستەن
مـــارەکـەی دووریت ریشـەی دڵ گـەستەن(٢)

ســـامان ســـام کـــەردەن دەردەکـــەی فـــیراق
بـــۆی تـــاڵی دووریـــم مـــەیۆ نـــە مـەزاق(٣)

جـــــەو ســــــاوە ئـــــازیز لیّم نـــــادیارەن
ســـــەیر کـــــائینات نـــە دیـــدەم خـــارەن(٤)

ئــــامۆشـــــۆی یـــــانەم کـــــەردەن ویـــانە
یـــەکســـانەن جـــە لام قـــەومو بـــێگـــانە(٥)

ئـــیلتیجام بـــــە تـــــۆن جـــای هـــانامەنی
نـــــە بـــــەیدای هـــیجران رەهـ نـــومامەنی(٦)

---

(١) واتە: قەسەم بە مەرگت ئەوەندە خەمو خەفەت کۆ بووەتەوە لام، وە ئەوەندە گریاوم لە جیاتی فرمێسك خوێن لە چاوم هاتووە، ئێستا لافاوی خوێن پێی شەرمی بـەستوومو ناتوانم بجوڵێمەوە.
(٢) گوریز: راکردن. گەستەن: گەستووە. واتە: زەنجیری مەینەت پێی راکردنی بەستوومو ماری دووریت ریشەی دڵی گەستووم.
(٣) مەیۆ: دێت. واتە: دەردی دووری لەگەڵ زەوی تەختی کردوومو ئێستا بـۆنـی تـاڵی دووری لە دەمم دێ.
(٤) واتە: لەو کاتەوە ئازیزم لێ دیار نیە، هەرچی سەیری خـەڵك بکـەم وا ئـەزانـم درِك ئەچێ بە چاوما.
(٥) ویانە: بیانوو. واتە: ئامۆشۆی ماڵم کردووە بە بیانوو بۆ دەرنەکەوتن، ئەگینا قـەومو بێگانە وەك یەکن لە لام.
(٦) ئیلتیجا: پەنا. هانا: دەسەو دامێن بوون. بەیدا: «بیداء»، دەشت. واتە: پەنام بە تۆیـەو دەسەو دامێنی تۆ بووم، چونکە تۆی لە دەشتی دووری‌یا رێگام پیشان ئەدەی.

یــەکــجار تـەن خـەستەی زارو رەنـجووریم
دڵ ریزە رێزەی کـــــارد مــــەهجووریم(۱)

گــرمەی کـوورەی دەرد کـۆی تـاقەت تـاوان
بـۆی سـفتەی جـەرگم وە گـەردوون یـاوان(۲)

هــــەر رۆ جــەیحوونێ مــەڕێزۆ نــە چـــەم
ســـــارای دڵ بــــیەن وە هــووناو چــەم(۳)

هـــــەر ســـــاتێ دەردێ ســــزا مــدۆ پــێم
یــەك ئــان زیــندەگــیم حـەرام بـیەن لێم(۴)

دەخــــیل تــــا هــاڵا تــەن نــەویەن وە گــەرد
ســــفتەش نــەبەردەن وە نــاڵەکــەی دەرد(۵)

رجــا کــەر «احــمد» لوتــفش بــۆ چــەنیم
خــەجاڵەتــی بــەرز «کــریم» نــەیۆ پــێم(۶)

---

(۱) واتە: لەشم بە هۆی نەخۆشی‌یەوە یەکجار ناڕەحەتە، وە دڵم بە چەقۆی دووری پارچە پارچە بووە.

(۲) واتە: گرمە گرمی کوورەی دەردم کێوی سەبرو بوردەباریمی تواندووەتەوە، وە بۆنی جگەری سووتاو بە هەموو لایەکا بڵاو بووەتەوە.

(۳) مەڕێزۆ: ئەڕێژێ. واتە: هەر رۆژێ ئەوەندەی چەمی جەیحوون فرمێسك لە چاوەکانم ئەڕژێ، وە تەختانی دڵم بووە بە چەمی خوێناو.

(۴) مدۆ: ئەدا. واتە: هەرتاوێك دەردێك سزام ئەدا، وە وام لێ لێ هاتووە بە یەکجاری ژیانم لێ حەرام بووە.

(۵) هاڵا: هێشتا. سفتە: سووتاو. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «نەبەردەن» نووسراوە «نەوەردەن» واتە: نەخواردووە.

(۶) واتە: دەخیلتم تا لاشەم نەبووە بە تۆزو، دەرد خۆڵەمێشەکەی بە دەم نالّی ئەسپی خۆیەوە نەداوە بە با، تکا بکە بەڵکو پێغەمبەرﷺ لوتفی لەگەڵم بێ‌و شەفاعەتم بۆ بکا، بەڵکو خەجاڵەتی حوزووری خوا نەبم لە قیامەتا.

وەرنـــە هـا مـردم، تـۆ بـای سـڵامـەت
بـــا هـــەر بـــمانۆ تـا رۆی قـیامەت[١]

[٤]

رەمەزان تلوع[٢]

رەمـــەزان تـــلوع سـوبح شـادی شـەن
شـەوال شـام شـووم نـا مـرادی شـەن[٣]

دەردیـــنە شـەوال، ئـای زام سـەختە مـن
تـاڵە شـووم شـەوال، ئـای بـەد بـەختە مـن[٤]

غـورە، غـورەی ئـەو سـەفاش پـەی غـەیری
ئـازیز قـیبلەی مـن، وەفـاش پـەی غـەیری[٥]

هـای مـوغەنی تـار حـەنجەرەی وەش تـەرز
وە سـەر پـەنجەی نـاز بـاوەرە ئـەو لەرز[٦]

---

(١) بای: بێت. واتە: ئەگەر وا ناکەی وا ئەوا مـن مـردم، تـۆ سـەلامەت بـی، بـا دەردو مەینەتەکەیشم تا رۆژی قیامەت بمێنێتەوە.

[٤]

(٢) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی لە شەوێکی جەژنی رەمەزانا وتووە.

(٣) واتە: رەمەزان، کاتی دەرکـەوتنی بـەربەیانی شـادییەتی، چـونکە رۆژی جـەژن لە رۆژەکانی خۆی نیەکەچی بە ناوی ئەوێشەوە دەرئەچێ، شەشەڵانیش ئێوارەی نەگبەتی بە ئاوات نەگەیشتنیەتی، چونکە رۆژی جەژن لە رۆژەکانی ئـەوەکـەچی خـەڵکی لێیان دابڕیوەو داویانە بە رەمەزان.

(٤) دەردینە: دەرداوی. تـاڵە: «طـالع»، بـەخت. واتـە: ئـای دەردەدار شـەشەڵانو، ئـای گرفتاری زامی سەخت خۆم! ئای چارە رەش شەشەڵانو ئای بەدبەخت خۆم! هۆی ئەم بەدبەختییەی ئەمو شەشەڵانیش لە شیعری پاشەوەدا باس کراوە.

(٥) غورە: سەرەتای مانگ. واتە: سەری مانگ هی شەشەڵانە، کەچی خۆشییەکەی بۆ بێگانەیەکە رەمەزانە، ئازیزیش قەبیلەی منە، کەچی وەفای بۆ بەدکارانە.

(٦) باوەر: بێنەرە. واتە: کاکەی گۆرانی بێژ تارەکەت بە دەستی ناز هەڵگرەو فووی پیاکەو ئاوازێکی خۆشمان بۆ لێدە.

مــــن ئــاسا یــاد کــەر جــەرگەی ویــەردە
یـــــاران مــــەرحـــــووم دەرد دڵ وەردە(١)

بــــــەو لەرەی دڵ ســــۆز وە جگــــەرەوە
مــــەزموون ئــــەوان تــەکــرار کــەرەوە(٢)

ئــاخ، مــنو شـــەوال هـەردوو هـام فـەردیم
هــەر دوو گــرفتار ئــێش یــەك دەردیـم(٣)

غــورەی ئــەو قــبیلەی مــن وە یـەك تـارەن
وە نــــام ئــــێمــــەو کــــام ئــەغیارەن(٤)

[٥]

ریازەت کێشان(٥)

ریـــــازەت کــێشـــان.. ریـــازەت کــێشـــان
ســـــەییدان خــــاس ریــازەت کــێشـــان(٦)

---

(١) واتە: بە عادەتەکەی خۆم کۆمەڵی هاوڕێیانی کۆچ کـردووی دەردی دڵ خـواردوو بێنەرەوە یاد.

(٢) دڵ سۆز: دڵ سـووتێن. ئـەوان: شـیعرەکـانی پـێشـوو. واتـە: بـەو لەرە دڵو جـەرگ سووتێنەی دەنگت ناوەرۆکی شێعرەکانی پێشەوەمان بۆ دووبارەکەرەوەکە بریتیـیە لەم دوو شیعرەی پاشەوە.

(٣) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(٤) تار: «طرح»، جۆر. واتە: ئاخ، منو شـەشـەڵان هەردووکمان هاوڕێی یەکین گرفتاری یەك دەردین، سەرەتای ئەوو قەبیلەی من وەك یەك وان، بە ناو هـی ئـێمـەن، کـەچی لە راستیدا خێرو بێریان بۆ بێگانەیە.

[٥]

(٥) مەلەوی ئەم قەسیدەی بۆ خوا حافیزی کردن لە فەقێکانی هاوڕێی وتووەکە لە ئێرانەوە هاتووە بۆ عێراق بۆ خوێندن.

(٦) ریازەت کێشان: ئەهلی تەسەووف ئوسووڵیانە بـە هـەموو جـۆرێ نـەفسی خـۆیـان

جـەماعەت، قـەومان رای خـەیر ئـەندێشـان
جەرگەی هامسەران، دڵڕێشـان، خـوێشـان(١)

هـا هـەوای تـەحسیل دڵ وە جـۆش ئـاوەرد
نسـیو عـەزم سـەیر وڵاتـانش کـەرد(٢)

ئـەر جـارێ راگـەم غـەڵەت کـەردەبۆ
رام وە سـەر ئـاداب هـیچ نـە بـەردەبۆ(٣)

هـەرکەس خـاترش جـە مـن ئـێشـا بـۆ
یـا خـود رەنـجێوەش پـەرێم کـێشـا بـۆ

گـەردەنم ئـازاد بکـەران ئـارۆ
گـرد وە دڵ روخسـەت بـدەران ئـارۆ(٤)

☞

ئەزیەت ئەدەن بۆ ئەوەی لە خراپە پاك ببێتەوە، بۆ نموونە چل شەوی خشت، رۆژێ بە دەنکە خورمایەك قەناعەت ئەکەن، بە وانە ئەڵێن ریازە ئەکێشن. جا چونکە فەقێکانیش لە پێناوی خوێندنا هەموو جۆرە مەینەتێك قوبووڵ ئەکەن مەولەوی بە ریازەت کێشی ناوی بردوون. واتە: ئەی ریازەت کێشەکان، ئەی لە ناو ریازەت کێشەکانا تایبەتی‌و لە هەموو گەورەتر. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «سەیدان» نووسراوە «سەیران» واتە: گەڕۆکە تایبەتی‌یەکانی دەستەی ریازەت کێشەکان، چونکە فەقێ بەم‌لاو بەولادا ئەگەڕێن بۆ خوێندن.

(١) رای خەیر ئەندێشان: ئەوانە بیر لە رێ خێر ئەکەنەوە.

(٢) هەوا: ئارەزوو. تەحسیل: خوێندن. نسیو: «نصیب»، بەخت‌و چارە. واتە: ئارەزووی خوێندن دڵمی هێناوەتە جۆش، وە بەختم عەزمی کرد کە بڕۆم بۆ سەیری وڵاتان.

(٣) راگەم: رێگام. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٤) بکەران: بکەن. واتە: ئەگەر جارێك رێگام لێ تێك چووبێ‌و نەچووبمەوە سەر ئوسووڵ‌و پەیڕەوی کۆمەڵ، یان یەکێك دڵی لێم ئێشابێ، یان رەنجێکی کێشابێ بۆم، ئێوە ئەمڕۆ گەردنم ئازاد بکەن‌و هەمووتان بە دڵ ئیزنم بدەن بڕۆم.

عـــەزمم پـەرێ سـەیر عـێراقـەن ئـارۆ
بـــنیشدێ وە خـــەیر فـیراقـەن ئـارۆ(١)

دنـــیا فـــانی‌یەن هـــەر مـــبۆ مـەردەن
لازمـــەن گـــەردەن ئـــازادی کـەردەن(٢)

••••••

[٦]

ڕۆشنی دیدەم(٣)

ڕۆشـــنی دیـــدەم، ســـەرمایەی ژیـــنم
مـــەزەی بـــەزم کـــەیف دڵەی خـــەمینم

ســـا کـــە مـــن بـێ تـــۆ نـەسپەردم ئـەڕوا
ســـەر نـەنیا نـە سـای ئـەڵحـەد بـێ پـەروا(٤)

چـــۆن واچـــوون وەفـــام هـــانە تـــۆی دڵدا
وەفـــام هـــەم جـــەرگم بـــدەن وە چـــڵدا(٥)

تـــاقیق مـــن جـە سـەنگ سـەرسەخیم بـاڵان
مـــەزرەعەی خـــارج ئـینسانیم کـاڵان(٦)

---

(١) پەرێ: بۆ. بنیشدێ: دانیشن.
(٢) مبۆ: ئەبێ. واتە: دنیا بەقای بۆ نیەو مردن لە ڕێدایەو پێویستە گەردنی یەکتر ئازاد بکەین.

[٦]

(٣) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە لاواندنەوەی منالێکیا وتووەکە ناوی موحەممەد بووە.
(٤) نەسپەردم: نەم سپارد. ئەڕوا: «ارواح»، گیان. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.
(٥) واچوون: بڵێم. واتە: من کە پاش مەرگی تۆ گیانم نەسپاردو بێ ترس سەرم نەنایەوە لە ژێر سایەی بەردی ئەلحەدا، چۆن بۆم هەیە بڵێم بە وەفام، ئەی خوا وەفاو جەرگم بدا بە چڵی داری مەینەتا.
(٦) تاقیق: «تحقیق»، دیار. کاڵان: کێڵاوە. مـەعنای ئـەم شـیعرە بـەسراوە بـە شـیعری

وەرنــە مــن وەی تـەور کـێشـان سـزاو دەرد
ئــەگــەر سـەنگ بـیا مـەکـەردش وەگـەرد(١)

دەك ئـــەجەل وە دام هـــیجران بـــەستەبۆ
ســـەرتاپاش وە ئـێش زامــان خــەستەبۆ(٢)

پـێم نـە نـۆشـا مـەی پـیاڵەی مــەردەن
ئیسته من، سـەر ژان، دڵ سـەردان کـەردەن(٣)

[٧]

ریشێ چەنی من(٤)

ریشـــێ چـــەنی مــن نــەیۆ وە حــوزوور
مـــبۆ بــتاشووش تــا وە نــەفخ ســوور(٥)

☞

دوایییەوە.

(١) بیا: بوایە. واتە: دیارە سەرسەختی من لە هی بەرد زیاترە، وە من کێڵگەیەکم کێڵاوە لە سنووری توانای ئادەمیزاد بە دەرە، ئەگینا ئەم هەموو دەردو سزایەکە من کێشاومە ئەگەر بەرد بیکێشایە لە ژێر باریا وردو خاش ئەبوو، وە ئەبوو بە تۆز.

(٢) بەستەبۆ: ببەسرێتەوە. مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری دوایییەوە.

(٣) واتە: دەك خوایە ئەجەل بە داوی دووری ببەسرێتەوەو سەرتاپای بە ئێشی زام گرفتار بێ، وا شەرابی مەرگی پێ نەنۆشاندمو سەری بەم جۆرە هێنامە ژانو دڵی سارد کردمەوە.

[٧]

(٤) مەولەوی جارێکیان لە سەردەمی فەقێیەتیدا، بە پێچەوانەی ئوسووڵی فەقیەکانی ئەو سەردەمە، ریشی ئەتاشێ، هاورێ کانیشی نارەزایی پیشان ئەدەن لەم ریش تاشینەی، ئەویش بەم شیعرە بیانوویان بۆ دێنێتەوە.

(٥) نەیۆ: نەیەتە. بتاشووش: بتاشم. نەفخ: فوو پیاکردن. سوور: شاخێکە مەلائیکەیەکی تایبەتی ـکە ناوی ئیسرافیلە ـ لە قیامەتا دوو جار فووی پیا ئەکا، لە جاری یەکەمیانا هەموو زیندوویەك ئەمرێنێ وە لە جاری دووهەمیانا هەرچی مردووە زیندووی ئەکاتەوە. واتە: ریشێك لەگەڵ مندا نەیەتە حوزووری خوا، ئەبێ تا ئیسرافیل فوو ئەکا بە شاخەکەیا هەر ئەبێ بیتاشم.

تیپی زێ

[١]

زیلەی تەڵمیت‌بار(١)

زیــــلەی تــــەڵمـیت‌بار کــۆچ نــەوهاڵان
تــەئسیرش نــیەن ئـیمساڵ چـون ساڵان(٢)

یــــەقینەن ســــەر خــێڵ نــازك نــەمامان
نــەکــەردەن هــەوای هــەوارگـەی دامـان(٣)

بـەڵێ یـە نـامەی دڵ پـێ ئـێشـاکـەش
یەکـزەی دەروون حـەسرەت کـێشـاکـەش(٤)

ئـەو سـینە سـیم وەنگ، ئـاینەی جـەم رەنگ
مـنمانۆ هـەوەس نـە دڵ دای خـەدەنگ(٥)

---

[١]

(١) مەلەوی ئەم غەزەلەی بۆ دۆستێکی نووسیوەکە پایز داهاتووەو ئەو هەر لەکوێستان ماوەتەوە.

(٢) زیلە: هەراو دەنگە دەنگ. تەڵمیت‌بار: کۆچەری‌یەکان دوو جێغ بـەم‌دیوو بـەودیوی وڵاخەوە ئەبەستن، پشتی وڵاخەکە وەك تەختانی لێ‌دێ، جێگەو بانی لەسەر رائەخەن‌و منداڵ‌و ژنی لەسەر سوار ئەکەن، بەوە ئەڵێن تەڵمیت‌بار. نەوهاڵ: تازە پێ‌گەیشتوو. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٣) دامان: داوێن. واتە: ئەمساڵ وەك ساڵان دەنگی کۆچ‌و باری یاران نایەت، وا دیارە سەرقافڵەی نەونەمامە شۆخەکان ئارەزووی گەرمەسێری نەکردووەو لەکوێستان ناگەڕێتەوە.

(٤) واتە: بەڵێ راستە نایەتە خوار، ئەوەش نامە دڵ بریندارەکەی کە ئەو خـەبەرەی تـیا نووسیوە، ئەمەش کزەی دەروونی من کە بە هۆی ئەوەوە زەحمەتم کێشاوە، وە نیشانەی نەگەڕانەوەی ئەوە.

(٥) سیم وەنگ: لە زیو چوو. منمانۆ: ئەنوێنێ. دای: دانی. واتە: ئەو خۆشەویستەکە وەك زیو سپی‌یەو وەك ئاوێنەکەی جەمشید رۆشنە، ئارەزووی وایە تیر بنێ بە دڵمەوە، بۆیە ئەم نامەیەی بۆ نووسیم.

حەسرەتا حەسرەت، های یە چێش کەردی
چون جێ ویەردی پێش‌دا ویەردی[١]

نم مدۆ مادەی نامش ئەو نامە
ئاو دەندان ئاسا، دەندان خامە[٢]

نەمەندەن قووەت سەرمایە تێش‌دا
هەرسێ بێ نە را هۆر مەگنۆ پێش‌دا[٣]

پووش ئایریچم جای نەسیم نیەن
هۆر کەردەو بەردەیم تا وە لاش شیەن[٤]

پایز زەڕ، یەخ جام، چارشێوێ هەی تەم
دێرەن سوارەن نەوعەرووس خەم[٥]

---

(١) حەسرەتا: داخەکەم. جێ: لێرەوە. ویەردی: تێپەڕیت. واتە: ئای داخ بە جەرگم ئەوە چیت کرد؟ تۆ کە لێرەوە تێپەڕیت بە ناو دڵی منا تێپەڕیت، ئیتر چۆن دڵت هات تیری پێوە بنێیت؟.

(٢) مەولەوی لێرەدا وا دائەنێت کە یەکێك پێی وتووە مادەم ئەو نایەتەوە لەکوێستان، تۆ بۆ هەوڵێ نادەی بۆ چاری ئەم دەردی دووری‌یە. ئەمیش لە وەراما ئەڵێ یا ئەبێ نامەی بۆ بنووسم، یا یەکێك هەڵم گرێو بم‌با بۆ لای. هیچ کامیش لەمانە لە تواناداا نین، وە دیت هۆی لە توانادا نەبوونی ئەم دوو چارەیە لە سێ شیعرا روون ئەکاتەوەکە یەکێکیان ئەم شیعرەیە تیایا ئەڵێت: ناتوانم نامەی بۆ بنووسم چونکە هەرچەند لەکاغەزەکەدا ناوی بێت قەڵەمەکەم سوێی پیا دێتەوەو لە درزی نووکەکەیەوە فرمێسك ئەڕێژێ، وەك چۆن کەسێك ناوی شتێکی خۆشی لا بەرن ئاو ئەزێتە دەمی و لە نێوانی دانەکانیەوە دەرئەچێ.

(٣) هەرسی: فرمێسك. هۆرمەگنۆ: هەڵئەکەوێ. واتە: لەبەر ئەوە قەڵەمەکەم هێزو پێزی تیا نەماوە، وە ئەگەر بێت و کاتێك کە بەسەر کاغەزا ئەڕوا، دڵۆپە فرمێسکێکی خۆی بێتە رێی لێی هەڵئەکەوێ.

(٤) هۆرکەردە: هەڵکردن. شیەن: بەسەرچووە. واتە: وەك ناتوانم بۆی بنووسم، کەسیش ناتوانی هەڵم گرێ بم‌با، چونکە لەبەر سۆزی یار بووم بە پووشێکی ئاگر تێ چوو، وە بای نەسیم ناتوانێ هەڵکاو بم‌با.

(٥) دێرەن: درەنگە. نەوعەرووس: نەوبووك. واتە: مادەم نە پێم‌کرا کاغەزێ بنووسم، وە

☞

مـــوتریب، یـــەکـــارەن، مـــەر ســـیا ســـەنگی
مـــن بـــەی حـــاڵەوە، تـــۆ وەی بـــێ دەنگـــی

جـــە تـــەنخوای نـــەی بـــەزم خـــەم وەیـــلانەوە
هـــۆردەر ئـــەی چـــەند فـــەرد وە دیـــلانەوە:(١)

بـــــــە وەردەی زامدا دڵ تـــــاقەت بـــــێزا
هـــەرچـــی بـــی یـــەکسـەر وە چـــەمدا رێزا(٢)

ئـــەر هـــەڵای رەمـــەق مـــەندەن وە تـــەنش
بـــێ مـــەیلیت لیـــباس کـــەردەن بـــەدەنش(٣)

چون خەیاڵ وە ماچ پات خـۆش حـاڵ مـەبی
کاش جەکۆن ئەو بەخت لەب تەب خاڵ مەبی(٤)

☞

نە لە تواناشا بوو کەس بمبا بۆ لای، ئەبێ لە جیاتی خۆم خەمو خەفەتەکەم بنێرم. کەواتە: ئەی پایز تۆ لە گەڵای زەردی وەریوی درەختەکان لێرە بەندێك بهۆنەرەوە بۆ سەری، تۆیش ئەی سەهۆڵ ببە بە ئاوێنە بۆ ئەوە لە پێشیەوە رات گرن، ئەی تەمو مژی شاخەکان تۆیش ببە بە چارشێوو سەری داپۆشە.

(١) وەیلانەوە: بلاوێنەرەوە: دیـلان: نـقامێکـی کـۆنـی کـوردیـیە لەکـاتی بـووك بـردنا ئەوترێ. واتە: کاکەی ئاهەنگ گێڕ لە جیاتی شمشاڵ ئەم ئاهەنگی بووك سوارکردنە دەس کە بە لاواندنەوەی خەمو بە نقامی دیلان ئەم چەند شیعرەم بۆ بڵێ:

(٢) وەردە: خوراو. بێزا: بێزرا. رێزا: داوەری. واتە: سەبرو تاقەتی دڵ نەماو بەو شوێنانەدا کە تیری یار کون کونی کردبوو هەمووی رۆیشتو گشتی بوو بە فرمێسكو لە چاویەوە دارژایە خوار.

(٣) رەمەق: نیوەگیان. واتە: ئەگەر هێشتا نیوەگیانێك لە لەشیا مابێ هی ئەوەیە بێمەیلیت وەك بەرگ دەوری داوەو نایەڵێ ئەو نیوەگیانەش دەرچێ، ئەگینا دەمێك بوو مردبوو.

(٤) کاش: خۆزگە. واتە: مادەم خەیاڵی بە ماچ کردنی پێت دڵشاد ئەبێ، کوا خوا ئەوەی لەگەڵ بکردایە بهاتیتایەتە خەوی تا پێت ماچ کاو کە راچنی لێوی هەڵزڕێ وەك تا دار، یان کوا بەختی بووایە لێوی بهاتایە بۆ لات بۆ ماچ کردنی پێت وە لە رێگادا تلۆقی بکردایە.

پـــەند دیـــان وەو را تـــۆ مـــەی نـــەپێش‌دا
دیــــــدەی دڵ نـــیگا نـــەمەندەن تـــێش‌دا(١)

مەعدووم خـەم مـایەی فـیکرەکـەت بـەردەن
یـا پـەی دڵ وەشـی وێت غـەڵەت کـەردەن(٢)

تـــۆو ئـــێستە تـــەشریف ئـــازیز گـــیانی
ســـــفتەنو تـــــەئسیر ئـــاو حـــەیوانـــی(٣)

---

(١) دیان: روانیویە. مەی: دێیت. واتە: چاوی دڵی ئەوەندەی روانیوە بـۆ ئـەو رێگـایەی تۆی پیا دێیت، هێزی بینینی خۆی هەموو خەرج کردووەو هیچی تیا نەماوە.
(٢) مەولەوی لەم شیعرەوە دیسانەوە ئەگەڕێتەوە سەر قسەکردن لەگەڵ خۆی. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٣) واتە: ئەرێ ئەوە مەولەوی! خەم فکرو هۆشی لا نەهێشتووی، یان هەر بۆ دڵخۆشی دانەوەی دڵی خۆت وا خۆت هەڵئەخەڵەتێنیو بە تەمای دیتنی دۆستـی؟ ئـەگـینا تـۆو هاتنەوەی دۆست ئەوەندە دوورن لە یەکـەوە، وەك سـووتاو بـە ئـاوی حـەیات زیـندوو بکرێتەوەکە نە دەسی کەس ئەکەوێ، وە نە سوودیشی هەیە.
سەرنج: خوێنەر، بێ گومان، لەم قەسیدەدا هـەست بـەوە ئـەکـا کـە تـا رادەیـەك بـەزۆر نووسێنراوە بە یەکەوە، وە مەعناکان وشکی‌یەکیان تیایە. لە راسـتیدا لە تـێکـڕای چـەند نووسخەوە ئەم قەسیدەیە بەم چەشنەکۆ کراوەتـەوە. ئـێمـە بـێ گـومانین لەوەدا کـە ئـەم قـەسیدەیە لە ئـەنجامی خـەراپ نـووسینەوەو نـەگـونجاوی شـێوەی نـووسینی کـۆنـی کوردی‌یەوە چەند هـەڵەی تـێ کـەوتووە. لە بـەر ئـەوە هـیوامـان وایـە ئـەگـەر کـەسێك نوسخەیەکی تر شك ببا ـ چ بۆ ئەم قەسیدەیەو چ بۆ قەسیدەکانی تر ـ بۆمانی بنێرێ، بەڵکو خوا یار بێ ئەگەر جارێکی تر لە چاپمان دایەوە لەمەی ئێستا راست‌ترو پوخت‌تر بێ.

[٢]

زووسانەن(١)

زووســـانەن وەی رەنگ وە گــەردوون یــاوان
گـــێجـــیای لوولگـــێج کـــڵێڵەی کـــاوان(٢)

بـــەنا بـــاشی بـــورج بـــەرزە دیـــاران
ســفید کـــاری کـــەرد تـــاقچەی مـوغاران(٣)

چ شـــیرین زەڕگـــەر تـــۆف هـــەوای ســـەرد
گـــۆشـــوارە نـــە گـــۆش نـــەونەمامان کـــەرد(٤)

پـــەی نـــیگای بـــاڵای مـــەحبووب بـێ گـــەرد
یـــەخ ئـــاینە گـــرت، تـــەم چـــارشێو ئـــاوەرد(٥)

ئـــەی مـــەحبووب خـــاس، وەی بـینای تـــەمام
مـــناڵو پـــەی بـــەزم ســـاقیو شـیشەو جـــام(٦)

---

[٢]

(١) گێجیا: خول خواردوو. لوول گێج: گەردە لوول. کڵێڵە: بەفری لا شان. واتە: زستانە، بۆیە وا بەفری باگێژداوی لا شانی شاخە بەرزەکان گەیشتووەتە ئاسمان.

(٣) بورج: قەڵا. دیار: وڵات، مەبەس شاخەکانە. موغار: ئەشکەوت. واتە: باش وەستای قەڵای شاخە بەرزەکان ـکە دەستی قودرەتی خوایەـ دەرگای ئەشکەوتەکانی سپیکاری کردووە.

(٤) زەڕگەر: زەڕەنگەر. گۆشوارە: گوارە. واتە: ماشەڵڵاً تۆفی هەوای سارد کـە بـووە بـە زەڕەنگەرو ئیش لە گەڵای دارەکانا ئەکاکە وەك زێڕ زەرد هەڵگەڕاون، گوارەیەکی چەند جوانی کردە گوێی نەونەمامەکان. مەبەسی ئەوەیە چەند جوان گەڵای زەردی بە لقو پۆپی درەختەکانا شۆڕ کردووە.

(٥) نیگا: تەماشا کردن. واتە: تۆفی زستان بۆ تەماشا کردنی باڵای نەونەمامی گووراە لە گوێ کردوو، سەهۆڵی بۆ گرتووە لە باتی ئاوێنەو تەمی بۆ کردووە بە چارشێو.

(٦) مناڵۆ: ئەناڵێنێ. واتە: ئەم خۆشەویستە جوانەو کۆشکە سپیکاری کراوە هاوارییانەو داوای کۆڕی مەی خواردنەوە ئەکەن.

ساقی، باك نیەن جە سەردی «دەی»، دەی
هەوا وەش كەردەن نەشئەی نۆشای مەی[١]

ئاخر سەر مەشقەن پەرێ مەی خواران
واردەی ویەردەی ویاردەی یاران[٢]

چون نە دڵ شنۆی مەزەی مەی داران
بدیە چۆن وە تۆی لۆنگێ مەویاران[٣]

زوانەكەی سۆز، دەسەكەی ناڵە
بكیانۆ، ریزۆ، رەحمەت پیاڵە[٤]

رەحمەت وە رووی خاك رستگاراندا
پیاڵە وە دەم ئینتیزاراندا[٥]

دێرەن با ئێمەیچ نەی گوزەرەوە
جامێ وە دەس نیێن، دەس وە سەرەوە[٦]

---

(١) دەی: یەكەم مانگی زستانە. واتە: كاكەی مەی گێڕ زوو كە دەس كە بە مەی گێران، ترست نەبێ لە سەرمای زستان، نەشەی مەیخوادنەوەی تاقمەكانی پێش ئیمە هەوای خۆش كردووە.

(٢) واردە: خواردوو. ویەردە: پاشماوە. ویاردە: بەجێ هێڵراو. واتە: چونكە خوادنەوەی پاشماوەی بەجێ هێڵراوی یارە مەیخۆرەكان ئەبێ بە سەرمەشق بۆ ئێمەی تازە مەی خۆر.

(٣) داران: هەیانە. بدیە: بڕوانە. لونگ: بەرماڵی سەرشانی هەژار. مەویاران: بەسەر ئەبەن. واتە: سەیركە چونكە مەزەی مەی لە دڵیانایە، لە قەبرا بە تۆی كفنێ رائەبوێرن.

(٤) بكیانۆ: بنێرێ. رێزۆ: بڕێژێ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێكەوە دێ.

(٥) واتە: مادەم كە ئەوان مردوونو ئێمەش بە رێوەین، با زمانی سۆزی خۆشەویستی رەحمەت بنێرێ بۆ گۆڕی رزگار بووەكان، وە دەسی ناڵە پیاڵەی مەی بڕێژێتە دەمی ئەوانەی چاوەڕوانن. لە شیعری یەكەمی ئەم دوو شیعرەدا بە هونەری بەدیع «لفو نشر» هەیە، وە وای لێ دێتەوە «زوانەكەی سۆز بكیانۆ رەحمەت، دەسەكەی ناڵە بڕێزۆ پیاڵە».

(٦) واتە: كاكەی مەیگێڕ زووكە، با ئێمەیش بەم رێگوزەرەی ژیاندا پیاڵەیەك بگرین بە دەستمانەوەو، دەستی تەسلیم بوون بنێنە سەر سەرمانو خۆمان بدەین بە دەس مەرگەوە.

تیپی سین

[۱]

سەردار زومڕەی(۱)

سـەردار زومـڕەی مـوسیبەت کـێشـان
فەرمان فەرمای مـوڵك دەروون پـڕ ئـێشـان(۲)

بـادەی خـەم وەردەی مـەرگ نـاکـامان
زام نـاسۆر کـەفتەی دەروون پـڕ زامـان(۳)

پـەردەی دڵ وە نـێش مـەودای خـەم پـارە
چـار نـەبردەی دەرد دڵەی بـێ چـارە(۴)

وەخـتێ سـەیل چـەم دەروون پـڕ خـاران
تـاو مـەوەست چـون تـاو ئـەوەڵ بـەهاران(۵)

بـۆی کـزەی کـەواو جـەرگم چـون جـاران
هەم، وەی، تەم مەوست ئەو رووی سـتاران(۶)

---

[۱]

(۱) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی لە لاواندنەوەی زانایەکی گەورەدا نووسیوە، وە بۆ باوکی زانایەی ناردووەکە خەبەری مەرگی کوڕەکەی بۆ مەولەوی ناردبوو. داخەکەم نەمزانی زاناکەکێیە.

(۲) زومرە: تاقم. فەرمان فەرما: حوکمڕان. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «موسیبەت» نووسراوە «فەلاکەت».

(۳) واتە: ئەی شەرابی مەرگی منالی ناکام چەشتوو، وە ئەی لە ناو دەروون زامارانەدا زام بە ناسۆر کەوتوو.

(۴) پارە: لەت لەت. واتە: ئەی کەسێ کە دڵت بە ئێشی تێغی خەفەت لەت بووەو چارەت بۆ دەردی دڵی بەسەزمانت نەدۆزیوەتەوە.

(۵) تاو مەوەست: تاوی ئەبەست. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(۶) کەواو: کەباب. هەم: خەفەت. وەی: هاوار. ستاران: ئەستێرەکان. واتە: کاتێك کە لافاوی فرمێسکی دەروون بریندارەکان وەك بارانی بە تاوی نیسان ئەڕژا، بۆنی کزەی کەبابی جەرگی منیش رووی ئاسمانی بە تەم دائەپۆشی.

بــۆ پــڕووز جــەرگ قــرچــەی پــارچــەی دڵ
بــۆی هــوون جــۆشیای دەروون پــڕ چــڵ(١)

ئێد چون تۆف سەخت تەم وست ئـەو کـوان
ئــــەو وێنــەی لافــاو بــاڵای تــۆ رەوان(٢)

هــــەناسەی ســــیای ســــەرد دڵســـۆزی
بــــەرد مــدا وە بــەرد «بــرد العــجوز»ی(٣)

یــــانێ نــــامەکــەی خــەم ئــینشا کــەردە
مــــەرقووم قــەڵەم وە خــەم شــەق وەردە(٤)

شــــــۆڵە داوە گــــڕ شــــەرارەی نــــارم
دەمــــــیاو جــــۆش دا دڵەی خــــەمبارم(٥)

مــــن وەر جــــە ئــامای نــامەی زگــاریت
زووتــــەر جــە خــەبەر کــۆس دیــاریت(٦)

---

(١) جۆشیا: هاتووە جۆش. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٢) وست: خست. کوان: کێوەکان. رەوان: ساف رەو. واتە: بۆ پڕۆزی جەرگمو قرچەی پارچەی دڵی سووتاوم وەك تۆفی سەخت شاخەکانیان بە تەم دائەپۆشی، بۆنی خوێنی لێشاو کردووی لەشیشم کە هەمیشە لە تاو ئازار چڵ ئەدا، وەك لافاوی باڵای تۆ ساف ئەڕۆیشت.
لە ئەدەبی کۆنا هەیە تەشبیهی باڵای دۆست کراوە بە لافاو لە مەنگیو خۆش رەویدا.
(٣) بەرد «ی دووهەم»: سەرما. «برد العجوز»: برجی پیرەژن، حەوت رۆژی ئاخری زستان. واتە: هەناسەی ساردم کە لە دڵێکی رەشی سووتاوەوە دەر ئەچێ، ئەوەندە سارد بوو بەردی ئەدا بە سەرمای برجی پیرەژندا، وە ئەو لە چاویا هیچ نەبوو.
(٤) مەرقووم: نووسراو. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.
(٥) شۆڵە: «شعلە»، بڵێسە. شەرارە: بزیسك. دەمیا: دەماندی. واتە: مەبەسم لەم بەیانی وەزع ناخۆشی‌یەم ئەوەیە نامەکەت کە خەفەت دای نابوو، وە قەڵمی بە هۆی خەمەوە لەت بوو نووسیبووی، بڵێسەی بە گڕی ئاگری دەروونم سەندو دڵی خەمبارمی دەماندو هێنایە جۆش.
(٦) وەر: بەر، پێش. زگاری: عاجزی. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

خـــاترم چـــەند رۆ خـــەستەی خـــەمان بـــی
چـــەمانم چـــون تـــاف ســـاف چـەمان بـی[(١)]

جـــە ئـــامای نـــامەت چـــەمەریم بـــەرز بـی
شـــادیم شـــێویـــا، شـیـنم سـەد تـەرز بـی[(٢)]

شـــەمع شـــام شـــووم مـــاتەم هـــۆر گـــرپـــا
تـــای تـەڵ سـەمتوور شـادی‌و زەوق بـڕپـا[(٣)]

شای شـادیم شکـیا، سـوپای خـەم جـەم بـی
بـــــەیداخ دەمـــــاخ شـــێوەی مـــاتەم بـــی[(٤)]

دەخـــیل بـــیم وە نـــوتق خـەمان لاڵ کـەردەم
لاڵام جـــە خـــەیاڵ خـەم غـارەت بـەردەم[(٥)]

نـــامەرد، یـــە وادەی شـــین بـــێ شـــۆمـــەن
هـــیچ کـــۆســـم نـــیەن، یـە کـۆس نـۆمـەن[(٦)]

---

(١) واتە: من خۆم بەر لە هاتنی نامەکەت کە ئەو خەبەرە ناخۆشەت تیا نووسیبوو، وە بەر لەگەیشتنی خەبەری کۆس کەوتنت، چەند رۆژ بوو دڵم خەفەتبار بوو، وە چاوم وەك چەم فرمێسکی سافی لێ ئەڕژا.

(٢) چەمەری: شیوەن. شێویا: تێك‌چوو. واتە: نامەکەت هات هاوارو شیوەنم بەرزبووەو شادیم تێك‌چوو، وە شین‌و گریانم بوو بە سەد جۆر.

(٣) شام: ئێوارە. هۆرگریا: هەڵگرا. لەکوردستانا عادەت بوو یەکەم شەوی پاش مردنی کەسێك شەمعێك یان قوتیلەیەکیان لە جێگای شوردنەکەیا دائەگیرساند، ئەیان وت رۆحیانەتەکەی سەر لەو شوێنە ئەدا وە ئەگەر ببینێ هیچیان تیادانەگیرساندووە دڵگران ئەبێ‌و ئەڵێ کوتوپڕ لە بیریان چوومەتەوە. جا مەولەویش ئەڵێ: بە هاتنی نامەکەت چرای ئێوارەی نەگبەتی‌و خەفەتم داگیرساو تاڵی سازو سەمتووری خۆشیم پچرا.

(٤) شکیا: شکستی خوارد. واتە: شای شادیم بەزی‌و سوپای خـەفەت کـۆمـەڵی کـردو بەیداخی بێ دەماخیم داگیرایە خوار بۆ نیشانەی خەمباری.

(٥) نوتق: دەنگ. غارەت: تالان. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە دوو شیعری پاشەوە.

(٦) بێ‌شۆ: لە ئەندازە بەدەر چوو. یە: ئەمە.

سا دەی، هەی پەی کەی هەر یەك جە لایێ
باوەرین ئەو ساز شیوەن سەدایێ[(١)]

خەیاڵ غەمگین بی، نوتق ئاما وە دەنگ
ئێد موات وە سۆز زایڵەی سەد رەنگ:[(٢)]

ناکام ئەییام کامەرانیم رۆ
بەر نەوەردەی باغ نەوجوانیم رۆ[(٣)]

شاب شێخ عەشق یەکتای فەردم رۆ
وە ناکام مەردەی دڵ پڕ دەردم رۆ[(٤)]

کەنگەرەی ئەیوان کاخ دینم رۆ
تورەی لای تەلای رای یەقینم رۆ[(٥)]

حەللال عوقدەی راگەی شەرعم رۆ
رەهنومای تەریق جادەی وەرعم رۆ[(٦)]

---

(١) باوەرین: بێنین. واتە: کە نامەکەت هات، دەسەو داوێنی زمانم بووم کە خەم لاڵی کردبوو، وە لاڵامەوە لە خەیاڵم کە خەم بە تاڵان بردبووی، پێم وتن نامەردینە ئێستە من وادەی زاریو شینی بێ ئەندازەمە، وە تا ئێستا هیچ کۆسم نەکەوتووە ئەمە یەکەم جارەکۆسم بکەوێ، کەواتە ئیتر ئێوە خۆتانتان بۆ کەی هەڵگرتووە، با هەرکاممان لە لایەکەوە دەنگێك دەربێنین لە سازی شیوەنو زاری.

(٢) موات: ئەیوت. واتە: خەیاڵم خەفەتبار بوو هیچی پێ نەوترا، بەڵام نوتقم هاتە دەنگو بە سۆزێکی سەد جۆری ئەملاواندنەوەی خوارەوەی وت.

(٣) ئەییام: رۆژان. بەر نەوەردە: بەر نەخواردوو. واتە: ئای، رۆژی کامەرانی نەگەیشتووەکەم رۆ... ئای، بەری درەختی جوانی نەخواردووەکەم رۆ...

(٤) شاب: لاو. ناکام: ناوەخت. واتە: ئای، لاوە بێ هاوتاکەم رۆ کە لە عەشقی خوادا پیر بووبوو.

(٥) کەنگەرە: هیلالی. کاخ: کۆشك. تورە: مۆری شاهانەکە لە سەر لیرەی عوسمانی لێ ئەدرا. واتە: ئای، هیلالییەکەی هەیوانی کۆشکی دینم رۆ... ئای، مۆرەکەی سەر لیرەی رێی خواناسیم رۆ...

(٦) حەللال عوقدە: گرێ کەرەوە. وەرع: خۆ لە گوناە پاراستن.

کــێ نـــە تـــەفاسیر قــورئان بــدۆ دەم
کــێ بــۆ ئــەحادیس رەســوول کــەرۆ جــەم

کێ وە «صرف»و «نحو» خـاتر کـەرۆ مـەحو
کـێ وادەی تـاعەت دەم بـدۆ نـە «صَحو»(١)

هـــەنی کـــێ «آداب» وە ئـــاداب وانـــۆ
کـــێ عـــیلم «مَـــنطِق» جـە «مَـنطِق» زانـۆ(٢)

«مُـــطَوَّل» پـــەی کـــێ تـــوول دۆ عـــیبارەت
بـــا «مُـــختَصَر» بـــۆ وە بـــێ ئـــیشارەت(٣)

کـــێ وە قـــووەی عـیلم زەکـای حـەق بـینی
دەم بـــدۆ نـــە «کـــونە» عـیلم «چـەقمینی»(۴)

---

(١) «صَحو»: هۆشیاری. مەولەوی لەم شیعرەوە بە پێی پلەکانی خوێندنی فـەقێ نـاوی هەندێ لەو عیلمانەو لەو کتێبانە دێنێ کە لە حوجرەدا ئەخوێنرێن، بۆ پیشاندانی پـایەی زانستی شێخی کۆچ کردوو. واتە: ئیتر کێ بێ دڵی خۆی بفەوتێنێ بـە خـەریك بـوونی «صرف»و «نحو»ەوە، وەکێ لە خواپەرستیدا ئاگای لە خۆی بێو دەم لە هۆشیاری بدا. مەولەوی بۆیە شانازی بەم سیفەتەی شێخی کۆچ کردووەوە ئەکا، چونکە هەندێ لەوانەی کە ئیدیعای پایەی بڵند ئەکەن لە خوا ناسینا، جارویار لەکاتی عیبادەتا ئەکەونە «شطحات» وتن کە لە نێوانی زانایانی دینا گفتوگۆیەکی زۆری لە سەر پەیدا بووە ئاخۆ حوکمی چیە.
(٢) هەنی: ئیتر. «آداب»: عیلمێکە باسی شێوەی موناقەشەکردن ئەکا. ئاداب: ئوسووڵ. وانۆ: بخوێنێ. «منطق»: عیلمێکە ئامانجی جوێ کردنەوەی بیری راستە لە بیری چەوت. «منطق»ی «دووهەم»: قسە. زانۆ: بزانێ. واتە: ئیتر کێ بێ بە پێی ئوسووڵ عیلمی ئـاداب بخوێنێو لە قسەی خەڵکا عیلمی «منطق» بزانێو راستو چەوتیان لە یەك بکاتەوە.
(٣) «مطول»: کتێبێکی گەورەیە لە عیلمی بەلاغەدا شەرحی «تلخیص المعانی» یە مەلای زۆر زانا ئەیڵێتەوەو فەقێی زیرەك ئەیخوێنێ. دۆ: بدا. واتە: ئیتر کتێبی «مطول» بۆ کام زانا درێژە بدا بە جوملەکانی، دەسا مادەم ئەو نەما با کورت بێتەوەو ئیشارەتی تیا نـەبێ بـۆ سەرچاوە زانیارییەکان. وشەی «مختصر» ئیشارەتە بۆ شەرحێکی تری کورتی «تلخیص المعانی» کە مەلاکانی پلەی دووهەم ئەیڵێنەوەو فەقێی پلەی دووهەم ئەیخوێنێ.
(۴) زەکا: «ذکاء»، زیرەکی. کونە: «ماهیت»، چییەتی. چـەقمینی: کـتێبێکـە لە عـیلمی

فــەقێ بــێ تــەدریس، مــەدرەسە بێ زەوق
مــزگی بــێ ئــیمام، جـەماعەت بێ شـەوق

عـــالمان بـــێ فکـــر، شـاعیران مـاتەم
نـــازك خـــەیاڵان غــەرق دەریــای خــەم

مــیرزام چــون بــێ وەخت وە نــاكـام دڵ
وەر جـە مـن تـەشریف بـەردی وە تـۆی گـڵ

شــاد بــی وە حــووران خــاسەی جــینانی
تــەمەننای وێت بــی لەقــای ســوبحانی[1]

مــەنزڵ مــوبارەك، بــێ هــەمتات یــار بــۆ
شەفا خوات رەسوول خاسەی مـوختار بـۆ[2]

بێ زەحمەت جـە هـەوڵ مـەحشەر ئـازد بـی
وە لوتـــف ئـــیزەد رەحـــمانی شــاد بــی

☞

فەلەكیات‌دا فازلی رۆمی نووسیوبە. واتە: كێ بێ بە هێزی زیرەكی حەق بینین چەقمینی بزانێ‌و بزانێ فەلەكیات لە راستی‌دا چیە.

(١) حووران: حۆری‌یەكان. جینان: بەهەشت. ئەم شیعرە شیعری پاشەوە تەواو ئەكا. واتە: خوا شادت بكا بە حۆری‌یە تایبەتی‌یەكانی بەهەشت، تۆ خۆت حەزت ئەكرد بە حوزووری خوا بگەی.

(٢) بێ‌هەمتا: مەبەس خوای گەورەیە. شەفاخوا: شە فاعەت‌كەر.

[٢]

سەرشار سەهبای[١]

سـەرشار سـەهبای بـەزم مـوناجات
مـەلجەی ئـیلتیجای ئـەرباب حـاجات[٢]

جـای رجـای جـەرگەی پـادشاو دەروێش
بـارگاو پـەنا، پـەی بـێگـانەو خـوێش[٣]

ئـاهووی خـوتەنی فـەیز ئـیلاهی
نـافەی نـاف راهـی جـە مـەهـ تـا مـاهی[٤]

شکـۆفـەی وەش‌بـۆی رەیـحانەی رەسـوول
نـەوباوەی نـەمام «طَـیِّبە»ی «بـەتوول»[٥]

سـەرو سـایەدار نـیشاندەی وەلی
یـەعنی یـادگار «مُـرتَضیٰ عـلی»[٦]

---

[٢]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەی لە سەر قەبری «باوە یادگار» وتووە کە یەکێکە لەئیمام زادەکان.

(٢) موناجات: پاڕانەوە، مەلجە: ملجأ، پەنا پێ براو.

(٣) جا: جێ. جەرگە: کۆڕ، تاقم. پەی: بۆ.

(٤) خوتەن: ناوچەیەکە لە تورکستان بە ئاسکی میسك هەڵگر ناوبانگی دەرکردووە ناف: ناوك. راهی: ناو دەرکردوو. واتە: ئەی ئاسکەکەی خوتەن ـ مەبەس لێی فەیزو بەرەکتی خوایە ـ کە ناو بانگی بۆنی خۆشی میسکی ژێر ناوکت لە ئاسمانەوە تا بنی ئەرزی گرتووەتەوە.

(٥) شکۆفە: گۆپکەی تازە دەرچووی درەخت. نەوباوە: خەلفی نوێ. تەیبە: پاك. بەتوول: ئافرەتێکە حەیزی پیانەیەت، لەقەبی حەزرەتی فاتیمەی کچی پێغەمبەرە ﷺ. واتە: ئەی گۆپکەی بۆن خۆشی رێحانەی پێغەمبەر، وە ئەی تازە خەلفی درەختی پاکی حەزرەتی فاتیمە.

مەولەوی دانانی سیفەتی «طبیە»ی بۆ «نەمام» لە ئایەتی ﴿کَشَجَرَةٍ طَیِّبَةٍ اَصْلُها ثابتٌ وَ فَرْعُها فِی السَّماءِ﴾ وەرگرتووە.

(٦) سایە: سێبەر. نیشاندە: دەس‌نێژ. وەلی: دۆست، مەبەس لێی حەزرەتی عەلی‌یە، کە ﷺ

وە رەوزەتــــانا هـــەر نـــوور واران بـــۆ
تــا دەفــع زوڵمــەت دیــدەی یــاران بـۆ[(١)]

هـــەوای ســایەتان هــەر مـەمدوود مــانۆ
سەبوون بـوردەی جـورم نـەك زەرەر سـانۆ[(٢)]

نـــاپوختەکـــاریو شــــەرمەساری مــن
خــــەجڵەت غــەفڵەت گـوناەکـاری مــن

کـــەفتەن وە هــەمدا یــەند زۆر ئـاوەردەن
رووی رجــام وە پــای بـارەگــات کـەردەن

تــۆ چــون جــە ئــەولاد ئـەمجاد مـەولای
پەی رجا وە جـا، پـەی هـیممەت ئـەولای[(٣)]

زاریو زگـــــاریو زوێری کــــــەردم
وە بــــارگەی پــــاکت پــــەنا ئــــاوەردم

☞

لەقەبی «ولی‌الله»یە. لە وشەی «یادگار»دا بە پێی عیلمی بەدیع «توریە» هەیە، چونکە مەعنای نزیکی مەبەس نیەکە ئەوەتە لەگەڵ «باوە یادگار» قسە ئەکا، بەڵکو مەبەس «یادگار»ی بە مەعنا «بیرخەرەوە»یە.

(١) رەوزە: قەبر. واران: باران. لەم شیعرەوە وا دەرئەکەوێ کە مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە سەردەمی کوێریدا وتووە.

(٢) مەمدوود: درێژ. مانۆ: بمێنێتەوە. سەبوون بـوردە: ئـەوەی بـای سـەبوون بـردبێتی. سەبوون بایەکی گەرمە لە هەرکەس بدا ئەی پرووکێنێ. جورم: گوناە. سانۆ: بێنێ. واتـە: یاخوا هەوای سایەتان هـەر فـراوان بێ بـۆ ئـەوەی سـەبوون بـردوانی گـوناە لە بـەریا بحەسێنەوەو زەرەر نەیەنن.

(٣) ئەمجاد: جـەمعی مـەجیدە بـە مـەعنای خـاوەن شکـۆ: مـەولا: مـەبەس حـەزرەتی عەلی‌یە چونکە لە حەدیسا وتراوە «من کنت مولاە، فهذا علی مولاە» واتە هەرکەس من خۆش ئەوی عەلی‌یش خۆش بوێ بێ. وەجێ: بەجێ. ئەولا: «اولیٰ»، شایانتر.

ئـــامام ســـەر نـــیام وە بـــارەگـــاوە
غـــەریو، مـــوو ســـفید، وە رووی ســـیاوە[1]

تـەن مـەعسیەت بـار، دەروون پڕ جـە دەرد
دیدە تەڕ، لەب خوشك، دڵ گەرم، نەفەس سەرد

هـــای چـــەند پـــلەی سـەخت هـانە ڕێمـەدا
جـــە رووی ئـــیلتیفات بـــدیە پـــێمـــەدا[2]

بـــەڵکـــم جـــە رووی ئـــەو ئـــیلتیفاتەوە
مـــــەولام حـــازر بـــۆ وە نـــەجاتەوە

دەس شـــای مـــەردان مـــەدەدکارم بـــۆ
پـــلە ئـــەو پـــلە ئـەو دەس‌وارم بـــۆ[3]

مـەعسیەت نـیەن چـون هـیچ سـەدمەتێ
خـــەیلێ مـــەلوولم، یـــا پـــیر هـــیممەتێ[4]

هـــیممەتت بـــاعیس رســـتگاری بـــۆ
یـــار بـــۆ، دیـــار بـــۆ، یـــادگاری بـــۆ[5]

---

(١) سەرنیام: سەرم نا. غەریو: غەریب.
(٢) ڕێمەدا: ڕێم دا. بدیە: بڕوانە. پێمەدا: پێم‌دا.
(٣) مەدەدکار: یارمەتی دەر. دەس وار: وەك دەس. واتە: بەڵکو دەسی شای مەردان کە حەزرەتی عەلی‌یە، یارمەتیم بداو لە پلەکانی ڕێگە سەختەکەما وەك دەستم وابێ بۆم‌و سەرم خاتە سەر.
(٤) سەدمەت: مەینەت. واتە: بۆیە ئەپاڕێمەوە چونکە گوناه وەك هیچ مەینەتێکی‌تر وانیە.
(٥) یادگاری: بۆ یادگار بشێ، وە لە وانە بێ کە لە پیاوێکی گەورەی وەك «باوە یادگار» بوەشێتەوە.

[٣]

ساقی ئاوەردەو(١)

ســـاقی ئـــاوەردەو گـــرد کـــیاستێنـــین
وریـــا بـــەردێنو کـــردە ئـاستێنـــین(٢)

حـــاڵ «مـــاضی» ئـاسا هـــا نـــەگـــوزەردا
مـــوقیم مـــوسافر رەنگ نـــەسەفەردا(٣)

کـــاروان ســـەرای کـــۆن دەور دنـــیای دوون
جـــە بـــارگەی یـاران وە چـــۆڵ مـــەوینوون(٤)

قـــافڵە کـــۆچ کـــەردەن، بـــەرزەن دەنگ زەنگ
وڕان حوجرەی خان وجوود سەنگ بە سەنگ(٥)

هـــۆســـای تـــای شـــاوڵ دانش وە مشـــتی
بـــەناباشی بـــورج دیـــواران گشـــتی(٦)

---

[٣]

(١) مەولەوی لەم قەسیدەدا گلەیی لە بێوەفایی دنیا ئەکا.

(٢) کیاستێن: رەوانەکراو. وریا: خوراو. بەردێ: بەردوو. ئاستین: بەجێ هێڵ. واتە: کاکەی ساقی ئێمە بە زۆر هێنراوینە ئەم دنیا، وە لێیەوە رەوانە ئەکرێین، چیمان خواردبێ هەر ئەوەمان دەس کەوتووەو بردوومانە بۆ خۆمان، چیشمان دروست کردبێ لە پاشمان بەجێ ئەمێنێ بۆ نەوەو میراتگر.

(٣) «ماضی»: رابوردوو. موقیم: نیشتەجێ. واتە: ئێستامان بە رێوەیە تێئەپەڕێ وەك لەمەو پێشمان تێپەڕی، نیشتەجێیشمان وەك سەفەر وایە چونکە هەر دەقیقەیەك لە ژیانمان بڕوا نزیك ئەبینەوە لە رۆژی مەرگ.

(٤) دوون: بێ قابیلەت. واتە: ئەبینم ئەم دنیایەکە وەك کاروان سەرایەکی بێ قابلەت وایە، بارو بارگەی یارانی تیا نەماوە چونکە رویشتوونو مردوون.

(٥) وڕان: رووخاوە. سەنگ: بەرد. واتە: کاروانی یاران کوچی کردووەو دەنگی زەنگی بەرز بووەتەوەو حوجرەی خانی لەشمان بەرد بە بەردی رووخاوە.

(٦) هۆسا: وەستا. شاوڵ: ئاسنێکی سەر سووچە وەستا بەنا لە سەر دیوارەوە بە

☜

قـــەدەم رەنـــجەکـــەر وە لای کـــارەوە
بـــنچینەم وە تـــەرح مـــەی هـــۆردارەوە[١]

عـــــەمارەتێوەن بـــیناش بـــاقی بـــۆ
ئاو مەی، خـاك دوردی، بـەناش ساقی بـۆ[٢]

[٤]

سەر حەڵقەی[٣]

ســـەر حـــەڵقـــەی فـــیرقەی نـــازك خـــەیاڵان
دیـــباچەی کـــیتاب ســـاحێب کـــەماڵان[٤]

جـیلوەی جـەلای دۆس تـەدریج پـەی یـاران
مـــبۆ، تـــا وە قـــەدر تـــاقەت بـــویاران[٥]

☞

پەتێکەوە شۆڕی ئەکاتە خوار بۆ ئەوەی راستی وە چەوتی دیـوارەکـەی بـۆ دەرکـەوێ. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(١) رەنجەکەر: ئەزیەت بدە. هۆرارەوە: هەڵ دەرەوە. واتـە: ئـەی وەسـتا بـەناکـە تـاڵی شاوڵی خواناسینت بە دەستەوەیە، وە باش وەستای بەرز کردنەوەی هەموو دیوارێکی، زەحمەت بکێشە تەشریف بێنە بۆ سەر ئیش، وە بە مـەی رەنگـی خـانووەکـەم بـرێژەو بنچینەکەی دیاری بکە.

(٢) واتە: چونکە تەنها ئەو کۆشکە ناڕوخێ و ئەمێنێتەوەکە مـەی کـرابـێ بـە ئـاوی قـوڕ گرتنەوە بۆی، وە خەڵتەی شەرابی بۆ کرابێ بە قوڕ، وە مەی گێڕ بیناکەی دروست بکا.

[٤]

(٣) مەلەوی ئەم شیعرانەی لە وەڵامی دۆستێکیا وتووە گلەیی لەوە کردبوو کە مورشیدەکەی زۆر تەئسیری تێ ناکا، ئەمیش هۆی ئەوکەم تەئسیری‌یەی بۆ روون ئەکاتەوە.

(٤) سەرحەڵقە: لە تەریقەی نەقشبەندی‌دا ئوسووڵەن سوفی‌یەکان حەڵقە ئـەبەستن بـۆ «خەتم» ئەو کەسەی کە دۆعا تایبەتی‌یەکانی خەتمەکە ئەخوێنێ پێی ئەڵێن «سەرحەڵقە». دیباچە: سەرەتای کتێب.

(٥) بویاران: رابوێرن. واتە: بۆیە تەئسیری پیر کەم‌کەم دەرئەکەوێ بۆ مریدان، تا ئەوانیش ئەوەندەی توانای خۆیان وەر گرن.

گـــا وه «تَـبَسُّمْ» «بَـیْضا» بـیّزەوە
گـا وه «تَکَـلُّمْ» شـەهد ئـامێزەوە(١)

تـەبەسسوم وه نـاز زوڵمـەت زەداوە
تـەکـەللوم وه راز وەحشـەت فـزاوە(٢)

ئـەر دەس پـەی نـیقاب تـەمام بـەردەوە
جـە روخسـارەی وێش پـەردەش دردەوە(٣)

فـەنا پـەی عـالەم پـا مـنیۆ ئـەو پـێش
بـاقی ئـەو مـبۆ، وێش مـمانۆو وێش(٤)

[٥]

سەرلەتەرەی خەم

سـەرلەتەرەی خـەم خـول ئـاوەردەوە
تـای کـرژ مـەینەت دووبـاد کـەردەوە(٥)

---

(١) گا: گاه، جارجار. «تبسم»: زەردەخەنە. «بیضا» بێز: سپی لەبەر چاو خەر. شەهد ئامێز: تێکەڵ بە هەنگوێن.

(٢) زەدا: لابەرو پاك کەرەوە. فزا: زیاد کەر. واتە: زەردەخەنەکەی لەگەڵ نازێکی وادا ئەبێ کە تاریکی برەوێنێتەوە، وە قسەکردنەکەی بە شتی وا ئەبێ کە دەردی دووری زۆرتر بچەژێنی بە دڵی دڵدار بە عادەتی یارانی بێ باك، یان زۆرتری دوور خاتەوە لە بێگانە.

(٣) نیقاب: پەچە. دەردەوە: دادری. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(٤) ممانۆ: ئەمێنێتەوە. واتە: ئەگینا ئەگەر ئەو دۆستە بە یەکجاری پەردە لە رووی خۆی هەڵماڵی و خۆی دەرخا بۆ مورید، هەموو عالەم ئەفەوتێنێ و تەنها خۆی ئەمێنێتەوەو بەس.

[٥]

(٤) سەر لەتەرە: سەرە تەشی. گرژ: بادراو. دووباد: دووبارە بادراو. واتە: سەر تەشی خەم و مەینەت کەوتەوە خول خواردن و تاڵی بادراوی مەینەتی جارێکی تریش بادرایەوە.

مــــوقەددیمەی خـــــەم تـــاڵی مــەزاقـــەن
دەك وە خــــــەیر نــــەیۆ وادەی فـــیراقـــەن(١)

[٦]

سەر وە بان عەین

ســـەر وە بـــان عـــەین عـــەینم خـەم وەردەن
هوون چون چەشمەی عەین نە عەین سەرکەردەن(٢)

یـــەند دەردو ئـاهم عــەین کـەردەن بـێ نـوور
وەختەن هەشت کەم بۆ نە پەنجەی مەشهوور(٣)

[٧]

سیاییم ئاوەرد

ســــیاییم ئـــاوەرد، ســـفیدیم پـــێ رەشت
هـــــەفتم کــــەردەوە گـــرێم دا لە هـــەشت(٤)

---

(١) مقدمه: نیشانەو سەرەتا. نەیۆ: نەیەت. واتە: نیشانەی ئەوەش کە سەرە تەشی خـەم کەوتووەتەوە خول خواردنو سەرەتای خەم دەرکەوتووە، ئەوەتەکە دەمم تاڵە، دەك سا خوا بە خێری نەهێنێ وا دیارە وادەی جیا بوونەوەمە لە دۆستان.

[٦]

(٢) عەین «ی یەکەم»: خۆی ـ نەفس ـ. عەین «ی دووهەم»: ئەژنۆ. عەین «ی سێهەم»: ئاو. عەین «ی چوارەم»: چاو. واتە: سەرم دانەویوە بە سەر ئـەژنۆم خـۆیدا، وە خـوێن وەك سەرچاوەی ئاو لە چاوەکانمەوە سەری کردووە.

(٣) واتە: داخو دەرد بە ئەندازەیەك روونـاکـی چـاومی کـەم کـردووە، لە وانـەیە رۆژی رووناکم لێ ببێ بە شەو، وە هەشت رکاتی نوێژی نیوەڕۆو عەسر نەمێنـێ لە نـاو پێنـج فەرزەکاندا، چونکە بە شەوا تەنیا نوێژی مەغریبو عیشاو بەیانی هەیە، ئەو دوو نوێژەکە هی رووژن، کە رۆژ نەما خۆ دیارە وەختەکەیان ناگوێزرێتەوە بۆ شەو.

[٧]

(٤) واتە: رەشی گوناهم هێناو دەفتەری سپی و پاکی کردەوەی خۆمم پێ رەش کردەوەو، حەوت دەرگاکەی دۆزەخم کردەوە بۆ خۆمو هەشت دەرگاکەی بەهەشتم لە رووی خۆما داخست.

[٨]

سفیدیم ئاوەرد

ســـفیدیم ئـــاوەرد، ســـیاییم پـــێ رەشت
هـــەفتم کـــەردەوە روو نـــیام لە هـــەشت[١]

[٩]

سازش نە مابەین[٢]

ســـازش نـــە مـــابەین ئـــارو پـــووش کـــەمەن
وەرنـــە هـــانامەن نـــەفەس یـــەك دەمـــەن[٣]

[١٠]

سەنگی سەنگ

ســـەنگی ســـەنگو خـــاك نـــە ســـەر دۆشـــم بـــۆ
مـــەر ئـــەوسا مـــەیلت فـــەرامـــۆشـــم بـــۆ[٤]

---

[٨]

(١) واتە: رەنگی سپیم هێناو مووە رەشەکانی خۆمم پێ سپی کردو دەرگای گرێی حەوتەمی عومرم کردەوەو رووم کردە گرێی هەشتەم.

[٩]

(٢) جارێکیان دۆستێك بە مەولەوی وتووەکە فوویەك لە ئاگر بکا، ئەویش بەم شیعرە وەرامی داوەتەوە.

(٣) سازش: گونجان. واتە: من لەشم وشك بووەتەوە وەك پووش وە دەروونیشم وەك ئاگری گەرمە، ئەگەر فوو بکەم خۆم گڕم تێ ئەچێ، چونکە ئاگرو پووش پێکەوە نایان کرێ، ئەگەر وا نەبوایە بۆچی فووم نەئەکرد، فوو کردن هەناسەیەکی تێ ئەچێ.

[١٠]

(٤) سەنگی: قورسایی. دوش: کۆڵ. واتە: مەگەر کاتێك لە بیرم بچێتەوەکە قورسایی بەردو خۆڵی قەبر بنیشێتە سەر کۆڵم.

[۱][1]

سەد پەرێم

سـەد پـەرێم دایـم خـەم بـەستەن کـەڵەك
ئاخ هەر یەکـجار داخ تـۆ سـەوزەن فـەڵەك[2]

مـەپێکـی نـاکـاو جـە نـیمەڕادا
نـیگای ئـارەزوو وە تـەمەنادا[3]

کام سەر، شام تەمای تاج "کـەی"ت نـەکـەرد
سوبحدەم وە تاج سـەر "نـەی"ت نـەکـەرد[4]

کـێ بـی کـێ مـەجلیس شـادی نـیاوە
پۆس کـەللەش وە دەف تـۆ دەنگ نـەداوە؟[5]

مـەعدووم، ئـەر زەڕەی شـێوەی فـاماتەن
بـە فـام قـەرینەی لوات ئـاماتەن[6]

---

(۱) ئەم چوار شیعرە (سەد پەرێم، سوبحەن، سەدای های هیلال، سەد دووری) لە تیپی «صاد»دا بوون، چونکە لە ڕێزمانی کوردیدا «صاد»مان نیە، ئێمە هێنانمانە ئاخری تیپی سین. (بڵاوکەرەوە، ناشر).

[۱]

(۲) واتە: هەرچەند خەمو مەینەت کەڵەکی فرو فێڵی بۆ ناومەتەوە، بەڵام فەڵەك داخی تۆ یەگجار سەوزە، چونکە ئەگەر تۆ نەبی بە سەرباری ئازارم خەم لە عۆدەم نایەت.

(۳) مەپێکی: ئەبەستی. تەمەننا، «تمنّا»: هیوای شتی دوور. واتـە: هـەر کـاتێ ئـادەمیزاد ئارەزووی شتێکی ئاسان بکا بەر لەوەی بگا بەو ئارەزووەی، تۆ لە نـاوەڕاستی ڕێگـادا جێبەجێ بوونی ئەبەستی بە مەرجێکی واوەکە نەیەتە دی.

(۴) شام: ئێوارە. سوبح دەم: دەمی بەیانی. نەی: ڕم. واتە: کام سەر بوو تۆ لە ئێوارەدا تەماعی لەسەر نانی تاجی کەیت نەنایە بەریو بۆ سبەینێ خۆیت نەکرد بە تاج بە سەر نووکی ڕمەوە؟

(۵) نیاوە: نایەوە. پۆس: پێس. واتە: کێ بوو ئاهەنگی شادیی گێڕاو پاشان پێستی کەللەی بە دەفی تۆوە دەنگی نەدایەوە؟

(۶) فاما: تێگەیشتن. فام: عەقڵ. واتە: مەعدوومی ئـەگـەر ئـەوەندەی تـۆزێ نـیشانەی تێگەیشتنت پێوەبێ، ئەبێ بە عەقڵ ئەوە بزانی کە هاتنە دنیا نیشانەی مردنە.

ئـــەی را رای خـــەتەر راو یـــارانـــەن
ســـفیدیش غـــوبار کـەللەی یـارانـەن(١)

بـورکەش چـای دیـدەی پـڕ هـووناو دڵ
مـیل، بـاڵای بـێ گـیان وامـەندەی خـجڵ(٢)

ها سـەف پـێکـان پـۆس کـەللەی هـام دەمـان
کـەلله بـڕ پـەی پـۆس کـەللەمان تـەمان(٣)

هـۆردەر چـەنی سـۆز دەروون پـڕ نـێش
فەریاد ئەو سـاقیو ئـەو نـەیچیو دەروێش(٤)

ســەدای دەفـو نـــەی بــەیۆ نــە گــۆشت
نەشئەی مەی بـەخشۆ حـەیات وە هـۆشت(٥)

بـــویەر جــە ســای تــەرز دەفـو نــەیەوە
وە زات مـــــەستی نـــەشئەی مـــەیەوە(٦)

---

(١) سفیدی: سپیەتی. واتە: ئەم رێگای دنیایە رێگایەکی مەترسیدارە بۆ رێبـواران، وە تۆزە سپییەکەی تۆزی کەللەی یارانەکە مردوون.
(٢) بورکە: چاڵاو. میل: ئەو دارەی کە جاران لە سەر رێگـا دایـان ئـەچەقاند بـۆ ئـەوەی رێبـوار رێ ون نـەکـا. وامـەندە: دامـاو. واتـە: چـاڵاوەکـانی رووی زەوی چـاڵی چـاوی مردووەکانە پڕە لە خوێناوی دڵیان، دارە داچەقێنراوەکانیش باڵای داماوی بێ گیانیانە.
(٣) سەف پێکان:ریزی بەستووە. واتە: پێستی کەللەی هاوڕێیانی ریـزکراوەو، سـەربڕ چاوەڕێی ئێمەشە سەرمان ببڕێو کەللەمان بگۆڕێتەوە.
(٤) مەولەوی لێرەدا دوا بە دوای ئەو قسانەی لەگەڵ خۆیو فەلەکدا کردی، بـە خـۆی ئەڵێ: مادەم فەلەك ئەمەکردەوەیەتی لەگەڵمان، بە سۆزی دەروونی دەردەدارتەوە بانگی مەیگێڕو شمشاڵژەنو دەروێشی دەفـژەن بکە.
(٥) بەیۆ: بێت. بەخشۆ: ببەخشێ. واتە: با دەنگی دەفی دەروێشو شمشاڵی شمشاڵژەن بێتە گوێت، وە نەشەی مەیەکەیش هۆشت بژێنێتەوە.
(٦) واتە: بەو ئازایەتیەوەکە پەیدا ئەبێ لە سەرخۆش بوون بە نەشـەی مـەی، لە سـایەی شێوەی لێدانی دەفـو شمشـاڵا تێپەڕە.

تاکەی کەنۆ دەست چەرخ چەپ ئەندێش
پۆس کەللەت ناکاو پەی پۆس کەللەی وێش(١)

••••••••

[٢]

سوبحەن

سوبحەن، بۆی گوڵان میاونۆم نەسیم
وێنەی وای رەحمەت خەزانەی کەریم(٢)

سەحراو دەشتو دەر بەهەشت منمانۆ
مۆرەی هەوای وەش وە شەش‌دەر شانۆ(٣)

جە هەر تەرەف‌دا موینوون گوڵزار
رەنگ رەنگ مەدرەوشۆ بە وێنەی دڵدار(۴)

لالە گەردەن کەچ تۆی دیدە رەشتەن
گۆیا عەکس یار وە رووش‌دا وەشتەن(۵)

چەمەن هام لیباس سەوز رەنگ پۆشان
وەفراو چون ئەسرین دیدەی من جۆشان(۶)

---

(١) کەنۆ: هەڵ‌کەنێ. واتە: ئیتر بزانین کەی دەستی گەردوونی نیاز خراپ پێستی کەللەت ئەگرێو ئەیکا بە پێست بۆ کەللەی تەپڵەکەی‌و ئەی کوتێتەوە.

[٢]

(٢) میاونۆم: پێم ئەگەیەنێ. وا: با.

(٣) منمانۆ: ئەنوێنێ. واتە: نەسیم هەموو لایەك وەك بەهەشت ئەنوێنێ، وە نەردی هەوای خۆش بە هەر شەش قوژنەی دنیا هەڵ‌ئەخا.

(۴) موینوون: ئەبینم. مەدرەوشۆ: ئەدرەوشێتەوە.

(۵) لالە: گوڵێکی ناو چاو رەشە. رەشتەن: رەشتووە. وەشتەن: باریوە. واتە: لالە گەردنی کەج کردووەو ناوچاوی خۆی رەشتووە، ئەڵێی عەکسی یاری بە رووی‌دا باریوە.

(۶) چەمەن: چیمەن. جۆشان: هاتووەتە جۆش.

جــــەمادو نـــــەبات گـــــرد شـــــادیشانەن
جـــــەماڵ رۆژ عـــــید ئـــــازادیشـــــانەن(١)

تـــــەمام رووی دنــیا جــە شــادی کــەیلەن
دڵ نـــــــەبۆ پـــــەشێو فـــیراق لەیـــلەن

ســـــەهلەن بـــــەهارم دۆزەخ ئـــاسا بـــۆ
بـــــەهەشتم بـــێ دۆس دۆزەخنـــما بــۆ(٢)

وەر نـــــــەدۆزەخدا یـــــارم دڵبــــەر بـــۆ
پەی من ئار نە تـۆی گـوڵشـەن وەشـتەر بۆ(٣)

دڵ دوو زەنـــــــــجیرەی زوڵف نـــیگارەن
وە ســـەیر ســـەوزەو ســـەحراش چ کـارەن(٤)

[٣]

سەدای های هیلال(٥)

ســـەدای هـــای هـــیلال هـــام فـــەردان مـــەیۆ
زەمـــزەمەی تـــەکـــبیر هـــام دەردان مــەیۆ(٦)

---

(١) جـەماد: دارو بـەرد. نـەبات: ئـەوەی بـڕوێ. واتـە: دارو بـەردو درەخت هـەموویان شادییانە، وە بە بۆنەی رۆژی جەژنی ئازاد بوونەوە لە جەوری زستان خۆیان جوان کردووە.

(٢) واتە: شتێکی ئاسانە لە بەر دووری لەیل بەهارم لێ ببێ بە دۆزەخ، وە بەهەشتم وەك دۆزەخ وابێ.

(٣) ئار: ئاگر. وەشتەر: خۆشتر. واتە: ئەگینا ئەگەر لە دۆزەخدا دولبەر یـارم بـێ، ئـاگـر خۆش‌تر ئەبێ لام لە ناو باخچەی گوڵ.

(٤) واتە: دڵم بەسراوە بە دوو زەنجیری زوڵفی یارەوە، ئیتر چییەتی بە سەیری سەوزەو سەحراوە.

[٣]

(٥) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی بە بۆنەی جەژنی رەمەزانەوە وتووە.

(٦) واتە: دەنگی «ئای ئەوە مانگ... ئەوە مانگ»ی هاوڕێیانو، ناڵەی «الله اکبر»، کردنی برادەران دێت.

یـــەکـــێ هـــام رەفـــێق دۆس دڵ دۆزەن
یـەکـێ مـەست کـەیف جـەژن پـیرۆزەن(١)

مـــن نـــەبوون شـــادیم جـــێ بـــێزار بـــیەن
گـــەرد وە ســـەر مـــن، کـــەس دیـار نـیەن(٢)

شـــــەوم تـــاڵەی شـــووم، هـــیلالم قـــامەت
شـــەفەق هـــوون دڵ، مـــەنزڵگـــە زامـــەت(٣)

تـــــەکـــبیر نـــــەوای زام مـــــەهجووری
دەســـم هـــەم ئـــاغۆش زام رەنـــجووری(٤)

جـــەژنو جـــەژنانەم هـــەر یـــەك جـــەردەیێ
بـــەردەوە پـەی هـەرد، مـوتریب پـەردەیێ(٥)

لەرزەی ریشـــەی دڵ، ســـەمتووری دەســـتوور
وەزن تـــەبع تـــار پـــڕ ســـۆزەی ســـەمتوور(٦)

---

(١) دڵ دۆز: ئەوەی دڵ ئەدووریێ بە خۆیا. واتە: سەیری خەڵك ئەکەی یەکێك هاوڕێی دۆستێکە دڵی دووریوە بە خۆیا، یەکێکی تریش بە خۆشیو ئاهەنگی جەژنی پیرۆز مەست بووە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «دڵدۆزەن» نووسراوە «دڵسۆزەن».

(٢) واتە: من نەبێ شادیم لێ بێزار بووەو هیچ نایەت بەلامەوە، هەی قوڕ بە سەرمکەسم نیەو بێ کەس کەوتووم.

(٣) واتە: لە جیاتی شەوی جەژن چارەی رەش، وە لە جیاتی مانگی یەکشەوە باڵای چەمیوە، وە لە جیاتی ئاسۆی سووری ئێوارەی جەژن خوێنی دڵ، وە جیاتی مەنزڵگەی شەوی جەژن زەحمەت شك ئەبەم.

(٤) نەوا: ئاوازە. هەم ئاغوش: هاوباوەش. واتە: لە جیاتی اللهاکبری بە یانی جەژن هاورمە لە تاو ئێشی زامی دووری، وە لە جیاتی ئەوەی دەس بخەمە دەسی خەڵك بۆ جەژنە پیرۆزە دەسم باوەشی کردووە بە زامی گرفتاریدا.

(٥) پەردە: نقام. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٦) واتە: جەردە، جەژنو جەژنانەمی فراندووە بۆ کێو، سا توخوا کاکەی گۆرانی بێژ

واچـــه بـــەو مـــەقام ئـــەڵوانـــاتەوە:
هەی داد.. هـەی بـێ داد مـەعدووم واتـەوە(١)

خـەستەی خـار خـەم، خـەم خـەیاڵ وێم
وەکـــزەی دەروون تـــەن زوخـــاڵ وێم

بـــێ ئـــەبرۆی هـیلال نـــەو نـیهاڵ وێم
نـــیەت نـــا دروست، عـید بـەتاڵ وێم(٢)

[٤]

سەد دووری(٣)

سەد دووری چون دڵ مـەعدوومی دڵ تـەنگ
مـــارۆ ئـەو فـریاد دڵەی سـەخت سـەنگ(٤)

ســـزان ئـــەر گـــێرۆ تـەم دڵەی کـاوان
هـــەور نـــەو وە جـــان ڕێزۆ هـوناوان(٥)

☞
نقامێکم بۆ بڵێ ببێ بە مایەی لەرزینەوەی ڕیشەی دڵەکەم کـە هـەمیشە وەك سـەمتوور دەنگی لێوە دێ، وە ئاوازەکەی لە سەر شێوەی تار بێ و پڕ بێ لەو جۆش و سۆزەی کە لە سەمتوور هەستی پێ ئەکرێ.

(١) ئەلوانات: ڕەنگاو ڕەنگت. واتەوە: وتیەوە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٢) نەونیهاڵ: تازە داچەقێنراو. واتە: بەو نقامە ڕەنگاوڕەنگەتەوە پێی بڵێ هەی داد هەی بێ داد مەعدوومی دیسانەوە وتیەوە: ئای بریندارى دڕکی خەفەت خۆم... ئای هەمیشە بیر لە خۆم کەرەوە خۆم... ئای بە هۆی کزەی دەروونەوە لەش بوو بە خەڵووز خۆم... ئای لەبەر نەبوونی مانگی یەكشەوەی برۆی یاری نەونەمام، ڕۆژوو دانەمەزراوو جەژن بەتاڵ خۆم...

[٤]

(٣) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی بە بۆنەی سەفەرکردنی دۆستێکیەوە وتووە.

(٤) مارۆ: دێنێتە: مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٥) سزان: شایانە. گێرۆ: دابگرێ. ڕێزۆ: بڕژێ.

بــــەڵام، تـــاقەتێ، هـــاى هـــەورە ئـــامان
هــــا نـــە ســـەفەردا شـــاى نـــەونەمامان(١)

نـــازكيش چـــون نـــاز جـــە حـــەد بـــەرشيەن
خـــاترداريش كـــەر وێنـــەى كـــەس نـيـەن(٢)

وێش چـــۆن حـــەوسەڵەى وەشتەو تـــەم دارۆ
يـــادش نـــە دڵدا زەحـــمەت مـــويارۆ(٣)

پـــەى بـــار خـــاتر ئـــەو شـــيرين شـــێوە
چ حـــاجەت وەى تـــەم، وەى سـەيل ئـێوە(٤)

وەســـەن دووى بـەدەن جـە گـيان جـياى مـن
وەســـەن سـەيل چـەم بـەخت سـياى مـن(٥)

---

(١) واتە: ئەى هەور هـەرچـەند دوورى يـار بـەردى رەقـيش دێنـێتـە دەنگ، وەك مـنى خەفەتبارى هێناوەتە دەنگ، وە حەقە ئەگەر تەم دڵى شاخەكان دابگرێو تۆش لەگيانتەوە خوێناو ببارێنى، بەڵام تۆ كەمێك خۆت راگرەو باران مەبارێنە چونكە يار بە رێوەيە.

(٢) واتە: ناسكى يار وەك نازەكەى، زۆر زياد لە ئەندازە دەرچووە، دڵى راگرە ئەو وەك كەس نيە.

(٣) دارۆ: هەيەتى. مويارۆ: تێ ئەپەڕێ. واتە: يار، وا لەوێ يادى بە زەحمەت بە دڵى منا تێ ئـەپەڕێ كـە تـەمى مـەينەت داى‌گـرتووە، ئـيتر خـۆى چـۆن حـەوسەڵەى بـبێ تـەم داى‌بگرێو بارانى بەسەرا ببارێ؟

(٤) مەعناى ئەم شيعرە بەسراوە بە شيعرى پاشەوە.

(٥) واتە: ئەى هەور ئەگەر هەر سوورى لەسەر باران باراندنو تەم كردن بـە سـەر يـارا، ئەوا بۆ بارى دڵى ئەو پێويست ناكا خۆت تەمو بارانى بنێرێتە سەر دووكەڵى لەشى لەگيان جيا بووەوەى منو لافاوى چاوى چارە رەشم بەسە.

تیپی شین

[١]

شێخ دەوڵەمەند(١)

شـــێخ دەوڵەمـــەند بـــەهرەی ســـەرمەدی
یـــاگـــەی حـــەقیقەت جیلوەی ئـــەحمەدی(٢)

جـــە شـــەو هـــەوارگـــەی فـــەنا ویـــەردە
پـــای هـــەردەی بـــەقا یـــاتاغگە کـــەردە(٣)

«مُـــتَّصِف» بـــە وەســـف شـــەئنی‌و ســـیفاتی
«مُشَـــرَّفْ» بـــە فـــەیز «تَـــجَلّا»ی زاتـــی(٤)

خـــــەلیفەی ســـــەدای «أُدن» شـــــنەفتە
بـــەڵەد نـــە ســـارای ئـــەتوار هـــەفتە(٥)

---

[١]

(١) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەڵامی نامەیەکی شێخی «سراج‌الدین»ﷺ وتووەکە گلەیی کردبوو لێی بۆچی نامەی بۆ نانووسی.

(٢) بەهرە: خوا داو. سەرمەدی: نەبراوە. واتە: ئەی شێخێ کە لە بەش‌و بەهرەی نەبراوەدا دەوڵەمەندی، وە جێگای دەرکەوتنی نووری راستەقینەی پێغەمبەری.

(٣) شەو هەوارگە: ئەو شوێنانەیەکەکۆچەری بە ناچاری ئەیکەن بە مەنزڵ. یاتاغگە: جێگای یاتاغ. واتە: ئەی شێخێ کە عالەمی فەوتانت بەجێ هێشتووەو لە عالەمی مانەوەی هەمیشەیی‌دا جێگات گرتووە.

(٤) واتە: ئەی شێخێ کە ئەوسافی فیعلی‌و زاتیت هەیە، وە بەرەکتی دەرکەوتنی نووری زاتی خوا لێی داوی. ئەوسافی فیعلی ئەو سیفەتانەن کە مەعنای کردن بگەیەنن وەك رێ پیشان دان‌و یارمەتی دان، ئەوسافی زاتیش ئەو سیفەتانەن کە لە شەخس خۆی‌دا هەن، وە لەو لا نادەن وەك زانین‌و توانا.

(٥) «أدن»: نزیك بەرەوە. مەبەس لەوەیەکە خوا لە شەوی میعراجا بە پێغەمبەری فەرمووە لێی نزیك ببێتەوە. ئەتوار هەفتە: حەوت حاڵەتە.

ئەهلی تەسەووف ئەڵێن مرید ئەبێ بە حەوت حاڵدا تێ‌بپەڕێ تا ببێ بە مورشیدی کامل، حەوت حاڵەگەش ئەمانەیە: تەسفیەی رۆح، سرِ، خەفی، تەسفیەی قەلب، ئەخفا، نەفس،

واســـیتەی راگـــەی بـــەین عـــیلمو عـــەین
ساحیب جـەناحەین یـەعنی «ذی‌النّـورَین»[١]

پـــیر پـــاك جـــە گـــەرد خـــاك نـــاسووتی
مەنزڵگـەی سـەر بـەرز سـەر مـەلەكـووتی[٢]

دڵ وە نـــەوای بـــەزم جـــەبەرووت ئـــاوا
ســـێراو ســـەراو لاهـــووتی مـــاوا[٣]

«جِسْـــــماً لَـــــدَیْنا، رُوْحاً لَـــدَیْهِ»
دائـــــیرەی تـــەمام «مِـــنْهُ اِلَـــیْهِ»[٤]

☞

تەبیعەت. واتە: ئەی شێخێ کە جێ‌نشینی ئەو پێغەمبەرەی کە بانگی «نزیك بـەرەوە»ی بیستووە لە خوا، وە لە مەیدانی ئەو حەوت حاڵەدا شارەزای کە بەسەر موریدا تێ‌ئەپەڕێ.

(١) واتە: بۆ خواناسین دوو ڕێگا هەیە: ڕێگـای زانست کـە هـی زانـایانە، وە ڕێگـای لە حەقیقەت گەیشتن کە هی ئەهلی تەسووفە، وە بە هۆی تۆوە ڕێگای یەکەمیان ئەبەسرێ بە ڕێگای دووهەمەوە، وە زانایان شارەزای ڕێگای دووهەمیش ئەبن، وە تۆ خاوەنی دوو باڵی کە عیلمی زاهیرو باتینە. مەولەوی نەزاکەتێکی جوانی کردووە لە دانانی سیفەتی «ذی النورین»دا کە لەقەبی حەزرەتی عوسمان خەلیفەی سێهەمە بۆ شێخی «سراج‌الدین» کە ئەویش ناوی «عوسمان» بووە.

(٢) ناسووت: جیهانی ئادەمیزاد. مەلەکووت: جیهانی مەلائیکەتان. واتە: ئەی شێخێ کە گەردو خۆڵی جیهانی ئادەمیزادت پێوە نەماوە، وە لە سەرووی جیهانی مـەلائیکەتانەوە جێگات بۆ خۆت درووست کردووە.

(٣) نەوا: ئاوازە. جەبەرووت: هێزی خوا. سێراو: تێراو. لاهـووت: خـوایـی. واتـە: ئـەی شێخێ کە ئاوازەی بەزمی تەئسیری خوا ئاوەدانە، وەکانیاوی فەرمانی خوات کردووە بە جێگەی خۆتو لێی تێراو بووی.

(٤) واتە: ئەی شێخێ کە بە لەش لای ئێمەو بە دڵ لای خوای، وە دائیرەی مەعنویات لە خۆتەوە دەس پێ ئەکاو لە خۆتا دوایی دێ.

بـێ تـەلوین نـە سـای تـەمکیندا مـەکـین
«رَوَّحَ اللّـــــهُ رُوحَـــــهُ، آمـــین»[(١)]

نـــامەی رۆح ئـــەفزای شـــیرینت یـــاوا
دڵ وە مـــەردومەك دوو دیـدەش سـاوا[(٢)]

تـــۆی دەروون وە نـــوور سـەفا دا پـەرداخ
بـــۆی ئـــاشنایم دا نـە رووی دەمـاخ[(٣)]

دەرگـــای حـــوقەی لاڵ دانـەت شکـاوان
جـە رووی لوتـفەوە ئـینەت فـەرماوان:[(٤)]

یـــا کـاغەز بـڕیـان، یـا مـەلا مـەردەن
یـــا خـــۆ عـــارتەن دۆس وە یـاد کـەردەن

غـــەمگین مـــەنیشە غـەم بـدەر وە بـاد
فـــەلەك نـمازۆ کـەس وە خـاتر شـاد[(٥)]

ئـەوەڵ مـن کـێنـان، وجـوودم جەکـۆن
واچـوون دۆسـەنان شـەرت قـەبوڵ تـۆن[(٦)]

---

(١) تەلوین: رەنگ کردن، مەبەس گۆڕینی وەزعە. تەمکین: جێ گرتن. مەکین: جێ گرتوو: واتە: ئەی شێخێ کە لە سێبەری دامەزراوی‌و نەگۆڕانی وەزعدا جێگـات گـرتووە، خـوا گیانت تواناترو بەهێزتر کات.

(٢) مەردومەك: بیبیلەی چاو. واتە: نامە گیان بەهێزکەرەکەت گـەیشت، دڵم هـێنـای بـە بیبیلەی چاوەکانیا.

(٣) واتە: بە تیشکی خۆشی ناوی دڵی بوژاندمەوەو بۆنی ئاشنایی کرد بە لووتما.

(٤) حوقە: سندووق. لاڵ: لەعل. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە دوو شیعری پاشەوە.

(٥) واتە: دەرگای سندووقی دەنکە لەعلت شکاندووەکە لە رووی لوتفەوە فەرمووتە فەرمووتە یا کاغەز بڕاوە تا لێی بنووسی بۆنم یا مەلا مردووە تـا بـنووسی، یـا عـەبت لێ دێ یـادی دۆستانت بکەیتەوە؟ وە فەرمووتە بە خەفەتباری دامەنیشەو خەمت بدە بە بـا، چـونکە فەلەك کەس بە دڵشادی ناهێڵێتەوە.

(٦) کینان: کێم. کۆن: کوێیە. واچوو: بڵێم. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

ئـــەر وە بـــێگـــانە، وەر خـــوێشـــم زانـــی
تـــۆ حـــەساوەنی وە هـــەر چـــیم وانـــی[(۱)]

دووەم چـــون کـــەسێ گـــەدایـــی کـــێش بـــۆ
یـــاد «تَـــواضُـــع» خـــەسڵەت وێش بـــۆ[(۲)]

ئـــەر بـــارۆ نـــە دڵ «تَـــواضُـــع» کـــەردەن
هـــەر عـــادەت وێش وە جـــا ئـــاوەردەن[(۳)]

بـــەڵام هـــەر کـــەسێ شـــێخـــی مـــیسالەن
عـــادەت ئـــیستیغناو شـــێوەش جـــەلالەن[(۴)]

ئـــەر جـــار جـــارێ نـــام چـــون مـــنێ بـــەرۆ
«خَـــــرقُ العـــــادَة»ێ زاهـــێر مـــەکـــەرۆ[(۵)]

ئـــەر رازیت وە یـــاد خـــەستەی دڵگـــیری
یـــا شـــێخ تـــۆ دایـــم نـــەقش «ضَـــمیر»ی[(۶)]

(۱) زانی: بزانی. حەساوەنی: حسێبی. وانی: بخوێنیتەوە. مەولەوی بەم شیعرانە وەڵامی گلەیی شێخ ئەداتەوەو ئەڵێ: یەکەم من چیم تا بڵێم دۆستی تۆم و نامەت بۆ بنووسم، شەرت ئەوەیە تۆ بە دۆستی خۆتم پەسەند کەی، چونکە هەر تۆ حەسێبی بە دۆستم دانێی یا بە بێگانە.

(۲) کێش: پەیڕەو. «تواضع»: خۆ بەکەم دانان. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی یەوە.

(۳) بارۆ: بێنێ. واتە: دووهەم، ئەگەر هەژارێکی وەك منی خۆ بەکەم زانیو بی یەوێ نامە بنووسێ و خۆی بەکەم بداتە قەڵەم، ئەوە شتێکی سەیری نەکردووە، چونکە رەوشتی خۆی هیناوەتە دی.

(۴) شێخی: شێخەکەی من. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(۵) بەرۆ: ببا. «خرق العادة»: شتێ لە عادەت بە دەر. واتە: بەڵام هەرکەس وەك شێخەکەی من وابێ و بێ ئیتحیاج بێ لە خەڵك و خۆی نەداتە قەرەیان، ئەگەر جار جارێ ناوی یەکێکی وەك منی بیر بکەوێتەوەو نامەیەکم بۆ بنووسێ، ئەوە شتێکی کردووە لە دەسی کەس نەیەت.

(۶) «ضمیر»: دڵ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

چ حـــاجەتەن دەس پـــەی قـــەڵەم بـــەروون
یـــادم نـــمەشی چـــەنیت یـــاد کـــەروون[(١)]

پەی کەسێ خاسەن نـامەی جـە حـوب کـەیل
تــازە بســـانۆ «وُضــو» جـە جـۆی مـەیل[(٢)]

خـــۆ مـــن هـەر جـە زوو وە مـەیلت مـەستم
هــەر جـــان فـیداکـەی رۆکـەی «أَلَسْت»م[(٣)]

سـێیەم، خـەمگینیم جـە دەس خـەجڵەتـەن
خەجڵەتـم جـە دەس سـەختی غـەفڵەتـەن[(٤)]

یــــاران وێنـــەی ســـاف مـــەی وەکـــامەوە
ویـــەردەن، چـــون دورد هـەر مـن مـامەوە[(٥)]

گـــیای پـــەژموردەی تـــەژنەکـەی بـێ شـۆم
چـــــەمەڕای وارای هــــەور لوتــف تــۆم[(٦)]

---

(١) نمەشی: ناچیت. چەنیت: چۆنت. واتە: یا شێخ ئەگەر رازیت منی گرفتاری دەردی خەفەتباری یادت بکەمەوە، ئەوە بزانەکە تۆ هـەمیشە لە دڵما نـەخش کـراویو لە یـادم ناچی، ئیتر هیچ پێویست نیە دەس بەرم بۆ قەڵەم نامەت بۆ بنووسم.

(٢) بسانۆ: بگرێ. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەی‌دایە.

(٣) واتە: بۆکەسێ باشە نامەی پڕ لە رازی خۆشەویستی بنووسێ کە تازە لە سەرچاوەی خۆشەویستی دەس‌نوێژی گرتبێ، خۆ من هەر لەکۆنەوە سەرخۆشی خۆشەویستی تۆم‌و لە ئەزەلەوە گیان فیدام.

(٤) واتە: هۆی سێهەم نامە نەنووسینم ئەوەتە لەبەر خەجاڵەتی خۆم خەفەتبارم‌و توانای نووسینم نیە، بۆیەش خەجاڵەتم چونکە زۆر بێ ئاگام لە خواو قەبرو قیامەت.

(٥) واتە: یاران وەك شەرابی پاك بەسەرچوون، هەر من ماومەتەوە وەك خڵتەی بنی کووپە.

(٦) پەژموردە: سیس بوو. واتە: من وەك گیایەکی سیس بووی لە رادە بەدەر تینووم لێ هاتووە، چاوەڕوانی بارانی لوتفی تۆم.

تــۆ دەس وە ڕەشــحەی ڕەحــمت پـەیاپەی
مـن وەی پـڕخـاوی حـەیفەن یـە تـاکـەی[(١)]

تــــەنیای حــــەقیقی نــــەردێ بشــــانۆ
مــــنو تــۆ جــە دەس مــنو تــۆ ســانۆ[(٢)]

تــۆ بــێ تــۆ لوتــفت پــەی مــن زیـاد بـۆ
مـن بـێ مـن ڕۆحـم وە خـزمەت شـاد بـۆ[(٣)]

[٢]

شەماڵ ئەڕجووم[(٤)]

شەماڵ ئەڕجـووم هـەن هـەی وە فـیدات بـام
وە ســەرگەرد بــاڵ شــانای هــەوات بـام[(٥)]

جــەستە خــەستەی خـار خـەم خـەڵاتـەنان
بــــەیدا پــــێو گــــێڵ دوور وڵاتــــەنان[(٦)]

---

(١) ڕەشحە: نم. واتە: نمی نەبڕاوەی ڕەحمەت بە دەس تۆوەیەو منیش بەم جۆرە خەوم لێ کەوتووە، بۆچی چەند دڵۆپێك ناپرژێنی لە دەمو چاوم تا هۆشم بێتەوە بە خۆما؟

(٢) بشانۆ: بوەشێنێ. سانۆ: بسێنێ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٣) واتە: هیوام وایە تەنیای ڕاستەقینەکە خوایە، زاری هەڵدا منو تۆ لە من ـ منو تۆ ـ ڕزگار بکا، بەڵکو تۆ هەر لە خۆتەوە لوتفت لەگەڵ من زیاد بێ‌و منیش بە بێ ئاگای خۆم ڕۆحم بگاتە خزمەتت.

[٢]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ دۆستێکی نووسیوە کە ناوی «مەلا خەیاڵ» بووە لە «پاوە» دانیشتووە.

(٥) ئەڕجو: تکا. باڵ شانا: باڵ ڕاوەشاندن. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «هەی» نووسراوە «خێز» واتە: هەڵسە.

(٦) گێڵ: گەشت. خەم خەڵاتـەنان: خـەمم بـە خـەڵات دراوەتـێ. لە هـەندێ نـوسخەدا نووسراوە «هەردە پێوگێڵ» وە لە هەندێکی ترا نووسراوە «بادە پێوگێڵ».

شـــاخو داخو زاخ چــۆڵو هــۆڵو کــاو
سەر بەردو سەر هەرد ساراو سـەر سـەراو[(١)]

تــــەی کــــەر وە پــڕتــاو مــدارات نــەبۆ
چــون دووی هــەناسەم شـەوان تـا بـە ڕۆ[(٢)]

ســەر بــەر کــەر نــە ســەر کـۆی ئـاتەشگاوە
بــدیە وە مــەسکەن «خــانەگــا»و «پـاوە»[(٣)]

زار زارو خـــاس خـــاس وە زار بـــناڵە
جـا گـێر نـە سـەر ئـەوج قـوللەی «قـەزاڵە»[(٤)]

تــا جــە هــەر کــۆ بــۆ تـەمان مـوان جـەم
نــەو جــەمدا زاری مــەکــاران وە چــەم[(٥)]

ســـا مـــاچان یـــاران ئـینە چـێش بـیەن
«قـــەزاڵە» نـــاڵاش چـــون جـاران نـیەن

---

(١) زاخ: وردە بەردی لێژایی شاخەکان: کاو: بەرزایی.
(٢) پـڕتاو: پـەلە. مـدران: وەسـتان. دوو: دووکـەڵ. واتـە: شـەماڵ بـە قـوربانی خـۆتو باڵوەشاندنت بم بە ئاسمانەوە، لەشم بە دڕكو داڵی دووری بریندار بووەو خەمو خەفەت بووە بە خەڵاتمو دەشتی دوور وڵاتان ئەپێوم، تکام وایە تـۆ بـە پـەلە هـەڵکـەی وە وەك دووکەڵی هەناسەم چۆن گەیشتووەتە هەموو لایەك تۆش بە شەوو بە ڕۆژ نەوەستی هەموو لایەکم بگەڕێیت.
(٣) ئاتەشگا: شاخێکە لە نزیکی پاوەوە. بدیە: بڕوانە. خانەگا: دێیەکە لە نزیکی پاوەوە لە هەورامانی لهۆن. مەعنای ئەم شیعرەو چوار شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.
(٤) قەزاڵە: شاخێکەکەوتووەتە پشتی خانەگاوە، تاقی کراوەتـەوە هـەروەختێ بـای بـبێ ئەی بە هەورو بارانی لێ ئەبارێ.
(٥) موان: ئەبن. مەکەران: ئەکەن. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «تـا جـە هـەر کـۆ بـۆ» نووسراوە «تا جە سەر هەر کۆ» واتە: لەسەر هەر کێوێکەوە.

یەکسان دڵ بەی ڕەنگ پەریشان جەستەن
هەر کۆ هەن نەشئەی مەعدوومی خەستەن[١]

ئانا جە گرۆی جەرگەی هام سەران
«خەیاڵ» گرۆی دانەی دڵبەران[٢]

چ خێزەن نامەرد مەر نمەزانی؟
وەڵای وێتەوە تۆی دۆس گیانی![٣]

مەعدوومی خەم کێش خەم زەدەی خەمبار
زەرد دەرد سەخت دووری باڵای یار

یەن دەرد بێ حەد جەلاش جەم بەستەن
تەسدیع جە گەردەن ئەزرائیل وستەن[٤]

---

(١) یەکسان: یەگجاری. هەرکۆ هەن: لە هەر کوێ بێ. واتە: لە سەر شاخی ئاتەشگاوە سەر دەربێنەو سەیرێکی خانەگاو پاوە بکەو لووتکە قەزاڵە بکە بەجێی خۆت‌و بە عاجزی‌یەوە دەس کە بە ناڵینێکی بە سۆز، جا لە هەر کێوێك‌دا تەم هەبێ دێت‌و لەوێ کۆ ئەبنەوەو دەس ئەکەن بە گریان، دۆسانیش ئەڵێن ئەبێ ئەم ناڵە ناڵەی قەزاڵە هی چی بێ، بێ گومان بۆنی مەعدوومی پێوەیە وا یەگجاری دڵی بەم‌جۆرە لێ‌هاتووەو لەشیی پەرێشانە.
(٢) گرۆ: «ی یەکەم»: گروهـ، کۆمەڵ. گرۆ «ی دووهەم»: لە «گرەویدە»ی فارسی وەرگیراوە، کەسێکە دڵی بەسرابێ بە شتێکەوە. واتە: مەلا "خەیاڵی" دۆستم کە دڵی بەسراوە بە دانەی خاڵی دولبەرانەوە، لەناو کۆڕی ئەو دۆستانەدایە.
(٣) نمەزانی: نازانی. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.
(٤) ئەزرائیل: «عزرائیل»، فریشتەی گیان کێشان. وستەن: خستووە. واتە: پێی بڵێ هەی بە نامەردت نەکەن، ئەوە چیتە، خۆ تۆ لای خۆی دۆستی گیانی بە گیانی مەعدوومیت، ئەوە نازانی ئەو دۆستە خەفەتبارە خەم لێی داوە خەم هەڵگرتووەت کە بە هۆی دەردی دووری‌یەوە زەرد هەڵگەڕاوە، ئەوەندەی مەینەت بە سەرا کەوتووە پێویستی بەوە نەماوە کە عیزرائیل خۆی ماندوو بکا بڕوا گیانی بکێشێ.

عـــەلاوە ئـــەو بـــار وێش وەنـــەش بـــارەن
خوسووس جە یاگێش جـاکـەش دیـارەن[١]

بــــەو دەردان ســـــەخت گـــرد کـــاری‌یەوە
هــــەر ئـــێد مـــواچـــۆن وە زاری‌یـــەوە:[٢]

دڵ ســــفتەی بـــــریان زوخــــاڵی‌یــە وێم
خـــەم وە خـــەم خـــەیاڵ خـــەیاڵی‌یـە وێم[٣]

مـــــەتەرسوون بـــــمروون جــە داخ یـــاران
هـــەر بـــتلوون وە دەرد چـــون دەردەداران[٤]

[٣]

شەماڵ، دارانەن[٥]

شــــەماڵ، دارانـــــەن.. شــــەماڵ، دارانـــەن..
زەردی رەنگ نـــــە رووی وەڵگ دارانـــەن[٦]

---

(١) یاگێ: جێگا. واتە: سەرەڕای ئەو بارەی سەرشانی، خۆیشی لێ بووە بە بـار، وە بـە تایبەتی وای لێ‌هاتووە ئەگەر سەیری جێگـاکـەی بکـەی خـۆی نـابینێ تـیایا، وە تـەنها جێگەکەی دیارە.
(٢) گرد: گشت. مواچان: ئەڵێ. واتە: بەو هەموو دەردەکاریانەوە هەر ئەمە ئەڵێ بـە دەم گریانەوە. وتراوەکەی لە دوو شیعری پاشەوەباس کراوە.
(٣) بریان: گۆشتی سوورەوەکراو. زوخـاڵی: خـەڵووز رەنگ. واتـە: ئـای لە مـن کـە دڵم سووتاوەو وەك گۆشتی سوورەوەکراوی وام لێ هاتووەکە لەسەر ئاگـر دانـەگـیرابێ تـا سووتابێ‌و وەك خەڵووزی لێ هاتبێ. ئای خەم بە سەر خەماکەوتوو خـۆم... ئـای هـەر تاوێك خەیاڵێك کردوو خۆم. (٤) بمروون: بمرم. بتلوون: بتلێمەوە.

[٣]

(٥) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی لە پاوە وتووە لەکاتی هاتنە خوارەوەی جافدا لەکوێستانی «داڵەهو»وە بۆ دەشتی زەهاو.
(٦) وەڵگ: گەڵا. واتە: ئەی شەماڵ سەرە هاتووەتە سـەر درەخـتەکـان وە رەنگـی زەرد نیشتووە لە رووی گەڵا دارەگان.

تـــەمەن، گـــەردەلوول، بـــادەن، بـــارانـــەن
بـێزیـای وارگـەی سـەر کـۆسـارانـەن(١)

هـــەوای سـیـامـاڵ وێـنـەی جـارانـەن
پـەی سـەمـت زەهـاو زەردەو یـارانـەن(٢)

هـەو هـەوو بـەو بـەو تـەڵمیت بـارانـەن
گـەرمی بـەزم نـەزم سـەر هـەوارانـەن(٣)

«نـَـظـارە»ی رای راز شـەکـەر وارانـەن
فـەسڵ سـەیر سـەید مـیرشکارانـەن(٤)

چ خـێزەن نـامەرد مـەر جـە خـاوەنی
بـێ خـۆف جـە لوای رای زەهـاوەنی(٥)

شـۆ وە لای ئـەو شـۆخ جـەمین پـەڕەی گـوڵ
دەوای دەرد سـەخت پـەی دەرمـان دڵ(٦)

---

(١) بیزیا: دڵی لێ بێزران. وارگە: هەوارگە.
(٢) سـیماڵ: دەوار. سـەمت: لا. «زەردە»و «یاران»: دو دێن لە ناوچەی زەهاو. واتـە: دیسانەوە وەك جاران دەوار نشینەکان ئارەزووی چوون ئەکەن بۆ زەهاوو زەردەو یاران.
(٣) هەو هەو: هۆ هۆی خوڕین لە وڵاخ. بەو بەو: وەرە وەرە. واتە: دەنگە دەنگی لە وڵاخ خوڕینی کۆچەریەکان دێت، وە ئاهەنگی ئاوازەو گۆرانی سەر هەوارەکان گەرمە.
(٤) «نظارە»: روانین. میرشکار: سەرکردەی تیپی راوچی‌یان، مـەبەس لەو راوچـی‌یانەیە کە بە بنەو بارخانەوە ئەچن بۆ راو. واتە: وادەی بە رێدا لاکردنەوەی جوان چاکەکانە بۆ قسە، وەکاتی تەماشای راوە ئاسکی راوچی‌یە پۆشتەو پەرداخەکانە.
(٥) لوا: رۆیشتن. واتە: هەی شەماڵی نامەرد ئەوە چیتە، خـەوت لێ کـەوتووە، وا هـیچ ترسی ئەوەت لە دڵدا نیەکە دۆست کوێستانی بەجێ هێشتووەو رێگای زەهاوی گرتووەتە بەر.
(٦) شۆ: بڕۆ: دەرمان: تیمار کردن. واتە: بڕۆ بۆ لای ئەو دۆستەکە دەرمانی تیمار کردنی هەموو دەردێکی سەختی دڵە.

مـــــدیۆ وه فـــیرقەی زەلیـــلان خـــێڵ
دیـار نـیەن مـەعدووم لۆنگ خـەم وە پـێڵ(١)

مـــەپەرسۆ حـــاڵم، ئـــێدش دەر جـــواو
واچـــە ئـــەو فـــەقیر سـفتەی دڵ کـــەواو(٢)

ئـــانا دەور مـــدۆ وە «شـــاهۆ» کـــۆوە
وە ســــــزای دووری دیـــدار تـــۆوە(٣)

هـــەریەك چـەنی یـەك وادەشـا کـەردەن
وادەشـــان راســـەن تـا وە رۆی مـەردەن(٤)

ئـەو، تـا سـایەی بـەرد، ئـەو تـا بـۆ وە گـەرد
ئەو تەم‌و ئەو خەم، ئەو سـەردی، ئـەو دەرد(٥)

خـــۆلاســـەی کـــەلام نـــوور دیـدەی دڵ
شـیفای ئـێش‌و نـێش زامـان پـێ حـاسڵ(٦)

---

(١) مدیۆ: ئەڕوانێ. لۆنگ: بەرماڵە شڕ. پێڵ: شان. واتە: کـە سـەیری تـاقمی هـەژارانـی خێڵەکە ئەکا من نابینێ کە بەرماڵی خەمم کردووتە شانم.

(٢) واچە: بڵێ. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٣) واتە: کە ئەحواڵی پرسیم وای وەرام بدەرەوە بڵێ ئەو هەژارە دڵ وەك کەباب برژاوە، لە تاو دەردی دووریی تۆ هەر خول ئەخوا بە دەوری کێوی شاهۆ دا.

(٤) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٥) واتە: مەعدوومی‌و شاهۆ گفتیان کردووە بە یەك، وە ئەو گـفتەیان نـاشکێنـن تـا ئـەم ئەچێتە ژێر سێبەری بەردی ئەلحەدو ئەو لە رۆژی قیامەتا ئەبێ بـە تـۆز، بـڕیاریان داوە شاهۆ تەم‌و سەرمای لێ نەبڕێ‌و مەعدوومی خەمی لە دڵ دەرنەچێ‌و لەشـی بـێ دەرد نەبێ. مەولەوی کە ئەڵێ «تا شاهۆ ئەبێ بە تۆز» ئیشارەت بۆ ئەو ئایەتە ئەکا کە ئەڵێ ﴿وَتَكُونُ الْجِبالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ﴾ واتە: شاخەکان وەك لۆکەی شی‌کراوەیان لێ دێ.

(٦) مەعنای ئەم شیعرەش لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

سـەوزەی حـەیاتم رسـتەی وەفـای تـۆن
ئـەر وەفـات نـەبۆ زینـدەگـیم جـە کـۆن؟[١]

[۴]

شەماڵ داخان

شـەماڵ داخـان.. شـەماڵ داخـان..
شەماڵ، یـا کـۆگـەرد، گـرد یـاگـە داخـان..[٢]

شـانە شـانای تـای تـوڕەی وەر زاخـان
مـڵەمـای بـاڵای نـەوتووڵ بـاخان[٣]

هـانام تـۆ خـودا، پـەنام ئـاوردەن
هـا، نـام خـودام سـا پـەوکە بـەردەن[۴]

جـە وێ بـەرگ گشت، کشت هـەوادەرنـی
هـەوای زامـەت کـەر، زام دەواکـەرنی[٥]

---

(١) رستە: رواو. واتە: بەکورتی ئازیزەکەم کە دەرمانی هەموو دەردێکمی، پەڵە سەوزەی ژیانم بە ئاوی وەفای تۆ رواوە، ئەگەر تۆ وەفات نەبێ من چۆن ئەژیم.

[۴]

(٢) داخان: کێوەکان. کۆگەرد: کێو گەڕ. واتە: ئەی شەماڵی سەرکێوەکان کە هەموو ئەو شوێنانە ئەگەڕێیت کە جاران یاران تیا دائەنیشت، وە ئێستا بوون بە جێگای خەمو مەینەت، چونکە ئەو رۆژانەمان ئەخەنەوە یاد.

(٣) شانا: وەشێن. وەرزاخان: گیای لای پاڵی تاشو بەردەکان. مڵەما: نەرمکەر. واتە: ئەی شەماڵ کە ئەچی بۆ ناو گیای لاتاشو بەردەکانا، وەك شانە بچی بە ناو زوڵفی لوولی یاری باڵابەرزا، وە لقە تازە رواوەکانی ناو باخەکان نەرم ئەکەیتەوە.

(۴) هانا: هاوار. پەوکە: بۆیە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەیو نیوەی یەکەمی شیعری پاشتر پێکەوە دێ.

(٥) وێ: خۆت. کشت: کشتوکاڵ.

بــــدیە وە مــــدرای ســـەیل ئــەسر چــەم
فـیدای بـاڵات بـام هـەی شـەماڵ تـۆ هـەم[١]

ئــەر نــیمە شــەو بــۆ، وەر نــیمە شـەو بـۆ
نــیمە خـەو، پڕ خـەو نـە نـیمە خـەو بـۆ[٢]

وێت دەر وە نــــەرمی نــــە تــۆی یــەمانی
نــــەو تــورەی مــانی ئــاو حــەیوانــی[٣]

ســا ئــەوسا نــە خــاو چــون بــێدار مـەبۆ
جـە ئـەو سـات ئـەو سـات ئـاشکار مـەبۆ[٤]

مـدیۆ، مـدیەی چـێش، شـەماڵ چـێش مـدیۆ
مـەپەرسۆ چـێشـەن هـای شـەماڵ جـەنۆ؟[٥]

---

(١) بدیە: بڕوانە. مدرا: وەستان. ئەسر: فرمێسك. واتە: تۆ خوا هاوارم بۆ هێناوی سەیرێکی وەستانی لافاوی فرمێسکی چاوەکانم بکە... بۆیە ناوی خوا دێنم چونکە تۆ خۆت کردووە بە جلو بەرگ بۆ هەموو شتێ، وە باوەشێنکەری کشتو کاڵیو ئارەزووی زەحمەت دانی دڵداران ئەکەیو تیماری زامەکانیشیان ئەکەی... بەکورتی چونکە دەردو دەرمان هەموو لە خۆتەوەیە. مەعنای نیوەی دووهەمی ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٢) وەر: پێش. نەنیمەخەو بۆ: نیوەخەو نەبێ.

(٣) یەمانی: جۆرە قوماشێکە. مانی: هونەرمەندێکی بەناوبانگ بووە نەخشی زۆر جوانی کێشاوە. واتە: بەقوربانت بم شەماڵ ئەوەشم بۆ بکە بڕۆ بۆ لای یار، وەخت نیوەشەو بێ، وە یار لە پرخەی خەوا بێ تازە خەوی لێ کەوتبێ، گوێ مەدەرێ بە ئارامی لە ژێر لێفە یەمەنی‌یەکەوە خۆت بدە لە زوڵفە لوولەکانی کە ئەڵێی مۆری توغرایەو مانی نەخشی کێشاوەو بە سەر ئاوی حەیاتەوەیەکە رووبەتی.

(٤) خاو: خەو. سات: سەعات. واتە: جا ئەوکاتەکە لە خەو خەبەری ئەبێتەوە، لەو سەعادتەدا لە جوانی ئەو یارە سەرسام ئەبی وەك ساعەتی قیامەتت هاتبێتە بەر چاو.

(٥) مدیە: روانین. واتە: ئەڕوانێ، چۆن روانینێ؟ بۆچی ئەڕوانێ؟ لێت ئەپرسێ ئەڵێ: ئەوە شەماڵ دیسانەوە چی رووی داوە وا هاتووی؟

بــــدیه وه ســـەختی ســـزای ئــێش‌و نــێش
هەنی واچوون چێش، شەماڵ واچی چــێش(١)

ئــەر هــەر مــواچـی، واچــە: چــێش واچــوون
واچوون ئێد واچە: وه ســەر گــەردت بــوون(٢)

رام گــــنا نــــاکــــام وه نــــاکــــام داریٚ
چەنی؟ چەنی خــار، چــەنیٚ خــار؟ خــاریٚ(٣)

ئــیبتیدا مــەعرووز پــەی نــەزەر، وه خـــەو
ئــەر ویــنۆ گــەردیٚ دەرد ســەختی ئــەو(٤)

ئەر سـەد جـاریٚ بـۆ نـەو نـەمام، نـەو دەشت
فـــەرقیٚ نـــمەبۆ پـــەی لوای بـــەهەشت(٥)

---

(١) هەنی: لەمە زیاتر. واتە: شەماڵ چیت پیٚ‌بڵێم تا تۆیش بەوی بڵێیت، خۆت سەیری سزای ئێش‌و ئازارم بکەو حاڵی ببەکە چۆنی وەرام بدەیتەوە.

(٢) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٣) رام گنا: ڕێم کەوتە. ناکام: بە بیٚ مەبەست بوون. چەنی «ی یەکەم»: چۆن. چەنی «ی دووهەم»: لەگەڵ. واتە: ئەگەر هەر ئەڵێی بڵیٚ چی بڵێم؟ ئەڵێم ئەمە بڵیٚ: بەقوربانت بم بەڕێکەوت ڕێم‌کەوتە لای دڵدارێکی وا دڵێکی بە مراد نەگەیشتووی هەبوو، ئەگەر پرسی: چۆن بو؟ بڵیٚ: دڕکی خەم‌و مەینەتی پێوە بوو، وە ئەگەر پرسی: دڕکەکەی چۆن دڕکیٚ بوو؟ بڵیٚ: دڕکێکی وابوو لە باس کردن نە ئەهات.

(٤) وینۆ: ببینیٚ. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٥) نمەبۆ: نابیٚ. بۆ ئەوەی بە باشی لە مەعنای ئەم دوو شیعرە بگەین ئەبیٚ لە پێشا ئەوە بزانین کە خوا لە ئایەتێکا فەرموویەتی: ﴿اَفَلا يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ﴾. واتە: ئەوە خەڵك سەیری وشتر ناکەن چۆن دروست کراوە، تا لەوەوە باوەڕ بە گەورەیی خوا بکەن، وە ئەم ئایەتە یەکەمی ریزە ئایەتێکە کە چەند شتێکی تیا پیشان دراوە بۆ سەیر کردن‌و بیر کردنەوە بە هۆیانەوە لە گەورەیی خوا. هەروەها لە ئایەتێکی‌ترا فەرموویەتی: ﴿وَ لا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ فى سَمِّ الْخِياطِ﴾. واتە: کافرەکان ناچنە بەهەشت تا وشتر نەچیٚ

☜

تــــەمام دەوایـــی جــە دەســتت پــێتــەن
هــــەنی نـــــەوەشی بـــە دەست وێتــەن(١)

••••••••

[٥]

شەرارەی کوورەی

شــــەرارەی کـــوورەی دەروون پـــڕ جـــۆش
دیگ چـــەمەی چـــەم ئـاوەرد وە خـرۆش(٢)

ســـەر کـەردەن هـووناو نـە رووی روخســارم
کــەردەن وە شــــەتاو جـــەستەی خــەمبارم(٣)

وەلوەلەی لوولەی پـــێشــەی ئــازای چــاك
یـــاوا وە ســـەرین نـــۆ پــەردەی ئــەفلاك(٤)

☞

بەکونی دەرزی دا. جا کە ئەمەمان زانی ئەتوانین بە باشی لە مەبەسی مەولەوی بگەین. مەولەوی بە شەماڵ ئەڵێ: بڵێ بە یار، وشتر کە یەکەم شتە پیشان دراوە بۆ ئەوەی سەیری بکرێ بە هۆیەوە بیر لە گەورەیی خوا بکرێتەوە، ئەگەر بێتوو بە خەو ئەوەندەی تۆزێك لە مەینەت باری دۆستەکەت ببینێ، ئەوەندە باریك و لاواز ئەبێ، ئەگەر مەسەلەی بەکونی دەرزیداچوونەکە لە جیاتی جارێ سەد جار بێ، پیایا ئەڕوا، وە ئیتر لە دەشتی مەحشەرا جیاوازی نامێنی لە نێوانی کافرو موسوڵمانا بۆ چوونە بەهەشت.

(١) نەوەشی: نەخۆشی. واتە: هەموو دەرمانێك لە دەستی خۆتایەوە بە خۆتە، هەروەك نەخۆش خستنیشت بە دەستە، کەواتە فریای کەوەو چاری کە...

[٥]

(٢) دیگ: مەنجەڵ. چەمە: سەرچاوە. خرۆش: کوڵ. واتە: بڵێسەی تەنووری دەروونی بە جۆشم مەنجەڵ ئاوی سەرچاوەی چاومی هێنایەکوڵ و فرمێسکی بە خوڕ لێ ڕژاند.

(٣) واتە: خوێناو لە چاومەوە لێشاوی کردووەو لەشی خەمبارمی وەك شەتاو لێ کردووە.

(٤) وەلوەلە: ئاوازە. پێشە: ئێسقان. چاك: لەت لەت. واتە: دەنگی شمشاڵی ئێسقانی تێك شکاوی لەشم گەیشتووەتە ئاسمانی حەوتەم و عەرش و کورسی.

پـەرێم مـەگرەوان ئینس‌و جـینن‌و حـوور
نـاڵە مـەکـاران جـە دەرگـای غـەفوور(١)

مـەلاڵان یـەك‌یەك پـەرێ رزگـاریم
پـەرێ سـاڕێشـی زامـان کـاریم(٢)

تـۆ نـە تـۆی حـیجاب ئـیستیغنا مـەدهۆش
نە حـەجلەی خـاوگای راحـەتی خـامۆش(٣)

نـەیاوان هـێمـان وە لات فـەریادم
نـەزانـات وە دەرد دادو بـێدادم(٤)

سـا گـۆش دەر سـاتێ وەی زیـرو بـەم‌دا
بـویەر وە بـاڵیـن ئـەهل مـاتەم‌دا(٥)

تـا لێت مـەعلووم بـۆ سـەختی هـیجرانت
بـزانـی وە دەرد خـەستەی زامـانت

بـەڵکـم رەحـم خـەیر بـاوەری وە دڵ
ساتێ پـەی دەروون تـەسکین بـۆ حـاسڵ(٦)

---

(١) مەگرەوان: ئەگرین. واتە: ئادەمیزادو جنۆکەو حۆری‌یەکانی بەهەشت بۆ ئەگرین‌و ئەپاڕێنەوە بۆم لە قاپی خوا.
(٢) واتە: هەموویان ئەلاڵێنەوە بەڵکو رزگار ببم‌و زامەکاریگەرەکانم ساڕێش ببن.
(٣) حیجاب: پەردە. حەجلە: پەردەیەکە دائەدرێتەوەو بووکی تێ ئەچێ. خاوگا: جێگەی خەو. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.
(٤) هێمان: هێشتا. واتە: کەچی تۆ لە ناو پەردەی بێ‌باکی‌دای‌و ئاگات لەکەس نیە، وە لەسەر جێگای رابواردن‌و نووستنی خۆتا خۆت مات کردووە، هێشتا هاوارو فوغانی منت پێ نەگەیشتووەو پێت نەزانیوە.
(٥) زیروبەم: ئالەتێکی موسیقایە. بویەر: رابووره. باڵین: ژوورسەر. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٦) باوەری: بێنی. واتە: مادەم بە حاڵی منت نەزانیوە، تاوێك گوێ بگرە لە سازو

چـــینە زیـــاتەر، شـــای نـــەو نـــەمامان
بـــێ ئـــینسافی‌یەن جـــەفای بـــێ ســـامان[١]

[٦]

شی ئەو سەفاو سەیر[٢]

شـــی ئـــەو ســـەفاو ســـەیر دیـــدەن یـــاران
لوا ئـــــەو دووری‌و ئـــەو وەســـڵ یـــاران[٣]

ئـــێد نـــە ئـــەو دەورەن هـــەر مـــاماو مـــەویەرد
ئەم جار وە راســی چـــەپگەرد شـــانا نـــەرد[٤]

وەخت تـــــەماشای ســــــەوزەی شــــەتاوان
ســـــەیر شکــــۆفــەی پـــای لارە کـــاوان[٥]

☞

سەمتووری هاوارو ناڵەم، وە بەلای جێگەی خەفەتبارانا تێپەڕە، تا بزانی دەردی دووریت چەند نارەحەتەو تێبگەی ئەوەی کە بە زامی تۆ بریندار بووە لە چ حاڵێکدایە، بەڵکو بەزەییت پیا بێتەوەو کارێ بکەی تاوێ بحەسێتەوە.

(١) چینە: لەمە. واتە: شای تازە پێگەیشتووەکان ئینساف نیە لەمە زیاتر سزای بدەی.

[٦]

(٢) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە بەغداوە نووسیوە بۆ کاك ئەحمەدی خەسرەو چاوەش «ئەحمەدی پرێسی» کە لە شارەزوور بووە.

(٣) شی: بەسەرچوو. واتە: ئەو کەیفو ئاهەنگەی جارانی چاو پێکەوتنی یاران بەسەرچوو، وە ئەوە نەما کە لە یار دوور بکەوینەوەو بە تەما بین پێی بگەینەوە.

(٤) ماما: ئەهات. واتە: ئێستا زەمانی ئەوسا نیەکە ناخۆشیمان بەسەرا ئەهاتو تێئەپەڕی، ئێستا گەردوون بە یەگجاری زاری ناخۆشی هەڵداوە، وە جارێکی‌تر خۆشی نابینینەوە.

(٥) شکۆفە: گۆپکەی درەخت. پا: داوێن. لارەکاوان: لێژایی شاخە بەرزەکان. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

مەداره نەو بەزم شكۆفان جەم جەم
هەنی شكۆفە دیدەنی وه چەم(١)

مەوج دەجلەی چەم توغیان كەردەوه
گێج هوون دڵ جۆش ئاوەردەوه(٢)

ئەو سارای بەغداش ئاوەردەن وه تەنگ
ئێد كەردەن سارای كەربەلا رەنگ

ئەو جە ئەندازەی كەشتی بەرشی یەن
ئێد بۆی هوون مدۆ، رای گوزەر نیەن(٣)

ئەر نامه نامان قاسید نەیاوان
بینایی دیدەم مەگێره تاوان(٤)

راویار ماتەم، گرد دەروون تەنگەن
قافڵەم تا قام قیامەت لەنگەن(٥)

---

(١) واته: بەهاران لەكاتی تەماشا كردنی سەوزایی گوێ شەتاوەكانو سەیری گوڵپكەی درەختی داوێنی چیاكانا، لەكاتێكا كەگوڵپكەی درەخت كۆمەڵ كۆمەڵ هەڵ ئەتۆقێن، تۆ بە هۆی خەمباریتەوه لە بەر دووری دۆستان، سەیری ئەو گوڵپكانە مەكەو لەزەت لە دیمەنی بەهار وەرمەگره.

(٢) توغیان، «طغیان»: سەركردن. گێج: ئاوی تەنوورەكردوو. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێكەوە دێ.

(٣) واته: شەپۆلی فرمێسكی چاوەكانم وەك ئاوی دەجلە هەڵساوه، وه خوێنی دڵم هاتووەتەكوڵ، ئەویان دەشتی بەغدای داگرتووەو لەوەدا نەماوەكەشتی بگەڕێ، ئەمیشیان سەحرای كەربەلای سوور كردووه، وه لەبەر بۆنی خوێن رێی هاتو چۆ كردن براوه.

(٤) قاسید: نامەهەڵگر. مەعنای ئەم شیعرەلەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٥) راویار: رێبوار. قام: بەرپابوون. واته: ئازیز گلەییم لێ مەكە ئەگەر نامەمتان بۆ نەهاتبێو فروستادە نەگەیشتبێتە بەرەوه، چونكە رێبوارەكان هەموو دڵتەنگو خەفەتبارن، وەكاروانم هەمیشە شەلەو درەنگ ئەگاتەجێ.

[٧]

شیفای ئێش و دەرد(١)

شـیفای ئـێش‌و نـێش ئـەی زامـان سـەخت
«ضیا»ی دیدەو دڵ مـەعدوومی بـەدبەخت(٢)

دەســـتەی وەنـــەوشەی پـەل دێزت یـاوا
بۆش بـۆی وەفـای لەیـل نـە دەمـاخ سـاوا(٣)

گـــــــەرد دەرد رێش دەروون بـــــەردەوە
عـــەشقەکـەی قـەدیم تـازە کـەردەوە(٤)

ســـەودای وەنـــەوشەی پـەل‌دێز بـاخان
هـــەوای گـولاڵان سـەر کـاوان زاخـان(٥)

پـەی کـەسێ خـاسەن ئـەوەڵ دەردش بـۆ
ئـیبتیدای خـێزیـای دوود سـەردش بـۆ(٦)

کـــەرۆ مـــەشق عـەشق وێنـەی مـنالاڵن
گـــا ســـەیر کـاوان، گـا بـۆی گـولاڵان

نـەك چـون مـن سـەرعی سـادار مـەردە
لافـــــاو دەردان دڵ وێران کــــــەردە(٧)

---

[٧]

(١) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ شێخی «ضیاالدین»ﷺ نوسیوە لە وەرامی ئەوەدا کە ئەو چەپکەیەك وەنەوشەی بۆ ناردبوو.

(٢) ئەی: ئەم. «ضیا»: رۆشنی، ئیشارەیشە بۆ لەقەبی «ضیاءالدین».

(٣) واتە: چەپکە وەنەوشە پەل سەوزە تۆخەکەت گەیشت، بۆنە خۆشەکەی بۆنی وەفای لەیلی‌دا لە لووتم. مەبەس لە لەیل شێخی «ضیاءالدین» خۆیەتی.

(٤) واتە: تۆزی دەردی دڵە بیمارەکەمی لابرد.

(٥) سەودا: ئارەزوو. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٦) خێزیا: هەڵسان.

(٧) سەرعی، صرعی: فێ‌دار. سادار: کەسێکە هەر لە خۆیەوە لە هۆشی خۆی بچێ.

کوورەی عەشق دڵ هەر یـەند جـۆش وەردەن
گـــوڵاڵەم چـــون وێم فـــەرامـۆش کـەردەن(١)

••••••—●—••••••

[٨]

شادی گەرد خەم(٢)

شـــادی گـــەرد خـــەم چـــۆن نـــەدۆ وە بـــاد
خـەم چـۆن وە یـاگـەی شـادی نـەبۆ شـاد(٣)

ئـــــازیز، وە کـــەرەم مـــن تـــەڵەب کــەردەن
مـــــن دەرد دووری تـــــەوانـــام بـــەردەن(٤)

دڵ چـــۆن وەش نـــەبۆ، گـــیان چـۆن نـەتاوۆ
لەیـــل ئـــینتیزار بـــۆ، مـــەجنوون نـــەیاوۆ(٥)

☞

واتـە: ئـارەزوو کـردنی وەنـەوشەی پـەل دێزی ئـاویاخەکـانو حـەز کـردن لە گـوڵی سەربەرزاییو زەردو ماکان بۆ کـەسێ بـاشەکـە سـەرەتای دەردەدار بـوونو هـەڵسانی دووکەڵی هەناسەی سەردی بێ، وە وەك منالان تازە فێری دڵداری ببێو تـاوێك بـۆ شاخەکان بڕوانێو تاوێك بۆنی گوڵ بکا، نەك وەك منی فێداری بێهۆشی مردوو کـە لافاوی دەرد دڵی وێران کردووم.

(١) واتە: من تەنووری عەشقم ئەوەندە بە تاوە، لە تاوا گوڵیشم وەك خۆم لە بیر چووەتەوە.

[٨]

(٢) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی بە بۆنەی ئەوەوە نوسیوەکە جارێکیان دۆستێکی ناردبووی بە دوایا بچێ بۆ لای.

(٣) نەدۆ: نەدا. واتە: شادی چۆن گەردی خەم نەدا بە با، وە خەم شاد نـەبێ بـە جێگـە ناخۆشەکەی جارانی شادی.

(٤) واتە: من کە دەردی دووری توانای لێ سەندووم، ئازیز بە لوتفی خۆی بانگی کردووم.

(٥) نەتاوۆ: نەتوێتەوە. واتە: جاران مەجنوون ئەبوایە چاوەڕوانی لەیل بوایە، ئێستەکـە لەیل چاوەڕوان بێو مەجنوون نەگاتە بەرەوە، ئەبێ دڵ یەکجار شاد بێو گیان لە خۆشیدا بتوێتەوە.

بـــێ ئـــەمری فـــەرمان ئـــازیز تـــا وەکـــەی
های دەروێش، نەی چی، مەی چی، دەف، مەی، نەی[١]

بـــەڵ بـــاڵ بـــەیداخ تـــاقەت ئـــەو پـــا بـــۆ
بـــۆی تـــەئسیر بـــەزم بـــەدرەقەی را بـــۆ[٢]

دەف ئـــــاسا بـــــەو ســـــۆز نـــاڵەو ســـەداوە
روو ئـــەو یـــاران بـــوو، پشت ئـــەو دمـــاوە[٣]

دەس گێروو نە سەر ســـەدای نـــەی پـــەی پـــەی
تـــا وە ئـــینتیهای ئـــەو ســـەر ســـەدای نـــەی[٤]

چون پیاڵەی ســـاف دەروون جـــە مـــەی کـــەیل
بنمانوو خاس خاس عەکس چیهرەی لەیل[٥]

---

(١) واتە: تاکەی بێ فەرمانی ئازیز بکەم و نەچم بۆ لای، دەروێش دەسم دامێنت زووکە بدە لە دەفەکەت، کاکەی شمشاڵژەن تۆیش شمشاڵەکەت بنێ بە دەمتەوە، بـا سـاقیش دەس بکا بە مەیگێڕان.

(٢) ئەوپابۆ: راست بێتەوە. بەدرەقە: رەوانەکردن. واتە: بـەڵکـو بـاڵی بـەیداخـی تـاقەتم راست بێتەوەو بۆنی کار تێکردنی ئەم ئاهەنگە لەگەڵما بکەوێتە رێ.

(٣) واتە: بەڵکو بە هۆی سۆزی ناڵەو دەنگی دەفەوە هێزم بێتەوە بە بەراو وەك دەف روو بکەمە یاران و پشت بکەمە دوواوە.

(٤) دەسگێروو: دەسبگرم. واتە: وە لەسەر ئاوازی نەیەکە چین چین هـەڵپەڕم تـا لێ ئەبێتەوە.

(٥) بنمانوو: بنوێنم. واتە: وە عەکسی رووی لەیلم تیا دەرکەوێ وەك لە پیاڵەی سافی پڕ لە مەیدا دەرئەکەوێ.

[٩]

شووراى عاشووران(١)

شووراى عــاشووران دیســان بــەزمش بــەست
«موحەڕڕەم» ئاما «مەحرەم» شی نــە دەست(٢)

ئـــەو خــەریك نــە چـــۆڵ شــار عــەدەمدا
مــن نــە «کــەربەلا»ى ســاراى مــاتەمدا(٣)

ئـــەو «یــەزید» مــەرگ وە ئــەسیر بــەردە
مــن زادەى «زیــاد» خــەم یــەقیر کــەردە(٤)

بـــــــازاڕەن، وادەى مــــــامەڵەن، ســــــاقی
هــــەى بگــره فــانی، وەى بــدەر بــاقی(٥)

---

[٩]

(١) مەلەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خێزانیا وتووەکە وا دیارە لە مانگی موحەڕڕەمدا مردووە.

(٢) عاشوورا: رۆژی دەهەمی مانگی موحەڕڕەم کە یادی کوشتنی حەزرەتی حوسەینە. موحەڕڕەم: یەکەم مانگی ساڵی هیجری. واتە: وا دیسان قەرەباڵغی سەنگ کوتانی رۆژی عاشوورا پەیدا بووەوەو مانگی موحەڕڕەم هات، وە من مەحرەمەکەی خۆم لە کیس چوو کە خێزانمە.

(٣) کەربەلا: شارێکە لە ناوەڕاستی عێراقدا حەزرەتی حوسەینی تیا شەهید کراوە. واتە: عەنبەر خاتوون لە دەشتی چۆڵی شاری فەوتاوی‌و نەبوونی‌دا داماوە، منیش ئەوەندە خەفەتبارم ئەڵێی لە سەحرایەکی خەفەتا کەوتووم کە ئەوەندەی کەربەلا، لە رۆژی کوشتنی حەزرەتی حوسەین دا، خەم‌و خەفەتی تیایە.

(٤) یەزید: کوڕی مەعاویە، ئەوەی لەشکری کردە سەر حەزرەتی حوسەین‌و کوشتیان. زادەی زیاد: ئەوەی لە زیاد کەوتووەتەوە، مەبەس «عبدالله»ی کوڕی زیادەکە فەرمانداری لەشکرەکەی یەزید بوو. یەقیر: گیر خواردوو. واتە: ئەو مەرگ بە دیل بردوویەتی کە وەك یەزید وایە منیش خەمگیری پێ‌خواردووم کە وەك «عبدالله»ی کوڕی زیادە.

(٥) ساقی: مەبەس لێی خوایە. واتە: خوایە ئەم جیهانە وەك بازاڕ وایە جێگای مامەڵەکردنە، شتی فەوتاومان لێ وەربگرەکە ژیانی ئەم دنیایەیە، وە لە بەرامبەریا شتی نەبڕاوەمان بدەرێ کە ژیانی هەمیشەیی بەهەشتە.

رۆ، «حـــوسەین»ئـاسا فـەردا کـە رۆ بـۆ
داخۆم سـەر جـە کـۆ، لاشـەم جـە کـۆ بـۆ(١)

[١٠]

شەریك نالەی(٢)

شـــەریك نـــاڵەی شـــەوان بـــێداریـم
مـــەلهـــەمەکـەی ئـێش زامـان کـاریم

مـــەحرەم حـــەرەم کـەعبەی مـــەقسوودم
رەهـنومای تـەریق یـاگـەی سـجوودم(٣)

بـــە مـــەرگت دایـــم خـــدێم زاریـیـەن
رەفـــێقـم نـاڵەی شـەو بـێداریـیـەن(٤)

خـــەریکم نـــە گـێج بـەحر مـوشکوڵدا
هـــەر دەردەن مـــەیۆ مشـــۆ وە دڵدا(٥)

---

(١) واتە: هەی رۆ... سبەینێ کـە رۆژ بـووەوە ئـاخۆم مـنیش وەك حـەزرەتی حـوسەین سەرم بکەوێتە کوێ و لاشەم بکەوێتە کوێ.
مەولەوی لەم قەسیدەیەدا ئیشارەتی بۆ کارەساتەکەی حەزرەتی حوسەین کرد کە لە رۆژی دەی موحەڕڕەمی ساڵی ٦٠ی هیجریدا، «عبدالله»ی کوڕی زیاد، فەرماندەی لەشکری یەزید لە دەشتی کەربەلا داگەمارۆی داو سەری بڕی و سەرەکەی نارد بۆ شام بۆ یەزید.

[١٠]

(٣) واتە: وەك چۆن حەرەمی کەعبە بە تایبەتی نەبێ بۆ کەس ناکرێتەوە، ئامانجەکانی منیش هەر تۆ پێیان ئەزانی شارەزایانی، وە تۆ رێگای جێگای سوجدە بردنم پیشان ئەدەی. مەبەسی لە سەردانەواندە بۆ خۆشەویستی.
(٤) حدێ: خوو.
(٥) مشۆ: ئەچێ. واتە: لە گێژی دەلیای گیرو گرفتا گیرم خواردووە، هەر تاوێ دەردێکی تازە دێ و ئەچێ بە دڵما.

[١١]

شنەفتم دووربا(١)

شـــــنەفتم دووربـــــا لەیـــــل زوکــــامشەن
دیشـــــــــوار بـــــالآی نــــەونەمامشەن(٢)

هــــەنارەکــەی دڵ پــڕ جــە دانــەی ئــێش
پــــیشیای کــــوورەی نــــار عــــەشق ویش(٣)

بــــە مــــەودای مــــوژگان ســــۆراخش کــــەرۆ
وەگـــــــەرمی نــــیشان دەمــــــاخش دەرۆ(٤)

[١٢]

شنەفتم گیانم(٥)

شــــــنەفتم گــــــیانم بــــــالآ تــــــووڵ نــــەی
ئــیرادەت کــەردەن چــەنی خــەستەت بــەی(٦)

---

[١١]

(١) مەلەوی ئەم چەند شیعرەی بۆ دۆستێکی ناردووەکە هەڵامەتی بووە، دەرمانی تیا پیشان ئەدا بۆ هەڵامەتەکەی.

(٢) دیشوار: گیروگرفت. واتە: بیستوومە لەیل، دوور بێ لێی، هەڵامەتیەتی وە باڵای نەونەمامی نارەحەتە.

(٣) پیشیا: پیشاو. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٤) موژگان: برۆ. سوراخ: کون. دەرۆ: بدا. واتە: دڵەی وەك هەنارم کە پڕە لە دەنکی ئێش و ئازار، لە ناو تەنووری ئاگری عەشقی خۆیا بیپیشێنێ، وە بە تێغی برژانگی خۆی ~~کونی کاو بۆنەکەی هەڵمۆێ~~ چاك ئەبێتەوە. بەکورتی هەناری بیپیشێنێ و کونی بکاو بۆنی پێوە بکا.

[١٢]

(٥) مەلەوی ئەم چەند شیعرەی بە بۆنەی ئەوەوە نوسیوەکە دۆستێکی نیازی بووە لەگەڵیا بڕوا بۆ سەفەرێك، ئەمیش ئەوەی زۆر پێ خۆش بووە.

(٦) گیانم: گیانەکەم. نەی: قامیش. بەی: بێیت. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «خەستەت» نووسراوە «هاوڕێ» مەعنای ئەم شیعرەو شیعرەکانی پاشەوە پێکەوە دێ.

مـــەگـــەر پـــای تـــەدبیر بـەدبەختی ڕێش بـۆ
گیان هەوای سوحبەت جـەستەکـەم پـێش بـۆ

وەرنــــە شـــێتـــــە وێم، دڵ وەشـــی دڵەن
گیان جە تـەن بـەرشی ئـاماش مـوشکوڵەن[1]

(١) شێتە: شێتۆکە، نەفام. بەرشی: دەرچوو. واتـە: ئـازیزە بـاڵا وەك قـامیش بـەرزەکـەم بیستومە ویستووتە لەگەڵ منی دەردەداری خۆتا بێیت، بەڵام مەگەر قاچی تەگبیر کردنی بەدبەختی شکابێ، تۆ کە گیانمت لایە بتەوێ بێ بە هاوڕێی لەشم، ئەگینا قوڕ بەسەرم مەگەر بەم جۆرە هیوایانە هەر دڵی خـۆم خـۆش کـەم، چـونکە گـیان لە لەش دەرچـوو زەحمەتە جارێکی‌تر بگەڕێتەوە بۆ لای.

تیپی ضاد

[١][١]

«ضیا»ی دڵ[٢]

«ضـــیا»ی دڵ نـــامەت وە لای دڵ ڕێشـــان
یـــاواو ڕەنگـــین کـــەرد بـــەزم دەروێشـــان[٣]

شـــنەفتم پـــەرێت ڕاس گـــێڵا چـــەپ گـــەرد
بـــــە وەســـــڵ لەیـــلا شـــادمانت کـــەرد[٤]

دڵ وە نـــزیکی هـــەر یـــەند مـــەسروور بـــی
جە سـزای مـەینەت ڕای دووری دوور بـی[٥]

پـــەرێ تـــۆ ڕاحـــەت، پـــەرێ مـــن زامـــەت
وەردەبـــــێم هـــەردوو تـــا ڕۆی قـــیامەت[٦]

تـــۆ نـــە تـــۆی بـــاخچەی وەســـڵ دڵبـــەردا
مـــن نـــە پـــێچ گـــێج دەریـــای خـــەتەردا[٧]

---

(١) شیاوی وتنە کە پیتی ضاد لە کوردیدا نیە، بەڵام بە بۆن ئەوەوە کە ناتوانین وشـەی «ضیا» بگۆڕینە سەر شێوە نووسینی کوردی، بـەم بـۆنـەوە، هـەر بـە «ض» هـێنـاومانە. (بڵاوکەرەوە، ناشر).

[١]

(٢) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ شێخ «ضیاءالدین»رحمه الله نوسیوە لە وەرامی نامەیەکی ئەوا کە مژدەی هاتنەوەی دۆستێکی تیا بووە.

(٣) واتە: ئەی ڕووناکی دڵم، نامەکەت کە بۆ مـنی دڵ بـریندارت نـووسیبوو گـەیشت، وەکۆڕی ئاهەنگی هەژارانی خۆش کرد.

(٤) گێڵا: وەرگەڕا. واتە: بیستم گـەردوونی چـەپ گـەرد بـۆ تـۆ ڕاست دەرچـوو، وە بـە وەسڵی یار دڵشادی کردی.

(٥) واتە: دڵم بە نزیك کەوتنەوەی لە لەیل یەکجار شـادمان بـوو، وە دوور کـەوتەوە لە چەشتنی سزا بە بۆنەی ڕێگای دووری تۆوە.

(٦) وەردەبێم: بخۆین. واتە: یاخوا تا ڕۆژی قیامەت تۆ هەر ڕەحەت بیو من مەینەت بچێژم.

(٧) واتە: تۆ لە باخچەی وەسڵی یارا ڕابوێریو من لە گێژو تەنوورەی دەلیـای خـەتەردا وەختم بەرمە سەر.

تیپی فێ

[١]
فەڵەك بێ فرسەت

فــەڵەك بــێ فــرسەت.. فــەڵەك بــێ فــەرسەت
ئەی چەرخ چەپ گەرد، بێ سەبرو فرسەت(١)

غـــەددار بـــەدکار، بـــێ‌وادەو بـــەینەت
پــڕ جــەورو ســتەم بــێ مــیهرو مۆبــەت(٢)

فـــەڵەك، وە بـــەختم چ نـــەردێ شـــانای
نـــامەی حـــەیاتم وە هـــیچ نـــەوانـــای(٣)

مـــــەزرەعەی شـــادیم دای وە فـــەنادا
پـــووشەکـــەی جـــەستەم وە ســۆزەی بـــادا(٤)

ئـــازیزم جـــە مـــن بـــێگـــانه کـــەردی
شـــەرت دۆســـیمان جـــە بـــەین لابـــەردی(٥)

عـــەهدو مـــۆبـــەتت نـــە ویـــرش بـــەردەن
نـــە مـــەرهەم زام، نـــە دەوای دەردەن(٦)

---

[١]

(١) بێ فرسەت: ماوە نەدەر. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «بێ سەبرو فرسەت» هەر «فەڵەك بێ فرسەت» دووبارەکراوەتەوە.

(٢) وادە: وەعدە، بەڵێن. بەینەت: بەین، میانە. میهر: خۆشەویستی.

(٣) نەواناای: نەت‌خوێندەوە. واتە: ئای فەڵەك چ نەردێکت هەڵدا بۆ بەختی من، لاپەڕەی مێژووی ژیانمت بە هیچ نەخوێندەوەو گوێت نەدایە.

(٤) واتە: کێڵگەی شادی‌و خۆشەویستیمت فەوتاند، لەشی وەك پووش باریك بوومت‌دا بە دەم باوە.

(٥) واتە: ئازیزمت لێ کردم بە بێگانەو مەرجی دۆستایەتیت لە نێوانمانا نەهێشت.

(٦) واتە: بەڵێن‌و خۆشەویستیت لە یادی دۆست بردووەتەوە، ئێستا نە مـەڵهـەم ئـەنێتـە سەر زامەکەم وە نە دەرمانی دەردم ئەکا.

فــــیراقش فـــەرقم تـــا وە پـــەنجەی پـــام
ڕەنگو ریشـــەو پـــۆس جـیا کـەرد تـەمام(١)

لافـــاو ئـــەسرین نـــە چـــەم هـــۆر ڕێزا
وەڵگـــەکـــەی ســـەر تـــەڵ حـــەیاتم ڕێزا(٢)

هـــەر ئـــازام پـــەی ویش شـــینو زاریشـــەن
لاڵەو نـــاڵەی ســـەخت زام کـــاریشەن(٣)

تـــۆ بـــێ وەفـــاییت جـــە حـــەد بـــەرشیەن
بـــاکت جـــە فـــەریاد مـــەزڵوومـــان نـــیەن

یـــەند ئـــازارم دای بـــێ ئـــەڕوام کـــەردی
وەسەن جەفاو جەور بـێ مـەیلیو سـەردی(٤)

شـــوهرەی مـــەجنوونیم لوان وە عـــاڵەم
کـــافر مـــەگـــرەوۆ پـــەی شـــوومی تـاڵەم(٥)

ڕەحـــمێ کـــەر ئـــازیز جـــە هـــیجر حـاڵت
مـــانوو پـــەی تـــەواف ئـــاسانەی مـــاڵت(٦)

---

(١) فەرق: تەوقەسەر. واتە: دووری ئەو یارە ڕەگو ریشـەو پێستی لەشـمی لە تـەوقی سەرمەوە تا پەنجەی پێم هەموو لە یەك کردووەتەوە.
(٢) هۆرڕێزا: هەڵسا. تەڵ: لق. ڕێزا: وەری. واتە: لافاوی فرمێسك لە چـاومەوە هـەڵسـاو گەڵای سەر تەلی ژیانمی وەراند.
(٣) واتە: ئێستا هەر ئەندامێکی لەشم بۆ خۆی شین ئەکاو لە تاو ئێشی زامـی سـەخت ناڵەو هاواریەتی.
(٤) واتە: ئەوەندەت ئازار دام گیانت لا نەهێشتم، ئیتر با بەس بێ سـزادانو بـێوەفـایی کردن.
(٥) شوهرە: «شهرت»، ناوبانگ. لوان: ڕۆیشتووە. مەگرەوۆ: ئەگری.
(٦) واتە: ئازیز ڕەحمێکم پێ بکە با لە تاو دووری تۆ نەمرم، بەڵکو بمێنمەوە بۆ زیارەت کردنی بەردەرگای ماڵەکەت.

[۲]

فەسڵ نەو پایز(۱)

فـــەسڵ نـــەو پـــایز تـــازەکـــەردەن مـــەیل
شەماڵ هەرزان کـەرد رشـتەی نـەو سـوەیل(۲)

گـــێج ســـەر کـاوان جـە سـەردی بـین کـەیل
بـــۆ مـــدان چـــون بـــۆی بـــێ وەفـــایی لەیـــل(۳)

ئـــازیز تـــاقەت شـــی ئـــاخر نـــەفەسەن
رەحـــمێ کـــەر ئـــامان ئـــیستیغنا وەســـەن(۴)

بـــەر کـــەنار کـــزەی دەروون پـــڕ داخـــان
پـــەی تـــۆ تـەسدیعەن سـەردی لەیـلاخان(۵)

جـــە قـــەتازەی خـــێڵ دیـــدە ســـیاوان
بـــاقی هـــەوارگـــەی گـــەرمیان ئـــاوان(۶)

---

[۲]

(۱) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ دۆستێکی نووسیوەکە پایز داهاتووەو ئەو هەر لەکوێستان ماوەتەوە.

(۲) رشتە: رەنگ کراو. واتە: پایزی نوێ مەیلی تازەکردووەتەوەو هاتووەتەوە، شەماڵیش گەڵای ئەستێرەی سیوەیل زەرد کردووی وەراندووەو هەرزانی کردووە لە بن دارەکانا. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «شەماڵ» نووسراوە «رزان» بە مەعنای داوەرین.

(۳) مدان: ئەدەن. واتە: چاڵو شیوی شاخەکان پڕ بوون لە سـەرما، وە وەك بـێوەفـایی لەیل چۆن بۆنی دێ، ئەوانیش بۆنی سەرمایان لێ دێ.

(۴) شی: چوو. واتـە: ئـازیز دوا هـەناسەمەو تـاقم نـەماوە، کـەم بـێ پـەروا بـە لە گـەڵم رەحمێکم پێ بکە.

(۵) بەر کەنار: بیخەرە لاوە. واتـە: چش گـوێمـەدە بـە کـزەی دەروونـی دۆسـتە داخ لە دڵەکان، ئەگەر لەبەر خاتری ئەوان ناگەڕێیتەوە، هیچ نەبێ لەبەر ئەوە بگەڕێرەوەکەکوێستان ساردەو نارەحەتە بۆت.

(۶) ئاوان: ئاوەدانە. مەعنای ئەم شیعرە شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

گـــــەرمەسێر دڵ مــــەعدوومی نــــەبۆ
وارگــەش خـاڵی‌یـەن قـیبلەم دوور جـەتۆ(١)

کـۆچـێ کــەر وە خـەیر مـەنزڵ وە مـەنزڵ
تــــا قـــــەدیم وارگـــــەی گـــەرمیان دڵ(٢)

نـــەیاوایـــــی، هـــای ســـاقی زۆر ئـــاوەرد
تـــەفاوت نـــە بـــەین وەسـف ئـازیز کـەرد(٣)

نـــمەدۆ نـــــە چـــــەم تـــار دڵەی تــەنگ
بـــێ وەفـــایی دۆس ســـەفاو وەفـــا رەنگ(٤)

چــون تــەمام نــە تــەم غــەفڵەتــەنان گــوم
سا مەی، نەك وە جام، های وە خوم وە خوم(٥)

تـــا یـــەکســـەر مـــایەی خـــامیم بســـانۆ
چــون جــەماڵ جــەلال جــە لام بـنمانۆ(٦)

---

(١) وارگە: هەوارگە. واتە: هەوارگەکانی گەرمیان هـەموو ئـاوەدان بـوونەتەوە بـەریزی یارانی چاوڕەش، هەرگەرمیانی دڵی من چۆڵ چونکە تۆی تیا نیت.

(٢) واتە: کەواتە ئازیز بە خێر کۆچ بکەو مەنزڵ بە مەنزڵ بکەوە رێ تا ئەگـەیتە دڵم کـە هەواری گەرمەسێری خۆتە.

(٣) نەیاوایی: تێ‌نەگەیشتن. مەولەوی لێرەوە رووی قسە وەر ئەچەرخێنێ‌و ئەڵێ: کاکەی مەی‌گێڕ تێ‌نەگەیشتن زۆری بۆ هاوردووم بۆیە جیاوازیم خستە نێوانی سروشتەکانی یار کە باسی بێ‌وەفایی ئەوم کرد، ئەگینا دڵدار فەرق نەکا لە نێوانی هیچ سروشتێکی یـاراو هەمووی پێ‌خۆش بێ.

(٤) نمەدۆ: دیاری نادا. تار: تاریك. واتە: لە بەر ئەوەیەکە تێ‌نەگەیشتن زۆری بۆ هێناوم، وا وەفاو بێ‌وەفایی یار لە چاوی تاریکی دڵەی خەفەتبارما وەك یەك نانوێنن.

(٥) خوم: کووپە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٦) خامی: تێ‌نەگەیشتویی. بسانۆ: لێ‌بسێنێ. جـەماڵ: سـروشتی مـیهرەبانی. جـەلال: سروشتی بێ‌وەفایی. واتە: کاکەی مەی‌گێڕ لەبەر ئەوەکە بە تەواوی لە دەلیای نەزانین‌دا

[٣]

فەڵەك مشناسووت

فــەڵەك مشـــناسووت كـارت چـەپ گـەردەن
دەست درازەن پـــەی زامــــان كـــەردەن(١)

چــــێش مـــبۆ ئــەی زام نـــە دڵ نــەدەری
مــــەحرووم وڵات قـــیبلەم نــەكــەری؟(٢)

پــــەی تــۆ دیـــدەنی شـــەم دیـــدارەكـــەش
پەی تۆ گـۆش‌دای راز شـەكـەر وارەكـەش(٣)

بـــەڵام بـــا وەس بـــۆ ئـــەی تـــاڵەی شـــوومە
بــــازەم دڵ وەشـــــم وەی بـــەرو بـــوومە(٤)

پــــەی فــــێنكـــی دڵ هـــەراســـانەكـــەش
كــــافی‌یەن تــەواف رای ئـــاسانەكـــەش(٥)

☞

خنكاوم، دەس‌كە بە مەی دەرخوارددانم، بەڵام بەكووپە نەك بە پێك، بەڵكو بە یەگجاری هۆیەكانی تێ‌گەیشتنم لێ بسێنێ، وە سروشتی بێ‌وەفایی لەیلم وەك وەفاو میهرەبانی لە لا بنوێنێ.

[٣]

(١) مشناسووت: ئەت‌ناسم. درازەن: درێژە.

(٢) نەدەری: نەدەی. واتە: چی ئەبێ ئەم زامە نەكەی لە دڵم، وە بێ بەشم نەكەی لە وڵاتی یار؟

(٣) شەم: شەمع، مۆم. گۆش‌دا: گوێچكە شل كردن. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێكەوە دێ.

(٤) بازەم: لێم‌گەڕێ. واتە: چش با چاو پێ‌كەوتنی شەمعی رووی یارو، گوێ شل كردن بۆ قسەی وەك شەكر شیرینی، بۆ تۆ بێ، بەڵام با ئەم چارە رەشی‌یەی منیش بەس بێ، بێڵە لێرە بمێنمەوە، چونكە دڵم خۆشە بەم وڵاتە.

(٥) واتە: زیارەت كردنی رێگای بەرماڵیان بەسە بۆ فێنك بوونەوەی دڵم كە بە هۆی ئەوەوە ماندوو بووە.

ئازیز، کام هوون بی دیدەم پێ نەڕەشت؟
یا کام زوخاو بی دەروونم نەچەشت؟(١)

یا دڵ کام مەینەت زامت نەکێشا؟
وە کام قیمەی دەرد جەرگم نەئێشا؟(٢)

وەسەن کۆن تاقەت، بڕیان سەبووری
مەتاوون کەروون گفتوگۆی دووری(٣)

ئاخر ئازیزم تەوانام چۆنەن
تەوەن نیەنان، دڵ گۆشتو هوونەن(٤)

ئایر دان بەو تەور مۆبەت سەرای دڵ
مەیلەکەت مەندەن بێ مەسکەن خجڵ(٥)

[٤]

فەریادم وە تۆن

فەریادم وە تۆن.. فەریادم وە تۆن
هانا هەی ئازیز فەریادم وە تۆن(٦)

---

(١) واتە: گیانەکەم کام خوێن بوو چاوم پێ نەڕشتو بە چاوما نەهاتە خوار، وەکام زوخاو بوو دەروونم نەی چەشت؟
(٢) واتە: یان دڵم مەینەتی کام زامی دەستی تۆی نەکێشاو، کام دەرد بوو جەرگم نەبوو بە قیمە لە ژێریاو پێیەوە ئێشی نەکرد؟
(٣) کۆن: کوا. بڕیان: بڕاوە. مەتاوون: ناتوانم.
(٤) تەوەن: بەرد. واتە: ئاخر ئازیز چۆن بتوانم قسە بکەم، خۆ من بەرد نیم، دڵم گۆشتو خوێنە، گۆشتو خوێنیش هەر ئەوەندەی لە تواناد هەیە.
(٥) خجڵ: داماو. واتە: بە جۆرێك ئاگرت ناوە بە دڵمەوەکە جێگەی خۆشەویستی تۆیە، کوڵو کۆت دامراندووەتەوە، خۆشەویتیت لەبەر بێ جێگەی داماوە.

[٤]

(٦) فەریاد: هاوار.

دەردم گرانەن، ئەڵوەدام بێ شۆن
شیفام ئینتیزار مەیل باڵای تۆن[١]

رەحمێ کەر وە دڵ خەستەی زارەکەت
بدیە وە روخسار بێ قەرارەکەت[٢]

زەردم، زایفم، بێ خوردو خوابم
سەرگەردان وێڵ بێ سەبرو تابم[٣]

خۆراکم خەفەت، ژینم مەینەتەن
وە مەرگت حەیات وە لام زەحمەتەن

مەر تۆ وە رەحمەت بێ پایان وێت
وە لوتف کەرەم نومایان وێت[٤]

جامێ جەو بادەی وەسڵ دیدارت
جەو قەهقەهەی مەی شیشەی روخسارت[٥]

بە وێنەی جاران سا پێم دەرەوە
عیسەوی ئاسا ئیحیام کەرەوە[٦]

---

(١) ئەڵوەدا: «الوداع»، ماڵاوایی. مەیل: لاکردنەوە. واتە: دەردم گرانەو ماڵاوایی کردنمی بۆ بەجێهێشتنی دنیا لە ئەندازە دەرچووە، وە چاك بوونەوەم چاوەروانی لاکردنەوەیەکە لە باڵای تۆوە. مەبەسی ئەوەیەکە ئەگەر لایەك بکەیتەوە بە لاما چاك ئەبمەوەو نامرم.

(٢) واتە: رەحمێ بکە بە دۆستە نەخۆشەکەت کە هەمیشە خەفەتبارە بۆت، وە بڕوانە بە رووی خۆشەویستەکەتاکە ئارامی لێ بڕاوە بۆت.

(٣) بێ خورد: ئەوەی هیچی پێ نەخورێ. خواب: نووستن. تاب: توانا.

(٤) نومایان: ئاشکرا. مەعنای ئەم شیعرە بە دوو شیعری پاشەوەی بەسراوە.

(٥) قەهقەهە: قاقای پێکەنین. مەبەسی لە قرمەی دەمی کوویەی شەرابە لەکاتی شەراب لێ داکردنیا.

(٦) عیسەوی ئاسا: بە شێوەکەی حەزرەتی عیسا. واتە: مەگەر تۆ بە رەحمەتی نەبڕاوەی

[٥]

فەڵەك(١)

فــەڵەك، کــام تــیر بــی نــەدات نـە دەروون
جــە کــام زامــانت شکــایەت کــەروون(٢)

چــون بــێ حــەدەن زام دەس تــۆ کــەردە
روو کـــەروون ئــەو لای دۆس ویــەردە(٣)

ئــازیز، تــۆ هــەرچــەند بـێ مـەیلی کـەردی
وە بێ مـن تـەشریف ئـەو حـوزور بـەردی(٤)

مـــن تـــەنیایی تـــۆ مـــدۆ ئـــازارم
جـــە نـــامایی ویم خـــەجاڵەت بــارم(٥)

☞

خۆت و بە لوتفی ئاشکرات وەك جاری جاران جامێکم بدەیتێ لە شەرابی وەسڵی باڵات و لە قرمەی شووشەی شەرابی رووت، وە وەك حەزرەتی عیسا چۆن مردووی زیندوو ئەکردوە، تۆیش من زیندوو بکەیتەوە. لە شێعری یەکەم و سێهەمی ئەم سێ شیعرەدا ناکۆکی‌یەك هەیە لە نێوانی «مەرتۆ»و «پێم دەرەوە»و «ئیحیام کەرەوە» دا، رەنگە هەڵەی ئەوانە بێ کە نوسخەکۆنەکانیان نووسیوەتەوە. راست کردنەوەی ئەم ناکۆکی‌یە بەوە ئەبێ شیعری ئاخری بەم جۆرە بوایە:

بە وێنەی جاران پێم بدەریوە   عیسەوی ئاسا ئیحیام کەرەیوە

[٥]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە سەر قەبری دۆستێکی وتووەکە نەمان توانی بزانین کێ‌یە، وە مێژووی مردنی تیا باس کردووە بە پێی حەرفی ئەبجەد.

(٢) نەدات: نەتدا. شکایەت: شکات.

(٣) ویەردە: بەسەرچوو. واتە: لە بەر ئەوەکە زامی تۆ کردوو ئەوەندە زۆرە لە ژمارە نایەت، واباشە روو بکەم بە لای دۆستێکی کۆچ کردووەوە.

(٤) مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(٥) نامایی: نەهاتن. واتە: ئازیز هەرچەند تۆ بێ‌مەیلیت کردو بێ من تەشریفت برد بۆ

☜

ئـای بـێ وەفـا وێم مـن راحـەت وەش رەنگ
تۆ دڵ تەنگ، بێ رەنگ، نەسای سەرد سەنگ(١)

ئـەی جـەستەی خـەستەم رەویـەش نـەفاما
دڵ وە زیـــــارەت مـــەزارت ئـــاما(٢)

دەروون وە ســـــۆزش ئـــایر نـــماوە
زوان پـــەی تـــەئریخ پــڕ جــە دۆعــاوە(٣)

بـــە ئـــامین جـــە شـــەڕ دۆزەخ ئـــازاد بـــی
وە ســـەیر رەحـــمەت ئـــەبەدی شـــاد بـــی(٤)

☞

حوزووری خوا، من لە بەر ئەو بێمەیلی‌یەی تۆ عاجز نیم، لەوە دڵ گرانم کە تۆ تەنیایت، وە شەرمەزارم چونکە لە گەڵت نەهاتم.

(١) واتە: ئای بێ‌وەفا خۆم، ئێستا من رەحەتم‌و رەنگم خۆشە، تۆیش دڵ گرانی‌و لە ژێر سێبەری بەردی قەبرا رەنگ لە رووت بڕاوە.

(٢) مەزار: زیارەتگا، قەبر. واتە: ئەم جەستە بریندارەی من رەوشتی نەفامی تا لە گەڵتا بێ بۆ ئەو دنیا، وا دڵم هاتە سەر قەبرەکەت بۆ زیارەت.

(٣) واتە: دەروونم بە سۆزێکی ئاگرینەوەو زمانم بە دەم دۆعا کردنەوە بۆت، ئەم شیعرەی دواوەیان وت کە ژمارەی حەرفەکانی نیوەی یەکەمی، ساڵی مردنت ئەگرێتەوە.

(٤) واتە: خوا بۆ قەبووڵ کردنی دوعای ئێمە لە شەڕی دۆزەخ ئازادت بکا، وە دڵت خۆش بکا بە تەماشا کردنی رەحمەتی نەبڕاوەی خۆی. نیوەی یەکەمی ئەم شیعرە بە پێی حەرفی ئەبجەد، وە لە سەر شێوەی نووسینی کۆنی کوردی «بە آمین جە شر دوزخ آزاد بی» ئەکاتە ١٢٥٨ کە ئەبێ ساڵی مردنی ئەو دۆستەی مەولەوی بووبێ.

تیپی قاف

[١]

قیبلەم تۆم نە دڵ...[١]

قـیبلەم تـۆم نـە دڵ.. قـیبلەم تـۆم نـە دڵ
تـا رۆی قـیامەت هـەر تـۆم هـا نـە دڵ[٢]

فـیدای شـێوەت بـام جـەمین پـەڕەی گـوڵ
دڵ جـــە تـــاسەی تـۆ دایـم مـدۆ چـڵ

مـاتم وێنـەی سـەنگ، زەردم چـون خـەزان
دایـــم پـێچ مـدەو چـون مـاران گـەزان

گـەستەی مـار خـاسەن سـاتێ دوو سـاتەن
ئـەر نـەمرۆ زیـندەی رووی سـەر بسـاتەن[٣]

ئـــەما مـــن دەردم چـــون دەردەداران
دایم هـەر وە سـۆن چـون گـەستەی مـاران[٤]

جـە هـیجران تـۆ هـەر سـات مـەرگمەن
قەترە قـەترەی زووخ نـە رووی جـەرگمەن[٥]

---

[١]

(١) ئەم قەسیدەیەم تەنها لە نوسخەکەی «شێخ جافری سید سادق»دیوە، شێوەی لەوە ناچێ کە هی مەولەوی بێ، بەڵام هەر نووسیمەوە چونکە بە هی ئەو درابـوە قـەڵەم، وە ئەگەر راست بێ هی ئەو بێ، ئەبێ لە سەرەتای شیعر وتنیا وتبێتی.
(٢) تۆم نە دڵ: تۆ لە ناو دڵمای.
(٣) واتە: ماران گەستە حاڵی زۆر باشترە لە من، چەند ساعەتێك ئازار ئەچێژێ، پاشان یا ئەمرێ یا چاك ئەبێتەوەو وەك جارانی لێ دێتەوە.
(٤) واتە: بەڵام من هەمیشە وەك ماران گەستە وامو سوێم پیا دێتەوە.
(٥) زووخ: کیم.

کـــاشکی هــــەر رۆ یـــەك سیا مــاریٚ
هەردوو پام مەگەست چەند جار نەك جاریٚ[١]

ســەر مـنیام وە ســای گـڵکـۆی تـازەوە
چــــەنی حـــــەسرەتان بـــیٚ ئـــەندازەوە[٢]

نەك بەی تـەور دیـدەم مـەردەی زیـندە رەنگ
هەر ساتیٚ سەد جار سەر مـدۆم وە سـەنگ[٣]

پـــــەشیٚوو مـــــەلوول ئـــیمان هــــەردەنان
رویٚ تـــا ســـەد جـــار پـەی تـۆ مـەردەنان[٤]

فـــیدای وەفـــات بـــام یـــا وەفـــات نـیەن
یـــا خـــــود بـــــەدکاران مـــانیعت بـیەن

قـــیبلەم تـــــۆ خـــوداو گشت پـــەیغەمەران
ئـــەگـــەر مـــەیلت هـــەن ویٚنـــەی دڵبـــەران

بکـــــــیانە پـــــــەریٚم گـــــاهیٚ پـــــەیامیٚ
بـــــــنویسە وە لام دۆعــــــاو ســــــەلامیٚ[٥]

---

(١) کاشکی: خۆزگە. رۆ: رۆژ. مەگەست: بگەستایە.
(٢) سەر منیام: سەرم ئەنا. گڵکۆ: کۆمەڵە گڵی سەر قەبر. واتـە: بـەداخـەوە لە سـیٚبـەری کۆمەڵە گڵی قەبری تازە هەڵکەنراوا دانرامایە.
(٣) واتە: نەك وەك ئیٚستا کـە بـەسەر زیـندووم و لە راسـتیدا وەك مـردوو وام، وە داخ و خەفەت هەر سەعاتیٚ سەد جار سەرم ئەدا بە بەردا.
(٤) ئیمان هەردەنان: ئیمانم لا نەماوە داویەتە هەرد، مەبەسی ئەوەیە لە بـەر نـارەحەتی ئاگای لە هیچ نەماوە. رویٚ: رۆژیٚ. مەردەنان: مردووم.
(٥) لەو نوسخەدا کە ئەم قەسیدەمان لیٚوەرگرت، لە پاش ئەم شیعرەوە دوو شـیعریتر هەبوو کە لە مەعنادا جیاوازی‌یەکی وایان نەبوو لەم شیعرەو شیعری پیٚشەوەی. لەبەر ئەوە لەویٚدا هەڵمان گرت و لیٚرەدا پیشانی ئەدەین، وە لامان وایە دانەر ویستبیٚتی یا ئـەو دوو ☜

بـــا وەس بـنیشوو مـــاتو پـەشێو حـــاڵ
بـــا وەس بکــــێشـــوو هـــەناسان کـــاڵ

پـەی چـێش بـێ مـەیلیت کـەردەن وە پیشە
گــاهێ تـۆیـــچ پـــەی مــن ئــاهێ بکـێشـە

بـــاقی «والسّــــلام»، قــیبلەی مـیحرابــم
بـــلێســـــەش بـــــەرزەن جــەرگ کــەبابم

[٢]

قوربان! قوربانەن[١]

قـــوربان! قـــوربانەن، جـــەژنەن، شــادیيەن
دەس نــە گــەردەنەن، رۆی ئــازادیيــەن[٢]

هەی دەس بۆس دەس بۆس وەش نـیگارانـەن
خـــەیر پـا بـۆس پـا بـۆس خـاتر دارانـەن[٣]

کـۆن کــوشتیو بـاردێی گـوڵ جـەمینانەن
هـەی سـەر، هـەی ئـەرواح دڵ خـەمینانەن[٤]

☞
شیعرەکە هەڵگرێو ئەمانیان لەجێ دانێ، یا بە پێچەوانەوە. ئەمەش دوو شیعرەکە:

سا ئەر زەرەی مەیل دڵداری پێتەن — دیـدەم چـەمەڕای دەلیـلی رێتـەن
یـــا دەڵاڵەتـــێ، یـــا وە پـــەیامێ — بکـــیانە پـــەرێم دوعـــاو ســـەلامێ

[٢]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بۆنەی جەژنی قوربانەوە وتووە.
(٢) قوربانەن: چەژنی قوربانە. (٣) دەس بۆس: دەس ماچ کردن.
(٤) کوشتی: حەیوانێ بۆ سەربڕین ئامادەکرابێ. باردێ: بهێنن. واتـە: وادەی ئـەوەتەکـە یارە جوانەکـان بپرسن کـوا حـەیوانـی قـوربانی؟ بـیهێنـن بـا سـەری ببڕین، دڵدارانـی خەفەتباریش بڵێن فەرموون ئەوە سەروگیانمان لەبەر دەستانایە.

هـــەرکەس گـــیان وەکـــەف پـــەی نـــیگارێوەن
هــــــەریەك قـــــوربانی وەفـــــا دارێوەن(۱)

ســــیوای ســــەودایـــی هـــەراســـانەکـــەت
مەحرووم جـــەکـــەفتەی پـــای ئـــاسانەکـــەت(۲)

نـــە پـــەی چـــەم ســـورمەی گـــەرد پـــاڵاتـــەن
نـــە پـــەی گـــیان قـــوربان بـــەژن بـــاڵاتـــەن(۳)

مـــەرد پـــەی «ئـــۆســـا دەی» بـــێ درێغـــەکـــەت
«بســـم الله» تـــەکـــبیر دەس بـــە تـــێغـــەکـــەت(۴)

پـــەی قـــوربان کـــەردەی نـــاڵە نـــەی رەنگ بـــەی
چێش مبۆ ئەر بەی؟ وەی پەی من ئەر نـــەی(۵)

ســــــا تـــۆیـــچ مـــن وەرە، وە قـــوربانی کـــە
مــــن وە قـــــوربانی رای رەبـــــبانی کـــە(۶)

---

(۱) مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دواییدا دێ.

(۲) سیوا: بێجگە. کەفتە: کەوتن. واتە: هەرکەس بگری گیانی خۆی ناوەتە سەر دەستی بۆ جوانێك، وە خۆی کردووە بە قوربانی بۆ یارێك، منی نەخۆشی گرفتارت نەبێ کە بێ بەش بووم لەکەوتن لە بەر قاپییەکەتا.

(۳) واتە: نە چاوم، تۆزی کەوشەکانتی دەس ئەکەوێ بیکا بەکلەی خۆی، وە نە بۆ گیانم ئەلوێ کە ببێ بە قوربانی بەژنو باڵات. مەولەوی لێرەدا ئیشارەت بۆ ئەوە ئەکا ئوسووڵەن حەیوانی قوربانی پێش سەربڕینی چاوی ئەرێژن.

(۴) ئۆسا دەی: وەستا دەی دەس پێ بکە. واتە: مردم بـۆ ئـەوە بـفەرمووی بـە قـەساب خۆی ئامادەکاو کێردەکەی بگرێ بە دەستییەوەو دەسکا بە «بسم الله»و «الله اکبر» کردن بۆ سەربڕینم. ئوسووڵ وایە لەکاتی سەر بڕینی حەیوانی قوربانیدا قەسابەکە ئەڵێ «بسم الله و الله اکبر».

(۵) مبۆ: ئەبێ. واتە: چی ئەبێ ئەگـەر مـنی نـاڵە وەك قـامیشی، رەنگ وەك بـەی زەرد، بکەی بە قوربانی؟ هاوار بۆ من ئەگەر نەیەیت.

(۶) وەرە: بەرخ. رەببانی: خوایی. واتە: ساتۆش منی بەرخ بکە بە قوربانی رێگای خـوا پەرستی.

ئەوسا تۆیچ پەی وێت خەیرێت کەردەبۆ
مــنیچ کــەمتەر زووخ دەردم وەردەبــۆ(١)

مــەعدوومی بــەدبەخت نــاتەمامەنی
راســەن بــێ دەوڵەت خــەیاڵ خــامەنی(٢)

قــوربانی مشــیۆ جــە عــەیب بــەری بــۆ
فــیدایــی پــەسەند رای دڵبــەری بــۆ(٣)

تــۆ پــا شکســتەی بــەرد هــەردەی دەرد
چەم کۆر مەینەت، تــەن زایــف، رەنگ زەرد(٤)

خــەیاڵێت کــەردەن جــە رووی نــادانــی
چ لایــق وە تــۆن روتــبەی قــوربانی(٥)

---

(١) واتە: ئەگەر ئەوە بکەیت خێرێك ئەکەی بۆ خۆت و کارێك ئەکەی منیش کەمتر زووخ و کیمی دەرد بچێژم.
(٢) لێرەوە مەولەوی دەس ئەکا بە وەرام دانەوەی خۆی و ئەڵێ: هەی بەدبەخت تۆ زۆر ناتەواوو بێ کارەی، وە خەیاڵت خاوە.
(٣) مشــیۆ: ئــەبێ. واتــە: قــوربانی ئــەبێ عــەیبی پــێوە نــەبێ و لە رێی دڵداری‌دا پێش‌مەرگەیەکی پەسەند کراو بێ.
(٤) تۆ بە بەردی شاخ و هەردی دەرد قاچەکانت شکاون، وە چاوت لەبەر مەینەت کوێر بووەو لەڕو لاوازی و رەنگت زەردە، ئیتر چۆن بۆ قوربانی دەس ئەدەیت؟
(٥) واتە: لە رووی بێ‌عەقڵی‌یەوە ئەم خەیاڵەت کردووە، کەی تۆ لایقی ئەوەی پایەی قوربانیت بدرێتێ.

[٣]

قیبلەم کەردەنی(١)

قـــیبلەم کـــەردەنی..قـــیبلەم کـــەردەنی
جـە نـامەت بـەی تـەور ئـیزهار کـەردەنی(٢)

نــــــویسیابێ لێش تـــۆ دڵ ســـــەردەنی
دڵ هـــەر یـــەکـــێوەن تـــۆ وێت بـــەردەنی(٣)

دوو حـــاڵەن جـــە لات زەنـــجیرت کـــەردەن
ئەر گەرمی گەرمەن، وەر سـەردی سـەردەن(٤)

ئـــیتر تـــۆ جـــە کـــەس مـــەپەرسە خـــەبەر
بـــینایم، نـــەزەر وە حـــاڵ وێت کـــەر(٥)

راســـــتش هـــەر ئـــێدەن ئـــیزهارم کـــەردەن
قـــەسەم بـــەو کـــەسە نـــەزاو نـــەمەرگەن(٦)

شەرتم شەرتێوەن مـەجنوون شـەرت کـەردەن
لەیـــل مـــن تـــۆنـــی تـــا وەرۆی مـــەردەن(٧)

---

[٣]

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە وەڵامی دۆستێکیا نووسیوەکە نامەی بۆ نوسیبوو، وە گلەیی لێ کردبوو تیایدا کە دڵی ساردە.

(٢) کەردەنی: کردووتە. ئیزهار کەردەنی: دەرت بڕیوە.

(٣) نویسیابێ: نووسرابوو. لێش: لێی. بەردەنی: بردووتە.

(٤) وەر: وە ئەگەر. واتە: دڵم دوو حاڵی هەیەو هەردوو حاڵەکەی بەسراوە بە خۆتـەوە، ئەگەر تۆ بە سۆزی بۆ من، ئەوا ئەمیش گەرمە، وە ئەگەر بێ مەیلی، دیارە ئەمیش ساردە.

(٥) واتە: کە ئەوەت زانی ئیتر لەکەس مەپرسە، سەیری دڵی خۆت بکە حاڵی من ئەزانی وە تێ ئەگەی بە وەفام یا وەفام نیە.

(٦) نەزا: کەسێك لەکەسێك پەیدا نەبووبێ. نەمەرگ: ئەوەی هەرگیز نەمرێ، مەبەس خوایە.

(٧) واتە: شەرتم هەر یەك شەرتە، لەو جۆرەیەکە مەجنوون لەگەڵ لەیلی کـرد، تـۆیش لەیلی منی تا ئەو رۆژەی ئەمرین.

تــــۆ خـــواجـــەمەنی، مـــن کـــەمتەر غـــولام
پـــەی تـــۆ غـــولامـــم، بـــاقی «والسّـــلام»[١]

[٤]

قوربان، ئەر چەندێ

قـــــوربان، ئـــەر چـــەندێ نـــامام وە لاتـــان
چـــــەم رۆشـــن نـــەوی وە گـــەرد پـــاتان[٢]

هـــەی رۆ نـــەواچـــان ئـــەو غـــەم پەروەردە
ئـــەڵبـــەت مـــەیلمان نـــە دڵ بـــەر کـــەردە[٣]

خـــەیر وەڵڵا تـــا گـــیان نـــە تـــۆی قـــەفەس بـــۆ
کـــەمکەم ئـــامۆشـــۆی ئـــامای نـــەفەس بـــۆ[٤]

حـــــەیاتم وە مـــــەیل بـــــاڵای یـــــارانـــەن
مـــەیلم هـــەر ئـــەو مـــەیل هـــەردە جـــارانـــەن[٥]

---

(١) خواجە: خاوەنی بەندە. غولام. بەندە.

[٤]

(٢) نامام: نەهاتم. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.
(٣) نەواچان: نەڵێن. واتە: قوربان لەبەر ئەوەکە ماوەیەکە نەهاتووم بۆ لاتانو تۆزی ڕێگاتان چاومی ڕۆشن نەکردووەتەوە، نەفەرموون ئەڵبەتە ئەوە پەروەردەی دەستی خەمە مەیلی ئێمەی لە دڵ دەرکردووە.
(٤) قەفەس: مەبەس لەشە یا قەفەزەی سنگ. مەعنای ئەم شیعرەش لەگەڵ شیعری دوایی دا دێ.
(٥) هەردە جاران: جارانی پێشوو. واتە: نەوەڵڵا هەرگیز وا تێ نەگەی کە مەیلم کەم بووەتەوە، تا گیانم لە قەفەزەی لەشما مابێ و کەمکەم ماوەی هەناسە دانم ببێ، هەر بە خۆشەوستی باڵای یاران ئەژیم و خۆشەویستیم هەر خۆشەویستیەکەی جارانە.

[٥]

قووڵەی بایەقوش(١)

قـــووڵەی بـــایەقوش ســـوب وە هـــەردەوە
زام کـــۆنـــەو نـــۆم تـــازە کـــەردەوە(٢)

[٦]

قسەیێ ئەکەم(٣)

قســـەیێ ئـــەکـــەم بـــە ڕێو جـــێ وێ
کـــە لەیـــلێ نـــەوو، بـــا بـــەییجێ وێ(٤)

---

[٥]

(١) وا مەشهورە بایەقوش لە هەر لایەك بخوێنێ نیشانەی وێران بوونی ئـەو شـوێنـەیە. مەولەویش جارێکیان گوێی لە خوێندنی بایەقوشێك بووە بە شاخێکەوە، بەو بونەوە ئەم شیعرەی وتووە.

(٢) مەبەسی ئەوەیە بە هۆی خوێندنی بایەقوشەوە ڕۆژانی ڕابردووی کەوتەوە یاد کە لە ئەنجامی خوێندنی بایەقوشەوە ڕێو شـوێنـی یـاران هـەمووی تـێك چـوو، وە بـوو بـە هەوارگەی کۆن.

[٦]

(٣) ئەحمەد پرێسی دوو خوشکی بووە: «لەیلێ»و «بەهیجە»، مەولەویش حەزی لە لەیلێ کردووە بیهێنێ، بەڵام ئەو شـووی کـردووە بـە یـەکـێکـی تر، ئـەنجا مـەولەوی ئـەیەوێ بەهیجەی خوشکی بێنێ، وە بۆ خوازبێنی ئەم شیعرە ئەنووسێ بۆ کاکەی.

(٤) واتە: کە لەیلم دەس نەکەوت ئەم خوشکەکەتم بدەرێ. ئەحمەد پرێسییش لە وەراما بۆی ئەنووسێتەوە:

قسەیێ ئەکـەی بـێ ڕێو جـێ بـێ   تۆ کە مەجنوونی چۆن بەییجێ بێ؟

واتە: مەجنون ئەبێ لە لەیلێ بەولاوەکەسی نەوێ ئیتر تۆ چۆن داوای بەهیجە ئەکەی؟

تیپی کاف

[١]

کۆن ئەو دڵ(١)

کـــۆن ئـــەو دڵ دیـــدەش بـــەرایـــی بـــدۆ
وە گـــــەرمیاندا بـــــدیۆ وە بـــــێ تـــــۆ(٢)

کۆن ئەو چـەم بـێ تـۆ بـەو رەنگ دڵشـاد بـۆ
ســـەیر مـــەنزڵگـــەی ئـــێڵاخش یـــاد بـــۆ(٣)

داخ پـــەی تـــۆ چ تـەور بـێ رەحـمی کـریان
ئـــێڵات پـــەی ئـــێڵاخ بـاز ئـێزنش دریـان(٤)

هـــەوای وەرکـــاوان چـــەنی تـــۆ وەش بـــی
ســـەدای شـــەتاوان چـــەنی تـۆ وەش بـی(٥)

تـــای چـــین چـــنوور پـــای تـــاف بـــەفراو
هـــەر وە تـــۆ مـــەکـەفت نـە دەورەی کـڵاو(٦)

هـــەر گـــوڵ پـــەی دەمـاخ بـۆ عـەنبەرین بـی
دەســـتش هـەر وە دەس تـۆوە شـیرین بـی(٧)

---

[١]

(١) مەولەوی ئەم قـەسیدەشی لە لاونـدنەوەی «عـبدالرّحـمان»ی کـوڕی مـەحموودی یاروەیسا وتووە.

(٢) بدۆ: بدا. واتە: لەکوێیە ئەو دڵەی بەرایی بدا بڕوانێ بۆ گەرمیان کە تۆی تیا نەبێ.

(٣) واتە: لەکوێیە ئەو چاوە ئەوندە دڵی خۆش بێ تەماشا کردنی کوێستانی لە یاد بێ.

(٤) ئێڵات: عەشایر. باز: دیسانەوە. واتە: داخی بەجەرگم چ بێ رەحمی‌یەکـیان لەگـەڵ کردووی، بە بێ تۆ ئیزنی چوونە کوێستانیان داوەتەوە بە عەشایرەکان.

(٥) وەرکاوان: پێ‌ینی شاخەکان. سەدا: هاژە.

(٦) مەکەفت: ئەکەوت: واتە: هەر بە تۆ ئەکەوت لە داوێنی تاڤگەی بەفراوەکـانا چـڵێ چنوور بکەیتەوە بە دەوری کڵاوەکەتا بیکەی بە سەرتا.

(٧) واتە: هەر گوڵێکی بۆن خۆش، وەختێ جوان ئەبوو دەسی بە دەسی تۆوە بێ. ئەش گونجێ «دەسش»، نەبێت «دەسەش» بێ، واتە: وەختێ جوان ئەبوو چەپکەکەی بە دەسی تۆوە بوایە.

ئـیسه کـێن پـەی سـەیر دڵ نـە ئـاهەنگ بـۆ
وە بێ تـۆ دیـدەم مـەر دڵ جـە سـەنگ بـۆ(١)

کـــاڵای مـــاتەمیت پـــەی ئـــاڵەم ســـەندەن
دەشتان گشت زیندان هـەر بـەندان بـەندەن(٢)

هـــەوارگـــە مـــاتەم، گـــوزەرگە بـــێ رەنگ
شۆنەکـەم پـڕخـەم، سـەیرانگـە دڵ تـەنگ(٣)

خـــوێشـــان پـــەرێشـــان پـــەڵاس نـــە گـــەردەن
تـــو خـــوا بـــازەشان چـــون تـــۆشـــا مـــەردەن(٤)

بـــێ تـــــۆ کـــاروبار بـــەرتەرەف مـــەندەن
ســـەرکار پـــاشا بـــێ مـــەسرەف مـــەندەن(٥)

بـــەزم هـــام فـــەردان بـــێ زەوقـــەن بـــێ تـــۆ
نـــەزم هـــام دەردان بـــێ شـــەوقەن بـــێ تـــۆ(٦)

---

(١) واتە: ئێستا کێیە ئارەزووی لە تەماشا کردن بێ، ئازیز مەگەر دڵ بەرد بێ بە بێ تۆ ئەو ئارەزووە بکا؟.

(٢) ئاڵەم: عالەم. هەربەندان: جێگاکانی بەستنەوەی وڵاخ. بەند: دەرگا داخراو. واتە: بە مردنت جل‌و بەرگی مەینەتت بۆ عـالەم کـڕیوە، وە دەرو دەشت هـەمو وەك زیـندانـیان لێ‌هاتووەوکەس ناگەڕێ پیایاناو دەرگای تەوێڵەی وڵاخەکان داخراوەوکەس ناچێ بۆ راو.

(٣) شۆن: شوێن. واتە: هەوارگەکان ماتەم دایگرتوون‌و رێگـا رەنگـی تـیا نـیە، چـونکە ئەوانەی پیا ئەڕۆن هەموو رەش پۆشن، جێگاکەی منیش پڕە لە خەم.

(٤) پەڵاس: جلی ئەستوور کە هەژاران لە بەری ئەکەن. بـازەشان: لێیـان گـەڕێ. واتـە: کەس‌و کارت هەمویان خەفەتبارن‌و پەڵاسێکیان داوە بە شانیانا، توخوا لێیان گـەڕێ بـا خەفتبار بن چونکە تۆیان مردووی.

(٥) بەرتەرەف: خراوە لا. واتە: بە هۆی نەمانی تۆوە ئیش‌و کار هەمووی پەکی‌کەوتووەو سەرکارەکانی مەحمود پاشا بێ مەسرەف ماونەتەوە.
ئەمە ئیشارەتە بۆ ئەوەکە «عبدالرّحمان» خەزانەداری پاشا بووە.

(٦) بەزم: ئاهەنگ. نەزم: گۆرانی.

پـات وە تـۆی پـەردەی پـێواری کـێشـان
جـەکـام هـامدەمێ خـاترت ئـێشـان؟[١]

[٢]

کام سارا؟[٢]

کـام سـارا سـەدڕەنگ نـوور پـێدا وەشـتەن؟
کشتش کشت دەشت هەر هەشت بەهەشتەن[٣]

فـەزای سـایەی عـەرش دانـای جـەلیلەن
یـا بـارەگـای پـاك «سـیّد خـلیل»ەن؟[٤]

ئـەسرار پـەردەی غـەیب مـەحرەم پـەیك
سـایەی خـودایـی، «سـلام عـلیك»[٥]

کـردەم نـالایق ئـەر وە سـڵاوەن
روو زەردیـم مـوحتاج وە یـەك جـواوەن[٦]

---

(١) پێوار: خاك.واتە: پێت کێشاوەتە ژێر پەردەی خاکەوە، نازانم دڵت لەکێ ئێشاوە وا ئەمەت کرد؟.

[٢]

(٢) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە سەر «سید خلیل» وتووە کە یەکێکە لە ئیمامزادەکان وە لە نزیکی قەڵای شیروانە نێژراوە. بە بۆنەی ئەوەوە وتوویەتی کە لەگەڵ جەنازەی قادر بەگی کوڕی کەیخەسرەو بەگی جاف چووە بۆ ئەوێ. ئەو قادر بەگە بە گولەی وێڵ کوژرابوو.
(٣) وەشتەن: باریوە. کشت: زەرعات. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.
(٤) دانا: زانا. جەلیل: مەبەسی خوایە. واتە: چ دشتێکە ئەم دەشتەکە سەد جور نووری پیا باریوەو سەوزەگیای وەك سەوزەگیای دەشتی هەر هەشت بەهەشتەکە وایە، تەختانی بەر عەرشی خوای گەورەیە، یا بارەگای پاکی سەید خەلیلە؟
(٥) پەیك: فروستادە. مەولەوی لێرەوە رووی قسەی ئەکاتە سەید خەلیل‌و پێی ئەڵێ: سەلامی خوات لێ بێ ئەی فروستادەی مەحرەم بە نهێنیەکانی ئەودیوی پەردەی عالەمی غەیب، وە ئەی سێبەری خوا بەسەر خەڵکەوە.
(٦) واتە: هەرچەند بەکردەوەم شایانی ئەوە نیم رووم بێ سەلامت لێ بکەم، بەڵام خەجاڵەتباری‌و روو زەردیم پێویستی بە وەرامدانەوەیەکە لە تۆوە.

هــەر یــەك شــەفیعێش پــەی وێش ئـاوەردەن
مــن خـــەجاڵەتــی وێم شــەفیع کـەردەن[١]

یـــەکـــێ جـــە دۆســـان بـــەو زام نـــۆوە
ســـەر نـــیان وە خـــاك ئـــاسانەی تـــۆوە[٢]

مـــیهمان غـــــەریو کـــــەرەمسەرای تـــۆن
مـــوحتاج وە رێزەی سـفرەی رجـای تـۆن[٣]

درێغـــــی مـــەکــەر، ئـــامان ســـەد ئـــامان
مـــەفەرما مـــیهمان بـــێ تـــۆشـــە ئـــامان[٤]

یــا خـــەلیل، دەخــیل کــێ عـادەت کـەردەن
تــۆشـــە وە دەرگـــای کـــەریمان بـەردەن؟[٥]

[٣]

کزەی چزەی

کـــزەی چـــزەی زام گـــرپەی گـــڕەی دڵ
داخ دووری دۆس دوور کـــەفتە مـــەنزڵ[٦]

شـــــەرارەی ئـــــاهیر دڵەی پـــڕ دەردم
تـەپو دووی دووکـەڵ هـەناسەی سـەردم[٧]

---

(١) شەفیع: تکاکار.

(٢) واتە: یەکێ لە دۆستەکانمان بە زامی تازەوە لە سەر خاکی بەر دەرگـای تۆ سـەری داناوە.

(٣) غەریو: غەریب. رێزە: وردەنان. واتە: میوانێکـی غـەریبە لە دیـوەخانی بـە دەس‌و دەهەندەی تۆدا، وە موحتاجی وردەنانی سەر سفرەی تکا کردنی تۆیە بۆی.

(٤) مەفەرما: مەفەرموو. ئامان: هاتووە. (٥) تۆشە: توێشوو. بەردەن: بردن.

[٣]

(٦) دوور کەفتە مەنزل: ماڵ دوور کەوتووە.

(٧) ئاهیر: ئاگر. تەپو دوو: بەرز بوونەوە. مەبەسی هاوار کردنە لە دەستی ئەمانە.

جـە شـەرارەی نـار دڵەی پـڕ جـە خـەم
سۆچیا تـەمام هـەر هـەفت پـەردەی چـەم[(١)]

بـۆی کـزەی کـەباب سـۆز سـینەی ڕێش
قـرچـەی بـرێشـتەی جـەرگ جـەفاکـێش[(٢)]

جـۆش سـەماوەر دیگ دڵەی تـەنگ
لوولەی فـوارەی فـرمێسك سـەد ڕەنگ[(٣)]

واژاوش چـون تـاف ریشـەی هـەستیم بـەرد
ریشـەی کـۆتـەرەی جـەرگم بـەراوەرد[(٤)]

دڵ جـە دەروونـدا کـەردەن وە بـوریان
وە مـەرگت قـەسەم تـاسەی تـۆم کـریان[(٥)]

[۴]

کام حاڵەت

کـام حـاڵەت بـاروون وە سـەر خـامەدا
تەن چون تای "نـەی"ەن نـە تـۆی جـامەدا[(٦)]

(١) سۆچیا: سووتا. هەفت پەردەی چەم: حەوت پەردەی چاو، زانایانی پزیشکی کۆن ئەڵێن چاو حەوت پەردەی هەیە.

(٢) برێشتە: برژاو. واتە: قرچەی جەرگی جەفاکێشی برژاو.

(٣) دیگ: مەنجەڵ. واتە: هاتنەکوڵی مەنجەڵی دڵەی تەنگم وەك سەماوەر...

(٤) واژاو: ئاوی سەرکردووی گوێ حەوز. هەستی: بوون. بەراوەرد: دەری هێنا.

(٥) بوریان: بوریانی، قاورمە. تاسە: بیرو ئیشتیاق. کریان: کراوە.

[۴]

(٦) باروون: بێنم. نەی: دەزوو. واتە: باسی کام حاڵی ناخۆشم بێنم بەسەر نووکی قەڵەمداو بینووسم؟ لەشم لە ناو جلەکانما وەك تاڵە دەزووی لەڕو لاواز بووە.

پــێچــیان بــێ جــان ڕەمــەق ڕەمــیدەم
ســەرگەردان نــە گــێج بــەحرەین دیـدەم(١)

ئــەر ڕەقــیب چـون خـەس نـەیۆ وە دیـدەم
پــێم وەشـەن گـێجـاو گـێج دەریـای خـەم(٢)

[٥]

کۆڕپە ئەگریجان

کــۆڕپــە ئــەگــریجان تــووك تــاوس تــار
ســەوزە کــڵافــان چــون ڕشـتەی زەنـار(٣)

پــــەخش بــیەن وە بــان قــورس قــەمەردا
گــا وە ڕووی مــیحراو، گـا وە حـەجەردا(٤)

---

(١) پێچیان: پێچراوە. جان: گیان: ڕەمەق: دواهەناسە. ڕەمیدە: هەڵاتوو. واتە: لەشم وەك تاڵی دەزوو پێچراوەتەوەو نیوەگیانێکم بوو ئەویش هـەڵات، وا ئـێستا لە گـێژی دەلیـای فرمێسکی چاوەکانما سەرگەردان بووم.
(٢) خەس: پڵو پووش. واتە: لەگەڵ ئەوەشا ئەگەر بەدکار وەك پڵو پووشی سەر دەلیا، نەکەوێتە بەر چاوم، پێم خۆشە هەر لە گێژاوی دەلیای خەما سووڕ بخۆم.

[٥]

(٣) تار: ڕەنگ. ڕشتە : هۆنراوە. زەنار: پشتێنێکی تایبەتە بۆ مەسیحی‌یەکان بەستوویانە بە پشت. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٤) قەمەر: مانگ، مەبەس ڕووی یارە. میحراو: میحراب، مەبەس برۆی یارە. حـەجەر: «حـجرالاسـود»، بـەردێکـە لە دیـواری کـەعبەدا لە ئـەنجامی مـاچ کـردنی زۆردا ڕەش بووەتەوە، مەبەس لێی خاڵی ڕەشی ڕووی یارە. واتە: مووی ئەگریجە تازە ڕواوەکانی یار کە وەك پەڕی تاوس بە هەزار ڕەنگ ئەدرەوشێتـەوەو لەکـڵافـەی لوول دراوی سـەوزو زەناری هۆنراوە ئەچێ، بە سەر تۆپی ڕووی خڕو جوانیا بڵاو بووەتەوە، وە تاوێك بە سەر برۆیا ئەکەوێ و تاوێکی تر بەسەر خاڵی ڕەشی ڕوویا.

هـەر لادێ سـەد جـار دڵەی پـڕ جـە دەرد
بـەو زەنـارەوە تـەوافش مـەکـەرد[١]

(١) واتە: دڵەی دەردەدارم هەر تاوێ سەد جار ئەچوو بۆ تەوافی ئەو ئەگریجانە هەرچەند وەك زەناری ملی ئاگر پەرست وابوو.

تیپی گاف

[١]

گەرد ئالوودەن[١]

گـــــەردئالوودەن دەور مـــــەزار لەیـــلێ
ئـــــاوپاشیو مــــاڵاش لازمـــەن خـــەیلێ[٢]

خـــــادمی تـــوربەت نـــــازك ئـــەندامـــان
پـــەی دیـدەو مـوژگان مـەعدوومی ئـامان[٣]

ئـــاوپاشی، رەویـــەی دیـــدەی نـــم دیـــدەم
مــــاڵاش، وەزیـــفەی مـــوژەی نـــمیدەم[٤]

گـــەردێ نـــیێ وە رووی یـــانەی نـــۆشـــەدا
یـا خـەوشێ وە حـەوش عـەنبەر بـۆشـەدا[٥]

پــــاس نـــازکی لەیـــل یـــاگـــەی ویشـــەن
جـــای مـــوشاهەدەی قـــەیس دڵ ریشـــەن[٦]

---

[١]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خێزانیدا وتووە.

(٢) گەردئالوودە: تۆزاوی. مەزار: زیارەتگا، گۆڕ. ئاوپاشی: ئاوڕشێن. واتە: دەورو پشتی قەبری لەیل تۆزاوی‌یە، زۆر پێویستە ئاوڕشێن بکرێو گسك بدرێ.

(٣) توربەت: خاك، قەبر. موژگان: برژانگەکان. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(٤) نمیدە: چەماوە. واتە: خزمەت کردنی قـەبری یـاران جـوان چـاك، بـۆ چـاوو بـرۆی مەعدوومی هاتووە، چاوی فرمێسکاویم ئاوڕشێنی بکاو برژانگی چەماوەم گسکی بداو بیماڵێ.

(٥) نیێ: نەیەت. خەوش: پلو پووش. واتە: بۆ ئەوەی تۆز نەنیشێتە سەر ماڵی تازەی، وە حەوشی بۆن خۆشی خەوشو خاڵی تیا کۆ نەبێتەوە.

(٦) واتە: باسی ناسکیو نازاری لەیل شتێکە لە جێی خۆیایەتی، چونکە جێگـای چـاو پێ‌کەوتنی مەجنوونی دڵ بریندارە. ئەش‌گونجێ «نازکی» نەبێ «نازگەی»بێ، واتە: پاسی جێگەی نازەکەی لەیل...تاد.

بـەڵ بـاڵای ئـاڵاش وە سـەد خـەم‌و چـەم
باز وینوون بێ خەم وەی چەم یا ئەو چـەم(١)

مـەعدووم تـاو یـاو دووری زۆر ئـاوەرد
تـاویاو بـینای قسـەی پـەشێو کـەرد(٢)

مـاخۆلیـای یـاو ئـینە خـدێشـەن
وەرنـە ئـەی خـەیاڵ پـەرێشـان چـێشـەن(٣)

فـەسڵ وەسـڵ بـەزم خـاسەی نـەدیمان
خـاوێ بـی ویـەرد، دیـمان نـە دیـمان(٤)

بـەتاڵەن هـەوای دۆس کـۆچ کـەردە
مـەحاڵەن ئـامای عـومر ویـەردە(٥)

بـنیش نـە گـێجـاو دەریـای بـێ پـەیدا
نـە گـۆشـەی حـوجرەی سـەفینەی مـەیدا(٦)

---

(١) ئاڵا: جوان‌و رازاوە. خەم‌و چەم: لار بوونەوەو چەمینەوە. واتە: بـەڵکـو دیسـانەوە یـا بەچاوی وە یا بە چاوی دڵ، بە سەد سەر دانەواندن‌و چەمینەوەوە باڵای رازاوەی جوانی یار ببینم.

(٢) یاو: تای تێ‌و لەرز. تاویاوە: توایەوە. واتە: مـەعدوومی تـاوی تـێ زۆری بـۆ هـێناو توایەوەو دەسی کرد بە قسەی بێ رێ‌و جێ.

(٣) ماخولیا: نەخۆشی‌یەکە هەر کەس تووشی ببێ لە هیچ شوێنێ ئوقرە ناگرێ، مەبەس سەر لێ شێوانە. خدی: خوو. واتە: سەر لێ شێوانی نەخۆشی تا ئەمە خوویەتی قسە بە پیاو ئەبزرکێنێ، ئەگینا لەم قسە بێ‌جێ‌یانەم چیە؟

(٤) فەسل: سەردەم. نەدیمان: هاورێ‌یانی رابواردن. خاو: خەو. واتە: رۆژانـی گـەیشتن بەکۆڕی ئاهەنگی برادەران خەوێ بوو بەسەر چوو، دیمان‌و نەمان‌دی.

(٥) هەوا: ئارەزوو. ئاما: گەڕانەوە. واتە: خەیاڵێکی پـووچە ئـینسان ئـارەزووی دۆسـتی کۆچ کردوو بکا، وە مەحاڵە تازە عومری بەسەرچوو بگەڕێتەوە.

(٦) بنیش: دانیشە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

ڕووت ڕووت ئەو جیلوەی ستارە کەر ڕاس
با خودا وە «اخلاص»، ناخودا مەناس(١)

تا باد مراد نە پێوارەوە
کەی بدۆت ئاخر ئەو کەنارەوە(٢)

[٢]

گۆشەی ئاتەش خان(٣)

گۆشەی ئاتەش خان دڵەی پڕ جە ئێش
پزیسکەی داخان ئایر وەردا تێش(٤)

دوود مەاردومان دوود نە فەرقم بەرد
هەوای کەڵڕەمان خۆ پامالم کەرد(٥)

---

(١) ڕووت «ی یەکەم» ڕووی خۆت. ڕووت «ی دووەم» بە تەنها. ستارە: ئەستێرە. ناخودا: کەشتی‌یەوان.

(٢) پێوار: وشکانی. بدۆت: بتدا. واتە: تازە ئیتر لە سووچێکی ژووری کەشتی سەرخۆشی‌دا دانیشە لە ناو گێژاوی دەلیای بێ بنی قەزاو قەدەری خوادا، وە ڕووت تەنها بکەرە تیشکی ئەستێرەی ئاسمان کە بریتی‌یە لە شوکرانە بژێری خوا بۆ ئەوەی ڕێ دەر کەی، وە لەگەڵ خوای خۆتا دڵ پاك بەو کەشتی‌یەوان مەناسە، تا بزانین کەی بای بە هیوا گەیشتن لە وشکانەوە هەڵئەکاو کەشتی‌یەکەت ئەخاتە گەڕو ئەتداتە قەراخ ئاوو ڕزگارت ئەکا لەو دەردو بەڵایە.

[٢]

(٣) مەولەوی ئەم غەزەلەی لە وەرامی دۆستێکیا نووسیوە کە دەعوەتی مەولەوی کردبوو لەگەڵی بڕوا بۆ ڕاو.

(٤) ئاتەش‌خان: ئاگردان.داخ: شاخ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٥) دوو: دووکەڵ. فەرق: کەللە سەر. واتە: پزیسکی شاخەکان ئاگری بەردایە سووچی ئاگردانی دڵم، وە دووکەڵی تفەنگە ماردومەکان دووکەڵی لە کەللەی سەرم دەرکردو کردی بە تۆز، وە ئارەزووی ڕەوگەکەڵەکان بە یەگجاری تەفرو توونای کردم.

پـــێچ مـــدەو چـــەنی زامـــان کـــاری
نـــە پـــای ئـــامام هـــەن نـــە رســتگاری[١]

فەڵەك کـەی بـەرشوون بـێ خـەم نـە دەسـتت
چێشم کـەرد، کـەی بـیم وە بـاوە کـوشتت[٢]

ئەر چون غەمزەی دۆس پـڕ جـە ئـێش و دەرد
چون فرسەت بازان پێش دەستی‌یەش کـەرد[٣]

ســـارێش مـــبۆ زام دووری تـــۆ کـــەردە
مـەکـەرمێ سـەیران چـەن وەخت ویـەردە[۴]

وەر فـــرسەت نـــەدا فـــەڵەك وێنـــەی وێش
تـۆ سـڵامـەت بـی ئـەر مـن نـەبوو چـێش[۵]

---

(١) واتە: بە دەم زامی کاریگەرەوە تل ئەخۆم، وە نە پێی هاتنم هەیە بێم بۆ لاتان، وە نە بە مردن رزگار ئەبم لە مەینەت.

(٢) بەرشوون: دەرچم. واتە: فەڵەك کەی بێخەم لە دەستت دەرچم، من چیم کرد وا ئەوەندە لەگەڵم خراپ بووی ئەڵێی باوکتم کوشتووە.

(٣) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(۴) مەکەرمێ: ئەکەین. واتە: ئەگەر هاتوو فەڵەکی ستەمکار، بە چەشنی غەمزەی دۆستی پڕ لە ئێش و دەرد کە جار جار بەزەیی بە دڵدارا دێتەوە، جارێ لە جاران وەك هەڵباز دەس پێشخەری‌یەکی کرد و پێش ئەوەی من رزگار ببم ئەو رزگاری کردم، ئەوکاتە زامی دووری تۆ سارێش ئەبێ و لە جیاتی ئەو هەموو ماوە بە سەرچووە سەیران ئەکەین و رائەبوێرین.

(۵) واتە: وە ئەگەر بە عادەکەی خۆی مۆڵەتی نەدام، گوێ مەدەرێ خۆت سلامەت بی برۆ بۆ راوی خۆت قەیدی چیە با منت لەگەڵ نەبم.

[٣]

گوم بی(١)

گـــوم بـی چـون خـورشید ئـەو نـە پـڕتـەودا
گـــوم بـی ئـەهل عـیلم نـە شـۆڵەی ئـەودا(٢)

نـــار مـــەکـــەرد وە ســـەر دڵ ســـازانـــەدا
نـــادر بـــی جـــە نـــاو هـــام رازانـــەدا(٣)

بـنویس وە هــوروناو دڵ نـە پـەڕەی جـەرگ:
«نـادر شـێخ عـلی» پـەی تـەئریخ مـەرگ(٤)

[٤]

گێج ئاڵانی

گـــێج ئـــاڵانـــی هـــا بـــە دۆشـــەوە
وە قـــولاب چـــەنگ ئـــاهێر نـــۆشـــەوە(٥)

---

[٣]

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی لە لاواندنەوەو مێژووی وەفاتی شێخ عەلی تەوێڵەیی‌دا وتووەکە خەلیفەی شێخ عوسمان «سراج‌الدین»ﷺ بووە.

(٢) واتە: شێخ عەلی وەك خۆر گوم بوو لە تیشکی خۆیا، وە ئەهلی عیلمیش، کە وەك ئەستێرە وان لە تاریکی گومڕایی‌دا، لەشەقی ڕۆژی ئەوا گوم بوون.

(٣) نار: ئاگر. نادر: نایاب. واتە: ئاگری بەردایە دڵی ئەو پیاوانەی خواکە دڵی خەڵك ڕێك ئەخەن، وە لە ناو هاوڕێ‌یان‌دا هاوتای نەبوو.

(٤) واتە: لە مێژووی مردنیا بە خوێناوی دڵ لە پەڕەی جەرگم بنووسە «نادر شێخ علی» کە بە پیتی ئەبجەد ئەکاتە ١٢٧٥.

[٤]

(٥) گێج ئاڵانی: ماری لە خۆ ئاڵاوی سڕ. دوش: کۆڵ، سەرشان. چەنگ: لار. واتە: یـار قژێکی وەك ماری لە خۆ ئاڵاوی سڕی پێوەیە بـە سـەر شـانیا بـڵاوی کـردووەتەوە، بـە داوێنێکی لوولی واوە ئاگر بەر ئەداتە دڵی دۆست وەك قولاپی چەماوە لە ئاگرا سوورەوەکراو.

دوو ئـــەبرۆی ســـیای مـــژان چـــڕیــدە
نـــە رای بـــەندەگـــیش قـــەترانـــی دیـــدە(١)

[٥]

گەرمی کورەی(٢)

گەرمی کـورەی مـەیل قـەیس چـۆڵ گـەردەن
تـــەئسیر نـــە تـــۆی دڵ لەیـــلیٚ ئـاوەردەن(٣)

بـــەڵ نـــە تـــاو رەقـیب وە دەرد مـەشهوورەن
وەرنـە دەردو لەیـل هـەی نـە یـەك دوورەن(٤)

---

(١) چریدە: چڕو پڕ. قەترانی: رەش. واتە: دوو برۆی رەشـی ئـەو یـارە بـرژانگ پـڕە لە رەشیدا گەیشتوونەتە رادەیەك چاوە قەترانی‌یەکانی بوون بە خزمەتکاریان.

[٥]

(٢) جارێکیان لەیلێی خوشکی ئەحمەد پرێسی نەخۆش ئەبێ، کاکیشی بەو بۆنەوە ئەم دوو شیعرە ئەڵێ:

لەیـــلی شیفای زام مـەجنوون بـەختانەن   شـــیرینش دەوای فـــەرهاد رەخـــتانەن
حەیف نیەن فەڵەك چەواشەی چەپگەرد   شـــیفا وە ئـــازار، دەوایـــی وە دەرد؟

واتە: لەیلێ شیفایە بۆ زامی ئەوانەی بەختیان وەك بەختی مەجنوون وایەو عاشقی بوون، وە شیرینی‌یەکەی دەرمانە بۆ ئەوانەی چەرخیان وەك فەرهاد بۆ رێ کەوتووە. جا توخوا هەی گەردوونی سەرلاری چەپگەرد حەیف نیە شیفا تووشی ئازارو دەرمان تووشی دەرد بکەی؟

مەولەویش بۆ وەرامی دانەوەی شیعرەکان ئەحمەد ئەم دوو شیعرە ئەڵێ:

(٣) واتە: گەرمی کوورەی مەجنوونی چـۆڵ‌گـەردە، کـاری کـردووتە سـەر دڵی لەیـلێ و نەخۆشی خستووە، ئەگینا لە خۆیا نەخۆشی نیە.

(٤) واتە: بەڵکو لە تاو بەدکار وا ناوبانگی نەخۆش کەوتنی دەرچووە، ئەگینا دەردو لەیل لە یەك دوورن.

[٦]

گۆشەی سیاماڵ(١)

گــــۆشـــــەی ســــیاماڵ هـــۆرداو دیــاوە
چــون مــانگ نـە گـۆشـەی هـەور سیاوە(٢)

بــــە خـــودا قـــەسەم پـاسەم ئـومێدەن
«حُــورٌ مَــقْصُوراتٌ فِــی اَلْـخِیام» ئـێدەن(٣)

••••••••

[٧]

گەر زەڕەی

گـــەر زەڕەی شــــعوور هـــەیە پـێتـەوە
کـــە وتـــیان خـــودا ئــــەبڕێتـــەوە(٤)

••••••••

---

[٦]

(١) مەولەوی جارێکیان ئەڕوا بۆ دیدەنی مەحمود پاشای جاف، کە ئەگاتە بەرەوە خانمێکی جوان لای دەوارەکە بەرز ئەکاتەوە سەیرێکی مەولەوی و هاوڕێکانی ئەکا، مەولەویش کە ئەمە ئەبینێ ئەم دوو شیعرە ئەڵێ:

(٢) سیاماڵ: رەشماڵ، دەوار. هۆردا: هەڵدایەوە. دیاوە: روانی. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٣) پاسەم: وەهام. واتە: گۆشەی دەوارەکەی هەڵدایەوەو وەك مانگ لە سووچی پەڵە هەوری رەشەوە دەرکەوێ، روانی، قەسەم بە خوا هیوام وایە خوا ئەمەی مەبەس بووبێ کە لە قورئانا تەعریفی حۆرییەکانی بەهەشتی کردووەو فەرموویەتی ﴿حُورٌ مَقْصُوراتٌ فِي الْخِيامِ﴾. یەعنی: بەهەشتییەکان چەند حۆرییەکیان هەیە هەمیشە لە ناو خێوەتانو هەرگیز لێی دەرناچن.

[٧]

(٤) واتە: ئەگەر تۆسقاڵێ هەستو تێگەیشتنت پێوە بێ، لەکاری خوادا قسە ناکەی چونکە وتیان خوا ئیتر هیچی تیا نامێنێو ئەبێ ئادەمیزاد پێی رەزامەندبێ.

تیپی لام

[١]

لوای بینایی(١)

لوای بـــــینایی دیــــدەی دەروێشــــان
ئــاسان کـەرد جـە لام مـوسیبەت کـێشـان(٢)

خــەم، خــەفەت، مـەینەت، هـەناسان سـەرد
هــەر کــام مــەیۆ ،بـۆ، سـەفاییش ئـاوەرد(٣)

ئـــەر کـــەفتەو مـــەحشەر دیـــن جـــەماڵت
وەر نـــمەدۆ دڵ دامـــــنەی خـــــەیاڵت(٤)

نـــاپەیدای تـــەوەن دوور بـــێ سـەفەرەن
سـەفەر بـێ لەشکـر، لەشکـر بـێ سـەرەن(٥)

مــەیدان نــە دیــدەی ســوپایی تــارەن
شــۆڵەی تــاس کــڵاو تــۆ نــە پــێوارەن(٦)

---

[١]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە لاواندنەوەی قادر بەگی کەیخەسرەو بەگی جافا وتووەکە بەگوللەی وێڵ کوژراوە.

(٢) لوا: رۆیشتن. واتە: رۆیشتن و مردنی قادر بەگ کە بینایی دیدەی هەژاران بوو، هەموو دەردو مەینەتێکی لا ئاسان کردم، چونکە لە هەموویان سەخت‌تر بوو.

(٣) مەیۆ: دێت. بۆ: بێت. واتە: ئیتر لەمەو پاش خەم و خەفەت و مەینەت و هەناسە سارد هەکامێکیان دێت بێت ترسم لێی نیە.

(٤) کەفتەو: کەوتەوە. دین: دیتن وەر نمەدۆ: بەرنادا. واتـە: هـەرچـەند چـاو پـێکـەوتنی جوانیت کەوتەوە ئەو دنیا، بەڵام دڵم داوێنەی بیر لێ کردنەوەت بەرنادا.

(٥) ناپەیدا: دیارنەبوو. تەوەن: بەرد. واتـە: ئـەو کـەسەی کـە دیـار نیەو کـەوتووەتە ژێر بەردی ئەلحەد، بە بێ ئەوە چووبێ بۆ سەفەر دوور کەوتووەتەوە لێمان، وە بـێ لەشکـر سەفەری کردووەو لەشکرەکەی بێ سەفەر ماوەتەوە.

(٦) تار: تاریك. شۆڵە: شوعلە، تیشك. تاس‌کڵاو: کڵاوی ئاسنین کە لە جەنگا ئەکـرێتـە سەر. واتە: لەبەر ئەوەکە تاس‌کڵاوەکەی تۆ کەوتووەتە ژێر خاك و دیار نیە تـا دنـیا روون بکاتەوە، مەیدانی جەنگ لە رووی لەشکرا تاریك بووە.

تـــا فــەڵەك مـــەودای نـــەی تـــۆ شـــاردەوە
داوودی رەواج پـــــــــەیدا كـــــــــەردەوە[١]

تـــــا شــــــێر بــــەیداخ تـــۆ ئـــاما وە بـــەر
نە گۆشـەی بـێشـەی نـەی فـەوج لەشكـەر[٢]

دلێران «یـــــا شــــــێر ئـــــامان» مـــــوانـــــان
شــێران وێنــەی شــێر بــەیداخ مــنمانان[٣]

ئـــیسە عـــــام كــــــەردەن مـــەرگت دلێری
شـــێر بــــەیداخـــان مـــنمانان شـــێری[٤]

وەهـــار نـــەوگوڵان نـــە تـــۆی خـــاك بـــەر كـــەرد
جە بەدبەختی من تـۆ وە تـۆی خـاك بـەرد[٥]

---

(١) مەودا: تیژی. نەی: رم. داوودی: جۆرێكی بە نرخی كراسی زرێیە. واتە: تا مابوری رمی تیژت هەموو كراسێكی زرێی ئەسمی، لە بەر ئەوەی لیباسی زرێ كەڵكی هیچی نەئەگرت‌وكەس نەی ئەكڕی، بەڵام هەركە تۆ نەمایت‌و رمە تیژەكەت نەما لە ناوا، كراسی زرێی داوودی رەواجی پەیدا كردەوە.

(٢) شێر بەیداخ: ئیشارەتە بۆ ئەوەكە جاران ئاڵای جافەكان وێنەی شێرێكی پێوە بـووە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێكەوە دێ.

(٣) موانان: ئەخوێنن. منمانا: ئەنوێنن. واتە: تا لە سووچی دارستانێ كۆمەڵە رمـی تـیپی لەشكرەكەتەوە شێری بەیداخەكەت دەرئەكەوت، قارەمانان هەموو «ئامان هەی شێر» یان بوو، وە سەریان بۆ دائەناواندی، وە وەك وێنەی شێری سەر بەیداخەكە بێ گیان‌و هیچ لێ نەهاتوو بوون.

(٤) واتە: كەچی ئێستا مردنی تۆ ئازایی بڵاو كردووەتەوەو شێری سەر بەیداخـەكـان لە وێنەیەكی رووت بەولاوە نین، خۆیان بە شێری راستەقینە ئەزانن.

(٥) واتە: بەهار گوڵی نوێی لە ناو خاك هێنـایە دەرەوە، كـەچی لە بـەدبەختی مـنا تـۆی خستە ناو خاك كە گوڵی منی. لەم شیعرەوە وا دیارەكە قادر بەگ لە بەهارا كوژراوە.

وادەی خـــاو نـــیەن، وادەی شکـــارەن
دەشتەکەی پـای هـەرد «شـاکـەل» دیـارەن[١]

بـــەو هـــیلال نـــاڵ کـــومەیت خـــۆش دەو
مـــانگ شـادیو زەوق هـەردان بکـەر نـەو[٢]

حـــەلق جـــەیرانـــان تـــەشنەگـــی بـیٚ شـۆن
ئـــینتیزار ئـــاو ســـاف تـــیٚغ تـۆن[٣]

تـــاریك بـــی شـــەوگار شـــەو زیـــندەداران
گـــیریا تـــەمام بـــەدر روخســـاران[٤]

شـــێویـــا یـــانەی دەروون پـــڕ خـــاران
کـــنیا دەســـتەی زوڵف شـــیرین نـــیگاران[٥]

ســـیاماڵ مـــاتەم، ســـەر کـــۆمـــار دڵ تـەنگ
تـــەڵەبـــە پـــەشێو، مـــەدرەسە بـــیٚ دەنگ[٦]

---

(١) شاکەل: دێیەکە لە ناوچەی شیروانە لە قەزای «کفری». واتە: وادەی خەوی مەرگ نیە، وەختی راوە، هەستە دەشتی داوێنی هەردەکان شاکەل دیارەکە جێگای راوتە.

(٢) کومەیت: ئەسپی کوێت. خۆشدەو: باش غارکەر. نەو: نوێ. واتە: هەستە سوار بە بچۆ بۆ راو، وە بە نەخشی ناڵی ئەسپەکوێتە خۆش غارەکەت کە لە مانگی یـەك شـەوە ئەچێ، هەردەکان نیشانە بکەو، مانگی شادیو زەوقیان تازەکەرەوە.

(٣) حەلق: قوڕگ. جەیران: ئـاسك. تـەشەنەگـی: تـینوویەتی. واتـە: تـینوویەتی قـوڕگی ئاسکەکان لە رادە دەرچووە، چاوەڕوانی ئاوی سافی تێغی تۆن کە بـدەی لە گـەردنیانو خوێنیان بڕێژیو قوڕگیان تەڕ ببێ.

(٤) شەو زیندەداران: ئەوانەی شەونشینی ئەکەن. بەدر: مانگی چواردە. واتە: بـە هـۆی مەرگتەوە شەوی شەونشینی کەران تاریك بوو، چونکە تۆ مایەی رووناکی شـەویان بووی وە تۆیش نەمای، وە بە تەوای مانگی چواردەی رووی نازداران گیرا.

(٥) کنیا: هەڵکەنرا. واتە: خانووی ئەو دۆستانەی کە بۆ تـۆ پـڕە لە دەرك وێران بـوو، وە نازداران لە بەر مردنی تۆ ئەوەندە گریان چەپکی زوڵفی خۆیانیان لە بن هەڵکێشا.

(٦) سەرکۆمار: سەرۆکی هۆز. واتە: بە هۆی مـەرگی تـۆوە نـاو دەوارەکـان تـەعزیەیەو سەرۆك هۆزەکان خەفەتبارنو فەقێکان پەشێونو حوجرەکانیان دەنگی خوێندنی لێوە نایەت.

هـــیچ دیـــار نـــیەن کـەست جـــەویر بـــۆ
مشـــیۆ گـــەرمیان خـــاکش دڵگـــیر بـــۆ(١)

هەر ساڵێ چـەند وەخت سـەر هـەرد لەیـلاخ
وە بۆی هام دەمیت دەمـاخ مـەکـەرد چـاخ(٢)

دڵەی گـــەرمیان نـــەو چـــەند وەخـــتەدا
مـــەسۆچـــیا وە جـۆش دووری سـەختەدا(٣)

ئـــاخر گـــەرمیان ســـارێش کـــەرد زامت
بـــی وە هـــامدەمت تـــا رۆی قـــیامت(٤)

دەرد گـــــــەرمیان وە ئـــــــێلاخ یـــاوا
گـــــەرمیان وە حـــــاڵ ئـــێلاخ دڵ تـــاوا(٥)

مـــەرگ بـێ وادەت عـەجەب رەنگـێ رەشت
شین وست ئەو دنیا، شـادی ئـەو بـەهەشت(٦)

دنـــــیا شـــــینشەن نـــیەنی تـــێش‌دا
بـــەهەشت شـــادیشەن مـــەگـــێڵی پـێش‌دا(٧)

---

(١) مشیۆ: ئەشێ. واتـە: لەوە نـاچی کـەست لە بـیر بـێ‌و نـیازت هـەبێ سـەرکەوی بـۆ کوێستان، وا دیارە ئەمساڵ گەرمیان خاکی دڵگیرە بۆیە وا بە جێی ناهێڵیت.
(٢) چاخ: قەڵەو. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٣) نەو: لەو. مەسۆچیا: ئەسووتا. واتە: سەر هەردی کوێستانەکـان هـەر سـاڵی چـەند مانگێك دەماخی خۆیان بە هاورێیەتی تۆ قەڵەو ئەکردەوە، وە لەو چەند مانگەدا لە تاو جۆشی سەختی دووری تۆ ئاگری تێ بەر ئەبوو، وە ئەسووتا.
(٤) قیام: زیندوو بوونەوە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٥) تاوا: توایەوە. واتە: ئاخری گەرمیان زامی دووریتی سارێژ کردو گرتیتیە لای خۆی تا رۆژی قیامەت، کوێستانیش تووشی دەردەکەی جارانـی گـەرمیان بـووە، وە ئـەوەندەی بەزەیی بەکوێستانا هاتەوە دڵی توایەوە بۆی.
(٦) وست: خست. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٧) نیەنی: نیت. مەگێڵی: ئەگەڕێیت. واتە: مەرگی ناوەختت رەنگێکی سـەیری رشت،

نـــازاران پـــڕ داخ تـــۆ تـــەشریفت بـــەرد
حـــووران وە پـــەرداخ تـــۆ تـــەشریفت بـــەرد[١]

هـــەر یـــەند رۆ رۆم کـــەرد رۆم نـــەبڕیـــاوە
ئـــای رۆم بـــڕیـــاوە، رۆم نـــە بـــڕیـــاوە[٢]

تـــاکـــەی چـــەنی شـــین رۆ وە ســـەر بـــەروون
بـــا وە ســـــۆز دڵ دۆعـــــایێ کـــەروون[٣]

ئـــەر ئـــێمـــە مـــەحرووم دیـــنت بیم یـــەکســـەر
تـــۆ شـــاد بـــی وە دیـــن خـــوداو پـــەیغەمبەر[٤]

[٢]

لوقمەکەی ماساو[٥]

لوقـــمەکـــەی مـــاساو قـــووڵ دەریـــای مـــەیل
لوخت ســـای کـــۆڵەی ســـارای دەرد لەیـــل[٦]

☞

شینی خستە دنیاو بەهەشتی پڕ کرد لە خۆشی. ئێستا دنیا شین‌و زاری‌یەتی چونکە تۆی تیا نیت، بەهەشتیش شادی‌یەتی چونکە تۆی پیا ئەگەڕێت.

(١) واتە: جوانان دڵیان پڕە لە داخ‌و خەفەت، حۆری‌یەکانیش خۆیان رازاندووەتەوە، چونکە تۆ ئەم دنیات بەجێ هێشت‌و چووی بۆ بەهەشت.

(٢) رۆ «ی یەکەم‌و سێهەم»: رۆ رۆ. رۆ «ی دوهەم»: رۆژ. واتە: ئەوەندە رۆ رۆم کرد رۆژم دوایی هات، کەچی رۆ رۆم هەر نەبڕایەوە.

(٣) کەروون: بکەم. واتە: تا کەی رۆژم بە شین کردنەوە بەرمەسەر، با بە سۆزی دڵەوە دوعایەك بکەم. دوعاکە لە شیعری پاشەوەدا دێت.

(٤) بیم: بووین. واتە: هەرچەند ئێمە تێکڕا لە دیتنت بێ‌بەش بووین، قەیدی نیە، خوا بکا تۆ شاد ببی بە خزمەت گەیشتنی پێغەمبەرﷺ.

[٢]

(٥) مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی لە وەڵامی «یونس» ناوێکی ئاشنایا وتووە.

(٦) ماساو: ماسی. لوخت: رووت‌و قووت. کۆڵە: کوولەکە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

یــــاوا پــێم نــامەی وەش تــەحریرەکــەت
ئینشای دەروون ســۆز پڕ تــەئسیرەکــەت(١)

حـــــاسڵش نـــــەبۆ فــــەرامــــۆشــــیمان
وادەی بــــــەزم گــــەرم بــــادە نــۆشــیمان(٢)

چـــــەنی هـــام فـــەردگەرد جـــیایی شـــیەن
مـــن و تـــۆ جـــە بـــەین مـــن و تـــۆ نـــیەن(٣)

ســــاقی جـــام وە دەم ئـــەی یـــەك مـــەڕێزۆ
نـــەشئەی مـــەی نـــە دڵ ئـــەو یـــەك مـــەخێزۆ(٤)

بەڵ نەی تەن ئـەی گـیان تـۆنـی کـەری عـەزم
مەی نۆشـیو، جـەستەی مـن زەمـین بـەزم(٥)

---

(١) واتە: ئەی پارووی دەمی ماسی ناو دەلیای قووڵی خۆشەویستی، وە ئەی بە رووت و قووت داکەوتوو لە سێبەری دارکوولەکەی چەشتنی دەردو مەینەتی لەیل دا. مەولەوی لە شیعری یەکەمدا ئیشارەتی بۆ حیکایەتەکەی حەزرەتی «یونس» کرد کە قەومەکەی فڕێیان دایە ناو دەلیاو ماسی قووتی داو پاشان هەڵی هێنایەوەو فڕێی دایە گوێ ئاو، ئەویش بە رووتی لە سێبەری دارکوولەکەیەکا لێی راکشا.
(٢) حاسڵ: پوختە. واتە: پوختەی نامەکەت ئەوەبوو لەکاتی ئاهەنگی گەرمی مەی خواردنەوەدا لە بیرت نەچین. مەولەوی لە شیعرەکانی لە مەو پاش دا وەرامی قسەکانی ئەو ئەداتەوە.
(٣) شیەن: نەماوە. واتە: لەگەڵ هاوڕێیەکی وەکو تۆ دا تۆزی جیایی نەماوە، وە لە نێوانی من و تۆدا من -من و تو- تۆ نیە.
(٤) مەڕێزۆ: دائەکا. مەخێزۆ: هەڵئەستێ. واتە: من و تۆ ئەوەندە یەکین، مەیگێڕ مەی ئەکاتە دەمی یەکێکمان، ئەوی ترمان نەشەی خواردنەوەی لە دڵی بەرز ئەبێتەوە.
(٥) واتە: گیانەکەم بەڵکو تۆی لە لەشی منا نیازی مەی خواردنەوە ئەکەیت، وە لاشەی من جێگای ئاهەنگی خواردنەوەیە.

چون کەوت ئەو دەورەی پیاڵەی بێ گەرد
نە رووی ئەی زەمین نەقش ئەی چەند فەرد:(١)

بەزمەن، یاران مەست، بادەی باقی یەن
مەعدووم ئەرزەکەی بەزم ساقی یەن(٢)

یا بالاّی ساقی وەی لادا خەمێ
یا جام جەو باقی پەی زەمین نمێ(٣)

[٣]

لە سەدای نەبات(٤)

لە سەدای «نەبات» لە چریکەی «فەرەج»
لە سەر مەلاو شێخ نەماوە حەرەج(٥)

(١) واتە: چونکە لە گێڕانی پیاڵەی شەرابی بێگەردەوە نەخشی ئەم دوو شیعرەی پاشەوەکەوتە سەر زەوی کە جەستەی منە.
(٢) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.
(٣) خەمێ: لار بوونەوەیەك. واتە: ئاهەنگی خواردنەوەیە... یاران سەرخۆشی شەرابی خۆشەویستی هەرگیز نەبڕاوەن، مەولەویش مەیدانی بەزمی مەیگێڕە... سا توخوا کاکەی مەیگێڕ لایەك بەم‌لادا بکەرەوەو پەرداخێکمان بدەرێ... تۆیش ئەی پەرداخی مەی لەو پاشماوەیەی بنەکەت دڵۆپێ بڕێژە بەسەر زەوی‌یەکەدا کە جەستەی مەعدوومی‌یە.

[٣]

(٤) مەولەوی رۆژێکیان لە هەڵەبجە بە لای زەماوەندێکا تێ ئەپەرێ، سەیر ئەکا ژنێکی دەنگ خۆش «نەبات» ناو گۆرانی بۆ ژنانی هەڵپەرکێ‌کەر ئەڵێ، لەولاشەوە پیاوێکی دەنگ خۆشی «فەرەج» ناو گۆرانی بۆ پیاوان ئەڵێ... لایان ئەوەستێ‌و دەس ئەکا بە سەیر کردنیان، وە بۆ پاساودانی ئەو سەیر کردنەی نامەحرەم ئەم شیعرە ئەڵێ:
(٥) واتە: لە خۆشی دەنگی «نەبات»و چریکەی «فەرەج» دا مەلاو شێخ هەموو شێت بوون، وە هەرچی بکەن گلەیی‌یان لێ ناکرێ، چونکە شێت تەکلیفی لە سەر نیە.

تیپی میم

[١]

من پێسەم زانا(١)

مـــن پـــێســـەم زانـــا تـــۆ پـــڕ مـــەیلەنی
دەروون جــە بــادەی مــۆبــەت کـەیلەنی(٢)

دووی کـــوورەی دووریت مشـــۆ وە تـــووندا
بــەردت دان وە پــای وەفــای مــەجنووندا(٣)

ئـــیسە دیـــدەکـــــەم ئـــێد دیـــاریەن
ئــەر چــێوێت کــەم بــۆ وەفــاداریـەن(٤)

ئـــامۆ شـــۆی وە گـــەرم یـــاران گـــیانی
وە بـــــار خـــــاتر نـــــازك مـــــزانـــــی(٥)

بــۆی بــێ وەفـاییت چـون بـۆی وەر زاخـان
مـــدۆ نـــە دەمـــاخ بـــەختان قـــوڵاخـــان(٦)

شـــەرت بـــۆ تـــا وەی دەرد دڵەی تـــەنگەوە
ســـەر بـــنیەو وە ســـای ســـیا ســـەنگەوە(٧)

---

[١]

(١) مەولەوی لەم قەسیدەیەدا گلەیی لە بێ وەفایی دۆستێکی ئەکا.
(٢) پێسەم زانا: وامزانی. واتە: من وام زانی تۆ زۆر بە وەفای، وە دەروونت پڕە لە بادەی خۆشەویستی.
(٣) مشۆ: ئەچێ. واتە: وامزانی لە تاو دووری دۆستان دووکەڵی کوورەی شەوق و سۆزت ووناو توون ڕۆیشتووە، وە ئەوەندە بە وەفای بەردت داوە بە قاچی وەفای مەجنووندا، وە وەفای ئەو لە چاو هی تۆدا هیچ نیە.
(٤) چیوێت: شتێکت. واتە: ئێستا دەرکەوتووە ئەگەر شتێکت کەم بێ هەر وەفایە، وە هیچ وەفات نیە.
(٥) واتە: هاتوچۆ کردنی گەرمی دۆستان بە باری سەر دڵی ناسکت ئەزانی.
(٦) قوڵاخ: بەرەڵڵا. واتە: بۆنی بێ وەفاییت وەك بۆنی زەردوماکان ئەدا بە لووتی ئەو دۆستانەدا کە بەختیان وێڵ بووە.
(٧) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

هـــەنی پـــێشـــانی ڕەنگ وە خـــەزان دەر
پـــای ئـــاسانەکـــەت نـــەگـــێرۆ نـــە زەر(۱)

دیـــدەی کـــۆر هـــیجر بـــاڵای بـــێ خـــەوشت
نـــەوینۆ ســـورمەی گـــەردەکـــەی کـــەوشت(۲)

جـــــە شـــــنۆی نـــاڵەی شـــەو ســـۆز زاری
ســـــەگ ئـــاسانەت نـــە بـــۆش بـــێداری(۳)

چـــەم نـــم نـــەدۆ تـــۆز حـــەریم چـــون جـــاران
هـــــەرزان کـــەرۆ بـــاد دەوا پـــەی یـــاران(۴)

جە ســای دووی دەروون ســەودایــی بــێ شــۆ
نەڕەنجۆ سەفحەی لای ســەوزەی وەش بــۆ(۵)

دایـــــم هـــــەوای پـــار پـــڕ بـــەینەتت بـــۆ
نـــــەوینی کـــەسێ جـــای مـــەینەتت بـــۆ(۶)

---

(۱) پـێشـانی: نـاوچاو. زەڕ: زێڕ، ئـاڵتـوون. واتـە: شـەرت بـێ تـا بـەم دەردەی دڵەی خەفەتبارمەوە ئەچمە ژێر خاك، ناوچاوی لە خەفەتا زەرد بووم کە وای لێ‌هاتووە ڕەنگی زەرد ئەبەخشێ بە گەڵای پایزان، جارێکی‌تر بەردەرگاکەت نەگرێتە زێڕ. مەبەسی لەوەیە سەر نەنێتە سەر خاکی بەردەرگایان.
(۲) واتە: مەرج بێ تا ئەمرم جارێکی‌تر چاوم کە لە دووری باڵای بێ عەیبی تۆ دا کـوێر بووە، خۆڵی ژێر کەوشەکەت لە جیاتی کلە بە خۆیەوە نەبینێ.
(۳) واتە: وە ئەبێ سەگی بەردەرگات لە نـاڵەی شـەونخوونی مـن خـەبەری نـەبێتـەوە، مەبەسی ئەوەیە ئەبێ لە تاو دووری نەناڵێنێ.
(۴) حەریم: حەوش. باد: با. واتە: وە ئەبێ چاوم فرمێسك نەڕێژێ‌و تۆزی حەوشەکەت ئاوڕشێن نەکا، بۆ ئەوەی دەرمان هەرزانکا بۆ یاران‌و ئەو تۆزە بێنێ بە ڕوومانا.
(۵) نەڕەنجۆ: نەڕەنجێ، ئازاری پێ‌نەگا. واتە: وە ئەبێ لە سێبـەری دووکـەڵی دەروونـی نەخۆشی لە ئەندازە دەرچووما تەختی ڕووی لای زوڵفی بۆن خـۆشت ئـەزیەت نـەبێ. مەبەسی ئەوەیە لە بەر دەردی دووری هەناسە هەڵناکێشێ لە ڕوویا.
(۶) واتە: با تۆیش هەمیشە ئارەزووی دیتنی دۆستی بە وەفات بێ‌و کـەس شك نـەبەی سکاڵای دەردو مەینەتی خۆتی لا بکەی.

بـــڵێســـــەت بـــــەرزان بگـــــێرۆ پـــەرێم
هـــەر بـــواچـــی ئـاخ پـەی داخـداری وێم[١]

مـــــن وێڵ وێڵ گـــێڵوو هـــەردەو هـــەردەوە
هـــــەرد دەرد بـــــۆ بـــدۆم وە دەم دەردەوە[٢]

تـــــا ڕێزۆ وە خـــاك دڵ چـــون پـــڕ داخـــان
چەند داخ شین وە خاك، ئێدیش بان داخان[٣]

[٢]

ماتەمی و وەهار[٤]

مــــاتەمیو وەهــــار؟ بــــێ شـــەوقیو نـــەوگوڵ؟
مەلوولیو گـــوڵزار؟ بـــێ زەوقـــیو بـــوڵبـــوڵ؟[٥]

سوب بـــۆی وەش نـــەسیم چـــون هـــەردەجاران
نـــــــمەدۆ نـــــــە كـــــاخ دەروون یـــــــاران[٦]

---

(١) بواچی: بڵێی. واتە: وە با بڵێسەی گەرمی دڵت لووتکەو بەرزاییەکان بگرێ لە تاو دووریم، وە هەر ئاخ هەڵبکێشی بۆم.

(٢) بدۆم: بمدا. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بەشیعری پاشەوەیەوە.

(٣) ڕێزو: داوەرێ. شین: ڕۆیشتن. واتە: منیش بە وێڵی بە هەردەکانا بگەڕێمو دەرد بمدا بە دەم دەردی ترەوە تا دڵم وەك دڵی دۆستە دڵ پر لە داخەکان بوەرێتە خاك، قەیدی نیە هەزاران داخ براونەتە گڵ، با داخەکانی دڵی منیش بچنە سەر ئەو داخانە.

[٢]

(٤) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە لاواندنەوەی ئەمنە خانی کچی قادر بەگی کەیخەسرەو بەگی جافا وتووە کە خێزانی بارام بەگی جاف بووە، وە لە ساڵی ١٢٩٠ی هیجریدا مردووە.

(٥) واتە: ئەمانە موناسەبەتیان بەیەکەوە نیە، نازانم چۆن یەکیان گرتووە؟.

(٦) واتە: بۆنی خۆشی نەسیم ئێستا وەك جاران بە بەیانیانا نادا لە کۆشکی دەروونی یاران.

داخـــۆ نـــەی ســـەروەخت فـــەزای وەهـاردا
کـــام تـــەم نـــە ســـەر هـــەرد قـەزا دیـاردا(١)

ســـەدای «هـــای دێـــای خـــەمان» هـــەرزانـەن
ســـــەڵای واوەیـــلای بـــادام تـــەرزانـــەن(٢)

مەر گـولْشـەن حـوسن شـای گـوڵ ئـەندامـان
جـە وەیشـوومەی مـەرگ خـەزانش ئـامان(٣)

ئـەو بـــاڵای ئـــاڵای تـــەرز ســـەهی ســـەرو
پـــــێوە هـــێلانـــەی دڵان چـــون تـــەزەرو(٤)

کـــــــنیاو خـــــــەمیاوە وە دەم رێشـــــــەوە
تـــەزەرو ئـــاسا نـــیشت وە ســـای وێشـەوە(٥)

---

(١) داخۆ: ئاخۆ. واتە: ئاخۆ لەم دەمی بەهارە فراوانەدا کـام تـەم دیـاریی داوە بـە سـەر هەردی قەزاو قەدەرەوە.

(٢) دیبا: پارچە. واتە: هاواری «هەی پارچـەی خـەفەت» بـە زۆری ئـەبیسرێ‌و دەنگـی شین‌و زاری کردنی یارەکان کە باڵایان بەرزە وەك لقی بادەم، دنیای پڕ کردووە. مەبەسی ئەوەیە بە هۆی مردنی ئەمنە خانەوە ئەبێ دۆستان بەرگی عازیەتی لەبەر کەن، لەبەر ئەوە فرۆشیار جلی رەشیان بەزۆری هێناوە بۆ فرۆشتن.

(٣) مەر: تمەز. گوڵشەن: باخچە. وەیشوومەن: بای سارد. واتە: تمەز ئـەمە هـەموو هـی ئەوەیە باخچەی جوانی یار کە شای نازارە لەش وەك گوڵەکانە، بـە هـۆی بـای ساردی مەرگەوە پایزی هاتووەو گەڵاکانی وەریوە.

(٤) سەهی سەرو: دار سەروی سێبـەر. تـەزەرو: کـۆتـرەباریکە. مـەعنای ئـەم شـیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٥) کنیا: هەڵکنرا. خەمیاوە: چەمی‌یەوە. واتە: باڵای رەنگاورەنگی کە وەك دار سـەروی سێبەر هەڵچووەو دڵی دۆستان وەك کۆترەباریکە هیلانەیان پێوەکردوە، بە دەم دەردەوە هەڵکنراو کەوت‌و وەك باڵندەی تەزەرو «کۆترەباریکە» لە سێبەرەکـەی خـۆیـا نـیشتەوە. مەشهوورە ئەم باڵندەیە لە سەر دارەوە سەیری سێبەری خۆی ئەکاو رێك دێتە سـەری ئەنیشێتەوە.

تای بەڕەزای شەنگ عەنبەر بـۆی شـەو ڕەنگ
پەخش بی نە ڕووی تاش ئەڵحەد سەرای سەنگ[١]

ئـەو کـۆی نـەزاکـەت وە نـاز پـەروەردە
لەتـافەت جـە بـەرگ حـەریر ڕەم کـەردە[٢]

نـە تـۆی جـامەی خـاك حـاڵاتش چـۆن بـۆ
دەك چەرخـە بـەختت هـەر نـیل گـوون بـۆ[٣]

بـاڵ چـەم هـوردا نـەرگس نـەی دەمدا
چ خـێر بـی تـۆ چـەم نـیای وە هـەمدا[٤]

چێش بی خێڵخـانەی وێت جـە یـاد بـەردی
ڕووی تەڵمیت ئەو خێڵ حۆری‌یان کـەردی[٥]

راسـەن هـەمرازی حـۆری‌یـان وەشـەن
پەی عەشرەت دووریت دەردێ سەرکەشەن[٦]

---

(١) بەڕەزا: گیایەکە بە لا پاڵی بەردو تاشەوە ئەڕوێ. شەنگ: جوان. واتـە: تـاڵی زوڵفـی جوان‌و ڕەش‌و بۆن خۆشی وەك بەڕەزای سەر بەرزان بە سەر تـاشە بـەردی ئـەڵحـەدی قەبرەکەیا بڵاو بووەوە.

(٢) کۆ: کۆگا. ڕەم کەردە: هەڵاتوو. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٣) تۆ: ناو. نیل گوون: نیل ڕەنگ، مەبەسی لێڵە. واتە: ئاخۆم ئەو خانمەکە کۆگای ناسکی بوو، وە بە ناز پەروەردەکرابوو، وە ناسکی‌یەکەی لە ڕادەیەکـا بـوو لە پـەڕەی ئـاوریشم تەرێزی ئەکرد، ئاخۆم ئیستا حاڵی لە ناو کراسی خاك‌و خۆڵا چـۆن بـێ. دەك چـەرخـی فەڵەك خوا هەمیشە بەختت تاریك کا وا ئەم پەنەت دا.

(٤) نیای: نات. واتە: لەم دەمی بەهارەدا کە نێرگس باڵی چاوی خۆی داو پشکووت، تۆ چ خێرت بوو وا چاوت نا بە یەکدا؟.

(٥) واتە: چی‌بوو وا جێگای خێڵەکەی خۆتت لە بیر بردەوەو ڕووی بارگەت بەرەو خێڵی حۆری‌یەکان وەرچەرخاندو ڕۆیشتی بۆ بەهەشت؟.

(٦) واتە: بەڵێ، ڕاستە هاوڕێ‌یەتی حۆری‌یەکـان خـۆشـە، بـەڵام دووریشت دەردێکـی سەختە بۆ عەشرەت‌و کەس‌و کارت.

بــارێ تــۆو ســەفاو ســەیرانو گــوڵ گــەشت
هەمسایەی حــۆریو ســەردەشت بــەهەشت[١]

عــــــەشرەت وە پــــێچش وە زامــــەتەوە
وەو زام تـــــــا قـــــــام قـــیامەتەوە[٢]

[٣]

مایەی ئێشو نێش[٣]

مــایەی ئــێشو نــێش گشت زامـان ســەخت
بــازووی تــەوانــای بــەرگەشتەگــی بــەخت[٤]

راسەن خــۆ فــەڵەك چــەواشــەی چــەپ گــەرد
پــەی دووری بــاڵات شــانا مــۆرەی نــەرد

بـــــەڵام گـــیانەکــەم حــەیفەن پــەرێ تــۆ
بێ شەرتیت بەی تەور نــە عــام مــەشهوور بــۆ

مـــــن بـــیم خـــرپــدار کــاڵای بــاڵاکــەت
مــن بــیم وە ســـەرگەرد گــەرد پــاڵاکــەت[٥]

---

(١) باری: ئیتر. واتە: ئیتر تۆ بۆ خۆت رائەبوریریو گەشتو سەیران ئەکەیو هـاوماڵی حۆرییەکانی لە تەختانی بەهەشتا.

(٢) پێچش: خۆ پێچ دان لە تاو ئازار. واتە: کەسوکارەکەیشت بە دەم ئێشو ئازارەوە هەر خۆیان پێچ ئەدەن، وە تا رۆژی قیامەت بە دەم ئەو دەردەوە ئەناڵێنن.

[٣]

(٣) لەم قەسیدەدا مەولەوی گلەیی لە بێ وەفایی دۆستێکی دوور کەوتووەوە ئەکا. ئـەم قەسیدەیە هەرچەند لە دیوانـەکـانا بـە نـاوی مـەوەلەوییەوە نـووسراوە، بـەڵام شـێوەو ناوەرۆکەکەی لە هی «بولبول» ئەچێ کە قەسیدەیەکی تریشمان بڵاو کردەوە گلەیی تـیا کردبوو لە مەولەوی چونکەکچی خۆی نەدابوویە.

(٤) بازوو: قۆڵ. بەرگەشتەگی: وەرگەڕانەوە. واتە: ئەی دۆستێ کە بووی بە بنچینەو هۆی هەموو ئێشو برینێکی نابار بۆ من، وە بووی بە قۆڵی بە هێزو بەختم ئەگێڕیتەوە.

(٥) بیم: بووم. خریدار: کڕیار.

باعیس گەرمی بازاڕت من بیم
جەلای ئاینەی روخسارت من بیم

من سکەم وە نام مەحبووبیت لێدا
من رەواجم دا وە شارو دێدا

ئاخر پەی ئەغیار جە من ویەردی
ئای بێ بەڵا بی، ئانە چێش کەردی؟[١]

مسپارووت وە سۆز هەناسان سەرد
وە جۆش‌و خرۆش دڵەی پڕ جە دەرد[٢]

تەپ‌و دووی دووکەڵ هەناسەت بەرز بۆ
ناڵەت چون ناڵەم جە هەزار تەرز بۆ

هەر شەو سەیل هەرس وە رووی روخساردا
تۆف تۆفانش بۆ وە هەر دیاردا[٣]

خەدەنگ چل چەنگ شۆت وە جگەردا
پەنجەی بەدبەختیت بدەی وە سەردا[٤]

تا بەڵ نەو سەردەم بەیۆ وە یادت
رەنج بێ سامان بەردەی فەرهادت[٥]

---

(١) ئەغیار: بێگانە. ویەردی: دەست هەڵگرت.

(٢) مسپارووت: ئەت‌سپێرم.

(٣) واتە: یاخوا هەموو شەوێ لاقاوی فرمێسك بە سەر دەم‌و چاوتا لافاو بکاو بە هەموو لایەکا بڵاو ببێتەوە.

(٤) چل چەنگ: ئەو تیرەی کە چل پەڕەی پێوەیە بۆ ئەوەی لەشی بریندار بە تەواوی داڕزێنێ. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(٥) بەیۆ: بێت. بەردە: براو. واتە: یاخوا تیری چل سەر بچێ بە چگەرتاو لە بەدبەختی‌یا بدەی بە سەری خۆتا، بەڵکو لەو وەختەدا رەنجی بێ‌کەڵك‌و براوی منت بێتەوە یاد کە وەك

[۴]

مەرگت دێوەلوول(۱)

مـــــەرگت دێوەلوول خــــەمان دێونـــــان
بـــونیاد خـــــەرمان عـــیرفان شـــێونـــان(۲)

جـــە دیـــدەو دەمـــاخ، جـــە گـــۆش‌و گـــەردەن
دووریت نـــمەز کـــام زامـــدار تـــەر کـــەردەن(۳)

دیـــدە پـــەی روخســـار خـــورشید وارەکـــەت
یـــا دەمـــاخ پـــەی بـــۆی عـــەنبەر بـــارەکـــەت(۴)

گـــۆش پـــەی شـــنۆی راز ڕێزەی شـــەکـــەر ڕێز
یا گەردەن پـــەی بـــەند حـــەڵقـــەی زوڵف دێز(۵)

☞

فەرهاد بە بێ‌سوود رەنجم بۆ دای. مەبەسی لەوەیەکە دەردەدار حاڵی دەردەدار ئەزانێ، وە تا ئەویش گرفتار نەبێ لە حاڵی ئەم نازانێ.

[۴]

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەشی لە لاواندنەوەی عەنبەر خاتوونی خێزانیا وتووە.

(۲) دێوەلوول: گێژە ڵوکە. دێونان: ئاڵۆزاندووە. بونیاد: بنەڕەت. شێونان: تێك‌داوە. واتە: مردنی تۆ گێژەڵووکەی خەم‌و مەینەتی لە دڵم ئاڵۆزاندووەو، بنچینەی هەستمی تێك‌داوە.

(۳) دەماخ: لووت. نمەز: نازانم. واتە: نازانم دووریت لەم چوار ئەندامەی لەشما، چاوم‌و لووتم‌و گوێم‌و گەردنم، کامیانی زۆرتر بریندار کردووە. مەبەسی ئەوەیە بە هۆی مەرگی عەنبەر خاتوونەوە ئەو چوار ئەندامەی ئەوەندە بریندار بوون نازانی کامیان لە وی‌تـریان بریندارترە.

(۴) خورشیدوار: رەنگ وەك رۆژ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(۵) شنۆ: بیستن. ریزە: ورد. دێز: رەش. واتە: چاوم بۆیە بریندارە چونکە بـینینی رووی وەك رۆژتی لێ براوە، وە لووتم لە بەر ئەوەکە بۆنی وەك عەنبەر خۆشتی پیا ناچێتەوە، وە گوێم چونکە قسەی شیرینت نابیسێتەوەکە وردە شەکری لێ ئەوەرێ، ملیشم بە هـۆی ئەوەوە تا جارێکی‌تر زەنجیری زوڵفی رەشتی لێ نائاڵێ.

خـــێڵخـــانەی مـــەینەت یـەند ئـاماو شـیەن
وە ســـەفحەی دڵدا ســـۆهـــان ســاو بـیەن[١]

هـــــیچ بـــەند نـــمەبۆ پـــای بـــەڵاش پـــێوە
وەرنـــــە هـــەی شـــاباز شـــۆخ شــەم شـــێوە

جـــــە کـــۆ مـــەعدوومی ئـــەو تـــاقەت دارۆ
ســـــاتێ وە بـــــێ دیـــن بـــاڵات بـــویارۆ[٢]

قـــــەزا وە ســـــــەد تـــــەرز بـــەڵا بـــاریشەن
دڵ هـــەم هـــەر دەمـــێ تـــەرزێ زاریشـەن[٣]

چێش بی، هامدەردان دەروون جە خەم کەیل؟
ئـــەو بـــاڵاو چـــیهرەو خـــاڵو زوڵف لەیـل[٤]

تـــۆمـــەی ســـەرو گـــوڵ وەنـەوشەو ســونبوڵ
شـــاناش بـــاخەوان ئـــەجەل وە تـــۆی گـڵ[٥]

تـــــا دیســـــان ئـــەر قـــەیس وە مـــودارا بـــۆ
نـــــە کـــــام وەهـــــارا چـــەمەن ئـــارا بـــۆ[٦]

---

(١) سۆهان: بڕبەن. ساو: ساف. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.
(٢) دارۆ: هەیەتی. بویارۆ: بڕێتە سەر. واتە: منیش بۆیە هێشتا ماوم چونکە کاروانی مەینەت ئەوەندە هاتو چۆی کردووە بە سەر تەختی دڵما، وەك چەقۆی ساف بووی لە هەسان چووەوەی لێ هاتووەو پێی بەڵا راگیر نابێ پێیەوە، ئەگینا ئەی شابازی شۆخی وەك شەمع پرشنگدار، من کەی توانای ئەوەم هەیە سەعاتێك بەرمە سەر بێ دیتنی باڵای تۆ؟
(٣) واتە: قەزاو قەدەر بە سەد جۆر بەڵا ئەبارێنێ بە سەرما، وە دڵم هەر تاوێ بە جۆرێ ئەکروزێنێتەوە.
(٤) نیوەی یەکەمی ئەم شیعرە پرسیارەو نیوەی دووهەمی لە گەڵ دوو شیعری پاشەوەی دا وەرامی پرسیارەکەن، وە مەعنای هەر سیانیان پێکەوە دێ.
(٥) تۆمە: توو. سونبوڵ: رێحانە. شاناش: وەشاندن.
(٦) قەیس: مەجنوونی لەیلا. ئارا: رازێنەرەوە. واتە: هاودەردە دڵ پڕ لە داخەکان چی ☞

[٥]

من خەریك ئێش

مـــــن خـــــەریك ئـــێش زام جـــیایی
نـیشتەی گـۆشـەی تـار مـزگی تـەنیایی[١]

گـــا مـــەشغووڵ زام، گـا خــەریك دەرد
گــا رەفـێق خـەم، گــا هــەناسەی سـەرد

گـا سـەر مـەکـەرۆ هـوون نـە چـەمەی چـەم
گـــاگـــا مــەویەرۆ سـێڵاو نــە دیـدەم[٢]

گــا زام نـــاسۆر هــــیجران مـــدۆ چـڵ
گـا یـاوۆ وە عـــەرش ئـــاهو نـــاڵەی دڵ[٣]

گـــا نــــێش دووری مــــدۆم ژار مـــار
گـــا تــــیر فـیراق مـــەکـــەرۆم لە تـــار[٤]

☞

رووی داوە وا بەڵاو مەینەت لە ئاسمانەوە ئەبارێو دڵ بە سەد جۆر دائەگرێ. وەرامی پرسیارەکەی ئەمەیە ئەڵێ باڵاو روخسارو خاڵو زوڵفی لەیل کە یەکەمیان تووی داری سەروو دووهەمیان تووی گوڵو سێهەمیان تووی وەنەوشەو چوارەمیان تووی رێحانەیە، باخەوانی ئەجەل وەشاندنی بە ناو خاکا، تا ئەگەر قەیسی دڵداری بتوانێ خۆی بگرێ، بەڵکو لە بەهارێکا دیسانەوە بڕوێنەوەو چیمەنی رووی زەوی بڕازێننەوە.

[٥]

(١) نیشتە: دانیشتوو. تار: تاریك. مزگی: مزگەوت. واتە: من دەسم گیراوە بە ئێشو ئازاری زامی جیایی‌یەوە، وە لە سووچی تاریکی مزگەوتی تەنیایی دا دانیشتووم.

(٢) سەر مەکەرۆ: سەرئەکا. چەمە: سەرچاوە. مەویەرۆ: ئەڕوا. سێڵاو: لافاو.

(٣) ناسۆر: ئەو زامەی بووبێ بە تێراویو چاك نەبێتەوە. مەدۆ چڵ: چڵ ئەدا. یاوۆ: ئەگات.

(٤) مدۆم: ئەمداتێ. لەتار: پارچەپارچە...

نــــە هـــاوزوانـــێ دڵداریـــم کـــەرۆ
نــــە هـــاوقەتارێ دەس‌بـــاریم دەرۆ[١]

نــە حــەکــیمێوەن کــەرۆ دەوای دەرد
نــــە تــەبیبێوەن جـــە دڵ لادۆ دەرد[٢]

ســا ئـیسە سـاقی جـەمین جـام جـەم
وادەی ئـــــاماتەن وە بـــان دیـــدەم[٣]

دەورێ دەر وە جـام بـادەی پـڕ جـە مـەیل
بـەڵ دەروون جـە مـەیل بـاڵات بـۆ کـەیل[٤]

جـــە مـــاسیوای تـــۆ فـارغ بـۆ حـاڵم
بـــەڵ نـــەدۆم ئـازار شـووم خـەیاڵم[٥]

یـــەك دڵ بـوو چـەنی عـەشق دیـدارت
گـیان کـەروو فـیدای دیـدەی خومارت[٦]

---

(١) دەس باری: دەس دانە بار. دەرۆ: بدا. واتە: نە هاو زوانێکم هەیە دڵم بداتەوە، وە نە هاوکاروانێکم هەیە لە تەنگانەدا دەستێك بداتە بارەکەم.
(٢) کەرۆ: بکا. لادۆ: لابدا.
(٣) ئاما: هاتن. واتە: ئیستا کاکەی مەیگێڕ کە ناوچاوت وەك ئاوێنەکەی جەمشید هەموو شتێکی تیا دەرئەکەوێ، وادەی هاتنتە، فەرموو بە سەر چاوم بێی.
(٤) واتە: سوورێ بخۆ بە سەرمانا بە جامی شەرابێ پڕ لە خۆشەویستی‌تەوە بەڵکو دەروونم پڕ ببێ لە ئارەزووی باڵات.
(٥) فارغ: خاڵی. واتە: وە بەڵکو بەو جامی شەرابە وا سەرخۆش ببم دڵم لە تۆ بەولاوە کەسی تیا نەبێ و خەیاڵی خراپ ئازارم نەدا.
(٦) واتە: وە یەك دڵ ببمەوە لە گەڵ عەشقی دیداری تۆ داو گیانم بکەم بە قوربانی چاوی مەستت.

[۶]

موبارەکت بۆ[۱]

مـــوبارەکت بـــۆ بـــەزم نـــەو وە خـــەیر
توخوا تەنخوای من خاس‌خاس بکەر سەیر[۲]

سـێر کـــەر تـــەماشای ئـــەو جـــەمین جـامان
وە خـــوسووس ئـــازیز شـــای نـــەونەمامان[۳]

وەخت ئـــامۆشـــۆی ئـــاماو لواشـــــەن
تـــەرزەکـــەی وە بـــەرز دەورەی سـەماشەن[۴]

گـــــرمەی نـــقارەو لرفـــەی شـــەروالان
خشـــپەی پـاموورەو زرنگـەی خـرخـالان[۵]

چـــریکەی ســـرنـاو پـریکەی خـــەندە
پـــەشێوی زولفـــان ریشـــەی دڵ کـــەندە[۶]

---

[۶]

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بو مەحموود جاف نووسیوە بە بۆنەی شایی‌و زەماوەندی ژن هێنانەوە وەك لە حسەین بەگی حەسەن بەگی جافم بیستووە ئەم زەماوەندە بۆ یەکەم ژن هێنانی مەحمود پاشا بووەکە ئەمنە خانی کچی قادر بەگی رۆستەم بەگی وەلەدبەگی هێناوە، وە لەو شایی‌یەدا ئافرەتێکی گۆرانی بێژی خەڵکی «کەرەند» کە ناوی «تاوس» بووە گۆرانی بۆ ژنان وتووە.

(۲) تەنخوا: لە جیاتی. واتە: ئەم شایی‌یە تازەت پیرۆز بێ‌و ببێ بە مایەی پیرۆزی بۆت، توخوا تۆ لە جیاتی من باش سەیری هەڵپەرکێ کەرەکان بکە.

(۳) سێر: تێر. جام: ئاوێنە. واتە: تێر تەماشای ئەو نازارانە بکەکە روویان وەك ئاوێنە رۆشنە، وە بە تایبەتی سەیری رووی دۆست بکەکە شای جوانە تازە هەڵچووەکانە.

(۴) واتە: چونکە لەم شایی‌یەدا وەختی هات‌و چۆیەتی، وەکاتی بەزمی سوورڕ خواردنی سەماکردنیەتی.

(۵) نقارە: ئالەتێکی مۆسیقای میللی‌یە. لرفە: خشە. شەرواڵ: ژێر کراس. پاموورە: مووررووی پێ، خشڵێکە ئافرەت لە پێی ئەکا. خرخاڵ: بازنە.

(۶) خەندە: پێکەنین. کەندە: هەڵ‌کەن.

ئـیشارەی وە نـاز لەب خـەندەی وە نـەرم
نـمانای خـاڵان نـە تۆی پـەردەی شـەرم(١)

سەر چۆپی وە ناز قۆڵ هوردای دەسماڵ
بـریقەی شـیشەو لەرەی لیـمۆی کـاڵ(٢)

ورشـەی سـتارە نـەو زوڵف بـووم زەڕ
چـون قـەوس‌و قـەزەح گـرتەن دەور وەر(٣)

جـەو بـەزم شـیرین مـنیش کـەر وە یـاد
بـەزمتان جـەم بـۆ دایـم وە دڵشـاد(٤)

مـن وێم زووم زانـان تـاڵەم پـەشێوەن
رەفـێقـم مـەینەت، ئـەنیسم دێوەن(٥)

خـودا وە تـۆش دان سـەیر نـەمامان
وە مـن رەنگ زەردی‌و نـاڵەی بـێ سـامان

---

(١) نمانا: دەرکەوتن.
(٢) هوردا: هەڵتەکاندن. شیشە: مووڕووی مل.
(٣) ستارە: ئەستێرە. بووم: جێگا. قەوس‌و قەزەح: هەسوونە زێڕینە، «پەلکەزێڕینە». وەر: خۆر. مەولەوی لەم شیعرە دا تەشبیهی رووی جوانانی کردووە بە رۆژ، وە ژێر زوڵفیان بە زێڕ، وە ورشەی زوڵفی‌و بریقەی گوڵ‌و ئەستێرە زیوینەکان سەر زوڵف‌و زەردی تەنشتی گۆنایان بە هەسوونە زێڕینەکە لە پاش باران دەرئەکەوێ، بارانەکەش دڵۆپەی ئارەقی ماندوو بوونی هەڵپەڕینیانە... واتە: ورشەی ئەستێرەی سەر زوڵفی یاران کە بە سەر لاجانگی زەردی وەك زێڕەوەیە، وەك هەسوونە زێڕینە دەوری رووی وەك رۆژ یانیانی گرتووە.
(٤) جەو: لەو. کەر: بکە. جەم: «جمع»، کۆمەڵ.
(٥) وێم: خۆم. تاڵە: «طالع»، بە خت. ئەنیس: هاودەنگ.

[۷]

مناره، سەدای سەڵاش...(۱)

مـــناره، ســـەدای ســـەڵاش ســـەد تـــەرزەن
مـــزگی، جـــە شـــادی دەمـــاخش بـــەرزەن(۲)

مەی نـە خـوم چـون مـن نـە خـەم ئـەسیرەن
مـــــەیخانە ســـــەفاش خـــــەیلێ دڵگـــیرەن(۳)

لوولەی تـــــەراویـــح وەش‌وەش مـــدۆ دەنگ
بـــێ ئـــاهەنگەن تـار تـەموورەی ئـاهەنەگ(۴)

مـــەرحـــەبای لیـــباس تـــاعەت پـــۆشـــانەن
ئـــەلوەدای کـــاس‌کاس بـــادە نـــۆشـــانەن(۵)

---

[۷]

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە مانگێکی ڕەمەزانا وتووە.
(۲) واتـە: مـنارەی مـزگەوتەکـان سـەد جـۆر سـەڵاو بـانگیان لێ بـەرز ئـەبێتـەوە، مزگەوتەکانیش لە خۆشی‌دا دەماخیان بەرزە.
(۳) خوم: کووپەی مەی. واتە: شەرابیش بە هۆی ڕەمەزانەوە لەکووپەدا ماوەتەوە، وەك من کە گیرۆدەی خەم بووم. مەیخانەیش خۆشی تیا نیە چونکەکەسی تێ ناچێ بۆ خواردنەوە.
(۴) لوولە: شمشاڵ. تەراوێح: نوێژێکی تایبەتی بیست‌و سێ ڕکاتی‌یە بە ڕەمـەزانا پاش نوێژی عیشا ئەکرێت، وە لە نێوانی هەر دوو ڕکاتێکیا دوعایەکی تایبەتی ئـەخوێنـرێ. ئاهەنگ «ی یەکەم»: خۆشی. تار، تەموورە: دوو ئالەتی مۆسیقای میللین. ئـاهەنگ «ی دووهەم»: شایلوغان. واتـە: شـمشاڵی تـەراویـح خـۆش خـۆش دەنگـی لێوە دێ‌و تـارو تەموورەی ئاهەنگ‌و رابواردن خۆشیی لێ‌براوە.
(۵) واتە: کاتی مەرحەباو بەخێر هاتنی ئەوانەیەکە جل‌و بـەرگی تـاعەت ئـەپۆشـن، وە دەمی ماڵاوایی کردن لە پیاڵەی مەی بۆ مەی خۆرەکان. وشەی «مـەرحـەبا»و «ئـەلوەدا» ئیشارەتن بۆ ئەوەکە لە نیوەی یەکەمی مانگی ڕەمەزانا لەکاتی نوێژی تـەراوێحـا ئـەڵێن: «مرحبا... مرحبا أيا شهر رمضان». وە لە نیوەی دووهەمیا ئەڵێن: «الوداع... الوداع أيا شهر رمضان».

ساقی، سا سەد جار وە نازت نازوو
هوردەر وە گوڵبانگ سەدای «وَآمْتازُوا»(١)

تورڕەت نە رووی خاڵ جەبین سەراوێز
پیاڵەت چون جام «کەچ دارو مەڕێز»(٢)

ستارەت نە شەو تورڕەی قەترانی
هوەیداو پەنهان شەمس پێشانی(٣)

هیلال نە پای شەو نەسیم بۆی نافدا
بنمان نەو شەفەق بادەکەی سافدا(٤)

هەی هیلال، هەی عید، خێزۆ جە یاران
وە رەغم گرۆی پەرهێزگاران(٥)

---

(١) نازوو: بنازم. گوڵبانگ: ئاوازی گەرمو بە جۆش. «وَآمْتازُوا»: بە شێکە لە ئایەتی: ﴿وَآمْتازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾. کە لە رۆژی قیامەتا بە تاوانباران ئەوترێ، وە مەعنای ئەوەیە ئەی تاوانباران ئەمرۆ ئێوە جوێ ببنەوەو لاکەون. واتە: کاکەی مەیگێڕ یاخوا سەد جار بنازم بەو نازەتا کە داوتە پێم، هاوارو بانگی ﴿وَآمْتازُوا الْيَوْمَ...﴾ هەڵدە تا ئەوانەی رۆژوویان گرتووەو ئەوانەی نەیان گرتووە لە یەك جوێ ببنەوە. مەبەسی ئەوەیە رەمەزان دوایی بێنە، چونکە بە هاتنی چەژن دیاری ئەدا کێ خواپەرست بووەو کێ تاوانبار. لە شیعرەکانی پاشەوە دا چۆنیەتی دوایی هێنانی رەمەزان باس ئەکا.

(٢) تورڕە: «طُرّه»، زوڵف. سەراوێز: سەربەرەوخوار. کەچ دارو مەڕێز: جوملەیەکی فارسی‌یە بە مەعنای لاری بکەرەو مەیڕێژە. واتە: بۆ پیشاندانی مانگی شەوی چەژن زوڵفت بە سەر رووی خاڵەکەی ناوچاوتا دابدەرەوە، وە چاوە گەورەکانت بێنە سەر شێوەی ئاوردانەوە وەك پیاڵەی شەرابێ کە لار کرابێتەوە بەڵام نەهێڵرێ بڕێژرێ.

(٣) قەترانی: رەش. پێشانی: ناوچاو. واتە: قولاپە زیوینەکانی سەر زوڵفە رەشەکانت دەرخە وەك ئەستێرەی تاریکەشەو با رۆژی رووت دەرنەکەوێ.

(٤) ناف: میسکی بۆن خۆش. شەفەق: سوورایی قەراغی ئاسمان بە ئێوارانا. واتە: لە داوێنی ئەو شەوەدا کە زوڵفەکانتەو، شنەی بۆنی میسکی لێ دێ، لە سوورایی پیاڵەی شەرابی سافدا کە چاوتە، مانگی یەكشەوەمان پیشان بدەکە برۆتە.

(٥) خێزۆ: بەرزبێتەوە. واتە: با بەکوێرایی چاوی پارێزکەران هاواری «ئای ئەوە مانگ... ئەمشەو چەژنە» بەرز بێتەوە لە دۆستانەوە.

شـــــادی دەر وە دڵ لای مــــەی خــــوارانْدا
خـــــەفەت دەر وە جــــەرگ رۆزەدارانْدا[١]

[٨]

مەیلت ئارەزووی[٢]

مــــەیلت ئــــارەزووی ئــەغیار کــەردەبێ
چێش خامەکـەت نـام مـەعدووم بـەردەبێ[٣]

بــــێ مــنەت جــە مــەیل ئــامای نــامەتم
مـەمنوون جـە وەفـای رەشـحەی خـامەتم[٤]

پــەرسابێت چــۆنـی؟ ویٚت غـەڵەت کـەردەن
مــــەر نـــــەزانــــی دووریت چ دەردەن[٥]

گــــەرمی بـــــڵێســــەی دەروون دەمــــاخ
دێوەلوول ئـــــاخ دڵەی پـــڕ جــــە داخ[٦]

---

(١) رۆزە: رۆژوو. واتە: دڵی مەی‌خواردن خۆش‌کە بە بەرەڵڵاکردنی توانای خواردنەوە، وە جەرگی رۆژووەوانەکان پڕکە لە خەفەت کە نایانەوێ هەرگیز رەمەزان دوایی بێ.

[٨]

(٢) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی لەگەڵ نامەیەکی بێ نوختەدا لە وەڵامی نامەیەکی حەمە پاشای جافدا نوسیوەکە لە بارەی ئیشی کەسێکەوە بۆی ناردبوو. مەولەوی لە وەرامەکەیا بە حەمە پاشا ئەڵێ تۆ نەت‌ویستووە نامەم بۆ بنووسی، بەڵام ئیشی ئەم پیاوە ناچاری کردووی.

(٣) چـێش: کـەچی. واتـە: خـۆش‌ویـستنی تـۆ ئـارەزووی بێگـانەی کـردبوو، کـەچی قەڵەمەکەت ناوی هێنابووم.

(٤) رەشحە: پرژە. واتە: منەتی ئارەزووی هاتنی نامەت هەڵناگرم چونکە بە هۆی ئیشی خەڵکەوە بووە، بەڵام مەمنوونی وەفای پرژی قەڵەمەکەتم کە ناومی نووسی.

(٥) واتە: پرسیارت کردبووکە چۆنم، بەڵام تۆ خۆت بە غەڵەتا بردووە، بۆچـی نـازانـی دووریت چۆن دەردێکە تووشم هاتووە؟.

(٦) دێوەلوول: گێژەڵووکە: مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

ئەو بەرد نم نە چەم دیدەی پڕ جە دەرد
ئێد مالا رووی حەرف خەیاڵ بێ گەرد[١]

نە قەترەی ئەسرین مەندەن نە چەمدا
نە نوختە نە حەرف ئینشای ماتەمدا[٢]

عەرزە شاهیدەن خاس بدیە پێشدا
حەرف نوختەدار نەمەندەن تێشدا[٣]

[٩]

ماموٚسای سەر ئێل[٤]

ماموٚسای سەر ئێڵ شیرین کەلامان
تەشریف خەیرت باوەر وە لامان[٥]

(١) بەرد: بردی. مالا: ماڵیوە. واتە: گەرمی بڵێسەی ناو دەماخم تەڕایی نەهێشتووە لە چاوە پڕ دەردەکانما، وە گێژەڵووکەی ئاهوو هەناسە هەڵکێشانی دڵەی پڕ داخم رووی ئەو حەرفانەی ماڵیوەکە لە خەیاڵی ساف و بێ گەردمان.

(٢) ئەسرین: فرمێسك. مەندەن: ماوە. وات: لە بەر ئەوە نە دڵۆپەیەك فرمێسك لە چاوما ماوە، وە نە حەرفەکانی نامەکەم کە باسی خەفەتباریم ئەکا نوختەیان پێوەماوە.

(٣) عرزە: نامە. بدیە: بڕوانە. واتە: نامەکەم شایەتمە، باش سەیری بکە حەرفی نوختەداری تیانەماوە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «نەمەندەن» نووسراوە «مەوینی» بە مەعنای نابینی. ئەو نامەیەکە مەولەوی لەم قەسیدەیا ئیشارەتی بۆ کردووە بە زمانی فارسی نووسراوە، وە چەند دێڕێکی عەرەبیشی تیایە. نوسخەیەکیم لایە لەگەڵ چەند نامەیەکی تری نووسراوی مەولەویدا.

[٩]

(٤) مەولەوی بەم قەسیدەیە یەکێ لە دۆستەکانی بانگ کردووە بڕوا بۆ لای بۆ رابواردن، وە باسی خۆشی شوێنەکەی خۆی بۆ کردووە

(٥) ئێل: خێڵ. باوەر: بێنە.

نــە شــنۆی بــەدكار، نــە بــۆی بــەدوازەن
وەحشــیيان هــەمڕاز، تــەیران دەم ســازەن[١]

شــەتاوان چــون ســەیل دیــدەمەن جــاری
پــێچ مــدان چـــەنی زامــان كــاری[٢]

تــۆ نــە ســەرگوزەشت ســزای دەرد لەیــل
مــن نــە حــیكایەت ئــازیز بــێ مــەیل[٣]

ســـاتێ پـــەی وێمــا بــنیشمێ وە شــاد
بــەو رازانـــەوە خــەم بــدەین وە بــاد[٤]

تـــا فـــەڵەك دیســـان نــەی راگــوزەردا
بــوینمێ چــێشش هــا نــە ژێر ســەردا[٥]

---

(١) بەدواز: بەدخواز. واتە: نە شنۆی بەدكار هەیە لەم شوێنەدا كە منی تیام، وە نەبۆنی بەدخوای تیایە. هاودەنگو هاوڕێمان باڵدارو گیاندارەكێوییەكانن.
(٢) واتە: چەمەكان وەك ئاوی چاوم زۆرو رەوانن، وە بە زامی كاریگەری خۆیانەوە پێچ ئەخۆن. مەولەوی لەم قەسیدەیەدا خەیاڵێكی وردی بەكار هێناوە، وە بڕیاری داوە هەرچی پێچ بخوا لەبەر ئەوەیەكە ئازاری هەیە، وە چەمەكانیش بۆیە پێچو لاڕن چونكە ئازاریان هەیە، ئەبێ ئەم ئازارە خەیاڵییەی چەمەكان بەهۆی دوور كەوتنەوەی ئەو جوانانەوە بێ كە لە قەراغیا سەیرانیان كردووە.
(٣) مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێكەوە دێ.
(٤) وێما: خۆمان. بنیشمێ: دانیشین. راز: قسە.
(٥) وینمێ: ببینین. چێش: چی. واتە: تۆ سەرگوزەشتی دەردو ئازاری لەیلی خۆتم بۆ بگێڕەوەو منیش باسی ئازیزی بێمەیلی خۆمت بۆ ئەكەم، وە سەعاتێ پێكەوە دائەنیشین بەو قسانە خەممان ئەدەین بە با، تا بزانین فەڵەك لەم دنیایەدا چی تری لە ژێر سەرایە بۆمان.

[١٠]

مامۆستای شیرین(١)

مـــامۆســـتای شـــیرین، شـــۆخ دیـــده مـــەست
جـــه مـــه‌کـــته‌بخانه‌ی مـــه‌دره‌سه‌ی «أَلَسْتْ»(٢)

دیـــــده‌ش مـــــه‌کـــــته‌بی قـــــه‌ده‌ر ســـزادا
نـــــیم نـــــیگاش تـــــالیم تـــــفڵ قـــه‌زادا(٣)

ســـه‌رنووك مـــوژه‌ش مـــه‌كـــه‌ردش تـــه‌قریر
راســـــتی پـــــه‌ی تـــیر تـــه‌دبیر تـــه‌قدیر(٤)

تـــۆ پـــه‌ی تـــه‌علیمش نـــه رای جـــه‌خته‌نی
ئـــه‌ڵبـــه‌ت یـــا ســـه‌رسه‌خت یـــا بـــه‌دبه‌خته‌نی(٥)

---

[١٠]

(١) مەولەوی بەم چەند شیعرە قسە لەگەڵ مامۆستایەك ئەكا كە دەرسی بە شۆخێك وتووە.

(٢) مەكتەبخانە: قوتابخانە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێكەوە دێ.

(٣) مەكتەبی: قوتابی. نیم‌نگا: لاچاو. تالیم: «تعلیم»، فێركردن.

(٤) تـەقریر: روون كـردنەوەی دەرس. واتـە: ئـەی مـامۆستای شـیرین ئـەم شـۆخـە چـاومەستەكـە تۆ دەرسـی پـێ ئـەڵێیت، چـاوی لە قـوتابخانەی رۆژی ئـەزەلا سـزای قوتابی‌یەكی ئەدا كە قەدەرە، وە تیری چاوی منالی قەدەری فێر ئەكرد كە چۆن تووشی خەڵك بێت، وە نووكی برژانگی دەرسی راست رۆیشتن‌و لانەدانی فێری تـیری قـەدەر ئاراستەكردن ئەكرد.

(٥) جەخت: رەنج‌دان. واتە: كەچی تۆ ئێستا خـۆت ئـەزیەت ئـەدەی بـۆ فـێر كـردنی، ئەڵبەت یا سەرسەختی یا بەدبەختی، ئەگینا تۆ لەكوێ‌و دەرس وتنەوە بە یەكێ لەوانە لەكوێ؟.

[١١]

مەجنونەکەی ویڵ(١)

مــەجنوونەکــەی وێڵ شــەیدای بــاڵای تـۆ
ســــەلام کـــیانا وە خـــاك پـــای تـۆ(٢)

وێش جـــە تـاو دەرد بـار خـەمان بـەرد
جادەی مەینەت گرت، وێڵ بی هەرد ئەو هەرد(٣)

دڵ ئـــــەمیرشەن جــە لات ئـــەسیرەن
چـــون تـاوانکـاران بـەند زەنـجیرەن(٤)

ئـامان سـەد ئـامان خـاس نـیگاش دارە
وەرنـــە ئـــاروفتەن زوو مـــبۆ پـــارە(٥)

.......▬●▬.......

[١٢]

مەنزڵگەی دیدەم

مـــەنزڵگــەی دیــدەم ئـاوپاشی کـەردەن
چـەشمەنداز بـەرز بـێ تـۆزو گـەردەن(٦)

---

[١١]

(١) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بۆ دۆستێکی ناردووە بۆ دەربڕینی خۆشەویستی خۆی.

(٢) کیانا: ناردی. واتە: عاشقە مەجنوونەکەت کە شەیدات بووە بە دوای باڵاتا وێڵ بووە، سەلام ئەنێرێ بۆ خاکی بەری پێت.

(٣) واتە: خۆی لە تاو دەردو ئازار نەیتوانی بێت، باری خەمی ناوەتە سەرشانی‌و ڕێگەی مەینەتی گرتووەتە بەرو کەوتووەتە هەردەو هەرد کردن.

(٤) واتە: دڵەکەی کە فەرمانڕەوایەتی، لای تۆ وێڵەو وەك تاوانباران زەنجیر کراوە.

(٥) ئاروفتە: دارزاو. پارە: پارچە. واتە: دەخیلتم چاك ئاگات لێ‌بێ ئەگینا داوەشاوە زوو دائەفرەقێ‌و پارچە پارچە ئەبێ.

[١٢]

(٦) ئاوپاشی: ئاوڕشێن. چەشمەنداز: «چشم‌انداز»، جێگـای بـەرزی چـاو لێوە خسـتن. مەعنای هەردوو شیعرەکە پێکەوە دێ.

شـــێوەت بـــا بـــەیۆ ئـــەر مـــەیلش بـــارۆ
بـــەڵام بـــویەرۆ ئـــەر بـــەد بـــویارۆ(١)

[١٣]

من کە دڵ دایم...(٢)

مـــن کـــە دڵ دایـــم نـــە واوەیـــلمەن
غـــەرق مـــوتاڵای خـــاڵ لەیـــلمەن(٣)

چ بـــاك تـــانەی تـــەوەن تـــاومەن
شـــەوق مـــوتاڵای رووی کـــتاومەن؟!(٤)

---

(١) بەیۆ: بێت. بارۆ: بێنێ. بویارۆ: رابوێرێ. واتە: مەنزڵگەی چاوم ئاورشێن کردووەو جێگەیەکی بەرزەو بۆ تەماشا لێوەکردن زۆر خۆشە، هیچ تۆزی تیا نیە. وێنەی ناسکت ئەگەر مەیلی هەیە بابێتە ناو چاوەکانم، وە ئەگەر شوێنەکەی لا خراپ بوو، وە ناخۆشی رابوارد رێگای ئەدەم بڕوا.

[١٣]

(٢) مەولەوی بەم دوو شیعرە بەربەرەکانێی دوو شیعری «مەلاقاسم» ناوێکیی کردووەکە وتوویەتی:

هەرگا من پێکیای پەیکانی لەیل وام   جە بێمەیلی لەیل وەتەن دوجەیل وام
چ بـــاکـــی بـــەدی بـــەدکارانـــمەن   چ پـــەروای تـــانەی ئـــەغیارانـــمەن

واتە: مادەم من پێکراوی تیری لەیل بم، وە لەبەر بێمەیلی لەیل وەتەنم کێوی دوجەیل بێ، ئیتر باکم چیە لە خراپی ئەوکەسانەی خراپەم ئەڵێن، وە لەکوێ ماوەی موبالات کردنم هەیە بە تانەو تەشەری بێگانە؟.

(٣) واوەیل: هاوارو شین. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٤) تەوەنتاو: بەرد توێنەرەوە. موتاڵا: «مطالعە»، چاو پیاگێڕان. واتە: من کە دڵم هەمیشە لەگریانو واوەیلادا بێ، وە غەرقی موتاڵای خاڵی روخساری لەیل بم، چ باکێکم هەیە لەو تانەو تەشەرانەی کە بەرد ئەتوێننەوە، وە لەکوێ ماوەی موتاڵای پەڕەی کتێبم هەیە؟.

تیپی نون

[١]

نامەکەت پەی چێش(١)

نـامەکـەت پـەی چـێش؟ پـەرێ دەوای دەرد
یـــاوا خـــاس وانـــام مـــوتاڵەعـــەم کـــەرد(٢)

ئـــاخ، داخـــان نـیشات جـە بـێخ کـەندە وێم
رای تــــەدبیر کـــــەس پــێ نـــەمەدە وێم(٣)

ســـــەرەتای زوخـــاو نـــە جـــەرگم ســـەردان
بـــەیدێ پـــێمـــەوە یـــاران، هـــام فـــەردان(٤)

هـــــاوار یـــــانێ هـــای خـــاڵۆم نـــەشنەفتەن
جـــە نـــۆ کـــۆســێ تـەر خـاستەرم کـەفتەن(٥)

دیـــدەکـــەم مـــاچان بـــێ وەفـــاییش کـــەرد
شەرتو عەهد بەین وەریـن جـە یـاد بـەرد(٦)

---

[١]

(١) مەلەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەڵامی قەسیدەیەکی خاڵۆی کۆماسیدا نوسیوە، کە سکاڵای دەردی عەشقی بۆ مەولەوی کردبوو تیادا، وە سۆزی دڵی خۆی دەربڕیبوو، وە چاری لێ ویستبوو.

(٢) وانام: خوێندمەوە: واتە: نامەکەت گەیشتو بەباشی خوێندنمەوەو تێ گەیشتم بۆچیت نووسیبوو؟ داوای دەرمانی دەردت تیاکردبوو.

(٣) واتە: داخی بە جەرگم نارەحتی داری جمو جووڵی لە بن هەڵکەندووم و رێگای تەگبیر کردنم بۆکەس نەماوە.

(٤) بەیدێ: وەرن. واتە: برادەرینە، فریام کەون سەرەتا زوخاو سەری داوە لە جەرگم.

(٥) واتە: هەی هاوار وا دیارە هێشتا خاڵۆی کۆماسی نەیزانیوە من بەم نزیکیانە کۆستێکی گەورەترم کەوتووە، وا داوای چارەو تەگبیرم لێ ئەکا. لە شیعرەکانی پاشەوەی دا باسی ئەو کۆستەکەوتووەی ئەکا.

(٦) ماچان: ئەڵێن. واتە: وا بڵاوەکە ئازیزم بێوەفایی کردووەو گفتو پەیمانی نێوانمانی

زیــاد بــی ســەردی پــەی غــەم کــەیلەکــەش
کەم بی گەرمی تـاو کـوورەی مـەیلەکـەش(۱)

هــــەوای دۆس نــــۆش وە دەروون ئــاوەرد
سفتەکەی کۆنەش یەکـجار جـە ویـر بـەرد(۲)

دیـــدەکـەم تـۆ مـەیل خـەستەت زەروور بـێ
ئــەی بـێ شـەرتی‌یە فـرە چـێت دوور بـێ(۳)

خــەیلێ واتــم خــەیچ ئـێش زامــم مــەرد
ئـــای کــولناتەوە ئـینە چـێشت کــەرد(۴)

بـــــــەزەییت نـــاما بـــــەی زاریـــــمەدا
وەی نـــــاڵەی شــــەوان بـــێداریـــــمەدا

وەی دڵەی پـــڕ ئـــێش پـــڕ زوخـــاومەدا
وەی هـــەناسەی گـــەرم تـــەوەن تـــاومەدا(۵)

☞

خستووەتە پشت گوێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «جە یاد بەرد» نووسراوە «گردش مەرد» واتە: هەمووی شکاند.

(۱) واتە: ساردی ئەو زیاد بووە لەگەڵ منا کە دڵم بە هۆیەوە پڕە لە خـەفەت، وە تـینی گەرمای کوورەی مەیلی کەمی کردووە.

(۲) هەوا: ئارەزوو. سفتە: سووتاو. واتە: ئارەزووی دۆستی تازەی گرتووەتە دڵو دڵدارە سووتاوەکۆنەکەی بە یەگجاری لە یاد بردووەتەوە.

(۳) فرە: زۆر. چێت: لێت. لێرەدا مەولەوی بە هۆنەری «التفات» رووی قسەی لە خاڵۆی کۆماسی‌یەوە وەرئـەچەرخـێنێتـە سـەر دۆستو پـێی ئـەڵێ: ئـازیزم، تـۆ پـێویست بـوو گرفتارەکەی خۆت خۆش بێ، ئەم بێ‌شەرتی‌یە زۆر دوور بوو لێتەوە.

(۴) خەیچ: ئۆخەی. کولناتەوە: کولاندتەوە. واتـە: زۆرم وت ئـۆخـەی ئـێشـی زامـەکـەم دامردووە، ئای ئەوە چیت کرد وا کولاندتەوە.

(۵) تەوەن‌تاو: بەرد توێنەوە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «دڵەی پـڕ ئـێش» نـووسراوە «جەستەی پڕ هوون»، وە لە جیاتی «هەناسەی گەرم» نووسراوە «هەناسەی سەرد».

مـــن دڵم وە تـــیر تـۆ ئـێشـــا، یـا ئـەو
مـن جـەفاو مـەینەت تـۆ کـێشـام، یـا ئـەو[١]

مـن وێم وە سـەرگەرد بـاڵات کـەرد، یـا ئـەو
مـن وێم فـیدای خـاك پـاڵات کـەرد، یـا ئـەو

جـە بـەدبەختی وێم وەنـەش وارۆ سـەنگ
زانـــام بـێ مـەیلی ئـەمما نـەك وەی رەنگ[٢]

مـــن هـیچ بـەر کـەنار، ئـەحواڵم مـەپرس
خـۆ قـیامەت هـەن جـە خـودا بـترس[٣]

خـــاڵۆ دەرد دڵ بـــێ نـــیهایەتەن
شکـــایەت نـــیەن، یـــە حـیکایەتەن[٤]

ئـــاوایـــی پـەی غـەیر، وێران مـاڵە وێم
عـــاڵەم شـــیرین‌کام، مـەزاق تـاڵە وێم[٥]

---

(١) واتە: بۆ دۆستێکی تازە بۆچی وات لێهات؟ بۆچی من بووم دڵم تێشا بە تیری تۆ یا ئەو؟ وە من بووم دەردو مەینەتی تۆم کێشا یا ئەو؟.

(٢) وەنەش وارۆ: لێی بباریٚ. یاخوا لە بەر بەدبەختی خۆم بەرد بـباریٚ لە بـەختم، مـن ئەزانم بێ‌مەیلی بەڵام نەم‌ئەزانی بەم جۆرەی.

(٣) بەرکەنار: بخەرە لاوە، وشـەیەکی فـارسی‌یە. واتـە: چش لە مـن گـوێم مـەدەریٚو مەبەستت نەبم، بەڵام خۆ قیامەت‌و لێپرسینەوە هەیە بۆچی لە خوا ناترسی؟

(٤) یە: ئەمە. مەولەوی لێرەوە رووی قسەی ئەکاتە خاڵۆی کۆماسی‌و پێی ئـەڵێ: خـاڵۆ گیان دەردی دڵی من برانەوەی نیە، ئەم قسانەش کە ئەیکەم سەرگوزەشتەیە ئەیگێڕمەوە، شکاتی حاڵ نیە، چونکە رەوا نیە دڵدار شکات لە دۆستی بکا.

(٥) واتە: ئاوەدانی حاڵو ماڵ هەر بۆ بێگانەکانە، منیش کە ئەو هـەموو مـافەم بـە سـەر یارەوە هەیە ماڵم وێران بووە، هەروەها هەموو کەس دەمی شیرینەو هەر من دەمم تاڵو ناخۆشە.

نـــاوەش پـــێ حـــەرام، وەش حـــەرامـە وێم
شـــادی پـــێ نـــوقسان، غـــەم تـەمامە وێم[١]

هـــــــەڵۆ زەدەکـــــەی تـــــرسیاگــــە وێم
درۆ بــــــۆ یـــــا راس هـــەوەسیاگــە وێم[٢]

چ وەخت ئـــــامای ئـــینشای فـــەردت بـــێ
چ وادەی داوای دەوای دەردت بـــــــــێ[٣]

گـــــلاراو مـــــەرگ چـــێگـــەو چـــۆگـــەمەن
دەخـــــیل تـــەدبیرێ جـــارێ نـــۆگـــەمەن[٤]

[٢]

نەسیم مەحرەم[٥]

نـــــــەسیم مـــــەحرەم مـــــابەین یـــــاران
مـــــاچان وەهـــــارەن ســـەوزەن دیـــاران[٦]

---

(١) واتە: شتی ناخۆشم بۆ حەڵاڵەو خۆشیم لێ حەرامە، وە شادیم کەمو کورتەو خەمو خەفەتم تەواوە.

(٢) ترسیاگ: ترساو. هەوەسیاگ: حەپەساو. واتە: ئای وەك چۆلەکەی هەڵۆ لێداو ترساو خۆم، وە بە راست بێ یا بە درۆ بێ حەپەساوو سەر لێتێکچوو خۆم.

(٣) واتە: خاڵۆ گیان ئەم کاتی نارەحتیو بێئیستراحەتی‌یەی دڵ کەی بۆ ئەوە ئەشیا تۆ هەڵبەستی تیا دانێیتو بۆمی بنێری وە داوای تەگبیرم لێبکەی بۆ دەرمانی دەرد؟. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «چ وادەی داوای» نووسراوە «چ وەختو وادەی».

(٤) چێگەو چۆگە: لێرەو لەوێ. نۆگە: نۆبە. واتە: ئێستا من خۆم گلاراوم پێ‌کەوتووەو ئەمدیو ئەودیو ئەکەمو ئەمرم، کەواتە جارێ نۆبەی منە تۆ تەگبیرێکم بۆ بکەی.

[٢]

(٥) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ «شێخ عەزیزی جانەوەرەی» نوسیوە، وە وای بڕیار داوەکە ئەبێ نەسیم بۆی بەرێ

(٦) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

گـــیان وه بـــێ‌تـــاقەت مـــوینوون ئـــارۆ
زاهـــــیرەن هـــەوای لای ئـــازیز دارۆ(۱)

ئـــامێتـــەی خـــەیاڵ ئـــەو دڵ پـــەسەندەن
ئـێلاخـــیچ هـــەڵای کـــەمێ یـەخ بـەندەن(۲)

زەحـــمەت وه خـــەیاڵ ئـــەو ئـــازیز مـــەدەر
وەر نەیۆ گیان، هیچ، بە وێت تـەشریف بـەر(۳)

چـــون یـــاوای پـەرساش بـەناڵە عـەرز کـەر:
دیم تەن سـفتەکـەی خـەستەی زام خـەتەر(۴)

دڵ دەروون هـــــەر یـــەك وه دەس خـــامەیێ
ئـــینشا کـــــەردەبێ تـــوغرا نـــامەیێ(۵)

دڵش کـــــەردەبێ وه دوو «هـــــو» مـــەرقووم
دەروونش وه هـــــوون «مُـــحِبُّكْ مَـــعْدُومْ»(۶)

---

(۱) واتە: ئەی بای نەسیمی بەیانیان کە مەحرەمی بۆ هات‌و چۆ لە نێوانی دۆستانا، ئەڵێن بەهارەو دەست‌و دەر سەوز بووەو وادەی وەزینی تۆیە، منیش وام دێتە بـەر چـاو گـیانم ئەمرۆ بێ‌تاقەت بێ‌و ئارەزووی وابێ بچێ بۆ لای شێخ عەزیزی جانەوەرەیی.
(۲) ئامێتە: تێکەڵ. هەڵای: هێشتا. یەخ: سەهۆڵ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایـیش پێکەوە دێ.
(۳) مەدەر: مەدە. نەیۆ: نەیەت. واتە: بەڵام لەبەر ئەوەکەگیانم تێکەڵ بووە لەگەڵ خەیاڵی ئازیز، وەکوێستانیش هێشتا ساردە، زۆر ئازاری مەدەو رای مەکێشە بۆ لای خۆت، ئەگەر بە ئاسانی لەگەڵتا هات ئەوە باشە، ئەگینا خۆت بە تەنیا برۆو ئەم نامەیەم بۆ بەرە.
(۴) یاوای: گەیشتی. واتە: کە گەیشتی هەواڵی منی لێ‌پرسیت، بناڵێنەو عەرزی بکەو بڵێ چاوم بە دڵدارە لەش سووتاوە نەخۆشەکەت کەوت کە برینێکی مەترسی‌لێ‌کراوی پێوەیە.
(۵) خامە: قەڵەم. واتـە: دڵ‌و دەروونـی هـەریەکێ قـەڵەمێکـیان بـە دەسـتەوە بـوو، وە نامەیەکی مۆر لە سەریان نووسیبوو. لە هەندێ نـوسخەدا لە جـیاتی «تـوغرا» نـوسراوە «سۆزش» واتە: نامەیەکی بە سۆز.
(۶) دوو: دووکەڵ. مەرقووم: نووسراوە. واتە: دڵێ، بـە دووکـەڵی هـەناسەی بـە سـۆزی

ئـەر تـەسدیع نـەبۆ وە جـان فـیدای وێت
گـۆش دەر سـەوادش بـوانـوون پـەرێت:[١]

وە نـام دەرمـان زامـان مـوشکوڵ
جە نـەوای بـوڵبـوڵ جـە ئـیستیغنای گـوڵ[٢]

«بَـعْدْ» وە دیـدەت شـای نـەو نـەمامان
هـەر ئـێد مـژنەوو وەهـارێ ئـامان[٣]

نـاستەنش هـەوای نـەو بـەهاران پـێم
تـەماشای وەهـار حـاڵەتـەکـەی وێم[٤]

شـەتاوم هـووناو دیـدەی پـڕ دەردەن
نـەسیمم شـنۆی هـەناسەی سـەردەن[٥]

☞
خۆی لە سەر نامەکە نووسیبووی «هو». دەروونیشی بە خوێنی خۆی لە خواریەوە ئیمزای نامەکەی کردبوو، وە نووسیبووی «مُحِبُّك مُعْدُوم» بە مەعنا «خۆشەویستت: مەعدوومی» جاران ئوسووڵ وابوو لە سەری نامە ئەنووسرا «هو» کە ئیشارەتە بۆ ناوی خوا.

(١) سەواد: رەشایی. بوانوون: بخوێنمەوە. واتە: بڵێ بە ئازیز ئەگەر سەرت نایەشێ گوێ شل‌کە بۆ ئەم گیان‌فیدای خۆتە با نووسراوی نامەکەت بۆ بخوێنمەوە.

(٢) مـوشکوڵ: گـیرپێوەخـواردوو. واتـە: بـڵێ لە بـاتی «بسـم الله الرّحـمن الرّحیم» لە سەرەتای نامەکەوە نووسیویە دەس ئەکەین بەم نامەیە بە بەرەکەتی ناوی کەسێکەوەکە دەرمانی ئەو برینە خەتەرناکانەیەکە پەیدا ئەبن لە ناڵەو فوغانی بولبول‌و لە بێ‌باکی گوڵەوە. جاران ئوسووڵ بوو لە سەری نامەوە جارجار «بسم الله» ئەنووسرا.

(٣) مژنەوو: ئەبیسم. واتە: لە پاش دەس کردن بە نامەکە، بڵێ ئازیزی شای نەونەمامان بە چاوت قەسەم هەر ئەوەندە ئەبیسم کە بەهار هاتووە. لە شـێوەی نـامە نـووسین‌و کـتێب دانانی کۆنا پاش تەواو بـوونی هـێنـانی نـاوی خـواو سـپاس کـردنی‌و سـەڵەوات دان لە پێغەمبەرو ئاڵ‌و ئەسحابی، ئەنووسرا: «وبعد».

(٤) ناستەنش: نەی‌هێشتووە. واتە: سەیری بەهاری ئەحواڵی خۆم ئارەزووی نەوبەهاری لا نەهێشتووم. لە دوو شیعری پاشەوەی‌دا باسی بەهارەکەی خۆی ئەکا چۆن بەهارێکە.

(٥) شنۆ: شنە.

غـــونچەی نـــەشکوفتەم زام کـــاری‌یەن
بـــولْبـــولْم نـــاڵەی دڵ ئـــەوگاری‌یەن[١]

«والحـــاصل» ســەمووم بـای تـاڵەی سـتیم
پـــەژمورده کـــەردەن وەهـــار هـــەستیم[٢]

تـــا واچـــی خـــەرمان خـــەم وەکـــۆنـــانێ
وە کـــەیف دەمـــاخ دووری تـــۆنـــانێ[٣]

خـــوسووس چـــون خـــەبەر مـــیاونانێ
گـــوڵان، بـــولْبـــولان، مـــلاونانێ[٤]

مـــن وێم مـــوینوون خـــاتر زیـــزەنان
مـــەحرووم بـــۆی گـــوڵ رووی ئـازیزەنان[٥]

مکـــیانۆ رەحـــمەت حـــەسرەت وە کـــۆ کـۆ
رەحـــمەت پـەی جـەناب دەرد دووری تـۆ[٦]

کـــوورەی ئـــارەزوو جـــۆش ســـەختشەن
ئای بـێ مـەیل، ئـاوێ، دەخـیل وەخـتشەن[٧]

---

(١) نەشکوفتە: نەپشکووتوو. ئەوگاری: گرفتاری.
(٢) پەژمورده: سیس. واتە: بەکورتی بای بەدبەختیم بەهاری ژیانمی شین کردووە.
(٣) واتە: تا بڵێی خەرمانی خەمو خەفەتم کۆمەڵەو بە ئارەزووی دوژمنم کە بریتی‌یە لە دووری تۆ.
(٤) میاونانێ: پێم‌ئەگەیەنن. ملاونانێ: ئەلاوێننەوە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ. (٥) زیز: عاجز.
(٦) کۆکۆ: کۆمەڵ‌کۆمەڵ. واتە: بەتایبەتی لەو کاتەدا کە خەبەرم ئەدەنێ وا گوڵ بولبول ئەلاوێنێتەوە، من هەست ئەکەم کە خەفەتبارمو بێ‌بەشم لە بۆنی گوڵ کە رووی یارە. لەبەر ئەوە، داخی نەلاواندەنەوەم لە لایەنی تۆوە، بەکۆمەڵ رەحمەت ئەنێرێ بۆ دەردی دووریت، چونکە هیچ نەبێ کە دوور بی لێم خەفەتی ئەوە ناخۆم بۆچی نام‌لاوێنیتەوە.
(٧) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «ئای بێ‌مەیل ئاوێ» نووسراوە «ئاخ پەی سێلاوێ». سێلاو: لافاو.

ئـــاخر نــەك ئـێمــەیچ داخ نــە دڵێنــمێ
ســۆچـیای ئــایر چــون تــۆکـڵێنــمێ(١)

تــۆ پــەی نیشتمان، مــن پــەی ســەودای تــۆ
هـــەردوو بـــناڵیـــن وە گـــریەو رۆ رۆ(٢)

[٣]

نامەی نەفتینت(٣)

نـــامەی نـــەفتینت یــەك رۆ بــاد ئــاوەرد
کــڵپــەی بــڵێســەی کــوورەم زیــاد کــەرد(٤)

دەلاڵەت جـــۆشـــۆ چـــون رۆی ئـــازادی
گــەرمەی گــەرم نــەزم بــەزم پــڕ شــادی(٥)

---

(١) نەك: بە مەعنا «بۆچی نە» یە، ئیستفهامی ئینکاری‌یە. سۆچیا: سووتاو. تۆکڵ: توێکڵ. واتە: کوورەی ئارەزووی دیدارت جۆشی سەندووە، ئای دەخیلم ئاوی وەسڵی پیاکە، وەختیەتی، با دامرێتەوە، ئاخر بۆچی ئێمەیش داخ لە دڵ نین‌و وەك توێکڵی سووتاومان لێ‌نەهاتووە؟

(٢) نیشتمان: مەبەسی لە دڵی مەولەوی‌یەکە جێگای خەیاڵی دۆستە. واتە: کەوابوو با هەردووکمان دەس‌کەین بە گریان‌و ناڵین، تۆ بۆ دڵی من کە جێگای خەیاڵتەو منیش بۆ ئارەزووی تۆ.

[٣]

(٣) مەولەوی ئەم قەسیدەیەشی لە وەڵامی قەسیدەیەکی ئەحمەد بەگی کۆماسی‌دا نووسیوەکە باسی شایی‌و زەماوەندێکی گەرمی تیا نووسیبوو بۆ مەولەوی، وە داخ‌و حەسرەتی پیشان‌دابوو کەوا مەولەوی لەو شایی‌یەدا نەبووە.

(٤) نەفتین: نەوتاوی. واتە: رۆژێکیان «با» نامەی نەوتاویتی هێناو دای بە رووما، لەوەوە کڵپەی بڵێسەی کوورەی دەروونم زیاتر بوو.

(٥) دەلاڵەت: میهرەبانی. جۆشۆ: دێتەکوڵ. واتە: نامەکەت میهرەبانی‌و خۆشەویستی لێوە هەڵئەقوڵی، وەك رۆژی جەژن کە رۆژی گەردن ئازایی کردنی خەڵکە لە یەکتر،

سەدای «لاو هەی لاو»، زرەی زەڕ زەنجیر
سلسلەو بانیسەر، بەندزریو لاگیر[1]

زیلەی گوارەو زرنگەی زەنگلەی زەڕ
لەرزەی نەونەمام، لەرەی لیمۆی تەڕ[2]

شەوق زەرقو بەرق، فەرق زەڕ کلاو
ورشەو پرشەی خووی کولم بۆ گولاو[3]

شەوقە تەقەی گەرم، چەپڵەو چیلەی نەرم
چریکەی وە ناز، تریکەی وە شەرم[4]

☞

وەکۆڕی گەرمی گۆرانی وتنو هەڵپەڕکێی پڕ زەوقو شادییە. لە شیعرەکانی پاش ئەم شیعرەدا مەولەوی وەسفێکی جوانی دیمەنی هەڵپەڕکێ ئەکا بۆ ئیشارەت بەو شاییو هەڵپەڕکێیەی خاڵۆی کۆماسی باسی کردبوو لە نامەکەیا، وە خەفەتباری خۆی پیشان دابوو کە مەولەوی تیا نەبووە.

(١) لاو هەی لاو: گۆرانیەکی کۆنە لە سەر ئاوازەی هەڵپەڕیون. زەڕزەنجیر: زەنجیری ئاڵتوون کە ئافرەتان ئەیدەن لە خۆیان. سلسلە: خشڵێکە ژنان ئەیدەن لەبەر شەدە. بانی سەر: پێنج لیرەیی یا پێنج قەرانی کە ژنان ئەیان دووری بە ناوەڕاستی کلاوا. بەندزرێ: هۆنراوەیەکی زیوە شەدەی پێ قایم ئەکرێ. لاگیرە: هۆنراوەیەکی تری زیوە تاکە تارانی پیاکراوە ژنان ئەیدەن لەملاو لەولای کلاوزەڕ یا سەروپێچ.

(٢) زیلە: زرە. زەنگڵە: ئەو زرێو لیرانە بەربوونەتەوە بە گوێ زێڕینی سەر سوخمەوە. لیمۆی تەڕ: مەبەسی مەمکی کچە هەڵپەڕکێکەرەکانە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «گوارە» نووسراوە «تەلای گۆش» واتە: ئاڵتوونی گوێچکەکە هەر گوارە ئەگرێتەوە، وە لە هەندێکی ترا نووسراوە: «تیتەی گۆش» بە مەعنا خشڵی گوێچکە. وە لە هەندێ نووسخەی ترا یەکسەر شیعرەکە بەم جۆرە نووسراوە:

زێلەی زایلەی زرنگەی پۆیلەی هەی   کەوانەی دیانەی زنگلەو لەرەی بەی

زایەلە: دەنگ. پۆیلە: ملەوانی مووروو شیلانو کارەبا. کەوانە: چەمینەوە. دیانە: قولاپ. بەی: مەبەسی مەمکی کچانی هەڵپەڕکێکەرە.

(٣) فەرق: تەوقەسەر. زەڕکلاو: کلاوزەڕ کە لیرەو تاکە تارانی پیا دووراوە. خوو: ئارەق.

(٤) چیلە: پێکەنین. چریکە: ئاوازی بەرزی مەقام وتن. تریکە: پێکەنینی پڕو ناسك.

سەمای دەسماڵان، ڕەمای نەوهاڵان
نەمای مەلالان، نمای وەش حاڵان[١]

چفەی گەردەن کەچ، مەرگ من چێش واچ
خاین وە خەفەت، نەزان جگەر پاچ[٢]

(١) سەما: لەرە. دەسماڵ: دەسەسری دەسی سەرچۆپی کێش. ڕەما: ڕاکردن. نەوهاڵ: ئەونەمام، مەبەسی مناڵانی بەرگەڕەکەکە بە دەوری هەڵپەڕکێ‌کەرانا دێن‌و دەچن. نەما: نەمان. نما: خۆنواندن.
(٢) چفە: چپە، قسەی نهێنی لە ژێر لێوەوە. گەردەن کەچ: ئەوەی ملی لار کردووەتەوە بۆ چپەکردن. چێش واچ: چی وت. جگەر پاچ: جگەر لەتکەر. واتە: دیمەنێکی‌تری هەڵپەڕکێ مل لار کردنەوەی هەڵپەڕکێ‌کەرانەو چپەکردنیانەکە لەولاوە ئەم‌و ئەو لە یەك ئەپرسن تۆمەرگی من چی‌یان وت، وە پیاوی بەدکار خەفەت دای ئەگرێ‌و ئەوەی نەزانێ چپەکەرەکان چی‌یان وتوە جگەری لە داخا لەت ئەبێ. لە هەندێ نووسخەدا ئەم شێعرە بەم جۆرە نووسراوە:

چفەی بێ‌وادە نیازان نازان   بن‌دەسی دادەنگ بازن نە بازان

نیازان نازان: ئەوانە نیازی ناز کردنیان هەیە. بن دەسی: لە بن دەس کوتان بۆ داوای بێ‌دەنگ بوون. بازن نەبازان: ئەوانەی بازنگیان لە قۆڵایە. لە نووسخەیەکی‌ترا لە جیاتی «چفە» ڕاستەوخۆ نووسراوە «چپە» وە لە جیاتی «نیازان» نووسراوە «نەزاکەت» واتە: ئەوانەی بە نەزاکەتەوە ناز ئەکەن. لە نوسخەیەکی‌تریشا هەر جیاتی «نیازان» نووسراوە «تەیاران» واتە: ئەوانەی نازیان تەواوە، وە لە نوسخەیەکی‌ترا لە جیاتی «دادەنگ» نووسراوە «نازك» وە لە جیاتی «بازن نە بازان» نووسراوە «بازان یا نازان» بە مەعنای بێڵن یا نەیەڵن، واتە: دیمەنێکی‌تری هەڵپەڕکێ ئەوەتە هەندێ لە هەڵپەڕکێ‌کەرەکان بە شێوەیەکی ناسم دەس ئەدەنە بن باڵی هەندێکی‌تریان، وە دوو دڵن لەوە ئاخۆ بێڵن یا نەیەڵن. مەعنا دۆزینەوە بۆ ئەم هەموو نوسخانە وە نەبێ نیشانەی ئەوەبێ کە هەموویان ڕاستن، کەم‌جار وا ڕێ ئەکەوێ مەولەوی خۆی شیعرەکەی بە چەند جۆر گۆڕیبێ‌و جۆرەکانی پێشەوەشی هێشتبێتەوە. بەڵام لەبەر ئەوەکە نوسخەی دەسنووسی مەولەوی خۆیمان چنگ نەکەوت ناچار بووین هەموو نوسخەکان داتێین هەرچەند هەندێکیشیان لە نووسینەوەی بە غەڵەت پەیدا بوون، خۆیشمان ئەوەمانە پەسەند کردووەکە لە شیعرەکانا نووسیومانە، خوێندەواریش بۆی هەیە بە بیری خۆی کام مەعنا پەسەند ئەکا بیکا تا هەر کاتێ کە نوسخەی ڕاستەقینە پەیدا ئەبێ.

لارەی قـــــەتارەی لاو شـــــەدە لاران
ئـــیشارەی کـــەمکەم پـەنجە وشـاران[١]

شـــاخەی شـریخەی خشـڵ نـمیە رەنگ
فڕەی فۆتەی شۆڕ، پاژنۆی گوڵەنگ چـەنگ[٢]

خشەو خشپەی خاس، ترپەی پەنجەی کەوش
عیشوەو نەزاکەت، کـریشمەی بـێ خـەوش[٣]

وە لیـمۆی ئـاڵای کـاڵای بـاڵای شـەنگ
قرچەو چۆقەی جەرگ، دڵ وە خەمان تەنگ[٤]

خـــەمیاو چـەمیای نـاز نـیمچە کـناچان
دەنگ هـەی شـاباش نـەوجوان واچـان[٥]

شـــاباش شـــادی شـــەیدای شـاباشان
خاسخاس کزەی سۆز دەروون خاش خاشان[٦]

---

(١) لارە: سەرلار کردنەوە. قەتارە: ریز. لاو: جوان. پەنجە وشاران: پەنجە وشاردن. واتە: دیمەنێکی تری هەڵپەڕکێ خۆ لار کردنەوەی ریزی جوانەکانەو ئیشارەکردنیانە بۆ یەك بە پەنجە وشاردینێکی سووك.

(٢) شاخە: دەنگ. نیمە رەنگ: کاڵ. فۆتە: سەرپۆش. پاژنۆ: ئەو کێشەی کە ئەکرێتە کۆڵو تا عاستی ئەژنۆ دا ئەگرێ. گوڵەنگ چەنگ: گوڵنگ لار.

(٣) عیشوە: ناز. کریشمە: روانین بە لاچاو.

(٤) واتـە: دیـمەنێکـی‌تری هـەڵپـەڕکـێ هـەڵقـرچـانو لەرزە لەرزی جـەرگی دڵدارانو خەفەتبار بوونی دڵیانە، یان هەڵقرچانی جـەرگی دۆسـتە دڵتـەنگەکـانە، بـە هـۆی ئـەو مەمکانەوەکە بەربوونەتەوە بە پارچەی باڵای جوانی یارانا.

(٥) خەمیا: لاربوونەوە. چەمیا: خۆ چەماندنەوە. نیمچەکناچان: ئەو کچانەی کە هێشتا پێ نەگەیشتوون. واچان: ئەیڵێن.

(٦) خاش‌خاش: تێك‌شکاوو ورد بوو. واتە: دیمەنێکی‌تری هـەڵپـەڕکـێ، لە خـۆشـی‌یا شاباش کردنی ئەو کەسانەیەکە شەیدای شاباش کردن بوون، وە سۆزو کـزەی هـەناسە هەڵکێشانی ئەوانەیەکە دڵیان بریندارە.

یــــاران، یــــاوەران، هــــای دەردەداران
بــــەیدێ بکــــەردێ مــــن ســــەنگەباران[١]

جــــە نــــەحسی تــــاڵەو جــــە بــــەدئیقباڵیــــم
هــــەر کــــۆ فــــرسەتەن مــــن یــــاگــــە خــــاڵیــــم[٢]

روو ئــــەو شــــیوەنان دەی ئــــەجەل بــــۆرێ
نــــەو بــــەزم شــــیرین مــــایەی هــــەر شــــۆرێ[٣]

تــــا وەی رەنگ زەرد چــــون خــــەزانــــەوە
ســــیم ســــاف هــــەرس کــــەس نــــەزانــــەوە[٤]

هــــەرلایێ بــــادەی شــــەوقیۆم وەردا
یەکسەر ســــەر چــــون گــــیان شــــاباشم کــــەردا[٥]

---

(١) یاوەر: یارمەتیدەر. بەیدێ: وەرن. بکەردێ: بکەن. لەهەندێ نوسخەدا لە جیاتی «یاران، یاوەران» نووسراوە «عەزیزان، خوێشان».

(٢) تاڵە: «طالع»، بەخت. یاگە: جێگا. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «نەحسی» نووسراوە «سەختی»، وە لە هەندێکیترا نووسراوە «شوومی». هەروەها لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «هەرکۆ فرسەتەن» نووسراوە «نە هەرجا بەزمەن». لە نوسخەیەکیتریشا شیعرەکە تێکرا بەم جۆرە نووسراوە:

یەگشت جە شوومیو بێئیقباڵییەن   وادەی حاسڵات یاگەم خاڵییەن

(٣) بۆرێ: وەرەوە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «شیرین» نووسراوە «شادی». مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٤) سیم: زیو. هەرس: فرمێسك.

(٥) وەردا: بخواردایە. کەردا: بکردایە. واتە: ئەی خوا مەرگم بدا، من لەم کۆڕو ئاهەنگو شادییەدا رووم لە شیوەنو زارییە، تا بەم رەنگە زەردەمەوەکە ئەڵێی رەنگی گەڵای پایزە، وە بەم دڵۆپە فرمێسکەکەس پێنەزانیوانەمەوەکە ئەڵێی زیوی بێگەردن، هەر تاوێك پیاڵەیەك شەرابی شەوقم بخواردایەتەوە، سەرو گیانم بەجارێ بکردایە بە شاباش بۆ یاران.

خـــاڵۆ گــیان نــامان پــەی نــەو نــەمامان
گیان دان وە مۆبەت، پەی مـەعدووم ئـامان(١)

[٤]

نەوای کەژاوەی...(٢)

نــــەوای کـــــەژاوەی لەیـــلیٚ نـــــازانــەن
ســـەرەتای تــەڵمــیت شــیرین رازانــەن(٣)

وەی رۆی دمــای کـۆچ مـەجنوون بـەختانەن
نــــاڵەی فــەرهادی زامــەت ســەختانەن(٤)

☞

لە هەندیٚ نوسخەدا ئەم شیعرە بەم جۆرەیە:

جەو دما بادەی مەشق عەشقش بوەردام تـا گــیان یــەکســەر شـاواش بکـەردام

واتە: پاشان شەرابی فیٚربوونی عەشقی یارم بخواردایەتەوە، تا بە یەگجاری گیانم بکردایە بە شاباشی ئەو.

(١) لەم شیعرەدا مەولەوی وەرامی قسەیەکی خاڵۆی کۆماسی ئەداتەوەکە لە قسەکەی دا بۆ مەولەوەی نوسیبووی گوایە لەو شاییەدا چەند نەوجوان خۆیان ئەکرد بـەقوربانیو شاباش. مەولەوی ئەڵیٚ: خاڵۆکـەم، گیان بـەخت کـردن ئیشی نـەونەمامان نـیە، ئیشی مەعدوومییە لە خۆشەویستیدا گیانی خۆی بکا بە شاباش. لە هەندیٚ نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەم جۆرەیە:

گیان دادەن پەی تۆ پەی مەعدووم ئامان دادەن: دان.

[٤]

(٢) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لەکاتی کۆچ کردنی جافەکانا بۆ کویٚستان، وتووە.

(٣) واتە: دەنگی ئـەو کـەژاوانـە دیٚت کـە ئـەوەندە جـوانـن نـازاران پـیٚـیان ئـەنازن، وە سەرەتای تەڵمیتی یارە قسە خۆشەکان دیاری داوە. تەڵمیت: ئەو جیٚگەو بانەیەکە بەسەر پشتی وڵاخەوە تەخت ئەکریٚو لە سەری دائەنیشن.

(٤) دما: دوا. واتە: بە هۆی کۆچ کردنی یارانەوە دەنگی هـاوارو رۆ رۆی ئـەو دڵدارانـە دیٚت کە بەختیان وەك بەختی مەجنوون رەشە، وە ناڵەی وەك ناڵەی فەرهاد سەختی ئەو کەسانە بەر گویٚ ئەکەویٚ کە گرفتاری زامی سەخت بوون.

چـــون شـــێویـــا لانـــەی دڵان پـــڕ داخـــان
جۆق جۆق سـیاماڵ شـین پـەی لەیـلاخان(۱)

ســـــەرعێڵ عــــەرزم هـــــەن لا بکـــەرەوە
خـــێڵخـــــانەی دڵان هـــــا لە بـــەرەوە(۲)

مـــــاڵاش ســــــەرجـــەم وە دەرد ئـــەوگارەن
هــــەر دو هـــــەوارگـــەش مـــافەتە دارەن(۳)

دەوڵەتـــــــــمەندەنی لا بـــــدەر چـــــەنەش
مــاڵاتو حـــەشام وێت مـــەدەر وەنـــەش(۴)

کــۆچ خــێرت بــۆ ئــیمساڵ چــون ســاڵان
تـــا لای ئـــێڵ بـــەگـــی ئـــێڵ نـــەوهاڵان(۵)

وەخـــتێ چـــون ســـاڵان وە دەروون ئـــاوەرد
پـــووشانەی دڵان لەوەڕیـــای ئـــەو هـــەرد(۶)

---

(۱) شێویا: تێكچوو. جۆق جۆق: پۆل پۆل. شین: ڕۆیشتن. واتە: ئەم ڕۆ ڕۆو ناڵە ناڵە بە هۆی ئەوەوەیە کە هێلانەی دڵدارە داخ لە دڵەکان رووخاو دەواری رەشی دۆستان کەوتە ڕێ بۆ کوێستان.

(۲) لێرەوە مەولەوی رووی قسەی ئەکاتە سەرعێڵی کۆچ کردووەکانو ئامۆژگاری ئەکا. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دواوە پێکەوە دێ.

(۳) ئەوگار: گرفتار. مافەتە: دەردێکە ئەکەوێتە ناو حەیوان.

(۴) چەنەش: لێی. حەشام: قەرەباڵغ. وەنەش: پیایا. واتە: کاکەی سەرعێڵ قسەیەکم هەیە ئەمەوێ عەرزتی بکەم، لابکەرەوەو گوێم بۆ شل کە، یار کە جێگـار هـۆزی دڵانـە لە پێشەوەیە، مەڕوماڵاتەکەشی کەکۆمەڵی دڵدارەکانیەتی، هەموو گرفتاری دەرد بوون، وە دەورو بەری ناوچەکەی دەردەدارە، چونکە هەرکەس نزیکی بکەوێتەوە بە دەردی خۆشەویستی گرفتاری ئەکا، تۆیش مەڕوماڵاتێکی زۆرت هەیە ئاگات لێ بێ خۆتی لێ لادەو ئەو مەڕوماڵاتەت مەدە بە قەڵبەی ناوچەکەی ئەودا.

(۵) ئێل بەگی: گەورەی عەشرەت: مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(۶) پووشانە: مافی پووش کە حەیوان خواردوویەتی، خاوەن شوێن لە خاوەن حەیوانی ئەسێنێ. لەوەڕیا: لەوەڕان.

پـرسان کـۆن؟ چـێشـەن؟ پـووشانەش نـامان
چـــون تـــاڵای بـــەردان جـــواو دەر ئـامان(١)

نـــە دیـــدەی شـــادی دیـــدەنش خـــار بـــی
جـــــە ئـــــاشنایيش تـــاقەت بـــێزار بـــی(٢)

گـــــێج مـــــەدا ســـــەبوون شـــارەزوور دڵ
ســـیروان هـــووناو دەروونش گـــوڵ گـــوڵ(٣)

واژاوش مـــــەویەرد نـــــە دەمـــــاخ دەم دەم
تـاف مـەوەست سـەراو چـەرخ زەڵم چـەم(٤)

---

(١) کۆن: لەکوێیە. واتە: کوچی خێرت بێ ئەمسالیش چون ساڵان برۆ تا ئەگەیتە لای سەرۆکی عەشرەتی نازارە تازە پێ گەیشتووەکان، کە گەیشتیتە لای وەك ساڵان بیری کردەوەو داوای پووشانەی ئەو دڵانەی کرد کە لە هەرێمی یارا لەوەڕاون، وە باسی منی کردو وتی کوا بۆچی ئەمساڵ پووشانەی نەهاتووە، دەسم دامێنت تۆ لە جیاتی من وەك یەکێك ماڵی تاڵان کرابێ وەرامی بدەرەوەو پێی بڵێ... واتەکەی لە شیعرەکانی لەمەو پاش‌دا باس کراوە.

(٢) واتە: بڵێ حاڵی ئەوەندە خراپ بوو چاوپێ کەوتنی وەك درك وابوو لە چاوی شادمانی‌دا، وە لە توانای «توانا» دا نەبوو ئاشنایەتی لەگەڵ بکا.

(٣) سەبوون: بایەکی گەرمە لەوانەیە لە هەرکەس بدا بیپرووکێنێ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٤) واژاو: ئاوی زیادی سەرکردوو. چەرخ: چەم، بۆیە وای پێ ئەڵێن چونکە بە رێگا رۆیشتنیا گەلێك پێچ ئەخوا. زەڵم: چەمێکە سەرچاوەکەی لە دێی زەڵمەوە لە بناری شارەزوور داوێنی ملەی ملەخورد لە نزیکی خورماڵەوە. سەراو: سەراوی سوبحان ئاغا، کانیاوو ئەستێڵێکە لە نزیکی سەیدسادقەوە لە شارەزوور. واتە: هەناسەی گەرمی دڵێ کە وەك بای سەبوونی شارەزوور بەتینە، گێژی ئەخوارد، وە خوێناوی دەروونی کە ئەوەندەی ئاوی سیروان زۆرە، هاتبوەکوڵ، وە ئەو خوێناوەی دەروونی تاو بە تاو لە زۆری‌یاندا لە لووتیەوە سەری ئەکرد ئاوی وەك چەمی زەڵم تافگەی ئەبەست بۆ سەراوی سوبحان ئاغا. مەولەوی لەم دوو شیعرەی‌دا ورەدەکاری‌یەکی جوانی کردووەکە «سیروان»و «زەڵم»«سەراو»و «شارەزوور»ی کۆکردووەتەوە، لە لایەکەوە لەبەر ئەوەکە ئەم سێ ئاوە لە شارەزوورن، وە لە لایەکی‌ترەوە لەبەر ئەوەکە شارەزوور رێگای گوزەری جافەکان بووە.

عەدەمش نە پووش هەستی مەکەرد ساف
منمانا چون خەس هەستیش نە رووی تاف[١]

هەوای هاژەی تاف بەردەبێ هۆشم
بەڵام ئەی چەند بەیت ئاما نە گۆشم:[٢]

ئای بەختم توغیان وێران ماڵیشەن
گەرمەسێر دڵ سیا ساڵیشەن[٣]

کۆز سۆچیای دەروون پڕ دەرد
ماڵات شادیم یەکسەر قڕان کەرد[٤]

کزەی رەشەبای هەناسان سەرد
سیاماڵ عەیش تەختە تەختە کەرد[٥]

هاوماڵان یاوان بە وارگەی جاران
من بێ بارەبەر مەندەی هەواران[٦]

(١) خەس: پووش و پەڵاش. واتە: تاڤگەی ئاوی چاوی بە جۆرێك نابووتی کردبوو، نەبوونی کردبوو بە ئەسڵ، وە لە پووشی بوونی پاك کردبووەوە، ئیتر بوونی وەك پووش و پەڵاش بە سەر ئاوی تاڤگەوە ئەهات و ئەچوو.
(٢) ئاما: ئەهاتە. واتە: هەوای هاژەی تاڤگەی ئاوی چاوی هۆشی لا نەهێشتبووم، هەر ئەوەندە بوو گوێم لەم چەند شیعرەوە بوو لە لەشی وەك پووشیەوە بە سەر ئاوی تاڤگەوە. شیعرەکان ئەمانەی پاشەوەن.
(٣) گەرمەسێر: گەرمیان. سیاساڵی: ساڵی نەهاتی و بێ بارانی.
(٤) کۆز: جێگای کارو بەرخ. واتە: دەروونی پڕ دەردم وەك کۆزی سووتاوی لێ هاتووە، شادی و خۆشیم لانەماوەو وەك مەڕوماڵات قڕانی کردووە.
(٥) واتە: کزەی رەشەبای هەناسەی ساردم دەواری ژیانمی تێكداو تەختەکانی لە یەك کردەوە.
(٦) یاوان: گەیشتوون. مەندە: ماوەو پاشکەتوو. واتە: هاوماڵەکانم هەموو گەیشتنە هەوارگەی کوێستانی پێشوویان، من نەبێ لەبەر بێ بارەبەری لە جێی خۆما ماومەتەوە.

جــەورەکــەی ســەرئێڵ خــەم بــێ شــومارەن
خێڵخانەم بــەرپێچ تــا خــێڵ ئــەو خــوارەن(١)

[٥]

نەتیجەی پاك دین(٢)

نـــەتیجەی پـــاك دیــن شــێخ ســـازانـــی
خـــاس وەتــەن نــە دڵ مــەعدووم ســازانــی(٣)

پــەرسام «حَسْبَ الأَمْـر» گــوزەشتەی ئــەحواڵ
جــواو دا ڕێزەی شــیشەی قــەدیم ســـاڵ(٤)

زەرفـــێ بـــیم نـــە تـــۆی وەخت شـــامەوە
چـــون ســـتارەی ســـوبح مـــەدرەوشامەوە(٥)

(١) بەرپێچ: پێچراوە. واتە: جەوری ستەمی سەر عێڵی خەمو خەفەت لە ژمارە نایەت، لە بەر ئەوە من ناتوانم بڕۆم بۆ کوردستان وە دەوارم بە پێچراوەیی لە جێی خۆیا ماوە تا خێڵ تێتە خوارو ئەگەڕێتەوە بۆ گەرمیان.

[٥]

(٢) مەولەوی بەم قەسیدەیە قسە لەگەڵ شێخ مومنی سازانی ئەکاکە پارچە شووشەیەکی دابوە دەستی، وە داوای لێ کردبوو بزانێ سەرگوزەشتەی چیەو بۆی بگێڕێتەوە.
(٣) سازان: دێیەکە لە قەراغی چەمی سیروان لە ڕوژەڵاتی عەبابەیلێوە لە قەزای هەڵەبجە. سازانی: دروستت کردووە. واتە: ئەی نەوەی ئایینپاکی پیری سازان، تۆ بە هۆی خووڕەوشتی بەرزتەوە زۆر باش لە ناو دڵما جێگەت بۆ خۆت دروست کردووە.
(٤) ڕێزە: وردە. واتە: بەپێی فەرموودەکەت سەرگوزەشتەی ئەو پارچە شووشەکۆنەم پرسی لە خۆی، ئەویش وەرامی دامەوەو وتی. وتەکەی لە شیعرەکانی پاشەوەدا باس کراوە.
(٥) شام: ئێواران. ستارە: ئەستێرە. واتە: پیاڵەیەك بووم ئەوەندە جوانو بریقەدار بووم لەکاتی ئێوارانداکە دنیا تاریك ئەبوو وەك ئەستێرەی بەرەبەیان ئەدرەوشامەوە.

پـەی گــوڵاو پــاشیو نـەشئەی بـەزم کـەی
گـا پــڕ گــوڵاو بــیم، گـا سـەرشار مـەی[١]

گــــا وە ســــەر رەفــــەی زەڕیــن تــاقەوە
گــــا وە دەس ســــاقی سـیمین ســاقەوە[٢]

گـا نــە سـەر پـەنجەی بـانووی بـێ نـیقاب
چــون سـوەیل رەونـەق پـەنجەی ئـافتاب[٣]

نــــە بــــەزم شــــیرین خــــوسرەوان دەور
مامام نـە گـەردش هـەر سـاتێ سـەد تـەور[٤]

گــــــوڵاو مــــــەپاشام وە رووی یــــــاراندا
بــــادە مــــەبەخشام وە مــەی خــوارانــدا[٥]

گــا گــەردەن نــە دەس نــازك ئــەندامــان
گـا دەس نــە گــەردەن ژەرەژ خــەرامـان[٦]

---

(١) گوڵاو پاش: گوڵاو پرژاندن. کەی: کەیخەسرەو، مەبەس پادشاهانو گەورەگەورانە. واتە: لەکۆڕی بەزمی پادشاهانا جارجار پڕ ئەبووم لە گوڵاو، گوڵاویان تیا هەڵئەپژاندم، وە جارجار پڕ ئەبووم لە شەرابو تیامیانا ئەخواردەوە.
(٢) زەڕین تاق: تاقی زێڕین. سمین ساق: ساق وەك زیو سپیو جوان.
(٣) بانوو: خانم. نیقاب: سەرپۆش. سوەیل: ئەستێرەیەکی پایزەی سپییە بەر لە رۆژ هەڵدێ. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.
(٤) مامام: ئەهاتمە.
(٥) مەپاشام: ئەمپرژاند. مەبەخشام: ئەمبەخشی. واتە: جاروبار لەکۆڕی شادمانی پادشاهانا بە سەر پەنجەی خانمانی چارشێو لاداوەوە ئەگەڕام‌و گوڵاوم ئەپرژاند بە رووی دۆستاناو شەرابم دابەش ئەکرد بەسەر مەیخۆرەکانا. لەکۆکردنەوەی «شیرین»«خەسرەو» دا بە عیلمی بەدیع هونەری «تەوریەیە» هەیە.
(٦) ژەرەژ: کەو. خەرامان: لەنجەولار. واتە: جارجار ملم بە دەستی ناسك ئەندامانەوە بوو، جارجاریش دەستم لە ملی ئەو جوانانەدا ئەبوو کە وەك کەو بە لەنجەولار ئەڕۆن. مەبەسی لەوەیە کاتێك کە ئەینێن بە دەمیانەوە ملەکەی ئەکەوێتە عاستی ملیان.

گــــاهێ روو وە رووی لەیــــلێ ئــــەندازان
گــاهێ لەب وە لەب شــای شــیرین رازان[١]

هــەستیم بــێ شــومار مــەستیم وە کۆ بــی
تــوغیانم چــون تــاف جــوانــی تۆ بــی[٢]

جــە رووی نــادانــی ئــەو بــەزمو ئــەو جــەم
وە جــــاویدانــــم مــــنمانا وە چـــــەم[٣]

فــــەڵەك شــــی وە قــین جــەورو ســـتەمدا
ئــەو بــەزمو ئــەو زەوق گشت دا وە هــەمدا[٤]

مــــنیچ وەی تــەرزە وە ســەد پــارە کــەرد
هــەر پــارە پــەرێم ســەد پــەژارە کــەرد[٥]

مــــەعدوومی عـــــامەن بــەڵاو دەردو بــیم
ئــــەوەڵ قــارووەرەی شکســـتە مــن بــیم[٦]

---

(١) واتە: جارجار بە دەستی ئەوانە ئەبووم کە لە جوانیدا لەیلیان ناوەتە لاوە یان فڕەیان داوەتە بەر پێ، وە رووبە روویان ڕائەگیرام، جارجاریش لێوم بە لێوی شای قسە خۆشانەوە ئەبوو.

(٢) واتە: بوونم لە ئەندازە بە دەرو مەستیم کۆمەڵ بوو، وە خۆ لێبایی بوونم ئەوەندە زۆر بوو وەك تافی جوانی تۆ وابوو.

(٣) جاویدان: هەرگیز نەبڕاوە. منمانا: ئەنواند. واتە: لەبەر تێنەگەیشتنی خۆم ئەو بەزمو ئاهەنگو کۆمەڵەم واتەهاتە بەر چاوکە هەرگیز دوایی نایەت.

(٤) واتە: گەردوون لێمچوو بە قیناو ئەو هەموو بەزمو ئاهەنگەی تێك دا.

(٥) پارە: پارچە. پەرێم: بۆم. واتە: منی بــەمجۆرەکــرد بــە ســەد پــارچــەوە، وە بــۆ هــەر پارچەیەکم سەد خەمو مەینەتی دروست کرد.

(٦) قاروورە: کاسەی شووشە. واتە: هەی مەعدوومی! دەردو بەڵا نەك هەر من، بەڵکو هەموو کەسی گرتووەتەوە، وە من یەکەمین شووشەیەك نیم شکابم. ئەمە ئیشارەتە بۆ مەسەلەی مەشهووری عەرەب «لیسَتْ اَوَّلُ قارُورَةٍ کُسِرَتْ فِی الإسلامِ».

هــۆشــیار بــەر مـیوەی مـەستی غـەفڵەتـەن
غــەفڵەت سـەرمایەی هـەزار خـەجڵەتـەن(١)

هــاکــا دەست چــەرخ هــەم ســتێزە کـەرد
چون مـن شـیشەی تـۆیـچ رێزە رێزە کـەرد(٢)

[٦]

نەهات و نەهات(٣)

نــــە هــاتو نــەهات دڵ مــاتەن ئـیمشەو
ئــەڵبـەت شـنۆی شـەو بـەراتـەن ئـیمشەو(٤)

ســــیاهەی دەفـــتەر مــــیرزای ئــەزەلەن
زیـــــادیو نــــوقسان رزقو ئـــــەجەلەن(٥)

---

(١) واتە: وشیار بەرەوە ئەنجامی مەستی بێئاگایی‌یەو بێئاگاییش سەرچاوەی هەزاران جۆر خەجاڵەتی‌یە.

(٢) ستیزە: رقەبەرە. واتە: هەر ئەوەندەت زانی دەستی گەردوون لەگەڵ تـۆیش کـەوتە رقەبەرە، وە وەك منی وردو خاش کرد، شووشەی تۆیشی والێ کرد.

[٦]

(٣) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە شەوی بەرات «١٥ی شەعبان»ا وتووە.

(٤) هاتو نەهات: وشەیەکە لەکاتێکا بەکار ئەهێنرێ کە ئینسان چاوەڕوانی دەرکەوتنی کەسێك بێ‌و ئەوکەسە دیار نەبێ. واتە: دڵم ئەمشەو ماتە چاوەڕوانی دەرکەوتنی دۆستە، وادیارە بای شەوی بەراتە ئەدا لێم بۆیە دڵ وا چاوەڕوانی دۆست ئەکا. مەشهورە لە شەوی بەراتا رزق‌و رۆزی‌و مەرگ‌و ژیانی هەرکەس لە دەفتەری قەزاو قەدەری خۆیا دیاری ئەکا. مەولەویش لەم شیعرانەدا ئیشارە بۆ ئەوە ئەکا.

(٥) میرزا: نووسەر، مەبەس لە میرزای ئەزەل خوایەکە لە ئـەزەلا چـارەنووسی هـەموو کـەسێکـی لە دەفـتەری قــەزاو قـەدەری خـۆیـا نـووسیوە. واتـە: ئـەمشەو شـەوی سیاهەگرتنەوەی زیادو کەم کردنی رزق‌و رۆزی‌و ژیان‌و مەرگە لە لایەن خواوە.

ئــــەو هـــــاوە بــــەرات بـــێ ئــەندازەوە
ئـــێد وە تـــــەعلیقەی عـــومر تـــازەوە[١]

کـــــەسێ قـــــووتش نــــوقڵ راز یــاوەرەن
یــەکـــێ زیـــندەگـــیش وەســـڵ دڵبـــەرەن[٢]

هــانا هــام دەردان چــێش مــەکـەردێ پێم
مــن دیــام نــە رووی تـەقسیم نـامەی وێم[٣]

ژار دووری دۆس ئــــــازیزەن نــــۆشـــــم
نـــمەیۆ رازان شـــیرین نـــە گـــۆشـــم[٤]

یــانێ جــە شــوومی بــەخت سـیای مـن
ئـیمشەو لەرزان تـــووڵ تــووڵ تـاڵای مـن[٥]

وەڵگ زیـــــــندەگــــیم هـــــا وە هــــەواوە
دیـــــــمادیمشەن وە بــــــــای فـــــەناوە

ئــــــەلوەدای تـــــەئریخ کـــــامەرانـــــیمەن
نـــیشانەی ئــــاخر زیــــندەگـــانیمەن[٦]

---

(١) تەعلیقە: هەڵواسراو. واتە: یەکێك بەراتی بێ ئەندازەی بە دەستەوەیەو یـەکـێکـی تر سەر لە نوێ عومری بۆ نوسراوەتەوەو فەرمانەکەی کردووەتە ملی.
(٢) واتە: یەکێك قسە وەك نوقڵ شیرینی یاران خۆراکیەتی و یەکێکی تر بە وەسڵی یار ئەژی.
(٣) دیام: روانیم. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٤) نمەیۆ: نایەت. واتە: دەخیلتانم ئەی هاودەردەکانم چیم لێ ئـەکـەن، مـن سـەیری دەفتەری چارەنووسی خۆمم کرد بزانم خوا چی بۆ داناوم لە م شەوی بەراتەدا، سـەیرم کرد ئەبێ ژاری دووری دۆست بنۆشم و قسەی خۆشم بەر گوێ نەکەوێ.
(٥) تووڵ «ی یەکەم»: لق. تووڵ «ی دووەم»: نەمام. تاڵا «طالع»، بـەخت. مـەعنای ئـەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.
(٦) وەڵگ: گەڵا. دیمادیم: دیوەودیو. واتە: مەبەسم ئـەوەیە بـە هـۆی شـوومی چارەی

یـــاران ویـــەردن نـــۆبـــەمەن دەی دەی
ئـیسە وەکـارەن ســاقی نـەشئەی مـەی(۱)

سا دەی تـای دوگـمەی یـەخەی دڵ پـەسەند
ئازاد کـەر چـون دڵ بـێ دەردان جـە بـەند(۲)

پـــەشێو کـــەر لانـــەی دڵان جـــە ســـەردا
گـۆشـەی عـەرەقچین بـاوەر وە بـەردا(۳)

مـایل بـۆ کـەمێ ئـەو ئـەو گـۆشـەی چـەم
گۆشەی چەم ئەو جام، جام ئـەو ئـەهل خـەم

دەورت گـــەرد جـــەور دەوران دا وە بـــاد
ناز واچـۆ بـنۆش، غـەمزەکـەت نـۆش بـاد(۴)

☞

ڕەشمەوە لێو پۆپی درەختی بەختم کەوتووەتە لەرە، وە گەڵای ژیانم بە ئاسمانەوە بـای لەناوچوون ئەمدیوو ئەودیوی پێ ئەکـا، وەکـەوتوومەتە مـاڵاوایـی کـردن لە بـەختیاریو نیشانەی مەرگم دیاری داوە.

(۱) ویەردن: بەسەرچوون. مـەولەوی لێرەوە بـە ئـوسوولەکـەی خـۆی پـەنا ئـەباتە بـەر سـاقیو مـەی، وە ئـەڵێ: هـاوڕێیـان هـەموو مـردنو سـەرە هـاتووەتە سـەر مـنیش، کەواتەکاکەی مەیگێر ئێستەکاتی خۆیەتی پیاڵەیەك شەرابم بدەرێ.

(۲) تا: تاڵ. واتە: ئەو تاڵە دەزووەی کە ئاڵاوە لە قۆپچەی سـوخمەکـەی سـەر یـەخەی دڵگرتووەکەت، بیکەرەوە، وە وەك دڵی ئازادی لە وانە دەردیان نیە لە بەندی ئازادکە.

(۳) لانەی دڵان: مەبەس لە زوڵفەکە هێلانەی دڵی عاشقانە. عەرەقچین: کـڵاو. بـاوەر: بێنە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(۴) واچۆ: بڵێ. بنۆش: بنۆشە. واتە: زوڵفەکانت لە سەرەوە تێكبدەو کڵاوەکـەت بـێنـە پێشەوەو کەمێك لاری کەرەوە بۆ لای گۆشەی چاوت، گوشەی چاویشت لار کەرەوە بۆ لای پیاڵەی شەرابو پـیاڵەکـەش لار کـەرەوە بـۆ لای لێوی ئـەو دڵدارانـەی کـە خـەمی عەشقیان لە دڵایە تا ئەم هەڵسوورانەت بە پیاڵەی شەرابەوە گەردو تۆزی جەوری زەمانە بدا بە با، بە جۆرێ کە نازت بڵێ بینۆشەو غەمزەکەشت بڵێ نۆشی گیانت بێ.

تـــا فـــوارەی وشك لوولەی پـــێشـــەی ڕێش
هەر یەك پرشەی زووخ هورشانۆ پەی وێش(١)

وە شـــــنۆی نـــــەشئەی مـــەستیم وانـــۆوە
یـــەك ئـەمجار جـە دەس هـەستیم سـانۆوە(٢)

[٧]

نمانای بەهەشت(٣)

نـــمانای بـــەهەشت پـــێشـــانی نـــووری
ئـــــازیز وەی ســـــفتەی دۆزەخ دووری(٤)

دووریت عـــــەزابـــێ ســـاز دابـــێ پـــەرێم
عـــــەزابـــێوتـــەر دا، ئـــاماو لوات پـــێم(٥)

ئـــای هـــەنی جـەی دەرد کـــێ دەرمـــان ســازۆ
وە هـــەمسایە ســـەگ کـــام دەرمـــاڵ نـــازۆ(٦)

---

(١) پێشە: ئێسقان. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٢) وانۆوە: بخوێنێتەوە. سانۆوە: بسەنێتەوە. واتە: بۆ ئەوە فوارەی وشك بـووی لوولەی ئێسقانە بریندارەکانم، هەریەکە لە عاستی خۆیا پرژێ زووخ فڕێ بداتە دەرەوە، وە بە شنەی ئەو پرژ هەڵدانە بڕیاری مەستیم بخوێنێتەوەو بۆ یەگجاری لە دەستی بوون ڕزگارم بکا.

[٧]

(٣) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی پاش گەڕانەوەی شێخی «بهاءالدین»ﷺ وتووەکە چووبوو بۆ دیدەنی.

(٤) نـمامانا: نـیشانتدا. پێشـانی: نـاوچاو. نووری: نـوورانـی. واتـە: ئـازیز نـاوچاوی نوورانیتت پیشاندا بەم سووتاوی دۆزەخی دووریە.

(٥) واتـە: دووریت عـەزابـێکـی بـۆ سـازدابـووم، ئـێستاش هـاتن و گـەڕانـەوەکـەت عەزابێکی تری بۆ سازدام.

(٦) جەی: لەم. هەمسایە: دراوسێ. نازۆ: بنازێ. واتە: ئای ئیتر کێ دەرمانی ئەم دەردی دوورکەوتنەوەیەتم بۆ ساز بکا، وە من ئولفەت بەکێی ترەوە بگرم؟ دیارە ناتوانم ئولفەت بەکەسی ترەوە بگرم، چونکە سەگی هیچ دەرماڵێ نانازێ بە دراوسێ.

چـــــەم وە گـــــەرد رای کـــێ رۆشـــنا بـــۆ
لەب وە یـــــاگــە پـــای کـــێ ئـــاشنا بـــۆ[١]

رۆی وەســـڵـت ئـــەر ســـەد زەروور نـەفامەن
مـــزانـــام فـــەڵەك چـــەپ گـــەردش نـامەن[٢]

فـــــەڵەك داد جـــە دەرد بـــێ دەواکـــەی تـــۆ
مـــوغەننی فـــەریاد ئـــەو نـــەواکـــەی تـــۆ[٣]

بـــوڵەنـــد کـــەر مـــەقام «دڵســـۆز» وە راســـی
تـەنزیلەش فـەرد گـەل خـاڵۆی کـۆمـاسی:[٤]

رۆی وەســـڵـت هـەر بیم ئـەی رووە پـێم بـێ
جـــەو بـــۆنـــە هـــەررۆ رۆرۆ خـــدێم بـێ[٥]

ئـــــیسە هـــــا فـــــەڵەك نـــیشان دادەن پـــێم
ئـــاخ تـــرسیاگـــەکـــەی گـیر ئـاوەردە وێم[٦]

---

(١) لەب: لێو. یاگە: جێگە. واتە: لەمەو پاش تۆزی رێگای کێ ببێ بەکلەو چاوم روون بکاتەوە، وە لێوم ژێر پێی کێ ماچ بکاو شارەزای ببێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «یاگە» نووسراوە «خاك».

(٢) زەروور: پیاوی ناچارو ناعیلاج. مزانام: ئەمزانی. واتە: هەرچەند پیاوی داماوو ناچار عەقڵی لە جێی خۆیا نیەو هیچ نافامێ، بەڵام من هەر کە بە تۆ گەیشتم ئەمزانی گەردوون ناوی چەپگەردەو هەمیشە بە ئارەزووی دڵ نابێ.

(٣) ئەو: لە. مەعنای نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشیەوە.

(٤) دڵسۆز: ئاوازێکی کۆنی کوردیە. تـەنزیلە: وشـەی دوعـا، لێرەدا مـەبەسی بـەیتی گۆرانیە. واتە: کاکەی گۆرانی بێژ هاوار بۆ ئاوازە خۆشەکەت، تۆخوا دەنگی لێ هەڵبڕەو نقامی دڵسۆزمان بۆ بڵێ بە شیعری خاڵۆی کۆماسیەوە. شیعرەکانی خاڵۆ ئەم سیانەن کە لە پاش ئەم شیعرە دێن.

(٥) بیم: ترس. واتە: ئەو رۆژەی پێت گەیشتم ترسی ئەمرۆم لە دڵا بوو، لە بەر ئەوە خۆم دابووە هاوارو رۆرۆ.

(٦) واتە: وا ئێستا فەڵەك ئەوەی پیشان دام کە لێی ئەترسام، ئای هاوار بۆ منی ترساوی گیر خواردوو.

ئــــەمجار كـــێ تــاقەت دووری تــۆ دارۆ
دەك بــــەرق غــــەزەب وە جــەسەم وارۆ[١]

[٨]

ئەی گەهوارەی[٢]

ئــەی گـــەهوارەی دەور تــای دەسـرازە خــەم
تاكەی سەر ئەنگوشت غەفڵەت نە تۆی دەم[٣]

بــــازیت پــێ وەردەن هــەر یــەك وە لایــێ
ســــــەدای دایـــــەنان وە لایــــەلایێ[٤]

هــای نــە فــەرقش هــەن ئــەو ســەداو تــەئسیر
تــا ئــەو لاونــاو ئــەو مــەزەو ئــەو شیر[٥]

---

(١) دارۆ: هەیەتی. ئەم شیعرە لە قەسیدەیەكی تریشا رابوورد، بەڵام لەوێ ئیشارەتمان نەكردبوو بۆ ئەوەكە هی خاڵۆی كۆماسی‌یە.

[٨]

(٢) وەك لە سەر نوسخەكەی مەلا خالیدی رەبانی نووسراوە، مەولەوی ئەم قەسەیدەیەی بە بۆنەی مردنی دایكیەوە وتووە، بەڵام هیچ نیشانەی ئەوەی پێوە نیەكە بۆ لاواندنەوە بێ، وە لە هێنایە یادی قەبرو قیامەت بەولاوە رازێكی‌تری تیا دەرناكەوێ.
(٣) گەهوارە: بێشكە. دەسرازە: ئەو پەتەی منالّی پێ توند ئەكەن لە بێشكەدا. ئەنگوشت: پەنجە. مەولەوی لەم قەسیدەیەدا روو ئەكاتە نەفسی خۆی‌و ئەڵێ: تاكەی لە بێشكـەی زەمانەدا كە تاڵی دەسرازەكەی لە خەم‌و خەفەت هۆنراوەتەوە، سەرپەنجەی بێ‌ئاگـایی ئەبەی بە دەمتا وەك منالّی ساوا؟
(٤) بازی: یاری. دایەن: ئەو ئافرەتەی كە راگیری ئەكەن بۆ شیر بـە مـناڵ دان‌و بـەخێو كردنی. لایەلایە: وشەیەكە دایك بە نقامێكی تایبەتی‌یەوە ئەیڵێ بۆ خەوتاندنی منالّ. واتە: دەنگی لایەلایەی دایەنەكان هەریەكێ لە لایەكەوە هەڵت ئەخەڵەتێنێ. مەبەس لە دایەن نەفس‌و شەیتانە.
(٥) های: وشەی وریا كردنەوەیە. لاونا: لاواندنەوە. واتە: دەنگی ئەو لایەلایە لە سەری ئینسانا ئەمێنێتەوەو كاری خۆی ئەكا تا ئەمرێ‌و لاواندنەوەی ناو قەبر ئـەبیسێ‌و مـەزەو شیری ئەوێ ئەچێژێ.

هەر تفلێ بێ شك نەی بێشك خەفتەن
جەی دایە بڕیان بەو دایە جفتەن(١)

وەس خاكبازی كەر بێدار بەر ئامان
بڕیانەوەی تۆیچ سەروەختش ئامان(٢)

ها وە قەفاوە یەند شی بە وێدا
چەم بێ بینایی مدیۆ وە رێدا(٣)

قەزا وە قومار نە پای باختەمەن
قامەت حەڵقە بەست وەخت تاختەمەن(٤)

موتریب، سازەكەت ئۆف چ وەش تەرز بێ
ئەمجاریش وەك دەنگ مەجلیس هەر بەرز بێ(٥)

تا كوورەی زاریم بڵێسە سانۆ
داخ لوای وێم جە دڵ نەمانۆ

داد نەمەدۆ داد شین، مالومەن لێم
دمای وێم پەرێم هیچكەس وێنەی وێم(٦)

---

(١) واتە: بێ گومان هەر مناڵێك لە بێشكەی گەردوونا خەوتبێ لە دایكی ژیان ئەبڕێتەوەو ئەنرێ بە بەری دایكی قەبرەوە.
(٢) خاكبازی: یاری كردن بە خۆڵ. واتە: بەس یاری بكە بە خۆڵ، دەخیلتم وریا بەرەوە، وەختی بڕانەوەی تۆیش هاتووە لە مەمكی ژیان.
(٣) واتە: وریا بەرەوە ئەوەندە پشتت كۆم بووەتەوە لەبەر پیری، كە ئەروانی بە ڕێگادا چاوت هیچ نابینێ. مەولەوی لە شیعرەكانی لەمەوە دواوە لە قسە لەگەڵ خۆ كردنەوە دێتە سەر قسە بە دەمی خۆوەكردن.
(٤) باخت: دۆڕاندن. تاخت: تاڵان كردن. واتە: قەزاو قەدەر وەك قومارچی خۆی ئامادە كردووە پێم بدۆڕێنێ، وە باڵای ڕاستم چەمیوەتەوەو وەختی تاڵانكرانی سامانی ژیانمە.
(٥) مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێكەوە دێ.
(٦) واتە: كاكەی ئاهەنگگێڕ! ئۆف ئاوازی سازەكەت چەند خۆش بوو، دەسا با

☜

[٩]

نازك تەدارەك

نـــــازك تـــەدارەك فـــــەسڵ وەهـــــاران
شـــيرين ئـــارايش هـــەردەو كـــۆســـاران(١)

گوڵ چـون رووی ئـازیز نـەزاكـەت پـۆشـان
وەفراوان چون سەیل دیدەی مـن جـۆشـان(٢)

مـــدیان گـــوڵاڵان نـــە پـــای دەربـــەندان
ئـەو یـــەكـــتەر وێنـــەی ئـــارەزوومەندان(٣)

چ خـــاس خـــاس شـــنیۆ نـــە ئـــێواراندا
سـەوزە وە رووی خـاك جـەرگەی یـاراندا(٤)

☞

ئەمجاریش وەك دەنگی كۆڕی ئاهەنگی یاران بەرز بێتەوە، بەڵكو كوورەی گریانو زاریم بڵێسە بسێنێو داخی مەرگی خۆمم لە دڵا نەمێنێ، چونكە لێم ئاشكرایە پاش خۆم شینو گریانی كەس بە سەرما وەك هی خۆم كەڵكی نابێ بۆم.

[٩]

(١) تەدارەك: خۆ ڕێكخستن. ئارایش: خۆ رازاندنەوە. واتە: نامەخوا فەسڵی بەهار چەند ناسكەو جـوان خـۆی ڕێكـخستووە، وە هـەردو كـوێستانەكـان چـەند شـیرین خـۆیـان رازاندووەتەوە. لە شیعرەكانی پاشەوەدا چەند وێنەیەكی جوانی ئەم خۆڕێكخستنو خۆ رازاندنەوەیە باس ئەكا.

(٢) واتە: گوڵ وەك رووی یار بەرگی ناسكی پۆشیوە، وە بەفراو وەك لافاوی چاوی من هاتووەتە جۆش.

(٣) مدیان: ئەڕوانن. واتە: گوڵاڵەی داوێنی دەربەندەكان وەك یارو دڵدار تەماشای یەكتر ئەكەن.

(٤) شنیۆ: ئەشنێ. واتە: ئای گیای سەوزی سەر خاكی قەبری كۆمەڵی یاران بە ئێوارانا چەند جوان ئەشنێتەوە.

بـــوین ڕەعشـــەی وەجـــد دڵەی پـــاکشـــان
عـــەیان نـــە شـــنیای ســـەوزەی خـــاکشـــان(۱)

جـــەی گـــۆشـــەی خـــاستەر نـــیەن مـــەسکەنێ
ســـاقی گـــیان ئـــامان خـــومار ئـــەشکەنێ(۲)

هـــــۆرێزە، ســـــوبحەن، دڵ تـــازە خـــاوەن
شـــنۆی پـــای کـــاوەن، گـــۆشـــەی ســـەراوەن(۳)

ســـــەوزەی خـــاك پـــاك یـــاران هـــام فـــەرد
فـــرەمان وە فـــەرش بـــەزم وێمـــان کـــەرد(۴)

کەو سەوزەی ئـێمـەیچ نـە کـام هـەردێ بـۆ؟
وە فـەرش مـەجلیس کـام هـام فـەردێ بـۆ(۵)

---

(۱) بوین: سەیرکە. ڕەعشە: لەرە. وەجد خۆشەویستی. عەیان: ئـاشکرا. واتـە: سـەیرکە دڵەلەرزەی دڵداری خاوێنیان بە ئاشکرا لە شنەی سەوزایی سەر قەبرەکانا دیارە.
(۲) خومار ئەشکەن: سەرخۆشی لابەر. واتـە: کـاکـەی مـەیگێڕ دەخـیلتم شـوێنـم لەم شوێنە باشتر نابێ پیاڵەیەك شەرابی بیرکردنەوەم بدەرێ چاری دەردی بێئاگایی خۆمی پێبکەم. مەولەوی لەم شیعرەدا تەعبیری زۆر وردی بەکار هێناوەکە شەرابی بە دەرمانی هۆش کردنەوە داناوە، وە مەبەستی لە بێهۆشی گوێ نەدانە بە پاش مردن.
(۳) هورێزە: هەڵسە. واتە: کاکەی مەیگێڕ، هەستە دڵ تازە لە خەو هەڵساوە، بەرەبەیانی زەوق‌و شادییەتی، داوێنی شاخەکان شنەیان دێت‌و شوێنەکەمان گوێی ئاوە، با ماوەیەك بە خۆشی ڕابوێرین.
(۴) فرە: زۆر: مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.
(۵) کەو: ئاخۆ. واتە: ئێمە زۆر جار سەوزایی سەر خاکی پاکی گۆڕی دۆستانمان کرد بە فەرش بۆ ئاهەنگ‌و ڕابواردنی خۆمان‌و لە سەری دانیشتین، ئاخۆ سەوزایی سەر گـۆڕی ئێمەیش لەکام هەردا بێت‌و ببێ بە فەرشی ئاهەنگی کام دۆست‌و برادەر؟

[١٠]

نەتیجەی پاکان(١)

نـــەتیجەی پــاکــان، نــەتیجەی پــاکــان
شـێخ خــاس‌خەیاڵ نــەتیجەی پــاکــان(٢)

فـەرەح بـەخش حــاڵ خــاتر غـەمناکـان
دەرمــان زامــان خــەڵتــان نـە خــاکـان(٣)

مـەعدووم ئــانا هــا جـە گـیان تـەواسـان
کــەیلەن جـە خـەیاڵ خـاڵ خـاڵ‌خـاسان(٤)

گـرمەی کـوورەی دڵ سـەد هـەزار تـەرزەن
گــرمەی بـڵێسـەش نـە عـاڵەم بـەرزەن

تـۆ پـەی چـێش ئـامان ئیمانت هـەردەن
ئــەسپاب فـــەوتت ئــامادە کــەردەن(٥)

وەی دەمـــەی نــەفەس بــەد حـاڵی‌یـەوە
وەی دڵەی پــــارەی زوخـــاڵی‌یــــەوە(٦)

---

[١٠]

(١) مەولەوی بەم قەسیدەیە قسە لەگەڵ شێخ حەسەنی سازانیﷺ ئەکاکە یەکێك بووە لە پیاوانی خوا.

(٢) واتە: ئەی شێخێ کە نەوەی پیاوانی پاك رەوشت‌و پاك باوەڕی وە بیرو نیازت چاکە...

(٣) واتە: ئەی خۆش‌کەری دڵی دڵ خـەفەتباران، وە ئـەی دەرمـانی زامـی ئـەوانـەی لە خوێناوا ئەتلێنەوە.

(٤) ئانا: ئەوەتە. تەواسان: وەرز بووە.

(٥) واتە: تۆ بۆچی ئیمانت لا نەماوە لە خوا ناترسی‌و هۆی لەناو بـردنی مـەعدوومیت فەراهەم کردووە؟

(٦) دەمە: ئەو با ساردەیەکە زستانان لە سـەر لووتکـەکێوەکـان بـەرز ئـەبێتـەوەو وردە پرووشی بەفر لەگەڵ خۆی هەڵئەگرێ‌و ئەیدا بە رووی رێبواراو زۆر جار رەقی ئەکاتەوە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

کـــوورەی دەروونت وە جــۆش ئـاوەردەن
دووکەڵ جـە گـۆشـەی فـەڵەك سـەركەردەن[١]

پـەی کــێ ئــەی جــەستەی وێت مـەتاونی
زامــەکــەی مــەعدووم هــەم مــەکـاونی[٢]

مـــن ئـێش پـڕ نـێش دەروونـــم وەســەن
بۆ خـەلاسم کـەر حـەسەن هـەی حـەسەن![٣]

[١١]

نەسیم دووری[٤]

نـــەسیم دووی دەروون چـون هـەردە جـاران
ئـــــیمجار دەر نـــە کــاخ دەمـــاخ یـاران[٥]

واچــــە دیـــم وە چـــەم دێوانــەکــەی تـــۆ
رووش کەردەن نـە رووی ئـاسانەکـەی تـۆ[٦]

---

(١) واتە: لەگەڵ ئەوەشا مەعدوومی بە هۆی بەدحاڵی‌یەوە هەناسەی سارد هەڵئەکێشـێ و دڵی پارچە بووەو رەش بووەتەوە، تۆ تەنووری دەروونـی خـۆتت داخسـتووەو دووکـەڵ سەری کردووە لێی و هەموو ئاسمانی گرتووەتەوە.

(٢) مەتاونی: ئەتوێنیتەوە. مەکـاونی: ئـەکـلێنیتەوە. واتـە: ئـەم لاشـەی خـۆتـە بـۆ کـێ ئەتوێنیتەوەو زامی مەعدوومیشی پێ ئەکلێنیتەوە؟

(٣) وەس: بەس. واتە: حەسەن، من زامی پڕ ئێش و ئـازاری دەروونـی خـۆمـم بـەسـە، دەردی خۆیشتی مەکە بە سەر بار، وەرە رزگارم کە.

[١١]

(٤) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەرامی نامەیەکی شێخی «بهاءالدین»داﷺ نووسیوە.

(٥) واتە: ئەی بای نەسیم ئەمجاریش وەك جـارەکـانی‌تر بـڕۆ دووکـەڵی دەروونـم بـدە لەکۆشکی بەرزی دەماخی دۆست، با تێبگات ئێستا ئاگری دەروونم چەند بە تاوە.

(٦) واتە: پێی بڵێ بە چاوی خۆم دۆستە شێت بووەکەتم دی رووی کردبوو بەردەرگای تۆو ئەی‌وت: واتەکەی لە شیعرەکانی پاشەوەیدا دێ.

نـــــامەی ئـــایرین دڵســــۆزیت یـــاوا
بــڵێســـەم وە سـای گـەردوون سـەر ساوا[١]

ســـۆچـــنا جــەستەی زامــەتان خــەستە
لابــەرد تــۆی دەروون دڵەی دەرد گــەستە[٢]

وەشـــیو شـــادیو زەوق پــەی ئـێمـە نـیەن
جــە دەســـمان رشـــتەی راحــەتی شـیەن[٣]

دوژمــــنی فــــەڵەك پــــێمــــان قــەدیمەن
چـــەنیمان مـــەینەت قــەدیم نــەدیمەن[۴]

مـــەست بـــادەی کـــەف رۆزگـــارانـیم
بــێ هــۆش هــیجران قــەدیم یــارانــیم[۵]

نــە دڵ ئــەو دڵەن، نـــە هـۆش ئـەو هـۆشـەن
نە فام ئەو فـامەن، نـە گـۆش ئـەو گـۆشـەن[۶]

هــەر کــاتێ زانــای فــەڵەك نــەردێ شـەند
وێنـەی هـام جـامان، جـامان وە جـا مـەند[٧]

---

(١) واتە: نامە ئاگرینە پڕ لە دڵسۆزییەکەت گەیشت، وە ئاگری خۆشەویستیمی بەتین‌تر کردو زوبانەی بڵێسەی دەروونم خۆی دا لە ئاسمان.

(٢) واتە: لەشی گرفتاری زەحمەتمی سووتاندوو توێکی دڵی دەرد گەستوومی داماڵی.

(٣) واتە: خۆشیو شادی بۆ ئێمە نیە، ئێمە سەرەدەزووی رەحەتیشمان لە دەس دەرچووە.

(۴) واتە: ئێمە لە مێژە دوژمنی گەردوونینو هاودەنگی دەردو مەینەتین.

(۵) واتە: سەرخۆشی شەرابی دەستی رۆزگارین لەبەر دووری دۆستی کۆن هۆشمان لا نەماوە.

(۶) واتە: هیچمان وەك ئەوسا نەماوە، نە دڵمـان وەك جـاران شـادە، وە نـە وەك جـاران هۆشمان لە خۆمانە، وە نە وەك ئەوسا تێ‌نەگەینو گوێمان لە قسەو رازی دۆست ئەبێ.

(٧) واتە: هەر ئەوەندەت زانی گەردوون نەردێکی بۆ لەناوبردنی ئێمـەیش هـەڵدا، وە ئێمەیش وەك هاورێیان جێو شوێنمان بە چۆڵی مایەوە.

[١٢]

نامەکەت یاوا(١)

نـــامەکـــەت یـــاوا کـــۆسـم کـــەفتەوە
دڵەی ئـــــاهیرین دا وە نـــــــەفتەوە

تـــاکـــەی تـــۆ بـــەو زام، مـــن وەی دەردەوە
تـــۆ بـــەو کـــاوەوە، مـــن بـــەی هـــەردەوە(٢)

تـــەشریف بـــاوەرە جـــەرگەمان جـــەم بـــۆ
بەڵ وەی جـەم خـەمێ جـە لامـان کـەم بـۆ(٣)

بـــێســـارانـــی‌یەن نـــە تـــۆی فـــەرد مـــن:
«خـــەم چـــەنی خـەمان زوو مبۆ ساکـن»(٤)

هـــەناسەی ســـەردم نـــە دڵ خـــێزاوە
خـــێڵخـــانەی کـــەیفم هـــەوار بـــێزاوە(٥)

وەیشـــــوومەی مـــەینەت تـــەم ئـــەنگێزاوە
وەڵگـــەکـــەی شـــادی ســـەر تـــەڵ ڕێزاوە(٦)

---

[١٢]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەڵامی نامەی شێخ عەزیزی جانەوەرەیی برادەریا نوسیوەکە لەکوێستان بووە، داوای گەڕانەوەی لێ ئەکا بۆ گەرمیان.

(٢) واتە: تاکەی تۆ گرفتاری زامی دووری‌و من گیرۆدەی دەردی ئیشتیاق بم، وە تۆ لەکوێستان بیت‌و من لە گەرمیان.

(٣) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری دوایی پێکەوە دێ.

(٤) واتە: وەرە با کۆمەڵمان یەك بگرێتەوە بەڵکو خەم‌و خەفەتی دڵمان کەمکاتەوە، بە دەلیلی ئەو قسەیەی مەلا موستەفای بێسارانی کە خستومەتە ناو شیعری خۆم وە ئەڵێ ئەگەر خەمباران بکەونە یەك خەمەکانیان سووك ئەبێ

(٥) خێزاوە: بەرز بووەوە. بێزاوە: گواستیەوە. واتە: هەناسەی سارد لە دڵم بەرز بووەوەو شادیم بارگەو بنەی پێچایەوە.

(٦) وەیشوومە: بای سەخت. ئەنگێزاوە: هەڵی ساندەوە. ڕێزاوە: داوەری‌یەوە. واتە: بای سەختی مەینەت تەمی هەڵکردو گەڵای سەرچڵی خۆشیم داوەری.

جـۆی چـەمەی شـەوقم هـەم یـەخ کـەردەوە
مـەزرەعەی هـەستیم شـەڵتـە بـەردەوە[١]

نـەشئەی وەخت سـەخت ئـامای پـاییزەن
یـا شـنۆی دووری بـاڵای ئـازیزەن[٢]

........━━●━━........

[١٣]

نامەی عەنبەر بۆت[٣]

نـامەی عـەنبەر بـۆت بـاد سـوبح ئـاووەرد
عـەترش زامـەکـەی کـۆنـەم تـازە کـەرد[٤]

مـوتاڵەعـەم کـەرد وە دەم دەردەوە
جـەفاکـەی وەریـن جـە یـاد بـەردەوە[٥]

مـەفهووم بـی تـەحریر وەش تـەقریرەکـەش
مەعلووم بی جە لای خەستەی تـیرەکـەش[٦]

---

(١) یەخ: سەهۆڵ. شەڵتە: ئەو وشکە سەرمایەی ئەدا لەکشتو کاڵو ئەی فەوتێنێ. واتە: جۆگەی سەرچاوەی چاوم بوو بە سەهۆڵو شەڵتە دای لەکشتوکاڵی ژینمو فەوتاندی.
(٢) واتە: نازانم ئەمە نیشانەی کاتی سەختی هاتنی پایزە، یان شنەی دووری باڵای شێخ عەزیزە وام لێ ئەکا؟

[١٣]

(٣) مەولەوی جارێکیان نەخۆش ئەکەوێ، شێخی «بهاءالدین»یش ﷺ نامەیەکی هەواڵپرسی بۆ ئەنێرێ، ئەمیش لەوەراما ئەم پارچە شیعرەی بۆ ئەنووسێ.
(٤) واتە: بای بەیانی نامەبۆن خۆشەکەتی بۆ هێنام، وە بۆنی ئەو نامەیەت زامی کۆنەمی تازەکردەوە.
(٥) وەرین: پێشوو. واتە: نامەکەتم بە دەم دەردەوە خوێندەوە، ئەوەندەی دڵشاد کردم ئێشو ئازاری کۆنی لە یادم بردەوە.
(٦) واتە: منی گرفتاری تیری ئەو، حاڵی بووم لەو شتانەی لە نامەکەیا نووسراوبوونو روون کرابوونەوە.

فـــیدای خـــامەت بـــام وە یـــادم کـــەردەن
یـــــادم نـــــمەشی تـــا وە رۆی مـــەردەن(۱)

بـەڵام جـە دووریت شـای سـاحیب شـەرتان
دوود دڵ وە چــــــەرخ هـــــەفتەمین یـــاوان(۲)

دووریت چون ئـەڵمـاس نـیشتەن نـە جـەرگم
هـــــا وەخــــتەن بـــەیۆ وادەکـــەی مـــەرگم(۳)

داخ بـــــاڵاکـــــەت بـــــەروون وە گـــــڵکـــۆ
وە هـــامباڵای وێم خـــاکـــم وە ســـەر بـــۆ(۴)

[۱۴]

ناوەری وە دڵ(۵)

نـــــــاوەری وە دڵ مـــــــاوەروو نـــــە دڵ:
مـــــن جـــە مـــەیل تـــۆ لادێ بـــوو غـــافڵ(۶)

---

(۱) خامە: قەڵم. نمەشی: ناچی. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(۲) واتە: بە قوربانی قەڵەمەکەت بم کە منی هێناوەتەوە یاد، من تا ئەمرم تۆم لە بیر ناچێ، بەڵام لە تاو دووریت دووکەڵی دڵم گەیوەتە ئاسمانی حەوتەم.

(۳) بەیۆ: بێت. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(۴) گڵکۆ: قەبر. واتە: ئازیزەکەم وەك ئەڵماس چۆن شووشە لەت ئـەکـا، دووریت بـەو جۆرە نیشتووەتە سەر جگەرمو لەت لەتی کردووە، ئەوەندەی نەماوە تۆم وادەی مردنم دابێتو بە بەرزی باڵام خاك بنیشێتە سەرم.

[۱۴]

(۵) وا دیارە مەولەوی بەم قەسیدەیە قسە لەگەڵ شێخی «ضیاءالدین»ﷺ ئەکا کە هەندێ کەس وایان تێگەیاندبێ گوایە مەولەوی ساردە لەگەڵیاو ئەمیش بەم قەسیدەیە پاکانە بۆ خۆی بکا.

(۶) ناوەری: نەهێنی. ماوەروو: ئەهێنم. لادێ: تاوێك. واتە: ئازیزەکەم نەکەی ئەوە بێنێ بە دڵتا کەمن ئێستا ئەیهێنم بە دڵما کە ئەوەتە من تاوێك لە خۆشەویستی تۆ بێ ئاگابیم.

وە دیـدەی مـەخموور شـیرین تـەرز تـۆ
وە نـەشئەی شـێوەی بـاڵای بـەرز تـۆ[١]

نـە شێخ، نـە مـەڵلا، نـە قـازی رووی شـەرع
نـە سـۆفـیو عـابید ئـەهل تـەقواو وەرع

نـیەن داخ تـۆش نـەبۆ نـە تـۆی دڵ
موشکوڵەن ئـازیز جـەمین پـەڕەی گـوڵ[٢]

وە تـیر تـانەی رەقـیب دڵ سـەنگ
بـینایی دیـدەم خـاتر مـەکـەر تـەنگ[٣]

ئـاریٚ واجـبەن تـانەی بـەدکاران
پـەی گـەرمی بـازاڕ عـەشق دڵداران[٤]

نـیو هـەرکەس مـوبتەلای یـارەن
زۆلانـەی زەنـجیر، قـەتڵ سـێدارەن[٥]

---

(١) مەخموور: مەست. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری دوایی پێکەوە دێ.
(٢) واتە: قەسەم بە چاوە مەستە جوانەکانتو بە لەنجەولارەی باڵای بەرزت هیچ شێخو مەلاو قازیو خواپەرەستێك نیە داخی عەشقی تۆی لە دڵا نەبێ، وە زۆر زەحمەتە شتی وا روو بدا.
(٣) رەقیب: بەدکار. واتە: بینایی دیدەم دڵی خۆت تەنگ مەکە بە تیری تانەی بەدکاران کە منت بە بێوەفا لە لا ئەدەنە قەڵەم.
(٤) ئاریٚ: بەڵێ. واتە: چونکە دیارە تانەی بەدکار پێویستە بۆ گەرمی بازاڕی دڵداری.
(٥) زۆلانە: ئەڵقەی گیرکراو لە ئەڵقەیتر. سێدار: سێدارە. واتە: هەرکەس گرفتاری دەردی خۆشەویستی بێ ئەبێ ئەڵقەی زەنجیری زوڵفی یارو سێدارەی باڵای بەشی بێ، ئیتر چۆن لە تانووتی بەدکاران ئەترسێ.

[١٥]

نەوباوەی خەیاڵ(١)

نـــەوباوەی خـــەیاڵ «مـــەحرووم» دانـــا
رەدیـــف لەتـــیف زەریـــف «خـــانا»(٢)

---

[١٥]

(١) وەختی خۆی «خانای قوبادی» کە شاعیرێکی بەناوبانگی کوردە دوو شیعری وتووە، پاش ئـەویش شـاعیرێکـی‌تر کـە نـاوبانگی «مـەحرووم» بـووە هـاتووە بـە چـوار شـیعر بەربەرەکانێی دوو شیعرەکەی خانای کردووە، وە ئەو چوار شیعرەی خۆی ناردووە بـۆ مەولەوی تا بەراوردیان بکا لەگەڵ دوو شیعرەکەی خـاناو بـڕیـار بـدا کـامیان بـەرزترن. مەولەویش بەم شەش شیعرە وەرامی داوەتەوەو شیعرەکانی ئەوی لە هینەکانی خانا بـە بەرزتر داناوە. جارێ با شێعرەکانی خاناو مەحرووم پیشان بدەین. ئەمە دوو شیعرەکەی خانا:

بـەرق سـەیف نـاز ئـەبرۆ خـەمینان عەکس ماوی خاڵ خورشید جـەمینان
ئـەر بگـنۆ وەکـۆی قـوللەی قـەزاڵە مەکەرۆش وە بووڵ سفتەی سەد ساڵە

واتە: ئەگەر بێتوو تیشکی شیری نازی یارانی برۆکەوانو عەکسی خـاڵی ئـاوی جـوانـە ناوچاو وەك رۆژەکان، بدا لە قوللەی کێوی قەزاڵە، ئەیسووتێنێ وەك خۆڵەکەوەی سـەد ساڵ لەمەوبەری لێ ئەکا.

بـــەرق بـــرقەی نـــاز عـــیشوە فـــرۆشـــان جـــەخماخەی لەنـــجەی تـــەلا نـــەگـۆشـــان
بـــزیسکەی نـــیگای دیـــدە شـــابازان بـــریقەی غـــەمزەی شـــەکـــەرین رازان
ئەر بگنۆ وە سەنگ جای تـەجەللای نـوور مەکەرۆش وەگەرد چوون سورمەی کۆی توور
«مەعدووم»، راس «خانا» سۆزان عەشق بێ کەی وێنەی «مەحرووم» هەر عەشقش مەشق بێ

واتە: ئەگەر بێتو شەوق دانـەوەی چـارشێوی نـازارە نـاز فـرۆشـەکـانو چـەخماخەی لەنجەولاری گوارە زێڕینەکانو تیشکی چاوی یارە چاوبازەکانو بریقەی ئیشارەتی شیرین گوفتارەکان، لە جیاتی نووری خوا بدا لە بەرد، وەك بەردە سووتاوەکانی کێوی توور ئەیکا بە خۆڵ. مەعدووم، راستە خانا سووتاوی عەشق بووە، بەڵام کەی هەمیشە وەك من هەر مەشقی عەشقی کردووە.

(٢) نەوباوە: تازە پەیدابوو. رەدیف: هاوچەشن. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بـەشیعری پاشەوەیەوە.

یـــاوا وە دیـــدەی کـــەم بـــینام ســـاوا
جـــە نـــەو بـــینایی پـــەی دیـــدەم یـــاوا[١]

پـــەیڕەوی «خـــانا»ت یـــاد ئـــاوەردەبێ
ئەو ئـەسڵو ویێت فـەرع حـەساو کـەردەبێ[٢]

لاکـــین زادەی تـــەبع بـــۆ عـــەنبەرینت
دەس ڕێســـەکـــەی فکـــر بـــیکر شـــیرینت[٣]

پـــەسەندیدەی فـــام عـــەقڵ دانـــا بـــێ
خاستەر جـە خـەیاڵ خـاسەی «خـانا» بـێ[۴]

زیـــادە پـــەی فـــەرع وە ســـەر ئـــەسڵەدا
خاسەی واتەی تـۆن جـەی سـەر فـەسڵەدا[۵]

---

(١) واتـە: ئـەو شـیعرانـەی کـە بـەرهەمی نوێی خـەیاڵی «مـەحرووم»ی زانـان، کـە هاوچەشنێکی ناسكو جوانی خانای قوبادی‌یە، پێم گـەیشتن‌و سـوێنمن بـە چـاوەکـزو کوێرەکانما، سەرلەنوێ ڕۆشنایی‌یان پێ گەیشتەوە.
(٢) واتە: شوێن‌کەوتنی خانای قوبادیت هێنابوە خـەیاڵی خـۆت، وە ئـەوت کـردبوو بـە ساقو خۆتت کردبوو بە لقی ئەو.
(٣) زادە: پەیدا بوو. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(۴) واتە: بەڵام ئەو شیعرانەکە لە زەوقی بۆن‌خۆشی تۆکەوتبوونەوە، وە بە دەستی بیری بە خەیاڵی کەسا نەهاتووی تۆ ڕێسرابوون، لای عەقڵو فامی ئینسانی زانا پەسەندو دڵگیر بوون‌و لە خەیاڵە تایبەتی‌یەکەی خانا جوان‌تر بوون.
(۵) واتە: سەرکەوتنی لق بە سەر ساقا لەم چەرخەدا بە تەنها بۆ تۆ هـەڵکـەوتووەو بـۆ کەسی‌تر نەلواوە.

[۱۶]

نه نەی‌خانەی تەن(۱)

نــــە نــــەی‌خانەی تــــەن ئــایر هــۆرێزان
بزیسکەی چەخماخ کام شەش‌خان خـێزان(۲)

کــام دوودەن رووی دڵ بــاز هــەم پـۆشـاوە
کــام هــوونەن دەروون دیســان نـۆشـاوە(۳)

مـــەسرەف خـــەزانـــەی دەرد پــەنهانی
خــەم هــۆشت بــەردەن مــەر نــمەزانـی(۴)

شــەرارەی تــفەنگ بــەخت چــارەی تــۆن
دوودی هــوون زام جگــەر پــارەی تــۆن(۵)

جــــەستەت ســــۆچـــنا دڵ هــانە تــەمدا
نە دەروون جام جـام هـوون دان وە هـەمدا(۶)

---

[۱۶]

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەشی بە زوبانی مەحموودی یاروەیسەوە وتووە لە لاواندنەوەی «عبدالرّحمان»ی کوڕیا، کە تا ئێستا چەند قەسیدەی‌تریشمان لە لاواندنەوەی‌دا نووسی‌یەوە.
(۲) نەخانە: خانووی قامیش، زنج. شەش‌خان: جۆرە تـفەنگێکـی کـۆنـە. خـێزان: بـەرز بووەتەوە. واتە: ئاگر بەربووەتە زنجی لەشم، نازانم پزیسکەی چەخماخەی کام تفەنگی شەش‌خانە بەرز بووەتەوە ئەم ئاگرەی تێ‌بەرداوە؟
(۳) دوود: دووکەڵ. باز: دیسان. واتە: نازانم کام دووکەڵ بوو بەرز بووەوەو رووی دڵمی داپۆشی‌یەوە، وەکام خوێن بوو دیسانەوە دەروونم نۆشی‌یەوە؟. وشەی «دوود»و «هوون» ئیشارەتن بۆ دووکەڵی ئاگری تفەنگەکەو خوێنی کوڕەکوژراوەکە.
(۴) مەسرەف: خەزانەدار، مەبەس مەحموودی یاروەیسە، وە ئـیشارەتیشە بـۆ ئـەوەکـە خەزانەداری مەحموود پاشای جاف بووە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پـاشەوەی پێکەوە دێ.
(۵) چارە: ناوچاو. دوودی هوون: خوێنی وەك دووکەڵ رەش.
(۶) واتە: ئەی خەزانـەداری دەردو مـەینەتی نـهێنـی، ئـەوە خـەم‌و خـەفەت هـۆشـی لا

کــوورەی دڵ گــەرمەی جــۆش ســەختشەن
پــەی فــێنکــی دڵ شــیوەن وەخــتشەن(١)

[١٧]

نەمەندەن خەیاڵ(٢)

نـــەمەندەن خـــەیاڵ فـــەردان کـــەردەنم
فــەرد هــابی وە تــەوق شــی نــە گــەردەنم(٣)

ئــەر فــەڵەك گــەردش نــەدا نــە رووی بــەخت
نـەوستاش ئـەو گـێج گـەردەلوول سـەخت(٤)

ئـــارەزووی دیـــدار یـــارانـــم کـــەردەن
هـــەوای ســـەیرانـــم وە دڵ ئـــاوەردەن

☞

نـەهێشـتووی، بـۆچـی نـازانـی بـڵێسـەی تـفەنگی بـەختـو نـاوچاوی خـۆتـە لەشـی سووتاندوویو تەمی کردووە بە سەر دڵتا، وە خوێنی رەشی زامی جەرگی لەتلەت بووتە جامجام خوێنی لە دەروونتا داوە بەیەکاو پێی نۆشاندووە.

(١) واتە: بە هۆی ئەم ئـاگرو دووکـەڵو خـوێنـەوەکوورەی دڵم لە گـەرمەی جـۆشـی سەختیایەتی، وە ئێستا کاتی شیوەن کردنە بۆ ئەوەی دڵم فێنك بێتەوە. لە نوسخەی «سید طاهری هاشمی» دا لە پاش ئەم شیعرە دێتە سەر شیعرەکانی رۆرۆ، کە سەرەتاکەیان ئەمەیە:
پەردەی سەبووریم دڕیا رۆڵەرۆ
بەڵام ئێمە ئەو شیعرانەمان لەریزی پارچەیەکی ترا بڵاو کردەوە لە تیپی «بێ» داکە ئەویش هەر بۆ لاواندنەوەی «عبدالرّحمان»دا وترابوو، چونکە لە چەند نوسخەیترا بەو جۆرە بوو.

[١٧]

(٢) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بۆ دۆستێکی ناردووەکە گلەیی لێ کردووە بۆچی نامەی دیار نیەو چەند شیعرێکیان بو نانێرێ.

(٣) شی: چوو. واتە: تاقەتی شیعر دانانم نەماوەو شیعر بوو بە تەوقو چووە گەردنم.

(٤) نەوستاش: نەی‌خستمە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

بگـــێڵوون چـــەنی هـــامفەردان وە شـــاد
وە ســـەر بـــەرزانْدا خـــەم بـــدەون وە بـــاد(١)

وەر کـــــوشتاش جـــە داخ نـــەدیەنی یـــاران
چەندجار کوشتانێش، ئێدیش چون جـاران(٢)

[١٨]

نە ئاهین‌گەرێ(٣)

نـــــە ئـــــاهین‌گەرێ، نـــــە ئـــــاهین‌گەرێ
ئـــــارۆ راگـــەم کـــەفت نـــە ئـــاهین‌گەرێ(٤)

دیـــــم کـــــە نـــیشتە بـــێ کـــان گـــەوهەرێ
پـــــادەم مـــــەدەمنا زوڵف عـــــەنبەرێ(٥)

فـــیدات بـــام ئـــۆســـای پـــادەمە دەمـــەن
دەست وە دەم بـــۆ، دەم بـــدەر وە مـــەن(٦)

---

(١) بگێڵوون: بگەڕێم. بدەو: بدەم. واتە: ئەگەر فەڵەك رووی بەختم تۆزاوی نەکاو نەمخاتە گێژی گەردەلوولی سەختەوە، نیازم هەیە سەرێ لە دۆستان بدەم‌و بە تەمام سەیرانێك بکەم لەگەڵ هاورێیاندا بە خۆشی بگەڕێم‌و بە شاخەکانا خەم بدەم بە با.

(٢) کوشتاش: کوشتمی. نەدیەن: نەدیتن. واتە: خۆ ئەگەر کوشتیشمی لە داخی نەبینینی یاران، ئەوە ئیتر بڵێم چی، تا ئێستا چەند جار کوشتوومی، با ئەمجاریش وەك جارەکانی پێشوو بێ.

[١٨]

(٣) مەولەوی لەم چەند شیعرەیا هەستی خۆی ئەگێڕێتەوە بەرامبەر شاگرد ئاسنگەرێکی جوان.

(٤) ئاهین‌گەر: ئاسنگەر. واتە: ئەمرۆ رێم کەوتە لای ئاسنگەرێك.

(٥) پادەم: ئەو هەمانە پڕ لە فووەیەکە ئەیدەمێنن بۆ ئاگر خۆش کردن. مەدەمنا: ئەیدەماند. واتە: دیم جوانێکی زوڵف عەنبەرینی وەك کانی گەوهەر پێ دەمەی ئەدەماند.

(٦) مەولەوی لێرەدا رووی قسەی ئەکاتە شاگردەکەو پێی ئەڵێ: وەستای هەمانە دەمین با دەستت بە هەمانەکەوە بێ بیدەمێنی، دەمیشت بدە بە من با ماچێکی بکەم.

هــــەی مـــــوسڵمــــانان ئـــینە چ دەردەن
دەمـــــە دەمـــــانش دەم دەمـــین کـــەردەن(١)

دەمـــەو کــوورەو نـــار هـــەر ســێ بـین نـوورە
نـــۆبـــەی مـــەعدوومەن وزاش نـــە کـــوورە(٢)

[١٩]

نەواتم عەرعەر(٣)

نــــــەواتـــــم عـــەرعەر ســـەهەند پـــەروەردە
بــــاخەونان داخ وە تــــــۆی گــــڵ بـــەردە(٤)

خــــــــودنومایی لای بــــــاڵا نـــــەمامان
وێت لادەر ئــــامان، پـــەرێ تـــۆ نــامان(٥)

دیت شــــنۆی غــیرەت دیــدەکــەم خــێزا
وەڵگــەکـــەی ســەر شـاخ زیـندەگیم رێزا(٦)

---

(١) دەمین: خوێناوی. واتە: موسوڵمانینە ئەمە چ دەردێکە تووشی من هـاتووە، هـەمانە دەماندنی ئەو جوانە دەممی خوێناوی کردووە.

(٢) نوورە: قسڵی سووتاو. وزاش: بیخەنە. واتە: هەمانەکەو کوورەی ئاگرەکەو ئاگرەکەی ناوی، هەموو لە بەر جوانی ئەو شاگردە وەك قسڵی سووتاویان لێ‌هاتووە، هەر من ماوم نۆبەی منیش هاتووە بمخەنە ناو کوورەکەوەو بمسووتێنن.

[١٩]

(٣) جارێکیان جوانێکی باڵابەرز لای چنارێکا رائەوەستێ، لەوکاتەدا بایەك هەڵئەکاو هەندێ گەڵای لێ ئەخاتە خوار. مەولەویش بەم بۆنەیەوە ئەم چەند شیعرە ئەڵێت.

(٤) سەهەند: سێبەر. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(٥) خودنمایی: خۆنواندن. واتە: ئەی چنارێ لە سێبەردا پەروەردە بوو کە باخەوانان بە داختەوە مردوون، پێم نەوتی خۆنواندن لە بـەرامـبەر جـوانـی بـاڵا وەك نـەمامان بـۆ تـۆ نەهاتووە، دەخیلتم خۆت لادە.

(٦) خێزا: بەرز بووەوە. رێزا: داوەراند. واتە: دیت چۆن بای غیرەتی یارەکەم هەڵی کردو گەڵای سەرچڵی ژیانتی داوەراند.

خاس بی دەرگـای خـەم پـەی وێت کـەردەوە
دوولەتـــیمان بــۆ هــەرچـیت بــەردەوە[١]

••••••——●——••••••

[٢٠]

نەوای نالەی دڵ[٢]

نـــەوای نــاڵەی دڵ وێنـــەی ســـەدای نـــەی
پــیاڵەی زوخـــاو مـــەنۆشــوو چـون مـەی[٣]

کـــەواو پـارچـەی جـەرگ سـینەی بـرێشــتاو
رەحمت بۆ یـە نـەی، یـە مـەی، یـە کـەواو[٤]

هـــەر ئـــەساسێ هـــەن جـــە لام جـــەم بـیەن
گـــەرمی کـــزەی بـەزم هـیچش کـەم نـیەن[٥]

تەسدیعت کێشــان، ســاحیب شـەرت‌و شـۆن
چ ئـــــیحتیاجێ وەی کـــــەواو تـــۆن؟[٦]

---

(١) واتە: باش بوو دەرگای خەمت لە خۆت کردەوە، هەرچیت دەس‌کەوت دووکـەرت بێ لە نێونمانا.

[٢٠]

(٢) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بۆ دۆستێکی نووسیوەکە هەندێ کەبابی بۆ ناردبوو
(٣) لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «چـون مـەی» نـووسراوە «پـەی پـەی» مـەعنای ئـەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.
(٤) کەواو: کەباب. برشتاو: برژاو. واتە: ئەو شتانەی کە هۆی خۆشی‌و رابواردنن بریتین لە ئاوازو مەی‌و کەباب، من ناڵەی دڵم وەك ئاوازی شمشاڵ وایەو لە جـیاتی شـەرابـیش پیاڵەی زوخاو ئەنۆشم‌و پارچەی جەرگی ناو سینەی برژاویشم کەبابمە. دەسا میهرەبانیت ببێ لە گەڵم ئەمە ئاوازو مەی‌و کەباب.
(٥) واتە: هەموو هۆیەکی رابواردنم لایەو هیچم کەم نیە بۆ گەرمی کۆڕی رابواردن.
(٦) واتە: ئەی دۆستی بە وەفا، زەحمەتت کێشاوەکەبابت بۆ ناردووم، من کەی پێویستم بەکەبابی تۆیە تا بۆم بنێری.

[۲۱]

نامەی بێ مەیلیم(۱)

نـــامەی بـــێ مـــەیلیم خـامەت رەقـەم کـەرد
دوودیـــم جـە دیـدەی فـەڵەك ئـاو ئـاوەرد(۲)

مـــن‌و بـــێ مـــەیلی، چـــون واچـــی شـەو رۆن
مـــەیلت نـــە دڵدا، دڵ هـــەر جـە لای تـــۆن(۳)

بـــــێ‌چـــــارە وە تـــای زوڵفت گـــیر بـــیەن
هـــا نـــە پـــای تـــەڵدا جـــواوش نـــیەن(۴)

[۲۲]

نە تەن یادەکەی

نـــە تـــەن یـــادەکـــەی ئـەو سیمین گـەردەن
خـــەیلێوەن هـــەر گـیان خـزمەتش کـەردەن(۵)

---

[۲۱]

(۱) مەولەوی بەم سێ شیعرە وەرامی گلەیی دۆستێك ئەداتەوەکە بۆی نووسیبوو گوایە بی‌وەفایە لەگەڵی.

(۲) واتە: قەڵەمەکەت باسی بێ‌مەیلی منی نووسیبوو، مـنیش ئـەوەندە خـەفەتبار بـووم هەناسەی وەك دووکەڵ رەشم ئاوی لە چاوی گەردوون هێناو کردیە گریان.

(۳) واتە: توهمەتی بێ‌وەفایی دانە پاڵ من وەك ئەوەیە بە شەو بڵێی رۆژە. تۆ مـەیلت لە دڵمایەو دڵم هەر لای تۆیە.

(۴) واتە: دڵەی بەدبەختم بەسراوە بە داوێـنی زوڵفـی تـۆوەو لە سـەر تـەڵی تـەلگرافـی زوڵفت گیری خواردووەو چاوەڕوانی وەرامێکە لە تۆوە، وە ناتوانێ بێتەوە بۆ لای من. ئەم شیعرەمان لە تیپی «بێ» دا بە تەنها نووسی چونکە لە نوسخەکۆنەکەی خۆمانا بە تـەنها نووسرابوو، کـەچی دیـمانەوە سێ‌هـەمی ئـەم سـێ شـیعرەشە، لەبـەر ئـەوە دیسـانەوە نووسیمانەوە، وەلامان وایە ئەمەیان راستە.

[۲۲]

(۵) مەعنای هەردوو شیعرەکە پێکەوە دێ.

بـــەڵام نـــەی حـــەسرەت دووی جـــیایی‌دا
گـــــــومانم کـــــــەفتەن وە تـــــەنیایی‌دا(١)

[٢٣]

نزوول کێشا

نـــزوول کـــێشـــا دەس بـــەختم نـــە رای بـــەد
پـــای ئـــەدەب نـــە ڕای عـــەدەد کـــەردم ڕەد(٢)

نـــــاگـــــا وە فـــــریب پشت پـــــا دا لێم
مـــن وست وە گـــێجـــاو قـــەڵەندەری وێم(٣)

[٢٤]

نە نازك خەیاڵ(٤)

نـــە نـــازك خـــەیاڵ ئـــیسە، نـــە مـــونشیم
پـــەردەی مـــابەین بـــیم، ویـــەردم، مـــن شـــیم(٥)

---

(١) واتە: دەمێکە هەر گیانم خزمەتی یادی ئەو گەردن زیوینەی کردبوو لە لەشما، بەڵام لە داخی دووکەڵی جیابوونەوەی گیانما لە لەشم، وابزانم تەنیا کەوتووەو کەس نیە خزمەتی بکا.

[٢٣]

(٢) نزوول: کزی. واتە: بەدبەختی دەستی بەختمی بە ڕێگای خراپەدا ڕاکێشا، وە پێی ئەدەبم لە ڕێگای ژمارە لای دا. مەبەسی ئەوەیەکردەوەی بێ‌ئەدبانەم لە ژمارە دەرچوو.
(٣) فریب: فریو، هەڵخەڵەتاندن. قەلەندەری: بەرەڵلایی و بێ‌سەرو شوێنی. واتە: لە ناکاو هەڵی‌خەڵەتاندم و پاش‌قولێکی دام و فرێی دامە گێژاوی بەرەڵلایی و بێ‌سەروشوێنی.

[٢٤]

(٤) مەولەوی ئەم دوو شیعرەی بۆ دۆستێك نووسیوەکە داوای نامەیەك یا پارچە هەڵبەستێکی لێ کردووە بۆ لای «پیر» کە قسەی مەولەوی ڕەوا بووە لای تا ئیشێکی بۆ بکا، ئەمیش داخوازی‌یەکەی ئەو دۆستە نایەنێتەدی و بەم دوو شیعرە بیانووی بۆ دێنێتەوە.
(٥) مونشی: نووسەر. واتە: نە خەیاڵی ناسکم هەیە تا شیعر بڵێم، وە نە نووسەرم تا

تــەن وە دڵ، دڵ جــان، جـان بـی وە جـانان
مــەندەن وە جــیلوەی جـەرگەی جـوانـان[١]

........━━●━━........

[٢٥]

نە تۆی حەڵقەی

نە تـۆی حـەڵقـەی زوڵف دڵەی شـێـتو وێت
شــەرتش کــەرد هــەنی دڵ نـەدەرۆ پـێـت[٢]

وەخــــتێ شــۆڵەی رووت نــاگــا دا دیــار
ئەو قسـەی شـەو بـێ، ئـێد شـۆڵەی نـەهار[٣]

........━━●━━........

☞

نامەت بۆ بنووسم. من جاران بەیەك گەیینی پیرو مورید بووم ئەمتوانی کـارو بـاریان بـۆ راپەڕێنم، بەڵام ئێستا فەوتاوم و بەسەرچووم.

(١) واتە: لەشم بووە بە دڵو دڵیشم بووە بە گیانو گیانیشم لە دۆستانا تواوەتەوە، ئێستا ماوەتەوە سەر دەرکەوتنو خۆ نواندنی کۆڕی جوانان کە بتوانن بە خاترداری خۆیان شتێ بکەن.

[٢٥]

(٢) واتە: دڵەی شێتو وێتم کە گرفتاری داوێنی زوڵفت بوو، لە ناو داوەکەدا بڕیاری دا جارێکی تر مەیلت نەداتێ.

(٣) شۆڵە: «شعله»، تیشك. نەهار: رۆژ. واتە: کەچی کاتێ کـە لە نـاکـاو تـیشکی رووت دەرکەوت بڕیارەکەی دڵم بوو بـە قسـەی شـەوو تـیشکی رووت بـوو بـە تـیشکی رۆژ، مەشهووریشە «کلامُ اللَّیلِ یمحوهُ النَّهارُ» یەعنی کە رۆژ بووەوە هەرچی قسە، شەو کراوە هەمووی هەڵئەوەشێنێتەوە.

[۲۶]

نور ئەفشانیش...

نـــوور ئـــەفشانیش کـــەرد وە دەشتو دەردا
مـــــــدرا وەراوەر وە راگـــــــــوزەردا(۱)

وات نـــما وەخـــتەن شـــای جـــەمین جـامان
واتـــم بـــــەڵێ خـــۆر وە قـــیبلە ئـامان(۲)

.......●.......

[۲۷]

نە ڕۆ ئارامەن(۳)

نـــــە رۆ ئـــــارامـــەن، نـــە شـــەو خـــاوەمەن
چـــون چـــەم گـــل کـــەران گـــلاراوەمـــەن(۴)

---

[۲۶]

(۱) نوور ئەفشانی: نوور وەشاندن. مدرا: راوەستا. وەراوەر: بەرامبەر. واتە: یـار تـیشکی خۆی بڵاو کردەوە بە دەشتو دەرداو لە سەر ڕێما بەرامبەر راوەستا.

(۲) نما: نوێژ. واتە: شای ناوچاو جوانان وتی: وەختی نوێژە، منیش وتـم: بـەڵێ راسـتە چونکە خۆر کەوتووەتە لای قیبلەو وەختی نوێژی نیوەڕۆیە. مەبەس لە خۆرەکـە رووی یارەکە لە بەرامبەریا راوەستاوە.

بەم موناسەبەتەوە جوانە ئەمە بگێڕینەوەکە: جارێکیان شێخی «ضیاءالدین»ﷺ لە بیارە پاش هەتاوکەوتن ئەچێتە سەر جێگای شێخ سەلیمی سنەیی سەیر ئەکا هێشتا هەڵنەساوە لە خەو، هەڵی ئەسێنێو پێی ئەڵێ:

آفتابت بر سر آمد برنمی‌خیزی هنوز؟

واتە: خۆر هاتە سەر سەرت هێشتا هەڵناسی لە خەو؟ شێخ سەلیمیش لە وەراما ئەڵێ:

بی‌تو روزم شب بود، چون آمدی گشت روز

واتە: بێ تۆ رۆژم شەو بوو، کە تۆ هاتی بوو بە رۆژ.

[۲۷]

(۴) واتە: نە بە رۆژ ئەحەسێمەوە نە شەو خەوم لێ ئەکەوێ، هەمیشە وەك چاوئێشـەدار گلاراوم پێ کەوتووەو دێمو دەچم.

تیپی واو

[۱]

وە خیلافەوەن(۱)

وە خـــــیلافەوەن یــــاران ســــەرمەس
تــەقازای زاتــی تــەبعم هــەرچــی هــەس(۲)

جــــەزبەی ئــــاهینم دەمــاخ دان پــەرداخ
مــیقناتیز تــۆی جــام کــەردەن وە یــاتاخ(۳)

کــــارەبا نــــە دەور کــــام مـــدەرۆ دەور
نـــە دەورەی مــوورەی کــارەبا کــا تــەور(۴)

ئــــەر گــیرِوو وەکــام کــافوورم کــەمکەم
ئــــاو قــــەفاڵ ویش مــــەپێکــۆ دەردەم(۵)

---

[۱]

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەڵامی نامەیەکی شێخی «سراج‌الدین»ﷺ وتووەکـە گلەیی تیاکردبوو لەمەولەوی کە بێ‌وەفایە لەگەڵی‌و خەبەری ناپرسێ.

(۲) تقازا: خواست. تەبع: «طبیعت»، سروشت. واتە: ئەی یارە سەرخۆشەکانم، هەرچی خواست‌و ئارەزووی سروشتمە هەمووی بە پێچەوانەی ئـەوەیەکـە ئـەبوو وابـوایـە. لە شیعرەکانی پاشەوەدا ئەم پێچەوانەیی‌یە روون ئەکاتەوە.

(۳) جەزبە: راکێشان. ئاهین: ئاسن. واتە: یاسای سروشت وایە میقناتیز ئاسن رابکێشێ بۆ لای خۆی، کەچی ئێستا لەشی وەك ئاسنی من خۆی ئـامادەکـردووە بـۆ راکـێشـانی میقناتیزو میقناتیزیش ناو شووشەی کردووە بە جێگای خۆی تا ئەو نەتوانێ رایکێشێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «ئاهینم» نووسراوە «ئاسنم».

(۴) کام: لەشی وەك کام. مدەرۆ: ئەدا. موورە: مووروو. واتە: یاسای سروشت وایەکارەبا پووش هەڵبگرێ، کەچی ئێستا بە دەوری لەشی وەك کا باریك‌بووی منا خـول ئـەخوا، وەك چۆن لە راستی‌دا کا بە دەوری مووررووی کارەبادا خول ئەخوا.

(۵) کام: بە فارسی واتە دەم. کافوور: مادەیەکی ساردەکەسێك خوێنـی لووتـی بـەربێ ئەیخەنە سەر تەوێڵی بۆ ئەوەی خوێنەکەی بوەستێتەوە. قەفاڵ: دەمارێکە لە پشت ملەوە لەکاتی تەوژمی خوێنا کەڵەشاخی لێ ئەگرن. مەپێکۆ: بەرئەبێ. دەردەم: کـوتووپر. واتـە: ☜

«أَنـــفِیه» کـــەی گـــەرد رای دەردم هـــەوا
مـــەکـــەرۆ دەمـــاخ ئـــەفلاتوون دەوا[١]

گـــەرمیم تـــاف ســـاف وە ســـەر ئـــەندەردا
بـــەستەن وە رووی تـــاش نـــیمە کـــەمەردا[٢]

☞
ئەگەر تۆزێك كافوور بگرم بـە دەمـمەوە ئـەوەندە گـەرم ئـەبێ گـورج خـوێنـی دەمـاری پشتملی بەرئەبێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «کەمکەم» نووسراوە: «وەکەم».

(١) «انفیه»: بڕنووتی. واتە: تۆز بچێ بە لووتی هـەرکەسێکـا لەوانـەیە نـەخۆشـی بـخا، کەچی تـۆزی ڕێگـەی دەردی مـن هـەوا وەك بـڕنـووتی ئـەیکا بـە لووتـی ئـەفلاتوونی حەکیمەوەو دەرمانی پێ ئەکا.

(٢) سەرئەندەر: لە سەرەوە بۆ خوار. تاش: بەردی زلی لاشانی شاخەکان. نیمەکـەمەر: ناوقەد. واتە: جۆشی گەرمای دڵم ئەبوو وشکم کاتەوەو بمسووتێنێ، کەچی تافی ئـاوی سافی لە چاوەکانمەوە دەرکرد بۆ خوار، وە ئەو ئاوە گەرمەی وەك سەهۆڵ مەیاند بە تاشە بەردی ناوقەدمەوە.

لە هەندێ نوسخەدا لە پاش ئەم شیعرە، شیعرێك وە لە هەندێکیترا ئـەو شـیعرەو دوو شیعریتر هەیە. بەڵام هەرچی ورد بووینەوە پەیوەندێکمان نەدۆزییەوە ئەو سێ شیعرە ببەستینەوە بەم شوێنەوە، وە نەمان زانی ئاخۆ شیعری قەسیدەیەکیترن کەوتوونەتە ئێرە، یان هەر شیعری ئێرەن‌و لێیان فەتاوە بۆیە پەیوەندەکەیان نازانرێ. لەبەر ئەوە نەمان خستە ئەسڵی کتێبەکە، وە هەر لێرەدا نووسیمانەوە. ئەمەش ئەو سێ شیعرەیە:

چـون هـەرس دیـدەم وە نـاکـامەوە — شـــــنەفتەم ئـــازیز لواو ئـــامەوە
ئەوەڵ سـەدای نـەی مـەرگەکـەم ئـارۆ — وەی دووەم نـــەفەس فـــەردایـــی دارۆ
هەوای سازگار فەسڵی مەینەت وەخت — ماوەرۆ دەمدەم شادەی سەبرو جەخت

ناکا: کوتووپڕ. ئامەوە: ئاماوە، هاتەوە. ئارۆ: ئەهێنێ. دارۆ: هەیەتی. ماوەر: ئەهێنێ. شادە: شەهادەت، شایەتی. سەبر: پژمەی یەکەم کە مەشهوورە نیشانەی شەڕە. جەخت: پژمەی دووەم کە نیشانەی خەیرە. واتە: وەك چۆن فرمێسکی چاوم لە ناکاو ئـەڕژێ، هـەروەها کوتووپڕ بیستم ئازیز ڕۆیشت‌و هاتەوە. ڕۆیشتنەکەی ئاوازەی یەکەم فووی قیامەتیدا لە گوێم کە هەموو کەسێك پێی ئەمرێ، هاتنەوەشی وەك ئاوازەی فووی دووەم بوو کە مردوو زیندوو ئەکاتەوە. هەوای ساردو سازگاری وەرزی مەینەت تاوتاو نیشانەی نـاخۆشـی‌و
☜

ئــازیز یــەقین عــەکس وەش نــامەکــەی تــۆن
ســـایەکـــەی ســـیفەت کـــەلامەکـــەی تـــۆن[١]

نازوون وەی مەزهەر، هـای هـای‌یە چـێشـەن
نــەشئەی ئــەو سیفەت زاتــی تــو پــێشـەن[٢]

جـــــە نــامای جــواو، جــە بــێ وەفــاییم
هــەرچــیت فــەرماوان راســەن، بــیناییم[٣]

ئــــەر وەفــام مــەبی پــەی تــۆ مــەمەردم
خــەیر مــەبڕیــابێ پــەنجەی پــای فــەردم[٤]

☞

خۆشی پیشان ئەدا، جارێك ئەم‌پژمێنێ، یەك پژمەیش نیشانەی شەڕەکە دوورکەوتنەوەی دۆستە. وەك ئەڵێن «سەبری هێنا» جارێکی‌تریش ئەم‌پژمێنێ، پژمەی دووهەمیش نیشانەی خێرەکەگەڕانەوەی دۆستە. وەك ئەڵێن «کردی بە جەخت». لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «ئارۆ» نووسراوە «ئازۆ» واتە ئارەزوو ئەکا، وە لە جیاتی «دارۆ» نووسراوە «وازۆ» واتە: ئەیەوێ.

(١) سایە: سێبەر. واتە: ئازیز، بێ‌گومان ئەم گۆڕانی سروشتەکە لە منا رووی داوە لە ئەنجامی هاتنی نامە خۆشەکەی تۆوەیە، وە سێبەری سیفەتی گوفتاری تۆیەکە چون ئەگەر خۆت حازر بی وەزعم ئەگۆڕی، بە نامە ناردنیش ئەتوانی وام لێ‌بکەی.

(٢) نازوون: بنازم. مەزهەر: دەرکەوتن. یە: ئەمە. پێشەن: پێ‌یەتی. واتە: حەقمە بنازم بەم دەرکەوتنانەی بەرەکەتی تۆ. ئەمە چ حاڵێکە رووی‌داوە لە من، شنەی سیفەتی زاتی‌یەکانی تۆی پێوەیەو ئێستا من هەندێ لەو سیفەتانەی تۆم تیا پەیدا بووە.

(٣) ناما: نەهات. واتە: بینایی چاوم هەرچیت فەرمووە لەبارەی وەرام نەنووسینەوەی من و بێ‌وەفاییمەوە هەمووی راستە.

(٤) مەمەردم: ئەمردم. مەبڕیابێ: نەبڕابوو. واتە: ئەگەر وەفام بوایە ئەمردم بۆت، یان خۆ پەنجەی پێی شیعرم نەبڕابوو تا چەند شیعرێکت بۆ بنووسم. لە نوسخەیەکی‌ترا لە جیاتی «مەبڕیابێ» نووسراوە «مەمەڕیابێ». واتە: نەشکابوو.

ئـــازیزم نـــامه پــێچ مــدۆ چــون مــار
خــامەی چــەم یـەکـێ، ئـەسرینان هـەزار[۱]

وێش دان نـه ســەر کــەف کــووپەی سـیایی
پــەی شــەکــوای عــەرزەی دەرد جـیایی[۲]

وەخـــوا نــه دووریت کــۆتــاییش ئــاوەرد
نــه گــیان ئــیختیار مــاوای بـەدەن کـەرد[۳]

بــــەڵام یــادەکــەت نــاستەنش وێم پــێم
وێم بەرکەرد، نیشتەن وێش جه یاگـەی وێم[۴]

ئــەجزای تــەن یــەکســەر جــه شــادمانی
نـــمەیۆش وه خـــاو ســەد زیــندەگــانی[۵]

هەر جـزوێم پـەی وێش یـەند سـەرشار بـیەن
ئـەی جـزوم جـەی جـزو خـەبەردار نـیەن[۶]

---

(۱) واتە: ئازیزەکەم، کاغەز لە ئیشتیاقی هاتندا بۆ لات وەك مـار پێچ ئـەخوا، قـەڵەمـە قامیشی چەمیش هەرچەند یەکێك بێ، خۆ جۆگەلەی فرمێسکی چاوم کە وەك قەڵەم ڕێك بە ڕووما ئەڕژێتە خوار، هەزار قەڵەمی لێ پێکهاتووە.
(۲) واتــە: کــووپەی خــوێنـی جــەرگیشم وەك شــووشە مــەرەکــەبی ڕەش هــەڵچـووەو گەیشتووەتە لێوار، بۆ ئەوەی عەرزو حاڵی شکاتی دووریتی پێ بنووسرێ.
(۳) واتە: نە دووریت دوایی هات، وە نە گیانم لە لەشما ئۆقرەی ئەگرت، ئەی ئیتر بۆچی نامەت بۆ نەنووسم... وەرامی ئەم پرسیارە لە شیعرەکانی پاشەوە دا ڕوون ئەکاتەوە.
(۴) واتە: ئەو هەموو هۆیانە هەبوون بۆ نامە نووسین، بەڵام یـادت نـەیهێشـتبووم لای خۆم وە دەری کردبووم لە لەشمو جێگەکەمی گرتبووەوە.
(۵) نمەیۆ: نایەتە. خاو: خەو. واتە: بە هۆی ئەوەوەکە یادی تۆ هـاتە لەشـمو جـێگـامی گرتەوە، ئەندامەکانی لەشم لە خۆشی‌یاندا ژنیانیشیان بیر ناکەوێتەوە.
(۶) واتە: هەر ئەندامێکی لەشم ئەوەندە سەرخۆش بووە هیچ کامیان ئاگای لەوی‌تریان نیە.

نـــە دڵ یـــاد راز ســـەفحەی نـامەشەن
نـە ســەرپەنجە هـۆش گـرتەی خـامەشەن[١]

یـــەند نـــە تـــۆی زەلکـــاو دەوات پـــڕ وەی
مـــدران مـــونتەزر وەڵگ ئـــاوەردەن نـــەی[٢]

نـــەی مـــدۆ ســـەدای دڵان پـــێ خـــەستە
وەڵگ مـــارۆشـــەوە بـــەستە وە بـــەستە[٣]

ئـــــیسە یـــادتەن ســـزای خـــیتابەن
ئـــەر ســـزا وە نـــاز، وەر وە عـــیتابەن[٤]

نـــە نـــە، ســـفتەی هـــیجر خـــاڵ ئـــاڵاتـــم
دۆزەخـــــی دۆزەخ دوری بـــــاڵاتـــــم[٥]

بـــویەر جـــە مـــەنەیم شـــای نـــەو نـــەمامان
مـــەردەن پـــەی گـــرۆی دۆزەخـــی نـامان[٦]

---

(١) راز: قسە. گرتە: گرتن. واتە: لەبەر سەرخۆشی نە دڵ ئەوەی لە یادە قسە بنووسێ لە سەر رووی قاقەز، وە نە سەرپەنجەیشم هۆش‌و فامی قەڵەم گرتنی هەیە.

(٢) مدران: وەستاوە. وەڵگ: گەڵا. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوە پێکەوە دێ.

(٣) مدۆ: ئەدا. مارۆشەوە: ئەی‌هێنێتەوە. واتە: قەڵەمی قامیش ئەوەندە لە ناو زەلکاوی شووشەی مەرەکەبی پڕ لە مەینەتا ماوەتەوەو چاوەڕوانیی نووسینی کردووە، سەوز بووەو گەڵای کردووە، ئێستا قەڵەمەکەم ئاوازەیەکی لێوەدێت سەد دڵ لە بیستنی نەخۆش ئەکەوێت، گەڵاکەشی بەستە بە بەستە ئەو ئاوازەی بۆ ئەسێنێتەوە.

(٤) سزا: شایان. واتە: مادەم گیانم لە لەشما نەماوەو یادی تۆ لەشی داگیر کردووم، هەر یادەکەت خۆی لایقی ئەوەیە قسەی لەگەڵ بکەی، جا ئیتر قسەکەت لە رووی نازەوە بێ یا لە رووی لۆمەکردنەوە.

(٥) سفتە: سووتاو. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەیدا دێ.

(٦) مەنەیم: مانەوەم. مەولەوی لێرەدا دەس لە بیانووەکەی پێشەوەی هەڵئەگرێ‌و بیانوێکی‌تر دێنێتەوە بۆ نامە نە نووسین وە ئەڵێ: ئازیزەکەم، نە... نە... ئەم عوزرانەم کە

[٢]

وادەی سفیدی(١)

وادەی ســـــفیدی شکـــــۆفـــــەی پـــیرین
شکـــۆفـــەی بـــاخچەی پـــیری دڵگـــیرین(٢)

شکـــــۆفـــــەی بـــاخچەی پـــیری ســـفیدەن
ســـەرمایەی مـــیوەی عـــیرفان هـــەر ئـــێدەن(٣)

نـــە بـــاخچەی ســـونبوڵ تـــار مـــووی تـــاردا
ســـــپی شکـــــۆفـــــەی پـــیریم دیـــار دا(٤)

بـــــــاقەی زوێری‌و زاری‌و دڵگـــــــــیریم
پـــەی‌پەی زیـــاد کـــەرد پـــەژارەی پـــیریم(٥)

☞

هێنایەوە پێویست نین چونکە من سووتاو دووری خاڵی باڵای ڕەنگارەنگەکەی تۆم‌و نیشتەجێی دۆزەخی دووری باڵاتم، ببورە لێم کە ماوم‌و ئەژیم، مانەکەم لەبەر ئەوەیەکە ئەهلی دۆزەخ نامرن.

[٢]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بۆنەی پیربوونی خۆیەوە وتووە.

(٢) سفیدی: سپیەتی. شکۆفە: گوێکەی درەخت کە تازە پشکووتبێ. واتە: کاتی سپی بوونی موو گوێکەی پشکووتووی داری پیری‌یە، وە ئەو گوێکە پشکووتووەی باخچەی پیری‌یە مایەی دڵگیری‌و خەفەتباری‌یە.

(٣) واتە: گوێکەی پشکووتووی باخچەی پیری کە بریتی‌یە لە مووە سپی‌یەکان، وە هەر ئەوەش سەرمایەی میوەی تێگەیشتنە، چونکە هەرکەس سەرو ڕیشی سپی ببێ بیر لە دوا ڕۆژ ئەکاتەوەو خواناسی‌و خۆی ئامادە ئەکا بۆ قەبرو قیامەت.

(٤) سونبوڵ: گوڵ. تار «ی یەکەم»: تاڵ. تار «ی دووەم»: تاریك. واتە: لە باخە گوڵی تاڵە مووە ڕەشەکانما گوێکەی پشکووتووی سپی دیاری داکە نیشانەی پیریمە.

(٥) بـاقە: چـەپك: واتـە: خـەم‌و خـەفەتی پیریم پـەی دەر پـەی چـەپکەی عـاجزی‌و خەفەتباریمی زیاد کرد.

ئـــاخر رۆی وەهـــار نـــەوجوانـــیمەن
ئـــەوەڵ رۆی پـــایز زیـــندەگـانیمەن(١)

هـــەناسەم چـون بـای خـەزان مـەخێزۆ
پـەیپەی بـەرگ شـاخ شـادیم مـەرێزۆ(٢)

خـــەدەنگ بـــاڵام چـــەمان کـەمان وەرد
راست وە نــیشانەی فـەنا روو ئـاوەرد(٣)

کــەمکەم پـیری خـەم وە قـامەت مـدۆ
دەمدەم وەعـــدەی رۆی قـیامەت مـدۆ(٤)

پـیری یـەکسەر زۆر جـە زانـووم سـەندەن
سـەر وە گـەردندا هـەر وە زۆر مـەندەن(٥)

سـاقی، پـام بـەستەی زەنـجیر پـیرین
دەســم دامـــانت وادەی دەس گـیرین(٦)

چـابوك بـەو رەفـتار بـێ درەنگـەوە
خـەرامـان بـەو نـاز بـاڵای شـەنگەوە(٧)

---

(١) واتە: ئەمڕۆ دوا ڕۆژی بە هاری جوانیو یەکەم ڕۆژی پایزی ژیانمە.
(٢) مەخێزۆ: هەڵ ئەسێ. مەرێزۆ: دائەوەرێنێ. واتە: هەناسەم وەك بای پایز دێتو پەی دەر پەی گەڵای لقی شادیم دائەوەرێنێ.
(٣) چەمان: چەمیوەتەوە. واتە: باڵام کە وەك تیر ڕاست بوو، چەمیوەتەوە وەك کـەوانـی لێهاتووەو ڕاست ڕووی کردووەتە نیشانەی مردن. ئەوەتەکـە تـیر ئـاراسـتەی نـیشانێك ئەکرێ وەك کەوان دائەکەوێو ئەدا لە نیشانەکە.
(٤) واتە: پیری وردە وردە باڵام ئەچەمێنێتەوەو پەی دەر پەی وەعدەی قیامەتم ئەداتێ.
(٥) زانوو: ئەژنۆ. واتە: پیری بە تەواوی هێزی لە ئەژنۆم بڕیوەو هەر بە زۆر سەر ماوە بە ملمەوە.
(٦) بەستە: بەسراو. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.
(٧) چابووك: چوستو چالاك. رەفتار: ڕۆیشتن. بێدرەنگ: بـێدواکـەوتن. خـەرامـان: لەنجەولار.

جـامت جـەم ئـاسا لەبڕێز کـەر جـە مـەی
پـێم نـۆش کـەر وە یـاد بـەزم ئـارای کـەی[١]

مـەستی وە پـیران جـوانـی مـدۆ
هـێز دووبـارەی زرانـی مـدۆ[٢]

پـێمدەر تـا پـەیپەی پێوە هـەی کـەروون
رای سەخت سارای مەحشەر تەی کـەروون[٣]

زرنگـەی گـۆش وێم پـێم مـاچۆ وە تـاو:
گـاهێ خـەبەردار، گـاهێ سـەر حـەساو[۴]

مـن پـەمەی غـەفڵەت کـەڕ کـەردەن گـۆشـم
هـیچ وەکـەس نـیەن نـە گـۆش نـە هـۆشـم[۵]

---

(١) جەم ئاسا: وەك جەمشید. ئەم وشەی «جەم»ە بۆ گەیاندنی هیچ مەعنایەك نەهێنراوە جگە لە هاوجووتی لەگەڵ «جام» چونکە «جامی جەم» بەناوبانگە، هەرچەند مەعنای «جام»ەکەی ئێرەو «جام»ەکەی ئەوێ جیان لە یەك. لەبڕێز: لە لێوارەکەی بڕژێ. کەی: کەیخەسرەوی شای ئێران، مەبەس گەورە گەورانە.
(٢) زرانی: ئەژنۆ: واتە: کاکەی مەیگێڕ پێم بە زەنجیری پیری بەسراوەتەوە، دەخیلتم وەختی ئەوەیە بگەیتە فریام، گورج وگۆڵ بەو بە هەڵەداوان بە لەنجەولار وەرە پیاڵەیەکم بۆ پڕکە لە شەراب و بە یادی کۆڕی ئاهەنگی گەورە گەوران دەرخواردمی دە، چونکە مەستی پیران جوان ئەکاتەوەو دووبارە هێز ئەداتەوە بەر ئەژنۆیان.
(٣) پێوە: بە دەمیەوە. هەی: هۆرە. واتە: شەرابم بدەرێ تا پەی دەر پەی بە دەم خوادنەوەوە دەس کەم بە هۆرە کردن و رێگای سەختی دەشتی مەحشەر ببڕم.
(۴) واتە: گوێم ئەزرنگێتەوەو واتێ ئەگەم ئەو زرنگانەوەیە بە دەنگی بەرز ئەقیرێنێ بە سەرماو جارێك پێم ئەڵێ «وریابە» سبەی ئەمری و جارێکی تر پێم ئەڵێ کاتی «سەرژماردن»ی ئەو کردەوانەتەکە پێش خۆت ئامادەت کردوون بۆ دوا رۆژت.
(۵) پەمە: لۆکە. واتە: بەڵام من پارچە لۆکەی بێ ئاگایی گوێی کەڕ کردووم، وە نە گوێم لە قسەی کەسەو نە هۆشم لای کەسە.

نـەی گـوزەرگای تـەنگ بـازار چـەپ گـەرد
هـەر کـاتێ زانـای ئـەجەل سـمکۆ کـەرد[١]

مـوتریب بـەو نـەغمەی «شـانازی»تـەوە
یـا بـەو پـەردەی پـاك «حـیجازی»تـەوە[٢]

بـوڵەنـد کـەر دڵسـوز سـەدای دڵ تـەنگی
بـەڵکـەم بـێدار بـوو جـەی خـاو سـەنگی[٣]

هـای غـەفڵەت تـاکـەی هـام سـەفەر ویـەرد
بـێدار بـەر جـە خـاو کـاروان ویـەرد[٤]

---

(١) سـمکۆ: سـمکوڵ، پـێ بـە زەویـدا کـوتان. واتـە: لەم رێ گـوزەرە تـەنگەی بـازاڕی چەرخی کەچ‌ڕەفتارا هەر ئەوەندەت زانی ئەجەل پێی کوتا بە زەوی‌داو هاتە سەرم.

(٢) شانازی: نقامێکی کۆنە. حیجازی: نیقامێکی کۆنی ترە. مەعنای ئەم شـیعرە لەگـەڵ شیعری پاشەوەی‌دا دێ.

(٣) واتە: کاکەی ئاهەنگ‌گێڕ لە سەر ئـاوازی نـقامی «شـانازی» یـان «حـیجازی» دەنگ هەڵبڕەو نقامێکی خەفەتبارمان بۆ بڵێ بە جۆرێ کە گڕ بەر بداتە دڵی ئینسان، بەڵکو لەم خەوی قورسی بێ‌ئاگایی‌یە بێدار ببمەوە.

(٤) ویەرد: تێپەڕی لەم شیعرەدا مەولەوی رووی قسەی ئەکاتە خۆی‌و ئەڵێ: تـا کـەی وابێ‌ئاگای، هاوسەفەرەکانت هەموو مردن‌و بەسەرچوون، لە خەو هەڵسە درەنگە کاروان بەجێی هێشتی.

[۳]

وەش ئامای(۱)

وەش ئامای هـەی پـەیك لای قـەبیلەی لەیـل
جــەیب دڵ وە عــەتر مـەیل لەیـلێ کـەیل(۲)

وەخــتێ دووی دەردان مـەویەرد نـە هـەردان
جـــە کــوورەی ئــایر دەرد بــێ دەردان(۳)

نــــــامەی وێرانـــــەی دڵان پـــێ ئــــاوا
جـــە نــاکــام یــاوا، بــەڵام کــام یــاوا(۴)

هــای وە فــەرق دیــن زامــداران تــاج دای
شـــــەریعەت مـــــەیل لەیــلێ رەواج دای(۵)

---

[۳]

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەرامی نامەیەکی شێخ «تاج‌الدین»ی کوڕی حاجی شێخ «عبدالرّحمانی» کوڕی شێخی «سراج‌الدین»ﷺ وتووە کە لە هەولێرەوە نووسیبووی بۆ مەلەوی کە لەو دەمەدا لە تەوێڵە بووە، وە باسی تەئسیری بەرەکەتی شێخی «بهاءالدین»ی مامی تیاکردبوو، وە نووسیبووی ئەگەر بۆم رێ کەوێ دێم بۆ زیارەتی تا لە نزیکەوە کەڵکی لێ وەرگرم.

(۲) پەیك: فروستادە. جەیب: بەرۆك. واتە: بەخێر بێیت ئەی فروستادەی لای هۆزی لەیلەوە هاتوو، کە بەرۆکی دڵو دەروونت پڕە لە بۆنی خۆشی خۆشەویستی یار.

(۳) دوو: دووکەڵ. مەویەرد: تێ ئەپەڕی. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(۴) یاوا «ی یەکەم»: گەیشت. یاوا «ی دووەم»: گەیشتن. واتە: کاتێك کە دووکەڵی دەردوو مەینەت لە ئاگردانی هەرگیز دەرد لێ دەرنەدراوەوە ـ کە دڵی دۆستە خەفەتبارەکانە ـ بەرز بووەوە بۆ سەر بەرزاییەکان، نامەکەت کە ماڵی وێرانی دڵمان ئاوا ئەکاتەوە، لە ناکاو گەیشتە دەستم، بەڵام چۆن گەیشتنێك؟!

(۵) فەرق: تەوقەسەر. واتە: بەو نامەیەت تاجت نایە سەر تەوقەسەری دینی ئەوانەی گرفتاری زامی عەشقن، وە رەواجت دا بە شەریعەتی خۆشەویستی یار کە شێخ «بهاءالدین»ە.

قـات بـی جـە کـەسرەت یـاران هـامدەم
گەرد کـۆی دڵبـەر خـەبەر بـەر پـەی چـەم(١)

مـەخموور کـەر دەروون جـە بـادەی بـاقی
یـانێ نـەی جـواو خـاتیمەی سـاقی(٢)

بـەڵێ چـون لەزەت تـیر نـازاران
نـام نـەدان ئـەو دڵ بـازیت شـوماران(٣)

نـازوون وەو غـیرەت چ خـاس پێت زانـان
مـاشەڵات وە حـاڵ یـاران پـێ وانـان(٤)

هـەوای کـۆتـایی نـاڵەی وێت بـیەن
وە تـیرێ هـەنی ئـاگـاهیت نـیەن(٥)

---

(١) کەسرەت: «كثرت»، زۆری. واتە: کاکەی فروستادە خەبەر بدە بە چاو کە بە هۆی کۆبوونەوەی دۆستانەوە بۆ گوێگرتن لە نامەکەی شێخ، تۆزی بەردرگای یار هەموو برایەوەو نەما تا چاو لە جیاتی کلە بەکاری بێنێ.

(٢) مەخموور: مەست. بادە: مەی. واتە: دڵو دەروونت سەرخۆش بکە بە پیاڵەی شەرابی نەبڕاوەکە ئەم وەرامەیە لە دواوەرامە لە منەوە بیبەی بۆ شێخ «تاج‌الدین». جوملەی «خاتیمەی ساقی» ئیشارەتە بۆ ئەوەکاتێ کە مەیگێڕ دواپیاڵەی هێنا ئەوە واتەگەیەنی کە ئاهەنگ‌کێڕەکان ئیتر بڵاوەی لێبکەنو بگەڕێنەوە بۆ شوێنی خۆیان، کە واتە ئەم جوملەیە ئیشارەتە بۆ ئەوەکە داوا لە فروستادەکە ئەکا زوو بگەڕێتەوە. وەرامەکەی مەولەوی ئەوەتە لە شیعرەکانی پاشەوەدا وتراوە.

(٣) بازی: گاڵتە. شماران: ژماردووە. واتە: لەمەوبەر لەبەر ئەوەکە تامی تیری نازاران نەگەیشتبوە دڵت، ئیشی دڵداریت بە گاڵتە ئەهاتە بەرچاو، بەڵام ئێستا کە تووشی هاتی باوەڕت کرد.

(٤) ماشەڵا: «ماشاءالله»، وشەیەکە لەکاتی سەرسوڕمانا بەکار ئەهێنرێ. واتە: بنازم بە غیرەتی یار بەرامبەر بەوەکە بە باشی پێی زانیت‌و کارێکی لێ کردی سەرت سوڕ بمێنێ لە حاڵی دۆستان.

(٥) هەنی: ئیتر. واتە: بە هۆی کورتی ناڵەی خۆت‌و خۆنەگرتنتەوە بووەکە بە تەنیا تیرێ لە هۆشی خۆت چووی‌و ئاگات لە خۆت نەماوە.

دڵ نـــاڵان بـــیەن نـــاڵان پـەی تـیرەن
تـــیر ســـەرمایەی گـیان ئـاڵەم پـیرەن(١)

کـــۆتـــایی نـــیەن دۆس وە نـــاڵەی دڵ
چون وەردۆ جـە گـیان دەس دڵەی خـەجڵ(٢)

نیشان ئەو بـۆ دڵ نـە جـای خـەدەنگ هـوون
پەی «وضو» حەوز حـەوز بـدۆ وە بـیروون(٣)

حـــەوزێ حـــەنەفی خـــاس پـــێش رەزا بـــۆ
نـــەك جـــەی شـــەرعەدا نـــمات قـــەزا بـــۆ(٤)

چـــــون تـــــازە زامـــی هـــۆشت ویـــەردەن
وێت ئـــاسا خـــەیاڵ ئـــازیزت کـــەردەن(٥)

---

(١) ناڵا «ی یەکەم»: ناڵەکەر. ناڵان «ی دووەم» ناڵین. واتە: ئێستا کە هۆشت هاتووەتەوە بە بەرتاو کەوتوویتە ناڵەناڵ، بۆ تێر ئەناڵێنی لە دەستی ئەو دۆستەوەکە سەرمایەی گیانی عالەمەکە پیرە.

(٢) وەردۆ: بەردا. واتە: دۆست هەرگیز دریغی ناکا لە ناڵەی دڵو تیری پێوە ئەنێ، هەر بەو مەرجەکە ئەو دڵە شەرمەسارە دەس‌بەردار بێ لە گیانی خۆی‌و لە خۆی ببورێ. کەواتە هەرکاتێ تیری دۆست کەم بێ خەتای ئەو نیە، هی ئەوەیە دڵ بەڕاستی ئارەزووی تیر ناکا.

(٣) بدۆ: بدا. بیروون: دەرەوە. واتە: نیشانەی ئەوەکە دڵی عاشق دەس‌بەردار بوویێ لە گیانی خۆی، ئەوەتە تیری دولبەر بە جۆرێك کاری لێ کردبێ لە جێگەی تیرەکەوە ئەوەندە خوێن هەڵقولێبێ بوویێ بە حەوزو عاشقەکەی خۆی دەس‌نوێژی لێ‌بگرێ.

(٤) حەنەفی: ئەوانەی لەسەر پەیڕەوی ئیمام «ابوحنیفە» ئەڕۆن بە رێوە. نما: نوێژ. واتە: ئەبێ حەوزەکە ئەوەندە قووڵ بێ حەنەفی‌یەکان پێی رازی بن وە لایان وانەبێ هەر دەس‌نوێژێکی پێ‌بگیرێ بەتاڵەو ئەبێ نوێژەکە بە قەزا بگێڕێتەوە. شایانی باسە بە پێی پەیڕوی ئەبوحەنیفە درووست نیە لە ئاوی ئەستاو دەس‌نوێژ بگیرێ ئەگەر چاڵاوەکە دە گەز پانو دە گەز قووڵ نەبێ بە گەزی قۆڵ.

(٥) لێرەوە مەولەوی وەرامی ئەو قسەی شێخ «تاج‌الدین» ئەداتەوەکە وتبووی ئەگەر پێم بکرێ دێم بۆ زیارەتی مامم. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

ئــەو جــە كـۆن، دووریو نـزیكی جـە كـۆن
دووریو نــــزیكی وەســـف مــنو تــۆن[١]

مــەنزڵش نــیەن ئــەو قــەوس ئــەو خــەدەنگ
كێ پەرساش یەكێو سەد هەزار فـەرسەنگ[٢]

یـــەكـێوەن هــەروەخت نـیشان ئـامادەن
كـێشـاو بـەرشییەو ئـەو نـیشان دادەن[٣]

ســـاقی زیـــادەی مــەی زۆر ئـاوەردەن
سـڕ سـەر بـەردەن وەرنـە سـەر بـەردەن[٤]

تـــەنگە زەرفـــەنان هــیلاكـم مــەكـەر
ویسـعەت مـەشرەبی، یـا جـام نـیمپەڕ دەر[٥]

---

(١) واتە: تۆ لەبەر ئەوەكە تازە دڵداریو بەم زووانە بریندار كراویو هۆشت لا نەماوە خۆت ئاسایی یادی مامت ئەكەیت، ئەگینا ئەو لەكوێو دووریو نزیكی لەكوێ؟ بۆ پیاوی خوا دووریو نزیكی كەی هەیە؟ دووریو نزیكی بۆ منو تۆیە.

(٢) فرسەنگ: فرسەق: واتە: ئەو تیروكەوانی مەعنەوی ئازیزە ماواو مەنزڵێكی تایبەتی نیە، هەركەس پرسیاری لێ كردی لە وەرامیا بڵێ فرسەقێكو سەد هەزار فرسەق بۆ ئەو وەك یەك وایە.

(٣) كـێشـا: كـێشـانە دواوەی كـەوان. بـەرشییە: دەرچـوو. واتـە: هـەر ئـەوەندە نیشان ئامادەكرابێ بۆ لێدان، ئەوكەوان راكێشانو تیر دەرچوونو نیشان پێكانی یەك شتەو لە یەك كاتا تەواو ئەبێ.

(٤) سڕ: هەست. لێرەوە مەولەوی بە عادەتەكەی خۆی رووی قسە ئەكاتەوە ساقی... مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەیدا دێ.

(٥) تەنگەزەرف: بێسەبر. ویسعەت مەشرەبی: دڵفراوانی. واتە: كاكەی مەیگێڕ ئەم هەموو قسەیەكەكردم هی ئەوە بوو زۆری شەرابەكەت عەقڵو هەستی نەهێشتبووم، هەرچەند هێشتا سەری نەبردوومو نەی كوشتووم. لەبەر ئەوە سەبرو توانام نەماوە ئەزیەتم مەدە، یا تۆزێ دڵم فراوانكە، یا پیاڵەكەم تا نیوە بۆ تێكە تا بتوانم خۆم راگرم.

[۴]
وادەی سەفەرەن(۱)

وادەی سـەفەرەن، هـای نـەسیم ئـامان
وە لای ئـازیزا بـویەر چـوون جـاران(۲)

تـەقریر کـەر ئـەوەڵ بـەو زوان حـاڵ
سـەلام و دۆعـای ئـەو دوڕدانـەی لاڵ(۳)

دووەم جـە حـاڵات پـەشێوی حـاڵم
جـە شـۆری بـەخت و وێرانـی مـاڵم(۴)

جـە بـێ قـەراری، جـە دەس دووری
جـە بـێ ئـارامـی، جـە نـا سـەبووری

جـە سـۆزەی شـەرار نـائیرەی هـیجران
جـە نـاسۆری زام تـیرەکـەی مـوژگان(۵)

جـە قـرچـەی قـاوەی جـەرگ جـەفاکێش
جـە وەلوەلەی دەرد دەروون پـڕ ئـێش(۶)

جـە کـزەی هـوناو نـە چـەم سـەرکەردەم
جـە سـەنگینی بـار قـامەت خـەم وەردەم(۷)

---

[۴]

(۱) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ شێخ عەزیزی جانەوەرەیی برادەری نووسیوە.

(۲) ئازیز: مەبەس شێخ عەزیزە. بویەر: تێپەڕە.

(۳) تەقریرکەر: عەرزکە. دوڕدانە: دانەی مرواری. لاڵ: لەعل.

(۴) شۆری: شوومی.

(۵) شەرار: شەرارە، بڵێسە. نائیرە: ئاگر. موژگان: برژانگ.

(۶) قاوەی جەرگ: جەرگم کە قرچەی دێ وەك قاوە لەکاتی برژاندناو وەلوەلە: هـاوارو فوغان.

(۷) چەم: چاو. سەنگینی: قورسی. خەم وەردە: چەمیوە.

جـە بـێ خـاوی شـەو ئـەلوەدای سـەحەر
جـە نـاڵەی ئـەعزا، جـە سـۆزەی جگـەر(١)

جـە هـاوار تـەن، جـە ئـەلوەدای گـیان
جـە یـاوای فـەڵەك نـاڵەی «اَلأَمـان»(٢)

یـەكیەك بـە حـوزوور ئـەو رۆح رەوان
عـەرز كـەر وە سـەد شـیرینی زوان

واچـە یـەند زوخـاو دەروونش وەردەن
ئـەسپاب مـەردەن ئـامادە كـەردەن(٣)

بـەڵ یـاوۆ وە لام تـەبیب دەردم
مـەرهەم دۆ نـە رووی زامـان سـەردم(٤)

جەو مەعجوون ئـەجزای لوتـفو مـەیل وێش
دەوا دۆ پـەی زام خـەستەكـەی دڵ رێش(٥)

[٥]

وەهارەن، سەیرەن(٦)

وەهـارەن، سـەیرەن، سـەوزەی دیـاران
نم كەوت نـە دیـدەش چـون شـەو بێداران(٧)

---

(١) بێ خاوی: بێ خەوی. ئەلوەدا: ماڵاوایی، مەبەس هاوارو گریانە.
(٢) یاوای فەڵەك: بە ئاسمان گەیشتن. (٣) وەردەن خواردووە.
(٤) بەڵ: بەڵكو. یاوۆ: بگات. دۆ: بدات. (٥) مەعجوون: شێلراو، مەلهەم.

[٥]

(٦) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە سەرچاوەی «زەڵم» وتووەكاتێك كە بـەهار لەگـەڵ هەندێ دۆستو برادەریا چووە بۆ ئەوێ بۆ سەیران.
(٧) واتە: بەهارە، وەختی تەماشایە، سەوزەگیای دەشتو كێوەكـان ئـاونگ نیشتووەتە سەرچاویان، وەك پیاوانی خواكە شەو ناخەونو بیر لە خوا ئەكەنەوەو فرمێسك لە چاویانا ئەدەرەوشێتەوە.

پـــەی دڵەی مـــانیای دەروون مـــەلالان
ســـایە بـــەستەوە خـــەیمەی گـــوڵاڵان[1]

بـۆی یـەخەی سـەحەر پـەی دەمـاخ دڵ
مـــانۆ وە نـــەسیم جـێب جـەمینگوڵ[2]

چـون دێوانـەی شـۆر ئـازیز نـە سـەردا
شـەتاو سـەر هـۆر گـرت وە دەشتو دەردا[3]

تـــولانی چـــون هـیجر خـــاتر پــڕ دەردان
رەوان وێنـەی وەسـڵ گـەردن بـێ گـەردان[4]

هـای جـە شـنۆی وەش رۆح ئـەفزای کـاوان
ئـای جـە شـاخەی تـاف سـاف سـەراوان[5]

نـەك چـون تـاف چـەم پڕ ئـەسرین چـەرخ
«بارَكَ اللّه» چـەرخ، هـەی ئـافەرین چـەرخ[6]

چـــەنی جـــە هـــەستی وێت تـــەواســـاییت
چەنی جـۆش عـەشق مـەجنوون ئـاساییت[7]

---

(١) مانیا: ماندوو. واتە: خێوەتی گوڵاڵەکان سێبەریان کردووە بۆ دڵی ماندووی دڵ پڕ لە خەفەتەکان.

(٢) مانۆ: ئەشوبهێ. جێب: سنگو بەرەك. واتە: بۆنی بەرەبەیان لە هەوای سنگو بەرەکی نازاران ئەچێ لە خۆش کردنی دەماخی دڵدا.

(٣) شۆر: عەشق. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٤) توولانی: درێژ. واتە: لافاوی بەهار سەری خۆی هەڵگرتووەو رێگای دەشتو دەری گرتووەتەبەر وەك دڵدارێك کە عەشقی یار شێتی کردبێ وە درێژە وەك دووری یار لە دڵی عاشقی دەردەدارا، وە سافو مەنگە وەك گەیشتن بە یاری گەردن بێ گەرد.

(٥) وەش: خۆش. شاخە: هارە. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٦) چەرخ: پێشان چەمی زەڵم پێیشیان وتووە چەرخ.

(٧) هەستی: بوون. تەواسایی: بێزار بوون. واتە: ماشەڵڵا لە شنەی خۆشی بە گیان دەری

بــــدیە چــۆن هــۆردان وە نـــامو نــەنگدا
بــێ پــەروا مــدۆ وێش وە رووی ســەنگدا(١)

هـــای ســـاقی هــەڵای ســـەرمایەی خـــامی
نـــــمەدۆم وە دەس رای نـــێکـــــنامی(٢)

باوەرە وەشوەش سـا دەی هـەی پـەی کـەی
تــاف قــەڵوەزەی ســـاف شـیشەی مـەی(٣)

مــــەوجش بــــنچینەم بــــدۆ وە هــــەمدا
هـــــەستیم دۆ وە بــەرد هــەرد عــەدەمدا(٤)

☞

سەرشاخەکانو لە هارەی تافی سافو رەوانی ئاوەکان کە لە بەرزەوە دێنە خوار، بەڵام نەك وەك هارەی تافی چەمی پڕ لە فرمێسکی زەڵم کە هیچ چەمێکی پیا ناگاتەوە. ئەمجا روو ئەکاتە زەڵمو پێی ئەڵێ: ماشەڵڵات لێبێ هەی چەمی زەڵم وە لە بێزار بوونت لە وجوودی خۆتو لە جۆشی عەشقی مەجنوون ئاساییت.

(١) هۆران: هەڵیداوە. مدۆ: ئەدا. واتە: سەیری کە چـۆن عـەیبەی نـاوەتەلاوەو لە نـاوو ناتۆرە ناترسێو بێپەروا خۆی ئەدا بەو تاشو بەردانەدا.

(٢) هەڵای: هێشتا. نـیکنامی: نـاوبانگی بـاشی. مـەعنای ئـەم شـیعرە لە گـەڵ هـی دوو شیعرەکەی پاشەوەیدا دێ. (٣) باوەرە: بێنە. قەڵوەزە: قەڵبەزە، تاڤگە.

(٤) دۆ: بدا. مەولەوی لێرەوە بە عادەتەکەی خۆی هاوار ئەباتەوە بەر مەیگێڕو پێی ئەڵێ هێشتا سەرمایەی تێنەگیشتنو بێسەلیقەیی نامداتە دەسـتی ڕێگـای نـاوبانگی بـاشی، کەواتە تۆ خۆت بۆکەی هەڵگرتووە زووکە لە تاڤگەی سافی شووشەی مەیەوە تافی مەی بەردەرەوە، با شەپۆلی بنچینەی بوونم تێكو مەکان بداو بمدا بە تاشو بـەردی شـاخی نەبوونیدا.

[٦]

وەفای چەرخ چەپ[١]

وەفــای چـەرخ چـەپ، راس بـیٚ تـانو پـۆن
جــەفا بــیٚ پــایان، دەرد سـەر بـیٚ شـۆن[٢]

بـــەدی نـــیکی‌یەن، نـــیکی بـــەدنامی
فـــاما شـیٚتـی‌یەن، شـیٚتـی پـڕفـامی[٣]

ســــارای هـــیدایــەت تــاریك مــوینوون
رای نــەجات یــەکجار بـاریك مـوینوون[٤]

نـــاڵەم نــەی ئــاسا ئــاڵەم گــرت نــە وەر
شـیشەی مـەی پـەمەت نـە گـۆش بـەراوەر[٥]

جـــە تـــۆ قـــەهقەهە، جـــە پـیاڵە مـــەی
جــە سـاقی هـا دەی، جـە ئـیٚمـە بـا بـەی[٦]

---

[٦]

(١) مەولەوی لەم قەسیدەیەدا گلەیی لە وەزعی زەمانە ئەکا.
(٢) بــیٚ‌شــۆ: لەرادەبــەدەر. واتــە: وەفـای گـەردوون چـەپەو، راست تـانو پـۆی نـیەو، نارەحەتی دوایی نایەتو دەردی سەر لە ئەندازە بەدەرە.
(٣) بەدی: خراپە. نیکی: چاکە. فاما: تیٚگەیشتن.
(٤) سارا: «صحراء»، دەشت. ئەم شیعرە لە قەسیدەیەکی تریشا هەبوو.
(٥) پەمە: لۆکە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پیٚکەوە دیٚ.
(٦) قەهقەهە: قاقای پیٚکەنین، مەبەس مرقەی دەمی شووشەیەکاتیٚك کـە شـەرابـی لیٚ دائەکریٚ. با بەی: بابیٚت. واتە: ناڵەم وەك شمشاڵ عالەمی گرتووەتەبەر، کەواتە تۆ بۆچی گویٚت لیٚ‌نیە ئەی شووشەی مەی تا بە فریام بگەی. دەسا لۆکە لە گویٚت دەرکەو برژیٚرە ناو پیاڵە با گویٚم لە قاقای دارژانەکەت بیٚو پیاڵەش پڕ ببیٚ لیٚتو مـەیگیٚڕ پیٚم‌بـڵیٚ فـەرموو بگرەو منیش بڵیٚم بابیٚت.

مەڵڵا جە کەسرەت لەوحش بۆ سادە
مەنسوخ نەزانۆ حەڵاڵی بادە[١]

زاهید مایەی هۆش هیچ نەمانۆ پێش
پەشێو بۆ تەقواش چون مێزەرەی وێش[٢]

من نەوون وە تەنگ نەفامی‌یەوە
وێم بدەون وە دەس بەدنامی‌یەوە[٣]

دێوانان ئاسا بجۆشوونەوە
بەلاگەل چون مەی بنۆشوونەوە[٤]

شەرارەی مەستی مەی بەرشۆم نە دڵ
وەو چراخەوە یاوون وە مەنزڵ[٥]

---

(١) کەسرەت: زۆری. مەنسووخ: ئەو ئایەتەیەکە حوکمەکەی هەڵوەشابێتەوە. واتە: با بێ بە قەرەباڵغێکی‌وا لە بەر زۆری خەڵکەکە مەلا هیچی لەبەر نەمێنێ‌و نە زانێ ئایەتی حەڵاڵی مەی هەڵوەشاوەتەوە. لەسەرەتای ئیسلاما مەی خواردنەوە حەرام نەبوە.

(٢) تەقوا: لە خوا ترسان. واتە: لە خوا ترسەکانیش تێ‌گەیشتنیان لانەمێنێ‌و لە خوا نەترسانەکەیان وەك مێزەرەکەی سەریان تێك‌چێ.

(٣) نەوون: نەبم. بدەون: بدەم. واتە: خۆیشم بە تەنگی نەفامی‌یەوە ئەمێنم‌و خۆم بدەمە دەستی بەدناوی.

(٤) بجۆشوونەوە: بێمە جۆش. واتە: وەك دێوانەکان بێمە جۆش‌و وەك مەی دەردو بەلا نۆش بکەم.

(٥) چراخ: چرا. واتە: بڵێسەی مەستی لە دڵمەوە بەرز بێتەوەو لە بەر رووناکی ئەو چرایە شتی تاریکی ژیانما رێ دەرکەم‌و بگەمە جێ.

[٧]

وێش نمەوینۆ[١]

وێش نمەوینۆ، ئازیز، خەمینت
دیارەن لێڵەن جام جەمینت[٢]

تاڵەن کام دڵ مەینەت گازەکەت
تام دووریشەن ڕێزەی رازەکەت[٣]

بەدبەختی مەنەن وە یانەم هەرەس
ئازیزێ چون تۆ نمەگنۆم وە دەس[٤]

وەرنە شەم هەزار پەروانە دارۆ
ئەر یۆشا کەم بۆ پەروا نەدارۆ[٥]

ساقی، دەس چەرخ هەر ها نەکاردا
تای تانتەی دووریش بەستەن وە داردا[٦]

---

[٧]

(١) مەولەوی ئەم پارچە هەڵبەستەی لە دێی «تەوێڵە» وتووە لەکاتێکا کە شێخ لە سەفەر بووەو ئەمیش ویستوویەتی چاوی پێ بکەوێ‌و ماڵاوایی لێ بکاو بگەڕێتەوە، بەڵام بۆی رێ نەکەوتووە

(٢) نمەوینۆ: نابینێ. واتە: ئازیز دۆستە خەفەتبارەکەت خۆی نابینێ لە ناوچاوتا. مەبەسی ئەوەیە ئاوێنەی تەوێڵی بە هۆی نیازی سەفەرەوە لێڵ‌و تۆزاوی بووە.

(٣) واتە: دەمی دڵی دۆستە مەینەت گازلێ‌گرتووەکەت تاڵەو، وردە شەکری قسە خۆشەکانت تامی دوورکەوتنەوە ئەدا.

(٤) نمەگنۆ: ناکەوێتە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٥) شەم: «شمع»، مۆم. یۆشا: یەکێکیان. واتە: هەرەس بە ماڵم، نەگبەتی منە وا ئازیزێکی وەك تۆم دەسگیر نابێ تاوێك لای دانیشم، ئەگینا وەك شەمع هەزار پەروانەی بە دەورایە وە ئەگەر یەکێکیان دیار نەبێ ئەو باکی نیە، تۆیش ئەگەر منت لانەبێ هیچ مەبەستت نیە تۆ زەرەر ناکەی من زەرەر ئەکەم.

(٦) تانتە: تان. مەولەوی لێرەدا بە ئوسووڵەکەی خۆی رووی قسە ئەکاتە مەی‌گێڕو پێی ☞

سـەروەخت هـەستی جـە دەس وەردامـەن
تـــەدارەك خـــەیر ئـارۆو فـەردامـەن[1]

تـــەمامەن بـــەرات قـــەبزو حـــەواڵەم
دێرەن كـــەرەم كـــەر بـــدەر پـــیاڵەم[2]

تـــا هـــیممەت وازوو وە یـــەك پـەیمانە
خـاڵی بـۆ چـێمـەیچ گـۆشـەی مـەیخانە[3]

[٨]

وەهارەن، سەوزەن

وەهـــارەن، سـەوزەن، ئـاوەن، سـەركاوەن
هـاژەی وەفـراوەن، شـاخەی شـەتاوەن[4]

☞
ئەڵێ دەستی جۆلای گەردوون هەر لەكارایەو تاڵی تانی بەستووەتە دارو ئەیەوێ پۆكەی لێداو پارچەی دووریم بۆ دروست كا.

(١) واتە: وەختی لە دەستدانی بوونمەو خۆم ئامادەكردبووە بۆ رۆیشتنی یەگجاریو لە ئەمرۆو سبەی دام.

(٢) بەرات: ئەو خەڵاتەی گەورە گەوران ئەیبەخشن بە دەستو پێوەندی خۆیان. قەبز وەرگرتن. دێر: درەنگ. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوی پێكەوە دێ.

(٣) وازوو: بخوازم. پەیمانە: پێوانە. چێمەیچ: لەئێمەیش. واتە: بەراتی خـۆم بـە تـەواوی دەسگیر بووە بە راستەوخۆو بە حەواڵە بۆ سەر سەركار، وە هەر تەنیا پیاڵەی شـەرابی مەرگم ماوە، درەنگە ئەویشم بدەرێ با بە نۆش كردنی داوای هیممەتو بەرەكەتتان لێ بكەمو بڕۆمو گۆشەی مەیخانەی جیهان منیشی تیا نەمێنێ.

[٨]

(٤) سەركاو: شاخ. لە نوسخەیەكی تراكە ٣٠، ٤٠ ساڵ لە مەوبەر خۆم نووسیومەتەوە ئەم شیعرە بەم جۆرەیە:

ماچان وەهارەن سەوزەن سەحراو كۆ   گوڵشەنەن، گوڵەن، بوڵبوڵەن، گوڵڕۆ

گوڵڕۆ: گوڵ روان. بە پێی ئەم نوسخەیە ئەبێ ئەم قەسیدەیە لە تیپی «میم»دا بێ.

ســــاقی‌یەن، بــــادەن، نــــەسیمەن، بــادەن
بــولْبــولْ جــە دەورەی گــوڵان ئــازادەن[١]

بــەزمەن، شــادی‌یەن، عــەیشەن، نــیشاتەن
کــەیفەن، شــۆخــی‌یەن، شــەوقەن حــەیاتەن[٢]

ســـەنگەن، کـۆســارەن، ســەرکووەن، هــەردەن
خــــەمەن، مــــەینەتەن، زوخــــاوەن، دەردەن

هــیجرەن، دووری‌یــەن، عــیجزەن، فــیراقــەن
واوەیـــــلاو شـــــینەن، نـــــاڵەی عــوشاقەن

ســەبزەن، ســۆســـەنەن، نــەورۆزگــوڵانــەن
کـــــەمەرەن، هــــەردەن، مــلەن، کــەلانــەن[٣]

سەرعی‌یەن، شـەیدان، نـەجدەن، مـەجنوونەن
مــــەزاقــەن، جــامەن، پــیاڵەی هــوونەن[٤]

---

(١) بادە: مەی. باد: با. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «دەورەی» نووسراوە «دووری».
(٢) شۆخی: گاڵتە. نوسخە باس‌کراوەکەی خۆم لەمەوپاشی هیچ تیا نیە.
(٣) کەلان: کەڵەکێوی‌یەکان.
(٤) سەرعی: فێدار. نەجد: شوێنەکەی مەجنوون‌و لەیلا. ئەم قەسیدەیە دیارە ناتەواوە، بەڵام ناتەواوی‌یەکەیمان دەس نەکەوت. تەنها لەو نوسخەیەی خۆما کە باسم کرد لە سەری دوادێڕیا نووسراوە «هەرکەس»و تەواو نەکراوە. دیارە ئەو نوسخەیەش کە من لە بەریم نووسیوەتەوە شێواو بووە بۆیە شێعرەکەم تەواو بۆ نەنووسراوەتەوە. ئەبێ ئەو «هەرکەس»ە ئەوە روون بکاتەوەکە هەرکەس بگری لەگەڵ یاری خۆی لە خۆشی‌و رابواردنایە من نەبێ کە گیرۆدە بووم‌و... تاد.

[٩]
وەهارەن

وەهارەن، تەشریف خاڵخاسان پەی هەرد
کەمکەم جوانیش ئاوەرد، پیریش بەرد(١)

جەمجەم سۆسەنان جە تاق تەوق وەردان
سەردان نە هەردان پەرێ هامفەردان(٢)

وە رووی زاخاندا جنوور لوول وەردەن
پەی پای گیان تۆڕدام ئامادە کەردەن(٣)

بەڕەزا بەو چین توغرای تاتاوە
شەماڵ مشانۆش، یانی: وەی لاوە(٤)

نەرگس وە مەسمەس مدیۆ کێن ئەوکەس
گۆشەی چاك دڵ وەر نەدۆ جە دەس(٥)

---

[٩]

(١) واتە: فەسڵی بەهارە، تەشریف بردنی جوان چاکەکان بۆ سەرشاخەکان بۆ سەیران کەمکەم دەشتو دەری جوان کردەوەو پیری لابرد. مەبەس لە پیری سپیەتی سەرشاخەکانە لە زستانا.

(٢) تەوق: ئەڵقە. واتە: کۆمەڵ کۆمەڵ گوڵە سۆسەن ئەڵقەیان داوە لە تاقو مەغارەکاناو لە سەر شاخەکانا سەریان دەرهێناوە بۆ دیتنی ئاوەڵەکانیان: کە یان گوڵی ترن، یان کچە جوانەکانن ئەچن بۆ کەژ.

(٣) واتە: چنوور بە زەردوماکانەوە لوولی خواردووەو داوی ناوەتەوە بۆ ئەوەی بئاڵێ لە پێی گیانو گیرۆدەی ئەو دیمەنە جوانانەی بکا.

(٤) بەڕەزا: گیایەکی کوێستانی‌یە بە تاشو بەردوە ئەڕوێ. واتە: بەڕەزا کە ئەڵێ زوڵفی تاڵ تاڵی یارە چین لە سەر چین نیشتووەتە سەر یەك، شەماڵ ئەی‌لەرێنێتەوە وەك بڵێی بە خەڵك بڵێ نزیکم مەکەون چونکە من لە زوڵفی یار ئەچمو کەس شایانی ئەوەی نیە سەیرم بکا.

(٥) مدیۆ: ئەڕوانێ. چاك: داوێن. واتە: نەرگس بە چاوی مەستەوە ئەڕوانێ، جا کێ‌بێ ئەوەی لە خۆشی‌یانا سەرخۆش نەبێو داوێنی دڵی خۆی لە دەس بەرنەدا؟.

مەعدوومی، غـەفڵەت تـا چـەندو پـەی چـی
گـۆش‌دەر وە نـاڵەی سـەحەری نـەی چـی[١]

دڵە وادەی ســـــوبح نـــەووەهارانـــەن
وەخت ئـــاگـــاهی دەردەدارانـــەن[٢]

هـــەر کـــەسێ دانش نـــەفامش نـــەبۆ
بـــینی عـــیرفانشن زوکـــامش نـــەبۆ[٣]

گـــوروفتی دەمـــاخ نـــەدابــۆ پـــەرداخ
پـــەی‌پەی بـۆی ئـازیز مـەیۆش وە دەمـاخ[٤]

جـەی بـۆی گـیان بـەخشە بـێ بـەش مـەمانە
ئـەی سـوبحە خـاسە وە فـرسەت زانـە[٥]

تـۆ دیـای وە شـۆن چـەند سـوبح نـۆدا
کـەو چـەند سـوبح بـدیۆ وە شـۆن تـۆدا[٦]

---

(١) سەحەری: نقامێکی تایبەتی‌یە بە شمشاڵ لێ ئەدرێ. واتە: مەولەوی تاکەی لە خەوی بێ‌ئاگایی خەبەرت نابێتەوەو نازانی ئەم بەهارە خۆشە هاتووە، گوێ‌بگرە بۆ شمشاڵ‌ژەن کە بە شمشاڵەکەی ئاوازی سەحەریت بۆ لێ‌ئەداو ئەڵێ...

(٢) ئاگاهی: وریا بوونەوە. واتە: ئەی دڵ کاتی بەیانی بەهاری نوێ‌یە، وە دەمی وریا بوونەوەی دەردەدارانە.

(٣) بینی: لووت. زوکام: هەڵامەت. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری دوایی‌یەوە.

(٤) گوروفتی دەماخ: لووت گیران. مەیۆش: دێت. واتە: هەرکەسێ ئەقڵی بێ ئەقڵانی نەبێ‌و لووتی تێ‌گەیشتنی تووشی هەڵامەت نەهاتبێ‌و لە گەرمەی لووت گیرانا نەبێ، پەیتا پەیتا بۆنی ئازیز دێتە لووتی.

(٥) واتە: خۆت بێ‌بەش مەکە لەو بۆنە گیان‌بەخشەو ئەم بەیانیە بە فرسەت بزانە، خوا پەرەستی‌یەکی تیا بکە.

(٦) دیای: روانیت. شۆن: شوێن، دوا. کەو: ئاخۆ. بدیۆ: بروانێ. واتە: تۆ بە دوای چەند بەیانیتا روانی‌و چەند رۆژت بردە سەرو خۆت مایتەوە، ئاخۆ چەند بەیانی‌یش بە دوای تۆدا بڕوانێ پاش مردنت؟

[١٠]

وەش ئامای وە خەیر(١)

وەش ئامای وە خەیر هەی بەر گوزیدە
بۆ نە جای مەردوم جا گر نە دیدە(٢)

خەیلێن بینایی جە دیدەم رەمان
بەڵ سوڵحشا بۆ بینایی‌و چەمان(٣)

ساقی، ترس دەرد دووری جەمین گۆل
وەسڵم جێ کەردەن وە ژار قاتڵ(٤)

هەر کاتێت زانا فەڵەك کەڵەك بەست
دامنەکەی وەسڵم بەرداوە جە دەست(٥)

سا دەی وە جامێ دڵم بکەر شاد
بەڵکو بویاروو بەزمێ وە ئازاد(٦)

---

[١٠]

(١) مەولەوی ئەم پارچە شیعرەی لە بەخێرهاتنی دۆستێکیا وتووە، وادیارە لە سەردەمی کوێریشیا وتوویەتی.

(٢) بەرگوزیدە: هەڵبژاردە. مەردوم: بیبیلەی چاو. واتە: خۆش هاتی‌و بەخێر هاتی هەی دۆستی هەڵبژاردەم، وەرە لە جیاتی بیبیلەی چاوم لە ناو چاوما دانیشە.

(٣) رەمان: رای‌کردووە. واتە: دەمێکە چاوم نابینێ، تۆ وەرە ناوچاوم‌و ببە بە بینایی، بەڵکو چاوم‌و بینایی ئاشت ببنەوەو بە تۆ ببینێ.

(٤) واتە: کاکەی مەی‌گێڕ ترس دوورکەوتنەوەی ئەم دۆستە جوانە تازە هاتووەم بە یەك گەیشتنەکەمانی لێ‌کردووم بە زەهری کوشندە.

(٥) واتە: هەر ئەوەندەت زانی گەردوون پیلانێکی بۆ نامەوەو داوێنەی وەسڵی لە دەس سەندم.

(٦) بویاروو: رابوێرم. واتە: کەواتە وەرە بە پیاڵەیەك شەراب دڵم شاد کە بەڵکو ماوەیەك بە ئازادی بەزم بگێڕم‌و رابوێرم.

جــــه دەس بـــێگـــانان یــاوون رەهــایی
مــەس بـــوون وە شـــنۆی مـــەی ئـاشنایی(١)

[١١]

وەی من دیارەن(٢)

وەی مـــــن دیــــارەن پـــــەنجەی تـــارمەن
ســــــەروەخت هــــامن نــــەووەهارمەن(٣)

ســـوبحم نـه تـۆی شـەو مـەخەنۆ وەکـەردەم
وەکــــەردەکـــەی بـــەد عـــومر ویــەردەم(٤)

---

(١) رەهایی: رزگاری. واتە: رزگارم بێ لە دەس بێگـانەو بـە شـنەی شـەرابـی ئـاشنایی دۆست مەست ببم.

[١١]

(٢) مەولەوی لەم پارچە شیعرەدا سەرزەنشتی خۆی ئەکا لە سەر بێ‌ئـاگـایی لە نـزیك بوونەوەی رۆژی مەرگو نەبوونی کردەوەی باش.

(٣) پەنجەی تار: ساڵ بە حیساب نوێ بوونەوەی مانگ دوانزە مانگە، وە لەبەر ئەوەکە مانگێك ٣٠ رۆژو مانگێك ٢٩. رۆژە، ساڵی قەمەری ئەکاتە ٣٥٤ رۆژ، بەڵام بە حیسابی هەڵهاتنی رۆژ لەکەناری ئاسمانەوە لە یەکەم رۆژی بەهارا تا گەیشتنەوەی بە شوێنەکەی بەهاری رابوردووی ٣٦٥ رۆژو چارەکە رۆژێکە. ئەم چارەکە رۆژە بە چوار ساڵ ئەبێ بە یەك‌رۆژ وە ئەو ساڵە پێی ئەڵێن ساڵی کەبیسە وە ٣٦٥ رۆژ ئەبێ جا لەبەر ئـەوەکـە ئـەم ژمارەیە پێنج رۆژی لە ژمارەی دائیرەی فەلەکی زیاترەکە ٣٦٠ درجەیە، ئەو پێـنج رۆژە زیادەیان لە حیسابی ساڵا بەجێ هێشتووە. ئەم پێنج رۆژە لەکوردی‌دا مەشهوورە بە «پێنج رۆژەی تار» وە هەرچەند ئەتوانرێ لە هەر بەشێکی ساڵادابنرێ، عـادەت وایـە لە پـاش ناوەڕاستی بەهارا دای ئەنێن. هامن: هاوین. واتە: وادیارە ئەم چەند رۆژەی عومرم کە ماوە وەك پێنجەی تار وایەو لە سەر هیچ حیساب نیە، کەچی هێشتا من ئەم هاوینی ژیانمە بە دەمی بەهار ئەزانمو لام‌وانیە مەرگم نزیك بووەتەوە.

(٤) مەخەنۆ: پێ‌ئەکەنێ. واتە: بەرەبەیانیم لە ناو تاریکی شەوا بەکردەی بەدی عومری بە سەرچووم پێ‌ئەکـەنێ. مـەولەوی لەم شـیعرەدا دایـناوەکـە تـاریکایی شـەو بـریتی‌یە لە بەدکرداری خۆی، وەکە رووناکی لە ئاسۆوە دیاری ئەدا ئەوە گەردوونە پێی پێ‌ئەکەنێ.

پــۆس کـــووس گـــۆش نـــم کـێشـــان کـــەمکەم
ئـەم سـەرەو سـەرەن دووربـینەکـەی چـەم(١)

خـــەم بـــیم یـــانێ‌هـــای پـــێم مـدۆ خـەبەر:
نە دەرگای هەستی تـەشریف بـەر ئـەو بـەر(٢)

جـــە حـــەد بـــەرشیەن هـــەر یـــەند نـزاریـم
نـــــەمەندەن تـــاقەت رای پـــەردەداریـــم(٣)

[١٢]

وەختەن پیاڵەی دڵەی...(٤)

وەخـــــتەن پـــیاڵەی دڵەی پـــڕ جـــە دەرد
پڕکـەی جـە بـادەی هـەوای گـەردن زەرد(٥)

---

(١) پۆس: پێست. کووس: تەپڵ. واتە: پێستی تەپڵی گوێم شـیی هـەڵهێـناوەو هـەرچـی بیکوتن دەنگی لێوە نایەت. چاویشم وەك دووربینی ئەمسەرو ئەوسەرگیراو شتی نزیك دوور ئەخاتەوە.

(٢) خەم: چەمیوە. واتە: پشتم کۆماوەتەوە، ئـەمەش مـەعنای ئـەوەیە خـەبەرم ئـەداتـێ دانەوەمو لە دەرگای بچکۆلەی بوونەوە دەرچم بۆ جیهانی نەبووون.

(٣) نزاری: لەڕیو لاوازی. واتە: ماوەی ژیانم هەموو لە خزمەت پاشای ئـارەزوویازیدا بردە سەر، ئێستا ئەوەندە پیرو لەڕولاواز بووم توانای پێش خزمەتیم نەماوە لە دیوەخانی پاشای ئارەزووپەرەستیدا. ئەمە ئیشارەتە بۆ ئەوەکە ئـادەمیزاد پـیر بـوو وە بـە تـەواوی لێ‌کەوت خزمەتی ئارەزووی نەفسی پێ‌ناکرێ، نەك لەبەر پاکیو چاکی خۆی، بەڵکـو لەبەر یەك‌کەوتنو هێز تیا نەمانی.

[١٢]

(٤) مەولەوی لەم پارچە شیعرەیا گلەیی لە دۆستێك ئەکا کە نیشانەی کەوتنە خـۆشـیو بێ‌وەفایی بەرامبەر بەم، لێوە دیاری‌دابوو.

(٥) واتە: ئەوەندەی نەماوە بکەویتە خۆشیو پیاڵەی دڵە پـڕ لە دەردەکـەت پـڕکـەی لە شەرابی خۆشەویستی یاری گەردن زەرد.

چــەنی گــەرمی نــەزم بــەزم پــڕ شــادی
بــویاری وە ڕەغــم ئــەی دنــیای بــادی[(١)]

دایــم ســەدای نــاز ســەودای گــۆشت بــۆ
ســەد چــون مــەعدوومی فــەرامــۆشت بــۆ[(٢)]

[١٣]

وەی من پەی سەفای[(٣)]

وەی مــــن پــەی ســەفای یــاران هــام دەم
ئــای پــەی ئــەو ســەیران مــاردم و کــەڵڕەم[(۴)]

یــاران گــردین شــین وە تــووناى تــووندا
هــەر خــەیاڵ مــەندەن نــە تــۆی دەروونــدا[(۵)]

---

(١) بویاری: ڕابوێری. بادی: بڕاوە. واتە: لەگەڵ جۆشی ئاوازەی بەزمی پڕ لە خۆشی ڕابویری بەکوێرایی چاوی ئەم دنیا بڕاوەیە.

(٢) واتە: هەمیشە سەدای ناز بیستن ئاشنا بێ بە گوێت و سەدی وەك منت لە یاد بچێ.

[١٣]

(٣) مەولەوی لەم دو شیعرەدا هەناسە بۆ ڕابوردوو هەڵ ئەکێشێ.

(۴) واتە: ئاخ بۆ ڕابواردنەکەی جارانمان لەگەڵ دۆست و برادەران، وە ئاخ بۆ سەیران کردنەکانمان کە ئەچووین بۆ ڕاوەکەڵ و تفەنگی "ماردم"مان پێ بوو.

(۵) واتە: دۆستان هەموو تووناوتوون کەوتن و مردن، ئێستا هەر یادیان ماوە لە دڵمانا. هێنانی وشەی توون ئیشارەتی تیایە بۆ ئەوەکە ئەچوون بۆ ڕاوکردن بۆ «توونی بابا» کە نزیکە لە تاوەگۆزی نشینگەی مەولەوی‌یەوە.

[۱۴

وەخت چەم نە چەم(۱)

وەخت چــەم نــە چــەم شێوەت دیـار بـی
جــە لام فــەسڵ وەسـڵ بـەزم ئـەغیار بـی(۲)

ئــــیسە لێڵایــــی گــــرتەن دوو دیــــدە
خــەڵوەتــەن، ســا بــۆ ئــەی بـەرگوزیدە(۳)

[۱۵]

وەسەن ئەی مەخسەڵ

وەسەن ئـەی مـەخسەڵ دەور دیـدەی مـەست
ئــــەی ئــاماو لوا ســەد قــەزا پــێشــەن(۴)

ئــارەزووت دڵ بــی ئــەوەڵ جــارت بـەرد
هــەنی گــیانەکــەم مــەتڵەبت چــێشــەن(۵)

[۱۴

(۱) مەولەوی ئەم دوو شیعرەی لە سەردەمی کوێری‌دا بۆ شێخی «بهاءالدین»رحمه الله نووسیوە.

(۲) واتە: کاتێك کە چاوم هەبوو شێوەت لە ناو چاوما دەرئەکەوت، لەبەر ئەوە خۆشی کاتی بە تۆ گەیشتن بۆ بێگانە بوو کە شێوەتە، چونکە لە جیاتی ئەوەی من بت‌بینم وێنەکەت لە ناوچاوما بوو ئەی‌بینیت، وە ئەکەوتە نێوانمان‌و نەی‌ئەهێشت هەردوکمان بە تەنها رابوێرین.

(۳) واتە: بەڵام ئێستا لێڵاییم داهاتووەو شێوەت ناچێتە ناوچاوم تا ببێ بەکوسپ لە نێوانمانا، فرسەتە تاوێك وەرە لام پێکەوە دانیشین.

[۱۵]

(۴) مەخسەڵ: رۆشن کردنەوە. واتە: با بەس بێ ئەم جوانکردنەی دەوری چاوی مەست، ئەم هات‌و چوتە بەم دیمەنە هەزار بەڵای بە دەمەوەیە بۆ دۆستان.

(۵) واتە: ئەگەر مەبەست وەرگرتنی دڵمە خۆ هەر یەکەم جار بردت، ئیتر چیت ئەوێ لێم، وازم لێ بێنە.

تیپی هێ

[١]
هام دەردان ئێشێ

هــام دەردان ئــێشــێ.. هــام دەردان ئــێشــێ
پــێمــەوەن ئــێشــێ، چ تــەرزە ئــێشــێ(١)

ئــێشــێ پــێچ چــون ئــێش وە مــاران ڕێشــێ
ئێشــێ پــڕ نــێشــێ، ڕیشــەی گــیان کــێشــێ(٢)

چ ڕێشـــێ، ئـــەسەر مـــەودای خـــەدەنگێ
ڕەهـای شـەست تـیر، شـەنگێ، قـەشەنگێ(٣)

ڕەعـــنا غـــەزاڵێ، بـــاڵا شـــمشاڵێ
ســـاحیب کـــەماڵێ، گـــەرد دڵ مـــاڵێ(٤)

لەیـــل ئـــاسا نـازێ، شـیرین جـەماڵێ
مـــەجنوون نـیازێ، فـەرهاد ئـەحواڵێ(٥)

پــەروانــە ســازش، شــەم ســا ســۆزشێ
گــوڵ ئــەندام نــازش، بــەهرام شــۆرشێ(٦)

---

[١]

(١) واتە: هەی هاوار هاودەردەکانم ئێشێکم پێوەیە، بەڵام چۆن ئێشێ!
(٢) پێچ: ناڕەحەت. واتە: ئێشێکی ناڕەحەتم پێوەیە وەك ئێشی مارانگەستە، زۆرم ئازار ئەداو ڕیشەی گیانم دەرئەکێشێ.
(٣) مەودا: تیژی. ڕەها: بەربوو. شەست: کەوان. لێرەوە مەولەوی دەس ئەکا بە باس کردنی سروشتی ئەو یارەی کە سەرچاوەی ئێش‌و ئازاریەتی، ئەڵێ: برینەکەم ئەنجامی تیژی نووکە تیرێکە لەکەوانی باریکی شۆخ‌و شەنگ‌و قەشەنگەوە دەرچووە.
(٤) ڕەعنا: بێ‌موبالات. واتە: وەك ئاسکی بێ‌موبالات وایەو باڵای بەرز وەك شمشاڵ‌و بەوێڵ‌و کەماڵەو گەردی دڵ گسك ئەدا.
(٥) واتە: یارێکە وەك لەیل ناز ئەکاو وەك شیرین جوانەو نیازی دۆستانەیە وەك نیازی مەجنوون‌و حاڵی بۆ دیتنی دۆست وەك حاڵی فەرهاد وایە.
(٦) واتە: وەك پەروانە ئەساچێنی‌و وەك مۆم ئەسووتێ‌و نازارە وەك گوڵەندام‌و بەسۆزە

خـــــورشید ئـــــەتورایێ، نـــیلوفەڕ زەوقـــێ
عـــــەزرا عــــوزارێ، وامـــیقی شـــەوقێ(۱)

پـــەری پـــەیکەرێ، پـــای دڵ پـــەی کـــەرێ
خـــەم دەر، خـــەم بـــەرێ، دڵ دەر، دڵبـــەرێ(۲)

عـــەرەقچین نـــە تـــۆی ســـورمەدا غـــەرقێ
وە فـــــەرق فـــــەرقێ بـــا زەوق‌و بـــەرقێ(۳)

ســـــەر وە دەســـماڵێ، گـــەردن پـــڕ خـــاڵێ
دەس بـــــازنە لاڵێ، پــــا وە خــــڕخــاڵێ(۴)

پـــــێشـــــانی مـــــاهێ، ئـــــاهوو نـــیگاهێ
گـــــێســـــوو ســـیاهێ، دڵ مـــەنزڵگـــاهێ(۵)

☞

وەك بارام. بارام‌و گوڵەندام دۆست‌و یارێك بوون چیرۆکی خۆشەویستی‌یان لە ئەدەبی کۆنی کورد دا بەناوبانگە. بە شیعر هۆنراوەتەوە.

(۱) خورشید: خۆر. ئەتوار: رەوشت. نیلوفەڕ: گوڵێکە وەك لاولاو ئەپێچرێ بە دارا. عوزرا: زوڵف. واتە: وەك خۆر وایە هەر رۆژێ لە لایەکەوە سەر دەردێنێ وە وەك نیلوفەڕ خۆی پەیوەند ئەکا بە هەموو کەسێکەوە، وە زوڵفی وەك زوڵفی عەزرا جوانەو وەك وامیق بە سۆزە. عەزراو وامیقیش دۆست‌و دڵدارێکی مەشهوورن.

(۲) واتە: وەك پەیکەری پەری جوانەو پێی دڵ ئەبڕێتەوەو خەم ئەدا بە دڵی ئینسان‌و خەمی لا ناهێڵێ‌و دڵی ئەداتێ‌و دڵی ئەفڕێنێ.

(۳) عەرەقچین: کڵاو. فەرق: سەر. واتە: کڵاوەکەی هەموو داپۆشراوە بە سوورمەو لەبەر زۆری لیرەو تاکە قەرانی‌و شیلان‌و مووروو بە سەریەوە تیشك ئەداتەوە.

(۴) واتە: مشکی‌و هەوری بە سەرەوەیەو گەردنی پڕە لە خاڵ‌و بازنەی لەعلی لە دەسایەو پاوەنەی کردووەتە پێ.

(۵) پیشانی: ناوچاو. گیسوو: زوڵف. واتە: ناچاوی رۆشنە وەك مانگ‌و وەك ئاسك لائەکاتەوەو زوڵفەکانی رەشن‌و دڵی دۆستانی کردووە بە جێگای خۆی.

روخســـــارو زوڵف ســـــوبحو رەواحـــــێ
دیـــــدەوو نـــــیگا پـــیاڵەو راحـــێ[١]

ئــــەبرۆ مــــوژگانێ، تــــیرو کــــەوانــــێ
ســــەد پـــەری نـــیشان پـــەرێ نـــیشانێ[٢]

نـــەشئەدەر دەمـــێ، بـــەزم‌ئـــارای جـــەمێ
عـــەنبەر پـــەرچـــەمێ، پەرچـــەم وە خـــەمێ[٣]

شـــەکـــەر زوبـــانێ، غـــونچە دەهـــانێ
لوولوو ددانـــــێ، لەب لەعـــل کـــانێ[٤]

پـــــەنجە خـــــامەیێ، دڵان نـــامەیێ
رەقـەم رەویـەی سـەیر، عـەشق عـەلامەیێ[٥]

تـــینەت نـــەزیفێ، زیـــنەت زەریـــفێ
خـــەڵقـــی لەتـــیفێ، خـــولقـــی شـــەریفێ[٦]

---

(١) رەواح: ئێوارە. راح: مەی. واتە: یارێکە روخساری وەك بەیانی رۆشنەو زوڵفـی وەك شەو تاریکەو چاوی وەك پیاڵەی مەی وایەو لاکردنەوەی وەك شەراب ئینسان مەست ئەکا.
(٢) واتە: برژانگ‌و برۆی وەك تیرو کەوان وان‌و سەد جوانی وەك پەری ئەبن بە نیشانەی تیری.
(٣) دەم: هەناسە. پەرچەم: زوڵف. خەم: لوول خواردوو. واتە: هەناسەی نەشە ئـەدا بـە مرۆڤ‌و کۆڕی دۆستان ئەرازێنێتەوەو زوڵفی وەك عەنبەر بۆن‌خۆشەو لوولی خواردووە.
(٤) دەهان: دەم. لوولوو: «لوءلوء»، مرواری. لەب: لێو. واتە: زمانی شیرینەو دەمی وەك خونچە وایەو دانی ئەڵێی مرواری‌یەو لێوی وەك ئاقیقی کان وایە.
(٥) خامە: قەڵەم. رەقەم: نووسین. واتە: پەنجەی وەك قەڵەم وایەو دڵی دۆستان کـاغەزە لێی ئەنووسێ‌و نووسینەکەی لە بابەتی دڵداری‌دا وەك ئەو نیشانانە وایەکە ئوسووڵ بوو لە رێگادا دائەچەقێنران بۆ رێ ون نەکردن.
(٦) تینەت: «طینت»، ئەو گڵەی لێی دروست‌کراوە. خەڵق: شێوە. خوڵق: رەوشت. واتە: لە خاکێکی پاك دروست‌کراوەو جوانی‌یەکی باشی هەیەو شێوەی ناسکەو رەوشتی بەرزە.

مـــیهری بـــەهارێ، قـــەهری خـەریفێ
بـــەشیر رەدیـــفێ، نـــەزیر حـەریفێ[١]

شـــاهین کـــرداری، تـــەرلان تـەواری
ژەرەژ رەفـــتاری، تـــووتی گـــوفتاری[٢]

شـــابازێ، شـــازێ، شـــاهان مـومتازێ
شـاهیدێ، شـۆرێ، شـۆڕو شەڕ سازێ[٣]

پـــەنهانی گـــەنجێ، عـــەیانی رەنـــجێ
سـەد عـیشوە سـەنجێ، پڕ لارەو لەنـجێ[٤]

ئـــاشنا بـــۆیـێ، بـیگـانە خـۆیـێ
بـــەهانە جـۆیـێ، بـەها نـە جـۆیـێ[٥]

نـــزیکی رایـــێ، نـــووری سـەفایێ
دەیـجووری وەحشـێ، دووری جـەفایێ[٦]

---

(١) میهر: مەیل. واتە: مەیلی کورتە وەك بـەهارو قـینی درێژە وەك پـایزو وەك مـژدەدەر وایەکەچی بەکردەوە ئینسان ئەترسێنێ.
(٢) کردار: کردەوە، رەوشت. تەڕلان: چالاك. تەوار: بازی مێچکە. ژەرەژ: کەو. واتـە: لە راوکردنی دۆستا وەك شاهین چابوکەو وەك بازی مێچکەی چالاك وایە هەمیشـە لە نەچیر کردنی دڵدارانایەو وەك کەو ئەڕوا بە رێداو وەك تووتی قسەی خۆشە.
(٣) شاز: نایاب. شاهید: دڵبەر. واتە: شابازێکی نایابە، هەڵبژاردەی شاهانەو دڵبەرێکـی پڕشۆرەو بە جوانی خۆی ئاژاوە ئەنێتەوە لە ناو خەڵکا.
(٤) عەیان: ئـاشکرا. سـەنج: رێکـخەر. واتـە: خـێروبـیری پـەنهانەو سـزای ئـاشکرایـەو سەدجۆر عیشوەو ناز رێك ئەخاو هەموو گیانی لارەو لەنجەیە.
(٥) بەها: نرخ. واتە: بۆنی ئاشنای لێ دێ و بێگانە لای وەك خۆیی وایەو بە دوای بیانوودا ئەگەڕێ و بە ماڵ رازی نابێ لە دۆست.
(٦) دەیجوور: تاریك. وەحش: تـەنهایی. واتـە: رێگـای لای نـزیکەکـەچی دووری لێی مایەی نارەحەتی یە، وە رابواردن لەگەڵیا مایەی رووناکی دڵەو تەریك کەوتن لێی هـۆی دڵتاریکی یە.

سـەروی تـەزەروێ، گـوڵی بـوڵبـوڵێ
خـوتەن وەتـەنێ، لە سـایە سـڵێ(١)

شـیرینێ، تـەڵخـێ، خـوشکێ، پـڕ نـمێ
غـوڕڕەیـێ، سـەلخێ سـرووڕێ، خـەمێ(٢)

حـۆری سـروشتێ، قـەسری بـەهەشتێ
زوڵف زەنـنارێ، دەیـری کـەنشتێ(٣)

خـەیاڵ پـەشێوێ، عـاقڵان شـێوێ
شـێوه بـاگـردچێو، پـاك جـه گـردچێوێ(٤)

هـەر ئـێشـێ جـه نـێش تـیر ئـەوکـەسەن
نه جای نـەشئەی نـۆش «نَشْأَتَـیْن» وەسـەن(٥)

---

(١) تەزەرو: کۆترەباریکە. خوتەن: ناوچەیەکە لە تورکمانستان بە ئاسکی جوان ناوبانگی دەرکردووە. واتە: وەك کۆتری تەزەرو وایە بە سەر داری سەروەوەو لە بولبولی دەوری گوڵ ئەچێو ئەڵێی ئاسکی خوتەنەو لە سێبەری خۆی سڵ ئەکاتەوەو دائەچڵەکێ.

(٢) تەڵخ: تاڵ. خوشك: وشك. غوڕه: سەرەتا. سەلخ: ئاخر. واتە: شیرینە لەکاتی پێ‌گەیشتنیاو تاڵە لەکاتی دووری‌داو وشکە لەکاتی گوێ‌نەدانیا بە دۆستو نمدارە لەکاتی قسەکردنیا. دیتنی سەرەتای مانگی شادی‌یەو دووریشی ئاخری ژینەو مایەی خۆشیو ناخۆشی‌یە.

(٣) زەننار: پشتێنێکی ڕەشە گاورەکان ئەی‌بەستن. واتە: ڕەوشتی وەك حۆری وایەو جێگاکەی لە بەهەشت ئەچێو زوڵفی ڕەشو درێژی وەك زەننار وایە لای دڵدارانو مەسکەنەکەی وەك کەنشتەی عیسایی پیرۆزە لایان.

(٤) گردچێو: هەمووشتێ. واتە: خەیاڵی پەشێوە تاوێك مەیلی هەیەو تاوێك بێ‌مەیلەو عاشقان تێك‌ئەداو بە دیمەن لە هەمووشتێك ئەچێو لە ڕاستیش‌دا لە هیچ ناچێ. مەبەست لەوەیە ئەتوانرێ بە دیمەن بە هەر شتێکی جوان بشوبهێنرێ، بەڵام لە ڕاستی‌دا هیچی پێ ناگات.

(٥) نشأتین: هەردوو پەیدابوونەکە، مەبەس لە هەردوو دنیایە. واتە: هەر ئێشێك هی نووکی تیژی تیری ئەو دۆستە بێ لە جیاتی خواردنەوەی شەرابی هەردوو دنیا بەسە.

سەردا وە هەمدا تانو پۆی جەرگم
نمانا مەحشەر غەرغەرەی مەرگم[١]

بازدێم وەی زامەت، وەی ئەندامەوە
بەڵ بەیان وە شۆن باز بێزامەوە[٢]

[٢]

هانا ها ویەرد[٣]

هانا ها ویەرد.. هانا ها ویەرد
خاڵۆکەم زمسان هانا ها ویەرد[٤]

وەهار هەوای «بەرد» جە سەرزەمین بەرد
تۆمەی گوڵاڵان وە چێو بەراوەرد[٥]

سۆزەی با وە خەت نەو نیهالاندا
سەڵای بەڵای هاڵ دڵ مەلالاندا[٦]

---

(١) نمانا: دەرکەوت. مەحشەر: رۆژی قیامەت، مەبەس مەینەتە. غەرغەرە: کاتی گیان دەرچوون. واتە: لە تاو ئێشی تیری ئەو دۆستە نانو پۆی جەرگم تێکچووەو مەینەتی کاتی گیان دەرچوونم دیاریی داوە.

(٢) بازدێم: لێمگەڕێن. بەیان: بێن. شۆن: نیشانە. بێزامەوە: بمدۆزنەوە. واتە: لێمگەڕێن با بەم دەردەو برینانەوە بتلێمەوە تا دۆستان دێنو بە دڵۆپە خوێنەکانم رێبەدیی ئەکەنو ئەمدۆزنەوە.

[٢]

(٣) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە سنەوە بۆ شێخ یوسفی نوسمەیی نووسیوە.

(٤) هانا: هاوار. ویەرد: بەسەرچوو. زمستان: زستان.

(٥) بەرد «ی یەکەم»: سەرما. تۆمە: تور. چێو: چیلکە، مەبەس ساقی گوڵە. واتە: بەهار هەوای ساردی لە سەرزەوی نەهێشتو تووی گوڵی لە ژێر خاکا پێگەیاندو کردی بە ساقو هێنایە دەر. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «وە چێو بەراوەرد» نووسراوە «وە جۆی وەرد ئاورد» واتە: تووی گوڵەکانی هێنایە ناو ئەو جۆگایانەی کە بۆ گوڵ دروست کراون.

(٦) سۆزە: شنە. نەونیهال: نەونەمام. هاڵ: حاڵ. واتە: سۆزەی بای شەماڵ دای بە گەڵای

سوب شنۆی نەسیم دەس جە وێ وەردا
بۆی وەرکەمەر شەند وە وەرکەمەردا(۱)

چون دوو نە رووی دڵ پەرێ خاوێران
تەم جەم بی نە رووی ئاوان تاوێران(۲)

سەفای سەیرانگای ساراو سەرهەردان
مناڵۆ پەی بەزم جەرگەی هامفەردان(۳)

نەك چون فەزای کەیف بەرگ سیاوان
سمکۆی سەر زاخڕ نە پای وەفراوان(۴)

من خۆ دور جە تۆ چون مەردە مەردە
هەر هام نە خیاڵ ساڵ ویەردە(۵)

☞

ئەمامەکاناو هاوارو بانگەوازی ناخۆش حاڵی عاشقە خەمبارەکان بەرزکردەوە، چونکە ئینسانی دڵدار کە تەماشای گوڵ و گیاو شنەی با بکا خەفەت لە دڵیا زیاد ئەبێ.

(۱) وێ: خۆی. وەرکەمەر «ی یەکەم» گیایەکی بۆنخۆشە لەکوێستانەکانا بە لا تاشەوە ئەڕوێ. شەند: وەشاندی. وەرکەمەر «ی دووەم»: پێشەوەی بەردو تاشەکان. واتە: بای بەیانی دەستی لە خۆی بەرداو بۆنی گیای وەرکەمەری بڵاو کردەوە بە رووی تاش و بەرکەمەرەکانا.

(۲) خاوێر: خەواڵوو. تاوێر: تاش و بەرد. واتە: وەك دووکەڵی رووی دڵی یارە خەواڵووەکان تەم کۆبووەوە بە رووی ئاوو تاشە بەردەکانەوە.

(۳) مناڵۆ: ئەناڵێنێ. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(۴) فەزا: مەیدان. بەرگ سیاوان: بەرگ رەشەکان، مەبەس بزنە کێوی‌یە. سمکۆ: سمکۆڵ، پێ بە زەوی‌دا کوتان. زاخڕ: شوێنێکە وردە بەردی هەبێ. واتە: خۆشی و رابواردنی سەیرانگاکانی دەشت و شاخ ئەناڵێنێ بۆ ئاهەنگی کۆڕی دۆستان کە لێی بڕاوە، بەڵام ناگاتە رابواردنی مەیدانی کەیف کردنی بزنەکان کە لۆقە ئەکەن بە سەر زێخی داوێنی شاخەکانا کە بەفراوی تواوەی بە ناوا ئەڕوا، چونکە ئەو هەر زۆر پەشێوە کە یادی دۆستان ئەکاتەوە کە ئەهاتن بۆ راو.

(۵) مەردە: مردوو. مەعنای ئەم شیعرەش لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

ئەساسەی نەچیر ماوەردم پەرێت
وێت تەیار مەکەرد، چون کێ، هەر چون وێت[١]

مەویناى رەزن مادەنی کانی
مانی وە سەنعەت سەلیقەی «مانی»[٢]

سوب نە جاسووسگەی ملان سەرهەردان
چون سۆمای خورشید شۆڵە کەرد هەرزان[٣]

مشانای وە پێڵ لوولەی دوور مەنزڵ
مووسەوی سەرتەڵ کارخانەی مووسڵ[٤]

خارای خانان تاق قووڵ لوول وەردە
چون نیگای دڵبەر هەزارە کەردە[٥]

---

(١) ئەساسە: ئەسباب. تەیار: ئامادە. واتە: منیش دوور لە تۆ وەك کەسێك مردووی مردبێ هەر یادی پار ئەکەمەوەکە ئەسبابی راو کردنم بۆ ئەهێنای تۆیش خۆت ئامادە ئەکرد وەك خۆت. مەولەوی لێرەدا ئەیەوێ شێخ یوسف بشوبهێنێ بەکەسێکی ناوبانگ دەرکردوو لە راوچی‌یەتی‌دا، بەڵام بڕیار ئەدا کەکەس نیە پێی بشوبهێنێ، لەبەر ئەوە هەر ئەی‌شوبهێنێ بە خۆی، وە بەمە بەلاغەتێکی جوان پیشان ئەدا. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «هەر» نووسراوە «مەر» واتە: مەگەر.

(٢) مەویناى: ئەت‌بەست. رەزن: ئەسابی چەك. مادەنی: جۆرە تفەنگێکە. کانی: لەکارخانە دەرچوو. مانی «ی یەکەم»: ئەشوبهای. مانی «ی دووەم»: وێنەگرێکی بەناوبانگە. واتە: پێویستی‌یەکانی تفەنگی کارخانەت ئەبەستە پشتت‌و ئەوەندە جوان بووی پێ‌یەوە ئەت‌وت نیگارێکی «مانی» کێشاویەتی.

(٣) سۆما: ترووسکەی رووناکی. شۆڵە: «شعلە»، تیشك. مەعنای ئەم شیعرەو دوو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٤) مشانای: ئەت‌خستە. پێڵ: قۆڵ. مووسەوی: مووساخانی، جۆرە تفەنگێکە. سەرتەڵ: نایاب. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «پێڵ» نووسراوە «دوش» بە مەعنا کۆڵ.

(٥) خارا: جۆرە ئاسنێکی باشە تفەنگی لێ دروست کراوە. هەزارەکەردە: هەزار پێکاو. واتە: بەیانیان هەر کە تیشکی رۆژی رووناکی بڵاو ئەکردەوە تۆ لەو شوێنانەوەکە خۆت تیا

دروستی‌و هەڵمەت قەزاو خەیاڵ تەور
ناڵەو نارو دوود رەعدو بەرق‌و هەور(١)

وەش‌دەماخ دڵ‌شاد بەو شکڵ‌و شێوە
پێوە وەو جەستەی سەد سەودا پێوە(٢)

خاوخاو پەی نەچیر چەم وە نیگاوە
تەك مەداین وە لای کۆی ئاتەشگاوە(٣)

من مات‌و بێ دەنگ بێ سەداو ناڵە
یەکێ بیم چون سەنگ قولەی قەزاڵە(٤)

تۆ کەڵ گەل، گەل گەل وە چەم مەکەردی
پاریز وە پای ریز ئەستەم مەبەردی(٥)

☞

مات ئەدا لە ملەو سەر هەردەکانا تفەنگی نایابی موساخانیت ئەکردە شان‌کە لەکارخانەی مووسڵ دروست ئەکراو، گوللەی تا ماوەیەکی دوور ئەڕۆیشت‌و لە ئاسنی باش دروست کرابوو، وە پشتەکەی خان‌خان نەخشی لێ دروست‌کرابوو، وە خانەکانی هیلالی بوون، وە لوولەکەی قووڵ‌و لوول‌خواردوو بوو تا ئەگەیشتەکونەکەی تەسك‌تر ئەبووەوە، وە وەك لاکردنەوەی یار چۆن هەزار دڵدار ئەکوژێ ئەویش هەزار نەچیری بە جارێ ئەخست.

(١) دروستی: دەس‌راسی. واتە: دەس‌راسیت وەك تیری قەزاو قەدەرو، هەڵمەتت وەك خەیاڵ گورج بوو، ناڵەو ئاگری تفەنگەکەشت وەك ناڵەو تیشکی برووسکەو، دووکەڵەکەی وەك هەور وابوو.

(٢) پێوە «ی یەکەم»: بەیەکەوە: مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٣) تەك‌مەداین: پاڵمان ئەدا. ئاتەشگا: شاخێکە لە نزیکی پاوە. واتە: بە دڵێکی شادو دەماخێکی خۆشەوە، تۆ بەو دیمەنە جوانەو من بە لەشی گرفتاری هەزار دەردەمەوە پێکەوە وردە وردە ئەمان‌ڕوانی بۆ بەدی‌کردنی نەچیرو تەکمان ئەدا بە لای شاخی ئاتەشگاوە.

(٤) واتە: من هیچ دەنگم لێوە نەئەهات وەك یەکێك بم لە بەردەکانی قوللەی شاخی قەزاڵەکە ئەکەوێتە پشت خانەگای لای پاوەوە.

(٥) ریز: ورد. واتە: تۆیش کۆمەڵ کۆمەڵ کەڵەکێوێت ئەکردە چاوو بە ئاستەم پێت ئەنایە سەر وردە بەردەکان تا خشەی لێوە نەیەت نەوەك کەڵەکان هەست بکەن‌و دەرچن.

مــــەگــرتی شــنۆی هــەناسەت بــێ دەنگ
دووهاچەی چەتاڵ مەینای نە رووی سەنگ(١)

مشت گـــــرتەو دیــــاو ئــیشارەی مـــاشەك
تــەقیاو پــێکــیاو کــڵافــەی کــەڵ یــەك(٢)

هــەر لا هــۆش مــدای گــۆش وە ســـەداوە
هــەر ســەنگێ پــەی وێش دەنگــێ مــداوە(٣)

بــازرە پــڕتــاو، کــۆ چــون تــل مــەوەرد
هەر بەرد بێ نەو هەرد مەهەڕد وێنەی گــەرد(٤)

دمــای ئــێد دڵ کــەرد جــە نــەچیر حــاشا
هــەر ســات مــەکــەردم نــەوعێ تــماشا(٥)

---

(١) چەتاڵ: ئەو پارچە ئاسنەیەکە بە زۆر هەندێ تفەنگەوە هەیەو دوو پێچکەی پێوەیە ئەیانکەنەوەو لەسەر بەرد دایان ئەنێن بۆ ئەوەکە تفەنگەکە لەکاتی تەقاندنا بە دەستی کابرای تفەنگ تەقێنەوە نەلەرزێ، دووهاچەکەشی ئەو دوو پێچکەیەیە. واتە: دەمی خۆت ئەگرت و نەت ئەهێشت هەناسەت دەرچێ، وە دوو پێچکەی چەتاڵی تفەنگەکەت لە سەر بەردەکە دائەناو ئامادە ئەبووی بۆ تەقەکردن.
(٢) گــرتە: گــرتنەوە. دیــا: روانــین. مـاشە: زامـنەی تـفەنگ. تـەقیا: تـەقینەوە. کـڵافـە: لوول خواردن. واتە: مشتگرتنەوەت و روانینت و دەس بردنت بۆ زامنەی تفەنگ و تەقینی پێکرانی کەڵەکەو تلبوونەوەی، هەموو لە یەك کاتا تەواو ئەبوو.
(٣) مدای: بتدایە. واتە: سەرنجت بدایەتە هەر لایەك گوێت لێ ئـەبوو هـەر بـەردێ بـۆ خۆی دەنگی ئەدایەوە هی تەقەی تفنگەکە.
(٤) بازرە: ئەو حەیوانەی بە شوێنی خۆیا بگەڕێتەوە. کۆ: کۆمەڵە بەرد. مەهەڕد: ئەهارا. واتە: حەیوانێ لە ترسی تەقە گەڕاوە دواوە بە تاو رای ئەکرد، کەکـۆمـەڵە بـەردیش تـل ئەبوەوە بەردی ئەو شاخانە ئەهاڕاو ئەبوو بە تۆز.
(٥) واتە: پاش ئەوەی کە دڵ بێزار ئەبوو لە راوکردن هەرتاوێ بە جۆرێ تەماشام ئەکرد.

لەرزەی ســـەد تـــەرزەی ســـەوزەی دیـــاران
خـــەندەی شکـــۆفـــەی نـــەمامان داران(١)

شـــــنیای هـــەلاڵان وەکـــۆە نـــووردا
پەخش بی چینچین وە رووی چنووردا(٢)

شادی‌و وەشی‌و عەیش چەم‌و خـەم جـەم بـی
چێویٚ جە لامـان کـەم بـی هـەر خـەم بـی(٣)

ئـــیسە وە ئـــەڵمـــاس دووری دڵ کـــاوام
مـــەلال بـــەدحاڵ «ئـــەردەڵان» مـــاوام(٤)

تـــۆ مـــەست بـــادەی دەرد ئـــەفگەن مـــەیل
مـــن حـــەیران دەس نـــیگای بـــاڵای لەیـــل(٥)

---

(١) خەندە: پێکەنین. واتە: سەیری لەرەی سەد جۆرەی سەوزایی شاخەکانم ئەکردو بۆ پێکەنینی گۆپکەی نەمامەکانم ئەڕوانی. مەبەس پێکەنینی گۆپکەی دارەکان، پشکووتووی‌یانە.
(٢) کوە نوور: شاخی نوور، شاخێکە لای پاوە بۆیـە وا نـاونراوە چـونکە «پـیر خـدری شاهۆ» لەوێ خەریکی خوا پەرستی بووە. واتە: شنەی گوڵاڵەکانی شاخی نوور چین‌چین بڵاو بووبووەوە بە سەر چنووری شاخەکەدا. لە هەندێ نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:
پەخشان وە پای سەنگ وە رووی چنووردا.
واتە: بە داوێنی بەردەکان‌و بە سەر چنوور دا بڵاو بووبووەوە.
(٣) چەم‌و خەم: چەمینەوەو لاربوونەوە، مەبەس هەڵپەڕکێ‌و سەمایە. چێوێ: شتێك. واتە: شادی‌و خۆشی‌و رابواردن‌و هەڵپەڕکێ کۆبووبوونەوە، تەنها شتێکمان کەم بوو کە خەفەتە.
(٤) کاوام: قڵەشاندم. ئەردەڵان: ناوی خێزانێکی بەناوبانگە لە سنەکە ساڵەها حوکمی کردووە لە زۆر لای کوردستانی ئێرانا، لێرەدا مەبەس لێی شاری سنەیەکە پایتەختی حوکمی ئەو خێزانە بووە. واتە: بەڵام ئێستا بە ئەڵماسی دووری شووشەی دڵمـم لەت کردووەو خەفەتبارم‌و حاڵم ناخۆشەو لە «سنە»م.
(٥) دەردئەفگەن: دەرد لابەر. واتە: تۆ بە شەرابی دەرد لابەری خۆشەویستی یار مەست بووی، منیش حەیرانی دەستی تەماشا کردنی باڵای لەیلم.

نــــە ئــــەو ســــەیرانــەو نــە تــۆ دیــاری
ســــا بــــۆ بــــمانەو زام نــــەبۆ کــاری(١)

[٣]

های شەماڵ(٢)

هــای شــەماڵ چــەند جــار را تــەی کــەردەنی
چــەند تــەشریف وە لای یــاران بــەردەنی(٣)

نــە ئــەم جــارەی مــن چــون ئــەو جــارانــەن
نــــە ئــــازیز وێنــەی ئــیفتەر یــارانــەن(٤)

دەی ســـا شـــۆ بـویەر نـەو سـوب سـەحەردا
چـــون دووی هــەناسەم وە «ئــاوێدەر»دا(٥)

ســــاتێ تــــامڵ کـــــەر، بـــدیە درەنگــێ
ئــــانا مــــوینی ئــــاسمان رەنگـــێ(٦)

(١) بمانە: بمێنە. واتە: ئێستا نە ئەو سەیرانەی جاران هەیەو نە تۆیش دیاری، سا وەرە بمێنەوە دەردت کاری نەبێ.

[٣]

(٢) مەولەوی لە «بانە» فەقێ ئەبێ، ئەبیسێ کە شێخ عەزیزی جانەوەرەیی برادەری کـە ئەویش لە مزگەوتی دارالاحسان لە سنە، ئاوڵەی دەرکردووە، بەو بۆنـەیەوە ئـەم پـارچـە هەڵبەستەی بۆ ئەنێرێ.

(٣) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٤) ئیفتە: ئەوانی‌تر. واتە: ئەی شەماڵ تۆ زۆرجار ڕێگات بڕیوەو چووی بـۆلای یـاران، بەڵام نە ئەمجارەی من وەکوو جارەکانی‌تر وایە، وە نە شێخ عـەزیزی بـرادەریشـم وەك دۆستانی‌تر وایە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «ئیفتەر» نووسراوە «دیگەر» کە هەر یانی «تر».

(٥) شۆ: بڕۆ. ئاوێدەر: کێوێکە لە باشووری ڕۆژاوای سنەوە. واتە: دەسا بڕۆ بەیانی وەك تەمی هەناسەم بە سەر شاخی ئاوێدەر دا تێپەڕە.

(٦) تامڵ: چاوەڕوانی. بدیە: بـڕوانـە. مـوینی: ئـەبینی. مـەعنای ئـەم شـیعرەو شـیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

بـــووڵ کـەردەن وە سـەر هـەر هـەفت تـارمدا
خوسووس وە سەر بەخت چـەرخ چـارمدا[١]

بـــورجش یـــەند بـــەرزەن «سَـــعْد اَکـــبَر»ەن
جـــە گـــردین بـورجـان شـەرەفناك تـەرەن[٢]

ســـــتارەی تــــاڵەی مـــــەینەت گـــازەکـــەم
خـــورشیدەکـــەی ئـــەوج بـورج نـازەکـەم[٣]

هـــانە گـــۆشـــەی ئـــەوج خـانەی شـەرەفـدا
نــــوور ئـــەفشانیشەن وە هـــەر تـــەرەفـدا[۴]

---

(١) بووڵ: خۆڵەکەوە. تارم: قات، مەبەس لە ئاسمانەکانە. چەرخ: ئاسمان. واتـە: تـاوێ چاوەڕوانی بکەو کەمێك بڕوانەکۆشکێکی وەك ئـاسمان بـەرز، یـا وەك ئـاسمان شـین، ئەبینی، ئەوەندە بەرزە خۆڵەکەوەی کردووە بەسەر هەر حەوت ئـاسمانەکـەدا بـۆیـە وا ئاسمان شین ئەکاتەوە، وە بە تایبەتی بە سەر بەختی ئاسمانی چوارەما کە بە پێی واتەی ڕیازی‌یەکۆنەکان ڕۆژ بەوەوە بەندە. مەبەسی لەوەیە ئەوکەسەی لەم کۆشکەدایە لە ڕۆژی ئاسمانی چوارەم جوانترە.

(٢) بورج: قەڵا، وە بە ئیستیلاحی ڕیازی‌یەکان بەشێکە لە دوانزە بەشی دائیرەی فەلەك، وە هەر بورجێ سێ بەشەو هەر بەشێکی دەرەجەیەکە. سعداکبر: گەورەترین بەختیاری، وە بە ئیستیلاحی ڕیازی‌یەکان بە ئـەستێرەی مـوشتەری ئـەڵێن. واتـە: ئـەو بـاڵەخـانەیە قەڵایەکی تیایە گەورەترین بەختیاری پێوەیەو لە هـەموو قـەڵایـەك بـەشەرەفترە چـونکە ئازیزی تیایە.

(٣) هـــەسارە: ئـــەستێرە. ئـەوج: لای ژووروو، وە لای ڕیـازی‌یەکـان بـریتی‌یە لە بەیەك‌گەیشتنی سەتحی سەرووی فەلەکی هەڵگری ڕۆژ بە سەتحی سەرووی فەلەکـی هاوونەی فەلەکی هەشتەم کە پێی ئەڵێن فەلەکی «ممثّل». لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «هەسارە» نووسراوە «ستارە». مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری دوایی‌دا دێ.

(۴) خانەی شەرەف: شوێنی گـەورەیی، وە لای ڕیـازی‌یەکـان دەرەجـەی نـوزدەهەمی بورجی حەمەلە، بە پێی قسەی ئەو ڕیازی‌یانە هەرکاتێ ڕۆژ بگاتە دەرەجەی نوزدەهەمی حەمەل، وە لە بەرامبەری ئەستێرەی موشتەری‌یەوە بێ و لە نوختەی ئەوجی فەلەکیشا بێ

تــــلووع‌و غـــــرووب ســـوب ئـێوارانـــەن
مـــــــەعاش‌و ســـــــــەبات دەردەداران(١)

بـــەڵام مـــن جـــەستەم خـــەیلێ بـــەدحاڵەن
لاڵ بـــوون مـــالوومەن ئـــەو نـــە وەبـــاڵەن(٢)

☞

وە بەم‌جۆرە هەڵبێت، ئەو کاتە بە پیرۆزترین کـاتێکی هـەڵهـاتنی رۆژ دائـەنرێ. نـوور ئەفشانی: بڵاو کردنەوەی رووناکی. واتە: ئەستێرەی بەختە مەینەت گازلێ گرتووەکـەم‌و رۆژی سەربانی قەڵای نازم کە بریتی‌یە لە شێخ عـەزیز لە سـووچی لای ژووررووی ئـەو باڵاخانە پڕ شـەرافەتمەندی‌یەدا رووناکی بڵاو ئەکاتەوە بە هەموو لایەکدا.
مەولەوی لەم شیعرانەدا تەشبیهی مزگەوتی «دارالاحسان»ی کردووە بـە ئـاسمانەوە، وە شێخ عەزیزی دۆستی بە رۆژ، وە باڵەخانەی حوجرەی فەقێکان بـە بـورج، وە حـوجرە هەرەبەرزەکەی شێخ عەزیز بە نوختەی ئەوج ـ ئەگەر ئەوج لە عورفا بە خاوەن ئیمتیداد دانرێ ـ وە لەبەر ئەوەکە حوجرەی شێخ عەزیز ژووری ژمارە نوزدە بووە لە حوجرەکانی فەقێکانا، دایناوە بە خانەی شـەرف کە دەرەجەی نوزدەهەمی بورجی حەمەلە، وە لەبەر ئەوەکە دۆستان لە بەرابەریا دانیشتوون خزمەتی ئەکەن لەبەر نەخۆشی، ئەوانی داناوە بە ئەستێرەی موشتەری، وە بڕیاری داوەکە ئەم لە خانەی شەرەف، وە لە پایەی سـەعدی ئەکبەردایە.
لێرەدا هەرئەوەندە ئەوترێ بۆ روون کردنەوەی ئەم ئیشارەت‌و تەشبیهانەی کە مەولەوی کردوونی لەم شیعرانەی‌دا، چونکە تێ‌گەیشتنی تەواوی ئەم وردەکاری‌یە پـێویستی بـە زانینی فەلەکیاتی کۆن هەیە.
لەکۆکردنەوەی «ئاسمان»و «خورشید»و «بورج» «ئەوج»و «سعد»و «طالع»و «شەرەف» دا بەپێی عیلمی بەدیع هونەری «طباق» هەیە.
(١) مەعاش: مایەی ژیان. سەبات: ئیسراحەتی شەو. واتـە: دەرکـەوتنی ئـەو دۆسـتە لە سبەینیاندا مایەی ژیانی دۆستە دەردەدارەکانیەتی، وە ئـاوابـوونی لە ئێواراندا مـایەی حەسانەوەیانە. وشەی «مەعاش»و «سەبت» لەم شیعرەدا ئیشارەتە بۆ ئایەتی ﴿وَ جَـعَلْنا النَّهارَ مَعاشاً، وَ جَعَلْنا نَوْمَكُمْ سُباتاً﴾.
(٢) لاڵ بوون: لاڵ بم. مالووم، مەعلووم. وەباڵ: نەگبەتی.

یـانێ ئـەو بـاڵای تـووڵ عـەرعەر تـەرز
مـەشنیۆ وە بـاد سـوب سـەحەری لەرز[١]

چین کەفتەن نە رووی پێشـانیش چـون سـیم
چـون زەنـجیرەی ئـاو وە شـنۆی نـەسیم[٢]

نـیم نـیگاش هـەوەس دڵ دۆزیش نـیەن
نـازش دڵبـەریش جـە خـاتر شـیەن[٣]

ئـاوڵەش هـوردان لاڵ یـەمانی
وێنـەی گـۆی «حـوباب» ئـاو حـەیوانـی[٤]

بـاغ مـەحبووبیش جـە سـەر تـا دامـان
جـە وەیشـوومەی دەرد خـەزانش ئـامان[٥]

دەخـیلم شـەماڵ وەی گشت دەردەوە
شـۆ وە خـزمەتش وەی دووی سـەردەوە[٦]

---

(١) واتە: کە ئەڵێم شێخ عەزیز کەوتووەتە ناو دەلیای مـەینەت، مـەبەسم ئـەوەیە بـاڵای وەك عەرعەر بەرزی ئەلەرێوەتەوە بە دەم بای بەیانی‌یەوەکە چۆقەی لەرزە، چونکە ئەوەی لەرزی بێ لەشی وەك شۆڕەبی ئەلەرزێ.

(٢) سیم: زیو. واتە: تەوێڵی وەك زیو سپی‌و جوانی گرژو چین‌چین بووە وەك ئاو کـە بـا لێی ئەدا زەنجیرە ئەکاو چین‌چین ئەبێ‌و نەرمە شەپۆل ئەدا.

(٣) دڵدۆزی: دڵ دوورینەوە. واتە: جاران کە ئەی‌روانی بۆ دڵداران بەو روانـینە دڵـیانی ئەدووری‌یەوە، بەڵام ئێستا بە هـۆی نـەخۆشـی‌یەوە تـاقەتی روانـینی نـەماوە، وە نـازی دڵبەرانەی لە بیر چووەتەوە .

(٤) لاڵ یەمانی: لەعلی یەمەنی، ئاقیق. حوباب: ئەو قوڵتەیەی پەیدا ئـەبێ لە سـەر ئـاو لەکاتی داکەوتنی دڵۆپی بارانا. واتە: ئاوڵەی دەرداوە، دەنکەکانی ئەڵێی ئاقیقی سوورە بە لەشیەوە، وە لە قوڵتەی سەر ئاوی حەیات ئەچێ.

(٥) وەیشوومە: تۆفی سەرما. واتە: باخی جوانیی ئەو لە سەریەوە تا داوێنی بە هۆی بای ساردی نەخۆشی‌یەوە پایزی داهاتووە. مەبەستی لەوەیەکە لەشی توێکی هەڵداوە، وە ئەو توێکەی شوبهاندنووە بە گەڵای دارکە بوەرێ.

(٦) شۆ: بڕۆ. واتە: شەماڵ دەخیلتم بەم گشت دەردی دڵمەوە بەم دووکـەڵی هـەناسەی ساردمەوە بڕۆ بۆ خزمەتی شێخ عەزیز.

دڵ جـــه دەمـــاوەند گـــرەو بـــەردەبێ
دیـــدە دانـــەی روب ریـــوەند وەردەبـــێ[١]

واچـــه کـــەفارەت بـــەژن بـــاڵات بـــۆ
نـــەسیب رەقـــیب خـــاڵ ئـــاڵات بـــۆ[٢]

بـدیه نــەرگسان جــه شــەونم بــین کــەیل
پەرسا: کۆن؟ عەرزکەر: قەیسەکەی دوجەیل![٣]

هـــانه «بـــانه»دا بـــێ کـــەی کـــەفتەبێ
دیـــار بـــێ ئـــازار تـــۆ شـــنەفتەبێ[٤]

ئـــایر ســـەندەبێ جـــه گـــردین لاوە
پـــووشەکـــەی جـــەستەش وە «ئـاربەبا»وە[٥]

مـــدیای گـــا پـــێچ وەرد، گـــا مـــنامیاوە
جـــارجـــار جـــه نـــاڵەش مـــفامیاوە:[٦]

---

(١) دەماوەند: شاخێکی بەرزە لە ئێران. روب: دۆشاو. ریوەند: گیایەکە دۆشاوێکی سووری لێ ئەگرن و وشکی ئەکەنەوەو ئەیکەن بە دەنك و بۆ هەندێ نەخۆشی بەکاری دێنن. واتە: پێی بڵێ لە تاو نەخۆشی تۆ دڵی مەولەوی ئەوەندە تەم دایگرتبوو وە گرەوی لەکێوی دەماوەند بردبووەوە، وە ئەوەندە گریابوو چاوی سوور بووبوو ئەتوت دەنکی دۆشاوی ریوەندی خواردووە.

(٢) واتە: دڵخۆشی بدەرەوەو پێی بڵێ خوا بکا ئەم نەخۆشی‌یە ببێ بە کەفارەت بۆ رزگار بوونی لەشت لە سزای دوزەخ، وە بەشی ئەوکەسانە بێ کە ناحەزی خاڵی رەنگاورەنگتن.

(٣) بدیە: بڕوانە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٤) واتە: بڕوانە بۆ چاوە نیرگسی‌یەکانی کە لە خەفەتا پڕ بوون لە دڵۆپی فرمێسکی وەك شەونم، کە هەواڵی منی لێ پرسیت و وتی لەکوێ‌یە، وەرامی بدەرەوە بڵێ: مەولەوی کە بۆ تۆ وەك مەجنوون وایەو لە دوجەیل دائەنیشێت، لە بانە بوو، بێ کەس کەوتبوو، دیار بوو خەبەری نەخۆشی تۆی بیستبوو.

(٥) ئاربەبا: شاخێکە لە نزیکی بانەوە. واتە: لەشی باریك و بێ هێزی لە هەموو لایەکەوە ئاگری تێ بەربووبوو وەك پووش بە شاخی ئەربەباوە ئاگری تێ ئەچێ.

(٦) مدیای: ئەتڕوانی. منامیاوە: ئەنەوی‌یەوە. مفامیاوە: فەهم ئەکرا. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

فــــەڵەك داخ وە دڵ خــــەستەمدا بــــەردی
ژار دووری گــــیان ئـــــازیز پــێم وەردی[١]

واتـــم ســا ئـــەڵبـەت تــەمامت كــەردەن
گـــیان رســتگارم جــە دمـــای مــەردەن[٢]

چــێش دمـــای مـەرگیش یـەند بـەدبەختەنان
گــیان هــەر نــە ئـــازار دەرد ســەختەنان[٣]

یــە ســفتەی وە بــاد هــەرد ئــەو هـەردمەن
یــــە گـــیان ئـــازیز زیـــز دەردمــەن[٤]

ســــەروەخت بـــەندی رای فـــەریادمەن
ئـــینسافەن، وەســــەن، فــەڵەك دادمــەن[٥]

تـــەئسیرش نـــیەن فــەریاد جــە لای تــۆ
تــا دەست قــودرەت چــەرخت نــەشكنۆ[٦]

---

(١) پێموەردی: دەرخواردتدام. واتە: ئەگەر بۆت بڕوانیپایە ئەتدی تاوێك لە تاو ئازار پێچی ئەخواردو تاوێكیتر ئەچەمییەوە جارجاریش ئەیناڵاندو وا ئەهاتە بەرگوێ ئەیوت ئای گەردوون چەند داخت برد بە دڵی خەستەماو چەند ژاراوی دووری ئازیزت دەرخوارد دام. لەم شیعرەوە تا دوا شیعر هەر قسەی مەولەوییە لەگەڵ گەردوون.
(٢) دما: پاش. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٣) چــێش: كـەچی. واتـە: كـە ئـەو هـەموو ئـازارەت دام لە دڵی خـۆما وتـم ئـەڵبـەت لێبوویتەوەو ئیتر پاش مردن بۆ خۆم ئەحەسێمەوە، كەچی ئەوەندە بەدبەختم لە پاش مردنیش گیانم هەر بە دەم دەردی سەختەوە ئازار ئەچێژێ.
(٤) زیز: عاجز. واتە: ئەوەتە لە لایەكەوە لەشم سووتاوەو با خۆڵەكەی بردووە بەم هەردو بەو هەردا، وە لە لایێكیترەوە ئازیزەكەم بە دەستی دەردو نەخۆشییەو عاجزە.
(٥) بەندی: گیران. واتە: وادەی بەسرانی ڕێگای هـاوارمـە، سـاتوخوا فـەڵەك داد، ئیتر بەسە ئینسافت بێ.
(٦) نەشكنو: نەشكێنێ. واتە: بەڵام هاوارو داد سوودی نیە لای تۆ تا دەسی قـودرەتی خوا ئەم چەرخو هەڵسووڕانەت نەشكێنێتە یەك.

[٤]
هام‌دەردان ئامان(١)

هـام دەردان ئـامان ئـەر مـەندەن هـۆشـم
سـەدایـێ وەشـەن مـەیۆ نـە گـۆشـم(٢)

چـمان زیـڵەی زەنگ زەواری مـەیۆ
زرەنگـەی قـافڵەکـەی وەهـاری مـەیۆ(٣)

قـافڵەچـی ئـامان، دادەن دەخـیلم
بـنەكدار خـەم خـەیلێ زەلیـلم(٤)

نـە رای تـیجارەت ئـەمیر وەلی
تـۆ مـایەی رەواج عـەباس‌و عـەلی(٥)

سـاتێ قـافڵەکـەت سـاکـن نـە سـەیر بـۆ
یـەك عـەرزێ دێرم: ئـۆغـرت خـەیر بـۆ(٦)

---

[٤]

(١) مەولەوی جارێکیان گوێی لە دەنگی کاروانێکەوە ئـەبێ، وە بـەو مـوناسەبەتەوە بـە خەیاڵ قافڵەچی‌یەکە بانگ ئەکاو لەگەڵیا ئەکەوێتە گفتوگۆ. قسەکانی بەینی خۆی‌و ئـەو قافڵەچی‌یەی لەم قەسیدەدا هۆنیوەتەوە. شێوەی قەسیدەکە لەوە ئەچێ لە ناوچەی زەهاو بوویێ وتبێتێ، وە بۆ شێخ عەزیزی جانەوەرەیی نوسیبێ.

(٢) مەیۆ: دێت. واتە: هاودەردینە! ئەگەر هـۆشـم لای خـۆم بـێ وا ئـەزانـم دەنگـێکـی خۆشم دێتە گوێ. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «هام‌دەردان» نووسراوە «هام‌سەران».

(٣) چمان: وەك بڵێی. زەوار: کاروان، لە «زواری»ی عەرەبی‌یەوە وەرگیراوەکـە جـەمعی «زائر»ە بە مەعنای زیارەتکەر. واتە: وەك بڵێی دەنگی زەنگی کاروانێکی بەهاری دێتە گوێم.

(٤) بنەكدار: ئەوکەسەیەکە پێش کۆچ کردنی هۆز ئەچێتە هەوارگە بۆ جێ‌خۆش کردن‌و ئامادەکـردنی نـان‌و خـۆراك‌و حـەیوان لەوەڕانـدن. مـەعنای ئـەم شـیعرەو دوو شـیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٥) ئەمیر وەلی: حەزرەتی عەلی کە مەشهوورە بە «امیر المؤمنین ولی الله».

(٦) سەیر: رۆیشتن. دێرم: هەمە. واتە: دەخیلتم کاکەی کاروانچی، من لێرە لەسەر ماڵی

گــێج زرێوار هــەرسم مــەوج وەردەن
ســارای مــەریوان تــەمام هــەڕ کــەردەن(١)

بــازش هــەناسەم ســوب ونــەش دەرۆ
یــەخ کــەرۆ قــەتار ئــاسان بــویەرۆ(٢)

ئــەمجار وە سۆزەن مــوژەی جــۆش وەردەم
ســەر نــووك قــەڵەم ئاخ سۆراخ کــەردەم(٣)

وە بــەند دووبــاد مــەینەت جگــەر
بــوورازە تــاتای جــەواڵان یــەکسەر(٤)

قــەیاسەی قــایش پــۆســەکــەی جــەستەم
حــەڵقــەی چــەڵەمە پــێشــەی شکــستەم(٥)

☞

خەمو خەفەت دانیشتوومو زۆر زەلیلم، سوێندت ئەدەم بەوەی کە بووە بە مایەی ناوبانگ دەرکردنی حەزرەتی عەلی عەباس، لەبەر خاتری بازرگانی حەزرەتی عەلی تۆزێ لێرەکاروانی‌یەکەت راوەستێنە قسەیەکم هەیە با پێتی بڵێم، قسەکەشم ئەوەیە بۆ کوێ ئەچی، جارێ بمێنەرەوە. لە ناو کاروانچی‌یەکانی کوردستانی خوارووداباوە سوێن بە بازرگانی حەزرەتی عەلیو عەباس ئەخۆن.

(١) زرێوار: زرێبار، گۆمێکی گەورەیە لە دەشتی مەریوان زستانان ئەمەیێو سوارە بە سەریا غار ئەکەنو ئەچن بۆ راو. هەڕ: قوڕ. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەیدا دێ.

(٢) بازش: لێی‌گەڕێ. یەخ: سەهۆڵ. واتە: زرێباری فرمێسکم شەپۆلی داوەو دەشتی مەریوانی کردووە بە قوڕ، جارێ مەڕۆ تا بەیانی با هەناسەی ساردم بدا لەو دەشتەو کزری بکاتەوە بۆ ئەوەی وڵاخەکانت نەچەقن.

(٣) قەڵەم: ئەو بزمارە تیژەیەکە ئاسنگەرەکان کلکی سووزنی پێ کون ئەکەن. سوراخ: کون. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەش پێکەوە دێ.

(٤) بەند: بەن. بوورازە: بدوورە. واتە: بە سووزنی جۆش‌خواردووی برژانگیشم کە بە نووکی قەڵەمی داخو خەفەت کون کراوە، وە بە بەنی دوولۆی مەینەت کە بەنی جەرگمە، جەواڵەکان یەکەیەکە بدوورەوە.

(٥) قەیاسە: ئەو قایشەیە بە ژێر سکی وڵاخا ئەی هێننەوە بۆ قایم کردنی کۆپانەکەی.

رەگ تــــەن تـــاڵی تـــاڵوەردەی ســێوەنگ
بـــــفەرمان یـــاران بـــاران بـــدان تـــەنگ(١)

زەنگ دڵەی تـــــەنگ زایـــەڵەی ســـەدرەنگ
پێکیای تـای دەرد ریشـەی خـەم گـوڵەنگ(٢)

وزان نـــــە گـــــەردەن بـــەرز پـێشـــاهەنگ
بشـــۆ بـــدۆ دەنگ فـــرسەنگ وە فـرسەنگ(٣)

مــەدەد یــا عـــەلی پـەی سـەفەر کـەر مـەیل
مــەنزڵ وە مــەنزڵ تــا مـەنزڵگـەی لەیـل(٤)

بـــەڵام هـــەر خـــاکـێ جـــەو ئـــاسانەکــەن
گـــەرد ســـفتەی گــیان هـــەراســـانەکـــەن(٥)

☞

چەڵەمە: ئەو ئەڵقە ئاسنەیەکە بە سەری قایشەکەوەیە وەك بەرزەوانە بۆ تـووند کـردنی قەیاسەکە. واتە: پێستی لەشم بکە بە قایش بۆ قەیاسەو ئێسقانی شکاویشم وەك ئـەڵقـە داتاشەو بیکە بە چەڵەمە بۆ تۆند کردنی قەیاسەکە.

(١) سێوەنگ: رەش‌پەیوەست. بفەرما: بفەرموو. واتـە: بـفەرموو دۆسـتان دەمـارەکـانی لەشم کە بە دەرمانی تاڵی تاڵدراونو رەش‌بوونەتەوەو پێچراون بەیەکا، بکەن بە گوریسم، وە بارو بارگەی پێ شەتەك بدەن.

(٢) پێکا: هۆنراوە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٣) وزان: بخەنە. پێشاهەنگ: وڵاخی سەرقافڵ. بشۆ: بڕوا. واتە: دڵەی خەفەتباریشم کە هەزار جۆرە ئاوازی لێ‌ئەبێتەوە، وە بە تاڵی دەردو مەینەت هۆنراوەتەوە، وە لە ریشـەی خەم خەفەت گوڵەنگی بۆ دروست کراوە، بیکەنە ملی بەرزی وڵاخی سەرقافڵە تا هـەر بڕوا بە رێداو فرسەق فرسەق دەنگ بداتەوە.

(٤) مەدەد: یارمەتی، وشەیەکە بۆ پیرۆزی ئـەوترێ لە نـاو ئـەوانـەدا کـە دەس ئـەدەنە ئیشێك. واتە: ئەمجار هاوارێ بکەرە حەزرەتی عەلی‌و داوای یارمەتی لێ‌بکەو بکەوەرە رێ مەنزڵ بە مەنزڵ بڕۆ تا ئەگەیتە مەنزڵگەی دۆست.

(٥) ئاسانە: ئاستانە، بەردەرگا. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

رەحــمت بــۆ وادەی وســتەی بــارەکــەت
نــــەبۆ وە پـــاشێل پــای قــەتارەکــەت[١]

جــە زیــڵەی ئـەو زەنگ چـون خـەبەردارەن
مــــەیۆ مشــــناسۆش ئـــاخر دیـــارەن[٢]

مــــەپەرسۆ ئـــازیز پــڕ وەفــاو بــەینەت
کۆن تـیجار بـاشی سـەر قـافڵەی مـەینەت[٣]

واچــــە مــەر نــەدیەت نــەمام بــێ گــەرد
چێگـە پـارچـەی گـیان پـایەندازت کـەرد[٤]

یــــاد پـــایەنداز ســەودای ســەرش بــی
مــامەڵەی پــارچــەی گـیانێو تـەرش بـی[٥]

بــەڵام جــە تــەئسیر جــۆش بــۆتــەی دڵ
دەمـــــەی هـــەناسەی دەروون پــڕ چــڵ[٦]

---

(١) وستە: خستن. واتە: بەڵام هەر خاکێك لە بەردەرگای لەیل‌دا بێ ئەوە خۆڵی لەشی سووتاوی دڵدارە لە گیان بێزاربووەکانە، لەبەر ئەوە بە رەحم بە لەکاتی بارخستناو ئاگات لێ بێ ئەو خاکە نەکەوێتە ژێر پێی وڵاخەکانت‌و پێ‌شێل نەکرێ.

(٢) مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٣) تیجار باشی: باش بازرگان. واتە: ئازیزی بە وەفاو بەین، بە هۆی ئەوەوەکە دەنگی زەنگڵەکە ئەناسیتەوەو ئاگادارە لێی، دیارە دێت بۆ لاتان‌و ئەپرسێ باش بازرگانی سەرقافڵەی مەینەت ـ کە منم ـ لەکوێیە؟

(٤) چێگە: لێرە. پایەنداز: فرێدانە بەر پێ. واتە: تۆیش لە وەراما پێی بڵێ بۆچی خۆت نەت‌دی لەم شوێنەدا گیانی خۆی فڕێدایە بەر پێت؟

(٥) واتە: سەودای ئەوەی کەوتبوە سەر کە گیانێکی‌تریش پەیدا بکا بۆ خۆی ئەویش فڕێ بداتە بەر پێت. لەبەر ئەوە خەریکی مامەڵەکردن بوو.

(٦) بۆتە: ئەو مەنجەڵەی زەڕگەر لەسەر ئاگری دائەنێ بۆ تواندنەوەی زێڕو زیو. مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

سـیم قـاڵ هـەرس شـەوان بـێداریش
ئـەشرەفی پـاکـتاو ڕەنگ ڕوخسـاریش[١]

ڕووکـەش بـی وە کـفت هـوون گـوڵنـاری
وە مس مـنمانا جـە لای بـازاری[٢]

بـازاڕش کـەساس، ڕای بـەندەرش بـەند
کـەس نـمەواچـۆ سـەرمایەش وە چـەند[٣]

وە بـازاڕەدا وە بـانگ بـێ شـەرم
مـەگـێڵاو مـەوات وە زایـەڵەی گـەرم:[٤]

مـایەم نـاڕەواج، دەروونـم تـەنگەن
قـافڵەم تـا قـام قـیامەت لەنگـەن[٥]

(١) سیم: زیو. قاڵ: پوخت. ئەشرەفی: لیرە.
(٢) کـفت: ئـەو دەرمـانەی ئـەیدەن لە ڕووی هـەر مـادەیەك. هـوون: خـوێن. گـوڵنـار: گوڵهەنار، گوڵێکی سووره. منمانا: ئەی نواند.
(٣) نمەواچۆ: ناڵێ. واتە: بەڵام زیوی پوختی فرمێسکی شەونوخونی کێشانو، ئاڵتوونی بێ گەردی ڕەنگو ڕووی، لە تاو هاتنەکوڵی مەنجەڵی دڵو هەناسەی بە سۆزی دەروونی ڕووکەش بووبوو بە خوێنی وەك گوڵنار سووری جەرگی. لەبەر ئەوە لە بازاڕا وایان ئەزانی زێڕو زیـو نـی‌یەو مسـە، وە بـازاڕی وەسـتابوو، وە ڕێگـای هـاتو چۆی کـۆگـای بازرگانی‌یەکانی لێ گیرابوو، وەکەس لێی نەئەپرسی‌یەوەو هیچی لێ نەئەکڕی.
(٤) مەگێلا: ئەگەڕا. مەعنای ئەم شیعرەش لەگەڵ شیعری پاشەوەی‌دا دێ.
(٥) قام: بەرپابوون. واتە: ئەویش لە داخا بە بازاڕا ئەگەڕاو بە بێ شەرم هاواری ئـەکـرد ئەی‌وت دەسمایەکەی دەستم ڕەواجی نیەو دڵم تەنگەو تا دنیا دنیایە قافڵەکەم لەنگەو ڕاست نابێتەوە.

[٥]

هامدەردان بەردەن

هـــام دەردان بـــەردەن..هـــام دەردان بـەردەن
رۆحو دڵو دیـــــن وە تـــــاڵان بـــــەردەن(١)

دەروون وە مـەودای خـەدەنگ ڕێش کـەردەن
ریشـــەی ســـەبووریم تـاتا کـێش کـەردەن(٢)

وە نـــــێش پـــــڕ ئـــێش ژار مـــــار دەرد
ســـەراپـــای ئـــەعزام لەتـــار لەتـــار کـەرد(٣)

وە نـــووك نـــەشتەر پـــۆڵایـــی فـــیراق
پـــڕ جـــە زام کـــەردەن دەروون مـــوشتاق(٤)

جـــەمین قـــەمەرێ، ســـیمین ســـیم بـــەرێ
مـــوویی کـــەمەرێ، شـــیرین دڵبـــەرێ(٥)

مشکـــینە خـــاڵێ، یـــۆســـف جـــەماڵێ
مـــەحبووب جـــەلالێ، لەیـــل ئاسا حـــاڵێ(٦)

---

[٥]

(١) واتە: هاودەردینە، رۆحو دڵو دینی بە تاڵان بردووم. لە شیعری چوارەمەوە دەس ئەکا بە وەسفی ئەوەی کە بە تاڵانی بردووە.

(٢) واتە: دەروونمی بە نووکی تیژی بریندارکردووەو ریشەی سەبووریمی تاڵ تاڵ دەرکێشاوە.

(٣) واتە: بە ئێشو ئازاری زەهری ماری دەردی دووری، سەراپا لەشمی پارچەپارچە کردووە.

(٤) واتە: هەموو لایەکی دەروونی پڕ سۆزمی بە نووکی نەشتەری پۆڵایینی جیایی زامار کردووە.

(٥) جەمین قەمەرێ: باریك ناوچاو وەك مانگی رۆشن. سیمین: سپی وەك زیو. سیم بەرێ: سنگو بەرۆك تاکە قەرانی پیا دادووراوێك. موویی کەمەرێ: قەد وەك موو باریکێك.

(٦) مشکینە خاڵێ: خاڵ رەشێك وەك میشك کە پارچە خوێنێکی وشك بووەوەیە لای

سەرو باڵایێ، حۆری نومایێ
خورشید جەلایێ، غیلمان ئاسایێ[١]

دیدە غەزاڵێ، نازك خەیاڵێ
دوڕدانە لاڵێ، ساحیب کەماڵێ[٢]

قومری سەڵایێ، بولبول نەوایێ
لالە لیوایێ، ئاهوو نیگایێ[٣]

کەبك خەرامێ، شابازی رامێ
تەزەروی نامێ، هوما مەقامێ[٤]

داوودی دەنگێ، گوڵاڵە ڕەنگێ
شەدە قەشەنگێ، قوماش فەرەنگێ[٥]

☞

ناوکی هەندێ ئاسکەوە دائەکەوێ وە هەڵی ئەگرن لە بەر بۆنخۆشی. مەحبووب جەلالێ: یارێکی وەك خۆشەویستانی بێباك.

(١) حۆری نمایێ: یارێك دیمەن وەك حۆری. خورشید جەلایێ: وەك خۆر درەوشاوەیەك. غیلمان ئاسایێ: غیلمان جەمعی «غولام»ە بە مەعنای منالی موو لێنەهاتوو، واتە: جوانێك وەك منالی موو لێنەهاتوو.

(٢) دیدە غەزاڵێ: چاو وەك چاوی ئاسك گەورەیەك. دوڕدانە: دوڕی تاقانەکە زۆر گرانبەهایە. لاڵ: لەعل، بەردێکی گرانبەهای سوورە. واتە: دۆستێکی وەك لەعلی نایاب.

(٣) قومری سەڵایێ: دەنگ وەك کۆتری قومری خۆشێك. لالە: گوڵێکی سوورە. لیوا: «لواء»، ئاڵا. واتە: ئاڵایێ دیارییەك وەك گوڵاڵەسوورە. ئاهو نیگاهێ: وەك ئاسك لاکەرەوەیەك.

(٤) کەبك: کەو. خەرام: لەنجەولار. واتە: لەنجەولارکەرێك وەك کەو. شابازی رامێ: وەك شاباز هێیی بوویەك. رام: بە مەعنای هێیی و دەسەمۆ بووە. تەزەروو نامێ: خۆش ئاوازەیەك وەك کۆترەباریکە. نام: بە مەعنا ئاوازەیە. هوما مەقامی: یارێکی وەك هوما بە فەڕو شکۆ. هوما باڵدارێکە ئەڵێن بە سەر هەرکەسێکەوە بنیشێتەوە ئەبێ بە پاشا.

(٥) داوودی دەنگێ: دەنگ خۆشێك وەك حەزرەتی داوود کە ناوبانگی لە دەنگخۆشییا

☜

وەنــەوشە بــۆیــێ، گــوڵغــونچە جــۆیــێ
بـــەهانە جـــۆیـــێ، کــەعبەسا کــۆیــێ[(١)]

ســولەیمان جــاهێ، جــام جــەم نــیگاهێ
سکـــــەندەر شـــاهێ، دارا دەرگـــاهێ[(٢)]

رەعـــــــنا ســـــادەیێ، نـــیگا بـــادەیێ
ســـەهبا نـــەشئەیێ، پـــەری زادەیـــێ[(٣)]

شـۆخ‌و شـەنگ تـەرزێ، قـەد قـامەت بـەرزێ
ســـنەوبەر لەرزێ، ئــــیتاعەت فــــەرزێ[(۴)]

هـــیجران دۆزەخـــێ، ویســـاڵ بـــەهیشتێ
نـــازك گــوڵڕوخـــێ، کــەعبە کــەنشتێ[(٥)]

☞

دەرچووە. شەدە قەشەنگێ: سەرویێچ جوانێك. قوماش فـەرەنگێ: پـارچـەی فـەرەنگی لەبەرکەرێك.

(١) گوڵغونچە جۆیێ: بـە دوای خـونچەی گـوڵدا گـەڕاوێك: یـان جـوانـێك وەك گـوڵ خونچەی گوێ جۆگا. بەهانە جۆیێ: بـەدوای بـەهانە گـەڕاوێك بـۆ دڵداران، یـان بـەها نەجۆیێ بە مەعنا نرخ داوا نەکەرێ. کەعبەساکۆیێ: بەردەرگا وەك کەعبە پیرۆزێك. کۆ بە مەعنا بەردەرگایە.

(٢) سولەیمان جاهێ: خاوەن شکۆیەك وەك حەزرەتی سولەیمان. جام جـەم نـیگاهێ: زێرەکێکی وا وەك چۆن جەمشیدشا لە ئاوێنەکەیدا هەموو شتێکی ئـەدی ئـەمیش بـە روانینێك لە هەموو شـتێك ئـەگـا. دارا دەرگـاهێ: دەرگـا بـەرەڵڵاو هـات‌وچۆ بـە زۆری پیاکراوێك وەك دارای شای ئێران.

(٣) رەعنا سادەیێ: بێ کەش‌وفشێکی کەمتەرخـەمێ خـۆ بـە هـیچەوە نـەبەستوو. نـیگا بادەیێ: یارێکی‌وا روانینی وەك مەی ئینسان مەست ئەکا. سەهبا نەشئەیێ: یارێکی وەك مەی نەشە بە دڵ گەیێن. سەهبا: «صهباء»، مەی.

(۴) سنەویەر لەرزێ: وەك سنەوبەر لەرزیوەیەك.

(٥) نازك‌گوڵڕوخێ: روو وەك گوڵ ناسکێك. کەعبەکەنشتێ: جێ‌و شـوێن وەك کـەعبە پیرۆزێك.

عــــیشوەو نـــاز داریٚ، یــەکــتا نــیگاریٚ
حــــیلەو فـــەن کــاریٚ، گــەرم بــازاڕیٚ(١)

غـــونچە دەهـــانیٚ، تـــووتی زوبـــانیٚ
ســـاحیب زەمــانیٚ شــەکــەر ئــەفشانیٚ(٢)

رەقـــیب دەم ســـازیٚ، غــەریب نــەوازیٚ
نـــازەنین گـــازیٚ، عـــاشق گــودازیٚ(٣)

ئــەبرۆ کـــەمانیٚ پـــەیکان مـــوژانـــیٚ
ســـەوڵ خـــەرامـــانی، مـــەولان نـیشانیٚ(٤)

یــــەند تــیر نــیگای بــیٚ مــەیلیش دا لیٚم
یــەند ژار «سـجە»ی هـیجران وەردەن پیٚم(٥)

ئــەو کــەردەن تــەمام ســەراپـام چـڵ چـڵ
ئـیٚد فــەتار فــەتار کــەردەن جـەرگو دڵ(٦)

---

(١) یەکتا نیگاریٚ: وەك وێنە جوانێکی تاقانە، نیگار وێنەیە. گەرم بازاڕیٚ: بازاڕ گەرمێکی دڵدار زۆر.

(٢) دەهان: دەم. ساحیب زەمانیٚ: گەورەیەکی زەمانە. شـەکـەر ئـەفشانیٚ: قسـەی وەك شەکر شیرین بڵاوکەرەوەیەك.

(٣) رەقیب دەمسازیٚ: لەگەڵ بەدکار رێك کەوتوویەك. نازەنین گازیٚ: کەسێکی وا ئێش و ئازار گەیاندنی وەك هی نازاران لای دڵدار خۆشە. عاشق گودازیٚ: دڵدار تـوێنـەوەیەك. گوداز بە مەعنا توێنەوەیە.

(٤) پەیکان موژانیٚ: برژانگ وەك تـیرێك. سـەوڵ خـەرامـانیٚ: لەنـجەولار کـەرێك وەك سەوڵ. سەوڵ رواوێکی بەرزی باخی یە ساق و گەڵای مۆرە گوڵێکی درێژکاری میزراحیی هەیە. مەولان نیشانیٚ: خوا نیشان کردوویەك، یاخود ئاغا شیوەیەك.

(٥) سجە: کوڵەمارێکی کوشندەی سەرو کلك باریك و ناوقەد ئەستوورە. مـەعنای ئـەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەیدا دیٚ.

(٦) چڵ چڵ: کون کون. فەتارفەتار: دارزاو. واتـە: ئـەوەنده تـیری روانـینی بیٚ مـەیلانەی

خـــوسووس شـــەرارەی خـــورشید دووری
مـــاران گـــاز کـــەردەن زەخـــم مـــەهجووری(١)

مـــــەر لابـــــەرۆ ژار وە داروی ویســـــاڵ
یـــا وە مـــەرهەم سـێڵ زام کـــەرۆ پـــاماڵ(٢)

وەرنـــــه ئـــــارەزووی ژیـــــان مـــــەحاڵەن
خـــــەیاڵ حـــــەیات فکـــــرێ بـــــەتاڵەن(٣)

[٦]

هەرچەنی ناکاو(٤)

هـــەرچـــەنی نـــاکـــاو دەمـــاخم تـــەم بـــی
ســـیاهەور دوود نـــەکـــەللەم جـــەم بـــی(٥)

بـــەرق‌و بـــرووسکەو تـــەم داش وە هـــەمدا
پـــــلووسکەی ســـێڵاو ئـــامام وە چـــەمدا(٦)

☞

لێداوم‌و زەهری ماری دووری دەرخوارددداوم، بە تیرەکە سەرتاپای لەشمی کون کون کردووەو بە زەهرەکەی جەرگ‌و دڵمی دافرەقاندووە.

(١) واتە: بەتایبەتی بڵێسەی خۆری دووری خۆرانگازی بە زامەکانی لەشم کردووە.

(٢) داروو: دەرمان. سێڵ: سێڵاو. مەعنای ئەم شیعرەش لەگەڵ شیعری پاشەوەی‌دا دێ.

(٣) واتە: مەگەر یار بە دەرمانی وەسڵ ژاری مارەکەی دەرکا لە لەشم، وە بە مەڵهەم لافاوی زووخ‌و کیمی زامەکانم نەهێڵی، ئەگینا مەحاڵە جارێکی‌تر بە تەمای ژیان بم، وە شتێکی هیچ‌و پووچ ئەبێ بیری لێ بکەمەوە.

[٦]

(٤) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بۆ خاڵۆی کۆماسی ناردووە.

(٥) مەعنای ئەم شیعرەو سێ شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٦) بەرق: برووسکە. مەبەسی لەو تیشکانەیە لە چاوی ئینسانەوە دەرئەچێ لەکاتی پژمەی زۆر توندا.

خـــاشاك هــــەستیم لافـــاو بـــەردەوە
دەروون پـــــێچش داو دڵ ویـــەردەوە[١]

زانــــام هــــەمدیسان دڵ کـــۆس نـــۆشـــەن
گــــەردەلوولشەن ئـــارەزووی تـــۆشـــەن[٢]

جـــۆشش وەردەبـــێ چـــار وێم نـــەکـــەرد
وە هـەرحـاڵ نـە بـەین شـەرتێمـان ویـەرد[٣]

نـــەك چـــەنی خـــەیاڵ قـیبلەم بســازی
دەخـــیل تـــەن خـەستەن وە جـیاش نـازی[٤]

سەر هـەردەو سـەرهەرد، مـەنزڵ ئـەو مـەنزڵ
دڵ ئـــەو شـــۆن تـــۆ، مـــن ئـــەو شـــۆن دڵ[٥]

دیـــم بـــەد عـــەهدێش کـەرد هـەوا سـەندەوە
تـــەن حـــەسرەتمەند بـــی جـیا مـەندەوە[٦]

---

(١) خاشاك: پلوپووش. ویەرد: بووردەوە.
(٢) واتە: هەر لە ناکـاوا تـەم دەمـاخمی داگـرتو هـەوری رەشـی دووکـەڵ لەکـەللەما کۆبووەوە، دەسم کرد بە پژمەو هوورو چاوم تیشکی لێبووەوەو بەر چاوم تاریك بوو، وە فرمێسك بە خوڕ بە چاوما هاتە خوارو پلوپووشی لەشمی بردو دەروونم پێچی پیاهاتو دڵم بووردەوە «یەعنی: بوورایەوە»، زانیم ئەوە هی ئەوەیەکە دیسانە دڵم کۆستی کەوتووەو کەوتووەتە گەردەلوولو ئارەزووی تۆیەتی.
(٣) واتە: دڵم هاتبووە جۆشو منیش هەرچیمکرد چارم پێنەکـرا، نـاچار رێکـەوتینو مەرجێکمان بۆ یەکتر کرد.
(٤) نەك: نەکەی. بسازی: رێك کەوی. نازی: نەهێڵی. واتە: پێموت لەگەڵت دێم بۆ لای لەیل بەڵام بەو شەرتە نەکەی لەگەڵ یادی دۆستا رێك کەویو بڕۆیو لەشـی خـەستەم بەجێ بێڵی.
(٥) شۆن: شوێن. واتە: بەپێی ئەم شـەرتەکـەوتینە رێ لەم هـەردەوە بـۆ ئـەو هـەرد لەم مەنزڵەوە بۆ ئەو مەنزڵ، دڵ کەوتبوە دوای تۆو منیش کەوتبوومە دوای ئەو.
(٦) بەدعەهدی: بێپەیمانی. هەوا سەندەوە. فری. واتـە: کـەچی دیـم بـە پـێچـەوانـەی گفتەکەی خۆی جووڵایەوەو دایە شەقەی باڵو لەشمی خەفەتبار کردو بەجێی هێشت.

جـــە بــێ شــەرتی دڵ زامــەتم ســەختەن
وێت یـــاونەوە هــای نــەسیم وەخــتەن[١]

ڕەحــمێ کــەر وە حــاڵ خــەمان هــەرزاندا
تــەشریف بــەر بــدیە وە ســەر بــەرزاندا[٢]

هــەر جــایێ چــون بــەخت دوور نــەوهاڵان
ســیا بــۆ تــاریك جــە ســیاماڵان[٣]

گــێج دوود ئــاخ هــەواش پــڕ کــەردەن
ئــانە یــاتاخگەی خــاڵۆی هــام فــەردەن[٤]

گــا گــێج ســەرسام نــە گــەرداوەدا
گــا خــەفتەن نــە تــۆی خــەفەت خــاوەدا[٥]

جە نــەشئەی گــەرمی هــەوای کــوورەی مــەیل
جای تــینیش کــەمکەم جــە نــم بــیەن کــەیل[٦]

---

(١) یاونە: بگەیەنە. لێرەوە مەولەوی ڕووی قسەی ئەکاتە بای نەسیم و پێی ئەڵێ: بە هۆی بێوەفایی دڵمەوە دەردم زۆر گرانە، وەختیەتی بگەرە فریام.
(٢) واتە: بەزەییت بێتەوە بە حاڵی منی خەم و خەفەت زۆرداو تەشریف ببە بڕوانە بە هەموو بەرزایی یەکا.
(٣) سیا: ڕەش. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بەشیعری پاشەوەیەوە.
(٤) واتە: هەرچی یەك ڕەش بێ وەك بەختی عاشقانی دوور لە یار، وە بە هۆی زۆری دەوارەوە تاریك هەڵگەڕابێ، وە گێژەڵووکەی دووکەڵی ئاخ هەڵکێشان ئاسمانی ئەوێی داگرتبێ، ئەوە جێگای خاڵۆی کۆماسی یە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «خاڵۆی هامفەردم» نووسراوە «گەردەن بێ گەردم».
(٥) گا: گاە، جارێك. خەفتەن: نوستووە. واتە: خاڵۆیش وەزعی وایە جارجار گێژو سەرسامە لە ناو گەرداوی عەشقا، جارجاریش خەوی خەفەتی لێ کەوتووە.
(٦) جای تینی: جێی تینوویەتی کەوتن، چاڵایی لامل. واتە: لەبەر نەشئەی گەرمای هەوای تەنوری ئارەزووی دۆست، لاملی کەمکەم ئارەقی کردووە. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «نەشئەی» نووسراوە «تەشنەی» واتە: لەبەر تینوویەتی... تاد.

وێت ئـــاسا وه نـــه‌رم وێت نــه ڕووی نــم ده‌ر
بـــــه‌و شـــنۆی فـــێنك دڵش بـــێدار كـــه‌ر(١)

بەڵام شـنیای تـای سـه‌ر سـورمه‌ی بـێ گـه‌رد
ئـــازار نـــه‌دۆ هـیچ وه سـای گـه‌رده‌ن زه‌رد(٢)

مـــــه‌په‌رسۆ، ســــێڵاو ئـــه‌سرینان تـــاوتاو
بـــــڕێز وه ڕوودا، ئـــــێدش ده‌ر جـــــواو(٣)

ســـــفته‌كــــه‌ی ســــه‌رسام تــه‌ن نـــاته‌وانـــا
دیـــم خــــه‌سته‌ن كـه‌فته‌ن هـه‌ر ئـێد مـوانـا:(٤)

یــه ســه‌ختی زامــه‌ت، یــه ده‌رد مــوشكوڵ
یــه دووری خـــاڵۆم، یــه بـێ شـه‌رتی دڵ(٥)

---

(١) مه‌عنای ئه‌م شیعره‌و شیعری پاشه‌وه‌ی پێكه‌وه دێ.

(٢) شنیا: شنه. واته: ئه‌ی نه‌سیم خۆت ئاسا به نه‌رمی خۆت بده له ڕووی ئاره‌قه‌كـه‌ی لاملی‌و به‌و شنه فێنكه‌كه په‌یدا ئه‌بێ له خۆ دانت له ئاره‌قه‌كه، دڵی خه‌به‌ر كه‌ره‌وه، به‌ڵام ئاگات لێ‌بێ خۆ لێ‌دانه‌كه‌ت وابێ جووڵانه‌وه‌ی ڕیشووی سوورمه بێ‌گه‌رده‌كه‌ی سه‌ری ئازار نه‌گه‌یه‌نێ به‌گه‌ردنی زه‌ردی. مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه ڕیشووی سه‌روپێچه‌كه‌ی نه‌له‌رێنیته‌وه.

(٣) بڕێز: بڕێژه. مه‌عنای ئه‌م شیعره‌یش له‌گه‌ڵ شیعری پاشه‌وه‌ی‌دا دێ.

(٤) سفته: سووتاو. موانا: ئـه‌خوێنـده‌وه. واتـه: كـه خـه‌به‌رت كـرده‌وه دیـاره پـرسیارت لێ‌ئه‌كا، تۆیش تاوتاو لافاوی فرمێسك له چاوته‌وه بڕێژه‌و له وه‌راما پـێی‌بـڵێ: سـووتاوه سه‌رسامه له‌ش هێز لێ‌بڕاوه‌كه‌تم دی‌كه‌وتبوو هه‌ر ئه‌مه‌ی ئه‌وت. وته‌كه‌ی له دوو شیعری پاشه‌وه‌دا دێ.

(٥) یه: ئه‌مه. واته: ئه‌ی وت هه‌ی هاوار ئه‌وه له لایه‌كه‌وه سه‌ختی ده‌ردو مه‌ینه‌ت... له لایه‌كی‌تریشه‌وه ئه‌وه ده‌ردی چاره‌نه‌كراو... ئه‌وه دووری خـاڵۆم... ئـه‌وه بـێ‌قـه‌وڵی دڵ. نازانم چی بكه‌م له تاو ئه‌م هه‌موو ده‌ردو ئازاره. له هه‌ندێ نوسخه‌دا له جیاتی «خـاڵۆم» نووسراوه «ئازیز».

ئـــەجەل نـــیم رەمـــەق بـــاقی‌یەن ســـا دەی
جـــــەودما بـــــەختان مـــەوینانت پـــەی(١)

[٧]

هەوای زمستان(٢)

هـــــەوای زمســــتان خـــــەمان بـــــەتاڵەن
وەرو هـــــەرد دەرد دەروون خـــاڵخـــاڵەن(٣)

هـــاژەی تـــاف ســـاف شـــەتاوگەی شـــادی
ســـوب مـــەیۆ نـــە گـــۆش هـۆش ئـازادی(٤)

بـــۆی شـــنۆی شـنیای تـای چـنوور شـەوق
مـــــدۆ نـــــە دەمـــاخ پـــڕ پـــەرداخ زەوق(٥)

کـــەیفم دا وەش‌وەش دەســـتە وەســـتەی گـــوڵ
نـــە گـــۆشـــەی کـــڵاو، نـــە پـــای دەشت دڵ(٦)

---

(١) مەوینانت پەی: نابینم بۆت. واتە: دەسا ئەی ئەجەل نیوەگیانێکم تیا ماوە تا فرسەتە وەرە سەرم گیانم بکێشە، ئەگینا جارێکی‌تر هەلی وات بۆ هەڵناکەوێ‌و بـەختێ نـابینم بۆت. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «پەی» هەر «دەی» دووبارەکراوەتـەوە، بـەم پـێ‌یـە مەعنای «مەینانت» ناتبینێ ئەبێ.

[٧]

(٢) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەرامی نامەیەکی شێخ عەزیزی جانەوەرەیی برادەریا نووسیوەکە لە بەهارا بۆی نووسیبوو.

(٣) زمستان: زستان. واتە: هەوای زستانی خەم بەتاڵ بووتەوەو بەفری هـەردی دەردی دەروون پەڵەپەڵە بووە.

(٤) واتە: بەیانیان هاژەی تـاڤگەی سـافی شـادمانی دێتـە گـوێی تـێ‌گـەیشتنی ئـازادی. مەبەس لە ئازادی رزگار بوونە لە سەرمای زستان.

(٥) واتە: بۆنی شنەی چڵی چنووری ئیشتیاق ئەدا لە لووتی پڕ نیشاتی زەوقم.

(٦) وەستە: بـەسراو. کـڵاو: لووتکـەی بـەرز. واتـە: چـەپکە گـوڵی بـەسراوی سـووچی

نـــــیشانەی نـــــەورۆز وادەی وەهــــــارەن
یـــا نـــەشئەی ئـــامای نـــامەی نـــیگارەن[١]

یـــــانێ: ئـــــازیزم یـــــە نـــــامەی تـــۆ بـــۆ
یە رەشحەی حەیات سـەر خـامەی تـۆ بـۆ[٢]

ئـــــەی ئـــــەسرین گـــەرم تـــاوتاوە راســـەن
ئـــەی دڵەی پـــەی مـــن هـــووناوە راســـەن[٣]

بـــــیەن ئـــــەی وەفـــــا، وەی ئـــیستیغناییت
ئـــەی گـــەرمی مـــۆبـەت، وەی ئـاشناییت[٤]

تـــــاقییەن یـــــاران، یـــــا خـــــاوم دیـــەن
جـــــە بـــــەدبەختی وێم یـــــاوەرم نـــیەن[٥]

☞
لووتکەی شاخەکانو داوێنی دەشتەکان پەیدەرپەی کـەیفم زیـاد ئـەکـا. ئـەش‌توانـرێ مەعنای شیعرەکە بەم جۆرە لێبدرێتەوە: چەپکە گوڵ بە بەینی کڵاوو پێچـەدا کـراوو لە عاستی دڵا لە باخەڵا دانراو، پەیدەپەی کەیفم زیاد ئەکا.

(١) نیگار: وێنە، مەبەس لە دۆستە. واتە: نازانم ئەمە نیشانەی نەورۆزو وادەی بەهارە، یا نەشئەی هاتنی نامەی دۆستە؟

(٢) واتە: مەبەسم ئەوەیە بشـێ ئـەمەی بـۆم هـاتووە نـامەی تـۆبـێو ئـەو مـەرەکـەبەی پێی‌نووسراوە ئاوی حەیاتی سەرنووکی قەڵەمی تۆبێ؟

(٣) واتە: بشێ راست بێ تۆ تاوتاو لە بەر دووری مـن فـرمێسك بـرێژیو دڵت بـۆ مـن بووبێ بە خوێناو؟

(٤) بیەن: بووە واتە: بووە ئەوەندە بە وەفا بێ نامەی وام بۆ بنووسێ، کەچی لەو لاشەوە ئەوەندەکەمتەرخەم بێ لەگەڵم؟ مەعنای نیوەی دووهەمی ئـەم شـیعرە لەگـەڵ شـیعری دوایی‌دا دێ.

(٥) تاقی‌یەن: تەحقیقە. واتە: برادەرینە ئاخۆ ئەم گەرمی خۆشەویستیو ئـەم ئـاشنایی‌یە راستە یاخەوم دیوە؟ من لە تاو بەدبەختی خۆم باوەڕم نیە راست بێ.

ڕوخسـاریٚ، وەختیٚ مـەسقەڵ مـدا ویٚش
وە شـنۆی پـاریٚز خـەیاڵ مـەبی ڕیٚش(١)

ئـەسرین جـەرگش دەن وە سـەر نـیٚشـەدا
چـە نـیٚش دڵ ئـامان، ئـامان پـیٚشـەدا(٢)

ئـەو دڵەی ویٚنـەی پـەڕەی گـوڵ بـیٚ گـەرد
هەی خەم، هەی نامەرد، چەنیت مەلوول کەرد(٣)

ئـەوسا ئـیستیغناو قـین وە هـەم مـاوەرد
ئینسان بـیٚ پـەروا گـیان تـەسلیم مـەکـەرد(٤)

ئـیسە بـۆ ئـەی تـاو هـەرس چـون سـەیلە
ئـەی ئـیلتیفاتەو ئـەی وەفـاو مـەیلە(٥)

(١) مەسقەڵ: «مصقل»، ئەوەی ژەنگی پیٚ لائـەبەن. مـەعنای ئـەم شـیعرە بـەسراوە بـە شیعری پاشەوە.

(٢) ئەسرین: فرمیٚسك دەن: بدەن. واتە: ئەو ڕوخسارەی ئازیزە وەختیٚ کە خۆی جوان ئەکرد ئەوەندە ناسك ئەبوو ئەگـەر خـەیاڵ بـە پـاریٚز بـەلایا بـڕۆشـتایە ئـەو بـە شـنەی ڕۆیشتنەکەی بریندار ئەبوو، ئیتر نازانم فرمیٚسکی چاوی ـ یا خۆ جەرگی بـدە بـە سـەر نووکی نەشتەرا ـ چۆن دڵی هاتووە پیایا دابڕژیٚتە خوارەوە؟ لە هەندیٚ نوسخەدا لە جیاتی «ڕوخساری» نووسراوە «ڕوخسارش» وە لە جیاتی «ویٚش» نووسراوە «لیٚش» وە لە جیاتی «جەرگش» نووسراوە «جەرگت»و لە جیاتی «چەنیش» نووسراوە «چـەنیت». بـەم پـیٚیـە زەمیری «ش» ئەگەڕیٚتەوە بۆ دۆست وە زەمیری «ت» ئەگەڕیٚتەوە بۆ ئەسرین.

(٣) واتە: ئەی خەم! ئەی نامەرد چۆن دڵی ئازیزت خەفەتبار کرد کە وەك پـەڕەی گـوڵ بیٚ گەردە؟

(٤) وەهەم ماوەرد: تیٚکەڵی ئەکرد. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەیدا دیٚ.

(٥) بۆ: بڵیٚی ببیٚ. واتە: ئەوسا ئازیز بیٚباکیو قینی تیٚکەڵ یەك ئەکرد، ئینسان لە ترسانا بیٚپەروا گیانی ئەدا بە دەستەوە، ئیٚستا بشیٚ ڕاست بیٚ فرمیٚسك وەك لافاو بە تاو بڕژیٚ لە چاوەکانیو ئەوەندە وەفاو مەیلی بیٚو ئاگای لای دڵدار بیٚ.

ئــــەی دڵەی نـــازك خـــەستەی خـــەمانە
گـــۆش دەرو بــــژنەو، ئــەمجار بــمانە[١]

[٨]

هەی‌هوو.. های چەندەن[٢]

هــەی‌هوو..هــای چــەندەن نـامان خـەبەرێ
تــای تــاقەت بــڕیــان، نـەسیم سـەفەرێ[٣]

تـــا وە ســـــەربەرزان هـــــەرد لەیـــلاخان
وە خــزمەت ســەرئێڵ بــڵەنــد دەمـاخان[٤]

تـــام ئــەی زام ســەخت جــە تــاڵی وارا
وە نـــــەرم ئــار وە لەفــز شــیرین ویــارا[٥]

---

(١) بژنەو: ببیسە. بمانە: بمێنە. واتە: ئەی دڵە ناسکەکەم کە چەند وەختە گرفتاری دەردی خەمو خەفەتی، وەرە گوێ بگرە بۆ ئەم قسە تازانەی دۆستو گیانت دەرنەچێو نەمری!

[٨]

(٢) مەولەوی ئەم غەزەلەشی بۆ شێخ عەزیزی جانەوەرەیی نووسیوە

(٣) نامان: نەهاتووە. بڕیان: پچڕاوە. واتە: ئەی هوو دەمێکە هیچ خەبەرێکی دۆستم بۆ نەهاتووە، تاڵی سەبرو بووردەباریم پچڕاوە، دەخیلتم بای نەسیم بکەوەرە ڕێ.

(٤) لەیلاخ: ناوچەیەکە لە هەرێمی سنە، وە بە هەموو کوێستانێکیش ئەڵێن. واتە: بڕۆ تا ئەگەیتە بەرزایی‌یەکانی شاخەکوێستانی‌یەکانو ئەگەیتە خزمەتی سەرگەورەی دەماخ بەرزەکان.

(٥) وارا: باریو. ئار: بێنە. ویارا: تێپەڕیوو. واتە: بە گفتێکی شیرینی واکە بچێ بە دڵا، وە بە شێوەیەکی نەرم ناوی لە نەگبەتی‌یەوە باریوی منێ لا ببە. ئەم بارینی ناوە ئیشارەتە بۆ ئەوەکە مەشهوورە «اَلْاَسْماءُ تَنْزِلُ مِنَ السَّماءِ» بە مەعنا: ناو لە ئاسمانەوە ئەبارێو نیشانەی پاشەرۆژی خاوەنەکەیەتی. مەبەسی ئەوەیە من هەر لە ئەزەلاناوێکی وا بووە بە چارەنووسم کە نیشانەی ئەم بەدبەختی‌یەم بێ.

واچـــە دیـم مـەویەرد سـاتێ وە ساڵێ
مــوارا هــــەر دەم حـــاڵێ وە حـــاڵێ[١]

گـا مـەویەرد نـە سـەر هـوون چـەمەی چـەم
تەکـرار مـەکـەرد فـەرد دێوانـەکـەی شـەم:[٢]

ســـەیر ســـەربەرزان لەیـلاخان کـەردی
ئەی شەم حەیفت کەرد من جە یـاد بـەردی[٣]

گـــا مـــەوات دووریت درێغش نـەکـەرد
گــەرمای گــەرمیان کـۆتـایش نـاوەرد[٤]

بــەڵام ئـــەلحەق دڵ وە فـــریام یــاوا
هــای یـانەی سـەردی هـەناسەش ئـاوا[٥]

شـــەوان هــامرازەن، روان هــاومالەن
«قَـــلْبُ الْأَسَـــد»م قــەوس سـاراڵەن[٦]

---

(١) مەویەرد: بەسەری ئەبرد. موارا: ئەیگۆڕییەوە. واتە: چاوم پێ کەوت سەعاتێکی بە ساڵێ بە سەردا تێ ئەپەڕی، وە هەر تاوێ وەزعێکی ئەگۆڕی بە وەزعێکی تر.
(٢) دێوانەکەی شەم: «وەلی دێوانە»ی شاعیری نەخوێندەوار کە عاشقی «شـەم» بـووە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوە.
(٣) واتـە: تـاوێك بـەسەر خـوێنـی لە سـەرچاوەی چـاوەوە هـەڵقـوڵـیوا تـێ ئـەپەڕێ و شیعرەکەی وەلی دێوانەی ئەخوێندەوە کە ئەڵێ ئەی شەم بۆ خۆت سەیری بەرزاییەکانی کوێستانت کرد، زۆر حەیفت کرد منت لە یادی خۆت بردەوە.
(٤) مەوات: نەیوت. واتە: تاوێکیش ئەیوت دووریت هیچ درێغی لێ نەکردم، وە چی لە دەست هات کردی، گەرمای گەرمیانیش هەر دوایی نەهات.
(٥) واتە: بەڵام خوا حەقە دڵم گەیشتە فریام، یاخوا ماڵی ساردی هەناسەی ئاوا بێ.
(٦) قلب الاسد: ناو جەرگەی مانگی «ئەسەد» کە ناوەڕاستی مـانگی هـاوینە. قـەوس: ئاخر مانگی پایز. ساراڵ: ناوچەیەکی کوێستانییە ئەکەوێتە ڕۆژاوای خوارووی سنە. واتە: هەناسەی ساردی دڵ بە شەوو بە ڕۆژ لەگەڵمە، وە ناوەڕاستی هاوینی لێ کردووم بە ئاخر مانگی پایز لە ساراڵ کە دیارە چەند سارد ئەبێ.

گـا مـــەوات ئـــازیز ئـــای جـــە ئـــەوگاریم
ئـــای «سُــبْحَانَ الله» جــە ئـــینتیزاریـــم(١)

مـــــوژدەم بــــەڵ بــــەیۆ نـــاگـــا جــــە دەردا
نـــــــیگام وراســــــتەن وە راگـــــوزەردا(٢)

دڵ وە تـــــــــــەمامی نــــــیەن نــــــە جـــــادا
خــــەریکەن نــــە بــــەین خــــۆف‌و رجـــادا(٣)

داخـــــــــۆم بــــــە وەســــڵێ لاونــــیمەوە
یـــــا هــــــەر وە هـــــیجران تـــــاونیمەوە(٤)

یـــــە کـــــزەی دەروون گـــــرفتاری ئـــــەو
یـــــە حــــاڵەت دەرد ئـــــینتیزاری ئـــەو(٥)

تــەفسیلش وە ســـۆز حـــاڵی کــەردم پــێت
هـــــەنی تـــۆ زانـــی چـــەنی رەحـــم وێت(٦)

---

(١) ئەوگاری: گرفتاری. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٢) بەیۆ: بێت. وراستەن: دووریوە. واتە: تاوێکیش ئەی‌وت ئای ئازیز چـەند گـرفتارم... ئای پەنا بە خوا چەند چاوەڕوانیم کرد... چاوم دووریوە بە ڕێگەکەدا بەڵکو یەکێك بێت مژدەی خۆشی لێ‌وەرگرم.
(٣) مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٤) لاونیمەوە: بملاونیتەوە. تاونیمەوە: بمتوێنیتەوە. واتە: دڵم بە تەواوی لە جێی خـۆیـا نیە وە خەریك ماوە لە نێوانی ترس‌و هیوادا، نازانم ئاخۆ بە وەسڵی خۆت دڵم ئەدەیتەوە، یا هەر وەك جاران بە ئاگری دووری ئەمتوێنیتەوە؟
(٥) مەعنای ئـەم شـیعرەش لەگـەڵ شـیعری پـاشەوەی‌دا دێ. لە هـەندێ نـوسخەدا لە جیاتی «دەرد ئینتیزاری ئەو» نووسراوە «سەخت دڵ ئەوگاری ئەو».
(٦) زانی: ئەزانی. واتە: بڵێ ئەوەکزەی دەروونی بە هۆی گرفتاری بوونیەوە بە عـەشقی دۆست، ئەوەش دەردی چاوەڕوانی کردنی بۆ خەبەرو مژدەیەك لێ‌یەوە... وا بە سۆزەوە بە درێژی حاڵیم کردی لێی، ئیتر خۆت ئەزانی، ماوەتە سەر رەحمی خۆت. لە هـەندێ نوسخەدا لە جیاتی «تەفسیلش وە سۆز» نووسراوە «تەفسیلا دەستوور» ئەم دوو شیعرەی دوایی پاشماوەی ئەو قسانە بوون کە مەولەوی بە نەسیمی وت بە شێخ عەزیزی بڵێ.

[٩]

هەرچەند هجرانت

هــەرچــەند هــیجرانت یــەند زۆر ئــاوەردەن
عەزرائــیل جــە رەنــج ســەر ئــازاد کــەردەن[١]

بـــــەڵام دەردێوتـــــەر جـــا گـــرتەن نـــە دڵ
نەك چون ئـیفتەر دەرد دڵ پـێش مـدۆ چـڵ[٢]

داخۆم جە تـەنخوای دووی سـفتەکـەی وێت
چێش بـۆ وە سـەیوان شـەو تـا رۆ پـەرێت[٣]

جـــیاتی مـــوژەی ســـفتەی بـاڵاکـەت
چـــێش بـۆ وە جـاڕووی گـەرد پـاڵاکـەت[٤]

پـــا چـــون مـــەنیای، دیـــدەم نـــە دیـدەم
ئــازار بــی پــەرێش مــوژەی نــم دیـدەم[٥]

دەك عــومرم چـون وەسـڵ بـاڵات تـەمام بـۆ
چـــێو بـــێ ئـــازار بـۆ بشـۆ پـێش کـام بـۆ[٦]

---

[٩]

(١) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٢) ئیفتەر: تر. واتە: هەرچەند دووری تۆ ئەوەندە زۆری بۆ هێناوم پێویست بەوە نەماوە عیزرائیل خۆی ئازار بدا بێت بۆ گیان کێشانم، بەڵام دەردێکی‌تر لە دڵما جێگیر بووە دڵم چڵ ئەدا پێ‌یەوە، وە لە هیچ دەردێکی‌تر ناچێ.

(٣) سەیوان: سێبەر. واتە: دەردەکەم ئەوەتە بیر لەوە ئەکەمەوە ئاخۆم کە مردم لە جیاتی دووکەڵی لەشم کە بۆ تۆ سووتاوە چی بە شەوو رۆژ سێبەرت بۆ بکات؟

(٤) جاڕوو: گسك. واتە: لە جیاتی برژانگەکانی منی سووتاوی باڵات چی گسکی تۆزی کەوشەکەت بدا؟

(٥) منیا: ئەت‌نا. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٦) چێو: شت. بشۆپێش: بچێ‌پیایا. واتە: چاوەکەم کاتێك کە پێ ناسکەکانت نەنایە

ڕوویێ چون سەر چەم نازش مەوج مەوەرد
جە سای دیای چەم دڵ مەگرتش گەرد(١)

هەی ڕۆ سا ئیسە چەنی مەویارۆ
چێش بۆ گەرد نەدۆو نیگاش بدارۆ(٢)

ئاخ مەیل تازەن پاسە کەردەن پێت
وەرنە کزەی دڵ سا نەشنەفتەبێت(٣)

منت شی جە ویر خاست کەرد دیدەم
بە وێت خاتر شاد خاست کەرد دیدەم(٤)

سا هەر سۆزەی جۆش ئاه سەرد من
هەر کوورەی پڕ تاو گەرم دەرد من(٥)

هەر وەفای دەمدەم ئاشنایی ئەو
هەر ئەو عەهدو شەرت ڕووبەڕایی ئەو(٦)

☞

سەرچاوم، برژانگە تەڕەکانم ئازاریان پێیان ئەگەیاند، دەك عومرم نەمێنێ وەك وەسڵی باڵات نیە، پاش مردنی من ئەبێ چی بێ بە سەریا بڕۆیت‌و ئازار بە پێت نەگەیەنێ؟ لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «بشۆیێش» نووسراوە «بشیۆپێش» بە مەعنای لایق بێ بۆی.

(١) دیا: ڕوانین. مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوە.

(٢) مەویارۆ ڕائەبوێرێ. واتە: ڕوویەك کە ئەوەندە ناسك بوو نازی کە وەك سەرچاوە شەپۆلی ئەدا، ئەگەر بە چاوی دڵیش سەیرم بکردایە گەردی ئەگرت. ئێستا قوڕ بە سەرم ئەبێ چۆن ڕابوێری پاش مردنی من، وەچی بێ ئەگەر تەماشای بکا گەردیشی پێ نەگرێ‌و ڕاگیریشی‌کاو نەی‌توێنێتەوە!

(٣) پاسە: وەها. وەرنە: ئەگینا. نەشنەفتەبێت: نەت‌بیستبوو. واتە: ئاخ ئازیزەکەم مەیلی دۆستی تازەیە وای لێ کردووی موبالاتت نەماوە، ئەگینا بۆچی گوێت لە کزەی دڵی من نەبووە؟

(٤) شی: چوو. واتە: ئازیز چاکت کرد منت لە یاد چوو، وە دڵت بە خۆت خۆش کرد.

(٥) مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٦) ڕووبەڕایی: ڕووبەڕوو. واتە: دۆستی تازەت گرت‌و منت لە یاد چوو، جا توخوا هەر

☜

هـای رەحـمەت ئـەو قـەبر سـەودایـی کـامڵ
سـەرمەشق مـەینەت «بێـساران» مـەنزڵ:[١]

یـانە وێرانـی هـەر وە مـن ئـامان
مـەتاوو گـرتەی کـەسێوی دامـان[٢]

[١٠]

هامن، ها، من‌وار[٣]

هامن، هـا، مـن‌وار، گـەرمیش جـۆش ئـاوەرد
فـەزای نـەزم بـەزم نـەوگوڵاڵان بـەرد[٤]

بـووڵ وە یـانەی جـەم نـەو گـوڵاڵان شـەند
چـەمەن بـێ نـەوای نـاڵەی بـوڵبـوڵ مـەند[٥]

☞

سۆزەی جۆشی هەناسەی ساردی من‌و کوورەی گەرم‌و بەتاوی دەردم، وە هـەر وەفـای تاوتاوو ئاشنایی‌و لە رووداگفت‌دان‌و لە پاشا پشت لێ‌هەڵکردنی دۆستە تازەکەت. هەر خوایان یەکەو بەراورد ناکرێن بەیەك.

(١) سەودایی: دڵدار. مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٢) کەسێوی: کەسێك. واتە: رەحمەت لە گۆڕی دڵداری راستەقینەو سەرمەشقی دەردو مەینەت مەلا موستەفای بێسارانی کە وتوویەتی: ماڵ وێرانی هەر بۆ من هاتووە، ناتوانم داوێنی کەس بگرم‌و گلەیی لێ‌بکەم. مەبەس ئەوەیە هەر خۆم بەختم رەشە بۆیە یاریش منی لە یاد ئەچێ‌و دۆستی تازە ئەگرێ.

[١٠]

(٣) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی بە بۆنەی داهاتنی هاوینەوە وتووە.

(٤) هامن: هاوین. من‌وار: وەك من. فەزا: دەشتایی. واتە: ئائەوەتە گـەرمای هـاوین وەك کوورەی دڵی من هاتە جۆش‌و مەیدانی ئاهەنگی رێك‌و پێکی گوڵاڵەکانی فەوتاند.

(٥) بووڵ: خۆڵەمێش. شەند: وەشاندی. مەند: مایەوە. واتە: خۆڵەمێشی وەشاند بە سەر ماڵی تێکڕای گوڵاڵە تازەکانا، وە مێرگەکان بێ ئاوازەی ناڵەی بولبول مانەوە. مەبەسی لە خۆڵەمێش ئەوەتە گژوگیا وشك ئەبێ‌و سپی هەڵئەگەڕێ‌و وەك خۆڵەمێش ورد ئەبێ.

تــای بــەڕزاەی شــەنگ نــە ســای مــوغاران
شــــێونــــا چــون زوڵف تــەعزیە داران(١)

هــا، کــاوان، کــاوان دڵ چــون دڵ ڕێشــان
هــەڕ دان وە ســەردا هــەردان پــەی وێشــان(٢)

دوریت ئـــایر وست وە یـــانەکـــەی مــن
یـــانێ یـــانەی دڵ وێرانــەکــەی مــن(٣)

هـــەوا ئـــایرین، ســـــەروەخت ئـــایرین
دڵە ئـــــایرین، بـــەدبەخت ئـــایرین(٤)

وەی گشت ئـــایرەوە خـــەیاڵم خـــامەن
بـــەختم نـــاپوختەن فـــامم نـــەفامەن(٥)

وەی بـــڵێســـــەوە گـــەردێم بـــاقی‌یەن
وادەی ئـــــایرین بـــادەی ســـاقی‌یەن(٦)

---

(١) شەنگ: جوان. موغار: ئەشکەوت. شێویا: تێکدا. واتە: هاوین تاڵی بەڕەزای جوانی لە سێبەری ئەشکەوتەکانا تێکدا وەك ئافرەتانی عازیەتی‌دار کە قژی خۆیان ئەڕنن‌و زوڵفیان تێك ئەدەن.

(٢) کاوان «ی یەکەم»: بەرزایی‌یەکان. کاوان «ی دووەم»: قڵەشاندوویە. هەڕ: قوڕ. واتە: بەرزایی‌یەکان وەك دڵبریندارانی دڵیان لەت بووەو شاخەکان قوڕیان داوە بە سەریانا بۆ خۆیان. مەبەس لە دڵ لەت بوون ئەوەتە عەرز ئەقڵیشێ لە هاوینا، وە مەبەس لە قوڕ بەسەرا دان ئەوەتە گژوگیایان پێوە نەماوەو هەرخاکەکەیان دیارە.

(٣) وست: بەردایە. واتە: دووریت ئاگری بەردایە ماڵی دڵە وێرانەکەم.

(٤) سەروەخت: وەرز. واتە: چوار ئاگر دەوری داوم، ئاگری ئارەزووی دۆست‌و ئاگری وەرزی هاوین‌و ئاگری دڵم‌و ئاگری بەختی بەدم.

(٥) واتە: بە هۆی ئەم‌گشت ئاگرەوە بە تەمای هەرچی بم خەیاڵی خاو ئەکەم، وە بەختم نەپوختەو تێ‌نەگەیشتنم تێ‌نەگەیشتنە.

(٦) واتە: بە هۆی بڵێسەی ئەم هەموو ئاگرەوە سووتاوم‌و تەنها کەمێك تۆزم لێ‌ماوەتەوە، ئەنجا نۆبەی ئەوەیە مەی‌گێڕیش بە شەرابە ئاگرینەکەیەوە بێتە سەرم.

بـــــەشق پـــــیاڵەی مـــــەست چـــاوەکـــەت
بـــەو پـــەشێوی چـــین پـــای کـڵاوەکـەت(١)

بـــا بـــەی مـــەی بـــەڵکـــم ئـــایر مـــەستی
ســۆچـــنۆ یـــەکســـەر خـــاشاك هـــەستی(٢)

[١١]

هەی نیزام نە زام(٣)

هـــەی "نـــیزام" نـــە زام نـــامەت تـــۆ لابـەرد
ئـــای ئـــای ســـزاش داو قـــیامەتش کـەرد(٤)

---

(١) بـەشق: بـە عـەشقی. مـەولەوی لە م شیعرەو شیعری پاشەوەیدا قسـەی لەگـەڵ مەیگێڕە. مەعنای ئەم شیعرەو شیعری پاشەوەی پێکەوە دێ.

(٢) بەی: بێت. سۆچنۆ: بسووتێنێ. واتە: ئازیز سوێندت ئەدەم بە عەشقی پیاڵەی شەرابی چاوە مەستەکانت‌و بە تێکچوویی زوڵفەکانت لە داوێنی سەروپێچەکـەتەوە، پیاڵەیـەك شەرابم بدەرێ، بەڵکو ئاگری سەرخۆشی پڵ‌وپووشی بوونم بە یەکجاری بسـووتێنـێ‌و ڕزگارم بکا. لە هەندێ نوسخەدا نیوەی یەکەمی شیعرێ دوهەم بەم جۆرە نووسراوە:

ساپێم‌دەر جامێ، بەڵ ئار مەستی   بەڵ: بەڵکو. ئار: ئاگر.

[١١]

(٣) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە وەڵامی «مەلا نظام» ناوێکی برادەریا نووسیوەکـە ئـەم سێ شیعرەی خوارەوەی بۆ ناردبوو:

دڵەی دێوانـــەم هـــیممەتش واستـەن   ئـــامان، هـــائامان تـەن وەجـا ئـاستەن
چون کەفتەکاران دڵ ئـەو شـۆن تـۆن   بەن وە تای ڕشتەی وێ وە هوون تۆن
تەن چون سیاسەنگ نـە هـەوارانـەن   پـــا شکســـتەی دەرد دمـای یـارانـەن

واتە: دەخیلتم دڵە شێتەکەم ماڵاوایی کردووە لێم‌و ڕۆیشتووە لەشمی بـەجێ‌هـێشتووە، ئێستا لام وایە وەك داماوە لێ‌کەوتووەکان کەوتووەتە دوای تۆو بەسراوە بە تاڵەبەنی خۆ بە خوێنا کردووی تۆوە، لەشیشم وەك بەردی ڕەشەوەبووی ئاگردانی کـۆچـەری‌یەکـان لە هەوارگەکانا کەوتووە، وە بە دەردی دوای یاران کەوتن قاچی شکاوە. تکام وایە دڵەکەم بۆ بنێریتەوە با بێتەوە ناو لەشم‌و بحەسێمەوە.

(٤) تۆ: توێکڵ. واتە: ئەی مەلا «نظام»، نامەکەت پەترۆی سەر زامـەکـەمی هـەڵکـەندو کولاندیەوە، ئای ئازاری زامەکەمی داو قیامەتی بەرپا کرد.

چــەنی کــزەی گــەرم زایــەڵەی مــوشکوڵ
ئــــیزهار کــەردەبێت پــەرێ ئــامای دڵ(١)

زۆر ئــــاوەردەن پــــێش نــــاسۆر زامــان
گــۆیــا جــە لای تــۆ وە لای مــن ئــامان(٢)

مــزانــۆ هــەر کــەس جــە عــیرفان کــەیلەن
هــەر جــنسێ چــەنی جــنس وێش مــەیلەن(٣)

بێ دەرد ئــەو بــێ دەرد، خــەجڵ ئــەو خــەجڵ
گیان ئــارەزووش گــیان، دڵ تــەمەنناش دڵ(٤)

نــــەدیەنم وە چــــەم، ئــــاگــاهیم نــیەن
دڵەکــــەی مـــــنیچ خــــەیلێن بــەرشیەن(٥)

ئــەو نــە ئــاخو داخ، ئــێد هــەناسەی ســەرد
ئــەو ئــالوودەی خــەم، ئــێد خــەریك دەرد(٦)

ئەو هووناو وە تاو، ئێد ئــەسرین چــون ســەیل
ئەو نــە واوەیــلا، ئــێد کــۆ لەیــل، کــۆ لەیــل(٧)

---

(١) ئاما: گەڕانەوە: مەعنای ئەم نیوە شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشیەوە.
(٢) واتە: لەگەڵ کزەی بە سۆزی هاواری نارەحەتا باسی گەڕانەوەی دڵت کردبوو گوایە زامی بە ناسۆر کەوتووی زۆری بۆ هێناوە، لەبەر ئەوە لە لای تۆوە هاتووە بۆ لای من.
(٣) واتە: هەر کەسێ تێگەیشتنی بێ ئەزانێ هەموو کەسێ ئارەزووی لە هاوچەشنی خۆیەتی.
(٤) خەجڵ: داماو.
(٥) نەدیەنم: نەمدیوە. بەرشیەن: دەرچووە.
(٦) واتە: دڵی تۆ ئاخ هەڵئەکێشێو دڵی من هەناسەی سارد. دڵی تۆ گرفتاری خەفەتەو دڵی من تووشی دەرد.
(٧) واتە: دڵی تۆ بە تاو خوێناوی لێ ئەچێو دڵی من لافاوی فرمێسك ئەڕێژێ. دڵی تۆ هاوارو فوغانیەتیو دڵی من هەر ئەپرسێ ئەوە لەیل چی بەسەرهات؟

مــــولاقاتشان کــــەو جــــە کــام هــەردەن
کـــام وێرانـــەشان ئـــاوەدان کـــەردەن[١]

[١٢]

ها تەن ئەلوەدای

هــا تــەن ئــەلوەدای زیــندەگــانیش کــەرد
قــەدەم رەنــجەکــەر هــامفەردەکــەی فــەرد[٢]

لابەر تەختەی سەنگ ئەڵحەد سەرای ڕێش
جەم کەر گەرد خاك جەستە خەستەی وێش[٣]

ئـــامێتـــەن وە بـــاد بـــاڵای تـــورك تــەڕ
یـــانێ نـــمناکـــەن زوو مـــەبۆ وە هـــەڕ[٤]

درووسکــەر نــەو هــەڕ شــێوەی بـوڵبـوڵێ
بـنیەش نـە سـەر شـاخ گـوڵێ یـا چـڵێ[٥]

(١) کەو: ئاخۆم. واتە: ئاخۆم لەکام شاخ و کێو یەکیان گرتبێتەوەو چ وێرانەیەکیان ئاوەدان کردبێتەوە.

[١٢]

(٢) ئەلوەدا: «الوداع»، ماڵاوایی. ڕەنجەکەر: ئەزیەت بدە. واتە: هاوڕێ تاقانەکەم، وا لەشم ماڵاوایی لە ژیان کردو مردم، زەحمەتی پێی خۆت بدەو وەرە بۆ سەر قەبرەکەم.

(٣) واتە: تەختە بەردی سەر ئەلحەدەکەی برا زامارەکەت هەڵبڕەو خۆڵی لەشی کۆکەرەوەکە نەخۆشی عەشقی خۆیەتی.

(٤) ئامێتە: تێکەڵ. تورك تەڕ: ناسك وەك نازارانی تورك. واتە: خۆڵی لەشم تێکەڵ بووە لەگەڵ یادی باڵای تەڕو پاراوی یار، لەبەر ئەوە نمدارەو ئەبێ بە قوڕ.

(٥) نەو: لەو. واتە: لەو قوڕە وێنەی بولبولێك دروست کەو لە سەر گوڵێك یا چڵی درەختێك داینێ.

بـەڵکـم ئـەو سـەیاد جـە نـاکـاو جـارێ
بـویەرۆ پـەی گـەشت کـوشت شکـارێ(١)

نـــەچیرگای ویشـــەن وە پـارێز کــەم‌کەم
بـەڵەدەن، مـدیۆ، مـەکـەرۆش وە چـەم(٢)

خـــــەدەنگێ هـــــەنی هـــەوا دەرۆوە
پــــەرێ مــەرگێوتــەر ئـیحیام کــەرۆوە(٣)

هەر سـاتێ سـەدجار بـەو تـیر نـەو تـەرکەش
زیـندەگـی‌و مـەردەن ئـامان وەشـەن وەش(٤)

[١٣]

های رەقیب ئەو شۆن(٥)

های رەقیب ئەو شۆن دیـدەم هـیجرەت کـەرد
عـومر کـێ وەی رەنگ وە تـاڵی ویـەرد(٦)

---

(١) بویەرۆ: تێپەڕێ. کوشت: کوژراو. شکار: راو. واتە: بەڵکو ئەو راوچی‌یەی گیانی دڵداران جاری لە جاران لە ناکاو تێپەڕێ بەو شوێنەدا کە وێنەی بولبولەکەی تیا دانراوە، بۆ گەڕان بە دوای نچیرێکی راوا. لە هەندێ نوسخەدا لە جیاتی «وە ناکاو» نووسراوە «وە ساڵێ» وە لە جیاتی «کوشت» نووسراوە «سەیرێ».

(٢) مدیۆ: ئەڕوانێ. مەکەرۆش وە چەم: بەدیی ئەکا. واتە: چونکە ئەو ناوچەیە نچیرگای خۆیەتی پارێز ئەکرێ‌و وردە وردە دێتە پێشەوە خۆی شارەزایەو وێنەی بولبولەکە بەدی ئەکا.

(٣) هەوا دەرۆوە: فڕێداتەوە. واتە: وەك پێشـان بـە تـیری عـەشقی خـۆی کـوشتمی ئەمجارەش تیرێکی‌ترم تێ‌ئەتەقێنێ‌و زیندووم بکاتەوە بۆ مەرگێکی‌تر مـەبەسی ئـەوەیە تیری ئەو زیندوو ئەکوژێ‌و مردوو زیندوو ئەکاتەوە.

(٤) تەرکەش: جێگای تیر. واتە: خۆشە ئینسان سەعاتێ سـەدجار زیـندوو بکـرێتـەوەو بکوژرێ بە تیری تیردانی ئەو یارە.

[١٣]

(٦) رەقیب: بەدکار. ئەوشۆن: بە دوای. واتە: ئازیزەکەم کۆچی کردو بەدکاریش بە دوایا رۆیی، ئەی هاوار عومری کێ بەم جۆرە بە هیچ‌و پووچ چووەتە سەر!

عـــومرەنی ئـــازیز، هـەر عـــادەت بـیەن
کـەس جــە عــومر وێش وەفــاش نـەدیەن[١]

بـــەڵام ئــاخر گـــیان شــیرین دڵبــەر
چـــون مـلی وە سـەبر ئــازارم مــەدەر[٢]

وەر نـــیەی وە تــەنگ ئــەی بــەدبەختەوە
گـــــل بـــدۆ وە دەم زام ســـەختەوە[٣]

چــمان دڵ جــمان چــەنیت پــەی ســەفەر
زامـــارەن کــەفتەن پــا وە پــاییش کــەر[٤]

[١٤]

هەوای سەر ساراڵ[٥]

هەوای «سەر ساراڵ» وە خوسووس وەتەن بـۆ
ئــەرچـی ســەفای رۆح، راحــەتی تـەن بـۆ[٦]

---

(١) نەدیەن: نەدیوە. واتە: ئازیز لۆمەت ناکەم وا بەجێت هێشتم چونکە تۆ عومری منی، وە تائێستاش هەروا بووەکەس وەفای لە عومری خۆی نەدیوە.

(٢) ملی: ئەرۆی. واتە: دولبەرەکەم... گیانەشیرینەکەم کە هەر ئەڕۆی تۆزێ بە ئارام بڕۆ ئەزیەتم مەدە.

(٣) نـیەی: نـیت. مـەعنای ئـەم شیعرە بـەسراوە بـە شیعری پاشەوەیەوە. لە هـەندێ نوسخەدا نیوەی دووهەمی ئەم شیعرە بەم جۆرە نووسراوە:

گل بدۆم وە دەم گیاندای سەختەوە   بدۆم: بدەم. گیاندا: گیاندان.

(٤) چمان: وائەزانم. جمان: جووڵاوە. پا وە پای: پێ بەپێ: واتە: ئـەگـەر بـە تـەنگ ئـەم بەدبەختەوە نیت بە دەم زامەوە بتلێتەوە، بە دەربەستی دڵمـەوە بـە، وا ئـەزانـم لەگـەڵتـا کەوتووەتە رێ، بە پێی ئەو بڕۆ چونکە زامارەو کەوتووە.

[١٤]

(٥) مەولەوی ئەم سێ شیعرەی بۆ «شێخ حسەینی هەزارکانی‌یانی» نووسیوە.

(٦) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە دوو شیعری پاشەوەیەوە. لە هەندێ نوسخەدا نیوەی یەکەمی ئەم شیعرە بەمجۆرەیە:

هەرچەند ساراڵ خوسووس وەتەن بۆ

بـــەڵام دووری تـــۆ یـــەند زۆر ئـــاوەردەن
دەردێ وە دەروون هــــام دەردان بــــەردەن

وە هـــەرجـــا تـــەشریف تـــۆ ئـــەرزانـــی‌یەن
هـــەر دیـــدە پـەی تـۆ «هـەزار کـانی»یـەن(١)

[١٥]

هەرچەند وێم

هــــەرچــەند وێم زەدەی بـــادەی فـــیراقـــم
وە دیـــــن دیــــــدەت خــەیلێ مــوشتاقم(٢)

بـــەڵام شـــیرنی جـــەلام تـــاڵی‌یـــەن
جـــات خـــاڵی نـەبۆ جـاگـەت خـاڵی‌یـەن(٣)

ئـــەر وەســـڵەن دادم پـــەرێ فـــیراقـــەن
وەر هـــیجرەن پـەی وەسـڵ تـاقەتم تـاقەن(٤)

---

(١) واتە: ناوچەی سارالّی سەروو، با نیشتمانی تایبەتیشت بێو هەواکەی مایەی خۆشی دڵو رەحەتی گیانت بێ، وە نەبێ پێویست بێ هەر لەوێ دانیشی، چونکە دووریت ئەوەندە زۆری هێناوە بۆ دۆستان وە دەرەونیانی بە دەردێکی وا بردووە تەشریفت لە هەرکوێ دانیشێ لە خۆشی‌یانا چاوی هەر دۆستێکت ئەوەندەی هەزار کانی فرمێسکی شادمانی لێ ئەرژێ، یان وەك «هەزار کانی‌یان» بۆت ئەبێ بە جێگەو ماوا چونکە هێنانی وشەی «هەزار کانی» ئیشارەتە بۆ ناوی دێ‌کەی شێخ حسەین کە «هەزار کانی‌یان» بووە.

[١٥]

(٢) زەدە: پێکراو. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٣) واتە: هەرچەند گرفتاری دەردی جیاییم و گەلێك موشتاقی چاوپێکەوتنم، بەڵام شیرینی گەیشتن بە تۆ بە تاڵی ئەزانم، وە جێگایشت خاڵی نەبێ هەر بە خاڵی ئەزانم.
(٤) واتە: چونکە ئەگەر لەگەڵتا بم هاوارو فوغان لە تاو ئەو رۆژە ئەکەم کە لێم جوێ ئەبێتەوە، وە ئەگەر لێت دوور بم سەبرم لا نامێنێو ئارەزووی وەسڵت ئەکەم.

[١٦]

هەقت بە دەسەن(١)

هەقت بە دەسەن کار بەدەس ئاسان
نەکێشانت جەور موژەی خاڵخاسان(٢)

ئەو دۆزەخ چێشەن عەزابش جە کۆن
دۆزەخ هەر دۆزەخ دووری باڵای تۆن(٣)

[١٧]

هیچ‌کەس نەواچۆ(٤)

هیچ‌کەس نەواچۆ وە فەرهاد رەندەن
نەقش شیرینش نە رووی سەنگ کەندەن(٥)

---

[١٦]

(١) ئەم چوارینەو چوارینەی پاشەوەی لە نوسخە دەس‌نووسەکەی خۆما پێکەوە بوون وە بەشێك بوون لە پارچەی «گێج ئاڵانی» کە لە «تیپی گاف»دا لە ژێر ژمارە «٤»دا بڵاو کرایەوە، بەڵام دیم کە هیچ پەیوەندی‌یان بە وێوە نیە، وە لە نێوانی خۆیشیانا لە یەك پارچە ناچن، لە بەر ئەوە وا لێرەدا هەرکامیانم بە سەربەخۆ بڵاو کردەوە. دیاریشەکە ئەمەیان پاشماوەی پارچەیەکە بەڵام نەم‌توانی شوێنی راستەقینەی بدۆزینەوە.

(٢) نەکێشانت: نەت‌کێشاوە.

(٣) ئەو دۆزەخ: جەهەننەمی ئەو دنیا. جەکۆن: لەکوێیە.

[١٧]

(٤) ئەم چوارینەم بەو جۆرە بڵاو کردەوەکە لە سەردەمی فەقێ‌یەتیدا لە خوا لێ‌خۆش‌بوو مەلا سەید حەکیمی خانەقینیم بیستووەکە هەموو جارێ بە سۆزەو ئەی‌خوێندەوە. لە نوسخەی دەس‌نووسەکەی خۆشما هەیە، وە لە ئاخری پارچەی «گێج ئاڵانی»یەوەیە، بەڵام وەك لە پەراوێزی چوارینەی پێشوودا وتم، لەبەر بێ‌پەیوەندی نێوانیان لێم جوێ کردەوە. لەو نوسخە دەس‌نووسەدا دوو جوملەی بە جۆرێکی‌ترە لێرە ئیشارەتی بۆ ئەکەم.

(٥) رەند: زیرەك. کەندەن: هەڵ‌کەندووە. لە نوسخە دەسنوسەکەی خۆشما لە جیاتی «هیچ کەس نەواچۆ» نووسراوە: «هەنی نە واچان» بەپێی ئەوە دیارە ئەبێ ئەم چوارینەش پاشماوەی پارچە شعرێك بێ.

دەك ڕێزان دەس بــا وەر جــە گـیان ســەندەن
کێ ئەڵماس نە ڕووی دیدەی وێش شەندەن[١]

[١٨]

هاڵ بەدهاڵ

هـــاڵ بــــەدهاڵ، بــەدەن هــاڵی و هــەواڵە
یــانێ هــای چــون ســەنگ قــوللەی قــەزاڵە[٢]

مــــــوارۆ واران خـــــەمان پـــێشـــــەدا
هــاڵای ســەدای دەنگ تــۆ هــا تــێشــەدا[٣]

(١) ڕێزان: داوەریو. شەندەن: وەشاندووە. واتە: کەس نەڵێ فەرهاد عـاشقێکـی زیـرەك بووە چونکە توانیویەتی وێنەی شیرین لەسەر بەرد هەڵکەنێ، یاخوا بەر لەوە عیزرائیـل گیانی بکێشی، دەسی دارِزێ بۆ ئەو ئیشەکەکردوویەتی، تا ئێستەکێ ئەڵمـاسی داوە لە چاوی خۆی، ئەگەر ئەو زیرەك ئەبوو لەگەڵ شیرین ئەبوو بە یەك، وە وێنەکەی شیرینی بە شەخسی خۆی دائەناو بە ئەڵماس تێی‌بـەرنەئەبوو. لە نـووسخەی دەس‌نـووسـەکـەما لە جیاتی «ڕێزان دەس با» نووسراوە «دەسش ڕێزۆ».

[١٨]

(٢) هاڵ: حاڵ. هاڵی: خاڵی. هەواڵە: چۆڵ و هۆڵ. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٣) موارۆ: ئەبارێ. هاڵای: هێشتا. واتـە: حـاڵم بـەدحاڵەو لەشـم چۆڵ و هـۆڵە هـێزی تیانەماوە، وە وەك بەردی سەر قوللەی قەزاڵە بارانی خەمی لێ ئـەبارێ، کـەچی هـێشتا دەنگ‌دانەوەی دەنگی تۆی لێ نەبڕاوە.

[١٩]

هیجرانت جە تەرح

هـــیجرانت جـە تـەرح بـاد وەیشـوومی
یـەکـایەك ئـەوراق جـەسەی مـەعدوومی[١]

کـــەرد وە فـەرش رای گـوزەرگای یـاران
بەرد پـەی پـای هـەردان سـاراو کـۆساران[٢]

[٢٠]

هەرچی دیت وە چەم

هـەرچـی دیت وە چـەم شـی وە سـەفەردا
هـــەرچـــی مـوینی هـا نـە گـوزەردا[٣]

کـــەس خــاڵی نـەبی وە هـیچ نـەفاما
ئەو پەی چێش ویەرد، ئێد پەی چێش ئاما[٤]

---

[١٩]

(١) ئەوراق: جەمعی «ورق»ە بە مەعنا گەڵا. مەعنای ئـەم شـیعرە بـەسراوە بـە شـیعری پاشەوەیەوە.

(٢) بەرد: بردی. واتە: دووریت وەك بای توندی پایز یەکەیەکەی گەڵای لەشی مەولەوی وەراندو کردی بە فەرشی ڕێگای گوزەرکردنی یاران و گەیاندیە داوێنێ دەشت و شاخەکان.

[٢٠]

(٣) شی: چوو. موینی: ئەبینی. مەعنای هەردوو شیعرەکە پێکەوە دێ.

(٤) واتە: هەرکەست لەمەو پێش دیوە ئەم دنیایەی بە جێ‌هێشتووە، وە هەرچی ئێستا ببینی بەڕێوەیە بەجێی بێڵی، کەسیش حاڵی نەبووەو تێ‌نەگەیشتووە ئەو بۆچی مردو ئەم بۆچی لە دایك بوو!

[٢١]

هەر کاتێ[١]

هــــەر کـــاتێ زانـــای کـــام وە دانـــەوە
شـــەو شــــەیتان مـــاڵا وە خـــەرمانەوە[٢]

[٢٢]

هەرچیت دابوو[٣]

هــەر چــیت دابــوو پــێم یــەك‌یەك دامــەوە
حـــیساب حـــەشرت وا وەلامـــــەوە[٤]

[٢٣]

هەر یەند

هـــەر یـــەند دڵ لەبڕێز خـــەیاڵ خـــاڵەن
جــە خــەیاڵ خـــاڵ مـــاچی خـاڵ‌خـاڵەن[٥]

---

[٢١]

(١) مەولەوی لەم شیعرەدا ترسی خۆی لە نەفس‌و شەیتان پیشان ئەدا.

(٢) ماڵا: ماڵی‌یەوە. واتە: هەر ئەوەندەت زانی شەوێك شەیتان هاتە سەر خەرمانی کردەوەم کاو دانی هەموو ماشی‌یەوەو بردی.

[٢٢]

(٣) مەولەوی لەم شیعرەدا لەگەڵ خوای گەورە قسە ئەکا.

(٤) واتە: خوایە هەرچیت پێ‌دابووم یەکە یەکە هەمووم دایتەوە، هێشتا حیسابی رۆژی حەشرت بە سەرمەوەیە، مەبەسی لە پیر بوون‌و لێ‌کەوتن‌و مردنە.

[٢٣]

(٥) لەبڕێز: ئەوەی لێوارەکەی لێی برژێ. واتە: دڵم ئەوەندە پڕبووە لە خەیاڵی خاڵی یار، لە بەر زۆری خەیاڵ کردنەوە لە خاڵ، ئەڵێی نوختە نوختەی لەسەر پەیدا بووە.

تیپی یێ

[١]

یاد زوڵف لوول

یـــــاد زوڵف لوول شـــیرین نـــیگاران
خـــەیاڵ ئـــەبرۆی نـــازك نـــازاران(١)

ئـــەو بـیەن وە چـین سـەفحەی پـێشانیم
ئـێد خـەم چـەمەکـەی باڵای کـەمانیم(٢)

فکـــر دانـــەی خـــاڵ ژەرەژ خـــەرامـــان
ئـەندێشـەی بـاڵای نـەورەس نـەمامان(٣)

ئـــەو تـانەی دیـدەی سـۆمـا بـێزمـەن
ئـێد دانـەی ئـەسرین وە تـاو ڕێزمـەن(٤)

مـوتریب یـە کـەمان باڵای خـەم وەردەم
یـە تـار ئـەسرین خـەم کـۆك ئاوەردەم(٥)

سـا دەی تـەنخوای مـن وەی دەم دەردەوە
لێدەر نـــەوایـــێ وەی چـەند فـەردەوە(٦)

---

[١]

(١) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٢) واتە: یادی زوڵفی لوولی یاران وەك وێنە جوان بووە بە لۆچ لە سەر تەختی تەوێڵم، وە خەیاڵ کردنەوە لە نازارە ناسکۆڵەکان بووە بە هۆی چەمینەوەی باڵام وەك کەوان.
(٣) ژەرەژ: کەو. ئەندیشە: بیر. مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٤) سۆمابێز: ترووکایی لێبێزراو. ڕێز: دارژاو. واتە: بیرکردنەوە لە دانەی خاڵی جوانانی وەك کەو لەنجەولارکەر بووە بە تانەی سەرچاوی ترووکایی لێبێزراوم، وە خەیاڵ کردنەوە لە باڵای نەمامە تازە پێگەیشتووەکان بووە بە فرمێسکی بەتاو دارژاوم. مەبەستی ئەوەیە فرمێسك لە چاوەکانیەوە ڕێك ئەڕژێتە خوار وەك باڵای بەرزو قنجی یار.
(٥) یە: ئەمە. مەعنای ئەم شیعرەش بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.
(٦) واتە: کاکەی ئاهەنگگێڕ وەزعم زۆر ناخۆشە، بگرە ئەوە باڵای چەمیوەم بیکە

یــا جــە گــوونای مــن کــەرەم ئــاوان‌تــەر
رەحــمەت جــە تــاوان مــن فــەراوان‌تــەر[١]

هــەر تــۆنــی وە تــاق دانــاو تــەوانــا
تــۆم هــەنی، هــەنی ئــەو کــێم بــۆ هـانا[٢]

خــەریك كــردەی ویـمو فــەزڵ تــۆم
ئــێد مــتاونۆم، ئــەو مــلاونۆم[٣]

بــۆ بــێ عــەداڵەت فــەزڵت چــەنیم بــۆ
وەســێمــەن خــەجڵەت خــزمەتەکــەی تــۆ[٤]

پــەردە جــە روخســار کــەردەم لامــە بــەر
جــە لای هــامسەران رووســیام مــەکــەر[٥]

☞

بەکەمان، ئەوەش فرمێسکی چۆڕاوگە بەستووم کە خەم کۆکی کردووە بیکە بە تار، وە لە جیاتی من لەم حاڵی بە دەرد گرفتار بوویمەدا ئاوازەیەکم بۆ لێدە بە دەم ئەم چەند شیعرەوەکە ئەمانەن لەمەوپاش دێن.

(١) ئاوان‌تەر: ئاوەدان‌تر، زۆرتر. مەعنای ئەم شیعرە بە سراوە بە شیعری پاشەوە.

(٢) هەنی «ی یەکەم»: هەیت. هەنی «ی دووەم»: ئیتر. هانا: هاوار. واتە: ئەی خوایەکە بەخشەندەگیت لە گوناهی من زۆرترە، تەنها تۆی زاناو خاوەن دەسەڵات، منیش هەر تۆ شك ئەبەم، لە تۆ بەولاوە پەنا بەرمە بەر کێ؟

(٣) واتە: لە نێوانی کردەوەی خۆمو فەزڵی تۆدا داماوم، ئەمیان ئەمتوێنێتەوە لە خەجاڵەتی‌داو ئەویان ئەملاوێنێتەوە تا نەترسم.

(٤) وەسێمەن: بەسمە. خەجڵەت: شەرمەزاری. مەعنای ئەم شیعرە لەگەڵ شیعری پاشەوەی‌دا دێ.

(٥) واتە: وەرە بە پێی داد لەگەڵم مەکە، چونکە ئەگەر وام لەگەڵ بکەی ئەبێ سزام بدەی لەبەر ئەوەکە تاوانبارم. بە پێی لوتفی خۆت لەگەڵم بجوڵێرەوە، ئەوەندەم بەسەکە شەرمەزاری حوزوورت بووم، ئیتر پەردە لە رووی کردەوەم لامەدەو روو رەشی لای دۆستانم مەکە.

یــەند بــەرۆم خــەجڵەت کــەردەم بــە وێدا
ســــەراپـــام تــفڵێ دەس مــارۆ پــێدا(١)

چـــون فکـــر فـــەزڵت پــەردە نــەوازۆ
جـــوانـــیم پـــیری ئـــاوات مــەوازۆ(٢)

[٢]

یا شێخ هەرگاوان(٣)

یـــا شـــێخ، هـــەرگـــاوان مـــەیلەکـەی لەیـلێ
سەر بـە سـەر وە گـیان هـەرزانـەن خـەیلێ(٤)

جـــۆش کـــــورەی مـــەیل دڵ ســـتانی‌یەن
دەواش هــــەوای فـــەرد زمســـتانی‌یەن(٥)

(١) بەرۆم: ئەمبا. مارۆ: دێنێ. واتە: شەرمەزای کردەوەم ئەوەندە ئەمباتەوە بە قـاوغی خۆماو بچووکم ئەکاتەوە، مناڵێك ئەتوانێ دەس بێنێ بە سەراپای لەشما.

(٢) نەوازۆ: نەیەوێ. موازۆ: ئەخوازێ. واتە: کاتێك کە نیازی لوتفت دەرکـەوێ‌و پـەردە نەدا بە رووی خۆیا لە عاستی من، پیریم ئاواتی زەمانی جوانی ئەخوازێ‌و ئەڵێ مادەم خوا بەخشەندەیە خۆزگە هەرگیز زەمانی لاویەتی دوایی نەهاتایە.

[٢]

(٣) مەولەوی جارێکیان لە خانەقای تەوێڵە میوان بووەو لە باڵەخانەکەی سەرچەمەکە دابەزیوە ـکە دیوەخانی شێخی «بهاءالدین»ﷺ بووە ـکات زستان‌و دنیا تەڕوتووشی بووەو ژوورەکەی مەولەوی دڵۆپەی کردووە. مەلەویش بەم چەند شیعرە داوای لە شێخ کردووەکە بان گوشێك بنێرێ بانی ژوورەکە بگێڕێ.

(٤) هەرگاوان: قوڕاوەکان. واتە: یاشێخ قوڕاوێك کە بە هۆی مەیلی لەیلێ‌وە بـڕژێ لە گیانی دڵدار، ئەوەندە بە نرخە ئەگەر سەر بە سەر بیگۆڕێتەوە بە گیانی خۆی هێشتا بـە هەرزان دەسی کەوتووە، کەواتە من لە دڵۆپەکردنی ژوورەکەم زویر نیم، وە هەر کردوومە بە بیانوو بۆ ناردنی ئەم چەند شیعرە.

(٥) دڵستانی: دڵسەندن. واتە: ئێستا کاتی جۆش سەندنی کوورەی خـۆشـەویستی‌یە، کە دڵ لە ئینسان ئەسێنێ، وە ئەو کەفوکوڵە بە هـەوای شـیعری بـاسی زستان کـردوو دائەمرێتەوە.

ئۆسای بلووربەند پەنجەرەی کاوان
ئاینە سازیش وست ئەو شەتاوان[١]

وەروێ بەرد ئەو بەست گرد گوزەرگایێ
دووی ئازیزشەن دڵ ئاهەڕایێ[٢]

های نە، دڵ لواو ئاماش پەی نیەن
مەکیانەش پەی چێش نەسیم کۆ شیەن[٣]

نەسیم پەنجەی پات ئەر سەردی کێشان
بدارەش نە تۆی دڵ دەروون ڕێشان[٤]

شۆن هەن نەی سەروەخت. سازان پەی دەلیل
جە هەر سەر بەرزێ هەرس دیدەم میل[٥]

---

(١) وست: خستە. واتە: وەستا شووشە تێخەری پەنجەرەی شاخەکان دەسی کرد بە ئاوێنە دامەزراندن بە سەر چەمەکانیشا. مەبەسی ئەوەیە ئەو خوایەی کە چۆڕاوگەی ئاوی سەرشاخ و ئەشکەوتەکانی کرد بە سەهۆڵ، چەمەکانیشی مەیاند.

(٢) وەروێ: بەفر. بەردئەویەبەست: بردیە بەست، دایپۆشی. ئاهەڕا: ئەو ڕێگایەی کە بە زەحمەت پێی بووترێ ڕێگا. واتە: بەفر ڕێگاو بانەکانی هەموو داپۆشیوە، دڵ ئەگەر تاقە ڕێگایەکی ببێ بۆ لای یار بیتی‌یە لە دووکەڵی هەناسەی کە هەڵی ئەکێشێ لە تاو دووری ئەو.

(٣) مەکیانەش: مەی‌نێرە. کۆ شیەن: بۆکوێ چووە. لێرەوە مەولەوی ئەکەوێتە قسە لەگەڵ خۆی و ئەڵێ نەکەی دڵ بنێری، چونکە دڵ هات و چۆی بۆ نیە، ئەی نەسیم بۆکوێ چووە ئەو بانگ‌کە بینێرە.

(٤) بدارەش: بیخەرە. واتە: نەسیم، ئەگەر پەنجەی پێت سەرمای بووە بیخەرە ناو دڵی دەروون بریندارانەوە باگەرمی بێتەوە. مەولەوی لێرەدا وردەکاری‌یەکی جوانی کردووەکە نەسیمی شوبهاندووە بە ئینسان کە بە سەر بەفرا بڕوا پێی سەرمای ئەبێ، نەسیمیش کە بە سەر بەفرا بوەزێ دیوی سەر بەفرەکەی هەوای ساردی بەفرەکە وەرئەگرێ.

(٥) شۆن: شوێن. سازان: دروست کردووە. میل: ئەو دارە لەسەر ڕێگای بێ‌نیشانە دای‌ئەچەقێنن بۆ ئەوەی ڕێبوار ڕێ ون نەکا. واتە: ئەگەر لەوە ئەترسی ڕێگات لێ‌ون بێ،

بشـــۆ چـــون یـــاوای وەی دوی ســـەردەوە
بـــێ پـــرسا بـــناڵ وەی دوو فـــەردەوە:[١]

بـــاڵاخـــانەی چـــەم دیـــوانـــەکـــەی تـــۆ
بـــانەناو وە گـــڵ ئـــاسانەکـــەی تـــۆ[٢]

تکـــەش عـــاجز کـــەرد خـــەیاڵت تـــێش‌دا
ئـــازیز بـــۆ جـــارێ پـــا بـــنیە پـــێش‌دا[٣]

☞
مەترسە، چونکە ڕێگاکەی نیشانەی هەیە. لەم زستانەدا فرمێسکی چاوەکانم لە هەموو بەرزایی‌یەکا نیشانەیەکی داناوە بۆ ڕێ بەدیی کردن.

(١) بشۆ: بچێ. یاوای: گەیشتن. پرسا: پرس. بناڵ: بناڵێنە. واتە: بڕۆ بۆ لای دۆست، کە گەیشتیتە لای بە دەم هەناسەی ساردەوە بناڵێنەو ئەم دوو شیعرە بڵێ: دوو شیعرەکە ئەوانەی پاش ئەم شیعرەن.

(٢) بانەناو: سواغ‌دراو. مەعنای هەردوو شیعرەکە پێکەوە دێ.

(٣) تکە: دڵۆپە. بنیە: بنێ. واتە: باڵەخانەی سەرچەم کە دیوەخانی تۆیەو بانەکەی بە خاکی بەردەرگاتان سواغ دراوە، کەوتووەتە دڵۆپەکردن، وە بە هۆی ئەوەوە ناتوانین لە سەر ئوسوولی تەریقەتی نەقشبەندی خەیاڵ لە تۆ بکەینەوە تیایاو «رابطە»ت بکەین، جارێك تەشریف بێنەو پێ‌یەکی پیا بنێ با دڵۆپە نەکاو بتوانین خەریکی بیرکردنەوەکەمان بین. ئەمە مەعنا دیاری‌یەکەیەتی، بەڵام مەولەوی مەعنایەکی لەمە ورد تریشی مەبەست بووەکە ئەوەتە باڵەخانەی چاوی دڵدارەکەت کە دڵی دیوەخانی خۆتەو هەمیشە تۆی تیایت، وە بانەکەی بە خاکی بەردەرگاکەت سواق دراوە ـ مەبەسی لەوەیە گوایە هەمو جارێ پێی ئەنایە سەر چاوی ـ تك تك فرمێسکی لێ ئەڕژێ، لەبەر ئەوە وێنەت لە ناو چاوما عاجز بووە ـ چونکەکە چاو ئاو بکا وێنەی هیچ بە ساقی وەرناگرێ ـ سا ئازیز پێ ناسکەکانت بنێ بە سەر چاوەکانما با دامرکێن‌و فرمێسك نەڕێژن.

لە هەندێ نوسخەدا شیعری یەکەم لەم دوو شیعرە بەم جۆرەیە:

باڵەخانەی چەم دڵ دێوانـەکـەت بانەناو وە خاك سەر ئاسانەکـەت

واتە: باڵەخانەی سەرچەم کە هی دۆستە دڵ بۆ شێت بووەکەتە. وە بەپێی مەعنای دووەم باڵەخانەی چاوی ئەو دۆستەکە دڵی شێت بووە بۆت... تاد.

[٣]

یاران بەرشیەن(١)

یـــاران بـــەرشیەن جـــە زێد وە زامـــن
گـــرد تـــەفرەقە بـــین چـــون خـــەیاڵ مـــن(٢)

گـــــــەرد کـــــوچشان ئـــــانا دیـــــارەن
دەك لێلاویت بـــۆ چـــۆنت قـــەرارەن(٣)

ســـەنگی بـــار هـــۆش، پـــێش بـــار فـــامت
دەوار شـــــــــادی، چـــــیخ ئـــــارامت(٤)

لوان چـــەنی کـــۆچ خـــاڵۆکـــەی هـــامفەرد
ئێســـتە بـــار وســـتەن نـــە هـــەوارگـــەی هـــەرد(٥)

تـــۆ چـــێش مـــەکـــەری کـــەم هـــۆش کـــەم فـــام
پـــــەرێ عـــــەیب‌وعار مـــــەندەنی جـــــە لام(٦)

---

[٣]

(١) مەولەوی ئەم قەسیدەیەی لە پاش مردنی ئەحمەد بەگی کۆماسی وتـووە، وە قسـە لەگەڵ خۆی ئەکا تیایا.

(٢) زێد: جێگای لە دایك بوون، دنیا. واتە: دۆستان هەموو مردن‌و گۆڕ گرتنیە بـاوەش‌و بوو بە زامنیان، وە وەك خەیاڵە پەرێشانەکەی من پرژو بڵاو بوون.

(٣) واتە: تۆزی بارو کۆچیان دیارە، ئـەی تـۆ چـۆن خـۆت گـرتووەو نـەرۆیشـتووی بـە دوایانا، دەك کوێراییت دایەت.

(٤) سەنگی‌بار: باری قورس کەکاروانچی لەکاروانا ئـەی‌خەنە دواوە. پـێش‌بـار. شـت‌و مەکی سووك‌و هەرزان بەها کە ئەی‌خەنە پێشی کاروانەوە. مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

(٥) لوان: رۆیشتووە. واتە: باری قورس‌و سووکی هۆشو فامت‌و، دەوارو چیخی شادی‌و ئارامیت لەگەڵ کۆچ‌و باری خاڵۆدا رۆیشتوون‌و ئێستا لە هەوارگەی دەردو مەینەتا باریان خستووە.

(٦) مەعنای ئەم شیعرە بەسراوە بە شیعری پاشەوەیەوە.

سـا چـەنی ئـەرواح یـاوە وە یـاران
بـا تـەن بـۆ وە سـەنگ مـەندەی هـەواران(١)

[٤]

یاوا پێم نامەی(٢)

یـاوا پـێم نـامەی شـیرین خـیتامەت
دەك دەك نـەرێزۆ سـەرپەنجەی خـامەت(٣)

سـیای سـورمەی خـەت نـە دیـدەم شـانا
بـادرەوشەی وەرەق خـەمان رفـانا(٤)

مـەرهەم بـی پـەی زام ئـەفعی‌یان گـەستەم
دەوابـی پـەی دەرد جـەستەكـەی خـەستەم(٥)

---

(١) چەنی: لەگەڵ. یاوە: بگە. واتە: ئەی تێنەگەیشتوو، تۆ بە تەنیا چی ئەكەی وا لێرە ماوی؟ هەر بۆ عەیب و عار ماویتەوە لام، هەڵسە لەگەڵ گیانما بكەوەرە رێ و بگەرەوە بە دۆستان، چش با لەش رەش بووەوەكەم لێرە بەجێ بمێنێ وەكو بەردی ژێر مەنجەڵ كە لە هەوارەكانا ئەمێنێتەوە.

[٤]

(٢) مەولەوی ئەم چەند شیعرەی بۆ شێخی «بهاءالدین»ﷺ نووسیوەكە نامەیەكی بۆ ناردبوو، وە تیایدای باس كردبوو كە شێخ «ضیاءالدین»ﷺ برای لە ئێرانەوە گەڕاوەتەوە.

(٣) نەرێزۆ: دانەوەرێ. واتە: نامە ئاخر خۆشەكەتم پێ گەیشت، یاخوا هەرگیز ئەو سەرپەنجانەت دانەرزێن كە قەڵەمەكەیان گرتبوو بە دەستەوە. وشەی «شیرین خیتامەت» ئیشارەتە بۆ ئایەتی ﴿خِتَامُهُ مِسْكٌ﴾.

(٤) شانا: وەشاندم. بادرەوشە: باوەشێن. رفانا: راوی‌نا. واتە: مەرەكەبە رەشەكەیم وەك كلە وەشاند بە چاوما، كاغەزەكەش لە جیاتی باوەشێن خەمی لێ دوور خستمەوە.

(٥) ئەفعی: مار. واتە: نامەكەت بووبە مەڵهەمی زامی ماران گەستەم و دەرمانی دەردی لەشی بیمارم.

تــەسکین دا وە ئــێش نــێشــەکـەی دووری
وە دڵەی ســـۆچــیای نـــار مـــەهجووری(١)

مــــەگـــەر خـــوداوەنــد کـــەرەم کـــەردەوە
تــــەفرەقەی یــــاران جـــەم ئــاوەردەوە(٢)

[٥]

یار وەفادار(٣)

یــــار وەفــــادار شــــەرت‌وبەین بــێ شــۆ
چـــون نـــوور دیـــدەی مـــەعدوومی مـەبۆ(٤)

وەختێ بـەندەی وێش بـێ حـاڵ وە چـەم دی
ئــــەسرین وە چــــەمدا رێزاو پـــەشێو بـــی(٥)

---

(١) واتە: ئێش‌و ئازاری نووکی تیژی دووریتی داسوکناندو ئیسراحەتی دا بە دڵم کـە بـە ئاگری دووری سووتاوە.

(٢) واتە: چونکە خوا لوتفی کردو دۆستانی لە یەك‌بووی یەك‌خستەوە.

[٥]

(٣) مەولەوی ئەم دوو شیعرەی بە بۆنەی کوێر بوونیەوە وتووە.

(٤) بێ شۆ: بێ ئەندازە. مەعنای هەردوو شیعرەکە پێکەوە دێ.

(٥) واتە: یاری بە وەفاو گفت‌و پەیمان لە ئەندازە بە دەر راست وەك رووناکی چاوی من ئەبێ، کە منی خوڵامی خۆی دی حاڵم پەرێشانە، فرمێسکی بە چاوی خـۆی‌دا رژانـدو تێك‌چوو. مەبەسی ئەوەیە چاوی بۆ بەشداری بوون لە ناڕەحەتی حاڵیا کوێر بووە.

[٦]

یاران، دڵداران

یــــــاران، دڵداران نـــــە تـــۆی دڵ داران
بـــێ یـــاد یـــاران، یـــاران مـــەویاران[١]

---

[٦]

(١) داران: ڕائەگرن. مەویاران: ڕانابوێرن. واتە: عاشقە دڵدارەکان یارەکانی خۆیان لەناو دڵیانا ڕائەگرن، چونکە دۆست بەبێ یادی دۆست ناتوانێ بژی.

دڵـە، ڕاگـەکـەت خـەیـلێ تـاریـکـەن
سـارای هـیدایەت تـاریک مـەوینوون
چـۆڵـە چـراوێ پـەرێ وێـت سـاز دەر
ئـەر گـونـا ڕای ڕاس بـەردەنی جـەویر
بەڵ لەو دیـوان دا دێـوانـەی سـەرشێت
بارێ ئـەر غـەفڵەت دام تـەندەن نەڕێت
یـاد ئـەو سـەروەر وە دەروون بـاوەر
یـە مـەنسووب تـۆن ئـینـە کـردەشـەن
ئـەو بـە شـەرمـەوە مدیـۆ بـە وەردا

پـردەکـە سـەختـەن، خـەیلێ باریـکـەن
ڕای نـەجات یەکجار باریک مەوینوون
وە قـەد تـوانـای وێـت باربـەندی کـەر
شـۆن پـای کـردار هـام فـەردان هـۆرگیر
خـەجالـــەتی بـەزم یـاران نـەیـۆ پـێت
نی‌یەنی وە تەنگ شەرمەسـاری وێت
ئـەر واچـان پـەنـەش نەو بـەزم مـەحشەر:
چـەنی تـوانـای سـەر هـۆردە ردە شـەن
من مشیۆ کام خاک کـەروون وە سـەردا

ISBN 964-7638-54-X
9 789647 638548

سنندج ، پاساژعزتی
انتشارات کردستان
تلفن : ۲۲۶۵۳۸۲